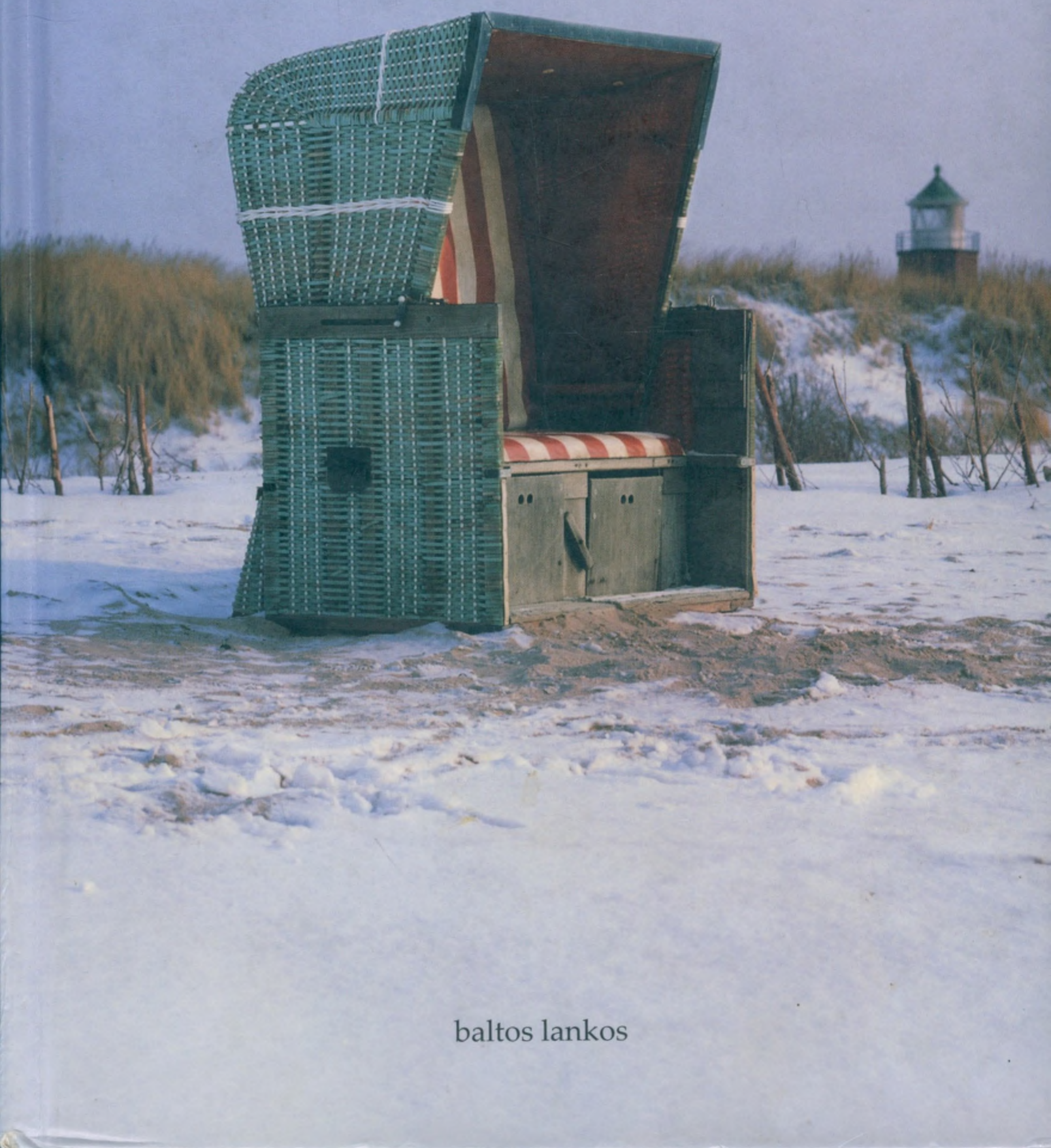
PAT CONROY

PAJŪRIO MUZIKA

baltos lankos

PAT CONROY

Pajūrio muzika

Iš anglų kalbos vertė
Gabrielė Gailiūtė

baltos lankos

UDK 820(73)-3
Co-151

Viršelio dailininkas
Zigmantas Butautis

Maketuotojas
Audris Šimakauskas

Versta iš:
Pat Conroy, *Beach Music*, Bantam Books, New York, 2002

Printed in Lithuania
ISSN 2029-2570
ISBN 978-9955-23-251-3

Ši knyga skiriama trims mano nuostabiems ir nepakeičiamiems broliams:
Michaelui Jospehui, Jamesui Patrickui ir Timothy Johnui –
ištikimiems gyvenimo palydovams.
Ir Thomasui Patrickui, mūsų vargšui prarastajam broliukui,
kuris 1994 m. rugpjūčio 31 d. pakėlė ranką prieš save.

Padėka

Ypač dėkoju:

Susannah Ansley Conroy, savo jauniausiajai dukrai ir brandžių metų dovanai, kurią myliu visa širdimi.

Timui Belkui, viso gyvenimo draugui, pianistui, pietiečiui San Fransiske.

Dougui Marlette'ui, savo „Kudzu" bičiuliui, kuris man parodė, kad menininkai dirba tik su ugnimi.

Rašytojui Michaeliui Mewshaw ir Lindai Kirby Mewshaw, kurie man parodė, kas yra svetingumas, ir metus Romoje padarė stebuklingus.

Dr. Marion O'Neill, Hilton Hed Ailando gyventojai, gelbėjančiai gyvybes.

Nan Talese, mano šauniajai, nuostabiajai redaktorei. Kiekvienam rašytojui linkėčiau tokio sėkmingo darbo su redaktoriais.

Julianui Bachui, mano agentui ir paskutiniam didžiam džentelmenui; ir Marly Rusoffui, mano senam bičiuliui iš Minesotos, vienam brangiausių mano gyvenimo žmonių.

Pulkininkui Josephui Westeriui Jonesui jaunesniajam ir Jean Gauldin Jones iš Niuberno Tenesyje – už dosnumą, drąsą ir prabangą.

Ir jų sūnui kapitonui Josephui W. Jonesui III, Amerikos didvyriui, žuvusiam Vietname, mano dviejų vyriausiųjų dukterų tėvui, kuris nematė, kokiomis nuostabiomis moterimis tapo jo mergaitės.

Ir šiems patiems svarbiausiems:

Lenore ir vaikams, Jessicai, Melissai, Megan, Gregory ir Emily, Melindai ir Jacksonui Marlette, Betty Roberts, Margaretai Holly, Dennis Adams, Nuri Lindberg, Jane ir Stan Lefco, Eugene Norris, Bill Dufford, Sallie ir Dana Sinkler, Sylvia Peto, Sigmund ir Frances Graubart, Cliff ir Cynthia Graubart, Anne Rivers ir Heyward Siddons, Terry ir Tommie Kay, Mary Wilson ir Gregg Smith, Bill ir Trish McCann, Joseph ir Kathleen Alioto, Yanek ir Mary Chiu, Henry ir Liselle Matheson, Elayne Scott, Brooke Brunson, Carol Tuynman, Joy Hager, Ann Torrago, Bea Belk, Sonny ir Katie Rawls, Diane Marcus, Sandee Yuen, Jesse Cohen, Stephen Rubin, Chris Pavone, Bill ir Lynne Kovach, Herb ir Gert Gurewitz, Steve, Riva, Peter, Ann ir Jonathan Rosenfield, Rachel Resnick, Dick ir Patsy Lowry, Morgan ir Julia Randels, Fripo salos žmonėms, San Fransisko Šventosios Širdies vienuolyno šeimoms ir mokytojams, Sobolams, Pollakams, O'Hearnams, Nisbetams, Centrinės Floridos Harperiams, Džeksonvilio Gillespiams, savo uošviams, Jean, Janice, Teri ir Bobby, taip pat savo dukterėčiai Rachel, savo sūnėnams Willie ir Michaeliui. Ir nuoširdžiai lenkiuosi savo pirmajai anūkei Elise Michelle.

Pastaba skaitytojui

Dėkoju visiems tiems, kurie pasidalijo su manimi savo holokausto prisiminimais ir išgyvenimais, tik jų dėka galėjau parašyti šią knygą:

Martha Popowksi iš Berlyno, kurios tėvai Henry ir Paula išgyveno holokaustą, tai Martha man padėjo leistis į kelią, kuriuo pasiekiau šią knygą. Atlantos žydų bendruomenės centras, holokaustą išgyvenusiųjų vaikų Atlantos skyrius. Šiaurės Kalifornijos holokausto centras, Lourie ir Friedman šeimos, kurios pakvietė mane į savo giminės suvažiavimą Čarlstone. Ačiū ir daugybei Atlantos žydų šeimų, kurios papasakojo savo istorijas man arba mano padėjėjai Miriam Karp. Dėkui „Old New York Bookshop" už tai, kad išleido Abrahamo Liebesmano knygelę „During the Russian Administration: With the Jews of Stanislawow During the Holocaust".

Iš hebrajų kalbos vertė Sigmundas Graubartas

Prologas

1980-aisiais, praėjus metams nuo tada, kai mano žmona nušoko nuo Sailas Perlmano tilto Čarlstone, Pietų Karolinoje, ir užsimušė, aš išsikrausčiau į Italiją pradėti naujo gyvenimo, o sykiu išsivežiau ir mudviejų dukrelę. Kai mano žmona Šaila sustabdė mašiną pačioje tilto viršūnėje ir paskutinįsyk apsidairė po taip mylimą miestą, mūsų mielajai Lėjai nebuvo nė dvejų metukų. Šaila užtraukė avarinį stabdį ir atidarė mašinos dureles, paskui užlipo ant tilto turėklo taip dailiai, paslaptingai grakščiai, kaip katė – ji visada tokia buvo. Taip pat buvo sumani ir šmaikšti, bet turėjo ir tamsiąją pusę, kurią slėpė ryškiomis užuominomis ir it smulkūs nėriniai supinta ironija. Ji taip puikiai išmoko maskuotis, kad jos pačios istorija priminė tiksliai išdėliotus veidrodžius, kurie ją slėpė nuo jos pačios.

Saulė jau beveik leidosi, o mašinos garso aparatūra grojo *Drifter' Greatest Hits*. Ji buvo neseniai nuvežusi mašiną į dirbtuves, o degalų bakas buvo pilnas. Ji apmokėjo visas sąskaitas ir užrašė mane pas daktarą Džozefą nuvalyti dantų apnašų. Net ir paskutinėmis gyvenimo akimirkomis jos instinktai buvo palaikyti tvarką ir neleisti gyvenimui sustoti. Ji visada didžiavosi, kad geba valdyti ir slėpti savo beprotystę; o kai nebesugebėjo atsiginti viduje vis stiprėjančių balsų, skleidžiančių blogį minorine tonacija, liga ją sugniuždė lyg tentas, užtemptas ant tos smegenų dalies, kur kadaise būta šviesos. Atgulėjusi psichiatrijos ligoninėje, išmėginusi įvairiausius vaistus, leidusi visų pakraipų psichoterapeutams atlikti su savimi kunigiškas apeigas, ji nebeturėjo kaip gintis, kai juodoji pasąmonės muzika užgrojo elegiją jos būviui šioje žemėje.

Visi liudininkai tikino, kad ant turėklo Šaila suabejojo ir pažvelgė į jūrą ir laivybos kelius, išraižiusius Fort Samterį, mėgindama susikaupti paskutiniam gyvenimo veiksmui. Ji visada buvo keistai graži, o kai jūros vėjas kedeno jos juodus plaukus, ištempęs juos jai už nugaros tarsi kaspinus, niekas nesuprato, kodėl tokia gražuolė norėtų žudytis. Tačiau Šaila pavargo jaustis nenusisekusi ir laikina, ji norėjo visas rytojaus vėliavas nuleisti iki pusės stiebo. Prieš tris dienas

ji dingo iš mūsų namų Ansonborou, o aš tik vėliau sužinojau, kad ji atsikraustė į „Milso-Hajato namus“ susitvarkyti reikalų. Viską sutarusi, surašiusi tvarkaraščius, laiškus ir raštelius, kurių padedamas jos namų ūkis toliau gyvens tvarkingai ir nuspėjamai, ji ryškiai raudonais lūpų dažais paženklino savo viešbučio kambario veidrodį viską nubraukiančiu X, grynaisiais apmokėjo sąskaitą ir nepagailėjo arbatpinigių vaikinui, atvairavusiam jos mašiną. Viešbučio darbuotojai įsidėmėjo jos apdairumą ir rimtį viešnagės metu.

Šailai įsitaisius ant tilto turėklo, jai iš nugaros privažiavo vyriškis, grįžtantis iš Floridos, prisisotinęs citrusų ir Disnėjaus pasaulio, ir tyliai, kad neišgąsdintų dailios nepažįstamosios ant tilto, paklausė:

– Ar jums viskas gerai, gerbiamoji?

Ji lėtai apsisuko ir atsigręžė į jį. Paskui ašarotu veidu žengė atatupsta, ir tas žingsnis amžiams pakeitė jos šeimos gyvenimą. Jos mirtis nė vieno ją mylėjusiojo nenustebino, bet nė vienas iki galo su ja nesusitaikė. Šaila buvo labai retas savižudybės atvejis: niekas nelaikė jos atsakinga už patį veiksmą; jai iškart atleista, iškart jos pasiilgta, o paskui – smarkiai gedėta.

Tris dienas su paniurusių savanorių būriu ieškojau Šailos palaikų. Nepaliaudami šukavome uostą skersai ir išilgai, vaidindami groteskišką Brailio raštą, kai kabliai rausė dumblą ir stulpus ties senuoju tiltu, jungiančiu Maunt Plezantą su Salivano sala. Du berniukai gaudė krabus ir pastebėjo link jų judantį kūną tarp pelkių žolių.

Po jos laidotuvių mane apėmęs liūdesys, regėjos, niekada nebeatsitrauks, ir pasinėriau į mirties Pietuose smulkmenas ir techninius reikalus. Net ir labiausiai sielvartaujant reikia valgyti, ir aš savo nepaguodžiamą tuštumą ėmiau pildyti, maitindamas visus, kurie rinkosi pas mane pareikšti užuojautos. Jaučiausi tarsi lauke penėčiau ištisą armiją, susirinkusią palengvinti pikto maudulio, kurį pajusdavau kaskart, kam nors ištarus Šailos vardą. Pats žodis „Šaila“ virto mina. Tas saldus žodis pasidarė žiaurus, ir nebegalėjau jo girdėti.

Todėl pasinėriau į puikiai aprūpintos savo virtuvės aliejus ir pagardus. Penėjau draugus ir giminaičius, mėginau sudėtingus receptus, kuriuos seniau vis atidėliodavau, ir netgi pirmą sykį ėmiau gaminti azijietišką maistą. Uždegęs šešias viryklės kaitvietes gaminau aksomines sriubas ir kaulus apauganèius troškinius. Viriau ir raudojau pakaitomis su maldomis už amžiną atilsį savo vargšės liūdnos žmonos sielą. Kentėjau, sielvartavau, negalėjau ištverti ir gaminau nuostabius patiekalus tiems, kurie ateidavo manęs paguosti.

Neilgai trukus po to, kai palaidojome Šailą, jos tėvai padavė mane į teismą, mėgindami prisiteisti mano dukros Lėjos globą, ir jų ieškinys pakniopstom grąžino mane į tikrąjį pasaulį. Ištisus metus vargau teismuose, mėgindamas

įrodyti esąs tinkamas tėvas. Tuo metu susipažinau su daugybe tokių nesąžiningų ir slidžių advokatų, kad jų kaulų čiulpais nė laukinių šunų nebūčiau šėręs, nė jų gyslota mėsa krabų viliojęs. Šailos motina ir tėvas iš sielvarto išprotėjo, ir aš daug išmokau apie atpirkimo ožių paieškų galią, stebėdamas, kaip jie patyliukais manęs nekenčia, o jie šiepėsi per visą liudijimą apie mano psichikos sveikatą, finansus, reputaciją bendruomenėje ir seksualinį gyvenimą su vyriausiąja jų dukra.

Nors turiu daugybę trūkumų, patraukusių teismo dėmesį, kone visi, kurie kada nors mane matė su dukra, nedrįstų suabejoti mano jausmais jai. Vos ją išvydus, man linksta keliai. Ji – mano liudijimas, mano leidimas į žmonių giminę ir paskutinė man likusi ateities viltis.

Tačiau teisme pergalę šventė ne mano visa nugalinti meilė Lėjai. Prieš leisdamasi į paskutinę kelionę Šaila išsiuntė man laišką – pusiau meilės išpažinimą, pusiau atsiprašymą už tai, ką padarė. Kai advokatas liepė man garsiai perskaityti tą laišką teisme, Šailos tėvams ir visiems susirinkusiems pasidarė aišku, kad kaltinti mane dėl jos mirties – mažų mažiausiai neteisinga. Jos laiškas buvo nepaprastai kilnus, parašytas juodžiausią jos gyvenimo valandą. Ji pasiuntė jį man lyg oro bučinį tarsi paskutinį reto, neprilygstamai skaidraus proto ženklą. Jos laiškas išgelbėjo mudu su Lėja. Tačiau to mūšio teisme įniršis mane išvargino, nuliūdino ir sužeidė širdį. Tarsi Šaila būtų mirusi dusyk.

Po žmonos šuolio nuo tilto ir įnirtingo mūšio teisme stojo sutrikimo ir liūdesio metas; o paskui išvykau į Italiją. Europoje ieškojau atilsio ir priebėgos, ir artėjantis slaptas mano skrydis iš Pietų Karolinos vėl man grąžino kovos dvasią. Būdamas kulinarijos ir kelionių knygų rašytojas, neblogai uždirbau, ir pabėgti man sekėsi labai puikiai.

Skrydis į Europą buvo skirtas tam, kad pamėginčiau visam laikui atsisveikinti ir su prisiminimais apie Šailą, ir su Pietų Karolina. Tikėjausi išgelbėti savo ir Lėjos gyvenimą nuo tvankumos, kurią ėmiau justi ten, kur mudu su Šaila subrendome. Man Pietūs buvo rankinis bagažas, kurio negalėjau atsikratyti, kad ir kiek kirtau sienų, bet mano dukra buvo dar vaikas, ir norėjau, kad jauna moterimi ji taptų Europoje, nieko nenujausdama apie tuos švelnius, visa griaunančius Pietus, vienoje gražiausių savo upių nužudžiusius jos motiną. Visas tėvo pareigas prisiėmiau labai rimtai, bet nebuvo jokio man žinomo priesako užauginti Lėją pietiete. Be abejo, Pietūs man atnešė ir laimę, ir nelaimių, ir kai kurias skaudžias savo žaizdas išsigabenau kartu į tremtį. Visą skrydį per Atlantą Lėja miegojo man ant kelių, o kai nubudo, ėmiau ją keisti, visų pirma pamokydamas itališkai skaičiuoti. Taigi įsikūrėme Romoje ir pradėjome ilgai ir nuobodžiai liautis būti pietiečiai, nors mano motina pradėjo laiškų kampaniją, mėgindama parvilioti mane namo. Jos laiškai ateidavo kiekvieną penktadienį: „Pietietis Romoje? Žemumų vaikinas

Italijoje? Nesąmonė. Tu visada buvai vėlė be vietos, Džekai, niekada nemokėjai pritapti prie saviškių. Bet paminėsi mano žodį. Neilgai trukus grįši. Pietuose daug kas negerai. Bet jie amžiams palieka savo įspaudą, kurio nenusiplausi.“

Nors tiesos mamos žodžiuose buvo, nenusileidau. Tarmę išgirdusiems amerikiečiams turistams sakydavau, kad nebetikrinu Atlantos „Bravesų“ rezultatų „Herald Tribune“, o Folknerio ar Panelės Judoros neskaityčiau nė su pistoletu prie smilkinio. Nesupratau, kad stengiuosi atsikratyti autentiškiausių dalykų, ir dėl to nesirūpinau. Rimtai reikėjo laiko pagyti ir duoti pailsėti nuvargusiai sielai. Mano siekis buvo užmarštis, o priemonė – Roma. Penkerius metus mano planas ėjosi kuo puikiausiai.

Tačiau neįmanoma palikti savo šeimos ir nesulaukti keršto: šeima – pernelyg drausminga armija, kad užjaustų dezertyrus. Kad ir kaip puikiai suprato mano motyvus, mylimieji mano veiksmuose perskaitė aiškių aiškiausią išdavystę. Jiems atrodė, kad išvydama mane iš Pietų Karolinos Šaila nuo turėklo nusitempė ir mudu su Lėja.

Puikiai juos supratau, bet buvau toks pervargęs, kad nekreipiau dėmesio. Ėmiau uoliai mokytis italų kalbos ir laisvai išmokau kalbėti taip, kaip mūsų rajono krautuvininkai ir gatvės prekeiviai. Pirmaisiais tremties metais, spausdamas iš savo amato viską, ką tik sugebėjau, pabaigiau trečią kulinarijos knygą, rinkinį receptų, surinktų per dešimties metų geriausių Pietų restoranų kritiko karjerą. Parašiau ir kelionių vadovą po Romą, kurią labai pamėgo amerikiečių turistai, vos jis pasirodė *giornalai*. Kiekvieną jį skaičiusį amerikietį skatinau pažinti ir pribloškiamą, ir amžiais nuostabiai gražią Romą, miestą, kuriame tykus lapų šnarėjimas kerinčiai pasitinka kiekvieną, išdrįsusį nuklysti nuo pagrindinių turistų takų. Visas mano paties namų ilgesys ir tremties vargas atgulė į tos knygos puslapius. Išradingai paslėpta tų pirmųjų metų potekstė buvo, kad užjūrio kelionės vertos visų patiriamų nepatogumų ir nesklandumų, bet labai išvargina dvasią. Nors galėjau nepaliaudamas rašyti apie neblėstančias Romos grožybes, negalėjau nutildyti to perlinio širdies maudulio, kuriame pažinau namų šauksmą.

To šauksmo niekam nerodžiau, nė nepripažinau jį girdįs ar jaučiąs. Stengiausi auginti Lėją svetimoje kultūroje, pasisamdžiau tarnaitę, vardu Marija Parizė, iš Umbrijos kaimo ir su malonumu stebėjau, kaip ji ėmėsi atstoti Lėjai motiną. Marija buvo paprasta, tvirtos valios moteris, dievobaiminga ir prietaringa, kaip tik kaimiečiai tesugeba, šią mažąją amerikietę našlaitę auginti ėmusi su begaliniu džiaugsmu.

Neilgai trukus, Lėja tapo *Palazzo Farnese* vietine, mylima *romanina*, sava tarp šioje aikštėje gyvenančių ir dirbančių žmonių, ir tuojau virto pirmąja mano šeimos kalbininke. Vaikščiodama tarp gausiai nukrautų *Campo dei Fiori*

prekystalių, trykštančių vaisiais, sūriais ir alyvomis, itališkai ji kalbėjo tobulai. Dar visai mažutę Lėją išmokiau uosle orientuotis po *Campo*. Pietinėje pusėje tvyrojo išskrostų žuvų dvokas, ir joks vanduo ar šepečiai negalėjo išnaikinti toje aikštės dalyje įsisenėjusio amoniako kvapo. Žuvys įrašė savo vardus akmenyje. Taip pat ir ėriukai, kavos pupelės ir gražgarsčių lapai, žvilgančios citrusinių vaisių stirtos ir kepama duona, kurios aukso rudumo kvapas kilo iš didžiulių krosnių. Kuždėjau Lėjai, kad uoslėje trapi laiko mozaika įrašoma prisiminimui geriau negu dienoraštyje. Kad Lėja turi skaliko uoslę, supratau, kai antraisiais metais ji mane sustabdė, mudviem einant pro brolių Rudžerių *alimentari*, ir tarė: „Atvežė triufelių, tėveli, jau atvažiavo“, – o aš aiškiai pajutau tyros žemės dvelksmą. Užtat nupirkau Lėjai kąsnelį to triufelio, kainuojančio taip pat siaubingai kaip uranas, ir kitą rytą įpjausčiau į plaktą kiaušinienę.

Lėjai reikėjo skirti didžiąją dalį savo dienų, todėl savąjį sielvartą dėl Šailos teko nustumti į retai lankomą gyvenimo užkampį, ir visai neliko kada analizuoti sudėtingų savo jausmų, sukeltų jos mirties. Lėjos laimė pasidarė svarbiausias dalykas mano gyvenime, ir pasiryžau neperduoti jai begalinio mūsų šeimos sugebėjimo prasimanyti kančių. Žinojau, kad Lėja, mudviejų su Šaila vaikas, gaus sočiai sielvarto genų. Abiejų mūsų šeimose buvo tiek graudžių istorijų, kad ištisa lemingų kolonija būtų lėkte pasileidusi link artimiausio vandens telkinio. Nežinojau, ar mano gražuolės dukros kraujyje bręsta beprotybės sėkla, ar ne. Tačiau prisiekiau apsaugoti ją nuo tų istorijų, nuo abiejų giminės pusių, galinčių išjudinti tas jėgas, kurios mane kraujais plūstančia, suvargusia širdimi ir atginė į Fjumičino oro uostą. Prisipažįstu, ėmiau cenzūruoti dukros istoriją. Pietūs, apie kuriuos Lėjai pasakodavau kasvakar prieš miegą, egzistavo tik mano vaizduotėje. Juose draudžiau bet kokius pavojus ir košmarus. Pietų mėnulis, apie kurį pasakojau dukrai, neturėjo tamsiosios pusės, upės buvo švarios, visada žydėjo kamelijos. Tie Pietūs buvo be spyglių, dyglių ir širdies skausmo.

Kadangi paveldėjau šeimos pasakorių talentą, mano puikiai suregzti melai virto Lėjos prisiminimais. Pats to nesuprasdamas, savo dukros akyse netyčia paverčiau Pietų Karoliną slaptu prarastu rojumi. Atidžiai išrankiodamas tai, kas, mano manymu, jai žalinga, savo vaikystę paverčiau žavingu uždraustu vaisiumi. Nors Roma pažymėjo ją ryškiausiais ženklais, nepastebėjau akimirkos, kai užkrėčiau savo dukrą troškimu išvysti retą, laukinį jos gimtinės grožį. Lėja, net tapusi Romos kuždamų paslapčių dalininke, nebuvo šio miesto dukra, neaugo joje taip, kaip žydinčios kerpės ant sienų, laikančių Tibrą.

Beveik kasvakar Romoje, paguldęs Lėją miegoti, pasakodavau jai vis kitą istoriją arba apie savo, arba apie jos mamos vaikystę. Tačiau vieną istoriją ji

versdavo mane pasakoti vėl ir vėl, kol ji sustingo ir sustabarėjo, lyg atmintinai išmokti katecheto atsakymai. Ji vis vertė mane kartoti istoriją apie naktį, kai mudu su Šaila pamilome kits kitą. Nors užaugome gretimuose namuose, sykiu žaidėme nuo ankstyvos vaikystės, modavome kits kitam pro savo kambario langą, retai kada save laikydavome kuo nors daugiau negu geriausiais bičiuliais. Mano šeimoje buvo penketas brolių, o Šaila atstojo man seserį, kurios niekada neturėjau. Iki tos nakties paskutinėje klasėje, kai pajūryje Šaila visai neseseriškai pažvelgė į mane.

– Tu tikriausiai pirmas ėmei flirtuoti su mama, – sakydavo Lėja.

– Tikrai ne, – atsakydavau. – Nedrįsdavau.

– O kodėl dabar drįsti? – erzindavo ji.

– Nes tavo mama padėjo man atrasti kai ką nuostabaus, – atsakydavau. – Kad iš vidaus buvau labai gražus.

– Net ir mokykloje? – klausdavo Lėja, žinodama, ką atsakysiu.

– Mokykloje nebuvau gražaus vidaus, – atsakydavau. – Buvau spuoguotas.

– Bet draugavai su Ledere Ensli, klasės dievaite, sirgalių šokėjų kapitone, – atsakydavo Lėja.

– Ji irgi nedrįsdavo, nors visi mano, kad gražios mergaitės negali drovėtis. Kadangi abu visko bijojom, labai kits kitam tikom.

– Jos mamai tu visai nepatikai, – atsakydavo Lėja.

– Ji manė, kad Lederė gali rasti daug geresnį, – paaiškindavau. – Kai ateidavau Lederės, ji į mane žiūrėdavo taip, tarsi būčiau šlapimo mėginys.

– Kaip tu negražiai šneki, – atsakydavo Lėja. – Jei aš taip kalbu, tu pyksti.

– Aš niekada ant tavęs nepykstu. Mano darbas – tave dievinti. Man tai labai nesunku.

– Na, pasakok toliau. Papasakok, kaip judu su mama pamilot kits kitą. Greičiau prieik prie tos gerosios vietos, vakarėlio pajūryje. Apie mamą, Keipersą Midltoną, Maiką ir Džordaną.

Man kalbant, balsu keliaujant į praeitį ir per Atlantą, Lėja visada žvelgdavo į savo dailiosios didžiaakės mamos nuotrauką, stovinčią ant naktinio stalelio. Žinojau, kad dėl tos istorijos ji dar labiau myli savo mamą, jaučiasi jai artimesnė už viską pasaulyje, ir kaip tik to ir siekiau.

– Šailą Foks, merginą, kurią pažinojau visą gyvenimą, pamilau Šventojo Jurgio saloje.

– Ne Jurgio, Šventojo Mykolo saloje, – pataisė Lėja. – Ji prie pat Oriono salos, kur dabar gyvena tavo mama.

– Teisingai, – atsakydavau, visada nudžiugęs, kad ji taip rūpinasi smulkmenomis. – Mano bičiulis savo tėvo namuose rengė vakarėlį.

– Keipersas Midltonas. Jo tėvui priklausė „Coca-Colos“ butelių pilstymo įmonė Voterforde. Jis gyveno gražiausiame Įlankos gatvės dvare.

– Šaunuolė. Jo tėvas turėjo namelį pajūryje...

– O mama draugavo su Keipersu ir dar daugybe kitų vaikinų. Mokykloje ji buvo labai populiari, Voterfordo gimnazijos gražuolė. Tačiau į vakarėlį ji atėjo su Keipersu.

– Tai tu pasakosi ar leisi man? – paklausiau.

– Tau. Man labai patinka, kaip tu pasakoji, – atsakė Lėja, vėl žvelgdama į mamos nuotrauką.

Tada pradėdavau rimtai, pasakodavau apie Šventojo Mykolo salą tais audringais šiaurės rytų vėjų metais, kai barjero salų erozija pasidarė pavojinga. Vėjo nešiojamame, yrančiame paplūdimyje, kur vanduo šiaurėje neseniai apsėmė senovinį mišką, per potvynį Voterfordo gimnazijos krepšinio komanda rengė vakarėlį. Buvo pranašaujama, kad tąnakt Midltonų namas ims griūti ir virsti į jūrą. Už mylios į pietus per pavasario potvynius nugriuvo keturi namai. Nors namas buvo pasmerktas ir tuščias, mes surengėme jam išleistuves. Jis jau buvo pakrypęs jūros link, pasviręs į nelygų mūšos sidabrą. Bangos mušė mums šokių ritmą ir garsiai skaičiavo nykstančias paskutines mūsų paauglystės valandas. Visi regėjome rokenrolo gimimą, o visus mokyklos metus šokdami ir pasiutusiai, ir nekaltai suteikėme muzikai savo ritmo ir geismo. Savivaldybė į namą eiti draudė, todėl mes nulaužėme šerifo užkabintą spyną ir išlaisvinome namą dar vienam potvynio vakarėliui.

Man buvo beveik aštuoniolika, aš tebeturėjau paaugliško pakvaišimo. Pilnas narsos ir „Maker's Marko“ pasigyriau, kad kai namas pajudės ir nuplauks senuoju Pajūrio keliu, būsiu jo viduje. Lederė Ensli, mano mergina, turėjo per daug sveiko proto, kad liktų tame pakrypusiame name, apšviestame tik komandos narių į vakarėlį atvairuotų mašinų žibintų. Pakeliui į salą Lederė man meiliai pasakė, kad mudviem metas draugauti su kitais, kad jos tėvai verčia ją iškart, vos tik baigs mokyklą, mane mesti. Linksėjau galva, ne todėl, kad sutikčiau, bet todėl, kad dar neatgavau žado, atimto hormonų audros, palikusios mane kone nebylį. Ji taip pat prisipažino, kad ketina pakviesti Keipersą Midltoną lydėti ją į debiutančių šokius Čarlstono Šventosios Cecilijos draugijoje. Mano kilmė buvo neaiški ir daug žemesnė negu Lederės, ir mama jau prieš keletą metų man sakė, kad šis vakaras ateis, bet niekada neužsiminė, kad smarkiai skaudės.

Visa komanda su merginomis ėmė šokti pagal radijo tranzistorių muziką; vietos stotis WBEU grojo visas dainas, kurios mus lydėjo ketverius gimnazijos metus. Po mumis nepastebimai kilo jūra, švietė lygi, ryški mėnesiena. Žvilganti šviesos fleita lyg aksomas, patiestas nuotakai po kojų, nušvietė marlinų žvynus

ir už šimto mylių migruojančių banginių nugaras. Pelkė tvino, o kiekviena į pajūrį dūžtanti banga švytėjo plačiais pečiais, apimta visos gaivališkos mėnesienos galios. Stebuklingai prabėgo valanda, o mes, vandenyno šokėjai, potvynių nugalėtojai, išgirdome jūrą tiesiai po savimi, kai bangos ėmė kaip reikiant daužyti namą. Ankstesni potvyniai jau buvo apardę pylimą ir pamatus, ir namas stovėjo ant smėlio. Kai mūšos ir trupančio betono bei medžio triukšmas pasidarė per garsus, dauguma mano komandos draugų su merginomis sumaniai pabėgo saugios mašinų eilės link, o vanduo neįtikėtinai kilo. Šis didysis potvynis galiausiai viršys aštuonias pėdas; regėjosi, kad jis stengiasi užlieti visą salą. Vis daugiau šokėjų traukėsi ir kvatodami bėgo, jūrai pradėjus iš apačios griauti namą. Nuo druskos surūdiję vinukai aimanavo kaip violončelės skylančio medžio gyslose. Kaip tik šokau pagal „Annie Had a Baby", kai banga nuplėšė verandos turėklą, o mano pora, Lederė Ensli, kartu su dauguma kitų pabėgo į lauką, cypdama iš baimės, vilkinti mano sportiniu švarku.

Likęs vienas, nusinešiau pintą „Maker's Marko" į viršutinį aukštą ir pro šeimininkų miegamąjį išėjau į terasą. Stovėjau ir žvelgiau į mėnulį, vandenyną ir ateitį, šiurpiai didingai nusidriekusius prieš mane. Buvo metas, kai daug kas man atrodė labai nuobodu ir troškau grožio ir to gryno pakilumo, pasiekiamo tiems, kam pakanka vaizduotės, kad suprastų, kur ir ko ieškoti. Iš dalies todėl man patiko žaisti dešiniuoju lauko gynėju beisbolo komandoje tą ilgąjį sezoną, kai kovėmės neaprėpiamuose laukuose, valdomi dailios žaidimo drausmės, vidinių dėsnių. Dešinysis lauko gynėjas – tinkama pozicija mąstytojui, jei tik sugebėdavai atremti greitus smūgius iš pirmosios bazės tiesiai į trečiąją. Aš sugebėdavau, be to, turėjau akmeninę svajoklio kantrybę, tad klajojau po žalią lauką, laimingas kaip ėraitis, ir nervindavausi, kai mušti išeidavo kairiarankiai.

Už manęs atsidarė durys.

– Mama! – cyptelėjo Lėja.

Apsidairęs mėnesienoje išvydau Šailą Foks. Ji atrodė taip, tarsi šiai akimirkai pasipuošti jai būtų padėjęs mėnuo. Žemai nusilenkusi Šaila paklausė, ar nesuteikčiau jai garbės pašokti.

Tad ėmėme šokio žingsniu artintis prie pagrindinio mūsų gyvenimo judesio. Siautėjo vėjai, ir mudu lyg potvynis užliejo keista meilė, įsitaisiusi bangų keteroje, ardančioje namą. Mudu šokome, šviečiant pilnačiai ir akumuliatorius eikvojančioms mašinoms, o komanda su merginomis džiūgavo kaskart, kai pastebėdavo vandens išgraužtus pamatus gerokai susvyruojant. Tvarkingame bangų ir potvynio šokyje kylant Atlanto vandenims, namas ėmė svirti, tarsi į pirmą kelionę besileidžianti Nojaus arka. Girdėjome kitas penkias poras, džiaugsmingai ir iš siaubo spygčiojančias kambaryje tiesiai po mūsų kojomis. Stipriai glaudžiau

Šailą, šokau su mergina, kuri išmokė mane šokti mano namų verandoje. Lauke žaidėjai ir merginos meldė mus bėgti iš griūvančio namo pas juos, prie laužų. Jie susirūpinę klykė ir pypsėjo mašinų signalizacija, susižavėję mūsų narsa.

Paskui namas sudrebėjo, kai jo betono blokų pamatus užliejo didžiulė banga. Nors pajutau tą pačią stingdančią baimę, kurios genami kiti pabėgo iš namo, Šailos akys mane sulaikė, ir mudu klausėmės po mumis siautėjančių bangų. Draugų riksmai virto maldavimais kaskart, kai suirusį kelią užliedavo banga, sūrūs purslai tykšdavo nuo suskeldėjusio asfalto, pamažu irusio kaip vaiko apkandžiotas sausainis.

Lauke garsiai tarsi šūvis pokštelėjo verandos stulpas. Per radiją „Driftersai" uždainavo „Save the Last Dance for Me". Tarsi ši scena jau seniai būtų surepetuota kokioje nors astrologinėje pranašystėje, mes sykiu ir neabejodami tarėme: „Mano mėgstamiausia daina."

Nuo pirmosios gaidos iki paskutinės šokome pagal dainą, kuri tą pačią akimirką tapo mūsų. Tylėjome, teškant vandeniui, o aš sukau ją, kol ji persimainė ir virto mergina, žvelgiančia į mane taip, kaip niekas kitas. Jos akyse pasijutau kaip karalaitis, ką tik užgimęs ant šviesos genamų bangų keteros. Ji suteikė man grožio, kurio pats neturėjau, ir išdidi mano siela mėgavosi jos laukiniais geiduliais. Ji stebėjo. Jutau, kaip jos aistra mano širdyje gimdo kažką gero ir blizgaus. Tada ji nusivedė mane į miegamąjį, paguldė ant sudriskusio kilimo ir prisispaudė lūpomis, liežuviu, o aš girdėjau jos nekantrų kuždesį: „Pamilk mane, Džekai, ar išdrįsi mane mylėti?"

Nespėjęs atsakyti išgirdau, kaip namas darsyk suvirpa ir atsispiria, žengdamas pirmą žingsnį į jūrą. Namas pasviro, paskui virto į priekį, lyg pultų ant kelių prieš šio neprilygstamo potvynio galybę. Atrodė, tarsi po mumis kiltų kalnas.

Pakilome nuo kilimo ir išėjome į dabar jau nebetvirtą balkoną, susikibę už rankų, kad nenugriūtume. Mėnuo nutvieskė jūrą popierinės šviesos taku, ir stebėjome, kaip verdančios baltos kepurės ryja po namu pažirusį suskilusį betoną. Šokome, kol namas susitiko su ilguoju potvyniu, o aš užsiliepsnojau meile šitai merginai.

Mūsų meilė prasidėjo ir baigėsi jūros vandenyje. Vėliau dažnai svajodavau, kad mudu su Šaila tąnakt būtume sudarę mylimųjų sandorį ir likę vandens griaunamame name, vienas kito glėbyje, kad vandenynas būtų įsibrovęs pro langus ir iškėlęs mus nematomomis rankomis, kur jūra nuneštų mus į mirties gniaužtus Golfo srovės link, tolyn nuo viso skausmo ir istorijos.

Kai paskutinįsyk mačiau Šailą, turėjau atpažinti jos kūną miesto morge, dalyvaujant Čarlstono koroneriui. Jis buvo labai jautrios širdies žmogus, tad paliko mane vieną, kai pravirkau prie vos atpažįstamo jos lavono. Kalbėjau

katalikų maldas, nes tik jas temokėjau, jos tryško lengvai it ašaros, nors ir pusiau pamirštos. Ji buvo išpurtusi po ilgo laiko vandenyje, ir visas jos grožis liko uosto seklumoje, dar ir krabai pasidarbavo. Kai stojausi eiti, kažkas krito man į akį, ir aš pasilenkęs pasukau jos ranką. Ant kairiojo dilbio buvo ištatuiruotas skaičius 36 364 04.

– Ji visai nesena, – tyliai tarė koroneris. – Ar žinot, ką ji reiškia?

– Jos tėvas buvo Aušvice, – atsakiau. – Tai – jo numeris.

– Nieko sau, – tarė jis. – Regis, čia tiek visko prisižiūri. Bet nieko panašaus dar neregėjau. Keista. Ar jiedu su tėvu buvo labai artimi?

– Tikrai ne. Beveik nesikalbėjo.

– Pasakysit tėtušiui apie tatuiruotę?

– Ne. Jis to neištvertų, – atsakiau, paskutinįsyk žvelgdamas į Šailos kūną.

Mano vardas – Džekas Makolas, aš pabėgau į Romą, kad savo dukrą užauginčiau ramiai. Dabar, 1985-aisiais, lipdamas spiraliniais laiptais į savo terasą, nuo kurios atsiveria Romos stogų vaizdas, pasiėmiau muzikinę dėžutę, kurią Šaila man padovanojo per penktąsias vedybų metines. Ją prisukęs, žvelgiau į Romos naktį. Tolumoje suskambo varpas lyg puolęs angelas, nuo Tibro padvelkė vėjelis. Muzikinė dėžutė grojo Mocarto 21 koncertą pianinui, vieną mano pačių mėgstamiausių muzikos kūrinių pasaulyje. Ore tvyrojo sunkūs vakarienės kvapai, kylą iš *Er Giggetto* restorano apačioje: ant grotelių keptas ėriukas, mėtų lapai, šalavijai. Užsimerkiau ir vėl išvydau Šailos veidą.

Iš muzikinės dėžutės ištraukiau laišką, kurį ji man atsiuntė savo mirties dieną, ir pažiūrėjau, kaip ji užrašė mano vardą. Jos rašysena buvo daili, o rašydama popieriuje mano vardą ji ypač stengdavosi. Norėjau darsyk jį perskaityti, bet tik klausiausi palei Tibrą važiuojančių mašinų ir iš muzikinės dėžutės ištraukiau auksinį pakabutį. Tai buvo jos mamos dovana šešioliktojo gimtadienio proga, ir ji niekada jo nenusiimdavo iki tos paskutinės dienos. Pakabutis virto mano prisiminimu apie tai, kaip mes mylėdavomės. Testamente Šaila parašė norinti, kad Lėja jį dėvėtų tada, kai „bus pakankamai suaugusi, kad suprastų, ką reiškia tokia dovana“. Kai padavė mane į teismą dėl vaiko globos, Šailos tėvai pareikalavo grąžinti pakabutį. Kadangi jis man atrodė toks blogio ir nesėkmių talismanas, dažnai norėdavau jiems jį nusiųsti be jokio laiškelio ar atgalinio adreso. Tąnakt man jis tebuvo pakabutis, tad padėjau jį atgal į muzikinę dėžutę.

Nors nužvelgęs praeivę apačioje to dar nežinojau, buvo įpusėję metai, amžiams pakeisią mano gyvenimą.

I dalis

Pirmas skyrius

Kai bunda *Piazza Farnese*, aš paprastai jau būnu atsikėlęs. Tamsoje išsiverdu kavos ir nusinešu puoduką į terasą, kur stebiu aušrą, auštančią virš elnės spalvos miesto.

Šeštą valandą ryto ateina laikraščių pardavėjas ir ima dėstyti žurnalus po tentu. Paskui iš vakarų į aikštę atvažiuoja sunkvežimis, vežantis šūsnis „Il Messaggero“ ir kitų rytinių laikraščių. Du karabinieriai, saugą įėjimą į Prancūzijos ambasadą, įjungia savo visureigio šviesas ir ima lėtai, stropiai važinėti ratu aplink *Palazzo Farnese*. Vienodomis veidų išraiškomis, tarsi iškreiptos malkos kortos, karabinieriai, regis, nuobodžiauja, o jiems sėdint mašinose per ilgą Romos naktį nuo cigarečių blyškiai švyti pultai. Paskui prie „Bon Caffè“ atvyksta sunkvežimis su kvapniais kavos maišais, o kavinės savininkas pakelia plienines žaliuzes. Pirmas kavos puodukas visada atitenka sunkvežimio vairuotojui, o antras – laikraščių pardavėjui. Mažas berniukas, kavinės savininko sūnus, nuneša du juodos kavos puodukus karabinieriams kitapus aikštės, o priešais mano langus *Santa Brigida* vienuolyne ima busti vienuolės.

Dar tamsoje, po kietomis žvaigždėmis ir žemai pakibusiu mėnuliu vienuolė atidaro plieninius vartelius priešais Šventosios Brigitos bažnyčią, tai reiškia, kad tuojau prasidės Mišios. Stebėti tokias pradžias vieniša ir sunku, tad aš lyg per apeigas suskaičiuoju trylika bažnyčių, matomų iš mano terasos. Dar tebeskaičiuodamas pastebėjau žmogų, jau kelias dienas mus sekantį, įžengiantį į aikštę iš *Campo dei Fiori*.

Jam pakėlus akis mano terasos link, pasislėpiau už oleandro krūmo, tada jis įėjo į „Bon Caffè“. Toliau skaičiavau varpines ir keturis milžiniškus apvalius laikrodžius, kurių rodyklės žymi tikslią akimirką, kai visos Romos akivaizdoje jie mirė. Klausiausi maloniai čiurlenančių aikštės fontanų.

Kitapus aikštės vienuolė šį pirmadienio rytą vaikštinėjo po bažnyčios terasą, lyg plaštakė nieko nepastebėdama, vien rožes, kuriomis rūpinasi. Raina katė pirmojoje aikštės saulutėje tykojo balandžio, bet valkata suplojo rankomis ir abu juos nubaidė. Mane sekęs žmogus išėjo iš „Bon Caffè" ir vėl pažvelgė į mano pusę. Jis prisidegė cigaretę, paskui nuėjo prie laikraščių pardavėjo ir nusipirko „Il Messaggero".

Apačioje aikštė pražydo gyvybe, kai į ją atidardėjo karučiai, o iš šoninių gatvelių sugužėjo pėstieji. Nuo puošnių lelijų eilių ant Prancūzijos ambasados kapitelio kits kitą šūkavo balandžiai. Labai mėgstu savo aikštę ir už jos tvarką, ir už kuklumą.

Šiandien 7 valandą ryto stogdengiai vėl atėjo į darbą bute kitapus skersgatvio, jie keičia senas keramines plyteles naujomis, vinys ir plytelės skimbčioja keistą muziką, panašią į ksilofonus po vandeniu. Pabaigiau gerti kavą ir nuėjau kelti Lėjos, nes jai laikas į mokyklą.

Man priėjus prie lango ir pravėrus langines, Lėja paklausė:

– Ar tas žmogus mus dar seka, tėveli?

– Jis laukia mūsų aikštėje, ten pat, kur ir pirma.

– Kaip manai, kas jis toks? – paklausė ji.

– Šiandien sužinosiu, mažute.

– O jei jis grobikas? Jei jis parduos mane čigonams, ir man teks užsidirbti, vagiliaujant iš turistų?

– Vėl su Marija šnekėjaisi? Neklausyk tų jos pasakų apie čigonus ir komunistus. Nagi, pasiskubink. Ruoškis į mokyklą. *Suor* Rozarija visada kaltina mane, jeigu tu vėluoji.

– O jei jis mėgins mane skriausti, tėveli?

Pakėliau dukrytę ant rankų ir pažvelgiau tiesiai jai į akis.

– Juk jau sakiau, tavo tėvelis gal ir kvailas, bet koks aš dar?

– Didelis, – sukikeno ji.

– Ar labai?

– Labai labai. Šešių pėdų ir šešių colių ūgio.

– Kaip mane vadina tavo mokyklos vaikai?

– *Il Giante*, milžinu, – vėl nusijuokė ji.

– Tai va, aš milžinas. O tas apačioje – neūžauga, lipantis pupos stiebu.

– Bet neūžauga nužudo milžiną, nukirtęs pupos stiebą, – tarė ji.

Apkabinau ją ir nusijuokiau.

– Tu velniškai gudri, Lėja. Visai kaip mama. Nesirūpink. Čia tik pasaka. O iš tikrųjų milžinai su tokių bernelių stipinkauliais dantis rakinėja.

– Kaip šlykštu. Einu valytis dantų.

Išgirdau, kaip pro laukujes duris įėjo Marija ir šūktelėjo „*Buon giorno, piccolina*“, koridoriuje susitikusi Lėją. Marija pasidėjo skėtį į prieškambario spintą, paskui atėjo į virtuvę, o aš įpyliau jai puoduką kavos.

– *Buon giorno, Dottore*, – tarė Marija.

– Aš ne daktaras, Marija, – atsakiau sava literatūriška italų kalbos tarme. Niekaip nesugebu šnekėti taip, kaip Marija. Jos tarmėje esąma kažkokio čiulbėjimo ar kalbos defekto, bet jai visada pakanka kantrybės, kai aš jos nesuprantu.

– Italijoje – daktaras, – itališkai atkirto ji. – Todėl džiaukitės ir nesiginčykite. Man labai patinka vadinti jus *Dottore*, girdint kitoms tarnaitėms. Jos žino, kad dirbu tikram ponui. Tarp kitko, jūsų bičiulis vis dar čia.

– Mačiau jį nuo terasos. Ar kas nors jį pažįsta?

– *Portiere* kalbėjosi su „Bon Caffè“ savininku. Nepažįstamasis sakosi esąs turistas iš Milano. Bet kodėl gi turistas turėtų žvalgytis vien į šį butą ir visai nekreipti dėmesio į *Palazzo Farnese*? Brunas, laikraščių pardavėjas, sako, kad tas žmogus – tikrai policininkas ir kad jūs tikriausiai narkotikų prekeivis arba iš Raudonųjų brigadų. Karabinieriai jo nepažįsta, bet jie per jauni, jie tik savo motinas tepažįsta. *Cartoleria* jis perka cigarečių iš Džianinos. Visa aikštė jį seka. Regis, jis nepavojingas. Visi liepė jums perduoti, kad nesibaimintumėte.

– Padėkok jiems už mane. Pasistengsiu atsilyginti.

– Nereikia, – atsakė ji. – Nors judu su *la piccolina* užsieniečiai, esate šios aikštės gyventojai. Visi čia rūpinasi savo kaimynais.

– Tekėk už manęs, Marija, – pasakiau, imdamas ją už rankos. – Tekėk už manęs, aš atiduosiu tau savo pinigus ir leisiu auginti savo vaiką.

– Ką čia paistote. *Sciocchezze*, – garsiai kikendama ir traukdama ranką šalin, atsakė Marija. – *Americano pazzo*. Per daug mane erzinate, vieną dieną imsiu ir sutiksiu, ir ką tada darysite, *Dottore*?

– Paskambinsiu popiežiui ir liepsiu jam judinti sėdynę ir keliauti į Šventojo Petro baziliką mūsų sutuokti.

– Jūs man per didelis, *Signor* Makolai, – pasakė ji, nužvelgdama mane. – Lovoje mane sutraiškytumėt.

– Vis išsisukinėji, – atsakiau, ir į virtuvę jau pasirengusi mokyklai įėjo Lėja. Ji plačiai išsišiepė, kad matyčiau, ar ji švariai išsivalė dantis. Priėjau prie jos, patikrinau ausis ir kaklą, ir, pritariamai linktelėjęs, nusiunčiau ją pas Mariją, kuri ėmė šukuoti mergaitės plaukus į dvi uodegėles. Lėjos plaukai buvo tamsi banga, spinduliuojanti po elektros šviesa. Kai ji juos papurtydavo, jie mirgėdavo, susirangę pusiau kaip žvėris, pusiau kaip upė.

– *Belissima. Belissima*, – dainavo Marija, pindama Lėjos plaukus smulkiomis kaselėmis. – Pati gražiausia mergytė visoje aikštėje.

Piazza Farnese buvo svarbiausias dalykas Lėjos gyvenime. Ji nė nenutuokė, kad aš bėgu nuo savo praeities, kuri man įkandin siunčia daugybę medžiotojų. Ji neprisiminė mūsų skrydžio iš Pietų Karolinos į Niujorką ar naktinio „Alitalia" skrydžio, atskraidinusio mudu į Romą.

Kai pasisveikinome su *portiere* ir žengėme į ryškią šviesą, ji spustelėjo man ranką.

Laukiantysis prisidegė dar vieną cigaretę ir nusisuko. Paskui jis apsimetė skaitąs atminimo lentą, pakabintą tiesiai virš *farmacia* durų.

– Gal tu nesimušk su juo, gerai, tėveli? – paklausė Lėja.

– Pažadu, nesimušiu. Manai, aš kvailas? Prisimink, kuo praeitą sykį viskas baigėsi.

– Aš labai išsigandau, kai tave uždarė į kalėjimą, – pasakė ji.

– Aš dar labiau. Romoje tavo tėvelis baigė boksininko karjerą.

– Visos *Regina Coeli* vienuolės žino, kad tu buvai kalėjime, – pasakė ji su baisiu aštuonmetės pasmerkimu. – Netgi *Suor* Rozarija. Man labai gėda.

– Tai buvo kultūrinis nesusipratimas, – paaiškinau, vesdamas ją per sausakimšą aikštę. – *Il Gigante* manė, kad reikia spirti šikinėn. Šitaip suklysti galėjo bet kuris amerikietis.

– Tu man skolingas tūkstantį lirų, – pasakė Lėja.

– Aš nesikeikiau. Nieko aš tau neskolingas.

– Sakei „Š". Mokėk tūkstantį lirų.

– Šikinė – ne keiksmažodis. Tai toks senoviškas žodis, kaip iš liaudies dainų ir pasakų.

– Bet tu ne taip jį vartojai, – nenusileido ji. – Jei būtum sąžiningas, duotum man tūkstantį lirų.

– Aš – tėvas, – atsakiau. – Mano darbas – kuo nesąžiningiau elgtis su kiekvienu sutiktu vaiku.

– Aš su tavim buvau kalėjime, – pasipūtė Lėja. – *Suor* Rozarija mano, kad tu turėtum gėdytis.

– Aš tapau manęs nesuprantančios vyrų dominuojamos visuomenės auka.

– Tu buvai tikras žvėris, – atsakė Lėja.

Kaskart, kai nesusitvardęs garsiau užrikdavau arba atsidurdavau ten, kur tvyrodavo nesantaika, Lėja man primindavo mano patį nesėkmingiausią susidūrimą su Italijos papročiais ir įpročiais. Tai nutiko pirmą mudviejų mėnesį Romoje, kai dar tik mokiausi prisiimti begalę pareigų, kliūvančių žmogui, kuris vienas augina dukrą svetimame mieste. Kasdien mane gniuždė nesibaigiantys šio paprasto vaiko poreikiai ir norai. Dėl Lėjos man atrodė, kad būtini miesto mero įgūdžiai vien tam, kad sėkmingai ją pervesčiau per visus painius labirintus,

kuriuos mūsų kelyje statė Roma. Visai netyčia Dievas atsiuntė gerą pediatrą. Kad namie įjungtų telefoną, prireikė trijų žygių į rotušę, keturių – į telefono įmonę, trijų kyšių grynaisiais ir dėžės gero vyno *portiere*, kuris pažinojo Romos mero kaimyno draugo brolį. Miestas didžiavosi neįtikėtinu nepaslankumu. Jo geraširdė anarchija kasdien mane mirtinai nuvargindavo.

Tačiau Romoje nepatyriau jokių sunkumų, kol neatsipalaidavau ir vidudienį nenuėjau apsipirkti po tentais, dengiančiais tuos nuostabius vaisių ir daržovių prekystalius *Campo dei Fiori*. Vesdamasis dukrytę pro tą kleganćią žmonių paukštidę, mėgau tyrinėti begalines vaisių stirtas, kur vapsvos siurbčiojo nektarą iš slyvų, patenkintos it šunyčiai glaudėsi tarp vynuogių ir persikų. Parodęs vapsvas Lėjai, garsiai pasigėrėjau, kaip gražiai sugyvena vapsvos ir prekijai, tarsi būtų pasirašę bendradarbiavimo sutartį, žyminčią jų vaisių prekybos ir valgymo partnerystę.

Nuo pirmos savaitės *Campo* gatvės gyvenimo teatras Lėją tiesiog pakerėjo. Kasdien mes kulniuodavome nuo šiaurinio pakraščio, kur pirkdavome duoną, iki paskutinės stotelės pas *Fratelli Ruggeri*, kurių krautuvėlė kvepėjo sūriu ir kumpiu, o nuo lubų kabėjo penkiasdešimt kulšių *prosciutto*. Iš jos galo atriedėdavo sunkvežimio ratų dydžio Parmezano sūriai. Krautuvininkai buvo penki broliai, o kiekvienas jų – vis kitokia tragiška asmenybė, tarsi jie būtų šalutiniai penkių skirtingų operų veikėjai. Kiekvienas buvo pats sau viršininkas, ir parduodami kvapiuosius savo gaminius jie improvizuodavo ir vaidindavo. Prie jų krautuvėlės pakliuvau į bėdą, kai prisiminiau, kad pamiršau nupirkti alyvų.

Mudviem su Lėja grįžtant per *Campo*, pro peilių galąstoją ant vietoje stovinčio dviračio ir būdeles, prekiaujančias plaučiais ir viduriais, kaktomuša susidūrėme su ugnimi alsuojančia De Andželų poros vedybinio gyvenimo scena. Nors jų vardus sužinojome ne iš karto, jau anksčiau buvau matęs kelis Mimo ir Sofijos De Andželų barnius *Piazza Farnese*. Mimas buvo darbininkas, girtuoklis, dažnai pasiėmęs butelį grapos vienas gerdavo ant akmeninio suolelio, penkiasdešimt metrų nusidriekusio palei rūmus. Jis buvo kresnas ir neaukšto ūgio, gauruotais pečiais ir storomis, galingomis rankomis. Sėdėdamas aikštėje ir iš butelio gerdamas grapą, jis, regis, ne girtėdavo, o temdavo. Užslinkus tamsai, jis imdavo murmėti keiksmus dėl viso savo gyvenimo, kuriuo buvo baisiai nusivylęs. Paprastai pas jį, pasiekusį tokią būseną, ateidavo žmona, ir jie imdavo taip garsiai rėkti ant kits kito, kad girdėdavo netgi praeiviai Tibro pakrantėje ir ateinantieji iš *Piazza Navona*. Kad ir kaip mandagiai De Andželai elgdavosi savo bute, jų triukšmingiems viešiems susirėmimams tai negaliojo. Mudu su Lėja kelissyk stebėjome juos pro langą aukštai virš aikštės, ir triukšmu bei plūdimosi kokybe šiai romiečių porai niekas negalėjo prilygti. Paprastai barnių pabaigoje nusiminusi

Sofija raudodama pasileisdavo gėdingai bėgti namo, supratusi, kad visa aikštė su pasimėgavimu klausosi porelės scenos.

– Jis blogas, – pasakė Lėja.

– Italai nesimuša, – nuraminau aš. – Jie tik rėkauja.

Tačiau šitie buitiniai De Andželų barniai vis dažnėjo ir garsėjo. Sofija buvo daili, išraiškinga ir dešimčia metų jaunesnė už savo kietą, nedėmesingą vyrą. Jos kojos buvo gražios, kūnas apvalus, o akyse švietė skausmas. Kasdien Mimas gėrė vis daugiau, o Sofija vis daugiau raudojo, ir jų kalboje vis labiau girdėjosi senasis vargšų ir nevilties apimtųjų sielvartas. Marija man papasakojo, kad Mimas grasina nužudyti Sofiją, nes ji padariusi jam gėdą prieš kaimynus, o praradęs garbę draugų ir kraštiečių akyse žmogus esąs nieko vertas.

Mano gyvenime visa tai turėjo visiškai nieko nereikšti. De Andželai buvo vietiniai, įsivėlę į skaudžią lyčių kovą, kurioje aš džiaugiausi nedalyvaująs.

Tačiau tą nepaprastą pirmų mūsų metų Romoje dieną pirkau alyvas iš prekijo, niūraus surūgėlio, kuris ėmė man patikti, nes niaurumu išsiskyrė iš minios, ir išgirdau Lėjos klyksmą. Vos pakėliau akis, Sofija gavo antausį.

Kraujas manęs nesiutino, nei ašaros, nei maldavimai. Pasiutau iš didelio gailesčio, kai pamačiau baimę Sofijos akyse ir neviltį, kurią dažnai regėjau vaikystėje. Tačiau dar tvardžiausi, kai priėjau prie Mimo, ir puikiai supratau esąs svečioje šalyje, kurios papročių nežinau ir kur mano įsikišimas gali būti labai nepageidaujamas.

Mimas ketino vėl trenkti, bet aš sulaikiau jo ranką. Mimas pasiuto, pamatęs, kad neleisiu jam auklėti žmonos. Jis mėgino laisvąja ranka man užvažiuoti, bet nukreipiau jo smūgį ir prispaudžiau abi Mimo rankas prie jo šonų.

– *No, signore*, – mandagiai tariau savo laužyta italų kalba. – *È malo*.

Mimas spjovė pliūpsnį itališkų nešvankybių, kurios būtų puikiai padėjusios išsiaiškinti, ko prirašinėta ant visos Romos sienų ir tiltų, kai sykiu su Lėja vėliau ėjome tyrinėti senamiesčio pakraščių. Nugirdau žodį „*morte*“ ir įtariau, kad Mimas grasina mane nužudyti, ir „*stronzo*“, daugiaprasmį gatvės žodį, reiškiantį maždaug „šunsnukis“.

Mimas išlaisvino vieną ranką ir atsivedėjęs smogė man į smakrą, bet aš vėl sugavau jo ranką ir pakėliau Mimą nuo žemės ir tvirtai primygau prie kepyklos sienos. Žmonės pradėjo klykti, o kai pažvelgiau žemyn, pamačiau persigandusį Lėjos veidą. Susirūpinęs dėl jos, pamėginau švelniai pasišalinti iš tos scenos, kuri jau ėmė virsti ištisa opera. Tada Mimas spjovė man į veidą, ir akimirką įsigeidžiau nukąsti jam galvą, bet ir vėl pamačiau savo dukrą ir supratau, kad reikia dingti ir kuo greičiau, kol neatvažiavo policija.

Padėjau Mimą ant žemės prie Sofijos, kuri ėmė ant manęs klykti, kad paleisčiau jos vyrą. Tada pasiėmiau Lėją ir kelissyk Mimui ir jo žmonai pakartojau „*Mi dispiace*“. Mums skubiai sprunkant, kelios moterys minioje ėmė šaukti ir ploti. Kai išgirdau artėjančią policijos mašiną, staiga mane apėmė siaubas.

Iš minios išsivadavau nesunkiai, bet mus, skubiai einančius namo, sekė visos *Campo* akys. Įsmukome į kavinukę *Vicolo del Gallo* gatvėje, kur popiet dažnai vesdavausi Lėją ledų. Savininkė buvo motiniška, rūpestinga moteris, ji labai daug dėmesio skyrė Lėjai ir duodavo jai po saldainį už kiekvieną išmoktą naują itališką žodį.

Užsisakiau sau *cappuccino* kavos, o dukrelei ledų ir nepastebėjau, kad į kavinukę paskui mane atėjo ir sinjoras De Andželas. Sinjora pirmiausia padarė Lėjai ledų, paskui su ta sudėtinga šnypščiančia ceremonija, kaip italai moka, išvirė man *cappuccino*. Nei mačiau, nei girdėjau, kaip Mimas De Andželas nusipirko butelį alaus ir jį išgėrė.

Paskui butelio dugnas trenkėsi tiesiai man virš antakio, skruostas nutirpo ir pasipylė kraujas. Sučiupau Mimo ranką vidury antro smūgio, pakėliau daug smulkesnį priešininką į orą ir kniūbsčią nutrenkiau ant lygaus cinkuoto baro. Klykė Lėja, savininkė ir Sofija, o su jomis, regis, ir pusė Romos, o aš laikiau Mimą kniūbsčią ant baro ir veidrodyje stebėjau, kaip mano veidu srūva kraujas. Paskui nubėgau su Mimu, vilkdamas jį baru tarsi skalbinių maišą, kuo toliau, tuo greičiau. Dešimt pėdų bėgau, Mimu trankydamas stiklines, kavos puodukus ir šaukštukus, laikydamas jį už diržo ir marškinių nugaros. Baro gale paleidau Mimą, ir jis nuskriejo oru, virš nustebusių klientų staliuko, ir davėsi į žaidimų automatą, su trenksmu pažerdamas krūvą šukių ir paplūsdamas krauju.

Tąnakt mudu su Lėja nakvojome *Regina Coeli* kalėjime ant Tibro, klausydamiesi, kaip romietės ant *Janiculum* kalvos šaukia mylimuosius kalėjime. Kalėjimo gydytojas užsiuvo žaizdą palei mano antakį penkiomis siūlėmis ir įtikino kalėjimo administratorių, kad Lėja – našlaitėlė, kurios mama ką tik mirė, todėl jos niekaip nevalia atskirti nuo manęs. Sargas, nuvedęs mudu su Lėja į kamerą, paklausė, kokių makaronų norėčiau vakarienei ir ar prie valgio pageidaučiau baltojo ar raudonojo vyno. Vėliau parašiau straipsnį į „Europos keliones ir gyvenimą“ apie savo viešnagę kalėjime, kalėjimo restoraną įvertinau dviem žvaigždutėmis.

Išėję iš *Regina Coeli*, mudu su Lėja mažumėlę išgarsėjome. Per trumpą laiką kalėjime daug geriau pramokau itališkai ir visiems amerikiečiams, nusprendusiems per trumpą laiką laisvai išmokti užsienio kalbą, pasiūliau jos mokytis kalėjime.

Tačiau ilgiausiai tvėrusi mūsų kalinimo pasekmė buvo padėtis ir pripažinimas, kurio sulaukėme, būdami aikštės gyventojais. Nemažai vyresnių vyrų, sėdinčių ant suolelio priešais rūmus, manė, kad Italijos didybė priklauso nuo to, kaip griežtai jos vyrai prižiūri savo moteris. Viduržemio jūros regiono šalyje, o ypač Italijos pietuose, tarp žemesnės klasės žmonių smurtas prieš moteris yra šeimos drausmės atmaina, kaip mulų dresavimas prieš dirbant jais laukus, ir tikrai ne amerikiečių turistų reikalas. Tačiau aikštės moterys vienbalsiai pasmerkė Mimą ir be ribų žavėjosi tuo, kuris lieja kraują ir sėda į kalėjimą gindamas italę.

Taigi visa aikštė stebėjo, kai šįryt nepažįstamasis nusekė mus iš aikštės Monserato keliu.

Lėja vilkėjo geltona suknute ir švariai nublizgintais rudos odos batais ir kiekvienoje pakelės vitrinoje save apžiūrinėjo. Ji jautėsi graži, o jos tamsūs plaukai saulėje šmėkščiojo kaip sparnas. Džiankarlas, keturiasdešimtmetis luošys pažeistomis smegenimis, šūktelėjo mums, kai jo suvargusi, nusikamavusi motina vežė jį pro Anglų seminariją. Niekas iš kaimynų nežinojo, kas nutiks Džiankarlui, kai mirs jo motina, todėl visada palengvėdavo, kasryt išvydus juos gatvėse. Kurčnebylys Antonijus mums pamojavo, o aš stabtelėjau pridegti jam cigaretės. Anglų seminaristai supo mus, skubėdami į paskaitas, rimti vaikinai, kurie retai šypsodavosi ir buvo keistai pablyškę, lyg užauginti giliuose urvuose.

– Manai, tas žmogus nori mus nužudyti, tėveli? – paklausė Lėja.

– Ne, manau, tik nori sužinoti, kur mes gyvenam, kuo užsiimam ir kokią mokyklą tu lankai.

– Tą jis jau žino. Jis sekė mus penktadienį.

– Tu tik nesijaudink, mieloji, – atsakiau, spustelėdamas dukros rankytę. – Kelio į mokyklą jis mums nesugadins.

Ties 20 Monserato gatvės numeriu įsmukome į tirštą, aitrų kiemo pavėsį, ir Lėja šūktelėjo katiną Džerardą ateiti iš sodo savo kasdienio griežinėlio *pepperoni*. Rusvas katinas grakščiai atrisnojo pas ją pro lapus. Jis godžiai stvėrė mėsą iš Lėjos, paskui nusinešė ją puošniais laiptais, pagražintais marmuro plytelėmis ir apgriuvusiomis statulomis. Mus sekęs vyras apsimetė skaitąs nedidelės aikštės *trattoria* valgiaraštį.

– Jei jis ruošiasi valgyti, tikiuosi, užsisakys midijų, – pasakė Lėja.

– Negražu taip kalbėti, – atsakiau; neseniai amerikietis turistas, užvalgęs midijų kitame Romos restorane, susirgo hepatitu.

– Jis tikriausiai iš Raudonųjų brigadų, – pasakė ji.

– Ką tu žinai apie Raudonąsias brigadas?

– Marija man viską papasakojo. Jie nužudė Italijos ministrą pirmininką ir paliko jo lavoną mašinos bagažinėje. Jei nori, galėsiu parodyti, kur ją rado.

– Jis ne iš Raudonųjų brigadų. Pernelyg gražiai apsirengęs.

– Ir tu turėtum gražiau rengtis. Kaip italai, – pasakė Lėja.

– Atsiprašau, kad neturiu *bella figura*, tu padauža, – meiliai atsakiau.

– Tu man skolingas dar tūkstantį lirų, – atkirto ji. – Negražu savo dukrytę vadinti padauža.

– Tai toks meilus kreipinys. Jis tiesiog reiškia, kad aš tave myliu. Visi Amerikos tėveliai taip šneka.

– Bjauru. Joks italas niekada savo dukrai taip nepasakytų. Jie daug labiau myli savo dukras.

– Taip sakė Marija?

– Ir *Suor* Rozarija.

– Tu visiškai teisi. Nuo šios akimirkos labai pasistengsiu ir įgysiu *bella figura*.

Mes atsargiai skynėmės kelią pro ryto spūstis, nes žinojau, kad romiečiai niekada nevairuoja – jie taikosi, – o aš visada labai saugausi, kai einame į mokyklą ir iš jos. Sykį matėme, kaip anglų turistas tiesiog skėstelėjo rankomis ant *Ponte Mazzini* ir sustojo. Kai priėjau paklausti, ar jam nereikia pagalbos, anglas paaiškino: „Čia ne gatvės, o regbio aikštė.“

– Diena bus labai graži, tėveli, – pasakė Lėja. – Teršalų nėra, – kartais užterštumo lygis taip pakildavo, kad nesimatydavo Hiltono viešbučio, ir aš džiūgaudavau, kad smogas sugeba pasitarnauti visuomenei.

– Švento Petro galva, – pasakė ji, kai tik virš platanų paupyje pasirodė kupolas. Vos atsikrausčiusi į Romą ji supainiojo žodžius „kupolas“ ir „galva“, ir tai tapo senu mudviejų pokštu. Pažvelgiau į Tibro vingį. Kad ir kokia užteršta ar purvina, jokia upė nesugeba būti bjauri. Niekas taip manęs nejaudina, kaip tekantis vanduo.

Žmogus stengėsi nepriartėti prie mūsų ir netgi nėjo per tiltą, kol nepamatė mūsų leidžiantis laiptais greta *Regina Coeli* kalėjimo. Dabar jis daug labiau saugojosi, nes žinojo, kad pastebėjome, jog mus seka. Galbūt aikštės gyventojai jam papasakojo, kaip nusviedžiau Mimą į žaidimų automatą.

Įėjome į Šventosios širdies kiemą ilgos Pranciškaus Saliečio gatvės gale.

Suor Rozarija, smulki, bet graži vienuolė, garsėjanti kaip viena geriausių mažų vaikų mokytojų Romoje, pamatė mus ateinant. Ji mokė Lėją trejus metus, ir jųdviejų ryšys buvo kuo glaudžiausias. Pietų Karolinoje mano pažinotos vienuolės buvo labai pagiežingos, jos nuodijo mano keistą ir nelengvą katalikišką vaikystę. Nors žinojau, kad tapti ekskataliku neįmanoma taip pat, kaip tapti eksazijiečiu, prisiekiau Lėjos neauginti katalikiškai. Bet nesitikėjau, kad gyvendama katalikiškame krašte ji nesugebės išsisukti nuo visa aprėpiančio Bažnyčios glėbio.

Suor Rozarija iššoko pro mokyklos duris ir atlėkė pasitikti Lėjos, kuri irgi ją pamatė, ir juodvi puolė viena kitai į glėbį kaip mokinukės. Mane kerėte kerėjo tokia atvira ir besąlygiška šios vienuolės meilė Lėjai. *Suor* Rozarija pažvelgė į mane šviesiomis, žaismingomis akimis ir pasakė nudžiugusi, kad vėl atsivedėme į mokyklą svečią. Žvilgsniu ji parodė žmogų, jau ketvirtą dieną iš eilės sekiojantį mus po Romą.

– *Chi è*? – paklausė *Suor* Rozarija.

– Pats pasakys, – atsakiau itališkai. – Jis nori, kad mes žinotume, jog jis mus seka. Galbūt šiandien paaiškins kodėl.

– Žinot, *Signor* Makolai, – pasakė *Suor* Rozarija, – jūsų dukrytė – pati protingiausia ir gražiausia mergaitė visoje Romoje.

– *Sì, Suora*, – atsakiau. – Man nežmoniškai pasisekė.

– O tu – mieliausias tėvelis pasaulyje, – pasakė Lėja ir apkabino mane.

– Va šitaip tai tikrai gali užsidirbti, tigriuke. O stengtis, kad aš nesikeikčiau – tik trupinėliai.

– Saugokis to žmogaus, – pasakė Lėja. – Jei tu numirsi, tėveli, aš liksiu visai viena.

– Nieko nenutiks. Pamatysi.

Atsisveikinau ir išėjau iš vienuolyno kiemo, skubiai apsižvalgęs po gatvę. Jaunos balerinos plaukiančiais, nežemiškais šokėjų judesiais traukė į savo studiją Pranciškaus Saliečio gatvės viduryje, o jauni dailės studentai išsidrėbę rūkė ant dailės mokyklos laiptų. Tačiau persekiotojo – nė ženklo. Laukiau ištisą minutę, paskui pamačiau jo galvą šmėkštelint baro tarpduryje kitapus baleto mokyklos ir tučtuojau pranykstant.

Tąryt apsiaviau bėgimo batus, tad ėmiau risnoti tiesia, dailute Romos gatve aukštomis sienomis ir be jokių išsišakojimų, artėdamas prie kavinės.

Man įėjus, žmogus mostelėjo, kad atsisėsčiau greta jo prie baro.

– Jau užsakiau jums *cappuccino*, *Signor* Makolai, – maloniai tarė jis.

– Jūs gąsdinate mano dukrelę, Šerlokai. Gal jau gana.

– Kiek žinau, į *cappuccino* dedate vieną šaukštelį cukraus, – atsakė žmogus. – Manyčiau, žinau jūsų įpročius.

– Ar girdėjote, kad kai susinervinu, esu linkęs spirti šikinėn?

– Man dažnai pasakoja apie jūsų polinkį į smurtą. Tačiau esu daugelio savigynos kursų veteranas. Tekvondo, džiudžitsu, karatė. Spintoje kabo nemažai juodųjų diržų. Meistrai mane mokė bėgti nuo pavojaus.

– Bet dabar gal išgerkime kavos, gerai? – tęsė žmogus. – Paskui imsimės reikalų.

– Nežinojau, kad Italijoje esama privačių detektyvų, – atsakiau, kai barmenas ištiesė man puoduką *cappuccino*.

Žmogus šaukšteliu paragavo kavos ir patenkintas linktelėjo galvą.

– Mes – kaip kunigai. Pas mus žmonės ateina tik bėdos prispirti. Mano pavardė – Periklis Staračis. Mano kontora Milane. Bet domiuosi etruskų menu, todėl mėgstu keliauti po Italiją.

– Kodėl mane sekate, Perikli?

– Nes man už tai sumokėjo.

– Pradėkim nuo pradžių. Kas jus atsiuntė?

– Ji norėtų su jumis susitikti.

– Kas ji tokia?

– Ji nori pasirašyti taikos sutartį.

– Mano mama. Mano prakeiktoji išdavikė, pasalūnė, nepakenčiamoji mama.

– Ji ne jūsų mama, – atsakė Periklis.

– Tada mano uošvis.

– Ne, – atsakė Periklis. – Jo dukra.

– Marta, – nustebau. – Kam gi Martai jus samdyti?

– Nes niekas jai nedavė jūsų adreso. Jūsų šeima nesutinka su ja bendradarbiauti.

– Gerai, – atsakiau. – Jau daug metų nieko tokio malonaus apie savo šeimą negirdėjau.

– Jai reikia su jumis pasikalbėti.

– Pasakykit, kad nebendrausiu nei su ja, nei su niekuo iš jos šeimos, net jei pats Dievas parašytų raštelį savo asmeniniu kompiuteriu. Juk tai ji jums sakė, tiesa?

– Ji sakė, kad nutiko baisus nesusipratimas, kurį, jos manymu, galima išsiaiškinti.

– Nebuvo jokio nesusipratimo, – atsakiau, ruošdamasis eiti. – Prisiekiau daugiau niekada nebesusitikti su tais žmonėmis. Tai lengviausias tesėti mano pažadas. Antrasis pagal lengvumą – daugiau niekada nebesusitikti su savo šeima. Aš labai demokratiškas. Nenoriu matyti nė vieno prakeiktojo, kuris per trisdešimt mano gyvenimo metų su manim kalbėjosi angliškai.

– Sinjora Foks dabar supranta, kad nesate kaltas dėl jos sesers mirties.

– Padėkokit jai ir pasakykit, kad nelaikau jos kalta dėl ozono sluoksnio retėjimo, tirpstančio ašigalių ledo ir kylančių *pepperoni* kainų. Malonu susipažinti, Perikli.

Atsistojau ir išėjau į gatvę.

– Ji turi naujienų, – pasakė Periklis, stengdamasis neatsilikti. – Sakė, norėsite jas išgirsti. Apie kažkokią moterį. Man regis, vadino ją monetų ponia.

Jam ištarus tuos žodžius, sustojau: jie pervėrė mane lyg šratai.

– Pasakykit Martai, kad šįvakar kviečiu ją vakarienės pas Da Fortunato, netoli Panteono.

– Jau pasakiau, *Signor* Makolai, – ramiai atsakė Periklis. – Matot, juk sakiau. Žinau visus jūsų įpročius.

Antras skyrius

Kai vasaros pradžioje manęs aplankyti į Romą atvyksta draugai, aš dažnai juos veduosi į Panteoną per audrą ir pastatau juos po lengvučio, tobulai proporcingo kupolo anga, pro atvirą stogą ant marmurinių grindų teškant lietui, o žaibo žirklėms karpant siautėjantį dangų. Imperatorius Adrianas atstatė šventyklą nebegarbinamų dievų garbei, bet didingos ir harmoningos Panteono formos aistroje justi kažkas laukinio. Retai kada dievai taip puikiai tegarbinti.

Pirmąsyk atvykęs į Romą visą dieną tyrinėjau Panteono interjero ir eksterjero architektūrą, nes rašiau straipsnį „Southern Living". Kai valanda prieš saulėlydį sargas mane išvijo, apsižvalgiau aplinkui gero restorano, kur gaučiau vakarienės. Šaila atėjo iš viešbučio susitikti su manimi, o prieš tai visą dieną vaikščiojo po *Via Condotti* parduotuves. Ji nusipirko „Ferragamo" šaliką ir batus savo mažoms dailioms kojelėms, nes jiems jautė ypatingą silpnybę. Staiga Panteono gatvėje pajutome keistą sunkų požemių aromatą, kurio nei vienas nepažinome. Lyg du paukščiašuniai ėmėme sekti to kvapo pėdsakais ir aptikome, kad jis prasideda *Da Fortunato* įėjime. Krepšys baltųjų triufelių skleidė aštrų, egzotišką kvapą, kuris atrodė it miško esmės transsubstanciacija į česnakais dvelkiančias, vynu tykštančias oro sroves, plaukiančias skersgatviu už *trattoria*.

Tąvakar pasimylėję viešbučio kambaryje grįžome į restoraną. Paskui laikėme kits kitą apkabinę, vis dar nustebę ir susidrovėję, kad sugebame taip stipriai pakurstyti švelnias kits kito kūnų troškimo liepsnas. Kartais mes net kibirkščiuodavome geismu būti nuostabūs lovoje. Nepažįstamuose miestuose, vieni, mes kuždėdavome tai, ko nepasakytume niekam kitam pasaulyje. Rengdavome kits kitam puotas ir laižėme meilę liepsnų liežuviais. Mūsų kūnai mums buvo stebuklų laukai.

Padavėjas Fernandas, pravarde Fredis, tąvakar atnešė mums vakarienės. Jis buvo kresnas, žemu balsu ir tobulai tvarkėsi savajame restorano kampe. Jis nuvedė mus prie mažo staliuko lauke, nuo jo matėsi Panteonas, ir pasiūlė butelį „Barolo" ir *risotto* kaip karštąjį užkandį. Kai atnešė *risotto*, jis išsitraukė elegantišką, aštrų kaip skustuvas įrankį ir papjaustė plonyčių baltojo triufelio riekelių ant garuojančio *risotto*. Ryžių ir triufelio sąjunga prasiveržia tyliu deriniu, ir

niekad nepamiršiu, kaip kėliau dubenį prie nosies ir dėkojau Dievui už tai, kad per vieną vakarą mūsų gyvenime atsirado ir Fredis, ir triufeliai.

Vakarieniavome ilgai ir neskubėdami. Kalbėjomės apie praeitį ir daugybę dalykų, kurie mudviem nesisekė. Tačiau netrukus pasisukome į ateitį ir ėmėme kalbėtis apie vaikus, kokius vardus jiems duosime ir kur įsikursime, kaip auginsime tuos nežemiško grožio Makolų vaikus, kurie dar nė negimę jau buvo šitaip mylimi.

Šaila su Fredžiu flirtuodavo kaskart, kai jis prieidavo prie staliuko, o Fredis atsiliepdavo ir santūriai, ir su Viduržemio žavesiu. Jis pasiūlė šviežių *scampi*, trumpai pakepintų ant atviros ugnies, paskui aplietų alyvuogių aliejumi ir citrinų sultimis. Alyvuogių aliejus buvo tamsiai žalias ir atrodė, tarsi būtų išspaustas smaragdo vynuogyne. *Scampi* buvo saldūs, tarsi vien medumi penėtas krabas, ir puikiai derėjo su poskoniu, ant skonio receptorių paliktu triufelių. Šaila ant pirštų užsipylė alyvuogių aliejaus ir nulaižė. Paskui apipylė juo mano pirštus ir po vieną laižė nuo jų aliejų, o Fredis stebėjo pavydžiai ir pritariamai. Už spektaklį jis jai atsilygino gražgarsčių salotomis, paskui išsitraukė kišeninį peiliuką, atlenkė jį ir ėmė lupti kruvinai raudoną Sicilijos apelsiną kantriai ir prakilniai lyg bažnyčioje. Apelsino žievelė rangėsi nuo vaisiaus rubino ilgu vingiuotu kaspinu. Laukiau, kol Fredis suklys, bet jis suko ratus aplink apelsiną tol, kol kiti klientai ėmė ploti katučių. Kai žievelė ilgio sulig žalčiu nukrito ant grindų, Fredis ją pakėlė ir padovanojo Šailai, kuri uodė jos aitrų kvapą, kol Fredis padalijo apelsiną ir tobulai dailiai it rožę patiekė jai. Jis atnešė taures su Panteono atvaizdu ir įpylė mums abiem grapos.

Virš miesto kabojo mėnesienos pilnatis, o čigonė mergina, prekiaujanti ilgastiebėmis gėlėmis, vikriai sukiojosi tarp valgytojų. Trys Abrucų vyrai dainavo neapolietiškas meilės dainas, paskui pasiuntė per rankas skrybėlę pinigėliams, o ugnies rijikas rijo savo liepsnojantį kardą, o vyriškis, pritardamas ukulėle, dainavo „I Want to Hold Your Hand“ ir „Love Me Tender“.

– Džekai, čia kaip Felinio filme, – pasakė Šaila. – Pasilikime čia visados.

Pulkai italų paauglių, nebrandžių ir lengvabūdžių, yrėsi gatvėmis į *Piazza della Rotonda* nepaliaujamais srautais. Pasirodė čigonės ryškiaspalviais, margais drabužiais, čiauškančios kaip papūgos, ir ėmė užkabinėti žmones, o kavinių padavėjai mėgino jas išvaikyti. Pasenusių lenktyninių arklių traukiamos karietos išriedėjo į gatves ir dardėjo per minią, veždamos viską filmuojančius ir nieko nematančius vokiečių ir japonų turistus.

Vakarui baigiantis, Fredis atnešė du puodukus espreso ir paprašė mūsų niekada nepamiršti Da Fortunato ir jo vyriausiojo padavėjo Fredžio, kuriam teko garbė mus aptarnauti, kaip pats sakė, *fantastica* Romos naktį. Staiga ir visai deramai Šaila pabučiavo Fredį.

Kol žiūrėjau į sąskaitą, Šaila spustelėjo man ranką ir liepė pakelti akis.

Pamačiau Fredį, lydintį Frederiką Felinį ir dvi bene gražiausias man kada nors matytas moteris prie gretimo staliuko. Fredis mirktelėjo ir pasakė: „Visada Da Fortunato." Paskui Fredis, suprantantis gestų galią, nupirko iš čigonės rožę ir padovanojo Šailai kartu su Da Fortunato vyno taure.

Kai Šaila mirė, radau tą taurę ir sudžiūvusią rožę bei apelsino žievelę, stropiai suvyniotą ir išsaugotą, jos banko seife. Jos man primena, kad pasaulyje būna naktų, kai porai viskas klojasi lygiai taip, kaip reikia, kai šviečia pilnatis, čigonės pardavinėja gėles, gatvėse nepažįstamuosius vilioja triufeliai, Felinis atsisėda prie gretimo staliuko, o Fredis iškilmingai lupa kruvinai raudoną apelsiną; ir tą naktį Romoje mudu mylėjome vienas kitą labiau, negu bet koks pasaulio gyventojas galėtų svajoti, ir pradėjome savo dukrą Lėją neapsakomos, sužeistos meilės ir spengiančio „taip" mūsų ateičiai sąjungoje.

Po dvejų su puse metų Šaila užlipo ant tilto.

Šį vakarą, po daugelio metų, Fredis apkabino mane, įeinantį į restoraną, ir europietiškai pakštelėjo į abu skruostus.

– *Dov' è* Lėja? – paklausė Fredis.

– Namie su Marija.

– Prie jūsų staliuko laukia graži *signorina*.

Marta atsistojo, ir aš priėjau. Ji ištiesė ranką, o aš nenoriai ją paspaudžiau. Ji nemėgino manęs pabučiuoti, ir nebūčiau jos prisileidęs.

– Ačiū, kad atėjai, Džekai, – pasakė Marta Foks.

– Yra už ką, Marta.

– Nemaniau, kad pasirodysi.

– Jei nebūčiau pasirodęs, būtum vieną dieną užklupusi Lėją, vaikštinėjančią po aikštę.

– Teisingai. Būtent taip ir būčiau padariusi. Kokia graži mergytė išaugo.

– Nenoriu su tavim bičiuliautis, Marta, – atsakiau. – Kokį velnią čia veiki, ko brauniesi į mano gyvenimą? Juk visiškai aiškiai pasakiau, kad nenoriu matyti tavęs ar tavo šeimos.

– Ar kada nors ketini grįžti į Pietus? Ar kada nors ketini parodyti Lėjai, kur jos tikroji gimtinė?

– Ne tavo reikalas, – atsakiau.

– Kadaise buvau tavo svainė. Prisipažįstu, nelabai tave pažinojau, bet tu man patikai, Džekai. Beveik visiems mums patikai.

– Man regis, kai paskutinįsyk tave mačiau, Marta, tu liudijai teisme, kad aš negaliu auginti Lėjos.

Marta akimirkai nudelbė akis į valgiaraštį. Pamojau Fredžiui, kad atneštų mums butelį vyno, ir po akimirkos jis atėjo ir atkimšo atvėsintą butelį „Gavi dei Gavi".

– Mes labai suklydome, – jausmingai tarė ji. – Mano tėvai sielvartavo, kai Šaila nusižudė. Juk gali juos suprasti ir atjausti. Lėja buvo vienintelis jų ryšys su Šaila ir praeitimi.

– Labiau juos atjausčiau, jei jie būtų bent šiek tiek užjautę ir mane.

– Man atrodo, po Šailos mirties sugriuvo visa šeima, Džekai, – tęsė Marta. – Visi dėl to kaltino tave. Ir aš taip pat. Manėme, kad jei būtų turėjusi gerą vyrą, mano sesuo niekada nebūtų šokusi nuo tilto. Dabar niekas tavęs nebekaltina... išskyrus, aišku, mano tėvą.

– Nagi, pranešk džiugią žinią, – pasakiau. – Pasakyk, kad tas kalės vaikas mirė.

– Labai myliu savo tėvą ir neleisiu tau taip apie jį kalbėti.

– Vaje.

– Mano tėvas – labai nelaimingas žmogus, – kalbėjo Marta, palinkusi virš staliuko manęs link. – Tačiau jo nelaimių priežastys rimtos, ir tu puikiai tą žinai.

– Dėmesio, dėmesio. Nekenčiu, kai šitaip vaizduoji pareigingą dukrą, ir nereikia dirbti viešųjų ryšių atstove savo tėvams. O dabar užsisakykime pavalgyti.

Priėjęs Fredis įdėmiai pažvelgė Martai į veidą.

– *Sorella di* Šaila? – paklausė manęs Fredis.

– Marta, čia Fredis. Jis buvo įsimylėjęs tavo seserį.

– Ak, Marta. Tavo sesuo buvo tikra gražuolė. Tokia saulutė. Tu labai į ją panaši, – žemai nusilenkė Fredis.

– Malonu susipažinti, Fredi. Pietų Karolinoje tu labai įžymus.

– Turime puikių riebių midijų, Džekai. Labai skanūs švieži ančiuviai. *Calamari fritti*. O ko pageidautų Marta? Galbūt *pasta all'amatriciana*?

– Pradžiai labai norėčiau makaronų, Fredi, – atsakė Marta.

– Šailos seseriai – visko. Sveika atvykusi į *trattoria*. Užeik dar tūkstantį kartų. Tau – midijos, sinjore Džekai. Pasitikėk Fredžiu.

Fredis grįžo į virtuvę, pakeliui apžiūrėdamas kiekvieną staliuką, o aš nusišypsojau iš jo uolumo. Fredis buvo tarsi kariuomenės seržantas; kitų padėtis buvo aukštesnė, bet be jo niekas nepajudėtų iš vietos.

Atsisukau ir pažiūrėjau į Martą, pastebėjęs tuos šviesius bruožus, kuriuos turėjo ir jos sesuo. Ji buvo tokio paties švelnaus, drovaus grožio, tik Šaila buvo aršesnė ir ryškesnė. Martos grožis buvo prigesintas, vos regimas, nustebinantis kaskart, kai ji atpalaiduodavo kietai susuktą spyruoklę, laikančią ramaus jos netikrumo nervų centrus. Net makiažas nesugebėjo paslėpti tos išsigandusios,

išsiblaškiusios merginos, perlais ir juoda suknele mėginančios vaizduoti savimi pasitikinčią moterį.

– Mano tėvas dar vis kaltina tave dėl Šailos mirties, – pasakė Marta. – Bus teisingiausia tau tai prisipažinti.

– Žinai, Marta, – pasakiau nuvargęs, – visada įsivaizduodavau, kad būsiu puikus žentas. Važinėsiu žvejoti. Žaisiu kortomis. Ir panašiai. O man kliūva tas bjaurus sudžiūvėlis rauktašiknis tavo tėvas. Niekada jo nesupratau. Bet tu ir pati viską žinai. Tu užaugai tame skausmo šiltnamyje.

– Ko tu pyksti, kad aš myliu savo tėvą? – paklausė ji.

– Nes tu apgailėtinai nesąžininga. Bjauriai ir pavojingai vaizduoji ištikimą. Jis nuodijo tave taip pat, kaip ir Šailą ar tavo motiną. Jo gyvenimo moterys spiečiasi aplink jį, saugo jį, jo kartėlį laiko vertybe. Tu jo nemyli. Tu jo gaili. Kaip ir aš. Tačiau aš nedaug pasaulyje esu matęs tokių apsišikėlių.

– Kodėl taip baisiai jo nekenti?

– Man gaila to bjauraus kalės vaiko.

– Jam tavo gailesčio nereikia.

– Tada galiu jam pasiūlyti neapykantos.

Fredis atnešė Martai makaronų, o man midijų, jis atėjo pačiu laiku. Jos patiekalas buvo aitrus, aštrus ir netgi su uždraustu skanėstu – šerniena. Nors buvo uoli žydė, Marta nematė jokio reikalo laikytis Kunigų knygos mitybos priesakų. Didžiąją dalį gyvenimo ji pjovėsi su tėvais dėl kiaulių ir austrių. Judaizmas jai buvo brangus, bet ji nė neketino vaizduoti, kad laikosi begalės jo mitybos priesakų.

– Ar galiu paragauti tavo midijos? – paklausė ji.

– Gryniausios *trayf*, – atsakiau, duodamas jai moliuską.

– Bet labai skanios, – valgydama atsakė ji.

– Ką čia veiki, Marta? – paklausiau. – Į šį esminį klausimą dar neatsakei.

– Noriu suprasti, kodėl mano sesuo nusižudė. Noriu, kad kas nors man paaiškintų, kodėl jos gyvenimas pasidarė toks beviltiškas, kai, regis, taip daug kas jame vyko. Jos savižudybė visai nesuprantama. Mano tėvai apie ją nekalba.

– Žinoma. Aš nesakiau Lėjai, kad jos motina nusižudė. Niekada neapsivertė liežuvis papasakoti jai apie tiltą. Vien pasakyti, kad mama negyva buvo nelengva.

– O kad aš gyva, ji žino? Kad turi tetą ir senelius, kurie ją myli?

– Šį tą nujaučia, – atsakiau. – Bet aš ją raginu viską pamiršti. Tik nesivaipyk čia. Kai paskutinįsyk mačiau tavo minėtus žmones, tai buvo Pietų Karolinos teisme. Jei atmintis neapgauna, jūs visi liudijote, kad aš nesugebu auginti savo vienturtės. O aš užauginau tikrą gražuolę. Tikrą stebuklą. Ir nė vieno jūsų pagalbos neprašiau.

– Manai, teisinga mus bausti visą likusį gyvenimą, neleidžiant pamatyti Lėjos? – paklausė ji.

– Taip, manau, kad teisinga. Toks teisingumas. Ar pameni, kaip dosniai vizitų man būtų kliuvę, jei tavo tėvai būtų laimėję bylą?

– Jie prašė teismo tau visai neleisti lankyti Lėjos, – pasakė Marta, užsimerkusi ir giliai įkvėpusi. – Jie žino, kad buvo neteisūs. Jie norėtų pabandyti iš naujo.

Tą akimirką Fredis atnešė į stalą du keptus karšius. Jis padėjo žuvis ant stalo krašto, peiliu abiem joms nurėžė galvas. Paskui nulupo karšių odą ir išėmė kaulus, tarsi smuikus iš dėklų. Pirmą jis aptarnavo Martą, padėjo baltą perregimą filė ant jos lėkštės ir sudrėkino žaliu alyvų aliejumi ir citrinos pusele. Paskui taip pat apiplovė ir manąjį.

– Taip skanu, – pasakė Fredis, – kad net pravirksit.

– Ar aš užsisakiau žuvies? – paklausė Marta, kai Fredis nuėjo.

– Atrodei kaip žmogus, mėgstantis žuvį. Jo puiki nuojauta, ir jam labai patinka mane stebinti.

Kol valgė, Marta dažnai kalbėdama nežiūrėjo į mane, jaudinosi ir vis braukė nuo akių įsivaizduojamą plaukų sruogelę. Jos veidas buvo atviras, jame buvo aiškiai matyti kiekviena emocija, ir skaičiau jas visas tarsi žinias laikraštyje. Martai nedavė ramybės kažkas, niekaip nesusijęs su painiomis nejaukaus mudviejų susitikimo emocijomis. Jos kaktos raukšlės perspėjo apie kažką negero. Nuo tada, kai išvykau iš Pietų, pažinau gyvenimo slapstantis painumą ir gudrybes, todėl gerai mokėjau skaityti slaptąją pasalos kalbą.

– Minutėlei atsiprašysiu, – pasakiau ir atsistojęs nuėjau į vyrų tualetą. Paskambinau namo, pasikalbėjau su Marija ir liepiau jai pasižiūrėti, kaip laikosi Lėja. Marija grįžusi pranešė, kad Lėja miega kaip angelėlis, ir aš lengviau atsidusau.

Man išėjus iš tualeto, Fredis mostu parodė užsukti į virtuvę. Tarp drausmingų virėjų ir padavėjų švytravimų Fredis sukuždėjo:

– Lauke valgo žmogus, labai daug apie tave klausinėjantis, Džekai. Jis klausė Emilijo, ar tu blogas Lėjai. Emilijus supyko.

– Padėkok Emilijui nuo manęs, Fredi, – atsakiau, eidamas iš virtuvės *trattoria* koridoriumi, kur svečius pasitikdavo pats *signor* Fortunatas.

Apsižvalgęs po aptvertą kiemą su staliukais pastebėjau Periklį Staračį, žvelgiantį į restorano vidų. Privatus detektyvas mojo kažkam viduje.

Kai grįžau prie staliuko, Marta jau buvo beveik pabaigusi žuvį.

– Tokios skanios žuvies dar niekur nesu valgiusi. Tikrai, – pasakė ji.

– Ją labai mėgo Šaila. Todėl Fredis tau jos ir atnešė.

– Kodėl nebendrauji su niekuo iš praeities, Džekai? – paklausė ji.

– Nes mano praeitis man nepatinka, – atsakiau. – Vien nuo minties apie ją mane ima siaubas, todėl tokių minčių ir neturiu.

Marta palinko pirmyn.

– Suprantu. Savo šeimą, draugus, net pačius Pietus myli ir nekenti vienu metu.

– Ne, – atsakiau. – Šiuo atžvilgiu aš neįprastas. Pietų aš vien tiktai nekenčiu.

– Pavojinga atsižadėti savo gimtinės, – pasakė Marta, o aš vėl pastebėjau, kaip ji man per petį žvelgia į staliuką lauke.

– Kada išvažiuosi iš Romos, Marta?

– Kai susitiksiu su Lėja, o tu pasakysi, kaip mano tėvams su tavim susitaikyti.

– Jau kalbėjai su nekilnojamojo turto agentu? – paklausiau. – Gali užtrukti daug metų.

– Turiu teisę susitikti su Lėja. Niekaip manęs nesulaikysi.

– Sulaikysiu. O užuot man grasinusi ar šokusi į akis, galėtum mėginti kalbėti mandagiau. Mano gyvenimas sutvarkytas taip, kad galiu palyginti nesunkiai šįvakar išvažiuoti iš šio miesto ir įsikurti kitoje šalyje. Gyvenu lyg bėglys, nes bijau štai šitokių susidūrimų. Mano gyvenime tau nėra vietos, ir mano dukrai tikrai tavęs nereikia.

– Ji mano dukterėčia, – atsakė Marta.

– Ne tavo vienos – aš visiškai nuoseklus – ir mano broliai negauna su ja susitikti. Auginu Lėją taip, kad jai smegenis pudrintų tik vienas vienintelis giminaitis. Aš pats. Mano šeima šūdina, ir tavo šeima šūdina. Bet aš atidžiai sudėsčiau tokį gyvenimą, kad ši amžina trauma nekliūtų mano vaikui.

– Kalbėdami apie Lėją abu mano tėvai rauda. Jie rauda, supratę, kiek daug metų jos nematė.

– Ir gerai, – atsakiau su šypsena. – Mano širdis striksi lyg elnė girioje vien nuo minties apie tavo tėvų ašaras. Tegu rauda į valias.

– Jie sako, kad nematyti Lėjos blogiau negu tai, ką patyrė per karą.

– Na jau, – atsakiau, užsidengęs rankomis veidą, pavargęs nuo pastangų mandagiai elgtis su – vienintele žmonos seserimi. – Jūsų šeimoje prašnekus apie vejos pjovimą, sagos siuvimą į marškinius ar besisukančius mašinos ratus, tuoj pat kalba pasisuka apie Aušvicą ar Bergen-Belzeną. Prašnekus apie sumuštinius ir pieno kokteilius ar filmą per televiziją, nespėji nė apsižiūrėti ir jau dardi gyvuliniu vagonu per Rytų Europą.

– Džekai, nepyk, jei mano tėvai prie tavęs per daug kalbėjo apie holokaustą, – piktai atkirto Marta. – Mano tėvai daug iškentė. Iki šiol tebekenčia.

– Neiškentė tiek, kiek tavo sesuo, – atsakiau. – Kiek mano žmona.

– Kaip gali šitaip lyginti?

– Nes Šaila mirė, o tavo tėvai tebegyvena. Sakyčiau, ji toli juos lenkia.

– Mano tėvas tebemano, kad Šaila nebūtų nusižudžiusi, jei būtų ištekėjusi už žydo.

– O tu dar stebiesi, kad neleidžiu savo dukrai aplankyti tavo tėvų?

– Kaip manai, dėl ko Šaila nusižudė, Džekai? – paklausė Marta.

– Nežinau. Jai prasidėjo haliucinacijos, tiek žinau, bet ji apie jas nepasakodavo. Žinojo, kad galiausiai jos liausis. Jos ir liovėsi. Kai ji nušoko nuo tilto.

– Ar ji kada nors tau pasakojo haliucinacijas, kurias regėjo vaikystėje?

– Ne. Ji nė žodžio nesakė ir apie tas, kurias regėjo ištekėjusi. Savo pamišimu ji nesidalijo.

– Aš žinau, ką ji regėjo, Džekai.

Pažvelgiau jai tiesiai į akis.

– Kaip čia tau dabar švelniau pasakius. Tai kas?

– Mano mama nori su tavim susitikti, Džekai, – pasakė Marta. – Todėl ir atskridau. Jai atrodo, kad ji suprato, kodėl Šaila nusižudė. Ji nori pati tau papasakoti.

– Ruta, – pasakiau lyg ragaudamas jos vardą, – Ruta. Kadaise maniau, kad ji – reto grožio moteris.

– Ji sensta.

– Vaikystėje buvau įsimylėjęs tavo mamą.

– Bet miestelio legenda buvo tavo mama.

– Jei geidi savos motinos, jauti kaltę. O geisdamas tavosios, visai nesijaučiau kaltas.

– Mano mama žino, kad negerai buvo mėginti atimti iš tavęs Lėją. Jie taip pasielgė iš sielvarto, įtūžio ir baimės. Mano mama žino, o tėvas niekada neprisipažins, bet ir jis žino.

– Ateik rytoj vakarienės, Marta, – staiga pasakiau. – Ateik, ir galėsi susitikti su savo dukterėčia.

Marta prisitraukė mano galvą prie savęs ir pakštelėjo į skruostą.

– Tik Periklio nesivesk. To kalės vaiko tau nebereikia.

Marta nuraudo, kai atsisukau į atvirą terasą ir pamojavau privačiam detektyvui, susigūžusiam už gėlių puokštės.

– Man reikia šiek tiek papasakoti Lėjai apie jos giminės medį.

– Dar kai kas, Džekai.

– Greitai, kol nepersigalvojau.

– Mama prašė tau pasakyti, kad tai ji nužudė Šailą, ji kalta ne mažiau, negu kad būtų pati nuspaudusi gaiduką.

– Kodėl ji taip sako? – paklausiau priblokštas.

– Ji nori pati tau papasakoti, Džekai. Akis į akį. Čia arba Amerikoje.

– Turėsiu pagalvoti, – atsakiau. – Rytoj vykstu į Veneciją. Jei nori, gali apsistoti mano bute ir pabendrauti su Lėja. Prašau kol kas jai nepasakoti apie Šailą. Dar reikia sugalvoti, kada bus geriausia jai papasakoti, kad jos motina nusižudė.

Kai grįžau namo, Marija jau miegojo, o Lėja buvo užsnūdusi mano lovoje. Nuo jos ramaus veidelio mane užliejo toks graudus švelnumas, kad ėmiau svarstyti, ar visi tėvai taip godžiai geria savo vaikų bruožus. Įsidėmėjau kiekvieną jos profilio liniją ir brūkšnelį; man jis buvo slaptas neapsakomo grožio tekstas. Nė nesugebėjau įsivaizduoti, kur rasti žodžių papasakoti šitam mielam vaikeliui, kad jos motina nusižudė, nes nebeištvėrė gyvenimo kančių.

Jos motinos mirties paslaptis glūdėjo tarp mūsų, ir Romą mūsų tremčiai pasirinkau ne atsitiktinai. Dailūs tiltukai virš Tibro buvo žemi, šiame mieste labai sunku nusižudyti, nušokus nuo tilto.

Trečias skyrius

Nuo tada, kai atsikrausčiau į Italiją, parašiau aštuonis straipsnius apie Veneciją septyniems skirtingiems žurnalams. Venecija – kelionių rašytojų duona ir druska, o man ji patinka todėl, kad yra vienintelis mano aplankytas miestas, kuris gerokai pranoko pirmą įspūdį. Jis mane perkeičia, pakylėja, kai slankioju kanalais ir ieškau retų žodžių, kurie perteiktų virpančius miesto stebuklus per amžius nepažįstamiems skaitytojams.

Lipdamas į *taxi acquei*, įkvėpiau jūros oro, dvokiančio mišinio Adrijos vėjų ir katastrofiškos taršos, dėl kurios pačiai Venecijai kyla pavojus. Lakuoto raudonmedžio valtis pajudėjo Didžiuoju kanalu, o aš pastebėjau, kad mieste troškiai tebetvyro kaitra ir atmatos. Pro šalį plaukiančios gondolos vandens paviršiuje atrodė svajingos tarsi juodos persikreipusios gulbės iš aikštingo košmaro. Iš už debesų išlindo saulė, ir vėl pastebėjau akimirką, kai Venecija man pakeitė šviesos prigimtį. Šviesa visur graži, bet tik Venecijoje ji visiškai atsiskleidžia. Mieste, kur išrastas veidrodis, kiekvieni rūmai palei kanalą lyg snaigės staipėsi prieš trapius savo atspindžius vandenyje.

Apsistojau viešbutyje „Gritti Palace“, viename iš puikiausių šiame kaprizingame, baliustradomis išpuoštame mieste. „Gritti“ terasoje įsitaisiau geriausioje planetos vietoje išgerti sauso martinio. Žvelgdamas į upeivius, pakėliau taurę ir išgėriau už visas dangaus kareivijas, gyvenančias tarp *Maria della Salute* kolonų kitapus kanalo. Parašiau nedidukę odę „Gritti“ ir išspausdinau žurnale „Esquire“, ir viešbučio vadybininkas visada, kai tik atvykdavau į miestą, su manim elgėsi

kaip su karaliumi. Kiekvienas kelionių rašytojas – iš dalies kekšė, o aš dėl to jaudinausi visur, išskyrus Veneciją. „Gritti Palace", kaip visiems puikiems viešbučiams, būdingas kažkoks glotnumas, perdėta tvarka, nuolatinis tūpčiojimas. Jo darbai dirbami paslapčia, o darbuotojai – nematomi, bet gabūs – gyvena tam, kad neštų klientams laimę.

Taigi Bizantijos ir Europos susitikimo taške vienišas sėdėjau kaukių mieste, laikydamas taurę ir laukdamas, kol atvyks du vaikystės draugai. Antrą kartą per pastarąsias keturiasdešimt aštuonias valandas teks akis į akį susidurti su praeitimi. Tačiau Venecija – pakankamai galinga menama priebėga nuo pasaulio, kad joje ryžčiausi beveik bet kam. Man besėdint ir betyrinėjant išraiškingus rūmus, miestas atrodė tarsi stiklo pūtikų garbei sukurtas rylininkų ir pakvaišusių šachmatininkų trupės. Puotaudamas iš gryniausių kaprizų, jis virto žaidimų aikštele ir pasiutpolke, vieta, kur dekadansas ir veržėsi į pirmąsias gretas, ir ilsėjosi. Venecijoje visada trokšdavau būti spalvingesnis, ne toks rimtuolis.

– *Buon giorno*, – pasakė viešbučio durininkas, tiesdamas man raštelį. – *Come sta?*

– *Molto bene*, Arturai, – atsakiau. – Ar *Signor* Hesas ir *Signora* Ensli jau atvyko?

– Taip, šįryt jie atvyko, bet ne sykiu, – pasakė Arturas. – *Signor* Hesas paliko jums šį raštelį. – Jis – žymus Holivudo prodiuseris, tiesa?

– Ilgai spėliojai? – paklausiau.

– Ponas Hesas labai didingas.

– Nuo pat vaikystės, – atsakiau.

– O moteris *bellissima*, – tęsė Arturas.

– Ji tokia nuo gimimo, – atsakiau. – Savo akimis mačiau.

Išlanksčiau Maiko raštelį ir pažinau vos įskaitomą jo rašyseną, primenančią neužrištus batus.

„Ei, pizduk, – meiliai pradėjo jis, – šeštą susitinkam terasoje išgerti. Puiki skylė. Neprismaukyk į patalus. *Ciao* ir panašiai. Maikas."

Mokykla – kažkokie pradžios vartai, pamaniau virš Didžiojo kanalo laukdamas bičiulių. Vaikystės draugai man visada buvo ypatingi, bet nustebau, kai vienas iš jų, nesulaukęs nė trisdešimties, išgarsėjo visame pasaulyje. „Breeze Theater" prieblandoje Maikas Hesas pamilo kiną ir jį supantį pasaulį. Jis žiūrėdavo filmus su tokiu pat aistringu atidumu, kaip meno istorikas, tyrinėjantis Ticianą. Jo dėmesio ir atminties galios buvo neįtikėtinos, jis gebėdavo išvardyti visus „All About Eve" vaidinusius aktorius ir atitinkamus veikėjus. „Snieguolė" buvo pirmas jo matytas filmas, ir jis galėdavo smulkiai atpasakoti viską nuo pirmų titrų iki tol, kai Snieguolė su savuoju princu išjoja į rožinę ateitį, nepraleisdamas beveik

nė vienos smulkmenos. Net jo asmenybė buvo išraiškinga ir patrakusi, todėl atrodė, kad kurti filmus Maikui lėmė pats likimas.

Tačiau dar labiau nekantravau pamatyti Lederę Ensli. Su Maiku mudu kurį laiką artimai bendravome po koledžo, bet Lederės nuo paskutinio kurso Pietų Karolinos universitete beveik visai nebemačiau. Nors su pertraukomis draugavome beveik per visus metus mokykloje, vienas kito taip ir nepažinome. Ji buvo tokia gražuolė, kad nedrįsau artintis, ji tolo. Ji buvo iš tų merginų, kurios tavo gyvenime palieka slaptus griuvėsius, bet jokio regimo pėdsako. Prisimeni ją, bet dėl visai netikusių priežasčių. Ji parašė man pirmą meilės eilėraštį, įteikė jį man gimtadienio proga, bet užšifruotą, o šifro man duoti niekada neįsidrąsino. Mokykloje visą vienuoliktą klasę pravaikščiojau, nešinas lapeliu, prikeverzotu ranka, neišverčiamu meilės laišku, kurio nesugebėjau nei perskaityti, nei gėrėtis. Dabar prisiminiau tą eilėraštį, čia, Venecijoje, kur visi atvaizdai – tik iš vandens pavogtos klastotės.

Mano petį palietė ranka, pažinau tą prisilietimą.

– Sveikas, nepažįstamasis, – pasakė Lederė Ensli. – Nupirk man šį viešbutį, ir eidama miegoti galbūt pasiųsiu tau oro bučinį.

– Sveika, Ledere, – pasakiau stodamasis. – Žinojau, kad būtinai jo užsigeisi.

– Nė rojuje tokio grožio būti negali, – atsakė Lederė. Mudu apsikabinome. – Kaip gyveni, Džekai? Visi dėl tavęs rūpinasi.

– Kuo puikiausiai, – atsakiau. – Palikti Pietų Karolinos dulkes iš dalies sveika.

– Pastaruosius penkerius metus gyvenu Niujorke, – tarė ji. – Nereikia manęs įtikinėti, kad išvažiuoti verta.

– Nė neketinu, – atsakiau. – Kaip laikosi tavo vaikai?

– Turbūt gerai, – atsakė ji, o aš supratau užgavęs skaudžią stygą. – Abu gyvena su tėvu. Keipersas juos įtikino, kad jam jų reikės, kai balotiruosis į gubernatorius.

– Jei Keipersas taps gubernatoriumi, tai bus įrodymas, kad demokratija veikia.

Ji nusijuokė ir tarė:

– Jis liepė perduoti tau linkėjimų. Jis vis dar labai gerai apie tave galvoja.

– Kad jau keičiamės linkėjimais, būk gera, pasakyk Keipersui, kad aš irgi dažnai apie jį galvoju. Kai tik susimąstau apie virusus ar nuodingų grybų sporas, prisimenu ir jį. Kai mintimis lankau hemorojų ar trydos kultūrą...

– Aišku, supratau, – nutraukė ji.

– Žinojau, kad suprasi, – atsakiau. – Visada buvai tokia supratinga.

– *Au contraire,* – nesutiko Lederė. – Aš kaip tik vis vilkdavausi uodegoje. Nepamiršk, aš ištekėjau už gražuolio kalės vaiko.

– Mažumėlę suklydai. Ne ten pasukai, – atsakiau.

– Greičiau jau stojau į šiuolaikinį karą, – atsakė ji. – Pirmiausia susprogdinau miestą, nukankinau visus draugus, padegiau laukus, užsūdžiau dirvą, o tada išsprogdinau visus tiltus, kuriais būčiau galėjusi grįžti ten, kur pradėjau.

– Nepasisekė, ką? – pasakiau, džiaugdamasis ja.

– Tu visada buvai šitoks įžvalgus, – atsakė ji.

– Ohoho, – pasakiau, žvelgdamas į viešbučio vestibiulį. – Koks keistuolis ateina.

Maikas Hesas ėjo mūsų link skubiu, užtikrintu žingsniu. Jis buvo labai energingas ir visada atrodydavo susijaudinęs, tarsi prieš atkemšant supurtytas „Pepsio“ buteliukas. Maikui artėjant prie mūsų stalelio, visi terasos žvilgsniai susmigo į jį. Jis buvo nepriekaištingai apsitaisęs, jo laikysena buvo tvirta ir santūri.

Vos man atsistojus, Maikas it meškis mane apglėbė ir pakštelėjo į abu skruostus – greičiau ne itališkai, o holivudiškai. Lederę jis pabučiavo į lūpas.

– Holivudo mergoms iki tavęs vis dar toli šviečia, Ledere. Kai prisimenu tave su sirgalių šokėjos uniforma, man vis dar pasistoja.

– Ak, koks tu saldžialiežuvis, Maikai, – atsakė Lederė, ir mes visi susėdome.

– Be auksinės grandinės tavęs nepažinau, – pasakiau Maikui.

– Didžiausia mano gyvenimo klaida, – atsakė Maikas, kvatodamas iš savęs. – Kam aš į mokyklos baigimo dešimtmetį atėjau su tom grandinėm. Bet, po paraliais, visi norėjo pasižiūrėti, kaip aš vaidinu kino prodiuserį. Taigi meilė klasiokams mane nugalėjo. Daviau publikai to, ko ji norėjo. Prasagstytus šilkinius marškinius. Ant plaukuotos krūtinės žvilgančias grandines. Su kuo aš tada atėjau?

– Su Tifane Bleik, – atsakė Lederė. – Ji buvo tavo žmona.

– Nuostabi moteris, – prisiminė Maikas. – Kai gimė mano sūnus Kreitonas, teko be gailesčio šveisti ją lauk iš savo gyvenimo. Ji turėjo netikusį įprotį dulkintis su tais, už kurių nebuvo ištekėjusi.

– Ir apie tave kažko panašaus esu girdėjusi, – pastebėjo Lederė.

– Ei, atsargiau, – atkirto Maikas, rodydamas į mane. – Kai paskutinįsyk mačiau Džeką, jis mane išvadino lėkštu niektauza.

– Koks aš nemandagus ir negalantiškas, – atsakiau su šypsena. Paskui pridūriau, – Maikai, tu lėkštas niektauza.

Maikas dramatiškai atsistojo ir apsimetė pašautas į pilvą. Jis nusvirduliavo atbulas, apsisuko ir persisvėrė per Didžiojo kanalo turėklą, vaidindamas mirštantį. Jo spektaklis buvo toks įtikimas, kad patraukė dviejų sutrikusių padavėjų dėmesį – jie pasiteiravo, kaip Maiko sveikata.

– Kelkis, Maikai, – pasakė Lederė. – Pabandyk suvaidinti, kad moki tinkamai elgtis gerame viešbutyje.

– Tiesiai į pilvą, *amigos*. Nė neverta kviesti *medicos*, – atsakė Maikas. – Pasakykit mamaitei, kad miriau, kalbėdamas kadišą už tėvuką.

Maikas staiga atsitiesė ir grįžo į vietą. Jis nusilenkė pagyvenusiai italei, kuriai jo spektaklis tikrai nepatiko, ir ji pervėrė jį lediniu žvilgsniu. Maikas, regis, susijaudino dėl jos paniekos.

– Trumpai drūtai. Matot tą veidą? – pasakė Maikas. – Štai kodėl užsienietiški filmai – grybas. Nėra gyvybinės jėgos. Čia trūksta gyvybingumo.

– Trūksta gyvybingumo, – pasakiau. – Italijoje?

– Nėra gyvybinės jėgos? – nustebo Lederė. – Ana Manjani, Sofija Loren – jos juk ir išrado gyvybinę jėgą.

– Kada paskutinįsyk matei užsienietišką filmą? – Maikas nekreipė į ją dėmesio. – Jie tik įeina ir išeina pro duris. Ištisas dvi valandas. Niekas nemiršta. Nieko nesušaudo kaip rėčio. Niekas nesidulkina ir nesijuokia. Tik vaikšto pirmyn atgal pro duris ir be galo vakarieniauja. Pro vienas duris įeina, pro kitas išeina. Ak, štai ir sriubą patiekė. Jie pusę valandos ekrane pjausto vištieną. Tos moters veidas. Iš jo vieno visiškai aišku, kodėl europietiški filmai – gaidys.

Lederė linktelėjo galva ir tarė:

– Ji sukritikavo tavo vaidybą. Jai nepatiko vaikiška mirties scena iš „Lygiai vidurdienį“.

– Ei, – atsakė Maikas, – neseniai tą patį suvaidinau Polo Laundže. Lygiai tą patį. Stebint visiems kino pramonės bendradarbiams. Ir net didžiausi pasaulio kietaširdžiai plojo atsistoję. Tiesiog gerąją naujieną skelbiu.

– Manai, kad kas tinka Polo Laundžui, – pasakiau, – tiks ir „Gritti Palace“?

– Ei, mes sykiu užaugome Pietų Karolinoje, – atsakė Maikas, imdamas mane už riešo. – Ant mano gimimo liudijimo – palmė.

– Nesišakok, Maikai, – nenusileidau. – Dabar tavo gimtinė – Rodeo Draivas. Ten tavo tikrasis gyvenimas. Visa kita – tik apsimetinėjimai.

– Fantastika, – bičiuliškai nusijuokė Maikas. – Šitą kirminą galėčiau nupirkti ir parduoti penkiasdešimt kartų, ir dar seneliui naujas pasagas padovanoti, o jis vis tiek ant manęs važiuoja. Ir kaip tokio nemylėti?

Priėjo naujas padavėjas, paspaudė man ranką, ir mes persimetėme keliais itališkais žodžiais. Paskui aš angliškai užsisakiau sauso „Tanqueray“ martinio su citrinos žievele. Maikas suraukė nosį.

– Martinio. Kaip kokiam Džunės Alison filme. Man gresia mirtinas „Perrier“ su žaliąja citrina perdozavimo pavojus. Į variklį pilu tik bešvinius degalus. Reikėtų judu nusigabenti į Los Andželą. Per mėnesį pradvistumėte papajomis.

– Aš išversiu iš italų, – pasakiau Ledere, – jeigu tu paaiškinsi, ką Maikas čia peza.

– Jis metė gerti, – atsakė ji.

– Turiu asmeninį trenerį, ir visa kita, – tęsė Maikas. – Jis buvo „Ramsų" gynėjas, ir jei manot, kad nesugeba nuvilkti mano subinės prie šulinio...

– Tolstojaus pastaruoju metu neskaitei, Maikai? – paklausiau, kai padavėjas atnešė jam gėrimą.

– Čia geras. Dievaži, gerulis. Kai Los Andžele ateinu į susirinkimą, dreba „Tinkerbell" bateliais apautos kinkos, o Džekas sėdi ir negailėdamas drabsto mane šūdais. Siaubas, vyruti, aš nuo ryto iki vakaro nesustodamas skaitau scenarijus. Nė nusišikt nenueidamas. Jei pirmas ar antras puslapis manęs neužkabina, scenarijus pakyla į orą ir perskrodžia bičiulišką oro erdvę iki pat lango... man laikas – brangusis metalas, vyruti.

– Prašyčiau išversti, – paprašiau, pažvelgęs į Ledere.

– Jis skaito daug filmų scenarijų. Dauguma jų jam nepatinka. Labai užsiėmęs žmogus, – atsakė Lederė.

– Už draugystę, – pakėliau taurę į jų abiejų sveikatą.

Mes susidaužėme taurėmis.

– Vaikystės draugai kažkuria prasme nepakartojami, – pasakė Maikas, ir jo balsas mažumėlę suvirpėjo.

– Kalbėk už save, – atsakė Lederė. – Aš vėliau gyvenime susiradau daugybę geresnių draugų.

– Tik pasiduok jausmams, ir Lederė pervers tau širdį ietimi. Ji visai nepasikeitė, tiesa, Džekai?

– Tai aš galiu pasakyti, Maikai. Nebūtina klausti Džeko. Visada patikrink šaltinius, – atkirto Lederė, man nespėjus nė prasižioti.

– Kodėl pasiūlei susitikti Venecijoje? – paklausiau Maiko, pamatęs, kad Lederė jį užgavo. – Sakei, kad turi projektą.

– Projektą! Turiu tokį *bombovą* sumanymą, kad galėčiau visiškai apginkluoti atominį povandeninį laivą.

– Tai reiškia, jis turi gerą sumanymą, – paaiškino Lederė.

– Neleisiu tau slopinti prigimtinio savo entuziazmo, Ledere. Todėl gal jau liaukis. Kalbu savo bendruomenės šnekta, lygiai kaip ir Džekas. Jei šiame mieste įsigeidi aštuonkojo, teks jį vadinti *calamari*.

– Koks tas projektas, Maikai? – vėl paklausiau.

– Ei, neskubėk. Šio susitikimo laikas neribotas. Dar pasėdėkim ir pažiūrėkim kits kitam į akutes, kaip sakė poetas.

– Kaip laikosi Lėja, Džekai? – paklausė Lederė.

– Aha. Paslaptingasis vaikas. Tas, kurį išsivežei iš Pietų Karolinos kaip koks Lindbergas.

– Aš jos nepagrobiau, Maikai. Ji – mano dukra, o aš nusprendžiau, kad mes kraustysimės į Italiją.

– Ei, mano širdis su tavim. Tiesiog taip kalba senoji šutvė.

– Senoji šutvė, – pakartojau tyliai. – Kaskart apie ją pagalvojus, man norisi bėgti ir slėptis.

– Visko buvo, bet buvo ir gerų laikų.

– Džekas prisiminė aukas, – pasakė Lederė.

– Aukos. Gerai skamba. Puikiai padeda parduoti bilietus.

– Puikiai pasakyta, – atsakė Lederė. – Tu suteiki Venecijai kažkokios egzotikos. Tikrai.

– Ledere, tikiuosi, nesugadinsiu mudviejų santykių, jei iš visos širdies pasakysiu, būk maloni, apsišik galvą. Galbūt dabar suprasi, kodėl neprisiruošiau perskaityti tavo scenarijaus.

– Tu jį perskaitei, – šaltai atkirto ji. – Nes jame rašoma apie tave.

Maikas atsakė:

– Taip nesąžininga. Įskaudinai mane.

– Kaip malonu girdėti, – tarė ji, mostu prašydama padavėjo dar vieno gėrimo.

– Man darosi nejauku, – įsiterpiau. – Ir imu gailėtis, kad sutikau atvykti į šį susitikimą. Man nesmagu, kai žmonės ima kariauti senus karus, kurių neįmanoma laimėti. Ypač kai man priklausytų veterano pensija už tuos pačius karus.

– Nurimk, Džekai, – pasakė Maikas, iškėlęs rankas tarsi pasiduodamas. – Mane perspėjo, kad gali bet kurią akimirką pašokti ir pabėgti. Bet turi mane išklausyti. Jau seniai apie tai galvoju. Mintyse viską sudėsčiau. Stengiausi užimti tokią padėtį kino pramonėje, kad kai pribręs laikas, būčiau pasirengęs skaldyti melionus ir spjaudyti sėklas. Viskas stojo į vietas. Rudenį išeis mano filmas, stengiuosi, kad jis pakliūtų į Venecijos kino festivalį. Šitaip gausiu šiek tiek šlamančių ir žvangančių, be to, jis dar ir trupučiuką meniškas. Nustok savo veikaluose mane taršiusi, brangute, ir galbūt vieną dieną imsiuosi prodiusuoti ir tavo scenarijų didžiajame ekrane, – pasakė jis, staiga žvelgdamas į Lederę.

– Pietietiška jos širdis net suvirpo, kai prisiartino josios Borgardas, – šaltai ir atsainiai atsakė Lederė, tyrinėdama bažnyčios siluetą kitapus kanalo. – Man nesvarbu, ar pastatysi mano filmą, ar ne, Maikai. Už tai tu mane ir myli.

– Siūlau judviem parašyti miniserialą apie Pietus. Remiantis mūsų miesteliu ir šeimomis. Nuo pradžių, kai mano senelis atvyko į Voterfordą, iki dabarties laikų.

– Miniserialą, – nemaloniai pakartojau, – koks šlykštus žodis.

– Įsivaizduok krūvą pinigų. Šitaip nekils jokių estetinių klausimų dėl rašymo televizijai.

Lederė tarė:

– Man kyla klausimų dėl darbo su tavimi, Maikai. Taip sakiau jau tada, kai pirmąsyk apie tai užsiminei, ir dabar tie klausimai vis dar neatsakyti.

– Bet dėl nemokamos kelionės į Veneciją klausimų tau nekilo?

– Visiškai ne, – atsakė Lederė. – Norėjau vėl pamatyti Džeką ir kad jis mane pavedžiotų po visus slapčiausius Venecijos kampelius.

– Ar šiame mieste galima gerti vandenį, Džekai? – pusbalsiu paklausė Maikas. – Na, iš krano, ar dantis valytis su „Perrier“? Pernai važiavau į Meksiką, ir, regis, Montesuma susirangė pokaičio mano subinaitėje.

– Čia Venecija, ne Tichuana. Vanduo švarus.

Maikui, regis, palengvėjo, kad nuraminau jį dar vienu varginančiu kelionių klausimu.

– Tai ką manot apie mano Pietų serialo koncepciją? Rėžkit.

– Nepasirašau, – pasakė Lederė.

– Pala, mažute. Maikas praleido patį svarbiausią dalyką.

Jis išsitraukė rašiklį, ant popierėlio parašė skaičių ir pakėlė jį mudviem su Ledere prieš akis. Apačioje praplaukė gondoljeras, po darbo dienos grįžtąs namo, dailiąją valtį plukdąs sau, ne turistams.

– Štai kiek pinigų ketinu skirti šio serialo scenaristams. Pripažinkim. Tiek pinigų Džekas niekada neregėjo, kepdamas mėsainius, o aš įtrauksiu ir procentą nuo laidos minkštais viršeliais ir tarpgalaktinių pardavimų. Rašant apie ėriuko inkstus ir *pizza bianca* Džeko duonelė tikrai ne tokia skalsi.

– Ačiū, kad taip pagarbiai atsiliepi apie mano profesiją, Maikai, – atsakiau susierzinęs.

Lederė pažiūrėjo į skaičių, Maiko parašytą ant popierėlio, paskui tarė:

– Štai kodėl Kalifornijoje visi tokie lėkšti.

– Galbūt, – atsakė Maikas šiek tiek pakeltu balsu, priimdamas ironišką jos iššūkį, – bet aukštosios matematikos gabumai tikrai pagerėja.

Papurčiau galvą, žvelgdamas į pro juos plaukiančias valtis.

– Aš į Italiją atvykau, kad pasprukčiau nuo viso to.

– Ei, juk neprašau rašyti asmeninių dalykų. Nei kaip tu užsišaldei. Nei apie Šailą ar tiltą. Galvoje turiu bendrąją istoriją. Bendrais bruožais. Mano seneliai. Ir tavo, Džekai. Keiperso senelis buvo vienas didžiausių savo meto politikų. Supranti, čia yra, ką pasakoti. Mes kilę iš visokio mėšlo, bet mūsų šeimos dega troškimu sukurti geresnį gyvenimą savo vaikams ir anūkams, ir kad mane kur

perkūnas, ima ir sukuria. Tik pažiūrėk. Nieko netrūksta. Du pasauliniai karai. Žmogaus teisių sąjūdis. Septintasis dešimtmetis. Vietnamas. Iki pat dabar.

– Kokio ilgio planuoji tą miniserialą? – paklausė Lederė.

– Na, jis bus glaustas. Daug kas bus papasakota už kadro. Tik užkabinsime pačius svarbiausius įvykius ir apimsime visą šimtmetį. Manyčiau, mintis velniškai įdomi, ir jei judu nenorit, rasiu daugybę rašytojų, trokšte trokštančių dalyvauti šiame projekte.

– Juos ir pasamdyk, – pasiūliau.

– Bet jie viso to nematė savo akimis, – atsakė Maikas, ir aš pirmąsyk išvydau likučius senojo Maiko, berniuko, su kuriuo užaugau ir kurį mylėjau. – Ne taip, kaip mes. Jie nepatyrė to, ką mes. Vis laukiu, kada Lederė parašys apie tai, ką vaikystėje regėjome Pietų Karolinoje, bet visi jos rašiniai vyksta feminisčių soliariume Manhatene.

– Nesipykim, – pasakiau.

Maikas atsakė:

– Nesipykim, kad tave kur. Vyruti, Pietų Karolinoje niekas nė nemoka pyktis. Los Andžele būsi gerai susipykęs, jei rytą atėjus nusimyžti, pimpalas įkris į klozetą.

– Nenoriu su tavim dirbti, Maikai, – pasakiau. – Atvykau čia iš smalsumo, norėjau pažiūrėti, kas bus, jei visi vėl susirinksim į krūvą. Man praeitis kelia mažiau nostalgijos negu tau. Bet man kyla nostalgija dėl mūsų, mūsų nekaltybės ir kas galėjo išeiti, jei būtų labiau pasisekę.

– Tada parašyk taip, kaip nori, kad būtų išėję, – pasakė Maikas, palinkdamas manęs link. – Nori parašyti gražiau. Ir gerai. Gražink. Darbas su manim bus vienas malonumas. Aš švelnutis, nors prie žaizdos dėk. Štai keli numeriai, būk geras, paskambink jais. Jų sąskaita. Jie lauks tokio tavo skambučio.

– Numeriai? – paklausiau.

– Žmonių, kurie yra su manim dirbę, – atsakė jis. – Jie laiduos už mane.

– Maikai, o galima, aš duosiu Džekui kitų numerių? – paklausė Lederė. – Tų žmonių, kurie spjaudo per kairį petį, vos kam nors ištarus tavo vardą.

– Mano versle priešų įgyji neišvengiamai, – atsakė Maikas. – Tokia šio žvėries prigimtis.

– Tada duok Džekui numerius tų žmonių, kurie tave padegtų vien norėdami patikrinti, ar veikia žiebtuvėlis. Pusė miesto mano, kad visada buvai kalės vaikas.

– Bet jie nepažinojo manęs vaikystėje, – spyrėsi Maikas. – O jūs pažinojot. Juk tada buvau ne toks.

– Atleisk, Maikai, – tarė Lederė, – kažkaip ne taip nuskambėjo.

– Nieko tokio, Ledere. Suprantu, už ką tu šitaip. Aš ir pats nežinau, kas man pasidarė. Todėl ir noriu, kad judu su Džeku imtumėtės šito projekto. Norėčiau, kad padėtumėte man išsiaiškinti. Žinau, kad esu gyvas. Tiesiog nebemoku to pajusti. *Ciao, amigos*. Manęs laukia susitikimas. Ikiukas.

Pakeliui liftų link Lederė paklausė:

– Juk nepriimsi Maiko pasiūlymo, tiesa, Džekai?

– Ne. Labiausiai praeitis man patinka, kai negalvoju apie ją.

Ketvirtas skyrius

Kitą popietę vedžiojau Lederę po miestą ir stebėjau, kaip ji stebi itales, nepriekaištingai sudėtas, žingsniuojančias siauromis gatvelėmis namo. Iš mažos krautuvėlės išėjo moteris ir žengė mūsų link, man teko praleisti Lederę į priekį siaurame takelyje prie pat *Calle del Traghetto*.

Lederė sustojo ir įsistebeilijo į moterį, pažvelgė jai į akis, apžiūrėjo drabužius, pasitempusią eiseną, dailias kojas, eleganciją nė nesusimąsčius, viską. Įkvėpė jos aromato.

– Priprasi, – pasakiau.

– Abejoju, – atsakė Lederė. – Ji tikra gražuolė.

– Italės kažkokios stebuklingos.

– Ji atrodė lyg nuverpta iš gryno aukso. Tavo vietoje nusekčiau tą moterį į pasaulio kraštą ir niekada nepaleisčiau iš akių, – tęsė Lederė.

Nusijuokiau ir vėl atsistojau greta jos, ir mes nuėjome per *Campo di Santa Margherita*, kur stebimas rūstaus pagyvenusio monsinjoro žvilgsnio pulkas berniukų žaidė futbolą. Sena moteris laistė snapučių lovelį po langu, o ties *Campo* įėjimu stovėjo dailininkas ir piešė visą tą sceną vėlyvos popietės šviesoje.

Gerai suvokiau, kad einu greta vieno iš gyvenimų, kurių atsižadėjau. Kadaise mudviejų praeitis buvo taip painiai susivijusi, kad atrodė, jog esame skirti kits kitam, jei tik pasiduotume paprasčiausioms inercijos vilionėms. Mūsų vaikystės draugai kone automatiškai mudu suporavo. Mūsų temperamentai nuo pat pirmos klasės atrodė ramūs ir derą tarpusavyje. Mudu abu nuo pat pradžių atrodėme taip, tarsi mums būtų vieta toje pačioje šachmatų lentos pusėje. Mano motina pirmoji man reikšmingai užsiminė, kad Lederė kone kankinamai aikštinga. Mama mane mokė, kad grožis dažnai būna trapi, neliečiama dovana, bet beveik visada ji priklauso ne tiek merginai, kiek paZouliui. Ji pastebėjo nekviesto Lederės grožio naštą ir atsakomybę ir suprato, kad mergaitė vieniša. Be žodžių mudu su Ledere sutarėme sujungti savo vienatves, leisdamiesi nešami pagrindinės gyvenimo

srovės. Mudviem sykiu žingsniuojant Venecija, abu jutome nepapasakotos istorijos ir nekeliautos kelionės jėgą. Tarsi su mumis eitų trečias žmogus.

Žinojau, kad Lederė graužiasi dėl savo apsisprendimų. Tačiau ji užaugo pietietiškai lepinama ir popinama, šitaip Pietų mergaitės išmokomos rinktis lengviausią kelią. Kai jau atrodė, kad išmoko pati mąstyti ir apsispręsti, staiga ji ėmė rinktis lygiai taip pat, kaip liepė blogiausi jos tėvų instinktai. Nors žinojo, kad ilgai atsispyrė dailiai supakuotiems tėvų nuodams, suprato, kad žudyti jie ima tik tada, kai ji renkasi vyrą. Pasitelkusi tobulą strategiją ir kruopščiai apgalvojusi kiekvieną žingsnį sugebėjo ištekėti kaip tik už to žmogaus, kuris laikė ją niekam tikusia ir niekinga. Ji ištekėjo už žmogaus, mielai patvirtinusio jos pačias blogiausias nuostatas ir jausmus sau, galiausiai ėmusio iš visos širdies jos nekęsti.

Jaunystėje maniau, kad tokių vedybų reta. Dabar man atrodo, kad jos veši kaip piktžolės. Mačiau tiek vedybų be meilės, kad būtų galima užpildyti daugumą tuščių plotų Amerikos vakarų dykumose. Amerikos motinos moko savo sūnus palaužti merginų dvasią, nė pačios nenutuokdamos, kad teikia jiems tokias pavojingas žinias. Būdami berniukai, išmokstame išduoti būsimas žmonas, tobulai įvaldydami subtilius būdus, kuriais spyriojantis ir menkinant galima palaužti savo motinas. Ir mano motina suteikė man visus reikalingus ginklus, kad galėčiau sugriauti gyvenimą bet kuriai moteriai, kuriai pakaktų kvailumo mane mylėti.

Lederė įsikibo man į parankę, ir akimirką abu buvom laimingi.

Lederė ištekėjo už tokio amerikiečio, kuris kalbą ir seksą vartojo, nė nesusimąstydamas apie pasekmes ar padorumą. Meilė jam sugriovė jos tikėjimą meile sau. Penkerius metus ji stengėsi atgauti pusiausvyrą, kai vyras ją paliko dėl dvidešimtmetės moters, kuri fiziškai tebuvo jaunesnė, ryškesnė Lederės atmaina. Ji pasakojo sudariusi sąrašą pažįstamų vyrų, kuriuos drįstų pamilti, jei kada vėl rastų savy jėgų žengti į tą aršių mūšių lauką. Aš buvau tame sąraše, kol Lederė neprisiminė, kad Šaila nusižudė. Tai prisiminusi, ji apdairiai išbraukė mane iš sąrašo ir paskambino trims likusiems vyrams, ištvėrusiems visus išmėginimus. Kaip ir kitos mano pažįstamos moterys, Lederė manė, kad man kliūva nemaža dalis atsakomybės už Šailos mirtį, nors ji beveik nieko nežinojo apie bendrą mūsų gyvenimą.

Nuo tilto priešais vieną mažesniųjų kanalų parodžiau jai du pagyvenusius meistrus, baigiančius statyti gondolą. Jie dirbo gondolų fabrike, kuriame valtys tebebuvo gaminamos rankomis.

– Turiu bičiulį, vardu Džinas, – pasakiau, imdamas Lederę už parankės. – Jo stotelė netoliese.

– Radai nuostabų būdą pragyventi, Džekai. Žinojau, kad sugebi kepti austres ir gaminti paršiuką, bet nė nesvajojau, kad rašysi kulinarijos knygas. Ir man nė netoptelėjo, kad visą gyvenimą rašysi apie gražius miestus ir vietas, kur duoda labai skaniai pavalgyti.

– Kad tu rašysi kino scenarijus, irgi niekas nemanė.

– Aš turbūt maniau, – pasakė ji, atsigręždama į mane. – Bet taip pat manau, kad galbūt tu tiesiog pabėgai.

– Galbūt, Ledere. Bet spręsti man, o aš darau, ką noriu. Tai – vienas iš nedaugelio pranašumų būti suaugusiam.

– Kartais bičiuliams Niujorke pasakoju apie vaikystę Voterforde, Džekai. Pasakoju apie mūsų draugiją – mus visus – ir jie manim netiki. Sako, kad iš mano pasakojimo atrodo, lyg būčiau užaugusi tarp dievaičių. Sako, kad perdedu. Niekada netiki. Pirmiausia pasakoju apie Maiką, nes apie jį visi girdėję. Papasakoju apie tave ir tavo šeimą. Šailą ir jos šeimą. Keipersą ir Džordaną. Maksą, Didįjį žydą. Mamą... Niekada nesugebu taip sumenkinti tų pasakojimų, kad jie būtų tikėtini. Ar netgi tada bent vienas mūsiškis tau neatrodė protingas?

– Taip. *Aš* sau neatrodžiau protingas. Netgi tada. Ne toks protingas, kad sugebėčiau nesivelti, kur nereikia.

– Kur nereikia?

– Nežinojau, kad visa, ką darai, yra pavojinga – viskas – net ir menkiausias, paprasčiausias veiksmas gali su trenksmu blokšti tave žemyn.

– Ar buvo kokių nors ženklų? Arbatos lapų, iš kurių būtume galėję išskaityti, jei būtų pakakę budrumo?

– Tų ženklų matyti nepriklauso. Jie nematomi ir bekvapiai, nepalieka pėdsakų. Nepajunti jų, kol nepuoli raudodamas ant kelių po nepakeliama jų našta, – atsakiau.

Vedžiau ją į skersgatvį su *trattoria* ir valykla aprasojusiais langais. Iš *trattoria* plūdo česnako ir kabančios kiaulienos kvapas.

– Toje *trattoria* niekada nesu valgęs. Tikriausiai ji nauja.

– Kaip nuostabu, – atsakė Lederė. – Tai šitaip kalba nukrypsta nuo gyvenimo siaubų?

– Išmokau daug negalvoti apie Pietų Karoliną, Ledere. Ypač apie tai, kas kelia vien skausmą. Kaip Šaila. Tikiuosi, suprasi. Jei ne, atleisk, bet man nereikia atsiklausti tavo leidimo savo mintims. O tau nereikia mano leidimo rašyti, ką tik nori. O tu nė sykio, nė vieno kartelio neparašei apie tai, kas nutiko tavo vaikystės dievaičiams ir dievaitėms.

– Oho, Džekai, jau daug metų negirdėjau savo paskutinės klasės seniūno kalbos, – paerzino ji su šypsena.

– Padauža tu, išdūrei mane.

– Keista, Džekai, man Pietų Karolina visada buvo draudžiama tema. Nė žodžio apie ją nesu parašiusi, nė menkiausios užuominos, niekada nė neketinau to daryti, kol Maikas prieš mėnesį Niujorke pakvietė mane pietų. Mano tėvai tirpsta iš baimės, kad atskleisiu dvaro paslaptis ir užtrauksiu šeimos vardui gėdą ir negandas.

– Tavo šeima neturi paslapčių, Ledere, – atsakiau. – Tik kaulų.

– Ar nustebai, kad Keipersas balotiruojasi į gubernatorius?

– Keipersas balotiruojasi į gubernatorius, – aš garsiai nusijuokiau. – Neišvengiama. Pameni, jis dar pirmoje ar antroje klasėje kalbėdavo, kad balotiruosis į gubernatorius? Neįtikėtina, kad žmogus gali būti toks ambicingas ir siauraprotis, būdamas vos septynerių metukų.

– Visai įtikėtina. Nepamiršk, Džekai, aš ištekėjau už jo ir pagimdžiau jam du vaikus, – atsakė ji nuo kartėlio virpančiu balsu.

– Juk žinai mano nuomonę apie tavo buvusį vyrą, – tariau. – Nebekalbėkim daugiau apie jį.

– Bet tu nežinai, ką aš apie jį manau, – nenusileido ji. – Bent dabar. Ar gali patikėti, kad jis balotiruojasi kaip respublikonų kandidatas?

– Respublikonų? – pakartojau nuoširdžiai nustebęs. – Jau geriau pasidarysiu lyties keitimo operaciją, negu Pietų Karolinoje balsuosiu už respublikonus. Netgi Keipersui reikėtų gėdytis. Ne. O gal ir ne. Jo tvarkingame absurdo teatre gėdai nėra vietos.

– Mano sūnus ir dukra – didžiausi jo rėmėjai, – ji nutilo, regis, sulaikė kvapą. – Aš jiems taip nepatinku kaip tėvas. Jis niekšas, bet žavus. Galėtum patupdyti Keipersą greta chameleono, ir spalvas keistų Keipersas, o ne driežas.

– Negaliu nė pagalvoti apie visus tuos žmones, nepersmelkiamas baisios kaltės. Jaučiuosi kaltas, kad nekenčiu Keiperso, nors žinau, kad turiu kuo puikiausių priežasčių jo nekęsti visa širdimi.

– O aš nė trupučio nesijaučiu kalta dėl to, kad jo nekenčiu, – atsakė ji. Akimirką nutilome, užsižiūrėję į rainą katę, snaudžiančią lange. – Kažkada mėginai paaiškinti, kas bendro tarp katalikybės ir kaltės, o aš ničnieko nesupratau. Katalikybė buvo tik eilinė Makolų šeimos keistenybė.

– Kaltė – mano svarbiausias jausmas, – paaiškinau. – Pagrindinė gyvenimo tema. Bažnyčia manyje paklojo grynos kaltės pamatą. Švelnioje vaiko širdyje ji pastatė šventovę. Grindis išklojo kalte. Iš milžiniškų jos lustų išskaptavo šventųjų statulas.

– Dabar tu suaugęs, Džekai. Pamiršk visa tai. Juk dabar tikrai supranti, kaip visa tai paika ir kvaila.

– Visiškai su tavim sutinku. Tačiau tu auklėta kaip anglikonė, o anglikonai jaučiasi kalti tik tada, kai pamiršta pašerti savo polo ponius arba patikrinti akcijų pelną.

– Aš ne apie tai. Tu visada elgiesi taip, tarsi kaltė būtų tikras daiktas, kažkas apčiuopiamo. Pamiršk ją, Džekai.

Mes žengėme gilyn į Venecijos tylą. Žvilgčiodamas į Lederės veidą, jos grožį vis dar regėjau atkaklų ir prislopintą. Ji buvo tokia graži, kad jos dailumas buvo greičiau misija negu dovana. Lederė niekada nenorėjo prisiimti atsakomybės, kurią moterims užkrauna grožis.

Vis dar pamenu, kaip stebėjau Lederę, čiuožinėjančią vandens slidėmis Voterfordo upėje, kai mama Čarlstone jai nupirko geltoną bikinį. Ji visada buvo pamaiva slidininkė, velkama greitos valties, čiuožianti slalomu ir atliekanti visokius triukus. Tačiau tądien miestelio vyrai susirikiavo ant krantų it varnai ant laidų pasigėrėti švelniomis, ką tik išryškėjusiomis linijomis, taip neseniai papuošusiomis jos liekną mergaitišką kūną. Ji subrendo taip staiga ir taip gosliai, kad apie tai imta šnekėti miestelio biliardo salėse ir ant barų kėdžių. Būti dailiai jai buvo nelengva; būti seksualiai Lederei pasirodė tiesiog nepakeliama. Kadangi niekas jos taip netrikdė, kaip nepageidaujamas vyrų dėmesys, Lederė sudėjo geltonąjį bikinį į tą pačią dėžutę, kaip ir vaikystės dienų vasarines suknutes.

Tyrinėjau Lederės veidą, jo švelnumą, dailius bruožus.

– Pažadėjai paplukdyti mane gondola, – pasakė Lederė, keisdama temą, kai pasukome atgal Didžiojo kanalo link.

– Mes netoli Džino vietos. Jis pats gražiausias gondoljeras.

– Ar jis tyko dailių amerikiečių merginų?

– Tau galas, vaikeli, – pasakiau, mirktelėdamas jai.

Eidami tokiomis siauromis gatvelėmis, kad, regėjos, net kvėpuoti ankšta, užuodėme alyvuogių aliejuje kepančius svogūnus ir išgirdome kanalais sklindančius lakius, paslaptingus balsus. Ėjome pro namus, kur ryškiai apšviestuose languose viena kitai giedojo kanarėlės, uodėme kepinamų kepenėlių kvapą, girdėjome, kaip vanduo teškena į tamsius drožinėtus gondolų korpusus ir kniaukia katinai. Lederė stabtelėjo prie kaukių krautuvėlės, kur groteskiški, pusiau žmogiški veidai nebyliai pakraupę dėbsojo į mus tuščiomis akimis. Ėjome toliau, klausydamiesi bažnyčių varpų ir krykštaujančių vaikų, ant stogų burkuojančių balandžių ir savo žingsnių palei kanalą aido.

Džinas laukė savo poste prie Akademijos, o mus pamatęs nusišypsojo. Kai pristačiau jam Lederę, jis žemai nusilenkė. Džinas buvo mažo ūgio, šviesiaplaukis, gerai treniruotu gondoljero kūnu. Pastebėjau, kaip Džinas vertindamas nužvelgė Lederę nuo galvos iki kojų.

Gondola slydo Didžiuoju kanalu, it gulbė išrietusi kaklą ir išdidi lyg žirgas, o Lederė sėdėjo greta manęs, įsikibusi man į parankę. Mums už nugaros stipriais, tobulais judesiais irklavo Džinas; mielas riešų ir rankų veiksmas.

Lederės ranka nuslydo pro gondolos kraštą, kai per jį persirito *vaporetto* sukelta banga, kai Džinas meistriškai vairavo gondolą neramiais kanalo vandenimis.

Lederė tarė:

– Šis miestas kažkaip iškreipia tikrovę. Nuo pat atvykimo jaučiuosi lyg kunigaikštienė. Čia plūduriuodama jaučiuosi lyg nuausta iš šilko.

– Kai ateis metas išvykti, gailėsiesi, kad nesi padaryta iš pinigų, – užtikrinau. – Net rojuje gyventi pigiau.

– Manai, rojuje gražiau negu Venecijoje? – paklausė ji, žvalgydamasi aplink.

– Nedrįsčiau to tikėtis, – atsakiau.

Prisiminiau kelionę į Veneciją per *Carnevale*, po Šailos mirties, kai rašiau apie venecijiečių siautulį prieš ilgą gavėnios pasninką ir susilaikymą. Per didžiausią pirmosios nakties šurmulį stebėjausi, kad tie žmonės, svaigstą nuo kūniškų malonumų šitaip atvirai nekukliai, gali taip greitai atsigręžti į niauresnius savitvardos džiaugsmus.

Tą vasarį pasnigo tirštu puriu sniegu, gimusiu Alpių viršūnėse, ir svaidydamas su turistais gniūžtes Šventojo Morkaus aikštėje jaučiausi kaip vaikas. Pamiršau, kad pietiečiai vien išvydę sniegą nudžiunga. Jis visada mus stebina.

Nusipirkau kaukę ir kostiumą, kad neišsiskirčiau iš venecijiečių staiga užsislaptinusiame mieste. Bėgdamas gatvėmis paskui įvairiausias besilinksminančiųjų grupes ėjau į vakarėlius, kur nebuvau kviestas, minios genamas pro sniegu nubarstytų, žvakėmis apšviestų *palazzo* įėjimus. Tylus ir kaukėtas slinkau tuo baltu, žvaigždėtu pasauliu, keistu kaip angelai, užpildę neaprašytų koplyčių sienų plotą. Nekalbėdamas pranykau *Carnevale*, kur negaliojo jokie įstatymai, ir pajutau kaukių galią iškreipti savo paties superego pavidalą gundančioms šventės apeigoms. Pagalvojau, kad Šailos šuolis kažkaip iš esmės, nepažiniai nuplėšė man kaukę. Tačiau tąnakt kaukė grąžino man mane, ir aš lėkiau per miestą, apimtas vis didėjančio džiugesio. Venecijos šaltyje jutau, kaip nuo manęs nudega laikas, o aš šokau su bevardėmis moterimis ir gėriau vyną, laisvai besiliejantį šiame malonumų šiltnamyje, kur jutau, kaip kaukių žaidimų aikštelėje grįžta kažkas, ką buvau praradęs. Pastebėjau, kaip jaunas kunigas sprunka į saugią tarpuvartę, lyg pats oras būtų užkrėstas. Jis sykį apsižvalgė aplink, visa apmetė akimis, ir prieš jam dingstant mudu nusilenkėme kits kitam. Ne veltui jis spruko iš tos palaidos nakties, tik vos vos religinės, ir žengdamas į savo prieglobstį persižegnojo.

Kunigas paspruko iš vienintelio teisėto sūkurio, besisukančio apie žvilgančią geidulių iškalbą.

Paskui nubėgau slidžiomis, pusiau apšviestomis gatvėmis, leisdamasis vis gilyn į nepažįstamą Veneciją, trokšdamas pagaliau apraudoti vargšę prarastąją Šailą. Maniau, kad po kauke ašaros liesis lengvai, bet ir vėl klydau. Po jos mirties nebuvo kada verkti Šailos, ir savo sielvartą teisinau tuo, kad Lėjai mano stiprybės reikia daug labiau negu kokio nors proveržio. Todėl atvykau į *Carnevale* ir, brisdamas gilyn į sniego kamuoliais apdengtą Veneciją, norėjau skirti laiko visoms ašaroms, kurias nešiojau širdyje. Nė viena nenuriedėjo, nė vienutėlė, nes miesto dvasia pakėlė mane kartu su rūku virš vandens, kai ledas ėmė kaustyti mažesniųjų kanalų srovę.

Pro šalį siauru, klastingu taku pralėkė dar viena dešimties ar dvidešimties žmonių grupė, ir moteris pagriebė mane už rankos. Sekiau paskui ją, aukštai virš Didžiojo kanalo sproginėjant fejerverkams, o nemiegančio miesto tolumoje kaukiant sirenai. Ji užvedė mane laiptais aukštyn į butą, kur šokome pagal Frenko Sinatros meilės dainų albumą tokiame tirštame vakarėlyje, kad dūmų pilname kambaryje net trankėmės į kitus kūnus.

Moteris buvo su kauke, bet mano vaizduotė užpildė visas jos bruožų smulkmenas. Po kaukėmis visos moterys virsdavo žymiomis gražuolėmis, visi vyrai tapdavo akinamai žavūs, o moteris, su kuria šokau, ėmė itališkai mane kamantinėti. Negalėjau tarti nė žodžio itališkai, visai šaliai neišsiduodamas, kad esu amerikietis.

– Ak! – sodriu, dainingu balsu tarė moteris. – O aš maniau, kad tu kinas.

– Tada būsiu kinas, – atsakiau itališkai.

– O aš – kunigaikštienė, – išdidžiai atsakė ji. – Mano šeimos kilmė žinoma nuo pat dvyliktojo dožo.

– Tikrai? – paklausiau.

– Šiąnakt viskas tiesa,– atsakė ji. – Per *Carnevale* visos moterys kunigaikštienės.

Peržengęs tolimiausias savo italų kalbos žinių ribas, angliškai paklausiau:

– Ar su kauke meluoti lengviau?

– Su kauke meluoti būtina.

– Tai tu nesi kunigaikštienė, – pasakiau.

– Kasmet tą pačią naktį aš būnu kunigaikštienė. Ir reikalauju, kad visas pasaulis atitinkamai su manim elgtųsi.

Žengiau atatupstas ir žemai nusilenkiau.

– Mano nuostabioji kunigaikštiene.

– Mano tarne, – atsakė ji, tūptelėjo, paskui dingo minioje.

Išėjęs į lauką, patraukiau į vakarus per vis gilesnį sniegą, ir kvailuose kostiumo batuose ėmė šalti kojos. Dailios moterys, pasislėpusios po lakuotomis kaukėmis, juokėsi ir bėgo, pamačiusios mane artinantis. Venecijos gatvelėse, klaustrofobiškai siaurose, atrodžiau daug aukštesnis negu iš tikrųjų, o kiemuose krintantis mano šešėlis atrodė milžiniškas ir didingas. Netoli barokinio Jėzuitų bažnyčios fasado sniege pasirodė vieniša moteris. Ji sukikeno, pamačiusi mane, pusiau sušalusį ir juokingai apsitaisiusį pigiu kostiumu, tačiau nepabėgo. Abu nusijuokėme, supratę, kad esame vieninteliai žmonės šioje nuošalioje miesto dalyje.

Kaukėtoji moteris, lyg nekalta mergelė apsirėdžiusi baltai, man prašnekus, paėmė mane už rankos, bet pirštu užčiaupė mano lūpas. Aš padariau tą patį ir pirštu braukiau per jos putlią apatinę lūpą, kol ji skaudžiai man įkando. Tada ji paėmė mane už rankos ir skubiai nusivedė tarpuvartėmis po arkomis, kol atėjome į mano niekados nelankytą miesto dalį.

Mums įėjus į tokį siaurą skersgatvį, kad dviese ten nebuvo galima eiti greta, ji atsigręžė ir užrišo man akis šaliu, juokdamasi patikrino, kad raištis visiškai dengtų mano kaukę. Įsitikinusi, kad nieko nematau, ji nusivedė mane skersgatviu tarsi oro akrobatą aukštai ištemptu lynu. Toli mieste girdėjau šventiškus balsus, tolimus ir neaiškius.

Aklai sekiau jai iš paskos ir pasitikėjau ja, o ji vedė mane pro duris ir ketveriais siaurais laiptais. Įėjome į kambarį, ir ji nurišo šalį man nuo akių; kambaryje buvo taip tamsu, kad nieko aiškiai nemačiau tobuloje šiltoje tamsoje, o girdėjau tik vandenį, teškenantį į nematomas valtis, pririštas lauke.

Paskui pajutau nuogą jos kūną, burna ji surado mano burną, liežuviu vaikėsi mano liežuvį, giliai grūdo jį man į gerklę. Jos burnoje pajutau vyną ir jūros vandenį, gryniausią moteriškumą. Laižiau jos kaklą ir krūtis, o ji stūmė mane lovos link, paguldė į ką tik išskalbtus medvilnės patalus, paskui po vieną atsagstė mano kostiumo sagas. Murkdama ji laižė man krūtinę ir leidosi mano kūnu žemyn. Burna pasiekusi mano penį, ji greitai įsikišo jį į gerklę ir vėl ištraukė tarsi vąšelį, lyg ugnies rijikė, pasiekdama ir burleskos, ir geismo ribas. Kirbantis jos liežuvis atvedė mane į pačias orgazmo aukštumas, paskui ji staiga mane paleido ir apsivertė ant savęs. Vėl bučiavomės, jos burnoje jutau savo skonį, ir kai įėjau į ją, jos skonis buvo kitoks. Tą akimirką supratau, kad ji niekada nepasisakys savo vardo. Nebus kaukių nusiėmimo ceremonijos. Judėdamas joje, atsainiai jodamas ja, pasidaviau nakčiai, nakčiai, kai lytis slaptame vaizduotės kampelyje pražysta kaip laukinis žiedas, kai geismas staugia ir bliauna, leisdamas sau būti pirmykštis, gyvuliškas, bevardis, kaip urvuose ir miškuose, ugnies šviesoje, kai ugnis dar nebuvo žodis, o kūnas tebebuvo esybė be vardo.

Dabar, gondolai plaukiant pro Didžiajame kanale mirgančias šviesas, mėginau prisiminti jos ilgas, nematomas rankas ir kojas, vaizduotėje atkurti kiekvieną jos judesį ryžtingoje prisilietimų imperijoje, kiekvieną jos krūtų prisiglaudimą, kojų ir kulnų atsaką, virpėjimą ir atodūsius ryškioje aistros reziumė. Mes netarėme kits kitam nė žodžio, o toji tyla dar labiau mane jaudino.

Kai pasiekiau viršūnę, ji klyksmu pasitiko mano klyksmą, nuo to garso net nusibrozdinome liežuvius. Paskui, nuvargę ir suprakaitavę, nuvirtome nuo kits kito ir vėl išgirdome teškantį vandenį, prieplaukose gurančias valtis, tempiančias virves nuo potvynio, o sykiu – ir sunkų savo alsavimą, meilės įkarščiui pamažu vėstant. Jos plaukai krito man ant krūtinės, ir mes sykiu gulėjome juodame kambaryje.

Lederė palietė man skruostą, jos pirštai buvo šlapi nuo mirkymo srovėje.

– Apie ką mąstai?

– Apie egzistencializmo padėtį šiuolaikinėje literatūroje, – atsakiau.

– Melagis, – atkirto ji, spragtelėdama pirštais ir žaismingai aptėkšdama mane kanalo vandeniu. – Kad ir ką galvojai, matyti, kad buvo gera.

– Ką tu, tiesiog visą gyvenimą pakeitė, – atsakiau.

– Šis miestas pastatytas tam, kad niekada nenorėtum iš jo išvykti, tiesa, Džekai? – paklausė Lederė.

– Ne, – atsakiau. – Gal ne taip bjauriai. Jis pastatytas tam, kad visada turėtum, apie ką svajoti.

– Man širdis plyšta nuo jo grožio, – pasakė ji.

– Venecija mėgsta keliauti, – atsakiau. – Ji tavęs neapleis.

Kambaryje išgirdau žingsnius sniege, lengvus ir prislopintus. Moteris greitai pašoko iš lovos, bet ir vėl priglaudė pirštą man prie lūpų. Ji grįžo, nešina mano kostiumu, permirkusiais batais, kuriuos tikriausiai palaikė ant kažkokio šildytuvo. Kai apsirengiau, ji palydėjo mane iki durų ir perbraukė mano rankomis sau per veidą lyg neregys, Brailio raštu skaitąs mėgstamiausią eilėraštį. Paskui ji užsidėjo kaukę, tada uždėjo ir man, vėl užrišo man akis šaliu ir nuvedė laiptais į sniegą.

Per žvarbią naktį sekiau ją triukšmo ir minių, ir gavėnios pradžios link. Mėginau ją kalbinti pašnekesių knygelės italų kalba, meldžiau pasakyti vardą, aiškinau, kad noriu vėl ją pamatyti, pakviesti vakarienės.

Ji nusijuokė iš mano kalbų, o jos juokas parodė, kad ji suvokia, jog jos paslaptingumas ir tyla – svarbiausi erotiniai mūsų drauge praleisto laiko elementai.

Perėjome per tiltą, ir jos ranka ištrūko iš manosios, kai klausiau, ar ji Venecijoje vietinė. Mėginau ją šaukti, bet supratau, kad nežinau, kokiu vardu. Nusirišęs nuo kaukės šalį, supratau esąs klaidžioje keturių Venecijos skersgatvių kryžkelėje.

Klausiausi bėgančių žingsnių, bet ji paspruko tyliai. Apsisukau ratu, bet pamačiau tik kitas tokias pat kaip aš kaukėtas figūras, artėjančias tiltais, kai kurios nešėsi vyno butelius, kitos – žvakes ar žibintuvėlius. Žibintuvėlių spinduliai raižė snieguotą orą. Visur skardeno balsai, o aš ilgėjausi tylos.

Mėginau grįžti, iš kur atėjęs, bet tai buvo Venecija, o moteris skyrė man tik tiek laiko, kiek pati norėjo.

Prieš išvykdamas iš miesto vaikštinėjau po jį, ypač po tą nuošalią jo dalį prie Jėzuitų bažnyčios, kur, kiek supratau, mane nusivedė mano slaptoji meilė. Norėjau dėkoti jai, garbinti ją ir garsiai šaukti jos vardą. Nuo Šailos mirties nesimylėjau su moterimi. Mano kūnas užsitrenkė iki tos snieguotos nakties Venecijoje ir kaukėtos moters, moters, kuri suprato bevardžių paslaptį, moters, kuri netarė nė žodžio.

Daug vėliau ėmiau spėlioti, ar toji moteris nebus pati Šaila, atėjusi man pasakyti, kad metas gyventi toliau ir ją pamiršti. Persirenginėjimai ir apsimetinėjimai buvo kone mėgstamiausi Šailos užsiėmimai.

Mudviem su Ledere atplaukus į „Gritti Palace“, padaviau Džinui penkiasdešimties tūkstančių lirų banknotą. Džinas pabučiavo Lederei ranką ir pasisiūlė rytoj paplukdyti ją mažesniaisiais kanalais nemokamai. Paskui mes nuėjome persirengti vakarienei.

Mums įėjus į *Taverna La Fenice*, Maikas jau sėdėjo už stalo.

– Prisėskit. Labai gražiai atrodai, Ledere. Su tokia suknele gali drąsiai būti areštuota, – pasakė Maikas. – Šauni viečikė, Džekai. Trijų muškietininkų į piceriją nesivesi, ką?

– Seniai pamėgau šį restoraną, – atsakiau. – Pamaniau, ir jums patiks.

Kai padavėjas atėjo priimti užsakymo, aiškinau valgiaraštį.

– Makaronai čia nuostabūs. *Bigoli con granzeola* gaminami su krabų padažu. Jų skonis kitoks, negu mūsiškių mėlynųjų krabų, bet jie irgi labai skanūs. Veršienos patiekalai visi geri. Jei mėgstate kepenėles, Venecijoje jos pačios skaniausios.

– Pasakyk tam vyručiui, kad norėsiu mėsainio ir žaliųjų salotų su Rokforo sūrio padažu.

– Mėsainių čia nėra. Ir Rokforo padažo Italijoje nebūna.

– Nėra mėsainių. Čia restoranas ar ne? Po paraliais, net „Four Seasons“ Niujorke yra mėsainių.

– Gal tu patikėk Džeku, – pasakė Lederė. – Čia jo teritorija.

– Ir netikiu, kad nėra Rokforo sūrio padažo, – pridūrė Maikas. – Kur gaminamas Rokforo sūris? Nagi, kur?

– Prancūzijoje, – atsakė Lederė.

– Teisingai. Prancūzijoje. Po galais, gretimoje šalyje, tiesa? Kertu lažybų, kad nė trijų šimtų mylių nuo čia nebus. Nevalgau salotų be Rokforo.

– Šįvakar teks valgyti.

– Italija – vis dar trečiojo pasaulio šalis, dievaži. Juk galėtų gi jie susiprasti ir žengti į dvidešimtąjį amžių. Užsakyk man daržovių ir tos plonos veršienos. Kaip vadinasi ta labai plonytė veršiena? Iš „s" raidės.

– *Scallopini.*

– O man tu išrink, Džekai, – pasakė Lederė.

Nusišypsojau ir atsakiau:

– Gudruolė.

O tada užsakiau jiems venecijietišką puotą – pradžiai *carpaccio*, paskui – *risotto*, kupinas šviežių žalių smidrų stiebų. Galiausiai – ėriuko kulšis, baklažanai ir špinatai, o kadangi desertas nebetilpo, užsisakėme espreso ir stikliuką grapos.

Maikui atnešė salotų, bet jis jų nė nepalietė, kai pamatė, kad padažas – alyvuogių aliejaus. Todėl itališkai liepiau padavėjui atnešti iš virtuvės produktų. Juos atnešus, jis sumaišė dubenyje jogurtą ir majonezą, šliūkštelėjo Vorčesteršyro ir tabasko padažų, tada sutrupino gabaliuką Gorgonzolos sūrio. Padavėjas išmaišė šviežias salotas su naujuoju padažu ir nesugebėjo nuslėpti paniekos gautam patiekalui.

– Labai skanu, – paragavęs nudžiugo Maikas. – Sakiau, kad kur nors turės paslėpę Rokforo.

Vos po kelių akimirkų Maikas užvedė kalbą apie tai, ko ir atvyko į Veneciją.

– Mažumėlę šnektelėkime apie projektą. Ką judu manote? Koks didžiausias pokytis Pietuose nuo Antrojo pasaulinio karo?

Valandžiukę pagalvojusi Lederė atsakė:

– Greitai paruošiama košė. Ne, ne tai. Tai, kad galima nuspirkti *taco*, *TACO*, beveik bet kuriame Pietų miestuke.

Susiraukęs Maikas atsakė:

– Tu čia nerimtai. O kaip tu manai, Džekai?

– Aš nedalyvausiu tavo projekte, ir man asmeniškai nusispjaut, koks didžiausias ar mažiausias pokytis Pietuose.

– Džekai, kalbam apie didelius pinigus. Didesnius, negu tu kada esi uždirbęs. Aš patikrinau. Čia mano asmeninė paslauga tau. Man teko nemažai paplakti liežuviu, kol tave priėmė. Lederė jau šį tą nuveikusi, jos vardas šiek tiek girdėtas. O tavo Džulijos Čaild maivymasis projektui nė šūdo garo nevertas.

– Aš nepasirašau, Maikai.

– Ar pabūsi konsultantu?

– Ne.

– Kodėl?

– Nes liepsi rašyti apie Šailą, o to aš nedarysiu.

– Nereikia sakyti, kad ji nušoko nuo tilto. Arba pasakysime tą už kadro.

– Aš nepasirašau. Tu taip pat liepsi rašyti apie Džordaną ir septintąjį dešimtmetį.

– Ne. Pala pala, – pasakė Maikas, iškėlęs ranką. – Tu bėgi veiksmui už akių. Matai, aš viską pateikčiau atitinkamame kontekste. Supranti? Ne tik apie mus. Apie visą šį šimtmetį. Mano senelis atvyksta į Voterfordą nemokėdamas nė dešimties angliškų žodžių. Jis susitinka tavo senelį, Džekai. Jų abiejų gyvenimai pasikeičia amžiams. Mes sėdime už šio stalo Venecijoje todėl, kad 1921 m. Rusijoje buvo pogromas. Tiesa?

– Taip, – sutikau, – tiesa.

– Klausyk, nori tu to ar ne, praeitis lemia, kas mes esame. O paskui ir mes patys matėme visokio šūdo. Klausei apie Džordaną. Po galais, taip, reikės ir apie Džordaną. Kas mus pakeitė labiau negu Džordanas Eliotas? Ar žinai, kur jis, Džekai?

– Sako, kad jis mirė. Mes visi buvom jo laidotuvėse.

– Sako, kad jis gyvas, o tu žinai, kur jis. Sako, kad jis Italijoje.

– Jei taip, niekada su manim nesusisiekė, – atsakiau.

– O jei susisiektų, ar man pasakytum? – paklausė Maikas.

– Ne, tau nesakyčiau.

– Nepritariu tam, ko tas kalės vaikas prikrėtė per karą, bet kaip Dievą myliu, puiki drama. Ypač jei sužinotume, kaip jis sugebėjo pasprukti.

– Juk galėtum tiek ir išgalvoti, tiesa? – paklausė Lederė Maiko. – Galbūt Džekas teisus. Galbūt jis žuvo bėgdamas ar slapstydamasis.

– Noriu išsiaiškinti tiesą, – atsakė Maikas. – Principai liepia kiek įmanoma laikytis faktų. Rasiu tą kalės vaiką ir sumokėsiu jam krūvą pinigų, kad papasakotų savo istoriją.

– Jis sakė „principai“? – apsimestinai priblokšta paklausė Lederė. – Maikas pasakė „principai“?

– Dar kai kas, – tęsė Maikas, nekreipdamas dėmesio į Lederę. – Noriu, kad išklausytumėte mane, prieš pradėdami klykti. Žinau, ką jūs pasakysit, bet tai, ką aš pasakysiu, jums gali būti netikėta.

– Rėžk, – Lederė gūžtelėjo pečiais.

– Įstojau į Keiperso Midltono kampanijos balotiruojantis į Pietų Karolinos gubernatorius komitetą. Esu jo vykdomasis iždininkas. Mes labai norėtume įtraukti jūsų pavardes į rinkimų komiteto sąrašą.

Lederė atrodė visiškai priblokšta ir paklausė:

– Džekai, kaip itališkai pasakyti „apsišik galvą“?

– Nesvarbu. Sakyk „apsišik galvą“ angliškai ir dar nuo manęs pridėk.

– Žinau, kaip judu pasijutot. Tačiau judu klystat. Tas vaikis pasikeitė. Kalbėjausi su juo Niujorke, prieš skrisdamas čia, ir jis baisiausiai pažangus kalės vaikas. Jis turi labai radikalių minčių apie tai, kaip finansuoti švietimą ir pramonę iki pat kito šimtmečio.

– Valio, Maikai, – klastingai sumurkė Lederė. – Pamiršai, kad aš buvau ištekėjusi už to pažangaus kalės vaiko. Jis ir apie pinigus vaikų išlaikymui turėjo labai radikalių minčių. Labiausiai jam patiko jų nemokėti.

– Skyrybos su tavimi kelia šiokių tokių keblumų kampanijoje. Nemeluosiu, – atsakė Maikas.

– Ir gerai, – atkirto ji. – Jis beširdis, žiaurus niekšas, Maikai. Kadaise aš jį pamilau, ištekėjau, pagimdžiau jam du vaikus, o nekęsti jo išmokau tik pamažu, per ilgą laiką. Jis tiesiog sklidinas nuodų.

– Jis gailisi tavęs, Ledere. Pats man taip sakė. Pripažįsta, kad elgėsi kaip šiknius.

– Pietų Karolinos universitetas, – įsiterpiau aš, – 1970 metai, Maikai. Labai svarbūs metai. Galbūt nepamiršai, kad tada sužinojome kai ką labai reikšmingo apie tą vaikį, Keipersą Midltoną.

– Ne visi, – atsakė Lederė. – Kai kas apie Keiperso prigimtį ar garbės jausmą iš tos išraiškingos akimirkos nieko nepasimokė. Viena iš mūsų po tos nuostabios egzistencinės akimirkos ėmė ir ištekėjo už jo.

Maikas sunkiai atsiduso ir palaukė, kol mūsų pyktis atlėgs, o paskui tęsė:

– Niekas nejautė tokios neapykantos Keipersui kaip aš. Tačiau jis laikosi savo ir vis dar mano, kad pasielgė patriotiškai. Jis nori, kad papasakotume viską iki tos nakties prie šauktinių lentos. Įtrauksime tai į serialą.

– Atleisk, Maikai, projekte nedalyvausiu, – tarė Lederė.

– Dievulėliau. Kas gi čia tokio? – paklausė Maikas. – Be to, žinau, kad jums abiem pinigai nepakenktų.

– Tai štai kur šuo pakastas, Maikai? – paklausiau. – Manaisi galįs mus nupirkti, kad už atitinkamą kainą parsiduosime?

– Neketinu nieko pirkti, Džekai, – atkirto Maikas jau kitokiu balsu. – Ketinu daryti gerą darbą ir papasakoti puikią istoriją, taip pat atnaujinti seną draugystę. Pinigai – tik žiedeliai. Na, tiek šokoladinių ledų, kiek širdis geidžia.

– O tavo bičiulis Keipersas nori, kad mes papasakotume apie jo didvyrišką vaidmenį universitete? Pasirodyti kaip tikras Amerikos didvyris?

– Daugeliui žmonių jis ir buvo didvyris. Sakyčiau, devyniasdešimt penki procentai Pietų Karolinos žmonių pritarė jo poelgiui.

– Tie patys žmonės pritarė ir Vietnamo karui.

– Septintasis dešimtmetis. Visai išsibezdėjęs, Džekai. Niekas nepirks bilietų, – atsakė Maikas, vis dar nejaukiai muistydamasis nuo griežto Lederės žvilgsnio.

– Dabar įdėmiai paklausyk, Maikai. Dabar pat. Viską išrėšiu. Visa širdimi tebetikiu viskuo, kuo tikėjau septintajame dešimtmetyje. Nieko neatsižadėjau, – pasakiau.

– Pripažink, jame buvo daug teisuoliškų nesąmonių, – atsakė Maikas.

– Pripažįstu. Ir vis tiek juo tikiu.

– Na gerai, – nusileido Maikas. – Galima ginčytis dėl to, ką padarė Keipersas. Galiu į tai pažiūrėti įvairiomis perspektyvomis. Bet juk niekas nenukentėjo. Tave, Džekai, areštavo, bet ilgam neuždarė.

– Ne, nukentėjome mes visi. Vos gyvą kailį išnešėme, Maikai. Supranti? Mes mylėjome Keipersą, tikėjome juo ir sekėme paskui jį, – nusišypsojau.

– Bet juk viską jau pamiršai. Visi pamiršo.

– Tik ne tavo ieškomasis. Kertu lažybų, kad Džordanas nepamiršo, – atsakė Lederė. – Tai yra, jei tik paaiškės, kad jis gyvas.

– Tu juk žinai, kur jis? – vėl paklausė manęs Maikas.

– Ne, Maikai. Mes ėjome į jo laidotuves, pameni? Dėl Keiperso Midltono kaltės nuo 1970 m. niekas nematė Džordano.

Maikas iš krūtinės kišenėlės išsitraukė čekių knygelę ir išrašė dešimties tūkstančių dolerių čekį. Padavė jį man.

– Čia – avansas. Nuvesk mane pas Džordaną... ir gausi dar dešimt tūkstančių.

Pažvelgiau į čekį ir nusijuokiau. Padegiau jo kraštelį nuo žvakės ant stalo, sudegusios kone iki dagties galiuko. Stebėjau, kaip čekis ryškiai suliepsnoja, paskui įmečiau jį į Maiko espreso puoduką.

– Maikai, gerai pažiūrėk į mane. Susiimk prieš baigiamuosius egzaminus. Turi vėl išmokti būti žmogumi. Kadaise mokėjai visai neblogai. Tiesiog žingsnelius pamiršai.

Maikas palinko pirmyn, jo akys įnirtusios liepsnojo.

– Žinai, ką tau pasakysiu, Džekai? Tu nebesi visų komandų kapitonas. Mokykla baigta, ir žiū, mažėliui Maikui klojasi geriau už visus. Nuo žurnalo *People* iki *Who is who* ir „Oskarų“ vakaro Maikas Hesas kino pasaulyje yra reikšminga persona. Visiems prie šito stalo sekėsi puikiai. Lederė rašo garsiuosius scenarijus. Tu rašai kulinarijos knygas nutukėliams turistams ir porą kelionių apybraižų, pasakodamas šikniams, kaip nueiti į Siksto koplyčią. Bet aš judu nurungiau.

– Užsičiaupk, Maikai, labai prašau, – atsakė Lederė. – Pats nesupranti, ką šneki. Giriesi, kad pakliuvai į žurnalą *People*, dėl Dievo meilės. Tai jau visai apgailėtina.

– Kalbėsiu, ką norėsiu. Tu tik pažiūrėk į Džeką. Koks teisuolis ir savim patenkintas. Kodėl, Džekai? Dėl kokios, po galais, priežasties? Degini čekį lyg, po šimts, Pranciškus Asyžietis. Bet žinai, ko aš išmokau, bičiuli? Jei čekis bus pakankamai stambus, jei pridėsiu gana skaičiukų, galiausiai pasieksiu kainą, kur tu pulsi ant kelių ir imsi man čiulpti.

– Ilgai teks rašyti, kol pasieksi tokį skaičių, Maikai, – atsakiau aš, šypsena stengdamasis išsklaidyti įtampą prie stalo. Tačiau Maikas, regis, užsispyrė pulti visu frontu.

– Šaipaisi iš manęs. Šaipaisi iš Keiperso Midltono, kurio vienintelė nuodėmė – noras, kad Pietų Karolinoje gyventi būtų geriau. Galbūt mes ir neatitinkame tavo sušiktų standartų, Džekai, bet mudviejų žmonos nuo tiltų nešokinėja. Visos mūsų mergaitės tebevaikštinėja su „Gucci" rankinėmis ir kredito kortelėmis. Nė vienos jų neteko traukti iš upės. Atleisk už tokį tiesmukumą, bičiuli. Tačiau tokie jau tie faktai.

Užsimerkiau ir neatsimerkiau, kol nepasijutau susitvardęs. Norėjau šokti per stalą pulti Maiko ir trankyti jo veidą, kol išsikruvinsiu kumštį. Paskui pagalvojau apie Lėją ir Šailą ir neatsakiau į Maiko puolimą.

– Pirmyn, Džekai, – ramiai tarė Lederė. – Užmušk jį. Jis pats prisiprašė.

– Atsiprašau, – staiga tarė Maikas. – Jėzau, Džekai, atsiprašau. Ten kalbėjau ne aš. Atsimerk. Visa mano povyza byloja apie gailestį. GAI-LES-TĮ. Gailestį. Kuo tyriausią. Prisiekiu, Džekai. Ten ne aš kalbėjau. Niekas taip nemylėjo Šailos, kaip aš. Tiek turi pripažinti.

Atsimerkiau ir tariau:

– Pripažįstu. Mylėjai Šailą, ir vien dėl to nepaskandinsiu tavęs Didžiajame kanale.

– O galima, aš paskandinsiu? – paklausė Lederė. – Visi linksmiausi užsiėmimai – vien berniukams.

– Puikiai pasakyta, – atsakė Maikas. – Užsirašyk, aš rytą liepsiu atspausdinti. Įtrauksim į scenarijų.

Vakaras baigėsi. Grįžtant į „Gritti Palace" Maikas mėgino sumažinti žalą ir buvo kuo žaviausias, netgi mažumėlę mane prajuokino.

Nieko nesakiau ir tenkinausi, klausydamasis Maiko. Gerai jį pažinojau, todėl supratau, kad pokštai ir juokai – nerangus jo atsiprašymo ritualas. Tačiau nepaisant juoko, man sukosi galva. Reikėjo grįžti į Romą perspėti Džordano Elioto, kad Maikas Hesas mina jam ant kulnų.

Penktas skyrius

Nuvežiau Martą į Romos oro uostą, o kol ji ten kelissyk tikrino bilietus į Pietų Karoliną, pro šalį praėjo Italijos armijos kareiviai, ginkluoti automatais.

– Niekaip nepriprantu prie automatų oro uostuose, – pasakė ji.

– Šitaip sumažėja vagilių, – atsakiau. – Išgerkime čia *cappuccino* kavos. Negalėsiu palydėti tavęs iki vartų.

– Dėl teroristų.

– Tikriausiai. Raudonosios brigados jau beveik išsisklaidė. Tačiau PLO tebekirba. Triukšmauja Libija. Nerimsta IRA. Netgi Korsikos išsivadavimo sąjūdis.

– Kodėl čia gyveni, kai tiek pavojų?

– O Atlanta pernai nebuvo JAV žmogžudysčių sostine?

– Taip, bet oro uoste visiškai saugu, – atsakė ji.

Nusipirkome *cappuccino* ir stebėjome pulką ryškiai apsitaisiusių arabų, einančių į pastatą pro nemažą grupę ganiečių tautiniais apdarais. Regis, jei pakankamai ilgai stoviniuosi Romos oro uoste, pamatysi kiekvienos tautos atstovą, ir toks ryšys su visu pasauliu visada mane žavėjo. Čia užuodžiu meilę kelionėms, jaučiu tą adrenalino antplūdį, kurį junta keleiviai, besižvalgantys į išvykimo lentas ir tyrinėjantys smulkius skaičiukus ant dailiai atspausdintų bilietų. Oro uostas – vieta, kur aiškiai matyti, kaip bėga laikas. Žmonės sruvo pro duris ir vartus tarsi smėlio laikrodžio smiltelės.

– Nėra ko nė kalbėti, Džekai. Lėja – nuostabi mergaitė. Tau puikiai einasi.

– Aš tik stebiu, Marta. Ji auga pati.

– Būtų labai smagu, jeigu parvežtum ją namo.

– Abejoju, – atsakiau kaip įmanydamas švelniau. – Nepyk, Marta.

– Pažadu, kad nebus scenų.

– Kaip gali pažadėti? Juk pažįsti savo tėvą.

– Ar visados jo nekentei? – švelniai paklausė ji. – Netgi vaikystėje? Juk mūsų namai buvo greta.

– Ne, ėmiau jo nekęsti tik tada, kai iš tikrųjų jį pažinau. Tikriausiai viskas prasidėjo nuo to, kad jis atliko šivą, kai Šaila ištekėjo už manęs.

– Mano motina jį meldė to nedaryti.

– O kai jis atliko šivą po Šailos mirties, ėmiau tik dar labiau jį gerbti.

– Jis – doras žydas. Tada jam derėjo atliko šivą.

– Bet, po galais, visiškai nepriklausė to daryti, kai ji už manęs tekėjo, – neištvėriau.

– Jis tada irgi manė besielgiąs kaip doras žydas.

– Ir blogas žmogus. Ar tau patinka tavo tėvas, Marta? Šailai tikrai nepatiko.

Marta valandžiukę susimąstė.

– Aš jį gerbiu, Džekai. Gailiu jo. Dėl visko, ką jam teko patirti.

– Kad ir ką jis būtų patyręs, jis paZouliui atsilygino su kaupu.

– Jis sako, kad neleisdamas susitikti su anūke darai patį žiauriausią dalyką, – pasakė Marta.

– Gerai. Džekas Makolas ir Antrasis pasaulinis karas lenktyniauja nosis į nosį, kad priverstų Džordžą Foksą smarkiau kentėti.

– Jis nekaltas dėl to, kas jis yra ar dėl to, kas jam kelia kančių, – tarė Marta.

– Ir aš nekaltas, Marta. Tau metas eiti pro apsaugą.

Prie apsaugos vartų mudu apsikabinome.

– Ačiū tau, Marta. Labai gražiai pasielgei. Nepabijojai, tą aš vertinu.

– Tikiuosi, kad viskas tik prasideda. Mes norėtume Lėjos savo gyvenime, Džekai. Mano motina labai trokšta tave pamatyti.

– Padėkok jai. Aš pagalvosiu.

– Judu su Šaila, Džekai, – susimąsčiusi tarė Marta. – Niekaip nesuprantu, kas judu siejo.

– Ir niekas kitas nesuprato, – atsakiau, ir Marta pasuko nebylių penkių iki dantų ginkluotų oro uosto sargybinių žvilgsnių link.

Grįžau į butą ir likusią dienos dalį rengiau straipsnį apie Veneciją ir „Gritti Palace“. Man patinka rašyti apie nepažįstamus miestus ir patiekalus, nes šitaip galiu išlaikyti atstumą nuo man pernelyg artimų temų.

Kad įamžinčiau kiekvienos aplankytos šalies dvasią, labai stengiuosi namų ilgesį paversti savotišku šventraščiu ir aprašyti, ką savo kraštuose labiausiai brangina vietiniai. Rašyti apie Veneciją visada nelengva. Tas miestas – lyg povo uodega, išskleista Adrijos jūroje, ir jau vien jos vandenyse mirguliuojančių kerų begalybė verčia ilgėtis naujos slaptos kalbos, sklidinos neišmėgintų žodžių, kuriuos galima vartoti tik pasakojant apie Veneciją svetimšaliams. Venecija visada man aiškiai parodo, kokia bejėgė kalba prieš tokį amžiną grožį. Daugybę valandų stengiausi begales kartų lankytą miestą nusavinti sau vienam. Mėginau pastebėti tai, kas nustebintų netgi venecijiečius.

Baigęs išspausdinau keturis receptus, gautus iš įvairių Venecijos virėjų, ir paruošiau straipsnį siųsti skilties „The Sophisticated Traveler“ redaktoriui į „New York Times“. Atidavęs siuntinį *portiere*, nuėjau per Tibrą į *shul*, kurią kartą per savaitę lankė Lėja.

Lėja išėjo su pulku kitų vaikų, visi berniukai dėvėjo dailias mažutes jarmulkes, smulkias kaip pirštinaitės. Pamačiusi mane, ji pasileido tekina, o aš stvėriau ją į glėbį ir apsisukau gatvėje.

– Ar teta Marta įsėdo į lėktuvą? – paklausė Lėja. – Man ji baisiausiai patiko, tėveli. Mes taip daug kalbėjomės.

– Ji tave dievina, mažute. Tave visi dievina.

– Ji manęs klausė kai ko, ko negalėjau atsakyti, – pasakė ji, kai pradėjome eiti.

– Ko gi?

– Ar aš žydė, tėveli? – paklausė Lėja. – Marta to klausė, ir rabinas vis klausinėja. Rabinui nepatinka, kad vaikštau į katalikišką mokyklą.

– O *Suor* Rozarijai nepatinka, kad vaikštai į *shul*. Tačiau pagal žydų įstatymą tu esi žydaitė.

– O tu? – toliau klausė ji. – Kaip tu manai, kas aš?

– Nežinau, Lėja, – prisipažinau, einant triukšmingomis *Trastevere* gatvėmis upės link. – Man religija svetima. Mane auklėjo katalikiškai, bet Bažnyčia mane nuskriaudė. Ji sužeidė mane ir privertė bijoti pasaulio. Bet taip pat kėlė man susižavėjimą. Tavo mama buvo žydė ir tuo didžiavosi. Ji norėtų, kad tu būtum auginama kaip žydaitė, todėl leidžiu tave į *shul*.

– O kas tu nori, kad aš būčiau?

– Nesvarbu, ko aš noriu. Gali pati pasirinkti. Bet man patiktų, jeigu abi religijas ištyrinėtum ir abiejų atsisakytum.

– Ar jos garbina skirtingus dievus? – paklausė ji.

– Ne, mieloji. Man atrodo, tas vaikis bendras abejoms. Klausyk, žinau, kad ateityje teks brangiai už tai sumokėti. Tu užaugsi, neturėdama religinių šaknų, o kai tau sueis aštuoniolika, apsivilksi šafrano spalvos krišnaistų drabužį, nusiskusi galvą ir imsi indiškai giedoti ir groti tamburinu Atlantos oro uoste.

– Aš tik klausiu, ar aš žydė, ar katalikė.

– Pati pasirink, brangioji, – ir spustelėjau jos rankutę.

– Marta sako, kad aš žydaitė.

– Jei nori, būk žydaitė. Aš labai tuo džiaugčiausi. Niekas labiau nesuerzintų mano šeimos.

– Kaip atrodo Pietų Karolina? – paklausė Lėja, keisdama temą.

– Siaubingai. Labai bjauriai ir niūriai. Visą laiką smirda, o ant žemės knibžda gyvačių barškuolių. Ten galioja įstatymai, pagal kuriuos visi vaikai tampa vergais nuo gimimo iki tol, kol jiems sukanka aštuoniolika metų. Į valstiją draudžiama įvežti ledus ir saldainius, o visiems vaikams privaloma kasdien suvalgyti penkis svarus Briuselio kopūstų.

– Briuselio kopūstų, kaip bjauru.

– Čia tik pradžia. Visi kačiukai ir šuniukai vos gimę nuskandinami. Ir taip toliau. Niekada nenorėk ten važiuoti. Tikrai.

– Teta Marta sakė, kad ten gražu ir kad ji norėtų, jog kitą vasarą atvažiuočiau jos aplankyti. Galima?

Nieko neatsakiau, ėjome toliau.

– Kokių ledų norėsi? – paklausiau, kai įėjome į barą prie *Piazza Trilussa*. – *Limone o fragola?*

– *Fragola*, – atsakė ji, – bet tu neatsakei į mano klausimą.

– Nori kasdien valgyti po penkis svarus Briuselio kopūstų ir būti parduota į vergiją?

– Tu taip kalbi tik tam, kad neklausinėčiau apie mamą.

Tylėdami valgėme ledus. Mano buvo riešutiniai, jie man primena dūmus, ledą ir tamsą. Lėja šiandien pasirinko braškinius. Kasdien ji rinkdavosi tai citrininius, tai braškinius; šitaip ji į gyvenimą be motinos įnešdavo bent šiek tiek tvarkos.

Ant Siksto tilto sustojome ir pažvelgėme į Tibrą, sraunėjantį prieš krioklius prie *Isola Tiberina*. Į upę meškeres mėtė du pagyvenę žvejai, bet man tikrai nepakaktų paprasčiausios drąsos, kad galėčiau valgyti tuose netyruose vandenyse pagautą žuvį. Net ir švelniausioje šviesoje Tibras atrodė tirštas ir glitus.

– Aš viską žinau apie mamą, – pasakė Lėja, laižydama ledus.

– Jei Marta nors žodžiu prasitarė...

– Ne, neprasitarė, – skubiai nutraukė mane Lėja. – Aš jau seniai žinojau.

– Iš kur? – paklausiau, stengdamasis nežiūrėti į ją, neatitraukdamas akių nuo žvejų.

– Girdėjau, kaip Marija kalbasi su *portiere*, – atsakė ji. – Jie nežinojo, kad aš klausausi.

– Ką jie sakė?

– Kad mama nusižudė, nušoko nuo tilto, – pasakė Lėja, ir mano gražuolei, rimtuolei dukrelei ištarus šiuos žodžius, man skaudžiai suspaudė širdį. Ji stengėsi pasakyti atsainiai, tačiau žodžiuose aidėjo siaubinga Šailos poelgio galia. Tą akimirką supratau, kad, elgdamasis su ja kaip su lygia, atėmiau iš jos bet kokią galimybę būti vaiku. Be to, leidau Lėjai tapti mano motina, vogiau iš dosnaus, smalsaus vaiko tai, ką mano motina man teikdavo labai retai.

– Marija sakė, kad mano mama dega pragare. Taip būna tiems, kas nusižudo.

– Ne, – atsakiau, atsiklaupdamas ir imdamas ją į glėbį. Mėginau pažiūrėti, ar ji neverkia, bet pats pro ašaras nieko nemačiau.

– Tavo motina buvo pati mieliausia ir šauniausia moteris, kokią aš kada nors pažinojau, Lėja. Joks Dievas nenuskriaustų tokios padorios ir geros moters. Joks Dievas nedrįstų priekaištauti moteriai, kuri šitiek prisikentėjo. Jei toks Dievas būtų, aš jį apspjaučiau. Supranti?

– Ne, – atsakė ji.

– Tavo motinai būdavo didžiulio liūdesio laikotarpių, – sukuždėjau. – Ji pajusdavo, kad jie artinasi, ir įspėdavo mane, kad kuriam laikui išvyks. Bet grįždavo. Buvo daktarų, ligoninių. Jai davė tablečių, darė viską, ką tik galėjo; ir ji visada sugrįždavo. Išskyrus paskutinį sykį.

– Jai tikriausiai buvo labai liūdna, tėveli, – pasakė Lėja, dabar jau atvirai raudodama.

– Taip.

– O tu negalėjai jai padėti?

– Mėginau jai padėti, Lėja. Neabejok tuo.

– Ar aš kalta? Ar ji nesidžiaugė, kad aš gimiau? – paklausė Lėja.

Atsiklaupiau ir vėl ją apkabinau, leisdamas ilgai, gailiai raudoti ir prieš kalbėdamas palaukiau, kol ji aprimo.

– Jokia motina taip nemyli savo kūdikio, kaip tavo motina mylėjo tave. Jos akyse šviesdavo meilė, vos į tave pažvelgus. Ji negalėdavo paleisti tavęs iš rankų, norėjo maitinti krūtimi amžinai. Šaila tave ne tas žodis kad mylėjo.

– Tai kodėl, tėveli? Kodėl?

– Nežinau, mažute. Bet pasistengsiu papasakoti viską, kiek suprantu. Pažadu, jei tik patrauksi braškinius ledus man nuo sprando.

Abu nusijuokėme ir ledų servetėlėmis nušluostėme kits kitam ašaras. Atsiklaupiau ant vieno kelio ir leidau Lėjai nuvalyti ledus nuo mano marškinių ir sprando. Tiltu mūsų link atėjo dvi smulkutės vienuolės, o kai pažvelgiau vienai jų į akis, ji nudelbė jas, drovi kaip elnė.

– Kaip manai, ar jai skaudėjo? – paklausė Lėja. – Kai ji atsitrenkė į vandenį?

– Manau, ji nelabai ką tejautė. Prieš nerdama nuo tilto, ji išgėrė saują tablečių.

– O tiltas, tėveli, – klausinėjo ji. – Ar jis buvo aukštesnis už šitą?

– Daug aukštesnis.

– Kaip manai, ar ji prisiminė tą naktį pajūryje? Kai namas griuvo į jūrą? Kai ji pamilo tave?

– Ne, mieloji. Tiesiog jos gyvenime atėjo toks laikas, kai ji nebegalėjo gyventi.

– Kaip liūdna. Tiesiog baisiai liūdna, – pasakė Lėja.

– Todėl ir negalėjau tau pasakoti. Todėl norėjau, kad ši diena niekada neateitų. Kodėl nieko neklausinėjai, kai sužinojai?

– Žinojau, kad tu verktum, tėveli. Nenorėjau tavęs liūdinti.

– Liūdėti – mano darbas, – atsakiau, glostydamas tamsius jos plaukus. – Dėl manęs nesirūpink. Sakyk man viską, ką galvoji.

– Tu ne taip sakei. Tu sakei, kad mūsų darbas – rūpintis vienas kitu.

Paėmiau savo nuostabiąją dukrą į glėbį, tvirtai ją suspaudžiau, paskui užsimečiau ant plačių pečių.

– Dabar žinosi, dukrele. Visą likusį gyvenimą turėsi mokytis sugyventi su savo mamos mirtimi. Tačiau mudu išvien, ir mūsų laukia velnioniškos linksmybės. Supratai?

– Supratau, – teberaudodama atsakė Lėja.

– O tetai Martai ką nors sakei?

– Ne, bijojau, kad tu ant jos supyksi. Noriu ją aplankyti. Noriu susipažinti su kitais giminaičiais, tėveli, – pasakė užsispyrusiai atsargi mano dukra.

Šeštas skyrius

Kitą rytą prieš auštant Lėja įsirangė į mano lovą ir prigludo prie manęs, jos figūra prisiglaudė prie mano nugaros švelni ir minkšta lyg kačiukas. Ji rankute glostė man plaukus, kol abu vėl užmigome. Nereikėjo nieko sakyti, o aš gėrėjausi šios mergytės stiprybe.

Kai galiausiai pabudome, supratau, kad jau vėlu, ir švelniai papurčiau Lėją.

– Laikas rengtis. Marija šiandien tave vešis aplankyti giminaičių kaime.

– O kodėl tu nevažiuoji sykiu? – paklausė ji, šokdama iš lovos ir stipriai mane apkabindama.

– Aš atvažiuosiu vėliau, – pažadėjau. – Pirma turiu reikalų Romoje.

– Marija jau atėjo, – pasakė Lėja. – Kvepia kava.

Įsodinęs juodvi autobusan į Marijos kaimą, nuėjau *Via dei Giubbonari*, vis dar sukrėstas ir nusiminęs dėl to, ką Lėja dabar žino.

Ėjau per Žydų getą, pro *Marcelo* teatrą, kur po juoda arka su būriu kačių gyveno benamis. Jis buvo šizofrenikas, bet nepavojingas, ir mačiau, kaip apylinkių senutės šeria makaronų likučiais ir žmogų, ir kates iš to paties dubens.

Išlindau į *Via di San Teodoro*, per *Circus Maximus*, ir nužingsniavau rožynu Aventino kalvos pradžioje. Iš sodo buvo matyti ir *Circus Maximus*, ir Palatino kalva su žemės spalvos rūmų griuvėsiais viršūnėje lyg sulūžusiomis raidėmis.

Atsisukau ir nužvelgiau miesto dalį, iš kurios ką tik atėjau, pasirinkęs vietelę tarp rožių, iš ten matyčiau, jei kas nors mane sektų. Kartais dėl to jausdavausi kvailai, bet *piazza* netikėtai pasirodęs Periklis Staračis ir Maiko filmo planai, regis, patvirtino, kad būgštauju ne be reikalo.

Išėjau iš rožyno ir nuėjau per žiemos sodą, kur motinos ganė mažus vaikučius, o turistai fotografavosi prie miniatiūrinio Vatikano tolumoje palei Tibrą. Praėjęs *Santa Sabina*, nėriau į kiemą ir apsimečiau tyrinėjąs mozaikos fragmentą virš bažnyčios navos, ir vėl dairydamasis kietaširdžio nepažįstamojo, galinčio per mano paikumą aptikti Džordano Elioto slėptuvę.

Periklį Staračį tądien, kai jis mane pažino *Campo dei Fiori*, pastebėjau dėl Džordano, ne dėl Lėjos. „Paranoja stipresnė, jei pavojus tikras," kadaise užrašiau Džordanui ant atviruko iš Bergeno Norvegijoje.

Skubiai nužingsniavau per *Piazza dei Cavalieri di Malta*, kur amerikiečių pilnas autobusas lyg karves pylė lauk savo bukus keleivius.

Kai įsitikinau, kad manęs niekas neseka, smukau į Šventojo Anzelmo benediktinų bažnyčią. Vyko mišios, girdėjau senovinę giesmę giedančius vienuolių balsus eidamas prie trečiosios klausyklos kairėje bažnyčios pusėje. Ant jos buvo parašyta, kad kunigas moka vokiškai, itališkai, prancūziškai ir angliškai. Kai žegnodamosi išėjo dvi italės, įėjau į klausyklą ir atsiklaupiau. Kunigas viduje užgesino šviesą, rodydamas, kad šią dieną nusikaltimų prieš Dievą jam jau gana.

– Tėve Džordanai, – skubiai tariau.

– Džekai, – atsakė Džordanas. – Laukiau tavęs. Šįryt išpažinties atėjo jau keturi žmonės. Sakyčiau, rekordas.

– Eina gandas, – sukuždėjau, – kad Švento Anzelmo bažnyčioje siautėja šventasis.

– Vargu. Ar norėtum atlikti išpažintį, Džekai?

– Ne, tiek to. Tam aš dar nepasiruošęs.

Vienuolių balsai traukė ramią giesmę Dievui.

– Dievas kantrus, Džekai. Jis palauks.

– Ne, nepalauks. Jo nėra. Bent man.

– Netiesa. Jis mums visiems yra skirtingu būdu.

– Įrodyk, kad Dievas yra.

– Įrodyk, kad Jo nėra, – švelniai atsakė kunigas.

– Tai bent išsamiai atsakei.

– Tai kad ir klausi nei šiaip, nei taip, – atkirto Džordanas.

– Bent pamėgink, – paraginau. – Papasakok apie kerinčius saulėlydžius ar nuostabią snaigių struktūrą. Paaiškink man, kad ir kokiais kvailais ar paikais žodžiais, kodėl tu tiki Dievą.

Džordanas atsiduso. Žinojau, kad jo paties tikėjimas jį sekė per nevilties kupinas dienas ir naktis, o kai puolė, jis buvo pasirengęs ir leidosi praryjamas kaip ėriukas. Pasirengimas – anga Dievui, pamaniau, klausydamasis bičiulio balso tamsiame lotyniškame ore.

– Džekai, – tarė Džordanas, – man Dievo buvimui įrodyti pakanka ir musės sparnelio.

– Aš praradau tikėjimo dovaną. Turėjau ją, bet praradau ir niekaip nebeatgaunu. Nė nebežinau, ar noriu atgauti. Pamiršau, kaip melstis.

– Tu ir dabar meldiesi, Džekai. Tu kelyje. Mums visiems jis skirtingas, – Džordanas trumpam nutilo. – Kaip sekėsi Venecijoje? Kaip laikosi Maikas? O gražuolė Lederė?

– Abu laikosi puikiai, tik Maikas labai jau pasidavęs Holivudui. Jis rengiasi tokiais kostiumais, kurie atrodo lyg pasiūti iš lamų odos.

– Kokį filmą Maikas nori statyti? – paklausė jis, nekreipdamas dėmesio į mano pastabas.

– Tokį, kuriame pasakojama Džordano Elioto, dingusio 1971 metais ir nuo tada neregėto, istorija.

Giesmė nutilo, ir bažnyčioje pasklido stiprus smilkalų ir tirpstančio lajaus kvapas. Be giesmės bažnyčia, regis, pakibo ore, o aš pajutau, kad Džordanas keistai sustingo.

– Ką Maikas nori papasakoti apie Džordaną Eliotą?

– Jis nori papasakoti mūsų istoriją. Taip pat ir septintojo dešimtmečio. Istorija tiesiog velniškai puiki.

– Ji baigiasi Džordano mirtimi.

– Tai – tradicinė pabaiga, – atsakiau. – Bet Maikas ja nė per nago juodymą netiki. Sakiau, kad Maikas pasidarė trupučiuką lėkštas. Nesakiau, kad sukvailėjo.

Mėginau įžvelgti Džordano veidą pro klausyklos groteles, bet jis, kaip visada, slėpė galvą po gobtuvu. Dabar Džordanas man tebuvo balsas, kaip visada nuo tos nuostabios dienos, kai Džordano Elioto motina atvyko į Romą man pranešti, kad čia slapstosi jos sūnus. Kadangi buvo ieškomas, Džordanas sutiko susitikti, bet ne matytis akis į akį.

– Kur Maikas išgirdo gandų, kad aš dar gyvas? – paklausė kunigas, o jo balse pasigirdo nuovargis, kažkoks skausmas, kurio anksčiau negirdėjau.

– Iš ten pat. Visi iš ten pat. Kai ponia Makyčern prieš kelerius metus Vatikane nuėjo išpažinties, o jos išklausė žmogus, kurį ji vienuoliktoje klasėje mokė anglų kalbos.

– Ji apsiriko, – atsakė Džordanas. – Taip jai tada ir pasakiau.

– Ji taip pat ir Voterfordo gimnazijos vokalo mokytoja. Ji sako, kad balsų niekada nepamiršta.

Džordanas purkštelėjo, bet susirūpino dėl mano atneštų naujienų.

– Kokia tikimybė Italijoje išklausyti išpažintį Pietų Karolinos anglų kalbos mokytojos, kuri kadaise tave mokė „Gyvenimo prie Misisipės“?

– Nedidelė, – sutikau. – Labiausiai gandai pasklido, kai ji grįžo į miestelį. Tačiau Voterforde jie klaidžiojo nuo pat ankstyvos tavo mirties.

– Tada buvau toks sutrikęs. Nebuvo kada visko apgalvoti.

– Neblogai pavyko. Skaičiau tavo nekrologą ir dalyvavau laidotuvėse, netgi nešiau karstą.

Ir Maikas taip pat.

– Jis kalbėjosi su ponia Makyčern. Daug kas mano, kad jos pasakojimas gana įtikimas. Ji nei tylenė, nei patarška. Kur šiuolaikiniame pasaulyje rasti geresnę slėptuvę nei kunigystė?

– Ne, Džekai, – atsakė kunigas. – Šito tu irgi niekaip nesupranti. Kunigystė – pati blogiausia slėptuvė. Tapdamas kunigu, nusiimi kaukę, išlendi iš po šluotos.

– Tu tapai kunigu, nes tau sekėsi sprukti, o ne todėl, kad sugebėjai pripažinti viską, kaip yra iš tikrųjų. Šiuo atžvilgiu mudu tikri kraujo broliai.

– Aš tapau kunigu, kad geriau garbinčiau savo Dievą, – pyktelėjo Džordanas, – tu niekam tikęs kalės vaike.

Aš pabeldžiau į ploną širmą, skiriančią mane nuo nuodėmklausio ausies.

– Ei, Viešpatie. Mano nuodėmklausys ką tik mane išplūdo.

– Tik ypatingai provokuojamas.

– Atvežiau tau laiškų nuo mamos.

– Ji žada kitą pavasarį čia atvažiuoti.

– Dar nesakiau. Atvažiavo Šailos sesuo. Susirado mane per privatų detektyvą. Nustebau, kad taip apsidžiaugiau ją išvydęs. Ji mėgina kuo daugiau sužinoti apie seserį.

– Tuomet padėk jai.

– Galbūt.

– Pasakyk jai, ką aš manau apie Šailą, Džekai. Pasakyk jai, kad aš manau, jog Šaila – vienintelė mano sutikta šventoji.

– Gaila, kad jos vyras ne šventasis, – atsakiau stodamasis eiti.

– Nė nepanašus, – sutiko Džordanas. – Bet velnioniškai geras draugas.

Klausyklos tamsoje Džordanas sukuždėjo maldos žodžius ir peržegnojo mane.

– Eik ir daugiau nenusidėk, Džekai, – pasakė Džordanas. – Tavo nuodėmės atleistos.

– Ne sakramento atėjau, – atsakiau. – Tik laiškus atnešiau.

– Tai ir išrišimas neįprastas, – atsakė kunigas, – bet tu – neįprastas žmogus.

– Kurį laiką stenkis niekur nešmėkštelėti, – patariau. – Maikui pakaktų pinigų ir Džimiui Hofai surasti.

Išėjęs iš klausyklos, atsigręžiau į giedančius vienuolius, sustojusius klauptuose, ir priėjau prie altoriaus, kur kunigas kaip tik baigė mišias. Liaudiška italų kalba man priminė lotyniškus atsakymus, kuriuos kartodavau vaikystėje per Visuotinę mišių maldą. Mano dėmesį patraukė paveikslas šoniniame altoriuje, ir ėmiau jį

apžiūrinėti, spėliodamas, ar šį Apreiškimo Marijai paveikslą nutapė pats Rafaelis, ar labai tiksliai didžiojo meistro techniką ištyrinėjęs mokinys. Romoje šedevrai voliojasi po kojomis tarsi Velykų margučiai, ir niekada nežinai, kur jų užtiksi, klaidžiodamas jos gatvėmis. Kadangi neblogai išmaniau meno istoriją ir suvokiau, kad paveikslo autoriaus pats nenustatysiu, liepiau sau nepamiršti patikrinti, kas jo dailininkas, kai kitą sykį turėsiu reikalų Vatikano bibliotekoje.

Perėjęs per bažnyčios navą, atsiklaupiau greta pagyvenusios romietės, įmečiau į monetų plyšelį penkis šimtus lirų ir uždegiau žvakę už Šailos vėlę. Nekantrus nuo liepsnos ir nuo pamaldumo skubiai atsistojau ir pajudėjau ilgu tarpu tarp suolų. Kitoje bažnyčios pusėje pastebėjau iš klausyklos išeinantį Džordaną, pasukantį šoninių durelių link į vienuolyno gilumą.

Nuo tada, kai Romoje atnaujinome ilgam nutrauktą draugystę, Džordanas retai kada man leisdavo gerai į jį įsižiūrėti. Jam atrodė, kad kuo mažiau aš žinosiu apie kunigišką jo gyvenimą, tuo man bus saugiau, jei kas nors sužinos, kur jis slapstosi. Žinojau, kad kasdieniame ordino gyvenime jis vadinasi kitu vardu, bet to vardo jis niekada nepasakė nei savo motinai, nei man. Stebėdamas, kaip jis skubiai žengia maldų ir pasninko pragarų link, ten, kur dabar gyvena, po abitu vis dar įžvelgiau išlakią atleto eiseną. Jo galva buvo nuskusta, jis želdino barzdą, bet kuri įžvalgesnė moteris būtų atsigręžusi juo pasigrožėti. Iš visų vaikinų, su kuriais tik man yra tekę spardyti kamuolį, sykiu išėjus į aikštę, bijodavau tik Džordano Elioto. Vienuolyno vargai tvirtą kūną tik dar labiau užgrūdino. Jis, regis, visai nevaldė vidinių fizinės drąsos išteklių, kaip visi kiti. Voterfordo aikštėse tas švelnus kunigėlis, dabar grakščiai žengiąs į kokią nors kuklią celiukę miesto gilumoje, galėjo kaimietiškai suspardyti užpakalį bet kam, kas tik stodavo jam skersai kelio, ir visi tą žinojo. Kontaktiniame ginče per Vyskupo Inglando varžybas Džordanas sykį vos nenurovė man galvos, kai išlėkiau gaudyti Keiperso Midltono padavimo. Tądien sužinojau, kas yra kvapiosios druskos.

Toliau eidamas lauk, pastebėjau kažką truputį panašaus į šautuvą, kyšantį iš klausyklos priešais, nukreiptą į Džordaną. Man neretai tekdavo dirbti su fotografais, žinojau, kad jie dažnai fanatiškai stengiasi pagauti tobulą kadrą, tačiau dar nebuvau girdėjęs, kad kuris nors lįstų į nuodėmklausio vietą per pačias Mišias, kad ir kiek pinigų būtų pažadėta už nuotrauką. Išgirdau skubų „Nikono" spragsėjimą, ir telefotografijos lęšis užfiksavo kiekvieną nueinančio Džordano žingsnį. Paskui mačiau, kaip fotoaparatas pranyko klausykloje, o vienuoliai vėl ėmė giedoti.

Pasitraukęs į kitą šoninę koplyčią, laukiau, kada pasirodys nematomasis išeinančio vienuolio fotografas. Penkias minutės nė klausyklos užuolaida nevirptelėjo, paskui pamačiau išeinantį gražiai apsirengusį vyriškį, nešiną odiniu

krepšiu, jis persižegnojo ir priklaupė, o paskui apsisuko ir išėjo iš bažnyčios. Nors vyriškis manęs nematė, žinau, kad būtų nustebęs, jei būtų pastebėjęs, kad aš vis dar bažnyčioje. Mintyse perkračiau kiekvieną savo žingsnį, svarstydamas, kur apsižioplinau, jei jau taip rimtai atlieku saugumo ir budrumo apeigas kaskart lankydamas Džordaną.

Tačiau stebėdamas, kaip privatus detektyvas Periklis Staračis sustoja prie šventinto vandens dubenėlio ir persižegnoja, jo veide pamačiau įžūlų pasitenkinimą ir neabejojau, kad jis manosi išaiškinęs Džordano Elioto dingimą kartą ir visiems laikams, ir dar turįs tai įrodančių nuotraukų.

Septintas skyrius

Kaip tik sapnavau Šailą, kai mane trečią valandą ryto pažadino šūviai *piazza*. Šalutine gatve lekiančio *motorino* garsas tiesiai po mano miegamojo langu man priminė jonvabalių dūzgimą, kai juos pririši prie virvutės ir paleidi skrieti apsimestinės laisvės ratais. Įžiebus naktinę lempelę ir tamsiu koridoriumi nuėjus į svetainę, sapnas išsisklaidė. *Piazza* išgirdau bėgančius ir klykiančius žmones, o tolumoje ant kalvos virš *Trastevere* vingiuota gatvele kaukė sirena, atsimušdama aidu. Lėja jau buvo prišokusi prie lango ir žiūrėjo, kaip negyvai nukraujuoja policininkas.

Žmogus vos bebuvo gyvas, atrodė neįtikėtina, kad žmogaus kūne gali tilpti tiek daug kraujo. Vėliau paaiškės, kad čia buvo paskutinis Raudonųjų brigadų pasispardymas, o šis vargšas mirštantis policininkas bus paskutinė auka, kurią Romos miestas patirs dėl ekstremistinių tos grupuotės pažiūrų.

– Koks jis jaunas, – pasakė Lėja.

– Visai vaikas, – sutikau, žvelgdamas į vyriškį, aplink kurį ėmė spiestis minia, šūkčiodama maldas ir grasinimus, o Prancūzijos ambasadą saugą karabinieriai mėgino palaikyti tvarką. Daktaras iš gretimo pastato patikrino jo pulsą ir liūdnai linktelėjo galva.

– Už ką jį nužudė? – paklausė Lėja.

– Už uniformą. Jis atstovauja valdžiai. Jis įkūnija Romą, – atsakiau.

– Kažkokia nevykusi priežastis, – pasakė ji. – Pagalvok, kaip jausis jo tėvai.

– Tai politika, mažute, – atsakiau. – Nuo jos visi sukvailėja. Kai užaugsi, suprasi, apie ką aš.

– Nepasakok šito Lederei, kai ją pasiimsi, – pasakė Lėja, kai nešiau ją atgal į jos kambarį. – Juk reikia, kad Roma jai patiktų, tiesa, tėveli?

– Tikrai taip.

– Ar kraują nuvalys, kol ji atvažiuos?

– Šitą tai europiečiai sugeba puikiai, – atsakiau, guldydamas ją atgal į lovą. – Šiame amžiuje jie dažnai treniravosi šluostyti kraują. Niekas taip puikiai to nemoka.

– Jei čia būtų Čipė, Šaunusis šuo, – pasakė Lėja, jau migdama, kol dar žiūrėjau į ją, – tiems niekdariams geruoju nesibaigtų, taip, tėveli?

– Jie gulėtų *piazza*, – tyliai atsakiau, – visi sukandžioti. Čipė visada būdavo ten, kur jos prireikdavo.

– Nuostabus šuo, – pasakė Lėja ir užmigo.

Kai įkurdinau Lederę Ensli svečių kambaryje, papasakojau jai apie žudynes paryčiais ir pakviečiau ją sykiu su manimi praleisti tipišką Romoje gyvenančio amerikiečio dieną. Ji dvi savaites praleido Venecijoje ir Paryžiuje, dažnai klausydamasi Maiko prisiminimų apie jo šeimą ir miestelį, vis dar mėginant įkalbėti ją prisidėti prie projekto. Ėmiau vesti ją vingiuotais Romos takeliais, žinodamas, kad šitaip ji liausis apie tai kalbėjusi. Romoje pakanka dešimties minučių, kad pamirštum kada nors buvęs kokiame nors kitame žemės kampelyje. Lederės atveju buvo malonu stebėti stebuklą, kai ją nustebino akmenys ir sugriuvusios kolonos. Romoje kiekvieną tavo žingsnį lydi kadaise ten praėjęs Cezaris, popiežius ar barbaras. Plūduriavome virš Vakarų istorijos, o Lederė sekė man Voterfordo pasakas. Kiekvienu žingsniu mudu peržengdavome dešimtį civilizacijų, sugulusių sluoksniais lyg marškiniai stalčiuje.

Kalvos viršūnėje stabtelėjome pasižiūrėti, kaip elegantiška jauna pora išeina iš *Palazzo dei Conservatori* koplyčios, lydima giminių, draugų ir praeivių, kaip mudu, katučių.

Braudamasis su Ledere pro minią, įsmukau į muziejaus kiemelį ir praėjau pro milžiniškus Konstantino statulos gabalus, nejaukiais didžiuliais luitais išdėstytus kiemelyje. Praėjome pro didžiulę gyslotą ranką, dydžio sulig traukinio vagonu, ir už mane aukštesnį rodomąjį pirštą.

– Kadangi esi rašytoja, Ledere, ir kadangi rašai angliškai, privalai aplankyti vieną šventą aukurą, – pasakiau, rodydamas lotyniškus žodžius lentelėje.

– Nemoku lotyniškai, – pasakė Lederė. – Ką jie reiškia?

– Kai buvau čia su Lėja, šitą lentelę man parodė pagyvenusi anglė. Ji papasakojo, kad imperatorius Klaudijus nuvedė savo legionus per Anglijos kanalą. Ji liepė man įsivaizduoti, kaip turėjo nustebti mūsų protėviai, matydami Doverio paplūdimyje išlipančius karo dramblius.

– Tikriausiai panašiai kaip mes, pirmąsyk išvydę televiziją, – nusišypsojo Lederė.

– Ša, – įsakiau. – Nejuokauk. Kai Klaudijus pergalingai grįžo iš žygio Anglijoje, jis gryno Lunos marmuro lakšte įsakė išrėžti šį įrašą. Atidžiai įsižiūrėk į tas sutrupėjusias raides BRIT.

– Gerai, pasiduodu. Iškeliu rankas, – pasakė Lederė.

– Čia pirmąsyk istorijoje paminėta Britanija, Anglijos sala. Šioje vietoje atsirado mūsų gimtoji kalba, Pietų mergele.

– Galva neišneša. Net akyse mirga, – pasakė Lederė.

– Šioje vietoje turėtume dėkingi pulti ant kelių, – pasiūliau.

Lederė atrėžė:

– Pirmyn, mielasis, aš su pėdkelnėmis.

– Cha! Žiūriu, tu visai neromantiška, – pasakiau.

– Romantiškai jaustis mane verčia žmonės, Džekai, – atsakė Lederė. – O prieš akmenis aš susitvardau kuo puikiausiai.

Mums pasukus į pietus, tolyn nuo muziejaus, Forumo link, atėjome į *Belvedere Tarpeo*, kur pulkas japonų turistų spietėsi apie gidą, rodantį Saturno šventyklą. Ore aidėjo minoltų ir nikonų spragsėjimai, primenantys išnykusių vabzdžių parlamento debatus. Kai daili jauna pora, stovėjusi kiek nuošaliau nuo grupės, paprašė juos nufotografuoti, net pašokau. Paėmiau fotoaparatą, persukau juostelę, nustačiau šviesomatį, o kai Lederė parodė porelei žengti kelis žingsnius į dešinę, nufotografavau juos ir Kastoro ir Poliukso šventyklos, ir Koliziejaus fone. Mes pakaitomis nusilenkėme vieni kitiems, o paskui mudu su Ledere toliau leidomės nuo kalno, paslapčia džiūgaudami dėl susitikimo su nepažįstamaisiais.

Via di San Teodoro pakaitomis atsigėrėme iš fontano prie Belgijos ambasados. Vanduo buvo tyras ir šaltas, nusileidęs iš Apeninų, skonio tarsi sniegas, ištirpęs gražios merginos delnuose. Vedžiau Lederę ilga gatve į sendaikčių krautuvėlę, kur sykį per mėnesį ateidavau sumokėti nuomos.

Kai įėjome pro duris, Savo Raskovičius vartė didžiulę oda įrištą knygą. Vos žvilgterėjęs į Lederę, Savo man pasakė:

– Pagaliau susiradai merginą. Nesveika taip ilgai būti be moters. Aš – Savo Raskovičius.

– Malonu susipažinti, Savo, – atsakė Lederė, kai aukštas elegantiškas vyriškis paėmė ir pabučiavo jos ranką. – Mano vardas Lederė Ensli.

– Ak, Džekai. Bičiuli, – pasakė Savo. – Galėčiau tau parduoti tokių grožybių. Tavo toks geras skonis, bet pinigų tu neturi.

Padėjau ranką ant peties Venecijos ponaičiui, išdrožtam iš medžio, lygiai mano ūgio, saugančiam sendaikčių krautuvėlės duris.

– Mielai paimsiu venecijietį. Kai sumokėjau jums tiek nuomos, kaina turėtų būti simboliška.

– Kaip tau, parduosiu už ypatingą kainą, – atsakė Savo, merkdamas akį Lederei. – Dvylika tūkstančių dolerių.

– Net gyvas venecijietis tiek nekainuotų, – atsakiau. – Siaubinga kaina.

– Taip, bet juk mieliau, kai apiplėšia draugas, o ne priešas, tiesa?

Iš krautuvėlės gilumos atėjo jo brolis Spiro, ten tvarkęs buhalteriją. Spiro buvo daug išraiškingesnis už brolį, jis apkabino mane ir pabučiavo į abu skruostus.

– Nebučiuok jo, Spiro, – pasakė Savo, – kol nesumokėjo nuomos.

– Mano brolis tik juokauja. Neklausyk jo, – pasakė Spiro. – Amerikiečiai labai jautrūs, brolau. Jie nesupranta Balkanų humoro.

– Čia buvo Balkanų humoras? – paklausiau. – Nėra ko stebėtis, kad emigravote į Italiją.

– Kokia gražuolė, kokia *bell'americana*, – pasakė Spiro, bučiuodamas Lederei ranką. – Viešpats išklausė mūsų maldas. Tu tekėsi už mano vargšo nuomininko.

– Žinot, vyručiai, gal jūs jį dar paprotinkit, – atsakė Lederė. – Jis manęs dar nė į pasimatymą nepakvietė.

– Mes vaikystės draugai, – atsakiau. – O broliai Raskovičiai – šaunūs vagišiai, besivadiną namų šeimininkais.

– Ak, Džekai, – atsakė Spiro, rodydamas į šeštojo dešimtmečio pradžios nuotrauką, kurioje broliai stovėjo pulke gražių vyrų ir moterų, tarp jų ir Glorijos Svenson. – Jaunystėje mes buvom gražuoliai.

– Kadaise priklausėme salonui, *signore*, – pridūrė Savo, – į kurį vienintelis bilietas buvo patrauklumas.

Spiro tęsė:

– Veidrodis buvo geriausias mano draugas. O dabar jis – žudikas

– Štai nuoma už tris mėnesius, – pasakiau.

– Ak, kokia muzika, – atsakė Savo, šypsodamasis broliui. – Išrašomo čekio garsas.

– Ak, kokia simfonija, – sutiko Spiro. – Tegu *bella donna* visada grįžta prie mūsų durų.

– Romos gatvės daug gražesnės, kai jomis vaikštote jūs, *signora*, – pasakė Savo.

– Tekėk už jo, – pridūrė Spiro. – Kad mums nebereikėtų juo rūpintis.

– Ponai, – pasipriešinau.

– Man nuo tavęs bloga, – pasakė Savo, mums pasukus krautuvėlės durų link. – Amerikiečiai vyrai nieko neišmano apie romantiką. Moterims reikia gražių žodžių, poezijos...

– Neblogai skamba, – sutiko Lederė, ir abu vyrai atsisveikindami pabučiavo jai ranką. – Jūs dar paauklėkit man Džeką, gerai?

Via dei Foraggi parodžiau Lederei butą antrame aukšte, kur praleidome pirmuosius metus Italijoje, ir mažutę *piazza Via dei Fienili*, kur kaimynai pirmieji mus šiltai ir maloniai priėmė. Šioje *piazza* pajutau, kad manimi rūpinasi, kaip priimta Romoje. Kai vesdavausi Lėją apsipirkti, duonos pardavėja Martina atpjaudavo jai gabalą *pizza bianca*; Roberto, prekiavęs *alimentari*, atrėždavo kąsnelį Parmezano sūrio; o Adelė, prekiavusi šviežiausiomis, kruopščiausiai atrinktomis daržovėmis, atpjaudavo gabalėlį sniego baltumo ropės Lėjai pagraužti, kai pabaigs sūrį. Šie romiečiai išmokė Lėją kalbėti itališkai kuo autentiškiausia Romos tarme, ir tą padarė visi sykiu. Todėl jiems atrodė, kad mudviem su Lėja išsikraustyti į *Piazza Farnese* yra baisi išdavystė ir snobizmas. Atsisveikinant daržovių pardavėja Adelė net pravirko. Bet dabar mane pamačiusi Adelė šūktelėjo vardu. Jai paklausus apie Lėją, pamačiau, kad sugrubusios jos rankos vis dar dėmėtos nuo chlorofilo iš karpomų artišokų stiebų, ir ji papasakojo Lederei, kaip Lėja mėgdavo žemuoges ir avietes, kai jos prisirpdavo. Apsipirkęs vakarienei ir jau susiruošęs eiti iš *piazza* su Ledere pietauti, pamačiau Natašą, mergaitę su baltu šuneliu. Ji buvo aukštesnė ir dailesnė negu pastarąjį kartą, kai ją mačiau. Kai nuomojausi butą *Via dei Foraggi*, mergaitė su baltu šuneliu, kaip ją tada praminė Lėja, buvo pirmoji mūsų sutikta kaimynė. Ieškojau, kur apsipirkti, kai Nataša išėjo iš savo daugiabučio pavedžioti šunelio, dailiai prižiūrėto terjero, kurio eisena buvo kaip seno aristokrato, o paranoja – kaip mažo žvėriuko, visą gyvenimą vengiančio minios.

Mėginau kalbėtis su ja pradinukiška italų kalba, be abejo, dar keistesne dėl mano Pietų Karolinos tarmės. Pasakiau laba diena, paaiškinau, kad esu amerikietis, naujas jos kaimynas, kad turiu trejų metukų dukrytę, vardu Lėja, ir kad man reikėtų informacijos apie parduotuves. Po šios ilgos prakalbos ir pats pavargau, ir žodžių pritrūkau. Mergaitė su baltu šuneliu užvertė galvą ir pratrūko juokais.

– Eik velniop, – pasakiau. – Ir pats susirasiu tas prakeiktas parduotuves.

– Aš moku angliškai, – atsakė mergaitė. – Mano mama italė, o tėvas dirba UPI.

– Prašau niekada jam nesakyti to, ką aš tau dabar pasakiau. Labai atsiprašau. Mano vardas Džekas Makolas.

– Nataša Džouns, – prisistatė mergaitė. – Leiskite, nuvesiu jus į krautuvėles ir visiems pristatysiu. Kai susipažįstate, žmonės čia labai žavūs.

Aš tyliai priėjau prie Natašos.

– Atleiskite, – paklausiau, – ar jūs ne Sofija Loren?

Nataša staigiai atsigręžė, pamatė mane ir nusijuokė.

– *Signor* Makolai, niekada neužeinate į *piazza* mūsų aplankyti, – pasakė Nataša. – Kai kitą kartą pamatysiu Lėją, ji bus jau senutė.

– Čia Lederė Ensli, mano bičiulė iš JAV, – pasakiau.

Nataša dailiai tūptelėjo ir tarė:

– Ar pažinojote Lėjos mamą?

– Kuo puikiausiai. Mes visi sykiu užaugome.

– Ar *signor* Makolas visada taip juokaudavo? – paklausė ji, nežiūrėdama į mane.

– Visada, – atsakė Lederė.

– Ir visada nejuokingai.

– Tikrai taip, – patvirtino Lederė.

– Tada jis visai nepasikeitė, – tarė Nataša, klastingai man šypsodamasi.

– Nataša mane įsimylėjusi, – paaiškinau Lederei. – Taip dažnai nutinka jaunoms merginoms, kai jos sutinka pribloškiamai gražų suaugusį vyrą.

– Netikėkit nė vienu jo žodžiu, *signora*, – pasakė Nataša.

– Nė neketinu, – atsakė Lederė.

– Pasiilgai manęs, Nataša? – paklausiau.

– Visai ne. Biankas jūsų pasiilgo, – atsakė ji, rodydama šunelį.

– Tik Biankas? – paklausiau.

– Taip, tik Biankas. Tiksliai žinau, – atsakė ji.

– Ateik pasiklausyti naujųjų Lėjos Briuso Springstino kasečių, – pakviečiau. – Ji labai apsidžiaugtų.

– Gal ir ateisiu, – atsakė Nataša, eidama su šuneliu *Via di San Teodoro* link.

Gretimoje gatvėje supokšėjo motociklas, ir senukas griuvo ant žemės, rankomis užsidengęs sprandą. Lėtai išlindo krautuvininkai pasižiūrėti, kas darosi, ir į aikštę įvažiavo motociklininkas nelygiai pukšinčiu varikliu. Visi pasijuokė iš senuko, tačiau prisiminęs žuvusį policininką, visiškai supratau jo nerimą.

Nataša atsigręžė.

– Šiandien netoli Salerno nužudytas amerikietis turistas, – pasakė Nataša. – Tėvas sakė.

– Teroristai? – paklausiau.

– Ką gali žinoti, – atsakė ji. – Bet amerikiečiams visada verčiau pasisaugoti. Prašau tą paaiškinti savo bičiulei.

– Kaip jai tą paaiškinti?

– Pasakykite, kad Italija sudėtinga, – atsakė Nataša, ir jai tebekalbant pamačiau iš skersgatvio mus stebintį Džordaną Eliotą.

Iš pradžių nusigręžiau nuo jo, nes niekada anksčiau viešumoje nebuvau jo matęs. Vėl žvalgydamasis, kai vedžiau Lederę laiptais į *piazza* kitapus Kapitolijaus kalvos, jo jau nebemačiau. Romoje nėra nieko taip nekrintančio į akis kaip kunigai ir vienuolės. Kasdien it žąsų sutinki jų pulkus iš visų pasaulio tautų.

Spėliojau, ar į Romos saulutę jį išviliojo vien namų ilgesio priepuolis. Eidami Marcelo teatro link, perėjome judrią gatvę su fašistų laikų pastatais. Tada pastebėjau Džordaną, atsukusį mums nugarą ant suolelio dydžio marmurinio sudužusios kolonos gabalo. Kad galėtų šitaip užbėgti mums už akių, mano bičiulis, kaip supratau, Romos gatves ir užkaborius pažino daug geriau, negu maniau. Galbūt jis tik norėjo pažiūrėti, kaip po šitiekos metų atrodo Lederė. Aplinkybės pavogė iš Džordano jaunystę, ir galbūt jį apėmė nenumaldomas troškimas bent iš tolo pasižiūrėti į tuos prarastus metus.

Jis laikėsi per dvidešimt penkis jardus priekyje mūsų, nė sykio neatsigręžė, o aš toliau vaidinau gidą ir rodžiau istoriškai reikšmingas vietas pagrindinėje Žydų geto gatvėje. Slapta žvilgčiojau į Džordaną ir vedžiau Lederę per tamsių gatvių labirintą. Tokioje vietoje tiesiog tobulai tiktų surengti žmogžudystę ar susitikti su draudžiama meile, tačiau turėjai atmintinai mokėti šias gatveles.

Džordano vedami, pasukome pro Vėžlio fontaną, kur dailūs berniukai padėjo vėžliams ropštis į aukštesnius fontano aukštus. Mačiau, kaip jis praėjo pro restorano „Vecchia Roma" lauko stalelius, pasikalbėjo su padavėju, paskui dingo viduje.

– Papietaukime lauke, – pasiūliau. – Čia, saulutėje.

– Klausyk, bet juk čia pats gražiausias restoranas pasaulyje! – pasakė Lederė, kai atsisėdome. Pastebėjau, kad vaikščiodama ji nuvargo. Roma greitai nuvargina žvilgsnį, o per daug grožio per trumpą laiką dažnai nueina niekais. Užsakęs butelį *acqua minerale*, atsiprašiau ir nuėjau paieškoti Džordano. Jis laukė manęs kabinoje vyrų tualete. Prabilo vos man įėjus.

– Radau jas Švento Anzelmo klausykloje, – pasakė jis, kišdamas rudą voką po kabinos durimis. Atidariau jį ir išėmiau kelias išdidintas nuotraukas, kuriose aš ėjau į klausyklą, o Džordanas – iš jos.

– Gražiai atrodai, – pasakiau.

– Atrodau labai susenęs, – atsakė jis. – Trapistai niekada nesifotografuoja. Mano išvaizda mane pribloškė.

– Išeidamas iš bažnyčios mačiau detektyvą, – pasakiau. – Tas pats žmogus, kurį Marta Foks pasamdė, kad sekiotų paskui mudu su Lėja po Romą.

– Apsidžiaugiau pamatęs, kad tu pasenai dar labiau negu aš, – paerzino Džordanas.

– Tu vienuolis, – atsiliepiau jo balsui. – Tavęs vidury nakties nežadina vaikai, tu nesijaudini, kaip apmokėti sąskaitas ir iš kur gauti kokį pinigėlį. Ir dar jūs atradote tikrąjį jaunystės šaltinį, tikrąją amžinos jaunatvės paslaptį.

– Kokią gi?

– Jūs neturite jokių reikalų su moterimis, – atsakiau.

– Tai moterys sendina? – paklausė Džordanas, ir pro uždaras duris išgirdau jo šypseną.

– Ne, moterys žudo iš vidaus. Sendina degtinė, kurią geri, kad sugebėtum išgyventi su moterimi.

– Mano abatas perkelia mane į kitą vienuolyną, Džekai, – pasakė Džordanas. – Netgi tau neleido sakyti, kur.

– Teisingai, – atsakiau. – Aš tave nuvyliau. Atvedžiau pas tave išorės pasaulį.

– Maikas Hesas parašė man laišką, kad nori su manim susitikti. Vos gavęs tą laišką, paskambinau mamai ir liepiau ypač pasisaugoti.

– Ar tėvas žino, kad tu gyvas, Džordanai? – paklausiau. – Ar Celestina kada nors jam prasitarė?

– Ji žino, kad tėvas atiduotų mane valdžiai, – atsakė Džordanas. – Visas jo gyvenimas teka viena vaga. Jis negali pasikeisti.

– Tos nuotraukos, – pasakiau, vėl žiūrėdamas į jas. – Čia aš ir mano nuodėmklausys, kurio niekad nesu matęs. Tu visai nepanašus į tą Džordaną Eliotą, su kuriuo mes užaugome.

– Man reikia kuriam laikui pasislėpti, Džekai. Netgi nuo tavęs, – atsakė kunigas.

– Suprantu, – pasakiau. – Man tavęs trūks, Džordanai. Neužtruk per ilgai.

– O toji Ledere vis dar graži paukštytė, tiesa? – pasakė Džordanas. – Bet ką atiduočiau už porą dienų su ja pasikalbėti.

– Gal kada nors, – pasakiau.

– Niekada, Džekai, – atsakė Džordanas Eliotas. – Tokiems kaip Ledere aš visada būsiu miręs.

– Juk turi sueiti senaties terminas, – pasakiau.

– Galbūt, – atsakė kunigas, kai rengiausi išeiti. – Tačiau žmogžudystėms senatis negalioja.

Aštuntas skyrius

Stebėdamas savo dukrą supratau, kad kai neturi motinos, kyla kone didžiausias žmogui žinomas troškulys. Lėja negalėjo žiūrėti į moterį, mintyse netikrindama, ar ji būtų gera žmona man ir motina jai. Ji niekada nesiliovė viltis, kad vieną dieną parvesiu nepaprastą moterį, kuri mūsų pakrikusiam gyvenimui suteiks harmonijos. Kai supažindinau Lėją su Ledere, pastebėjau tikslią akimirką, kai senoji mano bičiulė tapo geidžiamiausia kandidate mūsų namų ūkiui tvarkyti. Lėja turėjo netikusį įprotį garbinti bet kurią moterį, kurią pakviesdavau į svečius

vakarienės, bet Lederė papildomai gundė tuo, kad buvo viena iš mitinių būtybių, gyvenančių pasakose apie mano vaikystę.

– Niekada nesitikėjau susitikti Lederės Ensli. Tu buvai Voterfordo gimnazijos išleistuvių karalienė, Nacionalinės garbės draugijos prezidentė ir sirgalių šokėjų kapitonė.

– Iš kur gi tu visa tai žinai? – paklausė Lederė.

– Mokyklos metraštis Lėjai – kaip Šventasis raštas, – paaiškinau, kai susėdome virtuvėje, ir ėmiau gaminti vakarienę.

– Mano mama buvo metraščio redaktorė, – pasakė Lėja. – Ji tau užrašė, kad niekada nepamirš nuostabių pono Mozlio ekonomikos pamokų. Tai buvo penktoji pamoka. Jūs pasisakėt viena kitai milijoną paslapčių. Va kaip ji rašė.

– Ak, tie lengvabūdiški meteliai, – nusišypsojo Lederė. – Kaip aš juos dievinau.

– Tu važiavai su mano tėvu į namą Šv. Mykolo saloje, – pasakė Lėja. – Tąvakar palikai tėvelį ir su Keipersu Midltonu graibeisi tėvelio mašinoje.

– Aha, dar dabar truputį gėda, – atsakė Lederė.

– Aš manau, kad Keipersas tikriausiai buvo labai malonus, – pasakė Lėja. – Mama draugavo su juo – koledže, o tu už jo ištekėjai. Jis labai gražus.

– Lyg užaugtum kartu su kino žvaigžde, – atsakiau, degdamas viryklę ir kaisdamas vandenį makaronams, berdamas druskos ir stipriai atsukdamas ugnį. Lėja išlėkė iš kambario ir grįžo su suskaitytu mamos mokyklos metraščiu. Ji įgudusiai pervertė puslapius ir surado sirgalių šokėjų nuotrauką.

– Mano mama buvo labai miela, tiesa? – paklausė Lėja.

– Tiesiog nuostabi, mažute, – atsakė Lederė. – Tavo akys kaip mamos, plaukai gražūs kaip jos, ir šypsena panaši.

– Ar turėjot mėgstamiausią skanduotę? – paklausė Lėja. – Tėvelis sako, kad nė vienos neprisimena.

– Jis tavęs nemokė „Voterfordo gimnazijos kovos giesmės“? – apsimestinai nustebusi paklausė Lederė. – Na, šitaip tai tikrai nevalia.

– Nė nežinojau, kad buvo tokia kovos giesmė, – atsakė Lėja.

– Pažiūrėk į mamą. Čia, nuotraukoje. Žmonių piramidės viršuje, – pasakė Lederė, rodydama į devynių mergaičių būrį, nepatvariai susikorusį viena ant kitos per varžybų pertrauką. – Kai išardydavome piramidę, visi mokiniai žinojo, kad dabar giedosime kovos giesmę.

– Na ir bjauri ta giesmė, – pasakiau. – Kažin ar sugalvotum menkesnį muzikos lygį negu Amerikos Pietų kovos giesmės.

– Ša, Džekai. Su tavim niekas nekalba, – atsikirto Lederė. – Stokis greta manęs, Lėja. Dabar iškelk rankas, va šitaip. Nuo to visi mokiniai atsistoja. Dabar triskart apsisuksim ir atsigręšim į Voterfordo gimnazijos vėliavą.

Lederė apsisuko, o Lėja ją mėgdžiojo, nerangiai, bet stebėdama kiekvieną judesį.

– Dabar iškeliame burbulus aukštyn ir visą laiką juos purtom, o orkestras groja mūsų kovos giesmę. Purtom, mieloji.

Abi stovėjo vidury virtuvės ir purtė įsivaizduojamus burbulus, o aš kočiojau makaronų tešlą mašinoje, kol ji ėmė ryškiai žvilgėti kaip lino drobė. Tada ėmiau pjaustyti ją ilgomis juostomis, kartu su Ledere traukdamas giesmę, pamirštą jau daugybę metų.

Pirmyn, pirmyn, narsieji „Delfinai",
Kovokit už gimtąjį miestą.
Įveiksim visus, su kuo tik susigrumsim,
Užimsim pirmąją vietą.

Tolyn, tolyn, narsieji „Delfinai",
Kovokit už mūsų mokyklą.
Jau pergalės būgnai jums gaudžia ir dunda
Komandų žaidimo aikštyne.

– Vis tiek tokių baisių giesmių daugiau nėra, – pasakiau.

– Tavo tėvas niekada neturėjo tikrosios mokyklos dvasios, – paaiškino Lederė. – Bet mama jos turėjo su kaupu.

– Netgi tada, – pasakiau, atkimšdamas butelį „Barolo" ir duodamas vynui kvėpuoti, – mano liepsningas nuoširdumas skyrė mane nuo lengvabūdžių bendramokslių.

– Tikrai? – paklausė Lėja.

– Tai dabar jam taip atrodo, – atsakė Lederė. – Tavo tėvas buvo toks pat nerangus paauglys, kaip ir mes visi.

– Ar buvai mano mamos laidotuvėse? – staiga paklausė Lėja.

Lederė atsakė:

– Žinoma. Nieko liūdnesnio nesu mačiusi, brangute.

– Visi labai mylėjo mamą, tiesa?

– Mes ją tiesiog dievinom, – atsakė Lederė.

– Metu makaronus virti, – pasakiau. – Ruoškitės puotauti kaip karalaitės.

– Kai tik tėvelis nori pakeisti temą, jis meta makaronus virti, – paaiškino Lėja.

Užuodžiau raudonąjį vyną, kurio šilkinis aromatas maišėsi su kvapais iš troškintuvo, kur susiliejo ir susirišo atskiri pomidorų ir česnakų charakteriai su palaimingai žaliai besišypsančiu baziliku.

Pabaigęs makaronus, surinkau didžiulį pulką žalumynų ir sukroviau juos bet kaip, kol jie visai susimaišė. Alyvų aliejus buvo pirmo spaudimo, neseniai išspaustas Lukoje, o actas balzaminis, pajuodęs nuo kruopštaus brandinimo medinėse statinėse, ir netrukus visi virtuvės kvapai taip sumišo, kad net galva sukosi, kai bučiavau dvi savo gyvenimo moteris ir pyliau vyną, kad išgertume už mūsų trijų sveikatą.

– Leisk paragauti vyno, tėveli, – paprašė Lėja.

– Tik lašiuką. Italijos valdžiai kyla įtarimų, jeigu mažos mergytės miršta nuo kepenų cirozės.

– Skonis visai kaip vyno, – pasakė Lėja, suraukusi dailią nosytę.

Nedvelkė joks vėjelis, ore tvyrojo rozmarinų kvapas, o Lederė uždegė aštuonias žvakes ir sustatė terasoje, kol aš patiekiau desertą. Susėdome po geltonų rožių keru, ir aš nuskyniau po žiedą Lederei ir Lėjai. Užuodęs gėles prisiminiau Pietų Karoliną ir skubiai jas patraukiau. Vapsvos jau buvo sumigusios, o karveliai rypavo nematomuose lizduose ant stogų, o gatvėmis palei upę lėkė greitoji, kartodama savo dviejų natų giesmelę.

– Ak, tėveli, – staiga pasakė Lėja, abiem rankomis užsidengdama burną. – Visai pamiršau. Tau atėjo telegrama. Antonijus atnešė ją Marijai, o Marija prieš eidama namo padavė man.

– Ir gerai, kad pamiršai. Telegrama niekada nepranešama nieko gero. Kad ir kas ten parašyta, pagadins mums virškinimą. Nematau jokio reikalo liautis valgyti ir pulti skaityti to, kas tikrai bus bloga žinia.

– Džekai, – tarė Lederė, – o gal ten skubu.

Lėja jau buvo pašokusi iš kėdės ir nutrūktgalviškai lėkė į gretimą kambarį. Kai ją šūktelėjau, ji spėjo nusileisti penkiomis pirmosiomis įvijų laiptų pakopomis. Girdėjome, kaip ji ilgu koridoriumi lekia į savo kambarį. Paskui jos žingsniai vėl priartėjo, o smuikininkas ankstyviems „Er Giggetto“ svečiams grojo „Elizai“.

– Va, – pasakė Lėja, dėdama telegramą greta manęs. – Ypatinga siunta.

Vartydamas geltoną voką su blausiu apsitraukusiu langeliu, pajutau kažką negero. Vėl užuodžiau geltonų rožių kerą.

– Atplėšiu, kai pavalgysim.

– Kaip gali valgyti, jeigu nutiko kažkas svarbaus? – paklausė Lederė.

– Galbūt kas nors tau paliko milijoną dolerių, – pasakė Lėja.

– Tu per daug žiūri televizorių, mieloji.

– Čia ne televizijos laida, – pasakė Lederė. – Čia tikrovė. Tikra telegrama. Perskaityk ją.

Atsargiai atplėšiau voką. Telegramoje buvo parašyta: „Grįžk namo. Mama miršta nuo vėžio. Diupri.“

Atsistojau, nuėjau ant terasos krašto ir pažvelgiau į tamsią upės juostą ir šviesas ant kalvos virš Trasteverės. Lederė paėmė telegramą ir ją perskaičiusi aiktelėjo.

Paskui ir pats nustebau, bet nusikvatojau, krūpčiojau kaip idiotas, nepajėgdamas susitvardyti. Griuvo visi tuos septynis žodžius, lyg uždraustas vaisius sudėstytus telegramoje, apspitę draudimai. Staugiau nuo bejėgiško ir sykiu skausmo sklidino juoko.

– Džekai, – tarė Lederė. – Paaiškink ir man, kas čia taip juokinga. Įsivaizduoju daugybę būdų, kaip galima reaguoti į šitokią telegramą. Bet juoko – nelabai.

– Mano mama net neserga, – pasakiau. – Tiesiog ji kažko įsigeidė. Ko nors didelio. Liusė – didi strategė.

– Iš kur tu žinai, tėveli? – paklausė Lėja, imdama iš Lederės telegramą. Ją perskaičiusi, ji apsipylė ašaromis ir puolė pas Lederę ieškoti paguodos. Telegrama atvėrė seną, jau pamirštą šeimos žaizdą. Nė nežinojau, kaip paaiškinti Lederei ar dukrai scenas iš savo gyvenimo su motina, kai ji naudojosi artėjančia savo mirtimi.

– Šitaip mama mėgina atkreipti į save dėmesį, – pasakiau, suprasdamas, kad jų taip neįtikinsiu. – Tarp mūsų jau seniai šitaip.

– Galbūt tu paskambink broliui ir išsiaiškink? – pasiūlė Lederė.

– Jei atsiųstum man telegramą, kad sergi, tėveli, – kūkčiodama tarė Lėja, – aš pas tave atvažiuočiau.

– O jis juokiasi, – pasakė Lederė. – Šito iš tavęs tikrai nesitikėjau. Liusė gal ir netobula, bet tikrai verta dėl jos vieną kitą ašarėlę nubraukti.

– Sakau tau, ji nemiršta nuo vėžio. Dabar aš jums atrodau blogas, bet jei įsivaizduotumėte kontekstą, mano reakcija atrodytų visiškai teisinga, netgi nuspėjama.

– Kodėl tu juokiesi, kai močiutė miršta? Kaip tu jaustumeisi, jeigu aš juokčiausi, išgirdusi, kad tu miršti? – paklausė Lėja.

Ji vėl ėmė tyliai raudoti, ir Lederė ją apkabino.

Valandžiukę žiūrėjau į juodvi, galiausiai tariau:

– Lėja, neparuošiau tavęs tokiai akimirkai, nes nesitikėjau, kad ji ateis. Maniau, kad mano tėvai mirs ir bus palaidoti, ir niekas iš giminaičių manęs dėl to netrukdys. Aš aiškiai paprašiau, kad nė vienas mano brolis, tėvas, motina ar bet kuris šeimos narys niekada daugiau man nebetrukdytų. Tačiau, regis, suklydau.

– Tai ir mano šeima, tėveli.

– Tik teoriškai. Tu daugybę metų nė vienam iš jų net į akis nežiūrėjai ir nieko apie juos neprisimeni. Mano motina nemiršta. Ji išsidirbinėja. Sumanė kažką nepaprasto.

– O vėžys – tai jau visiška kasdienybė, Džekai? – paklausė Lederė, tebeglostydama ilgus tamsius Lėjos plaukus.

– Ji *sako*, kad jai vėžys. Jei mano mama pasakytų, kad diena graži, aš ja nepatikėčiau, kol ji neišsitirtų melo detektoriumi ir neturėtų raštiško meteorologo patvirtinimo. Klausyk. Mama jau yra mums melavusi, kad miršta nuo vėžio. Čia senas jos pokštas. Ji tokia moteris, kuri mano, kad dėl vėžio jos nedėkingi neklaužados vaikai ims jos gailėtis.

– Ir nė vienas nesusirūpins, jei vargšelė mirs? – priblokšta paklausė Lederė.

– Neklausai, ką tau sakau. Ji tą patį padarė prieš penkiolika metų. Jau mačiau šitą spektaklį, ir visi mano broliai matė. Klausyk, galiu įrodyti. Eime į svetainę, paskambinsiu savo nenuoramai broliui Diupri, o tu, Lėja, galėsi klausytis per kitą ragelį. Tu, Ledere, suprasi, kas kalbama, greta manęs klausydamasi broliškų plepalų. Voterfordo Makolai – mes garsėjame pasiutusiai juokingais šeiminiais erzeliais, atominiu špagos aštrumo sąmoju...

– Kas tas žodis toks „erzelis“? – paklausė Lėja.

– Kas tas žodis toks „erzelis“? – pakartojau aš. – Gal aš per ilgai šitą vargšę mergaitę laikau Italijoje? Ji baigia prarasti natūralų gimtosios kalbos ritmą.

Lėja atsigulė ant mano lovos prie telefono, o aš nuėjau prie kito aparato ir surinkau numerį savo brolio Kolumbijoje, už šešių laiko juostų, dailiame name prie universiteto.

Telefonui ėmus skambėti, paklausiau Lėjos:

– Girdi, širdele?

– Guliu ant tavo lovos, tėveli. Klausysiuos visko, ką kalbėsit.

– Ar nepamiršau tau pasakyti, kad esi šauniausia mergytė visoje Žemėje?

– Sakei jau šimtą kartų. Bet tu neobjektyvus. Tu mano tėvas.

O tada Diupri Makolas pakėlė ragelį ir pasakė „klausau“ su tokia tarme ir intonacija, kuriuos būčiau pažinęs, net ir šimtui metų palikęs Pietų Karoliną.

– Klausau? – pakartojo Diupri.

– Diupri, čia aš. Džekas. Džekas Makolas. Tavo brolis.

Ilgam stojo tyla.

– Atleiskite, aš neturiu brolio vardu Džekas. Vardas lyg ir girdėtas, esu girdėjęs padavimų apie tokį vaikiną, bet atleiskite, niekuo negalėsiu jums padėti. Kiek žinau, mano šeimoje brolio vardu Džekas nėra.

– Koks tu šmaikštuolis, Diupri. Leisiuosi šiek tiek draugiškai paėdamas už tai, kad prapuoliau iš šeimos ratelio. Bet nedaug.

– Ak, nuskambėjo draugiškai? Atsiprašau, tu perpuvęs kalės vaike. Pykstu kaip velnias ir, kai tik pagausiu, suspardysiu tavo subinę į skutelius...

– Pasisveikink su dėdule Diupri, Lėja, – pasakiau.

– Labas, dėdule Diupri. Čia tavo dukterėčia Lėja. Labai laukiu, kada su tavim susitiksiu.

– Lėja, širdele, – sutrikęs, atsakė Diupri. – Pamiršk, ko aš čia prišnekėjau tavo tėveliui. Aš tik pajuokavau su tuo netikėliu pabalda. Kaip laikaisi, mažute?

– Kuo puikiausiai, dėdule Diupri. Per kitą gimtadienį man sueis devyneri metukai.

– O aš turiu devynerių metų sūnelį, jo vardas Prioljė.

– Koks gražus vardas. Niekada tokio negirdėjau.

– Vedžiau merginą iš Čarlstono. Čia visi vaikus vadina pavardėmis. Mano nuomone, labai keistas paprotys.

– Gavau tavo telegramą, Diupri. Dėl to ir skambinu.

– Ar galėčiau šnektelėti su tavo tėveliu, mieloji? – paklausė Diupri. – Žinau, kodėl jis liepė tau klausytis, bet jis tau viską paaiškins, kai mes baigsim kalbėtis. Noriu su juo pasikalbėti kaip brolis su broliu. Ar gerai, Lėja?

– Aišku, dėdule Diupri. Gerai, tėveli?

– Tikrai taip, dukryte. Viską papasakosiu, kai baigsim kalbėtis.

– Ei, Lėja, – pasakė Diupri. – Čia yra daugybė žmonių, kurie tave myli. Mes tavęs gerai nepažįstame, bet laukiam, kada gausim susipažinti.

Lėja padėjo ragelį.

– Tai kaip dėl tos telegramos, Diupri?

– Skambini patikrinti, ar nemelavau, teisingai?

– Panašiai. Kai ją perskaičiau, pratrūkau juokais. Mano dukra ir Lederė Ensli, kuri dabar čia pas mus, Romoje, mano, kad toks mano elgesys truputį lengvabūdiškas.

– Išgirdę naujieną visi broliai pratrūko juokais.

– Visi mano broliai irgi juokėsi, – pasakiau Lederei, stebinčiai pokalbį. Lėja atėjo ir atsisėdo greta jos ant sofos. Man abi priminė besirenkančius prisiekusiuosius.

– Klausyk, Džekai, žinau, kad abejoji, – pasakė Diupri, – ar nemeluoju apie mamą ir jos ligas. Pasakysiu tau šitaip, tigre. Negi manai, kad surinkčiau į krūvą keturis didžiausius šiknius, kokius tik pažįstu, vien tam, kad patenkinčiau baltojo melo pilną gyvenimą?

– Ne, beveik neįsivaizduojama, – sutikau. – Koks jai vėžys?

– Į šį klausimą neatsakysiu, – atrėžė Diupri. – Dar turiu savigarbos.

– Negi nori pasaky... – tariau, iškart supratęs, kur jis suka.

– Išeik prieš klasę, – pasakė Diupri. – Atspėjai pirmas. Gerai pagalvojus, Dievas turi šiokį tokį iškreiptą absurdo jausmą. Mamai leukemija.

Aš šūktelėjau ir vėl ėmiau juoktis, o Lėja su Ledere pasibaisėjusios susižvalgė.

– Vėl meluoji? – paklausiau, šiaip ne taip susitvardęs.

– Nemeluoju, – atsakė Diupri. – Ji nuvarys mūsų motiną į kapus, – jis ėmė sakyti dar kažką, paskui nutilo, išgirdau, kad jo balsas pasikeitė.

– Jai koma, Džekai. Ji gali nebepabusti. Ji nori, kad tu parvažiuotum, – tęsė Diupri. – Anksčiau manęs prašė tau paskambinti. Pasakiau, kad man ir savų bėdų gana, tavo šūdo porcijos neėsiu.

– Kas čia per garsas? – paklausiau.

– Koks garsas?

– Ar tu verki, Diupri?

– Trupučiuką. Tai kas?

– Niekada nesu girdėjęs tavęs verkiant.

– Priprask, drauguži. Mama miršta. Gali juoktis į valias, bet aš buvau nuėjęs jos aplankyti. Nieko gero, Džekai, ir nežinau, ar daug liko laiko.

Pažvelgiau į laikrodį, prisiminiau lėktuvų tvarkaraščius, rezervaciją ir kada kitą rytą atsidarys „Alitalios“ kontora.

– Rytoj vakare atskrisiu į Savaną. Ar galėsi pasitikti mane oro uoste?

– Dalasas nori tave pasitikti. Jau skambinau Šailos tėvams ir pasakiau, kad tu parvyksti.

– Čia dabar, o kam?

– Tu pasirašei dokumentus, pagal kuriuos seneliai turi teisę lankyti anūkę.

– O Italijoje neturi.

– Jau įrodei. Jie nori paliaubų. Manyčiau, neblogai sugalvojo.

– Ar jie tau sakė, kad buvo atskridusi Marta?

– Ji paskambino man dar prieš išskrisdama.

– Ačiū, kad perspėjai.

– Tu šitiek metų su manim nesikalbėjai, Džekai.

– Rytoj paskambinsiu ir pranešiu, kada atskrendu.

– O Lėją atsiveši?

– Šįsyk ne. Sudie, Diupri.

Padėjau ragelį, priėjau prie lango ir įsistebeilijau į mūsų akinamo grožio *piazza* šurmulį.

– Man reikia skristi į Pietų Karoliną, Lėja, – pasakiau. – Pabūsiu ten tik kelias dienas. Jei mano mama mirs, atsiskraidinsiu tave į laidotuves. Jei išgyvens, grįšim kitą vasarą. Tau metas grįžti į Frankenšteinų šeimynėlę.

– Be reikalo juokeisi, tiesa, tėveli? – paklausė Lėja.

– Pasirodo, visai be reikalo.

– Ar tau liūdna dėl mamos? – paklausė ji.

Pažvelgiau į dukrą, ir mane apėmė mirtinas švelnumas, kurį visada jutau mergaitei, suteikusiai daugiausiai vadinamosios prasmės mano gyvenime.

– Dėl mamos man visada liūdna, – atsakiau. – Bet dabar reikia paskambinti Marijai ir liepti jai šįvakar krautis lagaminą.

– Eik ruoštis, – įsakė Lederė. – Mudviem su Lėja reikia pasikalbėti.

Laužiau iškilmingą pažadą, kurį daviau, kai Šaila nušoko nuo tilto Čarlstone. Keliauju namo.

Antra dalis

Devintas skyrius

Didžioji mano mamos gyvenimo nuoskauda buvo neturėti dukters. Jai teko auginti pilnus namus bernų, jie visada buvo pernelyg triukšmingi, kambariai perkaitę nuo testosterono ir grynos šėlsmo energijos bei kelnių karalijos. Ji visą gyvenimą kaupė lėlių kolekciją, kurią ketino perduoti taip ir negimusiai dukrai. Liusė Makol visada atrodė pernelyg trapi ir stiklinė, kad sugebėtų pagimdyti tokių aukštų ir didingų vyrų giminę. Mano mama nuolat nešiojosi gėlą, kurią, neabejoju, būtų gerokai palengvinęs dukters gimimas. Per mus jos gyvenimas buvo apsėstas berniukų, kamuojamas sūnų. Jei įmanoma būti pernelyg vyriškiems, mes, broliai Makolai, buvome to įsikūnijimas.

Savo brolį Dalasą pamačiau pirmiau, negu jis mane. Jis buvo trečiasis sūnus, vienintelis, nusekęs tėvo pėdomis ir tapęs teisininku. Dalasas seniai įsigudrino nuslėpti savo aštrius kampus ir pridengti tamsybes savyje.

Mudu kuo oficialiausiai paspaudėme rankas ir mandagiai pasilabinome.

– Su nė vienu iš mūsų taip ir neatsisveikinai, – tarė Dalasas einant atsiimti bagažo.

– Labai skubėjau, – atsakiau, spausdamas jam ranką. – Sudie.

– Jei šaipysiesi, bus tik blogiau, – atrėžė Dalasas. – Tau teks už daug ką atsakyti.

– Visiškai už nieką neatsakysiu, Dalasai.

– Kaip tu gali nei iš šio, nei iš to grįžti į šeimos gyvenimą po penkerių metų, lyg niekur nieko...

– Paprasčiausiai. Aš amerikietis, laisvas žmogus, gimęs demokratinėje visuomenėje, ir nėra pasaulyje įstatymo, pagal kurį turėčiau bent subinę pakrutinti dėl keistuolės savo šeimos.

– Čia taikytini tik doros įstatymai, – atsakė Dalas, kol laukėme mano krepšių. – Reikėjo atsivežti Lėją – mes norime su ja susipažinti, o ji turi teisę pažinoti savo giminaičius.

– Lėja nė nežino, ką reiškia žodis „giminė“, – atsakiau. – Pripažįstu, galiausiai ji dėl to gali sielotis. Bet kartu dėl to ji gali tapti ir pačiu sveikiausiu žmogumi pasaulyje.

– Kalbi kaip apie kokį eksperimentą, – atsakė Dalasas.

– Ar labiau norėtum būti eksperimentas, ar augti su tokia mama ir tėčiu kaip mes?

– Jūsų kilnybe, jis šališkai kalba su liudininku, – tarė Dalasas įsivaizduojamam teisėjui.

– O kaip tu augini savo berniukus, Dalasai? – paklausiau.

– Sakau jiems, kad vienintelis dalykas pasaulyje, kurio jiems reikia saugotis, yra... viskas. Saugokitės visko. Prisidenkite galvą ir pasturgalį ir niekada nepamirškite žibintuvėlio ir sausų degtukų.

– Makolai, – nusijuokiau. – Mokai juos būti Makolais.

– Ne, kaip tik to juos mokau saugotis, – atsakė Dalasas. – Nepaklausei, kaip laikosi mama.

– Kaip laikosi mama? – paklausiau.

– Šiandien jai blogiau.

– Kurioje ji ligoninėje?

– Ji užsispyrė pasilikti Voterforde.

– Nenuvežėte jos į Čarlstoną ar Savaną? Įkišot į prakeiktą Voterfordo ligoninę? Tai gal tiesiog pridėkit pistoletą jai prie smilkinio ir ištaškykit smegenis? Juk jai leukemija, Dalasai. Į Voterfordo ligoninę važiuoji, kai kamuoja pagirios, iki kraujo prasitrini kojas arba ant lūpos užauga pūslelė, o ne dėl rimtų ligų. Ar tu *pats* gultumeisi į prakeiktą vietos ligoninę, jei sirgtum leukemija?

– Tai jau ne, – sutiko jis. – Bet mama užsispyrė likti Voterforde. Į miestelį atvyko nemažai naujų talentų. Netgi turime savą chirurgą.

– Mūsų motina – jau lavonas, – pasakiau. – Ją pražudys jos pačios kvailybė. Rimtas ligas turi gydyti rimti daktarai, o rimti daktarai gyvena rimtuose miestuose, kad rimtai užsidirbtų. Nevykėliai daktarai važiuoja į nevykusius miestelius taip, kaip šūdas plaukia pasroviui. Štai mano bagažas.

– Ar būtinai turiu klausytis tavo priekaištų už nevykusią sveikatos priežiūrą, išrūpintą motinai, kurią tu penkerius metus buvai pamiršęs? – atkirto jis. – Ne visi pritarė tam, kad Diupri pasiųstų tau telegramą.

– Galėjo ir nesiųsti, – atrėžiau, keldamas krepšį nuo slenkančios juostos ir paskui minią sekdamas į mašinų aikštelę.

– Gal mes ir senamadiški, – atsakė jis, imdamas mano rankinę. – Mes laikomės nuostatos, kad kai motina aiškiai paprašo, dera pasiųsti jos sūnui telegramą.

– Reikėjo pasiųsti tada, kai ji mirs.

– Per tuos penkerius metus mama labai pasikeitė. Gaila, kad tu tų pokyčių nematei. Jos naujasis vyras jai labai geras.

– Ar reikės susitikti ir su naujuoju vyru? – paklausiau. Vien nuo minties apie papildomą emocinį krūvį grįžus namo mane krėtė šiurpas. Visai pamiršau, kad gali tekti pirmą sykį susitikti su naujuoju patėviu.

– Dar nė savo tėvo nesugebu iki galo suprasti, – spyriausi. – Nematau reikalo dar labiau drumsti vandenį ir leistis į draugystę su žmogumi, padariusiu vieną vienintelį nusikaltimą.

– Kuo gi nusikalto vargšelis Džeimsas Pitsas?

– Jis vedė moterį, kuri sugriovė man gyvenimą ir dėl kurios nebesugebėsiu rasti laimės.

Dalasas nusijuokė ir atsakė:

– Kai augino tave, ji buvo dar naujokė. Tu matei tik žiedelius. Iki galo piktasis jos genijus prasiskleidė auginant jaunėlius.

– Kaip man pasisekė, – atsakiau. – Žinai, kuo mama keista? Man atrodo, kad visą gyvenimą einu iš proto, bet vis tiek ją dievinu. Nė pagalvoti negaliu, kad jai nutiktų kas nors skaudaus ar negero.

– Ji – tikras paradoksas, – sutiko Dalasas. – Kaip tik to iš savo motinos nesitiki.

– Kaip sekasi darbe?

– Klientų tiek daug, kad laukiamajame tenka dalyti numerėlius, – atsakė Dalasas. – O minią suvaldo tik ginkluoti sargai.

Nusijuokiau ir atsakiau:

– Tai dirbti kartu su tėčiu nenusisekė.

– Mažuose miesteliuose žmonėms patinka, kai jiems atstovaujantys advokatai rašydami testamentus ar tikrindami titulus būna blaivūs, – paaiškino Dalasas. – Praėjusią savaitę tėtis nulūžo prie pasitarimų stalo, kai tvarkėme stambią sutartį.

– Bet juk sakei, kad jis išblaivėjo? – pastebėjau.

– Tikriausiai jo kepenys atrodo kaip spirito varykla, – atsakė Dalasas. – Sakykime, kad firmai iš jo naudos nedaug.

– O mane tu vis dar laikai didvyriu ir dievu tarp žmonių? – paklausiau. – Kaip vaikystėje.

– Pasiilgau tavęs, Džekai, – atsakė Dalasas. – Man nelengva susirasti draugų. Mes broliai, ir man nelieka iš ko rinktis. Šeima man svarbi, nes nieko daugiau neturiu.

– Man reikėjo išsilaižyti žaizdas, Dalasai, – pasakiau. – Ne kažin kaip pasisekė, bet savaime taip susiklostė. Atrodė, kad išvažiavus į Romą bus geriau.

– Gali sau važiuoti, – atsakė jis, – dėl to nepriekaištauju. Bet kur parašyta, kad negalima atvykti į svečius? O laiško brūkštelėti?

– Kai tik išvažiavau, – paaiškinau, – man norėjosi pabėgti nuo savo paties gyvenimo. Ar tau kada yra taip buvę?

– Ne, – atsakė jis. – Nė karto.

– Mes skirtingi.

– Man tokie kaip aš patinka daug labiau, negu tokie kaip tu, – tarė Dalasas.

– Ir man, – atsakiau, ir mano brolis nusijuokė. Nors visa mano šeima buvo apsidaužiusi ir apsitrankiusi, juokas lyg balzamas gydė jos žaizdas. Šis juodas humoras gelbėjo mus ir nuo šventeiviškumo, ir nuo nevilties.

– Kaip laikosi tavo mieloji žmona ir vaikučiai? – paklausiau.

– Gerai. Ačiū, kad domiesi, – atsakė jis.

– Nesijaudink. Kai susitiksime, nepravardžiuosiu jos panele Skarlet.

– Tai jau ačiū, – nusišaipė Dalasas.

– Tu jai jau pasakei, kad Linkolnas išvadavo vergus? – paklausiau.

– Man nerūpi, kad tu nekenti mano žmonos.

– Netiesa, Dalasai, – atsakiau džiūgaudamas, kad jis taip ginasi. – Ji kažkaip įplaukia į paveikslą tarsi portugalų karo laivas... ar medūza. Plaukiojančios moterys man atrodo įtartinos.

– Jos tiesiog graži laikysena. Mums sykiu labai gera.

– Kaskart, kai girdžiu, kaip vyras neklaustas apgailėtinai sako, kad jam labai gera su savo žmona, užuodžiu skyrybų teismą, meilužes ir vidurnakčio skrydžius į Dominikos Respubliką, kur galima skubiai išsiskirti. Laimingi vyrai apie tai nė neužsimena. Jie tiesiog gyvena gryname eteryje ir visą laiką šypsosi.

– Teigiamas požiūris labai naudingas, – atsakė jis. – O tu jau seniai jo nebeturi.

– Nėra nieko tokio dirbtino kaip geras požiūris, – atsakiau. – Jis toks amerikietiškas.

– Kaip smagu, kad grįžai, – atsakė Dalasas, purtydamas galvą. Jis užvedė mašiną ir išsisuko iš vietos, kur ji buvo pastatyta. – Regis, dar vakar maniau, kad tu – pasakiškas vyrukas.

– Kaip greitai bėga metai.

– Džiaugiuosi, kad atskridai, Džekai. Kol pas mamą nuvažiuosim, ji gali ir numirti.

– Štai kur teigiamas požiūris, – atsakiau ir prikandau liežuvį.

Kadangi Dalasas tylėjo, pamėginau kalbėti apie saugesnius dalykus.

– Kur man apsistoti?

– Jei nori, gali pas mus, bet tėtis labai norėtų, kad gyventum pas jį. Sakė, gausi savo senąjį kambarį.

– Nuostabu – kaip tik jo ir ilgėjausi, – sarkastiškai atsakiau.

– Jis trupučiuką vienišas, Džekai. Pats pamatysi. Sunku nekęsti žmogaus, kuriam taip reikia dėmesio ir kuris taip stengiasi įsiteikti.

– Tai man bus kaip tris pirštus apmyžt.

– Nepavargsti visada žinodamas, ką atsakyti?

– Ne, – atrėžiau. – O tu nepavargsti niekada nežinodamas, ko klausti?

– Ar kada nors atleisi mamai ir tėčiui už tai, kad jie lygiai tokie, kokie gimė? – Dalaso žvilgsnis nenukrypo nuo tamsios kelio juostos, nusidriekusios nuo Garden Sičio iki nedidelio tiltelio per Savanos upę į vakarus nuo miesto.

– Ne, kaip tik to niekaip negaliu jiems atleisti.

– Na ir gerai, – rūsčiai atsakė jis. – Pusė tavo problemų jau beveik išspręsta.

– Žiūrėk, kur važiuoji, advokate, – atsakiau. – Kertame valstijos sieną ir grįžtame į gimtinę.

Kadangi Savanos upe eina riba tarp dviejų valstijų, mano mintyse ji ryškesnė už kitas upes. Pakelės ženklas atsisveikino su mumis Džordžijos vardu, o kitas pasveikino atvykus į valstiją, kur gimė, užaugo ir liko pažymėti gimtinės papročiais ir tarmėmis visi Makolų vaikai.

Tačiau kažkokia nematoma upė teka ir tarp mano šeimos narių, žymėdama atskiras dvasios karalijas, dėl kurių mūsų brolystė neperprantama ir panaši į neišpildytą pažadą. Žmonės visada klaidingai manė, kad mes artimesni negu iš tikrųjų. Mes panašūs kažkaip nevykusiai, neapgalvotai, kaip pigios kopijos, tačiau daugeliu atvejų pasaulį suvokiame visai priešingai.

Dalasui patinka būti pietiečiu, ir jis niekada nesvajojo tapti kuo nors kitu. Viskas, ko reikia, kad jis pasijustų užbaigtas ir radęs savo vietą pasaulyje, telpa į šimto mylių spindulį nuo gimtųjų namų. Jis laikosi taip rimtai, kaip nesugeba nė vieno iš mūsų likusiųjų nervų sistema. Iš visų mano brolių Dalasas pasirinko patį įprasčiausią gyvenimo kelią, tokį, kuriame pilna saugiklių. Visą gyvenimą jis žavėjosi žmonėmis, renkamais bažnyčios seniūnais Voterforde, tarnaujančiais merijoje ar renkančiais aukas „Vieningam keliui". Žmonės juo pasitiki, nes jis vengia kraštutinumų. Mūsų aistringoje nutrūktgalvių šeimoje, kur šauksmai laikomi aukštesniąja diskurso atmaina, o rėkimo varžybos – dialogo džiaugsmu, jis – proto balsas.

Ištiesiau ranką mašinoje ir spustelėjau savo brolio sprandą. Jo raumenys buvo įtempti, ir nuo mano prisilietimo jis net krūptelėjo iš skausmo. Nors Dalasas garsėjo sugebėjimu rengti paliaubų sutartis ir siųsti vidaus misijas, žinojau, kad

tai – tik teisininko profesinė gudrybė. Jis susikūrė blaivaus rimtuolio reputaciją, už kurią brangiai sumokėjo, dideliais kiekiais pirkdamas antacidus. Ramią išorę įgijo su kreidine „Maalox“ pagalba. Nors profesiniame gyvenime Dalasas sugebėjo apsimetinėti, nuduodamas esąs susivaldęs ir ramiai mąstąs, jis žinojo, kad manęs šis teatras niekaip neapmulkins. Nors ir troško pakliūti į šaltesniųjų miestelio galvų tarpą, į jo širdį vedė ugninis kelias.

Mylia po mylios tolstant nuo pramoninių rajonų, išgryrintų ryškios Savanos saulėkaitos, įkvėpiau žemumų oro.

Sulig kiekviena nukeliauta mylia mane užplūsdavo vis žvilgesnio, vis labiau šilkinio oro gūsiai, ir užuodžiau, kaip mano paties kraujas paslapčia bunda iš tykaus, vangaus sapno, o aš užsimerkiau ir leidau laiko chemijai man sugrąžinti tuos išvaikytus, šmėkliškus prarastos jaunystės kvapus. Visas mano kūnas nekantriai palinko pirmyn, kai mašina pervažiavo Garbeido salos pušynus, ir išvydau ilgą grakštų tiltą, ištisą mylią nusidriekusį per Plačiąją Slyvų upę. Vienumoje mano siela atsipalaidavo lyg ant baseino krašto palikta sudedamoji kėdė. Kadangi net ir grožis turi ribas, amžiais liksiu vergas šios kvapnios, gundančios planetos platumos, apaugusios palmėmis ir žaliomis pelkėmis, trisdešimt mylių be pertrūkio sužėlusiomis palei upes, ištuštėjančios žemuose archipelaguose, nusidriekusiuose į šiaurę ir pietus palei krantą, kol didingai pasirodo Atlantas. Žemumos paliko manyje įspaudą lyg senovės karalius varinėje monetoje. Visa žemė kvepėjo taip, tarsi po darbo dienos rožių vandens ir valisnerijų potvyniuose būtų grįžusi krevečių žvejų flotilė.

– Pasiilgai šito kvapo? – paklausė Dalasas. – Galėtum tūkstantį metų gyventi Romoje, bet, kertu lažybų, vis tiek pasiilgtum šitų užliejamų žemumų kvapo.

– Romoje yra savų kvapų.

– Gal jau dabar apsiraminsi? – paklausė Dalasas. – Juk nelengva pragyventi, kai vis pakuojiesi kuprinę.

– Mano gyvenimas vyksta kitame pasaulio krašte, – atsakiau. – Negi čia nuodėmė?

– O Lėją auklėji kaip italę?

– Tikrai taip, kad mane kur.

– Gal tu atgabenk tą mergytę čionai. Porą savaičių ją apmokysim. Padarysim iš jos kaimietę.

– Žinai, kai mėgini vaidinti „pietų bernioką“, atrodai tikras kvėša, – atsakiau. Dalasas žaismingai kumštelėjo man į petį.

– Todėl taip ir darau. Tikrinu, ar vis dar pasipiktinsi, kai pradėsiu spektaklį.

– Kad tai jau nebe spektaklis, Dalasai. Manyčiau, dabar tai – gyvenimo būdas.

– Aš pietietis iki kaulų smegenų, – atsakė Dalasas, žvelgdamas į mane. – Priešingai negu tu, tą sakydamas nenuleidžiu galvos.

– Juk tu ne toks kvailas, – atsakiau ir pakeičiau temą. – Kaip atrodo mama?

– Kaip suvažinėta, – atsakė jis, sukandęs dantis.

– Kaip jaučiasi visa šeima?

– Puikiai, – sarkastiškai atsakė Dalasas. – Mama miršta nuo vėžio. Kas galėtų būti linksmiau?

Ligoninė buvo įsikūrusi dailioje vietoje ant Voterfordo upės kranto, tačiau viduje ji atsidavė tuo unikaliai amerikietišku valdiško valiklio kvapu. Koridoriai buvo nukabinėti vaikučių, senukų ir per užimtumo terapiją ypač puikiai kreideles ar paišymą pirštais įvaldžiusių pamišėlių piešiniais. Pastarąsias dvidešimt keturias valandas kaip įmanydamas stengiausi galvoti apie bet ką, tik ne apie mamos būklę. Stengiausi kuo rečiau lankytis praeities šalyje. Atėjus į laukiamąjį, kur tyliai, ūkiškai budėjo visa šeima, pasijutau lyg įžengęs į minų lauką.

– Sveiki, – pasakiau, stengdamasis nepažvelgti niekam iš susirinkusiųjų į akis. – Seniai nesimatėm.

– Aš – Džimas Pitsas, – atsakė nepažįstamas vyriškas balsas. – Jūsų mamos vyras. Mudu dar nepažįstami.

Paspaudžiau naujajam patėviui ranką, ir man apsvaigo galva, tarsi vaikščiočiau po planetą, kurios tokia tanki atmosfera, kad paukščiai negali nei skraidyti, nei čiulbėti.

– Sveiki, daktare Pitsai, – tariau. – Turite gerą skonį, rinkdamasis moteris.

– Jūsų mama labai apsidžiaugs, kad atvykote, – pasakė daktaras.

– Kaip ji laikosi? – paklausiau.

Daktaras Pitsas, regis, sutriko, paskui išsigando, ir supratau, kad šis aukštas žilas nepažįstamasis žemu balsu tuojau pravirks. Pamėginęs prašnekti, bet nesugebėjęs pratarti nė žodžio, jis kuo tiksliausiai ir niūriausiai apibūdino mamos būklę. Išvaizda daktaras priminė mano tėvą, tik buvo daug švelnesnis, tykesnis, bet kai vėliau tai pasakiau savo broliams, nė vienas iš jų to nebuvo pastebėjęs. Daktaras ir mano mama lyg paaugliai prieš dvejus metus slapčia pabėgo ir susituokė, dar nė rašalui ant mano tėvų skyrybų dokumentų nenudžiūvus. Mano broliai laikėsi atstu nuo daktaro Pitso ir vis dar nenorėjo laikyti jo teisėtu šeimos nariu. Atrodė, kad jis – žmogus, vertinąs pastovumą ir primenąs patarles apie žvirblius rankoje.

– Kiti vaikai vadina mane daktaru, – pasakė jis. – Vadink mane Džimu.

Kiti „vaikai“, išskyrus jauniausią mano brolį Džoną Hardiną, jau buvo peržengę trisdešimt metų, bet aš atsakiau:

– Su malonumu, Džimai.

– Jis kažkur matytas, – garsiai tarė mano brolis Tė. – Bet niekaip negaliu prisiminti, kur.

– Ar jūs čionykštis? – paklausė Diupri, mirktelėdamas Dalasui.

Itališkai pasiunčiau juos abu pas mergeles, ir Dalasas pratrūko juokais. Diupri pirmas atsistojo ir apkabino mane. Nepažinojau jokio kito žmogaus, sugebančio vienu metu tave apkabinti ir kartu išlaikyti atstumą. Kadangi buvo mažiausias brolis, jis iš prigimties turėjo taikdario dovaną, padedančią subtiliose derybose, kurios arba suriša šeimas į krūvą, arba pasiunčia jas sau, negrįžtamai suskilusias į gabalėlius.

– Smagu tave matyti, Džekai, – pasakė Diupri. – Kažin, o Lėją mes dar gausim susitikti?

– Sakyčiau, visko gali būti, – atsakiau, irgi jį apkabindamas, paskui nerdamas į lokišką ketvirtojo pagal amžių savo brolio Tė glėbį. Visi Tė jausmai visada švietė iš tolo, liejosi iš krantų. Mano mamai jis atrodė pats švelniausias iš Makolų vyrų ir tinkamiausias petys paverkšlenti iš Makolų brolių. Tačiau Tė taip pat laikė didžiausią nuoskaudą prieš mamą. Jis vienintelis drįsdavo garsiai pasakyti, kad ji atsakinga už aplaidumo ir neatidumo nusikaltimus... Todėl jos koma jį ypač skaudžiai pribloškė.

– Atsargiai, Džekai, – pasakė Tė. – Mama atrodo šūdinai. Nežinau, ką Dalasas tau pasakojo, bet bus blogiau, negu įsivaizduoji.

– Jis netrukus ir pats pamatys, – atsakė Dalasas.

– Aš maniau, kad ji apsimeta, – tęsė Tė. – Juk pažįstat mamą, ji išdrįstų apsimetinėti, jeigu labai ko nors norėtų. Mėginau atspėti, ko ji nori. Daktarėlis nupirko jai „Cadillacą“, todėl supratau, kad ne mašinos. Jis padovanojo jai tokį didžiulį žiedą, kad nė gorila su juo rankos nepakeltų. Todėl supratau, kad ne deimanto. Bet ji – intrigų meistrė, tiesa? Juk suprantam, kad ji kažką rezga. Tiesa?

– Neleisiu šitaip kalbėti apie savo žmoną, – pasakė daktaras Pitsas.

– Nepyk, daktarėli, – atsakė Diupri. – Tė tik garsiai mąsto.

– Ei, daktarėli. Būk ramus, – pridūrė Tė. – Tu tos mergiotės nepažįsti. Tu čia dar visai žalias. Aš nekritikuoju mamos. Tikrai. Tuo ji mane žavi. Tiesiog dėl to mano gyvenimas visai niekam tikęs. Ei, aš nuoskaudų nelaikau.

– Gal galėtumėt man išrašyti receptą gyvuliniams raminamiesiems, daktare? – paklausė Diupri. – Tė laikas užmigdyti nakčiai.

– Jūsų motina – nuostabiausia moteris pasaulyje, – atrėžė daktaras Pitsas, stodamasis ir eidamas iš kambario. – Kaip gaila, kad jos sūnūs to nesupranta.

Jam išėjus tariau:

– Vos aš išvažiuoju, jūs visi nueinat šunims šėko pjaut. Maniau, kad jau buvau jus išauklėjęs.

Dalasas papurtė galvą ir atsakė:

– Daktarui Pitsui nelengva prie mūsų priprasti. Jam trūksta sąmojo, ironijos, sarkazmo, žiaurumo, būtino, kad sugebėtum išgyventi šioje šeimoje.

– Jam atrodo, kad mama tobula, – pridūrė Diupri. – Ir gerai. Vyrai taip ir turi galvoti apie savo žmonas.

– Diupri vis toks pat, – atrėžė Tė. – Vis dar didžiausias veidmainis pasaulyje.

– Eik pas mamą, Džekai, – pasakė Dalasas. – Pasiruošk didžiausiam šokui gyvenime.

Tada nuėjau su Dalasu koridoriumi į intensyviosios priežiūros skyrių. Kai uždarėme duris, aš užsimerkiau, atsidusau ir atsirėmiau į sieną, mėgindamas atgauti bent šiek tiek pusiausvyros prieš tai, kai reikės pažiūrėti į mamą.

– Nelengva, ką? – tarė Dalasas. – Reikėjo tave perspėti, kad susirinko visi broliai.

Slaugė su marlės kauke mostelėjo į vieną iš lovų ir kaire ranka parodė penkias minutes, ir aš priėjau prie lovos, kur gulėjo neatpažįstama mano motina. Ant kortelės buvo parašyta „Liusė Pits“, ir akimirką mano širdį užliejo palengvėjimas, kad įvyko baisi klaida, kad ši sugurusi moteris tik apsimeta gražuole mano motina, pagimdžiusia penkis sūnus ir vis dar įtelpančia į vestuvinę suknelę. Jos kūnas buvo nusilpęs ir nusėtas mėlynių.

Paliečiau mamos veidą; jis buvo karštas, o plaukai drėgni ir susivėlę. Pasilenkiau jos pabučiuoti ir pamačiau, kaip jai ant veido byra mano ašaros.

– Jėzau, Dalasai, – pasakiau. – Ji neapsimeta. Kas galėjo pamanyti, kad mama mirtinga.

– Atsargiai. Daktaras sakė, kad net ir ištikta komos ji gali mus išgirsti.

– Tikrai? – aš nusišluosčiau ašaras. Tada pasilenkiau ir pasakiau: – Savo sūnų Džeką tu mylėjai labiausiai. Kiti vaikai tave niekino ir manė, kad tu – arkliašūdis. O Džekas visada tave labiausiai palaikė, visada už tave sirgo. Džekas, Džekas, Džekas. Vien šitą vardą turi prisiminti su meile ir pasigėrėjimu, kai nubusi.

Paėmiau mamos ranką, švelniai priglaudžiau ją prie skruosto ir pasakiau:

– Vis atrodo, kad ji tuojau atsimerks ir užriks „išdūriau!“.

– Bijau, kad ne, – atsakė Dalasas.

– O tas jos vyras, – pasakiau. – Jis atrodo visai nieko.

– Neblogas vyrukas. Aršesnis dešinysis už huną Atilą, bet doras žmogus.

– Ji verta doro žmogaus. Jau seniai.

– Mama mano, kad tu jos nekenti, – pasakė Dalasas.

– Visko yra buvę.

– Ir tėtis mano, kad tu jo nekenti.

– Jis tai beveik teisus. Kaip jam sekasi gerti?

– Pastaruoju metu – visai neblogai, – atsakė Dalasas. – Kai mama tekėjo už daktaro Pitso, jis užgėrė visam mėnesiui, bet paskui išsiblaivė ir ėmė vaikščioti į pasimatymus su paauglėmis.

– Ar jis jau buvo aplankyti mamos?

– Džekai, tu šiek tiek atsilikęs nuo gyvenimo. Kai mama su daktaru Pitsu grįžo po medaus mėnesio į savo namus Oriono saloje, jie rado svetainėje sėdintį tėtį. Jis išgėrė visas daktaro atsargas ir nutaikė šautuvą daktarui Pitsui į širdį. Buvo sumanęs nušauti daktarą Pitsą, paskui mamą, o paskui pats nusišauti.

– Gal nešnekėk šitaip, – pasakiau, rodydamas į lovą.

– Ji viską žino, – atsakė Dalasas. – Galiausiai ji netgi sugebėdavo iš to pasijuokti, bet tikrai ne iš karto. Tėtis gėrė jau mėnesį ir dar visą savaitę, kol mama su daktaru Pitsu buvo Jamaikoje. Jo planas buvo tobulas, tik jis nenumatė, kad kai iš kelionės grįš jaunavedžiai, jis bus girtas. Ir nesitikėjo, kad daktaras Pitsas turės tokias puikias gėrimų atsargas. Tėtis išgėrė visą jo alkoholį iki paskutinio lašo, tačiau tam jam prireikė ištisos savaitės. Kai jaunavedžiai grįžo, jis buvo toks girtas, kad nesugebėjo iššauti. Kol susigraibė, mama ir Džimas Pitsas jau buvo klykdami pabėgę į tamsą.

– Jie pareiškė kaltinimus?

– Be abejo.

– O tu juos atkalbėjai.

– Taip. Bet lengva nebuvo. Daktarui Pitsui siaubą kelia žmogus, nepagailėjęs savos spermos, kad šiame pasaulyje atsirastume mes. Prisireikė visų nemenkų mano teisinių sugebėjimų. Tikra košė užvirė.

– Kodėl man niekas to nepasakojo?

– Negali turėti visko, bičiuli. Pabėgi iš šeimos – šeima nebeprivalo tau pasakoti kiekvienos graudžios istorijos.

– Tu ką tik man papasakojai, kad mano tėtušis grasino nužudyti mamą ir naująjį jos vyrą. Reikėjo man pranešti, – nenusileidau.

– Ne, ne. Kiek pamenu, didis žmogus kadaise parašė laišką visiems savo giminaičiams... – karčiai ironiškai pradėjo Dalasas.

– Persistengiau aš su tuo laišku.

– Gal ir persistengei, bet jis vis tiek laimingai atėjo į visų Makolų pašto dėžutes. Tas didis žmogus aiškiai pareiškė, kad jis daugiau niekada nebenori nė girdėti apie savo šeimos narius. Jis taip pat nenorėjo susirašinėti ar bendrauti su niekuo, kas Voterforde pažinojo jį vaikystėje ar suaugusį. Jis nebenorėjo matyti nieko iš savo gimtojo miesto, koledžo ar šeimos. Didysis žmogus pradėjo naują, nesugadintą gyvenimą, ir šįsyk jis viską darysiąs teisingai.

– Kai rašiau tą laišką, maniau, kad žinau, ką darau.

– Ir mes taip manėm, – atsakė Dalasas. – Paklusome tavo norams, beveik niekas nė nemėgino su tavim susisiekti per visus tuos metus.

– Šaila, – sumurmėjau. – Nežinojau, ko griebtis.

– Ir mes nežinojome, – atsakė Dalasas. – Ir mes ją mylėjome.

Atsiklaupiau prie motinos ir pamėginau melstis, bet senųjų maldų žodžiai kažkaip netiko. Klausiausi, kaip ji sunkiai alsuoja, padėjau galvą jai ant krūtinės. Jos narsi širdis plakė stipriai ir tvirtai, ir vien nuo to plakimo įgijau vilties.

Staiga jos alsavimas nežymiai pasikeitė, ir tikriausiai ką nors parodė aparatai slaugių punkte, nes atėjo stropi juodaodė sesutė ir pamatavo Liusės pulsą bei pareguliavo į veną leidžiamos lašelinės srovę.

Tada atėjo kita sesutė ir priekaištingai parodė į laikrodį, tarsi mokytoja, raudonu rašalu apvedanti su klaida parašytą žodį.

– Ji nemirs, – sukuždėjau Dalasui.

– Jei nemirs per kelias artimiausias dienas, daktarai mano, kad gali ir išsikapstyti.

Pasilenkiau pabučiuoti mamos į skruostą, paskui paėmiau jos ranką ir priglaudžiau sau prie skruosto.

– Atsisveikink, Džekai, – patarė Dalasas. – Jei ji netyčia iš tikrųjų tave girdi.

– Klausyk, mamyte. Labiausiai tave mylėjo tavo sūnus Džekas. Kiti vaikai tave niekino ir tau negirdint bjauriai pravardžiuodavo. Tik Džekas visada tave palaikė, visada už tave sirgo. Prisimeni, koks bjaurus buvo Dalasas? Jis visada tave šmeižė ir tavęs nekentė.

Slaugei mus išprašius iš intensyviosios priežiūros skyriaus, Dalasas nusijuokė.

Koridoriuje pasijutau sudaužytas, suplotas.

– Tau paruoštas senasis tavo kambarys, – pasakė Dalasas. – Tėtis labai džiaugiasi, kad tu grįžai.

– Man reikės gyventi su juo?

– Šįvakar ne, – atsakė Dalasas. – Uždarėme jį kalėjimo blaivykloje. Tik kad apdžiūtų. Jį labai sukrėtė žinia apie mamą. Keista, Džekai. Jis vis dar ją myli ir be jos, regis, nežino, ką daryti.

– Vežk mane namo, – pasakiau. – Į nusikaltimo vietą.

Dešimtas skyrius

Istorija niekada nebėga tiesia linija. Žmogaus gyvenimo geometrija pernelyg netobula ir sudėtinga, pernelyg iškreipta laiko kvatojimo ir kraupios likimo painiavos, kad į jos dėsnius gebėtų pakliūti tiesi linija.

Kitą rytą šeima vėl pamažu rinkosi, kol tyliuose Liusės kraujotakos skersgatviuose skerdėsi sužalotos ląstelės. Susibūrimas buvo netaisyklingas ir negrabus. Nė vienas nesidžiaugė atėjęs. Apimta komos, prijungta prie šitiek matavimo ir įspėjimo aparatų Liusė negirdėjo, kaip jai į pagalbą skuba Makolų giminė. Niekas taip nemėgo teatrų ir spektaklių kaip mano mama, tačiau šiame susibūrime nebuvo pokštų, jis nebuvo šmaikštus. Ji išmokė savo sūnus juoktis, bet gedėti – ne. Taigi nežinodami, ko nusitverti, mes sėdėjome ir laukėme, mėgindami perprasti merdėjimo dėsnius ir normas. Šitokiomis įtemptomis aplinkybėmis vėl iš naujo pažinome vieni kitus. Savo gyvenimuose pasiekėme susitikimo vietą, kur iš dalies visa bus apibendrinta, o iš dalies – mirktelėta tamsybių dievams. Laukiamasis prisipildė keistų ertmių, netvarkos, įkypų langų į praeitį. Tačiau visi išėjimai buvo užkalti, ir, ieškodami ko nors bendro, mėgindami susisieti tiesia linija, neradome jokios išeities.

Nors manėme, kad mokomės merdėjimo protokolo, nežinojome, koks protokolas derėtų mūsų motinai. Į ligoninę atvykau septintą ryto ir aplankiau ją tarp tų dūzgiančių mašinų, stebinčių jos gyvybės požymius. Slaugės pasakė, kad pokyčių nesama, ir neilgai trukus išvijo mane į laukiamąjį, kur laukdamas naujienų išmoksiu vegetavimo ir sąstingio meno. Sėdėjau tarp begalės prastų žurnalų. Apžiūrinėjau interjerą ir baldus ir pagalvojau, koks nepaprastai genialus švaistūnas sugebėjo šitaip įkyriai įrengti kambarį. Iš aparato nusipirkau puoduką tokios prastos kavos, kad man toptelėjo mintis parašyti straipsnį ir paprašyti kavą auginančių tautų neeksportuoti kavos į šią šalį, kol amerikiečiai neišmoks tinkamai jos paruošti.

Paskui atvyko mano brolis Tė, nesiskutęs ir aptįsęs. Atrodė, kad visus drabužius jis bus išsitraukęs iš skalbinių krepšio dugno. Jis Džordžtauno apygardoje dirbo vaikų autistų mokytoju, o paklaustas, kodėl pasirinko tokią profesiją, sakydavo: „Užaugus šioje šeimoje, autizmas – tikra atgaiva širdžiai.“ Tė visada atsidurdavo pačiame šeimos mūšių centre ir vis imdavosi netvirtos, dviprasmiškos diplomatijos, nors jo gerais norais tikrai negalėjai abejoti.

– Neapsisprendžiu, ar malonu tave matyti, ar ne, – pasakė man Tė.

– Gali pagalvoti maždaug savaitę, – atsakiau. – Paskui grįšiu į Romą.

– O jei mama mirs? – paklausė jis ir skubiai pridūrė: – Neatsakyk. Pamiršk, kad išvis taip paklausiau. Ir taip jaučiuosi kaltas. Skaičiau, kad leukemija – vienintelė

vėžio atmaina, aiškiai priklausoma nuo emocijų. Pameni, kai neišlaikiau biologijos? Arba kai būdamas penkerių iš parduotuvės pavogiau maišelį „M&M"? Tada ji patyrė emocijų. Galbūt kaip tik tada, kai karšė man kailį, ir susidarė leukemijos ląstelė.

– Na ir gudragalvis, – pasakiau.

– Tu jau pavargai nuo manęs, tiesa? – paklausė Tė.

– Ne, Tė. Aš jaudinuosi dėl mamos, – atsakiau. – Nedrįsčiau ateiti į šią ligoninę, jei man smirdėtų iš burnos. Čia manoma, kad liežuvio spaustukas – didis mokslo išradimas.

– Dabar jau nebe visai, – tarė Tė. – Tarp kitko, pasisaugok, dički. Į miestą atvyksta Džonas Hardinas.

– Kaip jis laikosi? – paklausiau.

– Stengiasi nepakliūti į psichiatrijos ligoninę, – atsakė Tė. – Diupri jį prižiūri ir laiko ant gana trumpo pavadėlio. Mama vis dar nepripažįsta, kad jam kažkas negerai. Bet jis – jos mažėlis. Ji visada labiausiai rūpinosi Džonu Hardinu.

– Ar jis žino, kad ji serga? – paklausiau.

– Vakar jam sakiau, – atsakė Tė. – Bet išgirdęs, kad jai leukemija, ir jis juokėsi. Manė, kad jį maustau. Pasisaugok Džono Hardino. Kartais jis būna mielas, bet jo charakteris kybo ant plaukelio. Jį lengva įžeisti.

– Ačiū, kad perspėjai, – pasakiau, o tuo metu ilgu ligoninės koridoriumi mūsų link atėjo Diupri ir Dalasas.

– Pokyčių nėra, ką? – pasakė Dalasas ir sunkiai dribo ant sofos. – Jau buvai pas ją, Tė?

Tė papurtė galvą ir atsakė:

– Aš šeimai vertingas tuo, kaip elgiuosi laukiamajame. Kai jūs visai palūšit, jums prisireiks Tė, Gibraltaro uolos, kuri jus atrems ir nukreips teisingu keliu. Toje palatoje aš dar nebuvau. Man gana ir minties, kad mama miršta. Nuo tikrovės laikausi atokiau.

– Visai nekvailai sugalvota, – atsakė Diupri, eidamas intensyvios priežiūros skyriaus durų link. – Tarp kitko, Džekai, leisk iš anksto tave perspėti. Džonas Hardinas išvyko iš namų saloje ir keliauja čia. Maždaug šiuo metu iš kalėjimo išleidžiamas tėtis.

– Galime laukti tikrų tikriausio Normano Rokvelo paveikslo, – atsakiau.

– Pamiršau tau pasakyti, Džekai, – tarė Dalasas. – Gyvenimas Voterforde vis dar įdomus. Sumautas, bet įdomus.

– Kaip blogas filmas, – pridūrė Tė. – Nevykęs scenarijus. Prastai parinkta vieta. Niekam tikę aktoriai. Kvėšos režisieriai. Bet melodramos – nors vežimu vežk.

Mūsų patėvis Džimas Pitsas prisiartino kitu koridoriumi, jo eisena buvo karinga ir netgi žvitri, nors dešinė koja buvo aiškiai šluba. Jis kilstelėjo ranką, sustabdydamas mamos aplankyti beeinantį Diupri ir rodydamas, kad nori pasikalbėti su mumis visais. Nejučia ėmiau niekinti daktarą Pitsą už vienintelį nusikaltimą – kad vedė mano motiną, tačiau Romoje nudžiugau, gavęs jos žinią, jog ji palieka mano tėvą. Jis akivaizdžiai jautėsi ne savo rogėse, pusračiu apsuptas Liusės sūnų. Motinos liga suvienijo mus, nors nė vienas to nenorėjome. Jis buvo santūrus, tykus žmogus, negailįs laiko sakiniui suformuluoti. Susinervinus dar didesnė žodžių spūstis susidarydavo dėl nežymaus mikčiojimo.

Jis tarė:

– Buvau pas jūsų tėvą ir smulkiai papasakojau apie Liusės būklę. Nors jūsų motina nenorėjo jo matyti, dėl jos komos viskas keičiasi. Pasielgiau taip, kaip man atrodė teisinga. Pakviečiau jį šįryt jos aplankyti.

– Jūs labai malonus, daktare, – atsakiau.

– Per daug malonus, – įsiterpė Tė. – Gerumas man įtartinas. Iškart apsistatau sienomis.

– Aš neturiu savo vaikų... – pradėjo daktaras Pitsas.

– Ir džiaukitės, – atkirto Dalasas.

– Norėjau pasakyti, jei kuo nors jums, berniukai, galiu padėti... – tęsė jis. – Visą laiką stengiuosi atsižvelgti į jūsų pageidavimus. Jei jums nejauku ar norite pasikalbėti be manęs, visada galiu išeiti į lauką parūkyti. Suprantu, kad tokiu metu svetimo žmogaus draugija jums nėra labai maloni.

– Jūs – mūsų patėvis, daktarėli, – atsakė Diupri. – Jūs – mamos vyras. Jums net labiau už mus pridera čia būti.

– Malonu girdėti, – atsakė daktaras. – Bet suprantu, kad jums gali būti nepatogu.

– Nepatogu? – atsakė Tė. – Dėl jūsų? Palaukit, kol pamatysit mūsų tikrąjį tėvą.

– Jūs tarp mūsų nervinatės, daktare, – pridūrė Dalasas. – Bet tai nieko tokio. Broliai Makolai taip veikia visus.

– Kalbėk už save, brolau, – atkirto Tė.

Diupri tarė:

– Jūs geras mano mamai. Esame jums už tai dėkingi, daktare.

– Aš gal eisiu pas savo brangutę, – pasakė daktaras Pitsas, žengdamas į kitą kambario galą durų link.

– Koks jis mielas, – pasakė Diupri.

– Jei tau tokie patinka, – atsakė Dalasas. – Man jis pernelyg nuobodus. Be kiaušų. Be spindesio. Be fejerverkų.

– Man visai patinka, kad mano mamą vedė vyrukas be kiaušų, – atsakė Tė.

– Po tėčio fejerverkų man nebereikia, – pridūriau.

– Ar spindesio, – sutiko Diupri. – Man tobula diena būna tada, kai nenutinka nieko neįprasto, kai netenka putoti iš pykčio, užsiusti ant savo viršininko. Man patinka, kai temperatūra būna septyniasdešimt laipsnių, dangus visada giedras, o mašina visada užsiveda. Norėčiau visada likti tokio amžiaus, niekada nesirgti ir ištisus metus žaisti beisbolą. Man nepatinka netikėtumai. Man patinka rutina. Aš laimingas, kai viskas vyksta kaip visada.

– Kalbi kaip koks kvėša, – atsakė Dalasas.

– Jis kalba visai kaip tu, – atrėžė Tė. – Tu teisininkas, planetos padugnė. Nori savo gyvenime taikos ir ramybės, bet kad visas pasaulis aplink tave sproginėtų. Jei Atlantoje nukrenta ir užsiliepsnoja lėktuvas, žūva trys šimtai keleivių, trys šimtai teisininkų užmiega šypsodamiesi, nes žino, kad gaus krūvą pinigų.

– Man juk reikia šeimą išmaitinti, – išsišiepęs atsakė Dalasas.

– Tavo šeimą maitina žmonių kančios, – pataisė Tė.

– Ak, liaukis tauškęs niekus, – pyktelėjo Dalasas. – Ak, iš kur ši nuostabi giesmė?

– Sirena, – atsakė Diupri. – Dalasui ji skamba kaip Mocartas.

– Tėčiui artinasi algadienis, – sutiko Dalasas, ir nė vienas nepastebėjome savo tėvo, kaip visada netvirtai žingsniuojančio koridoriumi.

Tėvui įėjus į laukiamąjį, visi iškart supratome, kad jis įkaušęs.

– Ak! Mūsų džiaugsmo šaltini, – sukuždėjo Tė, kol sūnūs tylomis stebėjo lėtai įeinantį tėvą.

– Iš kur jis taip anksti ryte gavo svaigalų? – paklausė Diupri Dalaso. – Jis tikriausiai pakasa butelius visame mieste, o paskui, kai prireikia, išsikasa juos kaip šuva.

Dalasas atsakė:

– Turiu džiaugsmo būti jo darbo partneris. Sykį radau pintą svaigalų jo išskobtoje teisės knygoje. Kitą – bakelyje moterų tualete vienu aukštu žemiau. O dar vieną – lietvamzdyje už jo kontoros lango. Jei už slapstymą būtų gerai mokama, jis būtų milijonierius.

Kol mano tėvas ėjo į kambarį, mėginau pažvelgti į jį naujomis akimis, ne kaip berniukas, kuris visą gyvenimą gėdijosi, kad jo tėvas – miestelio girtuoklis. Jis vis dar stengėsi laikytis oriai ir tebebuvo keistai gražus, kaip kartais pasiseka kai kuriems senstelėjusiems vyrams. Jo plaukai buvo vešlūs ir žili, lyg pagaminti iš apmusijusio arbatos servizo. Jo kūnas suglebo, įprastose vietose išgvero, bet buvo matyti, jog kadaise jo būta galingo. Laukiau, kol išgirsiu ir balsą, tą kruopščiai suderintą baritono instrumentą, suteikiantį kiekvienam kada nors jo ištartam

žodžiui svorio. Jo krauju pasruvusios akys kaustyte mus sukaustė, jis žvelgė į mus taip, lyg lauktų, kol bus pristatytas nepažįstamiesiems. Jis jau seniai buvo ištobulinęs didžiausią savo sugebėjimą – kiekvieną akimirką padaryti nejaukią.

– Turbūt manai, kad turėčiau tavo grįžimo proga pasamdyti dūdų orkestrą, – pasakė mano tėvas, teisėjas Džonsonas Hagudas Makolas.

– Ir tave labai džiugu matyti, tėti, – atsakiau.

– Nežiūrėk taip į mane, – liepė tėvas. – Man nereikia tavo gailesčio.

– Dievulėliau, – sukuždėjo Tė.

– Tėti, pasisveikink su Džeku, – pasiūlė Diupri. – Taip būtų mandagu.

– Labas, Džekai, – sumurmėjo tėvas, jo žodžių pakraštėliai buvo subliuškę. – Labai malonu, kad grįžai. Ačiū, kad neskambinai, Džekai. Ir laiškų nerašei.

– Porą sykių mėginau tau paskambinti, tėti, – atsakiau. – Bet nelengva kalbėtis su žmogum, kai jo sąmonė aptemusi.

– Nori pasakyti, kad turiu problemų su alkoholiu? – paklausė teisėjas, atsitiesdamas visu ūgiu ir užversdamas galvą.

– Va dabar tai bus, – patenkintas tarė Tė.

Dalasas pasakė:

– Tai būtų tas pats, kaip sakyti, kad Nojus turėjo problemų su orais, tėtuk.

– Išgerk kavos, – pasiūlė Diupri. – Išsiblaivyk, prieš eidamas aplankyti mamos.

Tėvas pažvelgė į mane, paskui atsisėdo į krėslą, paskutinius kelis colius nebeišlaikydamas pusiausvyros.

– Turbūt jau girdėjai, kad tavo mama mane paliko dėl daug jaunesnio vyro, – pasakė jis man.

Dalasas įsiterpė:

– Daktarėlis visais metais jaunesnis už mūsų tėtuką.

– Niekam tavo pastabos neįdomios, Dalasai, – atrėžė teisėjas. – Aš tik dėstau faktus. Ją apakino jo pinigai. Tavo mama visada turėjo silpnybę materialiems dalykams ir nedorai sugrobtam gerui.

– Gerui? – nustebo Tė. – Mamai patinka geras? Aš nė nežinau, kas tai yra.

– Todėl ir esi tik valdiškos mokyklos mokytojas valstijoje, kuri šios didingos tautos švietimo sistemoje užima paskutinę vietą, – atrėžė teisėjas. – Girdėjau, tau leidžia mokyti kitus idiotus.

– Mano vaikai autistai, tėti, – atsakė Tė.

– Kaip smagu, kad tėtis vėl geria, – pasakė man Diupri, mėgindamas nukreipti dėmesį nuo Tė.

– Niekada nesijaučiu mūsų seniui toks artimas, kaip tada, kai jį apima *delirium tremens*.

– Aš ne girtas, – atsakė teisėjas. – Aš geriu vaistus.
– Džimbyminą, – tarė Dalasas. – Šitiek metų, o dar veikia.
– Man vidinės ausies uždegimas, – nenusileido teisėjas. – Nuo vaistų visada sutrinka pusiausvyros pojūtis.
– Turbūt baisus tas uždegimas, – atsakė Tė. – Jau trisdešimt metų tave kamuoja.
– Jūs visi susimokėt prieš mane su savo motina, – užsimerkęs tarė teisėjas.
– Žiū, atspėjai, – atkirto Tė.
– Viešpatie, padėk man negirdėti, kaip inkščia šita alkanų šunų ruja, – meldėsi teisėjas.
Tė ėmė loti, o Diupri atsigręžė į mane ir tarė:
– *Moi*, alkanas šuva.
– Susiimk, tėti, – pasakė Dalasas. – Nedaryk mums gėdos prieš daktarą Pitsą. Jis labai gražiai pasielgė, pakviesdamas tave čia.
– Jis – namų darkytojas, – atrėžė teisėjas. – Niekas pasaulyje neatplėš manęs nuo žmonos lovos, kai ji eina pasitikti Kūrėjo. Deja, Viešpats panelei Liusei bus labai griežtas. Gerasis Viešpats negaili moterų, kurios palieka nelaimingus savo vyrus tada, kai šiems labiausiai jų reikia. Paminėsit mano žodį.
– Kai labiausiai reikia? – paklausė Tė.
– Ausies uždegimas, – paaiškino jam Diupri.
– Ką tik atėjo telegrama, – pasakė Dalasas, eidamas nubraukti pleiskanų nuo suglamžyto tėvo kostiumo. – Ji tau nebe žmona. Kai eisi jos aplankyti, nepamiršk to.
– Ji mane paliko tik todėl, kad ją ištiko amžiaus vidurio krizė, – atsakė teisėjas labiau sau nei mums.
– Ji daug labiau paplitusi, negu jums atrodo. Paprastai ji ištinka, kai moteris patiria gyvenimo pokyčių – kai jos įsčios lieka bevaisės.
– Tai mes – vaisiai, – pasakė man Tė, rodydamas į save.
– Susiimk, tėti, – atnešęs popierinį puoduką karštos kavos pasakė Diupri. – Mums tavęs dar reikės.
– Kur Džonas Hardinas? – paklausė teisėjas. – Jis vienintelis šioje šeimoje liko ištikimas savo tėvui. Nepaisydamas nieko, jis vienintelis mane tebemyli, tebegerbia tėvystės instituciją. Neįtikėtina, tiesa?
– Vaje, – sutiko Diupri.
– Tik pamanyk, – pritarė Tė.
– Džekai, – tarė tėvas man. – Namie sočiai vietos. Jei nori, mielai priimsiu tave pas save.
– Aš ten ir apsistojau, tėti, – atsakiau. – Praėjusią naktį ten nakvojau.

– Kur aš nakvojau? – paklausė tėvas, ir kol jis mėgino prisiminti, jo akyse išvydau baimę.

– Džiovinaisi, – atsakė Dalasas. – Savo antruosiuose namuose apygardos kalėjime.

– Tuomet šįvakar pasikalbėsime, – pasakė man teisėjas. – Kaip senais gerais laikais. Berniukai, ateikit visi. Aš kieme ant žarijų iškepsiu kepsnių, visai kaip vaikystėje.

– Kaip puikiai sugalvojai, tėti, – pasakė Diupri. – Ačiū.

– Tikrai puikiai, – sutiko Tė.

– Pasakyk jiems, Džekai, – tarė mano tėvas, jo žvilgsnis pakito, akys sužvilgo. – Papasakok, kaip buvo senovėje. Aš eidavau gatve, ir visi pagarbiai traukdavosi man iš kelio. Tada buvau svarbus žmogus, su manimi derėjo skaitytis, tiesa, Džekai? Pasakyk jiems, kaip žmonės apie mane kalbėdavo. Berniukai tada dar buvo maži, jie neprisimins.

– Sakydavo, kad tu – gudriausias valstijos teisininkas, – atsakiau. – Geriausias advokatas, jei reikia kreiptis į prisiekusiuosius. Sąžiningiausias teisėjas.

– Aš jo nebeturiu, berniukai. Geras vardas ne amžinas. Manasis pražuvo, o aš nė nepastebėjau. Jis elgėsi nesąžiningai... prisėlino iš pasalų. Užklupo netikėtai. Papasakok jiems, Džekai. Tu didžiavaisi, būdamas mano sūnus.

– Iš visos širdies, tėti, – nesumelavau.

– Šiemet jau trissyk mečiau gerti, Džekai, – pasakė teisėjas. – Bet gyvenimas mane žeidžia ten, kur tik viltis pasiekia. O dabar štai Liusė. Liusė. Mano Liusė.

– Ji nebe tavo, – atsakė Dalasas. – Įsikalk tai į galvą, kol daktaras Pitsas tavęs nenuvedė pas mamą.

Tė žvelgė pro langą, kažką atidžiai stebėdamas, o iš intensyvios priežiūros skyriaus išėjo daktaras Pitsas ir pasuko mano tėvo link. Išgirdome, kaip upėje plonu balseliu zyzia valties variklis.

– Pokyčių nėra, – pranešė mums visiems daktaras Pitsas, paskui kreipėsi į mano tėvą: – Ačiū, kad atėjote, teisėjau. Jos daktaras man sakė, kad artimiausia viena ar dvi dienos bus lemiamos. Jei jas ištvers, jis mano, kad gali ir išsikapstyti.

– Laikykis, mama, – prie lango riktelėjo Tė. – Laikykis dantim ir nagais, mieloji.

– Tu ligoninėje, – pasakė Dalasas, – ne sporto bare.

– Ačiū, kad laiku pranešei, brolau, – atsakė Tė. – Ir ruoškis visiškai kontaktiniam ginčui. Džonas Hardinas prieplaukoje riša valtį.

– Gelbėk mus, Jėzau, – pasakė Dalasas.

– Blogiau negu būdavo? – paklausiau Diupri.

– Dar trupučiuką kvanktelėjęs, – paaiškino Diupri. – Bet pasidarė ir šiek tiek pavojingas. Lengvai išsigąsta.

– O dabar pradžiuginkime publiką studijoje, ponios ir ponai, pristatau jums beprotybę, – pasakė Dalasas.

– Pirma mirtis, – tarė Tė. – Paskui girtuoklystė.

– Nurimk, Tė, – pasiūlė Diupri. – Neparodyk jam, kad nerviniesi.

– Aš nesinervinu, – atsakė Tė. – Aš dedu į kelnes.

– Jam šį mėnesį nesuleido vaistų, – paaiškino Diupri. – Kai suleidžia vaistų, jam būna viskas gerai.

Džonas Hardinas pabeldė į langą ir parodė Tė jį atrakinti. Tė mostelėjo ranka, rodydamas, kad Džonas Hardinas turėtų apeiti aplink ir įeiti pro duris, o Džonas Hardinas į tai atsakė, išsirinkdamas plytą iš gėlių lysvės pakraštėlio netoli paminklo fontano. Kai jau atrodė, kad svies tą plytą pro langą, Tė skubiai jį atrakino, ir Džonas Hardinas it katė įsliuogė į laukiamąjį.

– Tau niekas nepasakojo apie duris, Džonai Hardinai? – paklausė Dalasas.

– Jo, pasakojo, – atsakė jauniausias mano brolis. – Bet man jos nepatinka.

Jis apsižvalgė po kambarį, ir jo žvilgsnis sustojo ties manim.

– Ponas Pica, – pasakė jis.

– Sveikas, Džonai Hardinai, – atsakiau. – Taip, vis dar gyvenu Italijoje.

– Neseniai atlase žiūrėjau, kur yra Italija, – pasakė jis. – Ji labai toli nuo Amerikos. Kam tau reikia gyventi taip toli nuo Amerikos?

– Žmonių būna įvairių, – atsakiau. – Todėl „Baskin-Robbinse“ būna trisdešimt vieno skonio ledų.

– Man užtenka ir Pietų Karolinos skonio, – atsakė jis.

– Kaip smagu, kad Džekas grįžo, tiesa, Džonai Hardinai? – paklausė Diupri.

– Kalbėk už save, – atkirto Džonas Hardinas. – Kaip laikosi mama?

– Blogai, – atsakė Dalasas. – Visai blogai.

– Ką tu čia šneki, Dalasai? – paklausė Džonas Hardinas.

– Kuo puikiausiai, – pasitaisė Dalasas. – Kai tik baigs bėgti dešimt tūkstančių metrų, sugrįš.

– Nurimk, brolau, – pasakė Tė. – Tuoj atnešiu tau kavos.

– Nuo kofeino aš išprotėju, – atsakė Džonas Hardinas.

– Kavos nereikia, – pritarė Diupri.

– Turbūt manai, kad turėtume nusilenkti prieš didvyrį užkariautoją, – pasakė man Džonas Hardinas.

– Gal porai dienų atidėkim tą ceremoniją, – atsakiau. – Nėra kur skubėti.

– Aš nė nepastebėjau, kad tavęs nėra, – pasakė jauniausias mūsų brolis ir nuėjo atsisėsti kuo toliau nuo mūsų. Jis prisidegė pirmąją cigaretę ir ėmė susikaupęs rūkyti.

– O apie plaučių vėžį kas nors ar pasakojo? – paklausė Diupri.

– O tau apie kalbos trydą ar pasakojo? – atrėžė Džonas Hardinas, ir mes palikome jį ramybėje.

Vis žvilgčiojome į jį, bet paslapčia. Jis buvo aukštas, lieknas ir nesveikai suskrudęs saulėje. Džono Hardino akyse kažkaip atsispindėjo netikėtai išlaisvintų paukščių siaubas. Nors visi pripažinome, kad mūsų vaikystė buvo ypač nerami, todėl visi buvome mažumėlę sukrėsti ir sužaloti, nė vienas nepatyrė tiek žalos, kiek Džonas Hardinas Makolas. Net kūdikystėje Džonas Hardinas buvo toks jautrus, kad net menkiausią judesėlį pastebėdavo. Jis visada atrodė pernelyg atlapaširdis ir naivus, kad gebėtų išlikti garsiosios mūsų tėvų meilės mūšio lauke.

Jis buvo mažėlis, mylimiausias vaikelis, ir jam pristigo tvirtybės iškęsti ilgus metus, stebint, kaip pamažu gura mūsų pasaulis, kaip tėvas išgeria tiek svaigalų, kad pakaktų pripildyti vidutinio dydžio gyvenamąjį vagonėlį, o mama pavargsta net ir vaidinti motinystę.

Tė, amžiumi Džonui Hardinui artimiausias brolis, susirūpinęs sekė jį akimis.

– Papasakok Džekui apie namelį medyje, Džonai Hardinai.

– Namelį medyje? – paklausiau.

– Senelis išskyrė Džonui Hardinui akrą žemės virš vandens, – sukuždėjo Diupri. – Džonas Hardinas virto savotišku atsiskyrėliu. Pastaruosius metus jis stato namelį ąžuole, svyrančiame virš Jamasio upelio.

Dalasas pridūrė:

– Ten labai gražu, bet į Pavasario išvyką po namus nepateks.

Diupri man sukuždėjo:

– Tam berniukui juk aiškiai ne visi namie.

Džonas Hardinas tarė:

– Kodėl šitoje šeimoje niekas nemoka laikyti liežuvio už dantų? Kuo blogai būtų visiems tiesiog laikyti liežuvį už dantų?

– O vaistų tau šį mėnesį jau suleido? – paklausė Džono Hardino Diupri.

– Kai tik pykteliu, tu klausi, ar man suleido tų prakeiktų vaistų, – atsakė Džonas Hardinas, rausdamas iš pykčio ir kumščiu trankydamas sau į delną, kad nevirpėtų rankos.

– Man skambino tavo daktaras, – paaiškino Diupri, eidamas brolio link. – Tu neatėjai sutartu laiku.

Juk žinai, kad jeigu tau nesuleidžia vaistų, imi jaudintis.

– Aš imu jaudintis, kai tu mindai man uodegą už tai, kad nenuėjau susileisti vaistų.

– Gal kurį laiką nevalgyk raudonos mėsos, brolau, – pasiūlė Džonui Hardinui Tė. – Išmėgink dzen meditaciją. Aš vaistais netikiu.

– Ir užgimė guru, – rūgščiai nusišaipė Dalasas. – Liaukis šnekėjęs it koks kalifornietis.

– Nekenčiu Kalifornijos ir visko, kas iš ten ateina, – sutiko Diupri. – Net gailiuosi, kad laimėjome Meksikos karą.

Visas kalbas apie mitybą ir geografiją nutraukė Džonas Hardinas tardamas:

– Pernai keturiolika gydytojų buvo teisiami už tai, kad nužudė savo pacientus. Taip ir žinokit, niektauzos.

– Tai kas? – po per ilgos pauzės paklausė Diupri.

– Jūs nieko nesuprantat. Nematot, kas panosėj guli. Ką gi padaryti, kad pripažintumėt tiesą? Danguje parašyti? Pabuskit. Juk viskas aišku.

– Džekas tavęs bijo, – perspėjo Diupri. – Jis tavęs nematė nuo tada, kai virtai Kvazimodu.

– Aš pasakysiu tavo viršininkui, Diupri, – tarė Džonas Hardinas. – Pranešiu apie tave atitinkamoms institucijoms. Kaip kažin ką. Tu esi gubernatoriaus samdinys valstijos psichiatrijos ligoninėje. Iš dešimties galimų balų gauni minus tris. Nei padėties, nei uždarbio, pati visuomenės padugnė.

Tė švystelėjo Diupri laikraštį ir tarė:

– Gal tu paskaitinėk skelbimus, brolau.

– Mano darbas man patinka, – atsakė Diupri. – Juk visą dieną dirbu su tokiais šaunuoliais kaip Džonas Hardinas.

– Vieną dieną jūs, šikniai, mane galutinai užknisit. Užknisit, nes aš žinau, ką jūs kalbat. Aš galiu sužinoti viską, ką jūs apie mane galvojat ir ką rezgat.

– Nagi, Džonai Hardinai, – tarė Dalasas. – Čia ne tu kalbi, o raudona mėsa.

– Ar norėtum užeiti aplankyti mamos, Džonai Hardinai? – paklausė daktaras Pitsas. – Tavo tėvas nusiminęs, gal jam palengvėtų, jei tu ateitum.

– Aš žinau, ko jūs siekiat, – atrėžė Džonas Hardinas. Jo veidas persikreipė, ir iš gilių klaidžių kanjonų jo širdyje staugdamas pakilo paranojos vėjas. – Nemanykit, viską aš žinau. Aš jus kiaurai matau. Visus jus kiaurai matau.

– Aš tik pasiūliau tau aplankyti mamą, – mėgino aiškintis daktaras Pitsas. – Nenorėjau tavęs įžeisti.

– Juk žinot, kad ji mirusi, – suriko Džonas Hardinas, bet jo balsas pritvinko įtūžio, ne skausmo. – Norit, kad tai aš praneščiau, jog ji mirė, nors nužudėt ją jūs. Jūs. Kol buvo ištekėjusi už mano tėvo, vėžiu ji nesirgo. Niekada apie tai nepagalvojot? Juk jūs daktaras. Po velnių, daktaras. Juk galėjot, po galais, vos ne kasdien tikrinti jos sveikatą. Bet ne. Pražiopsojot visus vėžio požymius. Septynis mirtinus ženklus. Visi pasaulio daktarai pažįsta septynis mirtinus ženklus.

– Jergutėliau, – tariau.

Diupri pridūrė:

– Einam, palydėsiu tave susileisti vaistų.

Džono Hardino akys net užsiliepsnojo.

– Tavęs nekenčiu visų labiausiai, Diupri. Tu pirmasis mano sąraše. Paskui eina Džekas. Mielasis Džekas, pirmagimis, manąs, kad gimė ėdžiose. Paskui Dalasas, kuris save laiko kažkokiu genijumi, nors iš tikrųjų nė velnio neišmano...

– Gal tau nupirkti išgerti, sūneli? – iš intensyvios priežiūros skyriaus išėjęs sukrėstas mano tėvas išgirdo sambrūzdį.

– Na jau ne, tėti, – atsakė Diupri. – Nuo svaigalų jam tik pablogės.

– Ir tėčiui iš jų ne kažin kokia nauda, – pastebėjo Dalasas. – Gal ir tėčiui pamėginti tų vaistų suleisti?

– Aš eisiu kartu, – pasakė Tė Džonui Hardinui. – Mudu kartu su Diupri nueisim susileisti vaistų.

– Vienintelis vaistas, kuris man padėtų – tai jei visi šiame kambaryje susirgtų vėžiu, o mieloji mamytė išeitų iš čia su manim.

Diupri pakilo ir atsargiai prisiartino prie brolio.

– Prašau, Džonai Hardinai. Juk žinom, kuo viskas baigsis. Tu sutriksi ir padarysi kokią nors kvailystę. Nė nenorėsi jos daryti ir nesuprasi, kad darai. Bet viskas tavo rankose. Susileisk vaistų arba policija atsiųs raštą, kad atvažiuočiau tavęs pasiimti.

– Jei man prireiktų išsiburti ateitį, šikniau, nueičiau į kinų restoraną, – užriko Džonas Hardinas. – Tu nori, kad susileisčiau vaistų vien todėl, kad padėtum viską nuslėpti. Taip? Tu žinai, kad dabar pat jie žudo mamą. Jie nuodija jos kraujotaką. Sunaikins jos kepenis, inkstus – viską. Ką nors žinot apie gamtos mokslus, nevėkšlos? Ar kuris nors nemiegojot per pono Gnano chemijos pamokas? Mama iš to kambario neišeis. Neišeis. Neišeis.

– Še tau kad nori, – sukuždėjo Dalasas panosėje. – Optimistas budynėse.

– Aš pats geriausias iš brolių, – pasakė Džonas Hardinas. – Mama taip sakė, ne aš. Aš tik dėstau faktus. Ji sakė, kad aš – jos numylėtinis. Mylimiausias vaikelis.

– Tu mažėlis, – atsakiau. – Ji visada tave labiausiai mylėjo.

– Še ir išgraužkit, – puikavosi Džonas Hardinas, besdamas pirštu į kitus brolius. – Net ir brangutėlis, vyresnėlis mano pusėje.

– Sūneli, gal tu prisėsk čia su manim, ir mudu pasikalbėkim apie senus gerus laikus, – pasiūlė teisėjas.

– Senus gerus laikus? Na ir pajuokavai. Ar girdėjot juokelį, nevėkšlos? Norit pasijuokti? Kaip jums toks pokštas? Senus gerus laikus.

Džonas Hardinas skubiai priėjo prie atviro lango ir išlipo lauk. Stebėjome, kaip jis skuodžia į prieplauką ir išsivaro valtį į pagrindinį kanalą, sukdamas tolyn nuo miestelio.

– Galbūt ir ne iš karto, – pasakė teisėjas, – bet nuo šito mūsų šeima pasidarys artimesnė.

– Jau jaučiu, kaip artėjame, – atsakė Dalasas, akimis sekdamas Džono Hardino valtį tolumoje.

Vėliau tą popietę atėjo mano eilė penkiolika minučių pasėdėti prie mamos lovos, palaikyti jos ranką ir bučiuoti skruostą, tyliai pasakoti viską, kas tik į galvą atėjo apie jos anūkę. Taip pat pasakiau jai, kad jos veidas vis dar gražus, kaip bežiūrėtum, nepaisant amžiaus, bet žinojau, kad jai labai nepatiktų būti apžiūrinėjamai be makiažo ar taip sušukuotai, kaip aš ją dabar šukavau. Iš jos akių tuzinais upeliūkščių tryško raukšlės. Panašios raukšlės driekėsi ir nuo lūpų kampučių, tačiau jos kakta buvo lygi tarsi vaiko. Mano mama šiame miestelyje savo grožiu naudojosi it skustuvu; jokio kito ginklo nesėkmingame gyvenime ji neturėjo. Voterforde buvo ir kitų moterų, gražesnių už ją, bet nebuvo jausmingesnių, ką ten, atviriau seksualių. Niekada nesu matęs seksualesnės moters už savo motiną, ir kiek tik pamenu, vyrai paskui ją sekiojo šniūrais. Jos figūra tebebuvo apvali, bet liekna, draugės jos pavydėjo, o sūnūs gėrėjosi. Jos kojos, kuriomis ji taip didžiavosi, buvo dailios, kulkšnys tobulai grakščios. „Jūsų mama – tikras lobis, – susižavėjęs kalbėdavo teisėjas. – Tikrų tikriausias lobis.“

Pažiūrėjau į sidabrinį chemoterapijos maišelį, iš kurio į mamos gyslas varvėjo nuodai. Jis priminė tyrą šaltinio vandenį, brangaus džino spalvą, ir įsivaizdavau, kaip giliai jos kraujotakoje jungiasi piktosios ląstelės. Chemoterapija kvepėjo aitriai ir pagedusiai, ir vėl prisiminiau įspėjimą, kad Liusei gresia vienodas pavojus mirti ir nuo leukemijos, ir nuo chemoterapijos.

Pasibaigus penkiolikai minučių, mane pakeitė Diupri, ir aš pastebėjau, kad mes instinktyviai laikomės prigimtinės chronologijos, pas mamą eidami lygiai tokia tvarka, kaip gimėme, nuo vyriausiojo iki jauniausiojo.

Kone negalėjau pakelti brolių žvilgsnių laukiamajame. Kol manęs nebuvo, jie ėmė kitaip apie mane galvoti, ir jutau niaurų jų smalsumą. Jie nieko nežinojo apie dabartinį mano gyvenimą, aš auginu dukrą, kurios nei vienas jų nepažintų, jei ji šią pat akimirką įžengtų į kambarį. Rašau apie vietas, kurių jie nematė, apie valgius, kurių jie neragavo, apie žmones, kalbančius mano šeimai beveik negirdėtomis kalbomis. Mano drabužiai kitokie, ir jiems prieš mane nejauku, ir man prieš juos. Tam tikra prasme visi jautėmės pamatuoti, atmesti ir paleisti. O mane pripažino kaltu, nes pabėgimu skelbiau, jog Pietūs – netinkama vieta man gyventi ir auginti savo dukrą.

Liusei vis atnešdavo gėlių, bet intensyvios priežiūros skyriuje jos buvo draudžiamos, todėl mes su broliais išsilakstėme po ligoninę, nešiodami puokštes

pacientams, kurie gėlių negaudavo. Dalaso žmona Dženisė atėjo su dviem jų vaikučiais, ir pastebėjau nepatiklius mažylių Džimio ir Maiklo žvilgsnius į mane, kai jie džiugiai ropštėsi kitiems dėdėms ant kelių.

– Taip tau ir reikia už tai, kad taip ilgai nesirodei, – pasakė Dalasas, o aš pritardamas nusikvatojau.

Penktą valandą jaunas Liusės daktaras Styvas Peitonas sukvietė mus ir pranešė niūrią, bet viltingą prognozę. Mano mama per ilgai nepaisė simptomų ir nesikreipė medikų pagalbos. Daktaras vėl pakartojo, kad ateinančios keturiasdešimt aštuonios valandos bus lemiamos, bet jei ji tą laiką ištvers, gali būti, kad po šio priepuolio liks gyva. Nesmagūs stovėjome priešais jį it kaliniai prieš griežtumu pagarsėjusį teisėją. Nors jo žodžiai mus baugino, stengėmės iš prastos padėties išspausti kuo daugiau. Vos jam nuėjus, daktaras Pitsas grįžo pas žmoną.

Mes su broliais sėdėjome ir tylėjome.

Tada Dalasas tarė:

– O kur tėtis?

– Tu nuvežei jį namo persirengti, – atsakė Tė.

– Ir parvežiau atgal.

– Prieš porą valandų jis išėjo parūkyti, – pasakiau.

– Va tai tau, – tarė Diupri. – Aš paieškosiu Vakarų sparne.

Dalasas rado jį, nulūžusį tuščiame antrojo aukšto kambaryje. Jis išgėrė visą butelį „Absolut Vodka". Mano tėvas manė, kad degtinės kvapo jam iš burnos niekas neužuodžia, ir dažnai ją gerdavo, kai tekdavo ilgai rodytis viešumoje. Jo slaptą girtuoklystę išduodavo sąmonės praradimas, o ne blogas kvapas. Mudu su Diupri išnešėme jį iš ligoninės kambario laiptais žemyn, o Tė su Dalasu bėgo pirma, atidarinėdami duris. Paguldėme jį ant galinės Diupri mašinos sėdynės, o Tė atsisėdo greta ir pasidėjo tėvo galvą sau ant kelių. Mudu su Dalasu sušokome ant priekinės sėdynės greta Diupri, kuris mus nuvežė į tėvo namus. Kadangi manęs taip ilgai nebuvo, klausantis brolių plepalų apie nieką, miestelio vienatvė užklupo mane iš pasalų.

Diupri lėtai važiavo ąžuolais apaugusia alėja, einančia Voterfordo upės pakrante. Dvylika dvarų, amžinų ir nebylių kaip šachmatų karalienės, stūksojo kitoje kelio pusėje. Dvarai ir vandens ąžuolai buvo tobulos priešingybės, galėjai justi seniai mirusių architektų troškimą pastatyti puošnius namus, priebėgas nuo ilgų vasarų, namus be apsimestinumų ir aikštijimosi, tversiančius tūkstantį metų ir nedarysiančius gėdos vandens ąžuolams, tokiems didingiems ir puikiems ant žalio altoriaus, išnirusio iš sūrios upės.

Išgirdau, kaip ant galinės sėdynės rąžosi tėvas. Akimirką pasirodė, kad jis liovėsi kvėpuoti, paskui vėl pasigirdo švelnus, vaikiškas knarkimas, ir aš nusiraminau.

– Maniau, jis metė gerti, – pasakiau.

– Jis ir buvo metęs, – atsakė Diupri, žvelgdamas į tėvą pro galinio vaizdo veidrodėlį. – Jis manė, kad per svaigalus jį paliko žmona. Tarsi negerdamas būtų koks karalaitis.

– O kada vėl pradėjo?

– Nieko nelaukęs, – atsakė Dalasas. – Tėvas tikino, kad vien svaigalai gali padėti jam ištverti sielvartą dėl prarastos išrinktosios. Jis taip sakė – prarastos išrinktosios, – ne aš. Jis senamadiškas vyrukas.

– Ei, tu ką, manai, aš ausų neturiu, tu niekšeli, – tarė teisėjas ant galinės sėdynės.

– O, kaip gerai, – pasakė Tė. – Tėtis nubudo.

– Manai, aš jausmų neturiu?

Diupri pažvelgė į mane, ir mes abu gūžtelėjome pečiais.

– Tai, ką tu dabar patiri, nėra jausmai, tėti, – atsakiau. – Tai *delirium tremens.*

Tėvas sustūgo:

– Kaip itališkai pasakyti „užsikrušk", Džekai?

– *Va fanculo.*

– Na, tai gali *va fanculo* visą naktį. Ir gerai, kad tavo stora subinė tupi Europoje, ir kaip gaila, kad grįžai namo naudotis mano svetingumu.

– Tu, Tė ir aš apsistojome pas tėtį, – paaiškino Diupri. – Gyvensime senuosiuose savo kambariuose. Bus smagu pasivaikščioti prisiminimų takeliais po vietas, kur vaikystėje mus kankino.

– Vai, vai, dar apsiverkit, – nusišaipė tėvas. – Jūs, vaikigaliai, nė neįsivaizduojat, kas yra sunki vaikystė. Per Depresiją nė penkių minučių nebūtumėt ištvėrę.

Mudu su Diupri pakartojome paskutinį sakinį lygiai tokiu pat pamokomu tonu, kaip ir tėvas.

– Toji Depresija turbūt buvo tikras pragaras, – pasakė Tė.

– Kasmet vis blogiau, – pritarė Diupri. – Niekas tos baisybės neištvėrė. Amerika liko dyka, išgyveno tik keli galiūnai, kaip tėtis. Mižniai jo sūneliai nė dienos nebūtų ištvėrę.

Diupri pasuko mašiną į Delfinų gatvę, kertančią du miestelio centro kvartalus. Parduotuvės buvo tipiškos miestelio įžymybės. Kiekviena jų buvo vis kitokia, bet sykiu jos gatvei teikė paslaptingo vientisumo, ir ji priminė tobulai apšviestą krantinę, kurioje nakčiai pririšta ištisas pulkas įdomių jachtų. Vis svarsčiau, iš kur tokiame gražiame miestelyje randasi tokie pikti žmonės.

– Kodėl mama nepanorėjo namo? – paklausiau Diupri. – Niekada nebūčiau pagalvojęs, kad ji jo išsižadėtų.

– Greta jūsų motinos Babilono kekšė atrodo tyra kaip vėjo pustomas sniegas, – iš galinės sėdynės pasigirdo balsas – jis savo ruožtu tęsė pokalbį. – Kai Dalila pabučiavo mane Judo bučiniu, patikėjau jai savo sėklą.

– Apie mamą jis visada kalba Biblijos terminais, – paaiškino Dalasas. – Šitaip jis jaučiasi baisiai moralus.

– O kaip namas? – klausinėjau. – Man regis, jį ji mylėjo labiau už mus.

– Kaip ji pati aiškino, – atsakė Diupri, – name glūdėjo tiek blogų prisiminimų, kad nė egzorcistas nepadėtų.

– Tame name glūdi begalė gražių prisiminimų. Gražiausių prisiminimų, – liūdnai rypavo tėvas.

– Kas tie gražūs prisiminimai, Diupri? – paklausiau.

– Nežinau. Esu apie juos girdėjęs. Bet pats tokių neturiu.

Mes su broliais nusijuokėme, bet juokas buvo skaudus ir kartus. Diupri ištiesė ranką pro Dalasą ir spustelėjo mano delną. Šituo slaptu ženklu jis pasveikino mane, grįžus namo. Jis žadėjo man, kad brolių krašte visada rasiu išsigelbėjimą. Mano brolių draugystė degė švelnia liepsna, kurios mano tremtis nesugebėjo užgesinti.

Kai Diupri įsuko į kiemą, paskutinė dienos šviesa krito į gimtąjį mūsų namą, o upė buvo patvinusi. Žvelgdamas į namą, jaučiausi lyg žiūrėčiau į slaptą savo paties dalį, vietą, kur matyti randai ir krateriai tamsiojoje sielos pusėje, toje, kur nepakeliama kančia, agonija ir skausmas šliaužia laižytis žaizdų. Be to, jis stovėjo greta Šailos namų.

– Padėkit man išlipti iš tos prakeiktos mašinos, – užriko tėvas.

Mudu su Diupri ištraukėme jį iš mašinos ir nuvedėme per sodą, darsyk pakartodami šimtus kartų vaikystėje vaidintą sceną. Ji paliko savo ženklą mūsų vaikystėje ir, neabejoju, pridarė daug žalos ir suaugus mūsų susikurtiems gyvenimams.

– Žinai, – pasakė Diupri, – galėtų tėtis sau gerti, tik kad toks piktas nebūtų.

– Nenorėk per daug, – atsakiau.

– Dabar supranti, kodėl aš gyvenu Kolumbijoje? – paklausė Diupri.

– O apie Romą klausimų bus?

– Ne, ką tu. Iškart viskas aišku.

– Gana čia dergtis, – įsiterpė tėvas. – Iškaršiu jums abiem kailį.

– Mūsų keturi, – priminė jam Tė.

– Ką padarysi, tėtuši. Tu senas, silpnas ir jau gerokai padėvėtas. Mes – pačiame jėgų žydėjime, o tu mums nepatinki.

– Viešpatie, aš jį įtaisiau dirbti, – suaimanavo teisėjas, žiūrėdamas į Dalasą. – Perdaviau jam milijoninę teisės firmą.

– Susitikę su tėčiu, mano klientai skubiai perka bėgimo batelius, – pasakė mums Dalasas. – Nes nori labai greitai pabėgti iš tos firmos.

– Dieve, kaip gera grįžti namo, – pasakiau. – Senoji tėviškė. Šeimos albumai. Naminis maistas. Bažnyčios piknikai. Senas šelmis tėtis rodo anūkėliams fokusus.

– Na gana jau.

– Ne, negana, tėti, – atsakiau. – Be mūsų pagalbos tu nepaeini. Ak, tiesa. Ačiū. Nėra už ką. Malonu pasitarnauti. Tiek to, negaila.

– Visai ne ačiū, nevėkšlos, – atrėžė tėvas.

Mudu su Diupri vedėme svirduliuojantį teisėją į namus. Voterfordas – iš tų Amerikos miestelių, kuriuose duris rakina tik paranojikai ir tie, kas neturi draugų. Mudu tobulu šokio žingsneliu įsmukome pro tarpdurį ir įvedėme teisėją į prieškambarį, nė neužkliudę durų rankenos. Tai nežymus girtuoklių sūnų sugebėjimas, vienas iš daugelio, kurių išmoksta mergaitės ir berniukai, jei jų tėvai visą gyvenimą lieja į vidinį priklausomybės vandenyną džino ar burbono upes.

Tačiau laiptais lipti mūsų tėvas nepanoro, todėl nerangiu finišo žingsneliu lyg trikojų lenktynėse nuvedėme jį į svetainę. Švelniai paguldėme, ir jis užmigo, mums nė nespėjus pakelti jo kojų ant pagalvės ir nuauti batų.

– Na va, – tarė Diupri. – Kaip smagu. Dieve, Makolų šeima tikrai sugeba linksmintis.

Pažvelgiau į tėvą, ir staiga mane užplūdo gailestis. Kokia nyki buvo tėvystės kelionė šitam sudėtingam, pervargusiam žmogeliui.

– Man labai nemalonu sakyti, – tarė Dalasas, – bet dabar man reikia išgerti. Keliaukit į poilsio kambarį, o aš sumaišysiu.

Poilsio kambaryje pažvelgiau į biblioteką ir mažumą pradžiugau, kaip visada supratęs, kokie mano tėvai apsiskaitę. Braukiau rankomis per nuskaitytus Tolstojaus raštus ir darsyk pamaniau, kaip ironiška, kad mano tėvas taip myli Tolstojų, bet niekaip nesugeba mylėti savo šeimos.

Uodžiau knygas ir beuosdamas supratau, kad kvėpuoju savo kvapu, kad užplūsta aromatingi pažįstami praeities smilkalai: medžio dūmų, teisės knygų, grindų vaško, jūros oro ir tūkstančių blankesnių kvapų, iš kurių sumaišytas šis keistas oro ir prisiminimų vynas.

Už stalo kabojo visos šeimos nuotraukos, dailiai įrėmintos ir sukabintos ilgomis chronologiškomis eilėmis. Pirmojoje nuotraukoje aš buvau kūdikis, mielas baltapūkis. Mano tėvai buvo tokie gražūs, kad atrodė tarsi giliai užsislaptinę

karalaičiai. Jie tviskėte tviskėjo sveikata. Tėtis buvo tvirtas ir raumeningas, ką tik grįžęs iš karo; mamos grožis virsta per kraštus, sodrus ir goslus it gėlių laukas per lietų. Nujaučiau, kaip jie turėjo mėgautis kits kito kūnais, kokių aistrų liepsnos turėjo nušviesti kelią iki mano pradėjimo.

Visos tos nuotraukos tiesiog draskė širdį. Kaip dauguma vaikų, nuotraukose mes visada šypsojomės, o tėvai juokėsi. Visi ant sienos sukabinti atvaizdai sklandžia, džiugia kalba bylojo apie žavų vyrą ir moterį, pagimdžiusią pulkelį šviesiaplaukių, it ūdros grakščių vaikų, spindinčių gyvybingumu, raudonskruosčių, žalių, nenustygstančių vietoje. „Kokia šauni, nuostabi buvo mūsų šeima", – pasakiau sau, tyrinėdamas nuotraukas, slepiančias akiplėšiško melo potvynį.

Vienoje nuotraukoje aš stovėjau fone ir nesišypsojau. Pažvelgiau į ją ir pamėginau įsivaizduoti, ką tada galvojau. Fotografuota buvo tą savaitę, kai mane paguldė į ligoninę, nes tėvas sulaužė nosį. Pasakiau daktarui, kad susižeidžiau per futbolo treniruotę, o kai daktaras ją atstatė, verkiau. Pakeliui namo tėvas vėl man užvažiavo už tai, kad verkiu.

Kaip buvo galima nemylėti tokio berniuko, kaip aš? Pamaniau, žiūrėdamas į drovų berniuką, koks kadaise buvau. Ir dailus buvau. Kodėl niekas nesusiprotėjo man to pasakyti?

Diupri įėjo į poilsio kambarį ir padavė man džino su toniku.

– Atrodai baisiai. Užsupo po kelionės?

– Jaučiuosi labai pavargęs, bet jei pamėginčiau, tikriausiai neužmigčiau. Man reikia pasikalbėti su Lėja, bet jau vėlu, ji jau miega.

– Gal turi jos nuotraukų?

– Jo, – padaviau Diupri voką, o kiti du mano broliai atėjo ir ėmė žiūrėti jam per petį.

Jie neskubėdami peržiūrėjo nepažįstamos savo dukterėčios nuotraukas. Atidžiai kiekvieną tyrinėdami, jie šypsojosi ir juokėsi.

– Ji – kaip iš akies lupta Šaila, – pasakė Diupri. – Bet jos akys kaip mamos. O kai kurios moterys įmanydamos pasismaugtų už mamos akis.

– Stebuklinga mergytė, Diupri. Aš nieko nedarau. Tik stengiuosi netrukdyti.

– Ar įeinant pažiūrėjai į Šailos namus? – paklausė Tė.

– Ne, ir daugiau niekada gyvenime neketinu į juos žiūrėti. Aišku, per ateinančias trisdešimt sekundžių visa tai galėtų pasikeisti.

– Tuo klausimu rūpesčiai jau kaupiasi, – pasakė Dalasas. – Vakar man į kontorą paskambino Ruta Foks ir klausė, kada tu atskrendi. Girdėjome, kad Marta Romoje tave susekė.

– Šį pavasarį mane į savo kelionės planus įtraukė daugybė žmonių.

– Ruta labai nori su tavim susitikti. Nuo Šailos mirties niekas taip neprisikentėjo, kaip ji, – pasakė Dalasas.

– Nė nežinojau, kad dėl to varžomasi.

– Ji nuostabi moteris, Džekai. Tikiuosi, to nepamiršai, – nenusileido Dalasas.

– Paskutinį kartą ją mačiau teisme. Ji liudijo, kad buvau netikęs vyras jos dukrai ir netikęs tėvas Lėjai.

– Išeik į verandą ir pažiūrėk į tuos namus, – liepė Diupri.

Sunkiai pakilau, išvargęs tiek, kad nė nesupratau, kaip dar laikausi neužmigęs. Perėjau per pažįstamus šio mielo, bet apleisto namo kambarius ir išėjau pro laukujes duris, tyrai baltas kolonas, simbolizuojančias eleganciją ir paprastumą, Pietų Karolinoje vadinamą Voterfordo stiliumi. Jau buvo sutemę, ir aš pažvelgiau į upę ir žvaigždėtą dangų, užlietą blyškaus, ankstyvo mėnulio emalio. Paskui nusisukau ir nuėjau į kitą verandos pusę, kur išvydau didžiulį namą greta bekraščio kiemo, kur praleidau vaikystę. Kai ji buvo maža, aš pastebėjau jos grožį, dar neprasidėjus brandai, ir ištyriau namus, kuriuose vyko tokios paslaptingos transformacijos, kol žvaigždės ir Voterfordas snaudė. Šailos dailumą pamačiau gerokai anksčiau, nei pajutome kraujyje putojant kokį nors potraukį kits kitam. Antrojo aukšto verandoje pamačiau Šailos motiną, Rutą Foks, liekna kaip liepsnelė, stovi sargyboje, apsivilkusi baltu rūbu. Ji stovėjo lygiai ten pat, kur stovėdavo Šaila, siųsdama man oro bučinius, kadaise nuskaidrinusius man visą pasaulį.

Ruta pamojo man, liūdesio ir tylos gestas.

Aš linktelėjau. Tesugebėjau linktelėti, ir tai maniau, kad neištversiu.

Vienuoliktas skyrius

Iš pamiršto aprūkusio sapno nubudau kambaryje, kuriame mane supo sustingusi mano vaikystė, o upėje trimitavo medienos barža, veltui stengdamasi išbudinti miegantį tilto prižiūrėtoją. Užaugau upių apsuptyje. Jokia upė negali čiurlenti, nešaukdama manęs vardu. Tamsoje atsikėliau, baimindamasis dėl motinos gyvybės, nešiodamas širdyje tą karštligę, dabar jau tokią savaime suprantamą kaip alkis. Įsiklausiau ir išgirdau namuose kitų garsų, kai kambariuose, nepaliestuose nuo tos dienos, kai išžygiavome pasitikti savo gyvenimo, ėmė busti mano broliai. Brolių judesiai virto švelniu nuolatiniu gaudesiu naujam gyvenimui prisikėlusiuose namuose. Skusdamasis užuodžiau kavą, o Diupri mudviem su Tė patiekė skanius pusryčius prieš vykstant į ligoninę budėti toliau.

Kai grįžome į laukiamąjį, Dalasas ten jau mėgino užmegzti pokalbį su labai apkvaitusiu ir nešnekiu Džonu Hardinu.

– Pokyčių nėra, – pasakė Dalasas, kai įėjome ir užėmėme savo vietas kambaryje. Kai Džonas Hardinas pažvelgė į mane, jo veidas buvo toks uždaras, kad priminė slaptą balsavimą. Tė priėjo prie jo, apglėbė per pečius ir tarė:

– Kaip laikaisi, brolau? Gaila, kad vakar nebuvai su mumis... buvo tikras brolių *pau vau*. Tikrai labai smagu. Taip kvatojomės, kad liūtai negalėjo užmigti.

– Manęs niekas nekvietė, – atsakė Džonas Hardinas, nedraugiškai nustumdamas brolio ranką sau nuo peties. – Nečiupinėk prekių. Aš žinau, jūs visi manot, kad aš žydras, nes aš nevedęs.

– Ne, nemanom, – atsakė Dalasas. – Manom, kad tu gudrus.

– Mums nesvarbu, koks tu, brolau, – pritarė Tė. – Tik gaila, kad tau su mumis taip nejauku.

– Neprisišnekėk, – perspėjo Diupri.

– Diupri vis negerai, kol manęs į tramdomuosius marškinius neįkišo, – atkirto Džonas Hardinas, baugščiai dėbsodamas į brolį. – Jam nuo to net širdis suvirpa. Tiesa, Diupri?

– Man labiau patinka žiūrėti Džonį Karsoną, – atsakė Diupri.

– Ša, brolau, – subarė Tė Diupri.

– Diupri mato Džoną Hardiną sudėtingose situacijose, apie kurias mes nieko nė nežinome, Tė, – įsiterpė Dalasas. – Kai tik prasideda spektaklis, žiū, jis ir čia.

– Ką reiškia spektaklis? – paklausiau.

– Jei jis nenueis susileisti vaistų, tuojau sužinosi, – atsakė Diupri, versdamas rytinę sporto skiltį. Jam taip sakant, man pasirodė, kad jis – kažkokia anomalija; viena Diupri dalis buvo užsukta kaip laikrodukas, o kita lyg koks aušiklis saugojo pagrindinį psichikos variklį nuo perkaitimo. Įtampa tarp jo ir Džono Hardino driekėsi it aukštos įtampos laidas.

– Tu elgiesi taip, lyg aš vis dar būčiau mažėlis, – pasakė Džonas Hardinas.

– Tu visada būsi mažasis mano broliukas, – neatitraukdamas akių nuo laikraščio, atsakė Diupri.

– Matot, kaip nesąžininga, – pasakė Džonas Hardinas, lyg gurkštelėjęs grynų citrinų sulčių. Jis iš visų jėgų stengėsi išsakyti, ką jaučia. – Tavo akimis žiūrint, užaugti aš negaliu. Nes man kartais užeina, aš turiu problemų, ir tu niekada nepatikėsi, kad iš tikrųjų aš suaugęs. Kai aš išprotėju, tai ne dėl to, kad būčiau mažas. Tai savaime. Nuo manęs nepriklauso. Man tiesiog užeina, ir aš nieko negaliu padaryti. Supranti?

– Nea, – atkirto Diupri.

– O aš suprantu, – įsiterpiau. – Puikiai suprantu, ką turi galvoje.

– Ir aš, – pridūrė Tė.

– Viskas labai gražu, kol nenutinka ko nors negero, Džonai Hardinai, – tarė Dalasas. – Tada nelengva prisiminti, kad nieko negali padaryti.

– Susileisti vaistų – kas galėtų būti lengviau, – pasakė Diupri. – Susileidi vaistų, nieko neatsitinka. Nesusileidi, ir prasideda.

Tė tarė:

– Jis suaugęs žmogus, gali ir pats nuspręsti, ar jam leistis vaistų, ar ne.

– Dėkoju, Tė, – atsakė Džonas Hardinas. – Tu labai geras.

– O kai visas grožis prasideda, Tė niekada nepasipainioja, – atkirto Diupri.

– Bet jis teisus, – tariau. – Džonas Hardinas gali pats nuspręsti.

– Lengva filosofuoti, kai gyveni Romoje, Džekai, – atrėžė Dalasas.

Po šio pokalbio Džonas Hardinas atsiskyrė nuo mūsų ir nepaliaudamas rūkė, akimis sekdamas kelis upe pro ligoninę praplaukiančius laivus. Jis spinduliavo nepramušamą vienatvės ir pavojaus aurą, nors klausėsi kiekvieno kambaryje ištariamo žodžio ir leido kalbą pro išklerusį, netobulą filtrą. Kai išėjome pasivaikščioti į ligoninės sodą, Dalasas man viską paaiškino. Džonui Hardinui anglų kalba buvo disharmonijos, siautulio ir painiavos instrumentas. Nekalti kurio nors brolio žodžiai Džono Hardino prote galėjo įgyti žeidžiamą reikšmę. Kiekvienas pokalbis su juo galėjo akimirksniu pakrypti neteisinga linkme. Jis labai daug kuo domėjosi ir buvo puikiai apsiskaitęs, bet menkiausias loginis kirtis ar vos pakitusi intonacija galėjo išmušti jį iš vėžių. Kad pasiektum pastovumo karalystę, kur Džonas Hardinas jautėsi saugus, reikėjo įveikti šiurpią demilitarizuotą zoną, pilną spąstų, stebėjimo punktų ir ekscentriškų, kintamų slaptažodžių. Jo pusiausvyra buvo judri ir netvirta.

– Ar apie mamą kas nors bent pagalvojo? – paklausė Džonas Hardinas iš dūmų kamuolio. – Kalbat apie viską. Ar kas nors žino, ar ji gyvens ar mirs?

– Dabar pas ją daktaras Pitsas, Džonai Hardinai, – atsakė Diupri, stodamasis ir eidamas per kambarį brolio link. – Jis tariasi su gydytoju.

– Jis mums ne tėvas, žinot? – tęsė jauniausias mūsų broliukas. – Mano gimimo liudijime nė nepaminėtas joks daktaras Džeimsas Pitsas. Iš kur žinoti, kad jis mums sako tiesą apie mamą? Galbūt jis švirkščia jai narkotikus. Pamažu žudo, kad galėtų pasiglemžti visą teisėtą mūsų palikimą.

– Mama ne kažin ką turi, – atsakė Dalasas, atsargiai artindamasis prie brolio. – Patikėk, aš jos testamento vykdytojas.

– Daug kas teisėtai mums priklauso, – nenusileido Džonas Hardinas. – Jūs galit ir nepaisyti materialių vertybių, dėl kurių mūsų motina visą gyvenimą darbavosi. Bet aš iš kitokio molio drėbtas.

– Molio, – sukuždėjo Dalasas. – Jis manosi esąs koks ąsotis.

– Daktaras Pitsas mus mėgsta, – atsakė Tė. – Jis tikrai mūsų neapgaudinėtų.

– Jo akys – kaip plėšiko, – tikino Džonas Hardinas. – Jis iš tų, kurie vis žvalgosi į antrąjį namų aukštą, tikėdamiesi rasti neužrakintą langą.

– Jo akys skvarbios, – sutiko Dalasas. – Dėl Dievo meilės, juk jis chirurgas.

– Ne, Džonas Hardinas teisus, – skubiai įsiterpė Tė. – Kažkas daktarėlio akyse ne taip.

Būdamas toks neapsisprendėlis, Tė kartais tapdavo abiejų pusių draugu ir priešu. Tė nė nešovė į galvą, kad svyravimas – tai būdas pasirinkti pusę, išduodant visus.

Dalasas ėmė vaikštinėti po laukiamąjį, taip garsiai žvangindamas raktais kišenėje, kad staiga visi sužiuro į jį. Jis manė, kad, įgijęs teisininko diplomą, vedęs moterį iš geros šeimos ir verslo bei asmeninius reikalus tvarkydamas santūriai ir oriai, jis išvengs groteskinių ir nevaržomų savo šeimos elgesio protrūkių. Jis visada gėdijosi savo šeimos ir stengėsi pasislėpti nuo jos ekstravagancijos ir atsargumo ar santūrumo stokos. Dalasas ilgėjosi orumo ir manė, kad šitoks troškimas visai menkutis, ypač kai motina merdi. Tačiau žinojo, kad jei apie tai užsimintų ar tokį prašymą išsakytų garsiai, tikėtis gali bet ko. Žinojo, kad šie žmonės gali viską. Apimtas nevilties, jis atsisėdo greta manęs ir tarė:

– Čia ne šeima. Čia tauta.

– Kai tik paaiškės, kaip laikosi mama, aš dingsiu, – atsakiau.

– Paprastai taip nebūna, – tarė Dalasas. – Bet kai visi susispaudžiame... visi viename kambaryje.

– Nė pats Dantė nebūtų sugebėjęs įtaigiau aprašyti pragaro, – atsakiau.

– Niekada jo neskaičiau, – tarė Dalasas. Paskui, apsižvalgęs po kambarį, sukuždėjo: – Žinai, aš liepiau žmonai šiandien čia neateiti. Ne todėl, kad nenorėčiau jos čia matyti, bet todėl, kad baiminuosi nežinomybės. Niekada negali žinoti, kas nutiks ar kam neatlaikys nervai. Čia pažeminimų būna tokių įvairių. Nė nežinau, ko saugotis.

– Mūsų šeimoje tai visai nesunku, – atsakiau. – Saugokis štai ko: visų vyrų, visų moterų ir apskritai viso gyvenimo.

– O Dieve, – suvaitojo Dalasas. – O aš jau maniau, kad bus saugu vėl nerti, bet va – tėtis ateina. Ar jis bus girtasis tėtis ar blaivusis?

Mano tėvas žinojo visus didingo įėjimo niuansus ir taisykles, ypač kai būdavo blaivus. Jis pasirodė tarpduryje švariai nusiskutęs ir be priekaištų apsirengęs. Jis stovėjo pasitempęs, lyg pėstininkas – kadaise toks ir buvo, žvilgsniu jis šukavo kambarį lyg plėšrus paukštis, medžioklės plote ieškąs grobio.

Suskaičiavau iki keturių ir įkvėpiau; mano šnerves užplūdo odekolono „English Leather“ kvapas ir priminė visą vaikystės blogį. „English Leather“ buvo aiškus ženklas, kad mano tėvas pamėgins susiimti ir artimiausias kelias dienas

negers. Jis, regis, turėjo kažkokį vidinį barometrą, rodantį, kad jau peržengė kokią nors elgesio ar savikontrolės ribą ir kad metas šį tą pareguliuoti. Jis buvo ne šiaip sau alkoholikas, o gabus alkoholikas. Blaivybė jam buvo slaptas ginklas. Visą mano vaikystę jis kartais staiga mesdavo gerti, apsišlakstydavo odekolonu ir artimiesiems suteikdavo daugybę vilčių, kad gyvenimas pagerės. Šita buvo pati blogiausia jo savybė. Bet galiausiai visi išmokome nepamilti išsiblaiviusio tėvo.

– „English Leather", – pasakiau. – Skausmo aromatas.

– Mane tiesiog fiziškai pykina, kai jį užuodžiu. Kaip Dievą myliu. Perku jam kitokį losjoną po skutimosi. Manai, kada nors jį naudoja? Kur jau, – atsakė Dalasas. – Ir mano kontora juo kvepia.

– Berniukai, norėčiau jums padėkoti, kad vakar pasirūpinote savo tėvu, – pasakė teisėjas globėjišku, bičiulišku balsu. – Mėginau snūstelėti nenaudojamame kambaryje. Taip jaudinausi dėl Liusės, kad nė nepajutau, koks buvau pavargęs.

– Į sveikatą, tėtuši, – atsakė Tė.

– Šįryt nubudęs pajutau kažką didingo, – tęsė teisėjas.

– Vienintelis man pažįstamas žmogus, kuriam patinka pagirios, – nukirto Diupri.

Tėvas tęsė:

– Manau, šią pat akimirką jos leukemija sprunka, išguita lauk, ir po mėnesio kito mes visi iš jos tik pasijuoksim. Tik pažiūrėkit, vaikinai, kokie jūs paniurę, nosis nukabinę. Nagi, pralinksmėkit!

– Tėti, mums nereikia įkvepiančių kalbų, – atsakė Dalasas. – Verčiau pasistenk būti mums tėvas. Iš to galbūt bus naudos.

– Teigiamas požiūris šiame gyvenime labai praverčia, – tarė teisėjas. – Pasistenkit jį išsiugdyti, berniukai.

– Nelengva laikytis teigiamo požiūrio, tėti, – atsakė Diupri, – kai tavo motina miršta nuo vėžio.

– Nagi, brolau, – įsiterpė Tė, – negi leisi tokiam niekniekiui gadinti ūpą?

– Neneigsiu, – atsakė Diupri, – man dėl to nesmagu.

– Nurimkit, berniukai, – guosdamas tarė tėvas. – Tą moterį pažįstu geriau negu bet kas pasaulyje. Ji tokia kieta, kad tikrai viską ištvers. Ji daili kaip paveiksliukas, ir dėl to kartais atrodo trapesnė negu iš tikrųjų. Bet jus pagimdė Trojos kareiva. Galit įkišti jos ranką į ugnį, o ji vis tiek neišduos Trojos slaptažodžio.

– Mūsų tėtis, – tarstelėjo Tė, – tikras Homeras.

– Sėsk, tėti, – pasiūlė Dalasas. – Netrukus ateis jos daktaras papasakoti, kaip einasi.

– Joks vėžys nesugebės įveikti Liusės Makol, – tęsė teisėjas. – Ji – kietas riešutėlis. Turiu užeiti pas ją ir pasirodyti, kad jos neapleidau. Visada sugebėdavau paguosti Liusę, kai pasaulis aplink virsdavo pragaru. Buvau jos uola, saugus uostas per audrą. Kai dirbau teisėju, žmonės stodavo prieš mane dėstyti savo bylų. Visą gyvenimą mokiausi teisės. Įstatymus pažįstu kaip savo penkis pirštus. Žinau jų didybę ir jų kietą širdį.

– Klausyk, tėti, – pertraukė jį Dalasas, – ar įsivaizduoji kalbąs prisiekusiesiems? Mes tavo sūnūs. Nereikia mums rėžti kalbų.

– Kai įstatymai nepadėdavo, kaip kartais kad nutinka, dažnai pasitelkdavau maldos galią.

Tė nuo tokių šnekų susierzino ir tarė mums:

– Man jis labiau patinka girtas.

– Girtas jis niekam nepatinka, – pataisė jį Dalasas. – Jis tau patinka nulūžęs.

– Važiuojam pasivažinėti, – pasakė Diupri Džonui Hardinui, kuris susinervinęs vaikštinėjo šen ir ten it leopardas naujame zoologijos sodo aptvare.

– Liaukis, tėti, – pasakiau, išsigandęs Džono Hardino žvilgsnio. Kažkas jį speitė į kampą iš vidaus. Jo akys atrodė kaip zyliojančio arklio.

– Atnešiu tau kavos, brolau, – pasakė Džonui Hardinui Tė.

– Nuo kofeino jam bus tik blogiau, – atsakė Diupri.

– Kas tave pasamdė manęs prižiūrėti? – sukandęs dantis, paklausė Džonas Hardinas Diupri. – Perskaitei skelbimą? Kas tau skyrė prižiūrėtojo pareigas? Kas liepė tvarkyti mano gyvenimą?

– Netyčia taip susiklostė, – atsakė Diupri, vartydamas žurnalą, bet neperskaitydamas nė žodžio, įsitempęs, pasirengęs veikti. – Tiesiog taip nuskilo.

– Jis mane erzina. Jūs visi matot, kaip jis veda mane iš proto. Taip subtiliai. Vos girdimomis gaidelėmis. Bet jos – tarsi aidas. Aš ką nors pasakau, o jo balsas po poros sekundžių pakartoja. Ir visada mažumėlę nepritariamai. Kaip koks redaktorius. Kaip komentatorius, kuriam aš atrodau lyg palaidas beprotis. Juk akivaizdu. Juk visi matot, kad man viskas gerai. Man tik reikia trupučio tylos ir ramybės. Aišku, jaudinuosi dėl mamos. Jie meluoja apie ją. Tačiau aš tuos melus perprantu. Matau, kaip yra iš tikrųjų. Nesakau, kad mama neserga. Galbūt jai gripas. Bet tikrai ne leukemija. Dievulėliau, leukemija. Prisimenat mamos leukemiją? Taip negali būti. Pusiausvyros dėsnis. Nepamirškit.

– Prisimenam mamos leukemiją, – atsakiau. – Patikėk.

– Čia kažkoks pokštas, – pridūrė Džonas Hardinas.

Tėvas vėl prašneko, o jo rankos virpėjo.

– Praėjusią naktį negalėjau užmigti... – pradėjo jis.

– Jis knarkė kaip užmuštas, – sukuždėjo Dalasas ir nuėjo prie lango, atidarė jį ir įleido upės kvapo.

– Todėl vakar naktį meldžiau Viešpatį stebuklo, o kai šįryt išvydau virš Atlanto tekančią saulę, supratau, kad tai – ženklas, jog Jis išgirdo mano maldas ir išvaduos vargšelę Liusę nuo susitikimo su Juoduoju mirties angelu.

– Nežinojau, kad giltinė – negrė, – tarstelėjo Diupri, bet dabar jis nežiūrėjo į tėvą, o sekė kiekvieną savo brolio Džono Hardino judesėlį.

– Užsičiaupk, tėti, – užriko Džonas Hardinas. – Kaip tu vis nesusipranti užsičiaupti? Danguje kabo palydovai. Aukštai aukštai. Juos paleido rusai. Ten, aukštai, mūsų klausosi angelai. Jie naudojasi tais palydovais. O palydovai prijungti prie šitų lempų. Visi girdi, ką mes sakom ir galvojam. Tai gal galėtum užsičiaupti?

– Eime, Džonai Hardinai, – pasakė Diupri draugiškai, bet griežtai.

– Nelįsk prie mano mažiuko, – atkirto teisėjas. – Jis nusiminęs dėl mamos.

Dalasas pažvelgė į mane ir nustebęs tarė:

– Tai štai kodėl tu gyveni Italijoje. Tu protingiausias iš mūsų visų.

– Ten dar sočiai vietos, – atsakiau, akimis sekdamas, kaip Diupri artinasi prie Džono Hardino.

– Man neramu dėl dviejų dalykų, brolau, – pasakė Tė, mėgindamas nuraminti Džoną Hardiną. – Palydovų ir angelų.

– Tu niekada to iki galo nesuvokei, – paaiškino Džonas Hardinas.

Atsidarė durys, ir įėjo Liusės daktaras Styvas Peitonas sykiu su Džeimsu Pitsu. Daktaro Pitso akyse žibėjo ašaros, o kai daktaras Peitonas pamėgino jį paguosti, Džonas Hardinas ėmė klykti.

– Nutilk, sūnau, – paliepė teisėjas. – Čia ligoninė. Gali gauti nuobaudą.

Džoną Hardiną užvedė patėvio ašaros. Makolų vyrai retai kada ašarodavo; ašaros buvo retos kaip perlai tame rūsčiame lobyne, kur saugomas sielvartas.

– Pokyčių nėra, – pasakė daktaras Peitonas. – Negaliu jums pranešti jokios geros žinios, tik kad ji šiaip taip laikosi.

– Susiimk, sūneli, – pasakė teisėjas įsismarkavusiam sūnui, kuris, daktarui prabilus, nebespiegė, o tik vaitojo.

– Vaistų nesusileido, – pasakė Diupri. – Šikšnosparniai jo galvoje ima kirbėti.

Džonas Hardinas pažvelgė į kambario kampą, kur spietėsi jo broliai. Užsimerkė, stengdamasis galvoje nutildyti pašalinius triukšmus ir trukdžius, bet ten viskas dūzgė ir riaumojo, ir jam nebebuvo saugu nei vidiniame pasaulyje, nei tame, kurį išvysdavo atsimerkęs.

Virpančiu balsu Džonas Hardinas tarė:

– Toje palatoje jie žudo mūsų motiną, o mums visai nerūpi. Reikia eiti ten jos gelbėti. Kai buvome maži kūdikėliai, ji gynė mus nuo jo... Štai tas nenaudėlis, kuris žudo mūsų motiną.

– Daktare, susipažinkite su Džonu Hardinu, – pasakė Tė. – Įtariu, kad medicinos mokykloje apie jį nesimokėte?

Džonas Hardinas grėsmingai, bet sukaustytai žengė daktaro Peitono pusėn.

– Pirmyn, Džekai, – pasakė Diupri, ir mes abu pasukome užkirsti Džonui Hardinui kelio per kambarį iki daktaro. Įgudusiai nukreipėme jį į šalį gėrimų automato link, kur Diupri įmetė tris monetas ir nupirko broliui kokakolos.

– Labiau norėčiau dietinės kolos, – tarė Džonas Hardinas. – Stengiuosi numesti svorio. Šiame mieste visi stori kaip kiaulės, todėl noriu dietinės kolos.

– Aš išgersiu tą kolą, – pasakė Dalasas.

Kišenėje sukrapščiau tris monetas iš itališkų pinigų saujos.

– Kas čia dabar? – paklausė Džonas Hardinas, imdamas man iš delno itališką monetą ir apžiūrinėdamas ją prieš šviesą.

– Tūkstančio lirų moneta, – atsakiau. – Itališka.

– Kokia kvaila šalis, – pasakė jis. – Nė pinigėlių gaminti nemoka.

Džonas Hardinas įmetė ją į aparatą, ir itališkas pinigėlis iškrito neįstrigęs.

– Nesąmonė. Net aparatui netinka.

Tačiau moneta nukreipė Džono Hardino dėmesį.

Daktaras apsižvalgė po kambarį, ir iš jo akių buvo matyti, kad siautulingame it gyvsidabris Makolų klane jam nejauku. Nenuspėjamas mūsų nirtulys nedavė jam ramybės.

– Ponios Pits temperatūra – šimtas penki laipsniai, – pasakė daktaras Peitonas, ir kambaryje stojo tyla. – Teoriškai Džonas Hardinas teisus, sakydamas, kad žudau jo motiną. Leidžiame jai stipriausią galimą chemoterapiją. Jos baltųjų ląstelių lygis pavojingai aukštas. Jai gresia siaubingas pavojus. Liusė gali numirti bet kurią akimirką. Stengiuosi to išvengti. Nežinau, ar pavyks.

Džonas Hardinas sukliko:

– Tai va! – ir ėmė grėsmingai artintis prie jaunojo daktaro, grasindamas jam rodomuoju pirštu. – Girdėjot, ką jis pasakė. Jis prisipažino, kad yra šūdo vertas. Jis ką tik patvirtino, kad ją žudo. Paskui mane, broliai. Turime gelbėti motinos gyvybę.

– Nusiramink, Džonai Hardinai, arba pats tave nuvešiu į Bulių gatvę, – atsakė Diupri, paminėdamas, kur yra valstijos psichiatrijos ligoninė.

– Bet juk girdėjai, Diupri, – nenusileido Džonas Hardinas, išskėtęs rankas. – Jis žudo mūsų motiną. Pats taip pasakė.

– Jis mėgina išgelbėti mūsų motiną, – atrėžė Diupri. – Netrukdykim daktarui.

Kitame kambario gale teisėjas atsikrenkštė, ir emocijų pritvinkęs laukiamasis vėl virto teismo sale.

– Šitaip Dievas baudžia Liusę už tai, kad mane paliko, – pasakė teisėjas stojusioje tyloje. – Čia tik žiedeliai. Ir tiek.

Pažadėjau sau laikytis ramiai ir neišsišokti, bet tėčio pastaba išvedė mane iš kantrybės.

– Žinai, tėti, gal tu patylėk. Ir tiek.

– Aš tavęs nebijau, sūnau, – atsakė jis. – Kai paskutinįsyk buvau teisės bibliotekoje, Amerikoje visi turėjo teisę laisvai kalbėti. Be to, nepamiršk, kad aš ginkluotas.

Daktaras Pitsas ir daktaras Peitonas, netekę amo, įsispitrijo į teisėją Makolą, kuris be pagiežos, visiškai draugiškai žvelgė į juos.

– Jis tik juokauja, daktare Peitonai, – nuramino jį Tė. – Tėtušis ginklo neturi.

Tai išgirdęs, tėtis išsitraukė pistoletą iš dėklo prie kulkšnies ir ėmė sukti jį ant piršto kaip senovės kaubojus. Dalasas nuėjo per kambarį, atėmė ginklą ir grįžo atgal, atidarė būgną ir parodė, kad ginklas neužtaisytas.

– Laukiamajame ginklai draudžiami, teisėjau Makolai, – su palengvėjimu tarė daktaras Peitonas.

– O aš turiu šerifo padėjėjo ženkliuką, – teisėjas išsitraukė piniginę. – Čia parašyta, kad turiu teisę nešiotis ginklą visoje Voterfordo apygardoje. Grąžink pistoletą teisėtam jo savininkui, sūnau.

– Vėliau atiduosiu, tėti, – atsakė Dalasas. – Man neramu, kai blaivus juo mojuoji.

– Kaip gerai, kad šioje šalyje nėra ginklų kontrolės, – tęsė Dalasas. – Tėtis ir kiti girtuokliai gali vaikščioti sau ir treniruotis.

– Užtat indėnai nepuola, – teisėjas mėgino pajuokauti, bet jo sūnūs pyko ant jo.

Giliai savo kūno audiniuose pajutau beįsiranglantį nuovargį. Buvau parašęs daugiau kaip dešimt straipsnių apie užsupimo pavojus ir įsivaizdavau puikiai išmanąs, kaip staigūs laiko juostų pokyčiai gali keliautojams brangiai atsieiti. O dabar giliai viduje pajutau, kaip kūnas ruošiasi Italijos saulėlydžiui, nors Pietų Karolinoje dar tik įsidienojo. Buvau pratęs prie naktinių aikštės garsų – policijos sirenų toli Romoje, turistams mandolinomis grojančių muzikantų ir basų Lėjos kojyčių, ateinančių koridoriumi, kad paskaitych jai pasaką.

Lėja. Jos vardas pervėrė mane, ir aš žvilgterėjau į laikrodį, žadėdamas sau paskambinti jai trečią valandą popiet, kai ji kaip tik eis gulti. Apsidairiau po laukiamąjį ir supratau, kad Lėja jame nepažintų nė vieno žmogaus, išskyrus

mane. Ir negalėjau nuspręsti, ar padariau jai didžiulę paslaugą ar sutraukiau galingus saitus, pusę jos kraujo, klastos ir ydų ryšių, niauriai susirinkusių budėti ir priešintis motinos mirčiai. Nors beveik su visais kambaryje vienu ar kitu klausimu galėjau ginčytis, nors geriausia mano šeimai sekdavosi nesutarti, šiame sambūryje buvo neužgniaužiamo grožio ir tvirtybės, kurie mane sukrėtė. Prieš penketą metų apsiskelbiau žmogumi be šeimos. Dabar negalėjau apsispręsti, ar tai – mirtina nuodėmė ar tik tuščias troškimas.

Nekantriai atsistojau, trokšdamas pajudėti.

Kai nuėjau koridoriumi, norėdamas pabūti vienas, mane pasivijo daktaras Pitsas, ir mes žingsniavome sykiu iki pat pagrindinio įėjimo. Nors su manimi jam dar buvo nejauku, mane jaudino jo kilnumas ir akivaizdus rūpestis mano motina.

– Džekai, ar galima su tavim šnektelėti? – paklausė daktaras Pitsas.

– Žinoma.

– Tavo motina nori gauti Ligonių patepimą.

– Iš kur žinot?

– Viską apie ją žinau, – atsakė daktaras Pitsas. – Žinau, kad ji norėtų, jog aš pakviesčiau tėvą Džudą iš Mepkino abatijos. Juk jį pažįsti.

– Trapistą, – atsakiau. – Vaikystėje mama dažnai mus pas jį veždavosi. Šeštajame dešimtmetyje jis net kurį laiką gyveno pas mus.

Grįžau iki telefono ir paskambinau į abatiją, o paskui parėjau į laukiamąjį ir pasivedėjau patėvį prie praviro lango, toliau nuo šeimos mūšio.

– Prisiskambinai tėvui Džudui?

– Kalbėjau su jo abatu. Dabar pat važiuoju jo parsivežti.

– Važiuok mamos mašina, ji vis dar aikštelėje, – atsakė daktaras Pitsas. Tada jis pratrūko ir tomis ašaromis dar kartą įrodė, kad myli ją bent taip pat, kaip mes.

Dvyliktas skyrius

„Cadillaco“ ertmėse ir užkaboriuose jutau mamos kvepalų „White Shoulders“ aromatą. Išvaizdi ir visai neekonomiška, karališkai erdvi mašina atitiko mano mamos įvaizdį, susikurtą, tapus daktaro žmona. Teisėjo žmonai reikia būti išmintingai ir apdairiai. Nors Liusės gyvenimas buvo įspūdingai neišmintingas, ji visada juto tas griežtas ribas. Tapus daktaro žmona, mieloje tuštybėje prasiskleidė visos jos prigimties spalvos. Už tokį elgesį jai ir atlyginama leukemija, pamaniau.

Visą laiką sukdamas nuošaliais keliais, iš Voterfordo važiavau į Mepkino abatiją, nediduką maldos miestą, giliai paslėptą pusiau atogrąžų miške už trisdešimties mylių nuo Čarlstono Pietų Karolinoje. Šitaip izoliuotas jis buvo tyčia. Kuperio upės miglose tylūs vyrai skustomis galvomis pasitraukę iš pasaulio savo gyvenimą pašventė vienatvei ir dvasinei drausmei.

Tyla čia buvo šventa, o pasninkas – būdas ją garbinti. Kasdien jų balsais aidėjo giesmė, kai kurių vyrų, senų, trapių ir mielų lyg smėlio laikrodžiai. Jie pardavinėjo kiaušinius ir medų vietos tarpininkams, baptistams ir metodistams, kurie produktus išvežiodavo po visą valstiją. Visada manydavau, kad šie vyrai – tikri keistuoliai, nors kai teisėjas stipriai užgerdavo, Mepkino abatija buvo mano mamos ir visų mūsų prieglobstis. Į Mepkino abatiją bėgdavome gydytis palaužtos dvasios. Apsistodavome svečių namuose ir kasdien su vienuoliais eidavome į Mišias, o mama valandų valandas vaikščiodavo su tėvu Džudu po miškus. Vaikystėje maniau, kad mama įsimylėjusi šį savotišką tykų vyriškį.

Važiuojant ilgu keliuku į vienuolyną, iš miško išbėgo nedidelė raudona laputė, išdykusi geltonsnapė jauniklė, ir sustojo. Pristabdžiau ir stebėjau jauniklę, kuri nė truputėlio neišsigando. Švilptelėjau, ir ji pakreipė galvutę, nenuleisdama nuo manęs smalsių akučių. Tada iš miško atskubėjo mama, pačiupo paklydėlę jauniklę už pakarpos ir skubiai nusinešė atgal į olą.

Laukinė gamta, pagalvojau, štai ko Italijoje pasigendu, to glaudaus ryšio su nežmogiškais, neprijaukintais padarais.

Tėvas Džudas laukė manęs prie varpo, griežtai skirstančio vienuolių gyvenimo valandas. Jis buvo aukštas, garnio sudėjimo vyras išgąsdinto žolėdžio veidu, nuolat mažumėlę sutrikęs. Su žmonėmis jis vis būdavo negrabus ir pernelyg atsargus. Mano mamai Džudas atrodė neginčijamai šventas, bet man jo tikėjimas labiau priminė melancholiją. Vaikystėje maniau, kad jis manęs bijo, lyg mano kaulai būtų nulieti iš trapiausio porceliano. Kai užaugau, jis niekada nežiūrėdavo man į akis. Pasukau mašiną tuo pačiu greitkeliu, kuriuo pas jį ir atvykau. Jis taip krūpčiojo, kad galėjai pamanyti, jog vežu į kekšyną.

Grįžtant į Voterfordą, jis kalbėjo labai mažai ir nė nepastebėjo kiparisų pelkių ir rašalo juodumo Edisto, Ašepo ir Kombahio upių. Tačiau pervažiavus pirmąjį iš kelių tiltų, kuriais prasidėjo jūros vandens zona, kur Voterfordo pelkės nurungė medvilnės ir nisos medžio giraites, jis atgavo žadą:

– Ar ilgiesi Dievo? – paklausė kunigas. Sutrikau nuo tokio tiesmuko klausimo.

– Kodėl klausiat, Tėve?

– Kadaise buvai labai religingas berniukas, – atsakė kunigas.

– Tada ir dantukų fėja tikėjau, – pasakiau. – Ji padėdavo pinigėlį po pagalve. Man patinka apčiuopiami įrodymai.

– Tavo mama man sakė, kad esi atsimetėlis katalikas, – tarė jis.

– Tiesa, – atsakiau susierzinęs, bet stengdamasis tvardytis. – Bet retsykiais sulošti bingo aš visai nieko prieš.

– Tik tiek Bažnyčia tau tereiškė?– paklausė kunigas. – Bingo?

– Ne, – atsakiau. – Dar ji man reiškė Inkviziciją. Franką. Popiežiaus abejingumą per holokaustą. Abortus. Kontracepciją. Kunigų celibatą.

– Suprantu, – atsakė kunigas.

– Ir tai tik ledkalnio viršūnė, – pridūriau.

– Bet Dievas, – tarė jis, – o kaip Jis?

– Mes – kaip susipykę įsimylėjėliai, – atsakiau.

– Kodėl?

– Per jį žuvo mano žmona, – paaiškinau. – Žinoma, iš tikrųjų tai ne. Bet man lengviau kaltinti jį negu save.

– Keistas požiūris, – pasakė jis.

Žvilgterėjau į lieso veido vyriškį su nežymaus šventojo profiliu. Perkaręs kūnas spinduliavo įkarščiu, kurio trūko jo balsui.

– Vaikystėje manėme, kad judu su mama meilužiai. Nė neabejojome.

Kunigas šyptelėjo, bet neatrodė sukrėstas tokio pareiškimo.

– Judu buvot pernelyg artimi, – tęsiau. – Judviem susitikus, ore tvyrodavo kažkas keisto ir neišsakyto. Šnabždesiai, rankų prisilietimai. Jūs sykiu eidavot į mišką. Mano tėvas velnioniškai pavydėjo. Jis jūsų tiesiog nekentė.

– Ak, teisėjas, – tarė kunigas. – Taip. Bet ir jis nesuprato. Sykį jis prirėmė mane prie sienos ir pasakė turįs įrodymų, kad mudu meilužiai. Netgi tikino parašęs popiežiui.

– Tai ar judu buvot meilužiai? – paklausiau.

– Ne, bet mylėjome vienas kitą, – atsakė tėvas Džudas.

– Bet kodėl? Kas judu sieja?

– Niekas daugiau, – pasakė jis, – tik istorija.

– Istorija?

– Pažinojau ją anksčiau negu ji sutiko tavo tėvą.

– Kaip įdomu, – paraginau.

– Mūsų sielos padeda viena kitai atsigauti, – tęsė kunigas. – Mus sieja paslaptys. Labai senos.

– Gal verčiau tiesiog kalbėkit lotyniškai? Vis aiškiau būtų, – pasakiau.

– Ar ką nors žinai apie mamos vaikystę? – paklausė jis.

– Aišku.

– Ką?

– Ji gimė Šiaurės Karolinos kalnuose. Užaugo Atlantoje. Mano tėvą sutiko Čarlstone.

– Nieko tu nežinai. Taip ir maniau, – atsakė jis.

– Žinau daugiau už jus, – pasakiau ir pridūriau, – bičiuli.

Minutę važiavome tylėdami, tik paskui jis atsakė:

– Tikrai ne... – prieš baigdamas sakinį, jis tylėjo ištisas dešimt sekundžių.

–...bičiuli, – pabaigė jis.

Vos pastačiau mamos mašiną, mes skubiai, bet tyliai įžengėme į ligoninę ir nuėjome tiesiai prie mamos patalo. Praeidamas pamojavau broliams, bet kunigas perėjo per laukiamąjį, tarsi jie būtų nematomi. Jo lūpos jau judėjo, kuždėdamos maldą, jis pasidėjo krepšį jos kojūgalyje ir ėmė ruoštis suteikti Ligonių patepimą. Tačiau prieš pradėdamas, tėvas Džudas atsiklaupė greta mano mamos, paėmė jos ranką, pabučiavo delno vidurį, sugniaužė ją, tada tyliai pravirko.

Man jo elgesys pasirodė keistas ir nederamas, todėl nuėjau prie lango. Pažvelgiau pro žaliuzes į upę, stengdamasis pradingti iš kambario. Nelengva buvo greta šio kunigo, jo vidus šaltas kaip ledas, o išorėje siaučia pūga. Tai, kad mama su juo draugauja, man reiškė, jog ji atstumia mane.

Paskui išgirdau jį sakant:

– Jie nežino, ką mes išgyvenome, Liuse. Jie nežino, iš kur mes.

Tie žodžiai mane nustebino ne mažiau negu jo ašaros. Štai aš teisiu šį perkarusį kunigą už jo santūrumą, tačiau pats stoviu prie merdinčios motinos ir neleidžiu savo širdžiai nė virptelėti. Mano ašaros lyg užtvenktos, sušalusios ledyne taip giliai manyje, kad negaliu nė pasiekti, nė paliesti. Ir kas aš per žmogus, jei net negaliu pravirkti greta mirštančios motinos? Pamaniau. Mano motina sūnus augino tvirtus ir stoiškus, ir už tai negaus dalies ašarų, kurias būtume dėl jos pralieję čia, ligoninėje. Vėl atsigręžiau į tėvą Džudą, kuris dabar rengėsi suteikti Paskutinį patepimą.

Paskutinį patepimą, sakiau sau, kai kunigas uždegė žvakes ir padavė man. *Introit* ir *compline*, pasakiau, eucharistija ir konsekracija, *kyrie* ir *confiteor*. Koks dar berniukas taip mylėjo svaigią savo Bažnyčios kalbą, kaip aš? Savo Bažnyčios kalba galėjau ateiti prie Dievo altoriaus, prilaikomas žodžių it vijoklinių rožių. Taip ilgai gyvenęs be tikėjimo, girdėjau, kaip Bažnyčia man gieda meilės giesmę, kai kunigas priėjo prie mano motinos. Žodžiai buvo sparnuoti ir plunksnoti, it Šventosios Dvasios pleveną aplink mane. Motina, šventoji žemė, bazilika, kur kadaise glaudžiausi.

Užsidėjęs violetinę stulą, tėvas Džudas prie Liusės lūpų priglaudė nukryžiuotąjį. Kadangi ji buvo be sąmonės ir jai grėsė mirtis, jis atleido Liusei visas jos nuodėmes ir pagal tikybą nemirtingoji Liusės siela suspindo it ką tik nukalta moneta. Dabar ji buvo balta ir tyra.

Tėvas Džudas padarė kryžiaus ženklą ir kreipėsi į mane:

– Gal galėtum atsakinėti?

Aš linktelėjau galvą.

– Jau senokai to nedariau. Angliškai ar lotyniškai?

Jis neatsakė, tiesiog pradėjo:

– *Pax huic domui*, – ir aš atgijau kaip patarnautojas. Mintyse išsiverčiau tuos gražiuosius žodžius. *Ramybė šiems namams*. Tada atsakiau:

– *Et omnibus habitantibus in ea.*

Ir tiems, kas juose gyvena.

Žiūrėjau, kaip tėvas Džudas apšlaksto šventu vandeniu mano motinos kūną, jos lovą, paskui ir mane. Jis padavė man juodą knygelę ir, atvertęs 484 puslapį, parodė pirštu. Akys užkliuvo už žodžių: *Tepasišalina iš čia piktosios dvasios įtaka...* Švęsto vandens karoliukai ritosi mano veidu.

Prisiminiau, kaip dažnai melsdavausi, kad sykį pergėręs mirtų mano tėvas, ir kartojant lotyniškus atsakymus ši mintis verte mane pervėrė. Dabar tėvas Džudas buvo ramus, įsitraukęs į sakramento apeigas, pasinėręs į ritualą.

Mums puikiai sekėsi kartu, kaip kadaise, kai patarnaudavau jam per Mišias Mepkino abatijoje. Jis padažė pirštą į švęsto aliejaus buteliuką ir patepė Liusės akis kryžiaus ženklu. Jis meldėsi lotyniškai, o aš skaičiau angliškai. *Šiuo šventu Patepimu teatleidžia tau gailestingasis Viešpats visa...*

Paskui jis kryžiaus ženklu patepė jos ausis, nosies šnerves, rankas ir kojas.

– *Kyrie, eleison*, – tarė jis. Viešpatie, pasigailėk.

– *Christe, eleison*, – atsakiau. Kristau, pasigailėk.

Paskui jis meldėsi, kad išvarytų visas Piktojo pagundas ir prašė Jėzaus paimti Liusę į mylinčias rankas po visų šio laikino ir nuodėmingo gyvenimo kančių ir nerimo.

Pirmą sykį grįžęs namo pažvelgiau į motiną kaip į savo motiną. Kadaise gyvenau šios moters viduje, stebėjausi, mano kraujotaka buvo susirišusi su jos. Kai ji valgė, maitino ir mane. Mėginau įsivaizduoti ją prieš man gimstant, svajojančią apie kūdikį įsčiose, darančią iš manęs tokį berniuką, kokio jai reikėjo, tokį, kuris užaugęs bus per daug jai artimas, per stipriai ją mylės, svaigs nuo geležinės jos sveikatos, plačiai išgarsėjusio jos grožio. Ar įmanoma per stipriai mylėti savo motiną? Kas nutinka sielai, kai ta meilė paklysta, kaip manoji, ir imasi kitų žygių? Kaip visa tai gali nutikti viename gyvenime, ir kaip, dėl Dievo meilės, taip atsitiko man?

Baigęs apeigas, tėvas Džudas nusiėmė violetinę stulą.

Jis atsigręžė į mane ir tarė:

– Tu vėl skolingas Bažnyčiai.

– Kodėl?

– Nes tavo motina gyvens.

– Iš kur žinot?

– Mano malda išklausyta.

– Na ir paistalai, – atkirtau. – Na ir puikybė.

Kunigas suėmė mano riešą ir taip sugniaužė, kad net kraujas nepratekėjo. Jis ugningai tarė:

– Ne, Džekai. Tikėjimas. Tai tikėjimas.

Anksčiau išėjęs iš ligoninės, nuvažiavau į „Piggly Wiggly" apsipirkti vakarienei, kurią ketinau ištaisyti savo tėvui ir broliams. Po begalinės *Campo dei Fiori* gausos nebuvau pakankamai pasirengęs eiti į pustuštį mažo Pietų miestelio prekybos centro maisto prekių skyrių. Bet aš lengvai prisitaikau, ypač virtuvės klausimais, tad nupirkau pupelių, daržovių ir šonkauliukų, paskui nuskubėjau į tėvo namus jų gaminti.

Mano broliai irgi pavargo nuo laukiamojo aplinkos, ir netrukus jie sėdėjo aplink mane už virtuvės stalo, o aš pradėjau ruošti maistą. Tėvas ir toliau blaivus budėjo ligoninėje su daktaru Pitsu ir tėvu Džudu. Skusdamas bulves, prisiminiau, kad nuo pat grįžimo nesikalbėjau su Lėja. Dusyk skambinau, bet abu kartus ji jau miegojo. Dirstelėjau į sieninį laikrodį ir supratau, kad Romoje jau tuoj vidurnaktis.

– Ar pakvietėt vakarienės Džoną Hardiną? – paklausiau, skambindamas virtuvės telefonu.

– Žinoma, brolau, – atsakė Tė ir gurkštelėjo alaus. – Jis liepė perduoti Džekui, kad pabučiuotų jam į subinaitę ir kad jam nėra jokio reikalo valgyti prabangų tavo maistą.

– Pats kaltas, – atsakiau ir ėmiau kalbėtis su užsienio operatore, kuriai pasakiau savo kreditinės kortelės numerį, Italijos, Romos miesto, kodą ir galiausiai – savo buto *Piazza Farnese* numerį.

Dusyk pyptelėjus, išgirdau, kaip Lėja pakėlė ragelį, ir prašnekau.

– Tėveli? – tarė ji.

– Sveika, mažute, – pajutau gerklėje gumulą iš meilės savo mergytei. – Čia su manim yra keli mano broliai, jie visi siunčia tau linkėjimų.

– Kaip laikosi močiutė Liusė, tėveli? Ar ji pasveiks?

– Nežinia. Tikimės, kad išgyvens, bet kol kas dar neaišku.

– Jei ji mirs, ar galėsiu atvažiuoti į laidotuves, tėveli?

– Pažadu, iškart įsodinsiu tave į lėktuvą. Ar Marija gerai tavim rūpinasi?

– Aišku, tėveli. Bet ji mane verčia per daug valgyti. Per daug maitina. Per šiltai rengia. Jai atrodo, kad visos mano lėlės pilnos bacilų. Liepia man visą laiką melstis. Vakar mes už tavo mamą uždegėm tris žvakes trijose skirtingose bažnyčiose.

– Šaunuolė. O kaip sekasi mokykloje? Kaip laikosi *Suor* Rozarija? Ir visi aikštėje?

– Visiems viskas gerai, tėveli, – atsakė Lėja, paskui jos balselis pritilo. – Vakar man skambino mamos tėvai. Mes ilgai kalbėjomės.

Man net širdį suspaudė.

– Ką jie sakė?

– Senelis beveik visai nekalbėjo. Jis tik verkė, išgirdęs mano balsą. Paskui ragelį iš jo paėmė močiutė Foks. Ji *labai* maloni. Tokia miela. Sakė, kad tikisi su tavim pasimatyti, kol tu namie. Ar eisi jų aplankyti?

– Jei bus laiko, širdele, – atsakiau. – Man labai sunku, Lėja. Senelis Foksas ne itin mane mėgsta. Niekada nemėgo.

– Jis man sakė, kad jie turi teisę su manim susitikti, – tarė Lėja.

– Aš tau dar daug ko nepasakojau, mieloji, – atsakiau.

– Bet po truputį papasakosi?

– Kai tik vėl susitiksim. Kai tik ką nors sužinosiu apie mamą.

– Bibliotekoje radau nuotraukų albumą. Yra nuotrauka su dviem žmonėmis prie upės. Ar ten mano mamos tėvai? Ar ten mano seneliai?

– Žinau tą nuotrauką, – atsakiau. – Taip.

– Jie atrodo labai geri.

– Taip, tikrai atrodo.

– Šįvakar skambino Marta, – tarė Lėja. – Ji bijojo, kad tu nesupyktum, kam ji davė mūsų numerį savo tėvams.

– Na, aš ypatingai nesidžiaugiu, – atsakiau, – bet šį mėnesį mus tiesiog nešasi šeimos įvykių srautas. Kažkas vyksta, Lėja. O kai kažkas vyksta, prieš srovę nepaplauksi.

– O ten visi apie mane klausinėja? Nori su manim susitikti?

– *Iš proto eina*, kaip nori, – atsakiau, – ir aš iš proto einu, kada vėl tave pamatysiu.

Pakėlęs akis, pamačiau besiartinančius Diupri, Dalasą ir Tė.

– Ar galim pašnekėti su savo dukterėčia? – paklausė Diupri. – Tik trumpai. Tik norim pasveikinti ją šioje šeimoje.

Diupri paėmė ragelį ir tarė:

– Sveika, Lėja. Čia tavo dėdė Diupri, ir nors tu to dar nežinai, aš žadu tave įsimylėti, o tu įsimylėsi mane. Žinai ką, aš jau tave įsimylėjau vien iš tavo tėvelio pasakojimų.

Mirktelėjęs man, Diupri klausėsi, ką Lėja atsakys, ir iš džiugiai švytinčio jo veido supratau, apie ką jie kalbasi. Dalasas siekė ragelio, bet Diurpi pliaukštelėjo jam per ranką, paskui pasakė:

– Tavo dėdė Dalasas nori su tavim šnektelėti, brangioji. Bet nepamiršk, kad mylimiausias iš visos šitos šutvės yra dėdulė Diupri.

Dalasas paėmė ragelį ir tarė:

– Neklausyk, ką jis paisto, Lėja. Čia tavo mylimiausias dėdulė Dalasas. Aš tau patiksiu daug labiau negu Diupri, nes aš linksmesnis, gražesnis ir turiu daug daugiau pinigų. Aš pats turiu du vaikus, su kuriais galėsi žaisti, o aš kas dieną pirksiu tau tiek ledų, kiek širdis geis. Pala, mano brolis Tė nori pakalbėti... Taip, bus labai smagu. Gerai, duodu dėdulę Tė. Jis sveria keturis šimtus svarų, niekada nesimaudo ir net mažoms mergytėms pasakoja nešvankius juokelius. Tė niekam nepatinka, tai negali tikėtis, kad patiks tau.

Jis padavė ragelį Tė, kuris pasakė „labas", o paskui pirmasis iš dėdulių klausėsi, ką kalba Lėja, ir domėjosi, apie ką ji galvoja. Tė vis juokėsi ir juokėsi, o paskui pasakė:

– Gerai, važiuok čia, ir mes kaip reikalas pasilinksminsim. Išmokysiu tave gaudyti krabus ir tinklais žvejoti krevetes. Pameškeriosim nuo prieplaukos, o paskui netgi nusivešiu tave žvejoti į jūrą, jeigu būsi gera. O jeigu būsi bloga, išmokysiu tave rūkyti ir nupirksiu pirmuosius tavo aukštakulnius. Na, dabar duodu tėvelį. Žmonės kalba, kad mes panašūs, bet iš tikrųjų aš dvigubai gražesnis.

Pasakiau Lėjai „labanakt", paskui ragelį atėmė Marija ir užsispyrė su manim pasikalbėti. Kalbėdama telefonu, Marija vis įsivaizduodavo, kad švaisto pinigus, todėl kalbėjo labai greitai, kartais prašnekdama beveik nesuprantama savo kaimelio tarme.

– *Lentamente*, Marija, – pasakiau.

Marija tarškė toliau, skundėsi, kaip brangiai moka už maistą, pasakojo aikštės gandus ir tikino, kad Lėja tokia pat graži ir protinga, kaip prieš man išvykstant. Monologą ji užbaigė viltimi, kad neiššvaistė per daug mano pinigų, ir paraginimu nepamiršti nenugalimų Romos kerų.

Paskui ragelį vėl paėmė Lėja ir paklausė:

– Tėveli, galima kai ko tavęs paprašyti?

– Ko tik nori, mažute. Juk žinai.

– Nepyk ant mamos tėvų, kad jie paskambino. Pažadėk.

– Pažadu, – atsakiau.

– Ir dar, – paprašė ji.

– Ko tik pageidauji, – atsakiau.

– Pasek man pasaką.

– Niekada nepamiršiu didžiojo potvynio metų, kai Čipė, Šaunusis šuo, ... – pradėjau.

Tryliktas skyrius

Išmokome matuoti laiką chemoterapija, varvančia plastikiniu vamzdeliu į adatą mano mamos rankoje. Jos širdies dūžiai rašė savo ritmą milimetriniame popieriuje, tvarkingai tuksėdami, atidžiai stebimi slaugių. Dusyk per dieną jos daktaras sausu, bejausmiu balsu papasakodavo, kaip einasi. Kitą dieną Tė atsinešė futbolo kamuolį, ir mes su broliais kelissyk išėjome į mašinų aikštelę jo pamėtyti. Mamos temperatūra nukrito visu laipsniu. Pirmą sykį pajutome nežymią prošvaistę.

Kitą vakarą iš ligoninės parvažiavau namo, mažumėlę nusnūdau, paskui mamos mašina nuvažiavau į Maiko Heso neseniai žemumose nusipirktą sodybą.

Blyški šviesa tebelaikė Voterfordą karštame blėstančios dienos delne. Vėlyvas balandis – toks metų laikas, kai šviesa, regis, ištirpsta upėje, o žiedų ūkas perkeičia medžius; miestelis atrodė švelniai ir ilgesingai nubučiuotas, upei tolstant nuo besileidžiančios saulės.

Aš lėtai važiavau į rytus nuo miestelio, salų link. Tiltas pakilo ir mane sustabdė, kai į pietus parskrido migruojantis paukštukas. Įjungiau kantri muzikos radijo stotį iš Savanos, kad vėl pasijusčiau tikras pietietis. Nuvargusią mano sielą muzika veikė kaip marinatas.

Maiko namas stovėjo tarp šimto kvepiančių, kvapą gniaužiančių akrų, ties į sausumą įsiterpusiu vandens keliu, tuo vingiuotu, sakmėmis apipintu laivybos kanalu, tūkstantį mylių nusidriekusiu tarp plūdurų ir žymeklių nuo Majamio iki Meino. Visada žinojau, kad jei gerai mokėtum valdyti laivą, iš Voterfordo upės pasiektum bet kurį pasaulio uostą. Gali nuplaukti bet kur, veikti bet ką. Gali leistis su atsitraukiančiu potvyniu ir pabėgti nuo savo paties gyvenimo siaubų.

Pats Maiko namas buvo tiesiog groteskiškas, nors ir apsuptas nuostabaus sodo, sudėstyto spalvingais pakalnučių, narcizų, laibenių ir neužmirštuolių lopais. Pakraščiuose siūravo azalijų kerai, o kiemo pakraštyje balta liepsna švietė sedula.

Namas buvo pastatytas tuo dirbtinai pietietišku stiliumi, kuris Pietų priemiesčiuose yra ir patraukliausias, ir bjauriausias. Nuolat klaikiai mėgdžiojama Tara, ar bent semiamasi iš jos įkvėpimo. Drąsiai galima atimti penkis bet kurio pietiečio intelekto koeficiento taškus už kiekvieną koloną jo namų fasade. Baltos kolonos dažnai simbolizuoja Pietų kalėjimo grotas, iš už kurių nepaleidžiama už garbės žodį ir neįmanoma pabėgti.

Ėjau per išpuoselėtą sodą, nedrįsdamas žengti vidun. Pakeliui prieplaukos link praėjau pro gardenijų kerą, ir staiga mane nudiegė gailestis, kam šįvakar palikau mamą. Kitapus upės tolumoje buvo matyti ligoninė, kurioje ji guli be sąmonės.

Nuo Lederės balso krūptelėjau:

– Sveikas sugrįžęs namo.

Atsigręžęs pažvelgiau į gražuolę priešais save ir švelniai pabučiavau į lūpas kaip seserį.

Atsisukau prieš vėją.

– Ar viduje namas gražesnis?

– Maikas samdėsi Holivudo interjero dizainerį, – atsakė Lederė. – Atskraidino jį čia ir davė tuščią čekį. Kaip Montičelo ir „Tūkstančio ir vienos nakties" mišinys. Unikalu.

Plytų takeliu priėjome prie pagrindinio įėjimo. Interjero dizainas atrodė skubotas; viskas buvo supirkta, o ne sukaupta, kiekvienas kambarys vis sterilesnis už ankstesnius. Ant svetainės sienų kabojo keli angliški medžioklės atspaudai: išblyškę, nupiepę anglai su šunimis jodinėja po Pietų Karolinos gipskartonį. Pietuose šie žymieji medžioklės atspaudai aptinkami ant riešutmedžio lentų pasipūtėlių antrarūšių teisės firmų sienų.

Lyg perskaičiusi mano mintis, Lederė tarė:

– Medžioklės atspaudus Maikas brangina. Jo namai Los Andžele jais verste užversti.

– Mat kaip, – tariau. – O kur šeimininkas?

– Jis nešiojamuoju telefonu paskambino iš oro uosto, – atsakė ji. – Turėtų tuojau atvykti. Tave reikia įspėti. Jis sakė, kad po vakarienės užeis paslaptingų svečių.

– Kaip tu čia atvažiavai? Kitos mašinos nemačiau.

– Atplaukiau per upę tėvo valtimi, – paaiškino Lederė.

– Vis dar pažįsti upę, – atsakiau susižavėjęs.

Ji nusišypsojo.

Aš tariau:

– Gal tau padėti ruošti vakarienę?

– O aš tau nesakiau? – nustebo ji. – Tu ją ir gaminsi.

– Nuostabu.

– Tu rašai kulinarijos knygas. O aš – scenarijus. Galėjai ir susiprasti. Tėvas įdėjo mums pilną vonelę krevečių.

– Imkim ir išlukštenkim jas. O makaronų paėmei?

– Visko paėmiau, – atsakė Lederė. – Maikas liepė man sukaupti atsargų, tai nupirkau visko, ko tik Čarlstone buvo valgomo.

Yra toks nerašytas dėsnis, kad tie žmonės, kurie nemoka gaminti ir nevertina maisto, turi gražiausias ir puikiausiai įrengtas virtuves, ir Maikas nebuvo išimtis. Greta sustoję prie švarutėlio stalviršio, mudu su Ledere lukštenome krevetes,

prieš dvi valandas plaukiojusias Voterfordo upeliuose. Nusukdavome krevetei galvą, o paskui iškrapštydavome mėsytę iš blyškaus, permatomo kiauto. Aštriu peiliu išpjaudavau ilgą tamsią gyslą, einančią nuo galvos iki uodegos. Net ir pro virtuvės langą matėsi upė. Mums besidarbuojant, ant kriauklės dugno susikaupė spygliuotos krevečių karūnos.

– Ar dirbsi Maiko projekte? – paklausiau.

Lederė linktelėjo galva ir atsakė:

– Mudu čia ne atsitiktinai. Maikas išgirdo apie tavo motiną ir iškart man paskambino į Niujorką. Jis dar turi vilčių, kad tu kaip nors prisidėsi. Kaip laikosi mama? Kiek suprantu, jai negerėja?

– Šiaip taip laikosi, – atsakiau. O tada kaip įmanydamas taktiškiau pakeičiau temą: – Apsistojai pas tėvus?

– Tik trumpam, – atsakė ji. – Manau, kol parašysiu bent eilutę, prireiks kokių šešių mėnesių tyrinėjimų. Tau dar yra vietos šiame projekte. Aš labai norėčiau, kad prisijungtum.

– Kad gal ne, Ledere.

– O tu pagalvok. Maikas į jį žiūri rimtai. Tai bus ilgiausias pasaulyje miniserialas, jei tik viskas pavyks.

Patikrinau vandenį makaronų puode.

– Šiame miestelyje trūksta įvykių miniserialui. Šiame miestelyje įvykių nepakaktų nė šešiasdešimties sekundžių reklamai.

Ji pažvelgė į mane.

– Mudu būsime vieni iš pagrindinių veikėjų... aišku, vėlesnėse serijose. Vardai bus pakeisti, viskas pateikta kaip išgalvota istorija, bet ji bus apie mus.

– Žinoma, Maikas man to nesakė.

– Būtų pasakęs, bet tu nė trupučio tuo projektu nesusidomėjai.

– Projektu. Kalbi kaip iš NASA. Aš šitos Maiko atmainos nepažįstu. Man nepatinka, kuo jis virto. – Atsukau elektrinės viryklės rankenėlę iki didelės kaitros, o paskui išjungiau. Nekenčiu elektrinių viryklių, bet dievinu dujinių viryklių liepsną.

– Maikas virto pačiu bjauriausiu prodiuserių padermės atstovu, – ėmė aiškinti Lederė, bet išgirdome kieme sustojančią mašiną. – Tai žemiausia žmogiškos gyvybės atmaina, o jis – pats maloniausias iš jų visų, kiek tik pažįstu. Nusišypsok, Džekai. Jam priklauso būti tokiam lėkštam.

Maikas bėgte įbėgo į namą.

– Užjaučiu dėl mamos, Džekai, – pasakė jis, apkabindamas mane. – Holivude žinau apie tūkstantį žmonių, dėl kurių nepagailėčiau krūvos pinigų, kad tik jie susirgtų leukemija, o Dievas ją paskiria tokiai mielai būtybei.

– Malonu girdėti, Maikai, – atsakiau, – tikriausiai.

– *Ciao*, širdele, – pasakė Maikas, bučiuodamas Lederę į skruostą. – Dieviška jus abu matyti. Los Andžele nė pats savęs nebepažįstu. Vakar aprėkiau vaiką, devyniolikametę praktikantę. Pravirkdžiau. Šūdas, kaip nesmagu.

– Juk tu nuolat ką nors aprėki, visi žino, – atsakė Lederė.

– Bet man nepatinka. Toks aš iš tikrųjų nesu.

– Jei ir toliau taip darysi, būsi, – pastebėjau. – Norit išgerti?

– Tikrai taip, ir ne limonado, – atsakė Maikas. – Sumaišyk man margaritą.

– Negaliu, – atsakiau. – Aš amerikietis.

– Tada burbono, – pasakė jis.

– Ir man, Džekai.

Įpyliau išgerti, ir mes susėdome tinklinėje verandoje, supami sodo aromatų, mūsų miestelio kvapų. Pasijutau geriau, ištrūkęs iš ligoninės.

– Džekai, – tarė Maikas, – noriu tavęs atsiprašyti už tai, kaip elgiausi Venecijoje. Ten susitikai ne tikrąjį mane. Tai šiknius, kuriuo tapau, ir dėl to gėdijuosi. Taip elgiuosi todėl, kad šitaip geriausiai sekasi mano darbe. Iš gerumo juokiamasi... gera širdis niekinama. Man gėda, ir tikiuosi, kad galėsi man atleisti.

– Mes draugai nuo kūdikystės, – atsakiau.

– Visi mes draugai, – pridūrė Lederė. – Mylėsim tave visą gyvenimą, Maikai.

– Mes žinom, kas tu ir kodėl taip elgiesi, – tęsiau. – Nelengva būti įžymybe, tiesa?

Maikas staiga pakėlė žvilgančias akis.

– Visiškai nieko gero. Tik pinigų daug. O kartais man atrodo, kad tai – visų blogiausia.

– Palengvink kaltę, – pasiūlė Lederė. – Pasidalyk pinigais su bičiuliais.

– Prikūriau šūdinų filmų, – tęsė Maikas. – Esu visiškas niekšelis, ir viskas, ką už tai gavau, – pinigai.

– Ir aš esu visiškas niekšelis, bet už tai teišmokau gaminti makaronus, – atsakiau ir pasilenkęs spustelėjau Maikui petį. – Eime vakarienės.

– Aš padėsiu, – pasisiūlė Lederė.

Nepatenkintas grįžau prie elektrinės viryklės, surinkau ingredientus, ir netrukus į verandą atsklido sodriame alyvuogių aliejuje kepinamo česnako kvapas; Maikas liko ten, žvelgdamas į sodą ir į upę. Pajutau, kad staiga mudviem su Ledere pasidarė jaukiau greta kits kito. Ji ėmė man pasakoti, ką žinojo apie Maiko gyvenimą per tą laiką, kol manęs nebuvo. Penkerius metus Maikas lankėsi pas žymiausią Beverli Hilso psichiatrą, ir retsykiais jį aplankydavo neaiški įžvalga, dėl kurios jam atėjo mintis kurti filmą apie Voterfordą.

Jo žymiausi darbai buvo veiksmo, nuotykių filmai, juose visuose buvo vaizduojama liūtaširdiška paauglių berniukų svajonė. Jo filmams kraujo plazmos reikėdavo daugiau, negu Raudonajam Kryžiui po žemės drebėjimo. Jiems taip pat reikėjo daugiau šovinių negu Izraelio batalionui, žvelgiančiam į Siriją nuo Golano aukštumos. Tačiau jo filmai nebuvo prasti, tiesiog nereikšmingi. Jie linksmino „iš didžiosios raidės", kaip Maikas sakydavo investuotojams, žmonėms, pasitikintiems neklystamu Maiko prasto skonio pojūčiu. Slaptus publikos skonio kaprizus Maikas, regis, išsiaiškindavo per rinkos tyrimus. Viename filme herojus mirė per apokaliptinį susišaudymą su vietos gauja, kol po išankstinio seanso atlikta apklausa neparodė, kad publikai labiau patiktų išeiti į naktį su išsišiepusiu, triumfuojančiu herojumi kolektyvinėje sąmonėje, o ne su lavonu. Atsarginėje aikštelėje pabaiga buvo perfilmuota, įvyko šiuolaikiškas prisikėlimas iš mirusiųjų, ir *voilà*, herojus lėtai išėjo į pabaigos titrų abėcėlę su visomis rankomis ir kojomis, o visi blogiukai liko bejėgiškai tysoti paskutiniojo mūšio lauke. Dėl rinkos tyrimų Maikui nebeteko kliautis režisierių nuojauta ar scenaristų išmone. Publika tiksliai žinojo, ko nori, o Maikui pakako proto lygiai tuo ją ir šerti.

Kaip daugumai įtakingų Holivudo žmonių, uždirbusių per greitai ir per daug pinigų, Maikui dabar atėjo keistas, iliuzijų kupinas metas, kai jis norėjo kurti reikšmingus ir prasmingus filmus. Jis pradėjo trokšti ne tik Holivudo baimės ir pavydo, bet ir pagarbos. Jis taip pat prisipažino Lederei, kad prodiuserio gyvenime nebūna pavojingesnio meto. Nėra nieko tokio apgailėtino ir paviršutiniško, kaip filmų prodiuseris, sumanęs pastatyti filmą, kuris ką nors išreikštų. Jis bjaurėjosi sentimentalumu, tačiau kažkur tolumoje it vėjo varpelius girdėjo, kad ir pats kalba sentimentaliai. Dabar jis beviltiškai troško papasakoti paZouliui apie savo šeimos narsą ir mažą Pietų miestelį, meiliai priėmusį tą šeimą į savo prieglobstį.

Šitam jo planui mudu su Ledere buvom būtini.

Per vakarienę Maikas man smulkiau atskleidė savo serialo sumanymus. Norėjo pradėti nuo savo senelio Makso Rusofo, dirbusio mėsininku Rusijos *shtetlyje*, kai užpuolė kazokų pulkas. Filme būtų vaizduojama Makso kelionė iš Rusijos į Čarlstoną ir keliaujančio prekeivio gyvenimas, kai jis eidavo 17 greitkeliu iš Čarlstono į Voterfordą. Vienas iš pirmųjų Makso Rusofo klientų Voterforde buvo mano senelis, ir po šitiekos metų jiedu vis dar draugai.

– Žinau tuos pasakojimus, – pasakiau Maikui. – Klausiausi jų visą vaikystę.

– Noriu papasakoti savo šeimos istoriją, nes kiti žydai nė netiki, kad ir Pietuose esama žydų.

– Noriu kai ko paklausti, Maikai, ir būtų gerai, jeigu atsakytum tiesiai, – tariau. – Ar žadi rodyti, kaip mano žmona Šaila nušoka nuo tilto Čarlstone?

Pokalbio srautą sutrikdė nejauki tyla, mano žodžiai tarsi pakibo ore. Lederė žiūrėjo į Maiką.

– Pakeisim visus vardus, – atsakė Maikas. – Tą istoriją būtinai pateiksim netikroviškai.

– Tačiau kokia nors žydė nusižudys, nušokdama nuo tilto?

Lederė paėmė mane už rankos:

– Šaila – visų mūsų istorijos dalis, Džekai. Ne tik tavo.

– Šaila buvo mano pusseserė, – pridūrė Maikas. – Ji priklauso ne tik tavo, bet ir mano šeimos istorijai.

– Tai gerai, – atsakiau. – Smagu, kad taip galvoji apie savo šeimą. O kaip manai, kaip jausis kita tavo pusseserė, mano dukra, kai pažiūrės tavo serialą ir pamatys, kaip nuo tilto šoka truputį pagražinta jos mama? Maikai ir Ledere, kaip manot, kaip aš tada jausiuosi, ir kaip drįstat bent pasvajoti, kad dalyvaučiau tokiame projekte?

– Pačios savižudybės nerodysime, – skubiai atsakė Maikas. – Džekai, man būtinai reikia tave įkalbėti. Man reikės tavo pagalbos. Man labai jos reikia, ir Lederei taip pat.

– Šailos savižudybei ne vieta šitam prakeiktam scenarijuje, – užrikau.

– Sutarta, – atsakė Maikas, – jei sutiksi padėti rašyti likusį pasakojimą.

– Ir pats žinai likusį pasakojimą, – atsakiau. – Visi išgyvenome tą patį. Šokome pagal tą pačią muziką. Vaikščiojome į tuos pačius filmus. Net draugavome su tomis pačiomis merginomis.

– Jis turi galvoje Džordaną, – atsakė Lederė pabrėžtinai neutraliu balsu.

– Mes kartu ėjome į Džordano laidotuves, – ramiai atsakiau. – Kartu sėdėjome ir kartu verkėme, nes Džordanas buvo pirmas miręs mūsų draugas.

– Meluoji, – atsakė Maikas. – Atleisk, kad taip šiurkščiai sakau, bičiuli. Bet tu meluoji ir neraudonuoji.

Jis kyštelėjo ranką į vidinę kišenę ir, ištraukęs pluoštą nuotraukų, sviedė jas ant stalo prieš mane. Jose buvo nufotografuotas iš *Sant' Anselmo* klausyklos išeinantis Džordanas, paskui sukantis į vienuolyno sodą. Keliose buvau ir aš, besižvalgąs, ar niekas manęs neseka.

– Graži mano nuodėmklausio Romoje nuotrauka, – pasakiau, po vieną žiūrinėdamas nuotraukas. – O štai aš kopiu į Aventiną. O čia – į klausyklą. Ir še kad nori, štai ir vėl iš jos išeinu, be nuodėmės ir mylimas Viešpaties.

– Nunešiau šitas nuotraukas padidinti į „Warner Brothers“ ir palyginau su Džordano mokyklinėmis nuotraukomis. Tavo nuodėmklausys Italijoje – Džor-

danas Eliotas. Tu jam perduodi žinutes ir laiškus nuo jo motinos. Turiu vienos vadinamosios tavo išpažinties įrašą.

Atsigręžiau į Ledere ir ilgai negalėjau atgauti žado.

– O tu ką nors apie tai žinojai, Ledere? – paklausiau.

– Tik nereikia tų melodramų, – atrėžė Maikas. – Sumokėsiu tau už Džordano istoriją ir už tai, kad papasakotum viską, kas nutiko tarp judviejų su Keipersu Midltonu Pietų Karolinos universitete.

– Leisk paklausti, Maikai, – paprašiau. – O kas man sumokės, kad suspardyčiau tau užpakalį? Man nepatinka, kai mane sekioja. Man nepatinka, kai mane slapta fotografuoja. Ir man tikrai labai nepatinka, kai įrašinėjamos mano išpažintys.

– Jokios ten ne išpažintys, – atkirto Maikas. – Jos visai nereligingos. Noriu, kad pasakojimas būtų apie mano šeimą, nuo Rusijos ir holokausto, apie visus mūsų draugus – po paraliais, Džekai, mes tikrai buvome draugai. Pabaigoje Keipersas Midltonas bus išrinktas Pietų Karolinos valstijos gubernatoriumi.

– Jei Keipersas Midltonas bus išrinktas Pietų Karolinos gubernatoriumi, tada aš demokratija nebetikiu, – atsakiau, mėgindamas susiimti ir kalbėti ramiai, nors balsas virpėjo. – Ir taip nebelabai ja tikiu, kai šioje valstijoje vis perrenkamas Stromas Termondas.

– Tu buvai jo kampanijos vadybininkas, kai jis universitete balotiravosi į pirmojo kurso prezidentus.

– Et, nepriminink, – atsakė Lederė. – Keipersas tada buvo kitoks. O aš buvau pirmoji Keiperso žmona. Dviejų jo vaikų motina.

– Jis neneigia, kad buvo tau netikęs vyras, Ledere. Visi mes tokie. Aš buvau vedęs keturis kartus. Šaila dėjo niurką nuo tilto.

Nebesusivaldžiau ir, Maikui nespėjus nė apsižiūrėti, čiupau jį už kaklaraiščio, pakėliau nuo kėdės ir prisitraukiau tiek, kad kone susilietėme nosimis.

– Maikai, aš būčiau linkęs manyti, kad Šaila nusižudė ne dėl tos vienintelės priežasties, kad aš buvau jai blogas vyras. Jei nori žinoti, buvau jai blogas vyras, bet Dievu prisiekiu, ne toks blogas, kad būčiau pasiuntęs savo mieląją nusikamavusią žmoną nuo to Kuperio upės tilto. Supratai, Maikai? Ar reikės sulaužyti tau nosį, kad daugiau nebepamirštum?

– Paleisk Maiką, Džekai, – liepė Lederė.

– Atsiprašau, Džekai. Labai negražiai pasakiau. Labai labai atsiprašau. Ten ne tikrasis aš kalbėjo...

Lederė užbaigė jo sakinį:

– O šiknius, kuriuo virtau Holivude.

Švelniai pasodinau Maiką atgal ant kėdės ir ramiai, maloniai pataisiau jo kaklaraištį.

– Labai atsiprašau, Maikai, – pasakiau.

– Pats prisiprašiau. Reikėjo išmalti man snukį. Vis prisišneku, o paskui pats negaliu patikėti, kad taip pasakau, – atsakė Maikas tyliu, susidrovėjusiu balsu. – Žinai, kad mano motina manęs nekenčia? Tikrai nekenčia. Ne, nežiūrėk šitaip, bet sakau tau, ji nekenčia to, kuo aš tapau. Tikroji motina manimi bjaurisi. Ji žiūri į mane ir klausia: „Kodėl negalėjai tiesiog būti laimingas? Ar būtų nuodėmė?“

Staiga svetainę nutvieskė automobilio šviesos, ir priešais namą sustojo mašina.

– Atvyko paslaptingieji svečiai, – smagiai tarė Maikas ir nuskubėjo prie durų.

– Ką nors nutuoki? – paklausiau Lederės.

Ji atsakė:

– Nė truputėlio.

Tada Lederės akyse išvydau nuostabą ir kančią, kurių nesugebėjo paslėpti nė garsioji jos savitvarda. Ji tiesiog didvyriškai susivaldė, o aš apsigręžęs pamačiau įeinant jos buvusį vyrą ir savo buvusį draugą Keipersą Midltoną su antrąja žmona Betse.

– Labas, Keipersai, – tarė sukrėsta Lederė. – Labas, Betse.

Betsė tarė Lederei:

– Norėjom atsivežti ir vaikus, bet jiems abiems rytoj kontroliniai, o kai grįšim į Čarlstoną, bus jau vėlu.

– Šį savaitgalį juos aplankysiu, – sutrikusi atsakė Lederė.

– Atspėjai, Maikai, – pagiriamai tarė Keipersas. – Čia tikrų tikriausia staigmena.

– Vaje, – patenkintas atsakė Maikas. – Pataikiau!

– Labas, Džekai, – tarė Keipersas. – Seniai nesimatėm. Aš Betsei viską apie mus papasakojau.

– Gerai į mane įsižiūrėk, Betse, – pasakiau, – nes daugiau niekada manęs nebepamatysi.

– Jis sakė, kad tu taip šnekėsi, – atsakė Betsė, patenkinta žvelgdama į vyrą.

Keipersas Midltonas buvo iš tų pietiečių vaikinų, kurie visada atrodo tobulai pasišveitę ir pasitempę, be jokių išraiškos ar laikysenos trūkumų. Jo grožis buvo nepriekaištingo auklėjimo tąsa. Kadaise mėgau žvelgti į jo veidą ne mažiau negu mergaitės. Tas pats veidas mane išmokė, kad grožiu pasikliauti tikrai neverta.

Keipersas ištiesė man ranką, bet aš jos nepaspaudžiau.

– Aš tebepykstu, Keipersai. Ir niekada nesiliausiu.

– Juk viskas jau baigta, – atsakė Keipersas. – Man gaila, kad taip nutiko. Norėjau tau tą pasakyti į akis.

– Jau pasakei, – atkirtau, – dabar dink iš akių.

– Jis čia ne šiaip sau, – įsiterpė Maikas. – Aš jį pakviečiau ir prašyčiau mandagiai elgtis su būsimuoju gubernatoriumi ir jo žmona. Eime į poilsio kambarį išgerti. Keipersas turi pasiūlymą, manau, tau vertėtų jo išklausyti, Džekai.

– Aš einu namo, Maikai, – tarė Lederė.

– Būk gera, Ledere, neik, – pasakė Betsė. – Kol vyrai kalbėsis apie reikalus, mudvi pašnekėsim apie vaikus.

Lederė pažvelgė į Keipersą išgąsdinto paukščio išraiška.

– Negaliu patikėti, kad ji šitaip su manim kalba.

– Betsė senamadiškai įsitikinusi, kad tave domina bendrų mūsų vaikų pažanga.

– Visi žengte marš į poilsio kambarį, – sukomandavo Maikas. – Įpilsiu konjako.

Nuo įtampos oras kambaryje keistai įsielektrino. Kol Maikas pilstė konjaką, mėginau nuspėti Betsės amžių, paskui prisiminiau, kad jai dvidešimt penkeri. Žinojau, kad kažkur ją mačiau, bet niekaip neprisiminiau kur. Paskui man toptelėjo, ir aš garsiai nusikvatojau.

– Aš sugalvojau net keletą dalykų, kuriuos būtų galima padaryti, Džekai, – tarė Lederė. – Tik ne juoktis.

Vos įstengdamas pratarti žodį, parodžiau į Betsę.

– Betsė buvo Mis Pietų Karolina. Keipersas tave paliko dėl Mis Pietų Karolinos. Betsė Singlton iš Spartanburgo.

– Aš išdidžiai tarnavau savo valstijai visus metus, – atsakė Betsė, ir man patiko, kad ji tokia karinga. – Ir atstovauti Pietų Karolinai Atlantik Sityje prieš visą pasaulį buvo laimingiausia mano gyvenimo diena, neskaitant vestuvių.

– Aš per ilgai gyvenau Europoje, Betse. Pamiršau, kad būna tokių merginų, kaip tu. Gal ir pavyks tau tapti gubernatoriumi, Keipersai. Pietų Karolina gali imti ir patikėti tokiomis nesąmonėmis.

– Atstok nuo jos, – pasakė Maikas. – Ji dar vaikas.

– Ji labai gera mūsų vaikams, – atsakė Keipersas. – Lederė su džiaugsmu patvirtins.

– Betsė ir man labai gera, – tarė Lederė.

– Kaip malonu girdėti, – atsakė Betsė.

– Lederė iš tikrųjų taip negalvoja, – pasakiau. – Nenuoširdumas net nuaidėjo.

– Tau leidus, aš geriau žinau, – šaltai atkirto Lederė.

– Palikai Lederę Ensli dėl Betsės, – pasakiau Keipersui. – Koks tu paviršutiniškas mulkis, Keipersai.

– Prašyčiau, Džekai, prašyčiau, valdykis, – įsiterpė Maikas.

– Pabučiuok tu man, kur nesueina, Maikai, – atsigręžiau į jį. – Kol gyvas būsiu, nepamiršiu, ką padarė Keipersas Midltonas, ir niekada tam šunsnukiui neatleisiu. Ko, po galais, tikėjaisi, surinkęs mus visus į krūvą? Kad rytoj kartu susėsim į būdelę ir šaudysim antis?

– Labai žiauriai sumanei, Maikai, – pasakė Lederė, staiga atsistojusi, pakėlusi taurę ir pildama konjaką Maikui. – Be reikalo tu šitaip su Džeku ir manim. Be reikalo tu šitaip su Keipersu ar Betse.

– O kaip kitaip man surinkti visus į krūvą? – atsakė Maikas. – Serialui reikia. Nepamiršk, kas prodiusuoja šį serialą. Būk gera, neišeik.

Tačiau Lederė dailiomis ilgomis kojomis jau žengė pro užpakalines duris. Maikas nusekė jai iš paskos, mėgindamas įkalbėti sugrįžti, bet išgirdau užvedamą variklį ir supratau, kad valtis jau plaukia į Voterfordą.

Atsigręžiau atidžiau pasižiūrėti į jaunutę Keiperso žmoną Betsę.

Ji buvo Pietų mergina, iš tų, apie kurias aš nė nesvajodavau. Betsė atrodė tarsi iš reklamos, vardijančios, kodėl sveika gerti pieną. Viskuo ji man atrodė perdėta, suglostyta ir apgalvota. Ji buvo svajingai, mechaniškai smagi – tokioms grožio karalienėms dažnai atitenka „Mis Draugiškumo“ titulas. Jos išvaizda prašėsi komplimentų, bet ne geismų. Pamatęs jos šypseną, įsigeidžiau paklausti jos stomatologo pavardės.

– Tau dvidešimt penkeri, tiesa, Betse? – paklausiau.

– Kas čia, gyventojų surašymas? – atkirto Betsė.

– Taip, jai dvidešimt penkeri, – atsakė Keipersas.

– Tuojau atspėsiu. Pietų Karolinos universiteto „Trijų deltų“ seserija.

– Atspėjai, – įsiterpė ką tik į kambarį grįžęs Maikas.

– Jaunesniosios lygos narė.

– Atspėjai, – pakartojo Maikas.

– Iš kur žinai? – paklausė Betsė.

– Tu žvairuoji kaip iš Jaunesniosios lygos. Visos koledžų seserijų merginos išmoksta taip žvairuoti, kad mokėtų savo vyrams parodyti, jog deramai juos dievina, kai šie pasako kokią nesąmonę.

– Labai stereotipiškai apie mane galvoji, Džekai, – pasakė Betsė, ir pajutau tikrą jos ugnį.

– Tai Pietūs tave pavertė vaikščiojančiu stereotipu, Betse. Aš tik jo ribas tikrinu.

Keipersas apkabino žmoną ir paaiškino:

– Betsė išauklėta kaip Pietų gražuolė. Nieko čia blogo.

– Aš tuo didžiuojuosi, – pridūrė Betsė.

– Pietų gražuolė, – pasakiau. – Dabar Pietuose to gėdijamasi. Protingos moterys taip nebesivadina. Jei moteris taip sako apie save, dažniausiai tas rodo, kad jos smegenys – pupelės dydžio. Tu, žinia, labai sumani, nors tavo skonis, renkantis vyrus, tiesiog pasibaisėtinas.

– Aš vis tiek Pietų gražuolė ir manau, kad renkantis vyrus man neprilygsta jokia moteris visoje Pietų Karolinoje.

– Aš vedžiau Betsę todėl, kad ji tokia lojali, Džekai.

– Netiesa. Yra tik vienas tikras nusikaltimas, kurį padariusiam vyrui neatleidžiama.

– Koks? – paklausė Keipersas, o Maikas atsisėdo į vietą.

– Bet kurios, bet kurios kartos vyrui nevalia išduoti ir paniekinti savo kartos moterų ir vesti daug jaunesnę. Betsę vedei ne todėl, kad ji tokia lojali. Vedei ją todėl, kad ji tokia jauna.

– Išdavystėje visada netikėtai pasitaiko ko nors malonaus, – atsakė Keipersas, o Maikas pritariamai nusijuokė. – Koks tu žaviai dorybingas, Džekai.

– Aš daug mielesnė už jūsų kartos moteris, – pataikaudama Keipersui ir Maikui, pridūrė Betsė.

– Netiesa, Jaunesniosios lygos mergaite, – ir pats jutau, kad darausi žiaurus. Konjakas veikė, ir pajutau kambarį užplūdusį svaiginamą nerimą. Nužvelgiau Betsę ir drąsiai kibau tiesiai į gerklę. – Mano kartos moterys buvo pačios protingiausios, aistringiausios, žaviausios, kokias tik Amerika yra regėjusi. Jos pradėjo moterų išsivadavimo sąjūdį, septintajame dešimtmetyje nedvejodamos išėjo į gatves, kad sustabdytų nepakenčiamai kvailą karą Vietname. Jos nenuilsdamos kovojo už lygias teises darbe, studijavo teisės mokyklose, tapo daktarėmis, pjovėsi korporacijų kovose, o vaikus augino daug geriau negu mūsų motinos.

– Nurimk, Džekai, – atsakė Maikas. – Betsė dar vaikas.

– Ji kvaiša, – atsakiau. Atsigręžiau į Betsę. – Greta mano kartos moterų tokie vyrai, kaip aš, Maikas ir tavo ištižėlis vyras, atrodome menki ir nuobodūs. Nė nekalbėk apie tas moteris, Betse, nebent klūpėtum ant kelių, jas garbindama.

– Kadaise jis buvo įsimylėjęs Lederę, Betse, – elegantiškai, nė kiek nesutrikęs paaiškino Keipersas. – Ji paliko jį prieš pat Šv. Cecilijos šokius Čarlstone. Džekas visada gėdijosi savo žemos kilmės.

– Betse, tu neverta nė Lederės Ensli pėdkelnių pabučiuoti, – atšoviau.

– Bet ji ištekėjo už Keiperso ir metė tave, – tarė Betsė. – Prisipažinsiu, ji gerokai pakilo mano akyse.

– Maniau, kad sugebėsi padoriai elgtis, – pasakė man Maikas, mėgindamas suvaldyti beįsiplieskiantį kivirčą. – Betsė – šauni mergaitė. Jiedu su Keipersu šiemet jau porą sykių svečiavosi pas mane Beverli Hilse.

– Aš tik stengiuosi įžeisti Keipersą, – atsakiau. – Nes Keipersas žino, kad galiu čia pat, šią akimirką, šiame kambaryje surašyti visą Betsės gyvenimo istoriją. Pažįstu tūkstančius tokių moterų kaip Betsė. Keipersui nejauku, kad vedė vaikščiojančią Pietų klišę. Galiu papasakoti Keipersui, už ką Betsė balsuos ateinančius penkiasdešimt metų, kiek ji turės vaikų ir kokius jiems duos vardus. Galiu papasakoti Betsei, kokiais raštais puošti jos stalo įrankiai, jos porceliano servizas, kuo dirba jos tėvas, kokia jos motinos mergautinė pavardė ir kuriame Konfederacijos dalinyje tarnavo jos proprosenelis per Antrąjį Bul Rano mūšį.

– Mano proproprosenelis žuvo prie Antietamo.

– Ak, atleisk, Betse. Kartais tokias smulkmenas imu ir supainioju.

Betsė gurkštelėjo konjako ir paklausė:

– O kur gavau magistro laipsnį, tu šikniau?

– Mieloji, būk gera, nevartok tokių žodžių, – įsiterpė Keipersas.

Tačiau mane toks atkirtis užvedė ir nustebino, aš atsakiau:

– Neblogai, Betse. *Complimenti*. Niekaip nebūčiau nuspėjęs. Kaskart, kai nusprendžiu, kad jau viską žinau apie Pietų moteris, jos pasiunčia man tokį suktą kamuolį, kad niekaip neatmušu. Šaunuolė, nuostabiai suskėlei.

– Aš vedu tik protingas, sumanias ir gražias moteris, Džekai, – tarė Keipersas. – Maniau, jau būsi pastebėjęs.

– Užsičiaupk, Keipersai, – atrėžiau. – Man reikia dar truputį paerzinti tavo žmoną, kad ji užsiputotų ir išbėgtų.

– Pradedu mąstyti, ar neišmetus tavęs iš namų, Džekai, – įsiterpė Maikas.

– Deja, Maikai, aš už tave didesnis, – atsakiau. – Tu irgi užsičiaupk, nes mudviejų dar laukia ilgas pokalbis apie tai, kodėl surengei mums tokį pasimatymą.

– Ei, Džekai, – tarė Betsė. – Dabar supratau, kodėl tavo žmona nušoko nuo tilto. Tik negaliu patikėti, kad taip ilgai ištvėrė.

– Jei dar kartą taip pasakysi, Betse, sumušiu tavo vyrą. Taip išmalsiu jam marmūzę, kad užuot balotiravęsis į gubernatorius, jis eis dirbti į cirką.

Betsė atsigręžė į Keipersą, kuris nė mažumėlę nesutriko.

– Neatrodo, kad būtum išgąsdinęs mano vyrą.

– Išgąsdinau. Tik jis neišsiduoda.

– Jis kariavo Vietname. O tu slapsteisi nuo šaukimo.

– Teisingai, Mis Pietų Karolina. Keisčiausia, kad aš vis tiek už jį stipresnis. Jei į Vietnamą būtų vykę tokie vyrai mūrai kaip aš, karą būtume laimėję. Pamąstyk apie tai, kai kitą sykį kepsi sūrio pyragėlius ar farširuosi kiaušinius.

– Liberalai visi vienodi, – spjaute išspjovė Betsė, jai darėsi nejauku dėmesio centre. – Girdėjau, tavo žmona buvo arši feministė.

– Ir aš taip pat, – atsakiau. – Ir dukrą taip auginu.

– Kas jai iš to?

– Ji nebus toks sušiktas blizgutis, kaip tu, Betse, – atsakiau, – nes jei mano dukra būtų bent trupučiuką panaši į tave arba tekėtų už ko nors panašaus į Keipersą Midltoną, pats numesčiau ją nuo Kuperio upės tilto.

Betsė Midlton labai oriai atsistojo ir atsigręžė į savo vyrą.

– Eime, Keipersai. Galime pernakvoti pas tavo mamą. Paskambinsiu tarnaitei.

– Labanaktukas, Betse, – atsakiau, pats savo balse girdėdamas pajuoką ir žiaurumą. – Atsimenu tavo pasirodymą talentų konkurse per Mis Amerikos rinkimus. Tu sukai ugnies lazdas. Man buvo gėda už visą savo valstiją ir kiekvieną jos moterį.

Išeidama Betsė apsiašarojo, ir pajutau, kaip mane užplūsta gniuždomas liūdesys.

– Šaunuolis, Džekai, – pasakė Maikas, purtydamas galvą. – Koks tu mielas.

– Paskambink rytoj Betsei, Maikai, – pasakiau. – Pasakyk jai, kad aš atsiprašau ir kad paprastai nesielgiu taip šūdinai. Man šlykštus jos vyras, ne ji pati.

Tai, kaip užsipuoliau jo žmoną, Keiperso Midltono, regis, nė truputėlio nesuerzino. Jo akys buvo tyros ir žydros. Tokioje šviesoje, tokiu metu jis man atrodė lyg žmogus, netoli poliarinio rato išsiritęs iš kiaušinio.

– Jei tu šitaip užsipultum mano mylimą moterį, – pasakiau, – dabar skambintum odontologui ir tartumeisi dėl operacijos laiko.

– Perdedi, – įsiterpė tarp mudviejų Maikas. – Tai senas tavo trūkumas.

Pažvelgiau į Maiką:

– Holivudiečiams nedera veltis į ginčus apie perdėjimą.

Keipersas atsikrenkštė, lyg ruoštųsi kalbėti, paskui pažvelgė tiesiai į mane.

– Man reikia tavo pagalbos, Džekai, ir pasiilgau tavęs kaip draugo.

– Išklausyk jo, Džekai, – pridūrė Maikas. – Prašau, išklausyk Keiperso. Jei Keipersas bus išrinktas gubernatoriumi, jis ketina balotiruotis ir į JAV prezidentus.

– Jei jį išrinks, Dievas mato, paprašysiu Italijos pilietybės, – atrėžiau.

– Norėčiau, kad prisijungtum prie mano kampanijos komandos, Džekai, – pasakė Keipersas.

Priblokštas pažvelgiau į Maiką.

– Ar aš ką nors neaiškiai šitam šikniui pasakiau? Nekenčiu tavęs, Keipersai, be to, tu respublikonas. Aš nekenčiu respublikonų.

– Anksčiau ir aš jų nekenčiau, – prisipažino Maikas. – O paskui praturtėjau.

– Valstijoje gerai žinoma, kad mudu pykstamės, ir kampanijoje man dėl to gali kilti problemų.

– Labai tikiuosi, kad kils milijonas problemų, nes tu jų visų nusipelnei, – atsakiau.

– Kitą mėnesį valstijos laikraštis spausdins ilgą išsamią apybraižą apie mane, jau baigiamas televizijos dokumentinis filmas apie visą mano karjerą Pietų Karolinos politikoje.

– O apie universiteto laikus ten irgi pasakojama? – paklausiau.

– Pasakojama ir laikraštyje, ir filme, – atsakė Keipersas, ir jo balse pasigirdo nesmagi gaidelė. – Dauguma Pietų Karolinos žmonių mano, kad taip įrodžiau savo meilę tėvynei. Bėda ta, kad kai kam atrodo, jog išdaviau artimiausius draugus. Iš to galima padaryti charakterio trūkumą, ir įtariame, kad demokratai mėgins jį išpūsti.

– *Viva le* trūkumai. Jei Judą Iskariotą sukryžmintume su Benediktu Arnoldu, būtum paveldėjęs žemę.

– Keipersas man papasakojo, kaip įsivaizduoja valstiją, ir jei jį išrinks, šalyje nebus pažangesnio gubernatoriaus.

– Liaukis, Maikai. Tuojau apsibliausiu.

Keipersas tęsė:

– Tai, kas mums nutiko koledže, nebūtų nutikę jokiu kitu metu, kaip tik per Vietnamo karą. O aš gyniau savo įsitikinimus. Maniau, kad mano šaliai gresia nelaimė.

– Ašaros. Plūste plūsta. Taip jau būna nuo tų seilėtų kalbų, – atsakiau.

– Metas buvo sunkus, – pasakė Maikas. – Net ir tu turėsi tą pripažinti, Džekai. Tada aš slapsčiausi nuo šaukimo, nes maniau, kad taip elgtis teisinga, ir nenorėjau, kad man peršautų uodegą šalyje, kurios nė pavadinimo nemokėjau užrašyti.

Keipersas pridūrė:

– Per Vietnamo karą mes visi padarėme klaidų.

– Aš ne, – atsakiau. – Per visą karą, kad mane kur galai, nepadariau nė menkiausios klaidelės. Turėjau pakankamai savigarbos, kad būčiau prieš tą kvailą karą.

– Vietnamo veteranai gerbiami vis labiau, – tarė Keipersas.

– Aš jų negerbiu. Man atsibodo klausytis, kaip zyzia Vietnamo veteranai. Ar šioje šalyje yra buvę kitų veteranų, kurie šitaip inkštų, taip garsiai ir dažnai šūkautų, kokie jie vargšeliai? Atrodo, kad jie visiškai negerbia savęs.

– Kai grįžome į šią šalį, daugelį mūsų apspjaudė, – atsakė Keipersas.

– Paistalai, – atkirtau. – Melas. Miesto legenda. Tūkstančius kartų ją girdėjau ir netikiu nė vienu žodžiu. Ir veiksmas visada vyksta oro uoste.

– Mane kaip tik ten ir apspjovė, – nenusileido Keipersas.

– Jei būtų spjaudę taip dažnai, kaip Vietnamo veteranai sako, tais metais Amerikos oro uostuose nebūtum galėjęs išstovėti ant kojų, nes visos grindys būtų apspjaudytos. Tu meluoji, Keipersai, o jei taip būtų nutikę iš tikrųjų, turėtum tam šikniui išmalti dantis. Štai kuo niekaip negaliu patikėti. Apspjaudytas milijonas Vietnamo veteranų, ir nė vieno išmušto dantuko. Ko ir stebėtis, kad pralaimėjot tą sumautą karą.

– Štai kuo man Džekas visada patiko, – pasakė Maikas Keipersui. – Ir dabar patinka. Kai kas galbūt to nemėgsta, bet Džekas visada deda kabliu.

– O man jis tuo kaip tik nepatinka, – atsakė Keipersas, nenuleisdamas nuo manęs akių. – Jo pasaulyje nėra vietos kompromisams, prasmės niuansams, erdvės kvėpuoti, išsisukti. Tavo pasaulis, Džekai, juodai baltas, viskas arba nieko. Tu žaidi kraštutinumais, užeidamas už visų įmanomų ribų. Visada skamba nuoširdžiai, bet iš tikrųjų tas neturi nieko bendro su gyvenimu žemėje.

– Pašnekėjai kaip iš rašto, – susižavėjęs atsakė Maikas. – Tikrai, kad mane kur.

– Aš paslankus žmogus, – tarė Keipersas. – Todėl tiek daug ir pasiekiau.

– Tu amoralus žmogus, – atsakiau. – Todėl tiek daug ir pasiekei.

Neatsisveikinęs pasukau laukujų durų link ir už nugaros išgirdau Keiperso balsą:

– Tu man dar paskambinsi, Džekai. Nes aš kai ką apie tave žinau. Tu myli Džordaną Eliotą. Štai tavo silpnybė.

Apakęs iš įsiūčio, skubiai lėkiau tolyn nuo Maiko namų, mamos mašinos padangomis rausdamas dulkėtą kelią, einantį per jo valdų vidurį. Mano rankos ant vairo virpėjo, mane krėtė šaltis, nors balandžio oras buvo šiltas ir dvelkė gėlėmis. Buvau toks įpykęs, kad galėjau suvažinėti žmogų ar nepastebėti kelio ženklo, bet niekas nepasipainiojo kelyje, kol nepasukau į pagrindinį greitkelį, vedantį atgal į miestelį vakaruose.

Nuvažiavau tiesiai pas Lederę, ji sėdėjo ir laukė manęs baltame pintame krėsle verandoje. Ant pinto stalelio stovėjo butelis „Maker's Mąrk“ ir kibirėlis ledo.

Vis dar virpėjau po susirėmimo su Keipersu ir, pildamasis išgerti, prilaisčiau burbono, o tada sudribau krėsle.

– Žinojau, kad atvažiuosi. Kone svajojau, – pasakė Lederė. – Kaip patiko susitikimas su Tamsybių kunigaikščiu?

– Ar galima, aš sudaužysiu šį butelį ir perrėšiu kiekvieną savo kūno arteriją ir veną? – atsakiau.

Lederė nusispyrė sandalus ir parietė kojas po savim. Gurkštelėjau burbono.

– Nekenčiu šio miesto, šios valstijos, šios nakties, tų žmonių, savo praeities, savo dabarties, savo ateities... Vienintelis dalykas, kurio nekantriai laukiu, yra

mano mirtis. Tuo labai skiriuosi nuo normalių žmonių, kuriems mirtis, regis, yra visų baisiausia – bet man ji atrodo kaip ilgos mokamos atostogos, per kurias niekada nebereikės pagalvoti apie Pietų Karoliną ar Keipersą Midltoną.

Lederė nusijuokė ir atsakė:

– Jei čia būtų filmas, dabar herojė turėtų pasakyti prasmingą tekstą apie troškimą gyventi. Pavyzdžiui; „Mielasis, žinau, kad buvo nelengva, bet juk aš tokia miela?“ Tada tu pažvelgtum į mane, aistringai manęs užsigeistum, ir tada suvoktum, kad ir naktis, ir visas gyvenimas dar prieš akis.

– Tai filmuose taip viskas sprendžiama? – paklausiau.

– Ir gyvenime taip viskas sprendžiama, – atsakė ji.

– Tai turėčiau pasakyti, kad tu „miela“.

– Man labiau patiktų „brangutė“, – atsakė ji.

Pažvelgiau į ją, kaip visada, ji buvo graži.

– Aš užsipuoliau Betsę, – suaimanavau. – Vargšė moterytė man niekada gyvenime nieko blogo nepadarė, o aš kibau jai į gerklę. Vien todėl, kad pykau ant Keiperso.

– Vaje, kaip džiugu girdėti, – atsakė Lederė. – Žinai, nėra didesnio pažeminimo negu toks, kad tavo vaikus augina irgi vaikas.

– Mus abu padavė į teismą dėl vaikų globos. Kaip Keipersas sugebėjo laimėti? Maniau, kad tikrai galiu prarasti Lėją ir suprantu kodėl, bet tu juk tikriausiai gera motina.

– Gera, bet paika. Gimus Sarai, priaugau nemažai svorio. Ir nesusipratau iškart jo numesti. Nežinojau, kad storos moterys Keipersui šlykščios. Ką gi, tokie jau tie mūsų šalies vyrai. Visi jūs draskysitės, kol bulimija bus įtraukta į vestuvių priesaiką. Taigi, ponas Keipersas leidosi į ištisą virtinę romanų, kurių paskutinioji dalyvė buvo mieloji Betsė.

– O vaikai?

– Svorio, dėl kurio netekau Keiperso, atsikračiau maždaug per metus, – tarė ji į tamsą. – Tada jis jau buvo paskleidęs gandus, kad rašyti scenarijus man svarbiau negu rūpintis šeima. Mudu išsiskyrėme, ir aš su vaikais išsikrausčiau į Niujorką. Ėmiau vaikščioti į pasimatymus su visais, kas tik kviesdavo. Per daug nesirinkau. Ir nesisaugojau. Nelaiku, Džekai. Ir dabar viso to gėdijuosi. Truputį numaldžiau neapykantą Keipersui. Būti jo žmona buvo tas pats, kas būti gyvai palaidotai po ledu. Jis man padarė tą patį, ką ir tau. Pasamdė detektyvą. Nufotografavo. Vienas iš mano draugų buvo juodaodis rašytojas, su kuriuo susipažinau, pristatydama knygą. Keli buvo vedę. Taip jis ir pavogė iš manęs vaikus.

– Nori, kad nuvažiuočiau atgal ir jį primuščiau?

– Kodėl tu vis siūlaisi ką nors primušti?

– Už tai laikau save didvyriu. Be to, Ledere, aš vyras. Žinau, dėl ko jaudinasi ir nerimauja kiti vyrai. Būti sumuštam – labai nemiela. Galiausiai, juk ir pati žinai, kad tik mėginu tave paguosti.

– Jei nori mane paguosti, – atsakė ji, – pasisiūlyk jį nužudyti. Vien primušti nepakaks.

Lederė paėmė mano kairiąją ranką ir iškėlė prieš blyškią šviesą, prasiskverbiančią į verandą nuo upės. Ji dusyk apsuko ratu apie pirštą mano vestuvinį žiedą. Mano rankos mažos, atrodo, kad jos priklauso puse pėdos už mane žemesniam vyriškiui.

– Kodėl tebenešioji vestuvinį žiedą?

– Nes neišsiskyriau. Ir nevedžiau antrąsyk. Jis man primena Šailą.

– Mielasis Džekas. Nepaisant visų tų griausmų, tu tikras pupuliukas.

– Ne, ne pupuliukas, bet jei turėčiau kitokį tėvą, būčiau mielesnis.

– Aš ką tik susidūriau su mama, – pasakė Lederė. – Vos išgirdusi jos balsą, imu pavydėti našlaičiams.

– Manai, be reikalo tebemūviu vestuvinį žiedą?

– Ne. Juk sakiau, man tai atrodo miela.

– Bet truputį keista.

– Šiek tiek. O kai eini į pasimatymus, jį nusiimi?

– Kad nelabai vaikštau į pasimatymus.

– Kodėl?

– Kai nusižudo mylima moteris, susirūpini dėl savęs, Ledere. Nors žinai, kad dėl jos mirties kaltos sudėtingos galios – tokios, kurių nė nepažįstu ir niekada nesuprasiu, – nepaneigsi, kad ir aš prisidėjau. Kaskart, kai kviečiu moterį vakarienės, tą ir prisimenu.

– Manai, kad moteris, kurią kvieti vakarienės, gali nusižudyti?

Nusijuokiau iš jos pokšto.

– Ne. Manau, kad jei moteris tau patinka, o tu patinki jai, jei bus daug vakarienių, o paskui daug bučinių ir vestuvių varpai, tai paskui gali tekti vėl žiūrėti į lavoną morge...

– Atleisk, kad taip leptelėjau, Džekai. Nepyk, prašau.

– Kiekvieną naktį sapnuoju, kaip Šaila nušoka. Kažkaip prasiskverbia. Kartais plaukiu kajaku Aliaskos upe, o ji iššoka iš miško virš manęs ir nuskrieja nuo uolos. Arba einu Amsterdamo gatve, kažkaip atsiduriu greta kanalo, išgirstu klyksmą, ir Šaila neria nuo tų didžiųjų namų, susispietusių prie kanalų, o aš

šoku jos gelbėti. Atsimerkiu po vandeniu, o aplink plaukioja tūkstantis Šailų, visos negyvos.

– Tikriausiai vis nekantrauji, kada bus laikas miegoti.

– Na, ne itin mėgstu miegoti.

Kurį laiką abu tylėjome.

– O kaip tau pavyko išsaugoti Lėją? – tyliai paklausė Lederė.

– Kas nutiko jūsų ąžuolui? – paklausiau pasitempdamas ir keisdamas temą. – Juk čia augo gražiausias ąžuolas pasaulyje.

– Keipersas, – atsakė ji. – Kol buvome susituokę, jis galvodavo, kad ąžuolas užstoja saulėlydį virš upės. Tais metais, kai skyrėmės, jis eidavo prie to medžio su visais savo darbuotojais. Jie nešdavosi iš pažiūros alaus puodukus ir apsimesdavo, kad grožisi saulėlydžiu.

– Nieko nesuprantu.

– Iš tikrųjų jie tuose puodukuose nešdavosi labai nuodingo herbicido. Grožėdamiesi saulėlydžiu, jie visi paslapčia išpildavo herbicidą ant žemės. Kol vargšas medis ėmė merdėti, užtruko pusę metų. Visas Voterfordas įtūžo, bet Keipersas viską neigė.

– O tu apie tai žinojai? – paklausiau.

– Žinoma, ne, – atsakė ji. – Vienas jo darbuotojas man papasakojo po keleto metų. Bet mano tėvas iškart įtarė Keipersą.

– Keista, šiuo gyvenimo momentu ąžuolas man mielesnis už žmogų. Velnias, man ir piktžolės mielesnės už Keipersą Midltoną.

– Jis vis dar mano, kad ilgai netrukus judu tapsite bičiuliais.

– Dabar jau nebemano, – atsakiau.

– Grįžtant prie Lėjos, – tarė ji. – Papasakok apie teismą dėl globos.

– Šailos tėvai visai suprantamai manė, kad aš kaltas dėl Šailos mirties. Po laidotuvių mane apniko tokia bjauri menka depresija. Broliai paguldė mane į ligoninę Kolumbijoje, ir ėmė gydyti nuo depresijos. Kurį laiką užtruko, kol nuo vaistų pasidariau linksmutėlis ir ėmiau svaidyti pasagas su kitais pacientais.

– Kur tuo metu buvo Lėja?

– Ją priglaudė Foksai, kurie, aišku, irgi gedėjo Šailos. Lėja jau tada buvo stebuklinga mergytė. Jiems kilo minčių, ir neabejoju, kad be jokios klastos, jog Lėja galėtų atstoti jiems Šailą. Jie padavė mane į teismą, kol dar gydžiausi Kolumbijoje.

– Kaip sugebėjai laimėti, gulėdamas psichiatrijos ligoninėje?

– Toje ligoninėje dirba mano brolis Diupri. Jis man papasakojo, ką Foksai padarė. Įtūžis puikiai gydo depresiją. Užuot kamavęsis dėl Šailos mirties, ėmiau

siautėti, kai jos tėvai mėgina pavogti mūsų vaiką. Jos tėvas per teismą liudijo, kad aš nuolat mušdavau Šailą – galėčiau pasakoti visokias bjaurybes be galo. Jis melavo, bet jie labai troško turėti Lėją, turėti bent dalelę Šailos.

– Dabar suprantu, kodėl išsikraustei į Italiją.

– Mano šeima labai mane palaikė. Brolis Dalasas nemokamai ėmėsi bylos. Foksai neatsilaikė per kryžminę apklausą. Šaila parašė atsisveikinimo laiškelį. Paskui mano šeima liudijo, koks aš tėvas. Nė nemaniau, kad mano šeimoje esama tiek orumo... tokio kilniadvasiškumo, nepaisant visko, ką gyvenime matėme. Išvydau šeimą, kokią nė nežinojau turįs, todėl jie taip ir įsiskaudino, kai netrukus po teismo išvykau į Italiją, ketindamas daugiau niekada jų nebematyti.

– Negali pykti.

– Viską padariau ne taip, – pripažinau. – Bet dabar nieko nebegaliu pakeisti.

– Šailai nebūtų patikę, kad visiems laikams palikai Pietus.

Jos balse išgirdęs švelnų priekaištą, atsigręžiau į ją.

– Man reikėjo pailsėti nuo Pietų, – galiausiai pratariau. – Mane vargina vien mintys apie juos, gyventi juose – per daug įspūdžių, o mėginti suprasti tolygu eiti iš proto.

– Jei Maikas nesiims to serialo, aš norėčiau parašyti apie mus visus, – pasakė Lederė.

– Paversk mane čarlstoniečiu, – atsakiau. – Tada tavo mamai neteks kaskart dezinfekuoti verandos, vos man priėjus prie durų.

– Ji ir nedezinfekuoja *kaskart*, – tarė Lederė. – Jai tik gaila, kad niekaip neįpranti vaikščioti pro užpakalines duris.

– Kaip tau sekasi sutarti su tėvais?

– Tėvelis žiūri į mane ir galvoja: „Velnio sėkla." Mama ašaroja ir galvoja: „Velnio kiaušinis." Juos abu pykina nuo minties, kad jų dukrelė prarado galimybę tapti gubernatoriaus žmona.

– Jei jis taps gubernatoriumi, net paukščiai nepraskris virš šios valstijos, keliaudami į pietus žiemoti.

– Kurkim tą filmą, Džekai, – staiga paprašė Lederė.

– Kodėl? – paklausiau. – Man viskas atrodo taip negerai. Per daug pavojaus signalų.

– Galėsim pažinti vienas kitą dabar, kai jau suaugome, – atsakė ji. – Suaugusi aš tau patikčiau.

Lederė ištiesė man ranką.

– Šitai visų pavojingiausia, – atsakiau.

Keturioliktas skyrius

Kitą rytą išvažiavau į malonią saulėkaitą ir pasukau dviejų juostų keliu per pelkes, miškus ir potvynių upelius, į kuriuos skverbėsi Atlanto vandenynas. Potvyniui atslūgus, juodaodis vyriškis nuo tiltelio mėtė krevečių tinklą. Šis išsiskleisdavo it balerinos sijonėlis, tobulas kanapinis apskritimas tikšdavo vandens paviršiuje ir skubiai grimzdavo į dugną. Įsivaizdavau, kaip jo svareliai smenga į dumblą ir įkalina visas kefales, krevetes ir krabus, pakliuvusius į to apskritimo lanką, ir pagalvojau, kažin, o kur mano tinklas, ar dar pakaktų kantrybės prigaudyti pilną alaus šaldiklį krevečių, kai pavasarį jos užplūsta, stiprios ir greitos.

Pervažiavęs tilteliu per Beizmoro upelį, prisiminiau tėčio namuose darbo kambaryje kabantį žemėlapį. Gastono įlankos merkatorinė projekcija, vaizduojanti taip pat ir Voterfordo upę bei patį Voterfordą. Joje buvo pažymėtos teritorinės jūros ribos ir pereinamoji zona, iš to žemėlapio išmokau, kad ir gryniausias naudingos informacijos kaupimas gali būti gražus. Miestelio koordinatės buvo 32°15' platumos, o potvynis Voterfordo upėje pakildavo vidutiniškai 7,5 pėdos. Smulkiais, bet vertingais skaičiukais it kruopščiai nupieštas grafitas mirgėjo kanalai ir upės, kiekvienas skaičiukas rodė vidutinį kanalo gylį atoslūgio metu. Be galo mėgau tyrinėti tą žemėlapį, nes jame raštu buvo paaiškinta, kur žemėje man lemta atsidurti. Jis buvo meilės daina vietovei, psalmė matavimams ir dydžiams. Važiavau iš salos į salą, pro juodus grožio salonus bei uždarytas degalines, per sūrias pelkes, kurias pamatęs žmogus žalios spalvos niekada nebesuvokdavo taip, kaip anksčiau. Regėjau kiekvieną to žemėlapio detalę, o mano pojūčiai liepsnojo nuo kone gyvuliško pelkės kvapo.

Prie Oriono salos sustojau ties sargybos punktu ir pasakiau sargei savo pavardę. Ji įdėmiai mane nužvelgė, lyg į salą būčiau atvykęs plėšti sidabro ir porceliano. Nepatenkinta išdavė man laikiną leidimą ir paaiškino, kaip nuvažiuoti į Eliotų namus.

– Tik nešerkit aligatorių, – prisakė moteris.

– O kur daugiau dėti tą pastipusį šunį bagažinėje? – paklausiau, skubiai rūkdamas tolyn nuo punkto.

Eliotai gyveno dailiame dviejų aukštų name ant vandenyno kranto. Pabeldus, laukti teko vos kelias minutes, ir Celestina Eliot, atvėrusi duris, puolė man į glėbį.

– Tu vis dar dičkis, – pasakė ji.

– Jūs vis dar gražuolė, – pasakiau aš.

– Netiesa. Po mėnesio man sueis šešiasdešimt aštuoneri, – atsakė Celestina, bet ji klydo. Jos veide buvo prigimtinio grožio, kurį laikas galėjo užgožti, bet ne visai išnaikinti.

Celestina Eliot visada vadinta tobula karininko žmona, patarnaujanti savo vyrui, darančiam svaiginamą karjerą jūrų pėstininkų gretose. Ji priblokšdavo be menkiausių pastangų, o jos vyras atrodė daug pranašesnis negu iš tikrųjų buvo vien todėl, kad užkariavo tokios nepaprastos moters palankumą. Ji puikiai mokėjo sutelkti dėmesį, ypač bendraudama su vyrais, galinčiais stumtelėti jos vyro karjerą.

Žmonės, įskaitant ir Celestiną, dažnai galvodavo, kad generolas Rembertas Eliotas būtų tapęs jūrų pėstininkų vadu, jei tik būtų buvęs bevaikis. Vienintelis sūnus Džordanas jo karjerai pakenkė labiau negu japonų kulka, vos jo nenužudžiusi Taravos mūšyje.

Celestina nusivedė mane į svetainę, įpylė du puodukus kavos, o aš žvelgiau į laivą Atlanto vandenyne, plaukiantį šiaurėn į Čarlstoną.

Mudu susėdome ir mandagiai šnektelėjome, paskui padaviau jai elegantišką „Fendi“ krepšį su dviem laiškais ir keliomis dovanomis nuo jos sūnaus.

– Bus bėdos, Celestina, – tyliai tariau.

Jai nespėjus pratarti nė žodžio, sududeno žemas balsas:

– Tiek bėdos, kiek tu dar gyvenime nematei, mano miela.

Rembertas Eliotas, išsitempęs kaip tikras jūrų pėstininkų generolas, nusmelkė žmoną tyru ir paprastu kaip jūros oras žydrų akių žvilgsniu. Jis stovėjo užpakalinių namo durų tarpduryje. Celestina visa perbalo, o aš ramiai ištiesiau ranką ir paėmiau iš jos laiškus.

– Atiduok man tuos laiškus, Džekai, – įsakė generolas.

– Jie mano. Aš juos parašiau, – atsakiau ir atsistojau.

– Meluoji. Jūs abu su mano žmona meluojate, – atsakė jis, taip įtūžęs, kad net veidas nešvankiai persikreipė. – Tu išdavikė, Celestina. Manoji žmona – išdavikė.

– O kaipgi golfas Hilton Hede, generole? – paklausiau. Nesitikėjau, kad jis bus namie.

– Apgavau jus, kad užklupčiau nusikaltimo vietoje, – atsakė generolas.

– O aš sakyčiau, kad pamelavot, – atkirtau. – Ir jūs už mus ne geresnis.

– Keipersas Midltonas man davė šitas nuotraukas, darytas Romoje, – pasakė generolas. Jis ištiesė jas žmonai, paskui persigalvojo ir įtūžęs tėškė ant grindų. Celestina tylėdama pakėlė nuotraukas. Ji buvo iš prigimties tvarkinga net ir per žiauriausius vyro išpuolius. Ji sustingusi žvelgė į vieną savo blyškaus, asketiško sūnaus nuotrauką.

Tada Rembertas Eliotas nustebino ir savo žmoną, ir mane. Jis atsitraukė, kol Celestina rinko išmėtytas nuotraukas, nežinodamas, ką toliau daryti, sukaustytas abejonių. Jis puikiai gebėjo pulti įtvirtintus pajūrius, bet krantas,

kuriame dabar išsilaipino, atrodė per daug pavojingas, kad imtum jėga. Jam reikėjo subtilių priedangos, gudrybės, slaptumo strategijų. Generolas neturėjo karinio išsilavinimo, dėl kurio šis susirėmimas su savo šeimele būtų lengvesnis ir ne toks aršus. Net ir jo žmona, dabar aikštingai žvelgianti į jį, atrodė it priešo žvalgas, prasmukęs į jo namus pro spygliuotų vielų užtvarą ir mėginąs paspęsti virtuvėje spąstus.

Kol šis veiklus žmogus nespėjo sugalvoti, kokių veiksmų imtis, aš pasinaudojau šiuo jam nebūdingu sąstingiu. Palikęs jį stovėti, nuėjau į pirmojo aukšto vonią, sudraskiau Džordano laiškus į skutelius ir nuleidau juos į tualetą. Kai grįžau, Celestina su generolu sėdėjo krėsluose, matuodami vėl atgijusį nepasitikėjimą kits kitu.

– Privertei mane dalyvauti man gėdą padariusio sūnaus laidotuvėse, žinodama, kad jis gyvas? – paklausė generolas.

– Maniau, kad jis žuvo, – atsakė ji.

– O kai sužinojai, kodėl man nepasakei?

Aš atsakiau:

– Nes jūs jo nekentėte, generole. Visada jo nekentėte, ir Džordanas tą suprato, Celestina tą suprato, ir pats tą supratote. Todėl ji jums ir nesakė.

– Turėjau teisę žinoti, – atrėžė generolas. – Tavo pareiga buvo man pasakyti.

– Aš ne jūrų pėstininkė, mielasis. Kartais tau nesiseka to prisiminti.

– Tavo kaip žmonos pareiga, – pasitaisė generolas.

– Prisiminkime tavo kaip tėvo pareigas, – piktai atkirto ji. – Prisiminkime, kaip tu elgeisi su savo sūnumi nuo pat jo gimimo dienos. Kaip aš sėdėjau ir stebėjau, kaip tu skriaudi ir kankini tą nuostabų mielą mūsų sūnelį.

– Vaikystėje jis buvo mergaitiškas, – atsakė generolas. – Juk žinai, kad šito tai jau niekaip negaliu pakęsti.

– Jis nebuvo mergaitiškas, – atkirto ji. – Jis buvo geras, o tu nepastebėjai skirtumo.

– Jis būtų užaugęs, pati žinai, koks, jei būčiau leidęs tau savaip jį auklėti, – atsakė jos vyras kaltinamu, paniekinamu tonu.

– Pati žinai *koks*? – paklausiau.

– Homoseksualus, – paaiškino Celestina.

– Ak! Koks siaubas, – pasakiau. – Geriau jau jis mirtų.

– Būtent, – atsakė ji.

– Nebūčiau taip spaudęs Džordano, – pasakė generolas, – jei tu būtum gebėjusi pagimdyti daugiau vaikų.

– Žinoma, kaip paranku, kad aš dėl visko kalta.

– Vienišas vilkas – pats blogiausias kareivis, – tęsė generolas Eliotas. – Jis pavojingas bet kuriam daliniui. Jis nemoka pasispausti grupės labui.

– Truputį panašiai kaip tu, mielasis, – atsakė Celestina, – bent jau šeimoje.

– Tu niekada nesuprasi gyvenimo armijoje.

Ji nusijuokė ir atsakė:

– Aš jį kuo puikiausiai suprantu.

– Keturiolika metų maniau, kad mano sūnus žuvęs, – pasakė generolas, atsigręžęs į mane. – Kaip man dabar jaustis?

– Džiaugtis, – pasiūliau.

– Aš jau pranešiau atitinkamoms institucijoms, – pasakė generolas.

– Ir ką gi joms pasakei? – paklausė Celestina.

– Bažnyčios, kurioje fotografuota, pavadinimą, – atsakė jis. – Ir kad gali būti, jog jis padarė nusikaltimą. Tau teks už daug ką atsakyti, Džekai.

– O aš neatsakysiu, generole, – tariau.

– Tuos laiškus tikriausiai sunaikinai, – tarė jis.

– Ten tik mano rašteliai Lederei Ensli, – atsakiau.

– Perduok jai, kad labai norėčiau susitikti, – įsiterpė Celestina. – Girdėjau, kad ji parvyko.

– Džekai, – tarė generolas, – juk galėjau tave areštuoti už bėglio slapstymą.

– Be abejo, – atsakiau. – Tik kad niekas nekaltinamas jokiu nusikaltimu. O jūsų įtariamas nusikaltėlis, regis, žuvo.

– Nejau neigsi, kad tose nuotraukose mano sūnus? – paklausė generolas.

– Italijoje nėra daug nuodėmklausių, kurie moka angliškai, – atsakiau.

– Juk ten Džordanas, taip, Džekai? – paklausė generolas įtemptai, neatsargiai.

– Šito jums pasakyti negaliu, – atsakiau.

– Tiksliau, nenori, – atkirto jis. – Celestina?

– Mielasis, aš nė nenutuokiu, apie ką tu čia, – atsakė ji.

– Visos tos kelionės į Italiją, – pasakė generolas. – O aš maniau, kad tu aistringai domiesi menu.

– Menas tose kelionėse visada labai svarbus, – atsakė Celestina.

– Nekenčiu dailės muziejų, – paaiškino man generolas Eliotas. – Ten ji ir susitinka su Džordanu. Dabar man viskas aišku.

Įsižiūrėjau į generolo veidą, ir akimirką man pagailo šio ribotų emocijų ir baisiai susikausčiusio žmogaus. Jo lūpos buvo plonos it peilio ašmenys. Jis buvo žemas, bet tvirto sudėjimo, netoli septyniasdešimties, o jo akys liepsnojo kunkuliuojančiu mėliu, varančiu siaubą vyrams ir pakerinčiu moteris. Visą gyvenimą žmonės bijojo Remberto Elioto, ir jis labai džiaugėsi tą žinodamas. Jis

buvo iš tų žmonių, kurių Amerikai reikia karo metu, bet pasirašius paliaubas nebežinia, kur jį dėti.

Kaip ir kiti vyrai, daugiau kaip pusę gyvenimo treniravęsi žudyti priešo karius, Rembertas Eliotas tapo tiesiog klaikiu vyru ir tėvu. Visą vedybinį gyvenimą jis elgėsi su žmona kaip su adjutante, gavusia papeikimą už fizinį pasirengimą. Džordanas užaugo bučiuojamas motinos ir talžomas tėvo.

Generolas sunkiai pakilo ir priėjo darsyk pažiūrėti į nuotraukas.

– Tas kunigas – mano sūnus, taip? – paklausė jis manęs.

– Iš kur, po galais, man žinoti? – atkirtau. – Jis mano nuodėmklausys. Gal pamėginkit dažniau nueiti į bažnyčią, generole. Pamatysit, ten vargšas nusidėjėlis nuo kunigo atskirtas tokiomis grotelėmis. Jos ten ne šiaip sau. Jos tam, kad negalėtume aiškiai vienas kito matyti ir nepažintume.

– Tai sakai, kad čia ne mano sūnus? – paklausė generolas.

– Čia mano nuodėmklausys, – pakartojau. – Joks teismas negali manęs priversti liudyti prieš jį ir atvirkščiai.

– Man atrodo, čia mano sūnus.

– Puiku. Sveikinu. Pagaliau kartu. Vaje vaje, kokia graži laiminga pabaiga.

Celestina priėjo ir atsistojo priešais savo vyrą, žvelgdama tiesiai jam į akis.

– Čia Džordanas, Rembertai, – pasakė ji. – Kiekvieną kartą, kai tik vykdavau į Romą, eidavau su juo susitikti. O tau sakydavau, kad einu apsipirkti.

– Melagė. Melagė, – sukuždėjo generolas.

– Ne, mielasis, – švelniai atsakė ji. – Motina. Motina.

Generolas atsigręžė į mane.

– Tai tu buvai ryšininkas.

– Galima sakyti ir taip, – atsakiau.

– O aš jį auginau kaip būsimą jūrų pėstininkų karininką, – pasakė generolas.

– Man labiau priminė Gulago archipelagą, – atsakiau.

– Džordanas suaugo septintajame dešimtmetyje, – atsakė jis. – Tas jį ir pražudė. Ką jūs žinot apie ištikimybę ar patriotizmą, apie vertybes ir etikos jausmą?

Aš atkirtau:

– Paklauskit, ką mes žinom apie smurtą prieš vaikus.

– Jūs buvote bailių ir melagių karta. Nevykdėte pareigos tėvynei, kai Amerikai jūsų reikėjo.

– Ką tik lygiai apie tas pačias nesąmones kalbėjausi su Keipersu Midltonu, – atsakiau. – Apibendrinsiu: blogas karas, pradėtas blogų politikų, kovotas blogų generolų, ir be jokios priežasties į klozetą nuleista penkiasdešimt tūkstančių vyrukų.

– Laisvė – puikiausia priežastis mirti.
– Vietnamo ar Amerikos? – paklausiau.
– Abiejų, – atsakė jis.
Tada aš priėjau ir apkabinau Celestiną.
– Jis persikraustė į kitą vienuolyną kitoje Romos vietoje. Jis saugus, – pasakiau jai. – Atleiskit, kad teko sunaikinti jo laiškus, – ir išėjau iš namų.
Man lipant į mamos mašiną, tarpduryje pasirodė generolas Eliotas ir šūktelėjo:
– Makolai.
– Taip, generole.
– Noriu pamatyti savo sūnų, – pasakė jis.
– Perduosiu jam, generole. Jis niekada anksčiau neturėjo tėvo. Galbūt jam patiks.
– Ar padėsi mums susitikti? – paklausė generolas.
– Ne, nepadėsiu.
– Ar galima sužinoti kodėl?
– Aš jumis nepasitikiu, generole, – atsakiau.
– Tai ką, tavo manymu, man dabar daryti? – paklausė jis.
– Laukti, – atsakiau.
– Tu netiki, kad žmogus gali pasikeisti, tiesa? – paklausė jis.
Pažvelgiau į pasitempusį, susikausčiusį žmogų ir atsakiau:
– Ne, netikiu.
– Teisingai, – atsakė generolas. – Ir aš netikiu.
Į verandą atskubėjo Celestina.
– Džekai, važiuok tiesiai į ligoninę. Ką tik skambino Tė. Tavo mama pabudo iš komos.

Kai atvykau, prie pagrindinio ligoninės įėjimo manęs laukė visi broliai, išskyrus Džoną Hardiną. Iššokus iš mašinos, apsupę broliai ėmė svaidyti mane iš glėbio į glėbį.
– Mama, – užriko Tė, – ji išsikapstė.
– Na ji ir kietuolė, ką? – pridūrė Diupri.
– Vien vėžio mūsų senutei užlenkti nepakaks, – tarė Dalasas.
– O aš vis maniau, kad ji tik apsimeta merdinti, – pasakė Tė, – vien tam, kad priverstų mane jaustis kaltą.
Diupri žaismingai pliaukštelėjo Tė per petį.
– Mama turi ir svarbesnių reikalų, negu versti tave jaustis kaltą.
– Kurgi ne, – nepatikėjo Tė. – Pavyzdžiui?

– Kurgi ne. Pavyzdžiui? – pritarė jam Dalasas.

– Ją aplankė tik daktaras Pitsas. Jis pagalvojo, kad būtų puiku, jeigu tu užeitum pirmas, – pasakė Diupri.

– Mama, – pasakiau. – Mama.

Mes vėl užrikome ir užbliovėme, o Tė ištiesė ranką ir trumpai spustelėjo manąją kaip vaikystėje, kai buvo visai mažiukas, o aš buvau jo didžiausias ir švelniausias brolis pasaulyje.

Slaugės perkėlė Liusę iš intensyvios slaugos, ir šeima susirinko kitame, linksmesniame laukiamajame.

Mus visus apėmė euforija, ir net rūstusis tėvas Džudas, regis, nušvito nuo šitaip susiklosčiusių įvykių. Mes susispietėme aplink daktarą Pitsą ir klausėmės, kaip jis kartoja, ką sakė daktaras. Kai pasakė, kad karštis atlėgsta, kraujospūdis stabilizuojasi, pamažu grįžta sąmonė, mes su broliais jautėmės kaip kaliniai, klausą pranešimo apie amnestiją. Kadangi taip ilgai buvome neramūs ir nusiminę, toks pakilumas atrodė neįprastas, o džiugesys keistas.

– Gal užeik aplankyti mamos, Džekai? – pasiūlė daktaras Pitsas.

– Papasakok jai kokį pokštą, – pridūrė Tė. – Jai dabar būtų labai sveika iš širdies pakvatoti.

– Nemanau, – atsakė daktaras Pitsas.

– Tė niekada nebuvo didis galvočius, – tarė Dalasas.

Jiems tebesikalbant, aš atsitraukiau ir nuėjau į privačią mamos palatą.

Ji gulėjo užsimerkusi, bet jos veidas tebebuvo labai gražus kaip penkiasdešimt aštuonerių metų moters. Penkerius metus su ja nesikalbėjau ir, artindamasis prie lovos, dėl to draskyte draskiausi. Išvykau į Romą gelbėti savo gyvybės ir nė nesusimąsčiau, kaip žiauru yra tiesiog pradingti iš tokios daugybės žmonių gyvenimo. Liusė atsimerkė ir nužvelgė mane mėlynomis akimis. Liusė be konkurencijos buvo pati svaigulingiausia, žaviausia, prieštaringiausia ir pavojingiausia man žinoma moteris. Ji sakėsi žinanti apie vyrus absoliučiai viską, ir aš ja tikėjau. Jos iškalba buvo gyva ir ištobulinta. Jos vaizduotė – pašėlusi ir nevaldoma. Ji buvo nepaprastai talentinga melagė, o tiesos vis tiek nelaikė vertybe. Ji gebėdavo įeiti į vyrų pilną kambarį ir išjudinti juos greičiau nei į jų tarpą įsviesta gyvatė barškuolė. Be to, ji buvo seksualiausia mano matyta moteris. Mums su broliais kliuvo nelengva pamoka būti pačios seksualiausios, labiausiai mėgstančios flirtuoti, daugiausia legendomis apipintos miestelio moters sūnumis. Mano mama sakėsi neregėjusi santuokos, kurios nesugebėtų išardyti. Ji gyrėsi sutikusi vos keletą sau lygių moterų.

Laukiau pirmųjų jos žodžių.

– Atnešk man makiažo, – pasakė Liusė.

– Labas, Džekai, – atsakiau. – Kaip malonu tave matyti. Dievulėliau, na ir seniai nesimatėme.

– Aš tikriausiai atrodau kaip sena tarka, – atsakė ji. – Ar taip, ar atrodau kaip sena tarka?

– Atrodai labai gražiai.

– Negaliu pakęsti, kai kalbi nenuoširdžiai.

– Atrodai kaip sena tarka, – atsakiau.

– Todėl ir prašau makiažo, – paaiškino Liusė.

– Tu tikriausiai pavargusi, – pasakiau, ieškodamas kokios nors neutralios temos.

– Pavargusi? – paklausė ji. – Tu turbūt juokauji. Man buvo koma. Niekada gyvenime negavau šitiek pailsėti.

– Tai jautiesi gerai? – vėl paklausiau.

– Gerai? – paklausė ji. – Dar niekada taip blogai nesijaučiau. Į mane juk pumpuoja chemoterapiją.

– Regis, dabar supratau. Tu jautiesi šūdinai, bet labai gerai pailsėjusi, – atsakiau.

– Ar atsivežei Lėją? – paklausė ji.

– Ne, bet ji siunčia linkėjimų.

– Negana. Noriu apkabinti tą mergytę ir kai ką jai papasakoti, – atsakė Liusė. – Ir tau. Turiu paaiškinti tau savo gyvenimą.

– Nieko nereikia aiškinti, – pasakiau. – Jau ir taip sugriovei mano gyvenimą. Nebėra ką pridurti.

– Juokauji, tiesa? – paklausė ji.

– Tiesa.

– Tik pasitikrinau. Keista nubusti iš komos. Lyg išsikastum iš nuosavo kapo. Ar aš vis dar miela?

– Tikra lėlytė. Juk jau sakiau.

– Pakviesk čionai Diupri žmoną. Pasakyk Džinei, kad man reikia makiažo, ir tegu nepagaili. Ji žino, kokį aš naudoju.

– Žiūriu, tavo puikybės koma nepriveikė, – paerzinau.

– Bet kaip padėjo numesti svorio, – atsakė ji. – Tikriausiai čia gulėdama kokių penkių svarų netekau.

– Mes labai jaudinomės.

– Šita leukemija mane nužudys, Džekai, – pasakė ji. – Mano amžiaus moteriai ji nepagydoma. Anksčiau ar vėliau aš atkrisiu ir mirsiu. Daktaras mano, kad man liko vos metai.

– Negaliu šito klausytis.

– Man būtinai reikėjo kam nors pasisakyti. Kitiems meluosiu, – atsakė ji, ir pamačiau, kad ji silpsta. – Noriu aplankyti judu su Lėja Romoje.

– Mielai tave priimsim, – atsakiau.

– Turiu pamatyti, kaip tu ten gyveni. Nežinau, kaip ten viskas. Man reikia, kad vėl mane mylėtum. Labiau už viską pasaulyje to reikia.

Nežiūrėjau į savo motiną, bet jos žodžiai palietė pačią mano širdį. Ji nutilo, o kai pakėliau akis, pamačiau, kad ji užsnūdo. Liusė Makol Pits važiuoja į Romą, pamaniau, o paskui nusprendžiau, kad jei Italija ištvėrė hunus, juk tikrai ištvers paprasčiausią ugnim spjaudančios, mano klastūnės motinos viešnagę. Dabar ji giliai miegojo, ir aš, vyriausias jos sūnus, maniau, kad ji atrodo amžina, nenužudoma, visos šios žemės centras. Įėjo Dalasas ir pamojo man, kad metas.

– Ką ji sakė? – paklausė Dalasas, kai ėjome koridoriumi.

– Nieko ypatingo. Sakė, kad mane myli labiausiai ir kad būtų persirišusi kiaušintakius, jei būtų žinojusi, kad kiti sūnūs taip baisiai ją nuvils.

– Ak, ir vėl tą patį, – atsakė jis. – O dar?

– Prašė makiažo.

– Ji atsigavo, – susijaudinęs šūktelėjo Dalasas. – Ji tikrai atsigavo.

Koridoriuje mus pasitiko Tė ir Diupri. Tė kalbėjo pašnabždomis, kad neišgirstų kiti laukiamajame.

– Turiu džiugių žinių, – pasakė Tė. – Vėl kilo šeiminių problemų.

Dalasas suniurzgė, bet Tė tęsė:

– Ką tik skambino senelis. Džinė Penė pabėgo iš slaugos namų.

– Ir vėl, – pasakė Dalasas.

– Nieko tokio, – tarė Diupri, amžinas pragmatikas. – Ji su vežimėliu. Juk neteks skambinti kelių patruliams.

– Jau trečią kartą, – kalbėjo Tė. – Man ima atrodyti, kad jai nesiseka ten pritapti.

– Senelis negali jos pakelti, – paaiškino Dalasas. – Ji ten tik laikinai. Kol sugis klubas.

– Ji mano, kad mes ją pamiršom, – pridūrė Diupri.

Išėjome iš ligoninės ir susigrūdome į mamos mašiną, ir man skubiai vairuojant per miestą Dalasas garsiai pamąstė:

– Ji galėjo pasukti tik trimis keliais, bet kuriuo iš jų nenuvažiuos labai toli. Slaugos namai jai ne itin prie širdies.

– Kalbėjau su ja telefonu, – pasakiau. – Jai ten tiesiog nepakenčiama.

Po dešimties minučių pasukau ilgu grįstu keliu link upės ir slaugos namų. Iškart išvydome savo močiutę, įnirtingai sukančią du vežimėlio ratus, rūsčią ir ryžtingą. Aplenkiau ją, apsisukau įvažiavime, paskui sustojau prie jos.

Džinė Penė nekreipė į mašiną dėmesio, toliau ritmiškai suko tuos du ratus lyg valtininkas sudėtingoje upės atkarpoje. Nors buvo suplukusi ir įraudusi, pabėgimas ją baisiausiai džiugino, ir ji buvo nuvažiavusi daug toliau nuo slaugos namų, negu galėjai pamanyti. Ji pažvelgė į šoną, pamatė mus, lėtai judančius greta jos, ir pratrūko raudoti. Ji vėl pažvelgė į mus, paskui ėmė spirtis dar greičiau, jos pečiai įsitempė, kol galiausiai sustojo, užsidengė veidą rankomis, įraudusiomis nuo kylančių pūslių, ir ėmė kūkčioti.

– Gal pavežėti, Džine Pene? – švelniai paklausė Dalasas.

– Atstokit nuo manęs, – ašarodama atsakė ji.

– Skambino tavo daktarė, – tęsė Dalasas. – Ji rūpinasi, kur tu dingai.

– Aš atleidau tą seną pataršką. Gelbėkit mane, vaikai. Kas nors, padėkit man, nes aš ten mirsiu. Kai pasensti, niekas tavęs nebeklauso. Niekas neklauso ir niekam nerūpi.

– Pamėginsim padėti, kuo tik galėsim, – atsakiau iš vairuotojo vietos.

– Tada nueikit į ligoninę ir pasakykit: „Mes gelbėjam savo močiutę iš šito pragaro." Surinkit mano mantą. O jei tikrai norit padėti šio miesto senoliams, nušaukit tą senę. Ji nė žalios morkos nesugeba patiekti, jos nesugvėrojusi.

Dalasas žvilgterėjo į mane ir gūžtelėjo pečiais:

– Mes galvojom imtis labiau diplomatinių priemonių.

– Palikit mane ramybėj, vaikai, – aimanavo Džinė Penė. – Aš važiuoju pas draugus. Pasisvečiuoti.

– Pas kokius draugus? – paklausė Dalasas.

– Dar neapsisprendžiau. Turiu draugų visoje apygardoje, ir jiems visiems būtų garbė užimti tokią ponią, kaip aš. Aš ne šiukšlė, kaip jūsų senelis. Aš iš geros šeimos.

– Nagi, močiute, – pasakiau. – Lipk pas mus į mašiną, ir mes tave užimsim.

– Jūs, – pasakė ji ir karališkai, valdingai mus nužvelgė. – Jūs išauklėti kaip prasčiokai. Vargšė jūsų motina – gryniausia šiukšlė, o ir apie tėvą ne kažin ką gali pasakyti.

– Tai tu išauginai tėtį, – pastebėjo Dalasas. – Teks ir tau prisiimti bent šiek tiek atsakomybės.

– Aš prisiimu visą atsakomybę, – paskelbė močiutė. – Tekėjau už jūsų senelio viską aiškiai suvokdama ir žinojau, kur veliuosi. Tekėjau dėl niekam tikusių priežasčių.

– Pavyzdžiui, – paklausiau.

– Jis buvo tikras gražuolis, – galiausiai atsakė Džinė Penė. – Vajetau. Vien į jį pažiūrėjus mane pildavo prakaitas.

– Gana tų blevyzgų, Džine Pene, – pasakė Diupri, atidarė dureles ir priėjo prie močiutės. Mudu su Tė švelniai iškėlėme ją iš vežimėlio ir pasodinome ant užpakalinės sėdynės. Atrodė, lyg keltume narvelį su mažais paukštukais. Kai paguldėme aukštielninką, ji labiau priminė kiautą, o ne vaisių. Atsisėsti nebeturėjo jėgų.

– Sutarkime šitaip, Džine Pene, – pasakiau. – Pamėginsim išvaduoti tave iš slaugos namų, bet pirmiausia reikės grįžti atgal. Reikia viską daryti tinkamai.

Bet Džinė Penė jau miegojo, kai tariau šiuos žodžius. Nuvežėme ją atgal ir atidavėme slaugėms, kurios ją pažadino ir išbarė.

– Išdavikai, – sušnypštė ji, kai slaugė vežė ją vežimėlyje atgal į kambarį, į kamerą, į vienatvę.

Vežant Dalasą į jo kontorą, visi susimąstę tylėjome.

– Tikriausiai labai baisu pasenti, – galiausiai tarė Dalasas. – Kažin, ar Džinė Penė kasryt pabudusi nesibaimina, kad šiandien paskutinė jos gyvenimo diena?

– Manau, ji kasryt pabudusi tikisi, kad šiandien paskutinė diena, – atsakiau.

– Nepasakėme jai, kad mama nubudo iš komos, – tarė Tė.

– Kam ją dar labiau liūdinti? – atsakė Diupri, ir visi nusijuokėme.

– Ji visą gyvenimą mėgino įrodyti paZouliui, kad yra aristokratė.

Dalasas tarė:

– Manau, reikėtų tiesiog priklaupti kaskart, kai prie jos artinamės, ir tų nesąmonių nebeliktų.

– Ji mėlynakraujė, o mes – pakelės piktžolės, – pridūrė Tė.

– Pameni, kaip ji pasakojo apie plantaciją, kur užaugo? – paklausė Diupri. – Mes vis manėme, kad ji meluoja, nes niekada mūsų ten nenusiveže.

– Bernsaidas, – pasakiau. – Garsioji Bernsaido plantacija.

– Ji nemelavo, – tęsė Diupri. – Ji tikrai plantacijoje buvo, ten Džinė Penė ir užaugo.

– Tai kur ji?

– Po vandeniu, – atsakė Dalasas.

– Po vandeniu? – pakartojau.

– Ji buvo už Čarlstono, netoli Pinopolio. Kai užtvenkė upę ir padarė Maultrio ežerą, Bernsaidą užliejo prie užtvankos kylantis vanduo. Džinė Penė iš motinos pusės buvo Sinkler, o Bernsaidas buvo Sinklerių plantacija.

– Dabar supratau, – atsakiau. – Džinė Penė taip nusiminė, praradusi tėviškę, kad ėmė ir ištekėjo už puertorikiečio mūsų senelio.

– Ji niekada nepapasakojo pabaigos, – tarė Diupri. – Matyt, užlieti namai jai buvo siaubingas Dievo ženklas. Kokia nors pikta pranašystė.

– Iš kur tu visa tai sužinojai? – paklausė Tė.

– Mano žmona Džinė dukart per savaitę važinėja į Čarlstoną. Ji rašo istorijos magistro darbą. Ji rausėsi Čarlstono bibliotekoje Karaliaus gatvėje ir rado Sinklerių šeimos atsiminimus. Džinė Penė ten paminėta dusyk. Namas tikrai buvo toks gražus, kaip Džinė Penė ir sakydavo.

– Gera žinoti, kad šiomis pavargusiomis gyslomis teka karališkas kraujas, – pasakiau.

– O man patinka būti kaimiečiu, – atsakė Tė. – Man tinka.

Dalasas pažvelgė į jaunėlį ir tarė:

– Tai jau tikrai tinka.

– Nereikėjo taip skubiai pritarti, – perspėjo Tė.

– Mes nerimaujam dėl Tė bičiulių, – pasakė man Diupri.

– Tai jau tikrai, – pritarė Dalasas.

– Ei, aš myliu savo bičiulius. Šaunūs vyrukai, šaunios mergytės, – atsakė Tė.

– Prie Tė durų krevečių žvejys atrodo kaip koks Rokfeleris, – tęsė Dalasas.

– Jį traukia žemesniosios klasės, – aiškino Diupri. – Aš taip norėčiau, kad jis susibičiuliautų su aukštesnio rango atmatomis.

– O aš tik norėčiau geresnių brolių, – atrėžė Tė. – Cha. Na ir suskėliau. Neblogai? Vaikystėje jūs mane taršydavot. Bet mažėlis Tė irgi ne iš kelmo spirtas. Broliai nebegali su juo elgtis kaip panorėję.

Grįžę namo, iš viršutinės verandos, kur vaikystėje žaisdavome, žiūrėjome, kaip leidžiasi saulė. Prisiminiau, kaip daugiau kaip prieš dvidešimt metų sėdėjau toje pačioje pintoje kėdėje ir iš buteliuko maitinau Tė, o mama, aštuntą mėnesį besilaukdama Džono Hardino, gamino vakarienę, tėvas iki vėlumos dirbo kontoroje, o Diupri kieme mokė Dalasą svaidyti futbolo kamuolį. Jei ne atmintis, laikas visai neturėtų prasmės. Bet sėdėjome sykiu gražiausioje šviesoje, o paskutinė šviesa ir buvo gražiausia. Čia susirinkdavome atsisveikinti su saulėje nudegusiomis, juodbruvėmis dienomis, kurios švelniais pirštais nudažė nemigos genamą upę.

Iš varganos tėvo virtuvės atnešiau šalto alaus, kurio nusipirkti stabtelėjome pas „Motušę Miler", taip pat ir riešutukų, marinuotų agurkėlių ir aštraus čederio sūrio kvadratą, kurio riekeles su raudono svogūno griežinėliais uždėjau ant sūrių sausainukų. Mano broliai valgė iš alkio, ne dėl skanumo, ir kone viską, ką būčiau patiekęs, jie būtų kimšę į burną. Namo gilumoje suskambo telefonas, ir Dalasas nuėjo atsiliepti.

Grįžęs Dalasas pranešė:

– Mama valgė kieto maisto.

Mes nudžiugome ir iškėlėme tostą už upę ir savo motiną, kuri už mylios pasroviui pro ligoninės langą matė tą patį vandenį.

– Na ir kietuolė, – pasakė Diupri, gurkštelėjęs alaus.

– Prieš leukemiją vis tiek neatsilaikys, – atsakė Dalasas. – Kitą kartą nebeišsikapstys.

– Ką čia šneki? – tarė Tė ir pašokęs nuėjo prie turėklų, nežiūrėdamas į mus.

– Atleiskit, – atsakė Dalasas. – Tikrovė padeda man ištverti sunkius laikus... ir gerus taip pat.

Mačiau, kad Tė braukia nuo akių vos ištryškusias ašaras. Nuo jo jausmų mums visiems pasidarė neramu, ir aš tariau:

– Tai mano meilė padėjo jai įveikti šią krizę. Mano herojiškas skrydis per Atlantą, kad būčiau šalia mamos, kai jai manęs reikia.

Dalasas šyptelėjo, paskui atsakė:

– Ne, tai tyki jos dažnai nepastebimo, dažnai pašiepiamo trečiojo sūnaus Dalaso meilė ištraukė ją iš kriptos.

– Kriptos, – nusišaipė Tė. – Mūsų šeima neturi jokios kriptos, po paraliais.

– Aš turiu teisę kalbėti literatūriškai, – atrėžė Dalasas. – Tai buvo literatūrinė raiškos priemonė.

– Nežinojau, kad tu knygius, – atsakiau.

– Aš ne knygius, – paaiškino Dalasas, – bet retsykiais turiu šiokių tokių pretenzijų.

– Šiokių tokių, – pašiepė jį Diupri. – Jei turėtum daugiau, nė profesionalus buhalteris jų nesuskaičiuotų.

– Nežliumbk, Tė, – pasakė Dalasas. – Man pradeda atrodyti, kad nepakankamai myliu mamą.

Šniurkščiodamas Tė atsakė:

– Ir nemyli. Niekada nemylėjai.

– Netiesa, – atsakė Dalasas. – Kadaise buvau mažas vaikutis ir maniau, kad jai lygių nėra. Paskui užaugau ir viską apie ją supratau. Žinoma, pasibaisėjau. Niekada neteko susidurti su šitokiomis melo žabangomis. Neatsilaikiau. Todėl nekreipiau į ją dėmesio. Ir kas čia tokio?

– O aš ją myliu iki pamišimo, – atsakė Tė. – Nors ji ir sušiko visą mano gyvenimą ir nuvijo visas merginas, kiek tik turėjau.

– Na, dėl šito tai nepyk, – atsakė Diupri. – Visos tavo merginos buvo tikros pabaisos.

– Tu jų nepažinojai taip kaip aš.

– Ir dėkui Dievui, – choru atrėžė Dalasas ir Diupri.

– Tau gerai, kad gali verkti, – pasakiau Tė. – Tai tikras talentas.

– O tu verkei per tą laiką, kai mama serga? – Dalasas paklausė Diupri.

– Nea. Ir neketinu, – atsakė Diupri.

– Kodėl? – paklausiau.

– Aš juk ne toks mižnius kaip Tė, – atsakė jis.

Sutemo, ir rytuose viena po kitos sužibo žvaigždės. Mąsčiau apie savo ašaras, tas, kurių taip ir neišliejau dėl Šailos. Jai mirus laukiau, kada jos prapliups, bet jos taip ir nepasirodė. Jos mirtis išdžiovino mane, ir savo sieloje aptikau daugiau dykumos negu atogrąžų miškų. Iš pradžių jaudinausi, kad neverkiu, paskui išsigandau.

Todėl ėmiau tyrinėti kitus vyrus ir nusiraminau supratęs, kad aš toks ne vienas. Mėginau sugalvoti, kaip paaiškinti savo kraštutinį stoicizmą žmonos savižudybės akivaizdoje. Kiekvienas paaiškinimas virsdavo pasiteisinimu, nes Šaila Foks Makol buvo verta mano ašarų kaip niekas kitas pasaulyje. Jutau tas ašaras giliai savyje, neatrastas ir nepaliestas kaip jūra žemyno viduryje. Tos ašaros visada mane lydėjo. Maniau, kad nuo gimimo Amerikos vyrams skiriama tiek pat ašarų, kiek ir Amerikos moterims. Bet kadangi mums draudžiama jas lieti, mes mirštame daug anksčiau už moteris, nes mūsų širdys sprogsta arba pakyla kraujospūdis, arba mūsų kepenis suėda alkoholis, nes iš to sielvarto ežero viduje neišteka joks upeliukas. Mes, vyrai, mirštame todėl, kad nepakankamai laistome savo veidus.

– Išgerk dar alaus, Tė, – pasakė Dalasas. – Palengvės.

– Nereikia, kad palengvėtų, brolau, – atsakė Tė. – Verkiu iš laimės.

– Ne, – atsakiau. – Verki, nes gali.

– Paskambinkim dar kartą Lėjai, – pasiūlė Dalasas.

– Puikiai sugalvojai, – pasakiau stodamasis ir eidamas pro tinklines duris.

– Kažkas nutiko, – išgirdau Diupri.

– Kas gi? – paklausė Dalasas.

– Niekas nematė Džono Hardino, – atsakė Diupri. – Senelis ieškojo jo namie, bet jo niekur nė ženklo.

– Atsiras, – pasakė Tė.

– To aš ir bijau, – tarė Diupri, žvelgdamas į tamsą. Dabar pasroviui buvo matyti ligoninės šviesos.

Penkioliktas skyrius

Nežinau kodėl, bet visada mieliau galvoju apie vietas, kur esu buvęs arba noriu nuvykti, o ne apie tas, kur esu dabar. Man nesiseka jaustis laimingam dabartyje.

Ilgais vakarais Romoje, per vakarienes, knibždančias gražuolių grafienių „Pinot Grigio“ kvepiančiomis burnomis, linksmu užkrečiamu juoku, mintimis

traukdavau į vakarus, nepaisydamas pažado niekada negrįžti į gimtąją valstiją. Tačiau visur nešiausi Voterfordą it vėžlys nerangų kiautą. Švelnus namų ilgesys tyliai aidėdavo manyje, kol nejučia užmerkdavau akis ir imdavau klajoti gaiviomis Voterfordo gatvėmis, nuo mano nostalgijos besvorėmis kaip oras.

Dabar, eidamas Mėlynosios Gervės gatve tėvo ir brolio teisės kontoros link, nejučia ėmiau ilgėtis šaižaus, neharmoningo Romos triukšmo. Skubiai užkopiau laiptais ir nuėjau į kontorą antrame aukšte, ji buvo antrarūšė ir nutriušusi.

Dalasas kažką rašė į bloknotą ir prieš pakeldamas į mane akis, pabaigė sakinį.

– Sveikas, Džekai, – pasakė Dalasas. – Kaip tau mano pinigų darymo mašina? Tuojau čia baigiu, ir galėsime šnektelėti.

Dalasas dar kažką parašė, paskui plačiu mostu padėjo tašką.

– Šiandien praradau dar du klientus. Klientams nepatinka matyti, kaip firmos įkūrėjas mėto pinigus į balą.

– Ar jūsų kontora ką nors uždirba, Dalasai?

– Šiandien iš manęs ims interviu žurnalas „Money“, – atsakė Dalasas, ir jo balse pasigirdo niūri ciniška gaidelė. – O žurnalas „Fortune“ nori pastatyti man paminklą prie savo būstinės, nes mano tokia didžiulė apyvarta.

– Ne kas, tiesa?

– Nieko gero.

– O tėtis bent šiek tiek padeda?

– Kai išsiblaivo. Porą kartų per metus apdžiūsta, – atsakė Dalasas. – Liūdna, nes tada matau, koks jis iš tikrųjų gabus teisininkas. Nuo tada, kai mama susirgo, jam visai negerai.

– Jam visai negerai jau daugiau kaip trisdešimt metų, – pasakiau. – Dieve, jis daro gėdą pačiam alkoholiui.

– Jis vis dar myli mamą.

– Maniau, kad naujasis jos vyras paaiškins jam tikrąją padėtį, – atsakiau.

Pažvelgiau į sėdintį už stalo pasitempusį gražuolį Dalasą.

– O kodėl nemėgini darbuotis vienas? – paklausiau.

– Jam manęs reikia, Džekai. Jis nieko daugiau nebeturi, – atsakė Dalasas. – Neturi, kur daugiau eiti. Gal ir nepastebėjai, bet mūsų tėvas – tragiškas žmogus.

– O kuo jis prisideda prie verslo? – paklausiau.

– Jis buvo labai gerbiamas teisėjas, – atsakė Dalasas, – tai šį tą reiškia. Kai jo smegenys neužmarinuotos kvortoje burbono, jis puikiai pasirodo teisme.

– Kaip laikosi senelis? – paklausiau. – Kaip jam sekasi, kai suvažiuoja jankiai medžioti elnių?

– Jis vis dar geba nudirti elnią greičiau, negu užsirištum batų raištelius, – išdidžiai atsakė Dalasas. – Kol neišvažiavai, reikėtų visiems nueiti pas jį pasikepti austrių.

– Mielai. Bet viskas priklausys nuo to, ar mama atsistos ant kojų, – atsakiau.

– Ar yra kokių naujienų?

– Šiandien ten dar nebuvau, – atsakiau. – Mano šeimos psichikos galios mane slegia. Diupri su Tė jau ten. Aš nuvažiuosiu popiet. Turiu aplankyti Maksą, – pasakiau. – Jis manęs ieško po visą miestą.

– Jis vis dar mūsų klientas, – pasakė Dalasas. – Maksas valdo.

Pasisukau eiti, paskui stabtelėjau, atsigręžiau į brolį ir tariau:

– Jei tau reikėtų pinigų, Dalasai, ar man pasakytum?

– Ne, nesakyčiau, Džekai, – atsakė Dalasas. – Bet ačiū už rūpestį.

Ėjau gatve pro pažįstamas krautuvėles, kurioms grėsmę kėlė atidaromi nauji prekybos centrai ir „Wal-Mart". Linkčiojau žmonėms, kuriuos pažinojau visą gyvenimą, bet žinojau, kad sveikinuosi atsainiai, ir man atgal linksintys tą jaučia. Nenorėjau sustoti ir pasidalyti naujienomis. Gyventi mažuose miesteliuose geriausia dėl to, kad visus pažįsti nuo vaikystės. Dėl tos pačios priežasties juose gyventi ir blogiausia.

Perėjau per gatvę ir patraukiau į Makso Rusofo ūkinių prekių parduotuvę. Iškart užlipau laiptais ir nuėjau į kontorą, kur Maksas pieštuku tvarkė buhalteriją. Tas pieštukas kompiuterių amžiuje buvo pati ryškiausia Makso Rusofo ypatybė.

– Didysis žyde, – tariau, ir Maksas pakilo pasisveikinti.

Jis apglėbė mane, ir pajutau neįtikėtiną jo rankų ir kūno jėgą, nors galva jis tesiekė mano krūtinę.

– Na, Džekai. Tai kur klajoji? Maksą dabar prisimeni patį paskutinį. O derėjo aplankyti pirmąjį, – papriekaištavo Maksas.

Aš atsitraukiau ir ištiesiau ranką:

– Paspausk, senoli. Pažiūrėkim, ką dar sugebi.

Maksas nusišypsojo ir atsakė:

– Mano rankos nesensta, Džekai. Tik ne rankos.

Priešais mane stovėjo kresnas, stiprus vyras, nedidelio ūgio ir panašus į gaisro hidrantą. Jo kaklas savaime atrodė toks stiprus, kad būtų galima kinkyti į žagrę, buvau matęs jį svaidant mano seneliui keturių šimtų svarų pašaro maišus tarsi viešbučio pagalves. Jis atrodė tvirtai įaugęs į žemę ir plačiai išsiskėtęs. Kai buvau mažas, spausti Maksui ranką skaudėdavo taip, lyg ją būtų privėrusios „Buicko" durelės. Lyg sukąstų koks nors mechanizmas, stipresnis už gyvus padarus.

Nuo pat paauglystės, spausdamas Maksui ranką, mėgindavau patiesti jį ant žemės. Maniau, kad tą dieną, kai tvirtai suspaudęs priversiu Maksą melsti pasigailėti, tapsiu tikru vyru. Tačiau tos dienos taip ir nesulaukiau. Tai aš pats visada

parklupdavau ant kelių ir melsdavau Makso liautis, nes dešiniosios rankos kaulai net traškėdavo iš skausmo.

Mes paspaudėme rankas, ir Maksas porą sekundžių su manim pažaidė, o paskui inkščiantį parklupdė ant kelių. Trindamas ranką, atsisėdau šviesioje, tvarkingoje kontoroje, iš kurios atsivėrė kvapą gniaužiantis upės vaizdas.

– Kaip einasi verslas? – paklausiau, žinodamas, kad Maksas mėgsta aimanuoti kaip tikras Amerikos prekybininkas.

– Galą su galu dar suduriu, – atsakė Maksas, – bet tik šiaip taip. Blogiau ir būti negali.

– Girdėjau, kad uždirbi milijonus, – paerzinau.

– Jei kitais metais tebeturėsime stogą virš galvos, bus tikras stebuklas, – vaitojo Maksas. – Bet kiek suprantu, tos kulinarijos knygos padėjo ir tau susibičiuliauti su bankininkais.

– Nepardaviau nė tiek, kad dukrai batukus nupirkčiau, – pasiskundžiau.

– Pardavei daugiau kaip devyniasdešimt tūkstančių egzempliorių, keturiolika kartų kartojo tiražą, – atsakė Maksas. – Manai, aš neseku, kaip tau sekasi? Nors ir slapstaisi Italijoje, kaip koks banditas. Kiek girdėjau, mokesčių rinkėjas kaskart šypsosi, kai išrašai jam čekį.

– Kai tu mokesčius moki, jam irgi sekasi, Maksai, – atsakiau.

– Kad jau prašnekom apie pinigus, – pasakė Maksas, – Maikas man sakė, jog buvot susitikę. Holivude mano anūkas pinigų uždirba kaip šieno. Ar jis tau sakė, kad vedė ketvirtą kartą? Ir vėl krikščionę. Gražuolę, kaip ir visos kitos. Bet taip norėtųsi, kad po ketverių vedybų jis vestų nors vieną žydaitę, kad tėvų širdis atsigautų.

– Maikas rūpinasi savo širdim, – atsakiau, gindamas bičiulį.

Maksas papurtė galvą ir tarė:

– Tada šitai jam sekasi visų blogiausiai. Jis ten tarp mešuganų. Jis dirba tik su pamišėliais. Samdo vien pamišėlius. Arba išvaro juos iš proto. Nežinau, kaip iš tikrųjų. Mudu su žmona lankėmės pas jį tose Dzinguliškėse. Jo visi vaikučiai baltapūkiai. Jie nė girdėję nėra apie sinagogą. Jis gyvena tokiame name, kad nė nepatikėtum. Kaip visas miestas, toks didelis jis man atrodė. Aš tiesą sakau. Jo žmonos viena jaunesnė už kitą, bijau, kad kitą kartą jis nevestų dvylikametės. Jo baseinas toks didelis, kad galėtų banginius auginti.

Nusijuokiau ir atsakiau:

– Neblogai jam klojasi.

– Sakyk. Kaip tavo mama? Kaip Liusė?

– Geriau, bet mes stengiamės per daug neįsijausti, – atsakiau.

– Man jūsų visų labai gaila, – tarė Maksas, – bet aš ir džiaugiuosi. Bent dėl to sugrįžai į Voterfordą, jei dėl kitko ir negrįžti. Kodėl neatsivežei Lėjos?

– Juk ir pats žinai, Maksai, – atsakiau, nusukęs akis į rytietiško kilimo raštus.

– Noriu, kad čia viešėdamas pasikalbėtum su Ruta ir Džordžu, – aš gūžtelėjau pečiais. – Negūžčiok čia Maksui. Kas tau davė pirmąjį darbą? Atsakyk.

– Maksas Rusofas, – atsakiau.

– O antrąjį?

– Maksas.

– O trečiąjį, ketvirtąjį, penktąjį?..

– Maksas, Maksas, Maksas, – atsakiau, šyptelėjęs iš Makso strategijos.

– Ar Maksas Džekui geras?

– Taip, labai.

– Tada pradžiugink Maksą ir nueik aplankyti Rutos ir Džordžo. Jie ir taip per daug prisikentėjo. Jie suklydo. Dabar ir patys tą supranta. Pamatysi.

– Labai jau smarkiai suklydo, Maksai, – atsakiau.

– Pasikalbėk su jais. Aš sutarsiu, kada. Aš žinau, kaip geriausia. O tu – tik vaikas, o vaikai nieko neišmano.

– Aš jau seniai nebe vaikas.

– O man visada liksi vaikas, – atsakė Maksas.

Atsistojęs pasakiau:

– Sudie, Maksai. Ką tik Italijoje sutinku, visiems pasakoju apie Didįjį žydą. Pasakoju apie kazokus, pogromą, kaip atvykai į Ameriką.

– Nevadink manęs tuo Didžiuoju žydu, – įsakė Maksas gailiu, sutrikusiu balsu. – Ta pravardė. Man jos gėda.

– Tai kad visi tave taip vadina, – atsakiau.

– Ta pravardė mane lydi, kur beičiau, – tarė Maksas. – Lyg erkė, prikibusi miške... greita įsisiurbti, sunkiai atsikratoma.

– Ji kilusi iš tavo nuotykių Ukrainoje.

– Tu nieko nežinai apie Ukrainą ar kas ten nutiko, – pasipriešino Maksas. – Ta istorija išpūsta.

– Ir iš tavo gyvenimo Voterforde, – atsakiau. – Apie jį man pasakojo senelis, o Sailas niekada neperdeda.

– Neaplankei senelio, – tarė Maksas. – Jam skaudu.

– Vaikiausi jo pačią miesto gatvėmis, – atsakiau. – Vakar Džinė Penė vėl pabėgo.

– Bet jis vis tiek nori tave pamatyti.

– Aš visko nespėju, Maksai, – Maksas papurtė galvą. – Parodyk man, kuo gyneisi, Maksai, – pasakiau, keisdamas temą. – Parodyk savo ginklą.

– Tai įnagis, – pasakė jis. – Ne ginklas.

– Bet sykį jį panaudojai kaip ginklą.

– Tik sykį jis buvo ginklas.

– Jį vienintelį parsivežei iš senosios šalies.

Maksas nuėjo į kontoros kampą ir ėmė sukioti skaičiukus ant seifo, kurį turėjo dar nuo mano vaikystės. Kai seifas spragtelėjęs atsidarė, jis įkišo ranką ir ištraukė namudinę dėžutę. Nuėmė jos dangtį ir iš aksominio audeklo išvyniojo mėsos kapoklę, kurią iki šiol tebelaikė išgaląstą. Kapoklės ašmenyse atsispindėjo šviesa, ir jie priminė siauras lūpas.

– Ji iš mano namų Kironickoje, – pasakė Maksas. – Buvau mėsininko pameistrys.

– Noriu išgirsti tą pasakojimą, Maksai, – pasakiau. – Papasakok darsyk.

– Niekada nežinai, kur meilė nuves, – pasakė Maksas, pradėdamas istoriją, kurią vaikystėje Voterforde girdėjau tuziną kartų.

Maksas gimė Ukrainoje laikais, kai Caro dekretu visiems žydams buvo liepta gyventi už Sėslumo ribos. Jie gyveno ribos juosiamuose dvidešimt penkiuose vakarų regionuose siaubingai vargdami.

Jis gimė 1903 m. kovo 31 dieną mažame Kironickos miestelyje, jauniausias iš keturių vaikų. Šeimai papildoma burna buvo vienas vargas, nes ir jau gimusieji vos beišgyveno tame pasaulyje. Skurdas niekam neteikia kilnumo, bet viską paženklina, ir Maksui jis paliko neišdildomą pėdsaką, dar baisesnį todėl, kad jo tėvas buvo elgeta, pragyvenimui šiaip ne taip užsidirbąs kasdien, išskyrus šabą, prašydamas išmaldos vingiuotose Žydų kvartalo pirklių gatvėse. Niekas neapsidžiaugdavo, pamatęs gosliai artėjantį Berlą, pravardžiuojamą Šnoreriu, ore skardenant laibiems jo šūksniams ir maldavimams. Į šiuos žeminančius žygius jis dažnai pasiimdavo ir vaikus, kad prašinėtų pinigų iš žmonių, sunkiai juos uždirbančių. Nors žydai mieliau negu daugumos kitų religijų žmonės pakęsdavo savo elgetas, negalėjai pulti žemiau negu Berlas Šnoreris.

Šeima gyveno lūšnelėje ir taip vargano miestelio varganiausioje dalyje, kur dažnos šeimos stalą nuolat lankydavo alkis. Makso motina Peškė miesto aikštės turguje kasdien ištisus metus pardavinėdavo kiaušinius, ir orai nugairino nedailų jos veidą šiurkščių Rusijos žiemų grafiti. Anksti rytą, dar saulei nepakilus, ji eidavo supirkti kiaušinių iš kaimiečių; paskui užimdavo savo vietą aikštėje, kur buvo gavusi leidimą prekiauti. Už leidimą jos mokamas mokestis buvo vienintelis teisėtas dalykas šeimoje. Nelengva buvo kasdien parduoti tiek kiaušinių, kad būtų galima nupirkti maisto vakarienei, todėl, matydama į aikštę atkėblinantį vyrą, ji jusdavo baisų kartėlį, o šiam šūkalojant ir blaškantis, manydavo, kad Berlas šioje žemėje užgimė vien tam, kad darytų jai gėdą.

Pirmaisiais gyvenimo metais Maksą augino ir globojo sesuo Sara, kuri jam gimus buvo dešimties metų ir pati viena apsiėmė rūpintis Maksu ir vyresniąja jo sesute Tabele, kuriai tuomet buvo septyneri.

Kai Maksui sukako treji metukai, Tabelę išsiuntė dirbti į sagų fabriką, todėl tėvas į žygį miesto skersgatviais prašyti išmaldos imdavo Maksą. Berlas išmokė Maksą prieiti prie turtuolių su dėžute ir prašyti išmaldos, sykiu kuo meiliausiai šypsantis. Berlas net apstulbo, supratęs, kiek iš fabrikanto piniginės gali išvilioti toks dailus berniukas kaip Maksas. Staiga Maksas tapo visos šeimos talismanu.

Peškė išgirdo pirmuosius klyksmus nuo gatvės, vedančios upės link, klyksmus, lydimus kazokų žirgų kanopų ir pagalbos šūksnių. Prekybininkai susirinko prekių, kiek sugebėjo panešti, ir visai paklaikę išsilakstė, o į Mulenplacą įjojo šeši kazokai, išsitraukę jau kruvinus kardus.

Berlas viską matė nuo akmeninės tvoros, kur sėdėjo su Maksu. Pastebėjęs nepaprastą progą, jis, nešdamas vaiką glėby, saugiai laikydamasis sienos nurėpliojo po prekystaliu ir susirinko keturis apelsinus, penkis obuolius ir du prinokusius bananus. Pajutęs, kad jo dar niekas nepastebėjo, čiupo ąsotį medaus, šešis didelius cukrinius runkelius ir visą kalafiorą – viską jis susigrūdo į gilias apskurusio, murzino palto kišenes.

Jis glūdėjo pasislėpęs po prekystaliu, kol išgirdo, kad kanopos tolsta. Įsidrąsinęs jis nulėkė į gatvę, vedančią namo, nežinodamas, kad du kazokai taip pat kaip jis rankioja paliktas prekes. Jis pamatė didžiausiąjį kazoką, tikrą šviesiaplaukį milžiną, šokantį ant žirgo, ir žirgas su žmogumi it vienas gyvulys šoko jo link. Berlas pasileido bėgti, bet kur ten, todėl apsigręžė ir iškėlė kazokui savo mažąjį sūnelį, maldaudamas, tikėdamas, kad pamačius vaikus visų žmonių širdys suminkštėja. Pamatęs puolantį kraujo ištroškusį kazoką, Maksas sukliko. Kazoko kardas nėrė po basomis Makso kojytėmis, ir įgudusiu mirtinu smūgiu kazokas paleido Berlo Šnorerio žarnas, nė neužkliudęs jo sūnelio.

Maksas užgriuvo ant tėvo, kuris artrito suriestais pirštais jį apkabino ir priglaudė.

– Sukalbėk už mane kadišą, – buvo paskutiniai jo tėvo žodžiai šiame pasaulyje. Berlas mirė, ant krūtinės plyšaujant tėvo krauju aptaškytam sūneliui.

Didingas kazokų raitininko puolimas ištrauktu kardu bus pirmasis Makso Rusofo vaikystės prisiminimas. Ta kraupi akimirka ženklins jo sąmonės šviesos nubudimą šiame pasaulyje.

Mirus Berlui, pamažu ėmė vysti ir Makso motina Peškė. Skurdas ir taip varo į silpnaprotystę, bet, žuvus vyrui ir gėdingai jį palaidojus vargšų kape, kažkas Peškės sąmonės pakraščiuose nutrūko. Berlo mirties tragedija daugumos Kironickos

žydų akyse sumenko, jo kišenėse radus vogto maisto. Elgetauti – viena, bet vogti iš prekeivių, bėgančių nuo *pogromščikų* puolimo, – visai kas kita. Nors motina jam to žodžio niekada neminėjo, Maksas suprato, kad gėda žmogui užtraukia daug didesnes negandas, negu bet koks pogromas.

Kai Maksui suėjo aštuoneri, jį nusiuntė pameistriu pas kalvį Arelį, pravardžiuojamą Galiūnu. Penkerius metus Maksas talkininkavo Areliui kalvėje, prižiūrėdavo arklius, nešiodavo įrankius ir sunkius plieno lustų kibirus ir padėdavo valdingai surūgėlei Arelio žmonai Irisei ūkyje. Arelis buvo švelnus, kantrus žmogus, padėdavo berniukui mokytis hebrajų kalbos ir Toros.

Kai jam suėjo trylika, jis tapo *bar micva* per apeigas su kitais tokiais pat vargingais berniukais. Apeigos buvo trumpos, iškalbingos ir paprastos, ir kitą rytą per maldas Maksas pirmą sykį užsirišo tėvo tefiliną.

Tais pat metais Arelis Galiūnas krito negyvas savo kalvėje, o jo žmona Irisė pasakė Maksui, kad jis esąs tik papildoma burna, o ji, našlė, turinti bėdų tiek, kiek granatas sėklučių. Taigi Motelė, pravardžiuojamas Peiliu, nenoromis priėmė Maksą pameistriu. Motelė buvo labai ūmaus būdo, bet verslas jam ėjosi neblogai. Kai kurie *shayner Yid*, arba Garbieji žydai, buvo jo klientai, ir jis garsėjo ne tik pykčio proveržiais, bet ir nepaprastu sąžiningumu. Nors visi žinojo, kad Maksas noriai dirba už nedidelį atlygį, ne daug susivokė, kad tiek laiko praleidęs kalvėje, o paskui skerdykloje, tąsydamas skerdieną ir aštriais naujojo amato įnagiais laužydamas galvijų ir avių kaulus, Maksas virto tvirtu, galingu jaunuoliu.

Praėjus metams po to, kai jo sesuo Sara ir svainis Chaimas išsikraustė pradėti naujo gyvenimo Varšuvoje, Maksas buvo iškviestas į Mulenplacą, kur jam pranešė, kad jo motina išprotėjo, nes krikščionių plėšikų pulkas užpuolė jos prekystalį ir sutraiškė visus iki vieno kiaušinius.

Atėjęs į turgų, Maksas pro prekyvietės triukšmą išgirdo raudant motiną. Jis parvedė ją namo, bet nesugebėjo nuraminti ar nutildyti. Kaip jos kiaušiniai, kuriais visą gyvenimą prekiavo, kažkas Peškei po šio nereikšmingo įvykio sukiužo nepataisomai.

Peškė daugiau negrįžo į Mulenplacą pardavinėti kiaušinių; visa jos šviesa užgeso, ir Maksas virto vieninteliu jos globėju. Metus jis viską darė už ją, maitino ją, prausė, kai tik ištaikydavo laisvą valandėlę, vesdavosi pasivaikščioti palei upę.

Bet vieną gilios žiemos naktį jis pabudo, pajutęs ant veido šaltą orą. Greitai atsikėlė, uždegė žvakę ir pamatė, kad lovoje mamos nėra. Taip pat pastebėjo, kad ir jos drabužių nėra įprastose vietose. Prie durų jis aiktelėjo, pamatęs basų kojų pėdsakus giliame sniege, suneštame naktį iš kalnų atklydusios pūgos. Jis skubiai apsirengė ir sumurmėjo maldą Visatos valdovui, kad pasigailėtų jo motinos. Jis išbėgo, šaukdamas mamą, bet pakliuvo į suledijusį pasaulį, tuo pat metu visiškai

baltą ir visiškai juodą. Jis sekė jos pėdsakais, kol šie dingo sniege. Apimtas neviltíes, ėjo per miestą, keikdamas Dievo vardą ir ypač burnodamas, kad šis leidžiąs nevilčiai pasiglemžti žmones anksčiau, negu jie spėja tauriai pasimirti.

Mulenplace jis rado nuogą mirusią motiną, sėdinčią ten pat, kur visą gyvenimą pardavinėjo kiaušinius. Jis apipylė Peškės veidą bučiniais, paskui pakėlė ją ir nunešė per tylų miestą. Maksas galėdavo įversti į vežimą jaučio šoną, tad nešti motiną jam buvo visai lengva. Sielvartas galutinai jį palaužė. Kol Maksas atliko šivą, Motelė Peilis su šeima rūpinosi juo, o Motelės klientai atnešdavo Maksui pavalgyti tas septynias dienas, kol jis gedėjo nelaimingosios savo motinos. Visi jo broliai ir seserys iškeliavo į Vakarus, prapuolė Lenkijoje.

Pirmą sykį per trumpą savo gyvenimą Maksas regėjo kiekvieną saulėtekį ir saulėlydį, kartodamas gražiąją kadišo maldą.

Kironickos žydams karo metai nuo 1914 iki 1918 buvo sunkūs ir siaubingi. Vos pasirašius taikos sutartį, Rusiją ėmė siaubti pilietinis karas, nes buvo nužudytas caras ir jo šeima. Kaip per vieną pirmųjų apsupčių pasakė Motelė: „Gerais laikais žydams sunku. Blogais laikais žydams tiesiog nepakeliama."

Kai baltagvardiečiai užėmė miestą, žydai nukentėjo daug labiau negu prie bolševikų. Dažnai vykdavo pogromai, ir klajojančių nedrausmingų karių pulkai išžudė daug žydų. Niekas Žydų kvartale negalėjo ramiai miegoti, o Mirties angelas laikė miestą delne it musę.

Tačiau Motelė perspėjo Maksą dėl bolševikų:

– *Nu*, Maksai. Tie, kurie šypsosi ir vadina tave „draugu", – tai šitie tikrieji žudikai, tikrieji kiauliaganiai. *Nu*, klausykis, Maksai, aš daug apie tai galvojau. Komunizmas – tai būdas valdžiai apvogti visus. Kapitalizmas? Komunizmas? Vienos nesąmonės, ir niekuo kits nuo kito nesiskiria. Kad ir kas valdžioje, žydams visada blogai.

Vos Motelei baigus pamokslą, įėjo Rachelė Singer ir šešiolikametė jos dukra Ana – jos norėjo jautienos pjausnio šabui. Abraomui Singeriui priklausė čerpių fabrikas su septyniais šimtais darbuotojų, ir jis buvo visų turtingiausias Kironickos žydas. Motelė pastebėjo, kad jo padėjėjas Maksas nuskubėjo už prekystalio aptarnauti Singerių, nors ir žinojo, kad mandagumas reikalauja leisti Motelei Peiliui pačiam aptarnauti svarbiausius savo klientus.

– Kapok sau jautieną, – burbtelėjo Motelė, stumdamas Maksą šalin, ir tada pamatė, kad Maksas net išsižiojęs žvelgia į pribloškiamo grožio Aną Singer. Ana garsėjo kaip gražiausia Kironickos Žydų kvartalo mergelė nuo tų laikų, kai prieš šimtą metų čia gyveno rabino Kušmano dukra. Net ir *goyim* sakydavo, kad ji – gražiausia mergina mieste. Jos veidas it magnetas traukė ir vyrų, ir moterų akį. Ji buvo dailaus stoto ir švelnaus būdo.

Kai Rachelė su Ana išėjo iš krautuvės, Maksas pribėgo prie durų ir stebėjo, kaip Ana, lydima motinos, eina per gerbėjų minią. Motelė nusijuokė pamatęs, kaip stipriai įsimylėjęs Maksas ir kaip jis naiviai nieko nesupranta apie kuo griežčiausias socialines ribas Kironickos žydų gyvenime.

– *Nu*, Maksai, – pasakė jis. – Pasaulį Visagalis sutvarkė taip, kad šios žemės Anos Singer nė nepažiūrėtų į tokius vargšus šlemielius, kaip Maksas Rusofas. Kai kam šiame pasaulyje lemta būti priešingybėmis. Yra obuoliai ir yra apelsinai, rusai ir žydai, lenkai ir rusai, košer ir nešvaru, kiaulės ir galvijai, rabinai ir atsimetėliai, ir taip toliau. Ana visą gyvenimą vaikšto rytietiškais kilimais, o tu voliojiesi purve. Ji turėjo privatų mokytoją, kuris išmokė ją ne tik hebrajų, bet ir prancūzų, rusų bei matematikos. Ji skambina pianinu kaip angelas. Ja didžiuojasi visi Kironickos žydai.

– Ji kaip gėlelė, – atsiduso Maksas ir grįžo prie darbo tarp paskerstų gyvulių kaulų ir kraujo.

– Bet ne tau ją uostyti, – atsakė Motelė, bet švelniai, nes visiems vyrams yra tekę patirti tai, ką jautė jaunasis Maksas.

– Ar Ana jau pažadėta? – paklausė Maksas.

– Visi *shayner Yid* prašė Anos Singer rankos. Dabar eik dirbti. Galvok apie karvių pakinklius, ne moterų. Niekam daugiau nešnekėk šitų paikysčių apie Aną Singer. Iš tavęs juoktųsi visas Mulenplacas. Tik Motelei sakyk. Motelė tavęs neišduos.

1919 m. gegužės 4 dieną miestas pabudo nejaukioje spengiančioje tyloje, ir Kironickos gyventojai suprato, kad bolševikų pajėgos jau trečią sykį per pilietinį karą atsitraukė. Dvi dienas joks žydas nekėlė kojos iš namų, nes visi slėpėsi, laukdami baltagvardiečių, kazokų ar dar kitų žudikų gaujų. Po kurio laiko žmonės ėmė lįsti lauk, ir visuose karo nualinto miesto kvartaluose buvo justi šiek tiek džiugesio ir optimizmo.

Po savaitės turgus knibždėjo ir gaūdė prekyba, pirkėjai vėl susitiko su pardavėjais, giedojo gaidžiai, gagėjo žąsys, jaunos mergelės pirko dailias šukas plaukams, o kaimiečiai šlitinėjo gatvėmis, prisisiurbę degtinės ir pilnomis kišenėmis kapeikų, pardavę paukščius ir galvijus. Iš Kepėjų gatvės plūdo mielių ir duonos kvapas, žuvies prekijas pardavinėjo gyvus karpius iš akvariumo, o skėčių pardavėjas meldė lietaus.

Paskui staiga visi nuščiuvo, ir per Kironickos tiltą atjojo šimtas kazokų ištrauktais kardais, zovada lekiančiais žirgais. Jie sėjo siaubą ir šiurpino žmones. Jie priklausė kazokų daliniui, prieš savaitę nusivijusiam Raudonąją armiją. Kironickos laukė bausmė už tai, kam leidosi okupuojama priešo karių.

Kazokai įsiveržė į Mulenplacą kaip uraganas. Aštuoniasdešimtmetę žydę, pardavinėjusią razinas ir vynuoges, du greta joją kazokų raiteliai sutrypė negy-

vai. Kai kazokai ėmė vaikyti miestelėnus šalutinėmis gatvelėmis, negyvi gulėjo aštuoni žydai ir penki krikščionys. Dar dešimt žydų žuvo, mėgindami pakliūti į Didžiąją sinagogą, kur neabejojo, kad nuo priešo pykčio juos apsaugos Dievas. Bet Dievas tylėjo, kai juos pakirto, tylėjo, kai kazokai padegė Didžiąją sinagogą. Tada kazokai šuoliais pasileido iš miesto paskui savo dalinį. Jie paliko septynis gaisrus, dvidešimt šešis žuvusiuosius, šimtus sužeistų ir iki paskutinio akmens nuteriotą miestą. Toli gatvėse aidėjo klyksmai, kai paskutiniai kazokai prajodami kapojo žmones.

Vos išgirdęs suirutę ir klyksmus, Maksas uždarė krautuvės langines. Taip Motelė jį mokė elgtis, kai ištiks pavojus. Lauke jis girdėjo persigandusius kaimynus ir, nors norėjo bėgti lauk gelbėti brolių žydų, prisiminė milžiną kazoką, nužudžiusį jo tėvą, ir nuo tų niūrių raitelių prisiminimo jį sukaustė siaubas.

Paskui jis išgirdo į skerdyklos langines beldžiant Motelę, o kai jas atidarė, Motelė virto vidun kardu įstrižai perkirsta nugara. Maksas įsitempė Motelę pro duris ir užkėlė jį ant prekystalio, kur klientams parduodama mėsa.

Tordesas, pravardžiuojamas Pupele, kirpėjas iš kitapus gatvės, matė, kaip Maksas įsitraukė Motelę į skerdyklą, ir atskubėjo padėti. Nors Tordeso darbas buvo kirpti, jis taip pat traukdavo dantis, dėdavo dėles ir garsėjo kaip vaistų ir gyduolių žinovas.

– Niekšai. Niekšai, – nesiliovė rėkęs Motelė.

Tordesas Pupelė atsinešė stiklainį spirito.

– Dabar skaudės, Motele, bet dezinfekuos žaizdą. Ką žinai, gal vakar tas galvažudys su tuo kardu raikė kumpį.

Maksas niekada negirdėjo taip rėkiant, kaip užriko Motelė, kai spirito pakliuvo į atvirą žaizdą.

– Skauda labiau negu nuo kardo, – klykė Motelė.

– Didžioji sinagoga, – pasakė Tordesas Maksui, valydamas Motelės žaizdas. – Ji liepsnoja, kad jų vardai būtų užrašyti Šėtonui ant pasturgalio.

Staiga į skardines langines kažkas pabeldė švelniau, bet nekantriau, o jas atidaręs, Maksas pro duris įleido kraujais plūstančią, sielvartaujančią Rachelę Singer, jos veidu iš žaizdos galvoje varvėjo kraujas.

– Mano vyras, – pasakė ji. – Mano dukra Ana. Prašau, padėkit kas nors.

Ir Maksas Rusofas – tas, kuris bijojo kazokų, tas, kurio motina išprotėjusi ir nuoga mirė pusnyje, Berlo Šnorerio sūnus, Maksas, Kironickos žydų gyvenime nereikšmingas ir nepastebimas, Maksas, slapčia pamilęs nepasiekiamą gražuolę Aną Singer, – tas pats varguolis, bet dievobaimingas Maksas nusilenkė šiai kruvinai aukštuomenės moteriai, pasiėmė kapoklę ir nubėgo Anos Singer namų link.

Tie namai buvo už dešimties kvartalų, it patrakęs skuosdamas siauru vingiuotu skersgatviu Singerių namų link, Maksas nesutiko nė gyvos dvasios. Kazokams ėmus šaudyti paupyje, Kironickos žydai pasitraukė. Su kiekvienu žingsniu Maksas vis giliau skverbėsi į privilegijuotą *shayner Yid* gyvenimą, tarp prabangių namų turtingų žydų, kuriais didžiavosi visa žydų bendruomenė. Bėgdamas jis nė nepagalvojo apie baimę, tik apie tai, kad Anai Singer gresia pavojus. Prie pravirų Singerių namų vartų Maksas stabtelėjo įsidrąsinti ir atgauti kvapo. Jis pasimeldė Dievui, sukūrusiam Samsoną, kad suteiktų jėgų kovoje su filistinais, ir išgirdo Anos Singer klyksmą. Pabūgęs ir apimtas abejonių, jis įlėkė į kiemą.

Ant grindinio peršauta širdimi gulėjo Abraomas Singeris. Greta jo gulėjo du negyvi tarnai. Raitas kazokas stebėjo, kaip kitas kazokas namų tarpduryje prievartauja klykiančią Aną Singer. Raitasis kazokas kvatojosi ir nepastebėjo mėsininko pameistrio, kol Maksas nesustojo po juo. Kazokas pažvelgė žemyn ir ištarė vieną žodį: „Yid". Taip, jis buvo žydas ir mėsininkas. Maksas niekada anksčiau nebuvo nužudęs žmogaus, ir visa jo, kaip žydo, patirtis ir protas rėkte rėkė, kad taip nevalia, bet kaip mėsininkas jis puikiausiai išmanė arterijas, minkštas vietas ir mirtinus taškus. Kazokai žydus seniai pažinojo, bet, įjoję į Kironicką, jie padarė vieną mirtiną klaidą: nusprendė išprievartauti merginą, kurią slapčia mylėjo Maksas Rusofas.

Kazokas pažvelgė žemyn nuo stambaus žirgo ir pamatė žemą kresną žydą, bet nežinojo, kad Maksas geba pakelti suaugusį bulių ir pakabinti jį ant mėsos kablių mėsininko krautuvėje vienu grakščiu judesiu. Kazokas garsiai nusikvatojo, nustebęs, kad dievobaimingas žydas nepasiduoda be kovos, tačiau tas kvatojantis kazokas nežinojo, kad Maksas tarp mėsininkų garsėja visada išgaląstais įnagiais. Kazokas spėjo iki pusės išsitraukti kardą, ir Maksas kirto pirmąjį smūgį, švariai nušniodamas kazokui ranką ties alkūne ir amžiams nutildydamas jo juoką. Puolimas buvo toks staigus ir netikėtas, kad jaunasis kazokas tik pakėlė kruviną bigę į nakties dangų, sutrikęs, lyg negalėdamas patikėti, ir nepastebėjo siaubingo antrojo smūgio, kai mėsininkas, įsikibęs balno gugos, pašoko į orą ir suleido kapoklę kazokui į gerklę, nutildydamas jo klyksmą.

Tie, kas tą regėjo, o tai buvo du tarnai, pasislėpę sode, vėliau tvirtino, kad juos labiausiai išgąsdino mėsininko aršumas. Pamačius, kaip neįtikėtinai apsivertus žydų ir kazokų santykiams, ant grindinio nurieda šviesiaplaukė kazoko galva, juos apėmė didis siaubas.

Iš namo vėl sukliko Ana Singer, ir Maksui suspaudė širdį. Jis įsiveržė pro praviras duris ruso krauju aptiškusiu veidu, įtūžęs iki visiško svaigulio, ir aptiko antrąjį kazoką, nuleidusį kelnes iki kulkšnių ir jėga besiskverbiantį į bejėgį Anos, kuri klykė ir draskėsi po juo, kūną.

Maksas Rusofas griebė kazoką už plaukų ir taip stipriai trūktelėjo atgal, kad kone nurovė jam skalpą. Rusas užriko ir įtūžęs puolė, bet nepakankamai greitai, kad išsisuktų nuo vėl Ukrainos orą perskrodusios kapoklės. Ši vėl sušvilpė ore, ir kazoko penis šleptelėjo už valgomojo kėdės. Paskui, abiem rankom mirtinai nusitaikęs, Maksas suvarė kapoklę juodaplaukiam kazokui į smegenis vienu taiklut taiklutėliu smūgiu, ir Makso karas su kazokais baigėsi.

Ana Singer raudodama nusigręžė į laiptinę, slėpdama nuogybę. Surinkęs nuo grindų sudraskytos jos suknelės skutus, Maksas kaip įmanydamas Aną pridengė. Tada nutiesė nuo stalo staltiesę ir apgaubė ją. Mėgino kalbinti, guosti gražią, bet išniekintą merginą, kurios tėvas nužudytas gulėjo už durų. Tik nė žodis neišsiveržė iš jo burnos.

Jis nuėjo prie durų ir pamatė, kad netoli Singerių namų vartų kaimietis paliko daržovių vežimą. Jis nubėgo prie jo ir pro vartus įstūmė į kiemą. Kazokų žirgai buvo neramūs ir sutrikę nuo šviežio šeimininkų kraujo kvapo šnervėse. Tada iš slėptuvės sode iškiūtino du žydai tarnai. Maksas šūktelėjo juos.

– Nuveskite šiuos žirgus į Motelės krautuvę, – paliepė jis.

Paskui Maksas pakėlė kazokų lavonus ir lyg bulvių maišus sumetė į vežimą. Surinko trūkstamas jų kūno dalis, ranką ir galvą iš kiemo, penį iš po kėdės. Ana nubėgo laiptais aukštyn, o Maksas nuplėšė svetainės užuolaidą, nusinešė ją į lauką ir užklojo kazokų palaikus. Tada jis ramiai patraukė tamsiu skersgatviu į Mėsininkų gatvę ir Motelės krautuvę.

Kai į Motelės krautuvę įėjo rabinas Avramas Šoras, jis kone nualpo, išvydęs it malkų ryšulius pasienyje suverstus kazokų palaikus, vienintelės žvakės šviesoje kraupius, pasibjaurėtinus jų sudarkytus lavonus.

– Kas šitaip žiauriai pasielgė? – paklausė rabinas.

– Aš. Maksas Rusofas.

– Kai kazokai sužinos, kokią baisybę padarei, į šį miestą atjos jų tūkstantis keršyti už tų mirtį.

– Didis rabine, – tarė Motelė, žemai nusilenkdamas iš pagarbos kilniam svečiui. – Man didelė garbė, kad aplankėte kuklią mano krautuvėlę. Maksas nori kai ko paklausti, o atsakyti gali tik rabinas.

– Jis visai žydų bendruomenei užtraukė didžiulį pavojų, – atsakė rabinas. – Ko nori paklausti, skerdike?

– Jei rabis malonėtumėt, – pradėjo Maksas, – ar nebūtų galima vieną vakarą nesilaikyti kašruto įstatymo?

– Žydų mitybos įstatymai neatšaukiami dėl pogromo, – atsakė rabinas. – Dabar įstatymų reikia laikytis dar uoliau. Dievas siunčia pogromą todėl, kad žydai pamiršo įstatymus.

– Tik vienam vakarui, rabi? – prašė Maksas.

– Šitie kazokų žirgai, – pasakė rabis, žvelgdamas į du didžiulius ristūnus, užimančius didžiąją galinio krautuvėlės kambario dalį. – Kas patikėtų, kad žydai turi tokių žirgų? Radę šiuos žirgus, kazokai ims skersti žydus.

– Jūs mūsų liudininkas, rabi, – pasakė Maksas. – Šie žirgai žuvo be žiaurumo.

– Nesuprantu, – atsakė rabinas.

Tą akimirką arčiau rabino esančio žirgo kojos sulinko, ir jis krito ant kelių, tyliai beviltiškai sugargaliuodavo dusdamas. Maksas perrėžė vieno žirgo gerklę, o Motelė – kito, bet jie viską atliko taip greitai ir įgudusiai, kad žirgai pajuto tik kažką menko, daug mažiau erzinamo nei gylio įkandimas, kai jų arterijas perkirto stropiai išgaląsti ašmenys.

– Pasitraukit, rabi, – tyliai pratarė Maksas.

Rabinas atsitraukė prie durų, ir žirgai parpuolę ėmė žiopčioti, išleisdami paskutinį kvapą.

– Kodėl taip darote vargšams gyvuliams? – paklausė rabinas, nes buvo didis mokslininkas ir mokytojas, niekada nematęs, kaip skerdžiami tokie stambūs gyvuliai.

– Nes kazokai neras šių žirgų, – atsakė Maksas. – Jei rabis galėtų leisti vieną vakarą nesilaikyti įstatymų, arkliena pamaitintume visus vargšus miesto žydus.

– Jokiu būdu. Arklio mėsa yra *trayf*, nešvari, ir Kunigų knygoje žydams draudžiama valgyti gyvulio, kuris neatrajoja, mėsą.

– Tik vienam vakarui, rabi, – prašė Motelė. – Nusiųstume kepsnių į varguolių namus.

– Nei vienam vakarui. Nei vienai sekundei. Mitybos įstatymai neatšaukiami todėl, kad išprotėjo Kironickos skerdikas. Tu manai, kad aš per griežtas, bet tai Tora griežta.

– Norėčiau dar paklausti, rabi, – nedrąsiai tarė Maksas.

– Klausk, – atsakė rabinas. – Dabar, matyt, prašysi leidimo valgyti kazokus.

– Tai dėl tų kazokų, rabi, – pasakė Maksas. – Kai žydai rytoj žydų kapinėse laidos savuosius, ar negalėtume kartu palaidoti ir kazokų?

– Norit palaidoti tuos šiukšles kartu su mūsų tautos šventaisiais? – nustebo rabinas Avramas Šoras. – Norit išniekinti protėvių kaulus, greta laidodami tokius niekšus, tokius *trayf*? Nė kalbos negali būti.

– Ką tuomet su tais kazokais daryti, rabi? – paklausė Motelė.

– O kas man darbo, ką daryti su kazokais? – nesuprato rabinas.

– Nes rabis pats sakėte, kad šitie du kazokai miestui gali užtraukti tūkstančio puolimą.

– Dabar suprantu, skerdike. Te Mačulatas, Grabdirbys, išmatuoja juos karstui. Kai karstai bus užkalti, jie virs lavonais, o ne kazokais. Leisk man per

naktį pasvarstyti apie šią problemą, ir aš sugalvosiu, kaip ją išspręsti. Sakyk, skerdike, – rabinas pažvelgė į Maksą, – ar žinojai, kad tavyje tūno toks plėšrus žvėris?

Susigėdęs Maksas atsakė:

– Ne, rabi.

– Tu žiaurus kaip lenkas ar litvakas, – atsakė rabis, žvelgdamas į lavonus aplink. – Tu gyvulys, kaip koks *goyimas*. Man gėda už visus žydus, matant šitą kambarį. Mes taikūs, švelnūs žmonės, ir mane šiurpas krečia pagalvojus, kad mes, žydai, pagimdėme tokį laukinį, tokį žudiką.

– Kazokas nužudė mano tėvą, – atsakė Maksas.

– Maksas – dievobaimingas žydas, rabi, – pridūrė Motelė.

– Turėtum atvesti šitą žydą į protą, – pasakė jam rabinas. – Ką pasakei šitam karingam žydui, kai jis į tavo krautuvę atgabeno šituos nužudytus kazokus? Matau, kad tave jis gerbia, Motele. Ką jam pasakei? Kaip jį išbarei?

Motelė atsigręžė į Maksą, paskui vėl į rabiną, ir galiausiai tarė:

– Kai pamačiau kazokus, rabi, atleiskit, bet pirmiausia Maksui pasakiau „Mazel tov".

Kai rabinas Šoras išėjo, penki kiti tos pačios gatvės mėsininkai įėjo į Motelės krautuvę, nešini ilgais peiliais ir savo amato kapoklėmis. Visi atėjo, išgirdę, kokį darbą tąnakt apsiėmė nudirbti Motelė ir Maksas, visi atėjo iš brolybės savo purvinam, graudžiam amatui, tykūs vieningi vyrai, duonai užsidirbą, kapodami gyvulius mėsai. Jie ryšėjo baltomis prijuostėmis ir buvo stiprūs, darbštūs vyrai, suprantą, kad būtina atsikratyti visų kazokų ir jų žirgų ženklų. Trys vyrai priėjo prie žirgo, kurį paskerdė Maksas, o kiti ėmėsi padėti Motelei.

Dailieji žirgai ėmė nykti, kai mėsininkai kibo į darbą. Jie dirbo sunkiai, uoliai, kruopščiai darinėjo ir mėsinėjo žirgus, pribloškiamai darniai ir greitai.

Maksas pastebėjo nusususį, susitraukusį juodą šunėką, kuris trainiojosi aplink turgų, prašinėdamas kokio kąsnelio, tuo pat metu jį pamatė ir Motelė. Jau ketino nuvyti perkarusį gyvūną, bet Maksas jį sulaikė.

– Šiąnakt galime jį pašerti, – pasakė Maksas. Ir benamiai miesto šunys ir katės puto arklieną – mėsininko menas yra smulkinti, ir Kironickos mėsininkams atėjo šlovės valanda, kai du žirgai iš krautuvės iškeliavo kaip kepsniai ir pjausniai. Augintinius šeimos ištisas dienas nemokamai šėrė viduriais. Kai mėsininkai baigė darbus ir išvalė iš krautuvės begalę žirgų kraujo, niekaip nebegalėjai pasakyti, kad Motelės skerdykloje kada nors buvo darinėjami du kazokų kavalerijos žirgai. Visi mėsininkų šulyje didžiavosi.

Kitą dieną šimtai gedinčių žydų susirinko į procesiją ir patraukė du kilometrus iki žydų kapinių. Per antpuolį žuvo dvidešimt šeši žydai, bet į kapines ant žydų

vyrų pečių nukeliavo dvidešimt aštuoni karstai. Rabinas Avramas Šoras pasvarstė, kaip atsikratyti dviejų kazokų lavonų, ir rado kuo praktiškiausią sprendimą.

Raudančioje ir aimanuojančioje minioje Kironickos mėsininkai nešė du karstus ir traukė su daugiau kaip penkių šimtų gedėtojų procesija per upę, o paskui pasuko į užmiesčio aguonų laukus.

Minia susispietė kapinėse, bet jos būta tokios didelės, kad daugeliui teko stebėti laidotuves per tvorą, nepatekus į šventą žemę. Kai žydai kapinėse laidojo savuosius, už tvoros Maksas su skerdikais pakasė du kazokus ir užlygino žemę ant jų kapų. Juodai vilkinčių gedėtojų minia užstojo jų triūsą nuo pašalaičių akių. Baigę apeigas, grįždami į miestą, visi žydai perėjo per kazokų kapus, ir per juos eidamas kiekvienas žydas nusispjovė. Vakar jie liejo žydų kraują, bet pas Kūrėją nukeliavo paplūdę žydų spjaudalais.

Po mėnesio Raudonoji armija atsiėmė Kironicką. Stojo laikai, kai daugelį žmonių prarijo akla suirutė, ištinkanti šalį tada, kai brolis eina prieš brolį. Tuo metu Rusija prarado tūkstančius nežinomų karių, ir du bevardžiai kazokai pakliuvo į tų anoniminių prarastų kariškių gretas.

Tačiau Makso Rusofo gyvenimas pasikeitė amžiams. Nuo tos dienos visi žydai su juo kalbėjosi nedrąsiai, pasibjaurėję ir pasigėrėję. Niekas negailėjo mirusių kazokų, tačiau daugumą labai sukrėtė tokia žiauri jų mirtis. *Landsleit* akyse į nakties orą pašokęs Maksas, kapokle šniojantis kazokui per gerklę, įsirėžė amžiams ir viską permainė.

Taigi, miesto žydai ėmė šalintis Makso, ir dėl to smarkiai nukentėjo Motelės verslas. Rachelė Singer niekada gyvenime nebegrįžo į Motelės krautuvę. Maksas pamėgino aplankyti Aną kelios savaitės po tėvo laidotuvių ir pasiteirauti apie jos sveikatą, bet jį nepagrįstai piktai pavarė šeimos tarnas, aiškiai pasakęs, kad tuose namuose jis niekada nebus pageidaujamas svečias. „Tik per pogromus“, – pamanė Maksas, grįždamas į mėsininko krautuvę. Po šešių mėnesių paskelbta apie Anos Singer sužadėtuves su turtingu kailių pirkliu iš Odesos, ir Ana Singer amžiams pranyko iš Makso Rusofo gyvenimo.

Netrukus po Anos vestuvių Maksą pasikvietė rabinas Avramas Šoras.

– Girdėjau, kad pražudei Motelės verslą, – pasakė rabinas.

– Žmonės nebesilanko krautuvėlėje. Tiesa, rabi.

– Tu kenki Kironickos žydams, Maksai, – pasakė rabinas. – Lyg koks dibukas įsibrovei į žydų kūną, kaip piktoji dvasia, apsėdusi mus visus. Anądien moteris rado savo sūnus žaidžiančius gatvėje. Vienas laikė iškėlęs peilį ir vaizdavo nuduriąs savo jaunesnįjį broliuką. Prilupusi berniuką, ji paklausė, kas čia per žaidimas. Berniukas atsakė vaizdavęs mėsininko pameistrį Maksą, o jo mažasis broliukas – kazoką.

– Labai gaila, rabi, – atsakė Maksas.

– Net mūsų vaikai apsėsti. Bet vis tiek norėčiau žinoti, Maksai, iš kur tavyje radosi toks baisingas žiaurumas?

– Aš mylėjau Aną Singer. Tai buvo paslaptis, – atsakė Maksas.

Rytinio šulio salėje nuaidėjo griausmingas rabino juokas.

– Mėsininko pameistrys pamilo Abraomo Singerio dukrą? – negalėjo patikėti rabinas.

– Nesiekiau jos rankos, rabi, – paaiškino Maksas. – Tik mylėjau ją. Motelė man sakė, kad nieko nebus.

– Abraomas būtų šveitęs tave lauk iš namų, jei būtum drįsęs bent paklausti, – atsakė rabinas.

– Tik ne pogromo naktį, – tarė Maksas. – Tą naktį Abraomas Singeris būtų mane priėmęs kaip rabiną.

– Tu regėjai, kaip niekinama jo dukra, – atsakė rabinas. – Abraomui tai nebūtų patikę.

– Aš nužudžiau tą, kuris išniekino jo dukrą, – tarė Maksas. – Tai Abraomui būtų labai patikę.

– Tąnakt tu buvai laukinis, – spjovė rabinas.

– Tąnakt aš buvau žydas, – atrėmė Maksas.

– Žydas, žiauresnis už *goyimą*, – atkirto rabinas.

– Žydas, kuris neleidžia niekinti žydaičių, – atsakė Maksas.

– Tau ne vieta Kironickoje, skerdike. Pasėjai nerimą tarp miesto žydų.

– Darysiu, ką rabinas liepsite, – atsakė Maksas.

– Norėčiau, kad amžiams išvyktum iš Kironickos. Keliauk į Lenkiją. Kur tik nori. Kad ir į Ameriką.

– Neturiu pinigų kelionei, – atsakė Maksas.

– Pas mane atėjo Anos Singer motina, – tarė rabinas. – Ji duos tau pinigų kelionei. Singerių šeimai nejauku gyventi tame pačiame mieste, kaip tu. Abraomas turėjo daug įtakingų brolių. Jie visi bijo, kad tu prasižiosi ir išplepėsi, ką tąnakt matei.

– Aš niekam nieko nesakiau, – atsakė Maksas.

Rabinas jam tarė:

– Broliai Singeriai netiki, kad mėsininko pameistrys ilgai laikys liežuvį už dantų. Kaimiečiai garsėja ilgais liežuviais.

– Pogromo naktį brolių Singerių nemačiau, – atsakė Maksas.

– Jie kaip visi padorūs žydai savo namuose meldė mūsų tautai išganymo, – pasakė rabinas.

– Ir aš meldžiausi, – atsakė Maksas. – Tik kitaip išreiškiau savo maldą.

– Nepiktžodžiauk. Žmogžudystė negali būti malda, – atkirto rabinas.

– Atleiskite, rabi. Aš neišprusęs žmogus.

Taigi, Maksas Rusofas paliko Kironicką ir leidosi į ilgą ir pavojingą kelionę Lenkijos sienos link, o ten sėdo į krovininį laivą, plaukiantį į Ameriką. Keliaudamas prisigrūdusioje laivo vairinėje, Maksas susitiko kalbų mokytoją iš Krokuvos, vardu Moišė Cukermanas. Cukermanas pirmasis pamokė Maksą angliškai, ir abu nustebo, kai paaiškėjo, kad Maksas iš prigimties gabus kalboms.

Naktimis Maksas stovėdavo denyje, tyrinėdamas žvaigždes ir praktikuodamasis naują svetimą kalbą, kuria netrukus teks kalbėti. Eliso saloje Makso niekas nepasitiks, ir tuo jis skyrėsi nuo daugumos kitų laive sutiktų žydų. Bet Moišė Cukermanas suprato, kad Amerikoje neturinčio kur dėtis Makso nevalia palikti. Todėl Moišė Cukermanas sukosi kaip vijurkas, surado Maksui laikiną kambarėlį pas pusbrolį Niujorke, o paskui įsodino jį Pensilvanijos stotyje į traukinį, važiuojantį į Pietų Karoliną, – ten, sakė jis, kraštas gražus ir nėra getų. Visą naktį važiuodamas per valstijas Rytine pakrante, Maksas stengėsi suvaldyti baimę, kad kelio atgal nėra. Kuo toliau į pietus važiavo traukinys, tuo menkiau jis suprato naują išmoktą kalbą. Kai dešimtą ryto pasiekė Čarlstoną, visi žodžiai murkiančioje pietietiškoje tarmėje suminkštėjo, sudrėko ir ištįso.

Jį pasitikęs Henris Ritenbergas priėjo tvarkingai apsirengęs ir nustebino Maksą, prašnekęs jidiš kalba. Dėl drabužių ir elegantiškos laikysenos Maksas palaikė jį amerikiečiu. Čarlstono žydai buvo nepaprastai dosnūs nepažįstamiems žydams, ir Henris Ritenbergas paskambino savo bičiuliui Džeikobui Popovskiui, ką tik praradusiam prekybininką teritorijoje į pietus iki Džordžijos sienos.

Po savaitės Maksas išėjo iš Čarlstono lyg nešulinis gyvulys, palinkęs po dviem krepšiais.

Pirmuosius metus Maksas klajojo vienišais vieškeliais ir menkai apgyvendinto miško takeliais. Pietiečiams, mulais ariantiems laukus ar lesinantiems liesus paukščius dykuose kiemuose, jis atrodė egzotiškas svetimšalis. Iš pradžių angliškai jis šnekėjo sunkiai ir juokingai; Maksas išdėliodavo savo prekes namų šeimininkei ir leisdavo jai pačiupinėti šepečius ir blizgučius. „Patinka. Pirk“, –sakydavo jis su stipriu akcentu, kuris kai kurias moteris, ypač juodaodes, baugindavo. Tačiau kažkuo Makso veidas daugeliui 17 greitkelio moterų atrodė patikimas. Maksui Rusofui geriau pramokus angliškai ir vis dažniau šmėžuojant šių darbščių vienišų žmonių akyse, jo viešnagės pamažu pasidarė laukiamos ir net branginamos. Kaimų vaikai nuo pat pradžių jį dievino. Jis krepšyje visada atsinešdavo ką nors, ką vaikams dalydavo nemokamai. Vieniems kaspinėlį, kitiems saldainiuką.

Kelyje Maksas prekėmis užsimokėdavo už nakvynę daržinėje ir kiaušinius pusryčiams. Šeimininkės, gyvenančios palei jo maršruto kelius, praminė jį „kiaušininiu“, nes jis nevalgydavo jokio jų paruošto maisto, tik kietai virtus kiaušinius. Kietai virti kiaušiniai buvo vienintelis maistas, kuriuo jis galėjo misti, būdamas dievobaimingas košer žydas. Jis nusikirpo plaukus ir nusiskuto barzdą, pamatęs, kaip labai išsiskiria iš kitų Čarlstono gyventojų, netgi žydų. Tačiau kad taptų Amerikos pietiečiu, reikėjo atsipalaiduoti daug smarkiau, negu Maksas manė.

Pirmųjų metų pabaigoje Maksas įsitaisė arklį ir vežimą ir ėmė darbuotis daug sparčiau, o kartu ir siekti didesnių tikslų.

Turėdamas arklį ir vežimą, jis ėmė keliauti plačiau ir antraisiais metais atvyko į mažutį paupio miestuką Voterfordą, o paskui patraukė tolyn į jūros salas, nusidriekusias Atlanto link. Voterforde jis lėtai ginė arklį miesto gatvėmis, imdamas domėn, kokių mieste esama krautuvių ir kokių dar trūksta. Jis klausinėjo miestelėnų, kurie su juo elgėsi mandagiai, bet atsainiai kaip Pietuose visada pasitinkami nepažįstamieji. Kai kas juokėsi iš jo tarties, bet Maksas neėmė į širdį.

Antraisiais metais Pietų Karolinoje Maksas važiavo tolimiausiuoju Šventojo Mykolo keliu, kai išgirdo iš kitapus siauro jūros vandens upeliūkščio jį šaukiantį žmogų.

– Ei, – šūktelėjo tas jaunas plačiapetis vyriškis maloniu, saulėje nudegusiu veidu. – Ar tu tasai žydas?

– Taip, – riktelėjo jam Maksas.

– Daug apie tamstą girdėjau. Man kai ko reikia, – pasakė jis, – bet lukterėk, kol atplauksiu.

– Pirmyn, – atsakė Maksas, didžiuodamasis kasdien vis gausėjančiu amerikietiško žargono žodynu. – Aš laiko turiu per akis.

Maksas sekė akimis nepažįstamąjį, plaukiantį per upeliūkštį medine valtele. Žmogus išlipo ir paspaudė Maksui ranką.

– Mano vardas Maksas Rusofas.

– O aš – Sailas Makolas. Mano žmona vardu Džinė Penė, ir mes labai norėtume, kad tamsta vieną naktį pas mudu pernakvotumei. Mes niekada nesame sutikę žydo iš Dievo tautos.

– Man daug nereikia, – nusišypsojo Maksas.

– Džinė Penė jau išvirė tuziną kiaušinių, – pasakė Sailas, padėdamas vesti arklį. – Būtų smagu, jei atidarytumei krautuvę ir nebesibastytumei, – tęsė Sailas. – Negi tamsta nepavargai klajoti nuo durų prie durų?

– Pavargau, – atsakė Maksas.

Šitaip Maksas Rusofas susipažino su geriausiu savo draugu Naujajame pasaulyje, ir vienos žydų šeimos likimas glaudžiai susipynė su krikščionių. Likimo

gijos driekiasi joms vienoms žinoma linkme, ir atsitiktinė pažintis pakeitė visų aplinkinių gyvenimus. Abu vyrai gerai pažino vienatvę ir visą gyvenimą laukė kits kito. Greičiau nei po metų Maksas Voterforde atidarė pirmąją savo krautuvėlę ir į Ameriką kaip savo nuotaką atsivežė Esterą, skerdiko Motelės dukrą. Vestuves jiems iškėlė Sailas ir Džinė Penė Makolai. Jose dalyvavo daugelis garbiausių Voterfordo miestelėnų.

1968 m. Maksas su žmona Estera nukeliavo į Izraelį aplankyti Jad Vašemo, paminklo žydams, išžudytiems per Šoa, ir jame Maksas rado tarp žuvusiųjų įrašytą ištekėjusios Anos Singer pavardę. Ji buvo tarp Kironickos žydų, kuriuos SS šauliai nuvedė prie didžiulės duobės ir sušaudė kulkosvaidžiais. Maksas visą valandą žvelgė į Jad Vašemą ir raudojo dėl neįmanomos ir nekaltos savo meilės Anai Singer. Toji tyra jo meilė gražiai mergelei buvo geriausia, ką jis turėjo. Nors tuo metu jis buvo šešiasdešimt penkerių, vis tiek jautėsi kaip tas šešiolikametis berniokas, amo netekęs dėl dailios, žvitriaakės žydaitės grožio ir žavesio. Jis negalėjo nė pagalvoti, kaip ji nuoga suklupo iš gėdos, kaip Ana mirė be garbės ir pagyrų ir buvo palaidota nepažymėtame kape. Esterai jis niekada nesakė, kad rado Anos pavardę. Tą pačią naktį, kai rado jos pavardę mirusiųjų sąraše, Maksas susapnavo sapną.

Tame sapne jis regėjo Aną Singer su vyru ir vaikais, sužvėrėjusių nacių vejamus iš namų. Anos veide jis matė baimę, tą pačią baimę, kurią trumpai pastebėjo tąnakt, kai ją išniekino jos pačios namuose, kieme gulint žuvusiam tėvui. Jos veide Maksas perskaitė, kad Ana žino, jog tuojau mirs už tai, kad yra Dievo išrinktoji. Jos plaukai it tamsi liepsna gaubė pečius. Laikydama už rankų vaikus, ji pro pašaipūnų nacių eilę nuėjo prie duobės.

Jo sapne Ana staiga ėmė šokti, bet to šokio nematė nei kareiviai, nei kiti pasmerkti žydai aplink ją. Maksas tik po kelių bukų, sutrikusių akimirkų suprato, kad Ana Singer šoka jam, pro laiką ir atmintį duodama ženklą tam vienišam, sugėdintam žydų vaikinui, kuris ją mylėjo iš tolo, bet mylėjo taip karštai, kad net liepsnojo visus savo gyvenimo metus. Ji šoko, ir pragydo paukščiai, o ore pakvipo mėtomis ir gvazdikėliais, kol žydų eilę stūmė pirmyn, kad paskutinįsyk parklupdytų ir nužudytų.

Staiga Maksas pastebėjo, kas paskatino grakščiąją Aną Singer šokti. Prie duobės krašto siauroje Kironickos gatvelėje stovėjo mėsininko krautuvėlė, ir iš jos išėjo stiprus šešiolikametis skerdikas pasižiūrėti, kas ten bruzda. Raumeningas ir drovus jis išėjo į saulėkaitą. Jaunasis Maksas sustojo, pamatęs šokančią Aną, ir žemai jai nusilenkė, būtų šokęs kartu, bet laukė sunkus darbas.

Prieš pradėdamas, jis pažvelgė į ją ir pamatė, kad Ana virto mergina, kuri kadaise su motina atėjo į jo krautuvėlę. Ji žinojo, kad Maksas ją myli, o turėda-

ma pasirinkimą šįsyk būtų pasirinkusi teisingai. Per duobę ji sušuko: taip, taip Maksui, visada taip Maksui, mano gynėjui, mano globėjui, mano meilei.

Maksas Rusofas priėjo prie dviejų beširdžių bailių vokiečių, šaudančių į bejėgių moterų, vaikų ir rabinų minią, ir dviem galingais kirčiais it avių šonkaulius nušniojo jų galvas. Paskui jis perėjo per lygią nacių eilę, šokinėdamas saulėje ir kapokle kirsdamas jiems kiaurai smegenis iki pat akiduobių, po vieną guldydamas juos lėtame, kruviname kelyje pas savo meilę. Stiprios jo rankos aptiško vokiečių krauju, ir galiausiai jis stovėjo prieš ją, nulenkęs galvą ir kraičio jai įteikdamas negyvų nacių batalioną.

Paskui kraujas išnyko, liko tik saulė, ir Ana švelniai pabučiavo Maksą, pagaliau kviesdama jį šokio. Šokio žingsniu jie patraukė į mėsininko krautuvę ir gyvenimą, laukiantį anapus laiko. Apsikabinę jie šoko po rojaus lauką, kur it dosnaus Dievo meilės laiškas spindėjo žvaigždės.

Maksas pabudo nuo kulkosvaidžių tratėjimo, regėdamas kulkų suvarpytą Anos Singer kūną, su vaikais riedantį į duobę.

Grįžęs į Voterfordą, Maksas nuėjo į sinagogą, kurią pats savo rankomis padėjo pastatyti, ir sukalbėjo kadišą už Aną Singer.

Amerikos Pietuose jis meldė atilsio jos sielai. Tuo metu miestelėnai jį jau buvo praminę Didžiuoju žydu, ne dėl to, ką jis nuveikė visatoje, bet dėl to, ką nuveikė jų akivaizdoje, jų miestelyje. Kai pirmąjį kartą keliavo į Izraelį, jis buvo Voterfordo meras.

Šešioliktas skyrius

Likusią ryto dalį ėmiausi mamos reikalų. Kartu su Diupri grįžome į Rusofo ūkinių prekių parduotuvę nupirkti jai naktinių ir makiažo. Taip pat nupirkome ir tris perukus, kuriuos ji galėtų dėvėti ateinančiomis savaitėmis, kai nuo chemoterapijos nuslinks plaukai. Nupirkome geriausius perukus, kokius tik gavome Voterforde, ir grįžtant į ligoninę Diupri užsimaukšlino juos visus ir pasakojo man apie savo darbą su psichikos ligoniais valstijos ligoninėje. Jam gerai sekėsi su sergančiaisiais maniakine-depresine psichoze, ir jis labai gerai suprasdavo, kaip pats sakė, „visokio plauko šizofrenikus".

Ankstyvą popietę slaugė padėjo mamai apsivilkti naktinius, kuriuos jai nupirkome, o kai įėjau, kaip kasdien, dešimčiai minučių jos aplankyti, ji dėvėjo vieną iš perukų.

– Tas perukas tikriausiai kainavo krūvą pinigų, – pasakė mama.

– Dešimt tūkstančių dolerių, – atsakiau aš. – Bet Diupri padėjo. Jis prisidėjo penkiais žaliais.

– Naktiniai labai gražūs, – pasakė ji.

– Atrodai kaip kino žvaigždė.

– Kur Džonas Hardinas, Džekai? – paklausė mama.

– Jau porą dienų jo nemačiau.

– Gal galėtum retsykiais užmesti į jį akį? – paprašė ji. – Kartais su tuo berniuku nelengva.

– Girdėjau, – atsakiau.

– Šiandien skambinau Lėjai, – mano nuostabai pasakė mama.

– Ką ji sakė?

– Pakvietė mane į Romą, – atsakė Liusė. – Aš pažadėjau ją aplankyti, kai tik atgausiu jėgas. Taip pat pakviečiau ją parvykti namo ilgai pasisvečiuoti. Norėčiau, kad ji būtų su manim, kai nuo gegužės iki rugpjūčio logerhedai atplaukia dėti kiaušinių.

– Vėžliai dės kiaušinius, nepaisydami, ar ji grįš namo, ar ne, – atsakiau.

Liusė tarė:

– Aš vadovauju programai Oriono saloje. Mes stebime paplūdimį. Skaičiuojame vėžlius. Saugome, kad niekas neliestų jų kiaušinių.

– Lėjai labai patiktų. Klausyk, dabar čia veržiasi visa minia. Ir senelis atvažiavo. Visi nori tave aplankyti, mama. Aš grįšiu vėliau. Sekmadienį turiu išvažiuoti.

– Kaip gi tu šitaip. Taip negražu, – pasakė ji.

– Negražu taip ilgai palikti Lėją vieną.

– Kas ją saugo?

– Čarlzas Mensonas, ką tik paleistas už garbės žodį, – atsakiau. – Jis labai ieškojo darbo.

– Nepaikiok, neklaužada. Aplankyk mane rytoj. Prašau, saugok Džoną Hardiną.

Kai grįžau namo, nebuvo nė trečios valandos popiet; pamačiau Rutą Foks, sėdinčią tėvo namų verandoje. Išjungiau variklį ir kakta atsirėmiau į mašinos vairą. Jaučiausi toks pavargęs ir sužeistas, kad nieko nė nebejaučiau. Užsimerkęs pagalvojau, kad nebeištversiu susitikimo su dar vienu vaiduokliu iš painios praeities. Ypač nesinorėjo užgaulioti motinos tos, kurią tiesiog dievinau. Prisiminiau Lėją Romoje ir supratau, kaip baisiai jos pasiilgau. Kaip daug skaudžiau turėjo būti Rutai Foks, pamaniau, tais pačiais metais netekus ir Šailos, ir Lėjos? Pakėliau akis ir pažvelgiau į sustingusį siluetą, kantriai laukiantį baltoje pintoje kėdėje. Nuvargęs išlipau iš mašinos ir nuėjau pas savo uošvę.

Net ir ryškioje saulėje Rutos grožis mane pribloškė, pamaniau, kaip retai pasiseka vienam miesteliui užauginti ištisą gražių moterų kartą. Netikėtai man toptelėjo, kad štai kaip būtų atrodžiusi Šaila, jei būtų sulaukusi šešiasdešimties.

Ruta buvo liekna kaip jauna mergaitė, žilais plaukais. Artėdamas pamačiau, kad ilgos jos plaukų sruogos atrodo it pagrobtos iš nakties dangaus. Jos akys šešėlyje net ir vidury baltos dienos buvo tamsios, todėl negalėjau įskaityti, ką ji galvoja, kol einu artyn.

Potvyniui pasruvus upeliukais, pelkė už namo it pasislėpęs žvėris pakvipo sodriau, o aš pasitikau sužeistą savo ir savo praeities pusę. Nors mėginau sugalvoti, ką pirmiausia sakyti, nešovė jokia mintis. Užlipau į verandą. Mudu tylėdami žvelgėme į kits kitą. Jau šitiek metų vienas kitam buvome mirę. Galiausiai Ruta prabilo:

– Kaip laikosi mūsų Lėja? – paklausė ji, jos tartyje vos pastebimai nuaidėjo Sėslumo riba, judrios Rytų Europos sienos.

– Nagi, – pakartojo ji, – Džekai, klausiu, kaip laikosi mūsų Lėja?

– Mano Lėja laikosi puikiai, – atsakiau.

– Ji graži mergytė, – pasakė Ruta. – Marta atvežė mums nuotraukų. Ji netgi nufilmavo Lėją, kalbančią mums.

– Lėja – šaunus vaikas, Ruta, – atsakiau.

– Mums reikia pasikalbėti.

– Mes jau dabar kalbamės, – atsakiau, ir mano balsas nuskambėjo šalčiau, negu norėjau. Jos veide mačiau Šailos veidą, taip pat ir Lėjos veidą, ir tas ryšys mane pribloškė.

Ruta atsakė:

– Mums reikia iš esmės permąstyti savo santykius.

– Pradėkim štai nuo ko, – atrėžiau. – Mes niekaip nesusiję. Mūsų santykiai nutrūko tą dieną, kai judu su vyru stojote prieš teismą ir mėginote atimti iš manęs vaiką. Dabar visi supranta, kodėl taip suklydote, bet tik todėl, kad aš laimėjau. Jei jūs būtumėte laimėję, aš daugiau niekada nebematyčiau Lėjos.

– Mes nusipelnėme tavo pykčio, – nesipriešino ji.

– Nejaučiu tau neapykantos, Ruta, – ramiai atsakiau. – Nekenčiu tavo vyro. Tau neapykantos niekada nejutau. Tu nesakei teisėjui, kad aš mušiau Šailą ir Lėją. Taip kalbėjo tavo vyras.

– Jis labiausiai gailisi, – atsakė Ruta. – Jis supranta, kad tave nuskriaudė. Jis norėtų tau kai ką paaiškinti, Džekai, – pasakė ji. – Ir aš labai norėčiau tau kai ką paaiškinti.

– Pradėk nuo „monetų ponios“.

– „Monetų ponia“ turėsiu pabaigti. Nuo jos pradėti negaliu, – atsakė Ruta, ryškioje šviesoje išblyškusiu trapiu veideliu.

– Tai buvo paskutiniai jos žodžiai, – atsakiau. – Aš jų visai nesuprantu. Marta sakė, kad tu žinai, ką jie reiškia.

– Tie žodžiai tau nieko nereikš, kol nepapasakosiu visos istorijos, mielasis Džekai.

– Prašau manęs nevadinti mieluoju Džeku.

– Juk mes mylėjome kits kitą, Džekai.

– Mylėjai mane, kol nevedžiau tavo dukros.

– Mes – žydai ortodoksai. Negali pykti, kad nusimename, kai mūsų dukra išteka už pagonio. Tavo tėvai taip pat nusiminė, kad vedei žydaitę.

– Aš tik konstatuoju, kas buvo, – atsakiau atsisėdęs į verandos sūpuokles ir pamažu linguodamas pirmyn atgal. – Jūs buvot man blogi.

– Jei būčiau tau paaiškinusi, ką reiškia „monetų ponia“... – ji nutilo, stengdamasi susitvardyti. Paskui tęsė, sunkte sunkdama kiekvieną žodį. – Tada nebūčiau galėjusi tavęs kaltinti dėl Šailos mirties. Kaltindama tave, Džekai, turėjau ko nusitverti. Kaltinau tave tam, kad nepulčiau į neviltį.

– Užtat leidai man pulti į neviltį.

Ruta Foks pažvelgė į mane.

– Džekai, tu nė nežinai, kas yra neviltis.

Pasilenkiau į jos pusę ir piktai sukuždėjau:

– Šį tą nutuokiu.

– Nieko tu nenutuoki. Tik pačius pakraštėlius. O aš – pačią jos šerdį, – tvirtai, ramiai ir įtikinamai atsakė Ruta.

– Ir vėl prasideda, – susierzinau. – Vis tu su savo holokaustu.

– Taip, – atsakė ji. – Vis aš su savo holokaustu. Turiu teisę apie jį kalbėti. Kaip ir mano vyras.

– Ir kalbat, – atsakiau. – Jei Šaila nesuvalgydavo visko, kas lėkštėje, tavo vyras imdavo klykti „Aušvicas“!

– Ar susitiktum su mano vyru, Džekai? – paklausė Ruta. – Jis labai norėtų su tavim pasimatyti.

– Ne. Pasakyk tam prakeiktam šunsnukiui, kad daugiau niekada nenoriu jo matyti.

Ruta atsistojo ir priėjo prie manęs, bet aš nežiūrėjau jai į akis. Ji paėmė mano rankas ir švelniai jas pabučiavo. Ji raudojo, kol mano rankos sudrėko nuo jos ašarų, visos nubučiuotos ir nuglamonėtos jos plaukų.

– Meldžiu tavęs susitikti su mano vyru. Dėl manęs.

– Ne, – griežtai atsakiau.

– Meldžiu tavęs susitikti su mano vyru, – pakartojo ji. – Meldžiu Šailos vardu. Mažos mergaitės, pradėtos mano įsčiose. Tos, kurią tu mylėjai. Tos, kuri pagimdė Lėją. Meldžiu tavęs Šailos vardu.

Pažvelgiau į Rutą Foks ir pamačiau moterį, kurioje pirmiausia glaudėsi mano žmona. Įsivaizdavau Šailą Rutos kūne, begalinę Rutos meilę savo nelaimingajai dukrai, ir pagalvojau, kažin, kaip reikėtų gyventi, jei Lėja nusižudytų. Atsakyti mane privertė Lėja, o ne Šaila.

– Aš grįžtu į Romą, o mama mėgins mus aplankyti, jei pakankamai sustiprės iki gruodžio. Mudu su Lėja parskrisime kartu su ja po Kalėdų. Mama nori Kūčių vakarą nueiti į Mišias Vatikane.

– Lėja čia, Voterforde, – tarė Ruta.

– Aš mylėjau Šailą. Kiekvienas, kas matė mus kartu, suprato, kad mylėjau jūsų dukrą. Atsiprašau, kad aš katalikas. Atsiprašau, kad ji žydė. Bet kartais meilė klostosi ir šitaip.

– Mes žinom, kad tu ją mylėjai, Džekai, – atsakė Ruta. – O Marta pasakojo, kad Lėją auklėji kaip žydaitę. Marta sako, kad kiekvieną šabą vediesi ją į seniausią Romos sinagogą.

– Pažadėjau Šailai, kad jei kas nors jai nutiks, neleisiu Lėjai pamiršti, kad ji – žydaitė, – atsakiau. – Man patinka tesėti pažadus.

– Lėja, – tarė Ruta. – Ar leisi jai su mumis susitikti?

– Leisiu matytis su Lėja kiek tik širdis geis, bet su viena sąlyga.

– Ką tik pasakysi, – atsakė Ruta Foks.

– Norėčiau sužinoti, ką judu su Džordžu žinojote apie Šailos mirtį. Nereikia dėl nieko vieniems kitų kaltinti. Galiu jums papasakoti, ką ji kalbėjo ir galvojo tomis dienomis prieš pat nušokdama. Aš nė nenutuokiu, ką ji žinojo apie jūsų praeitį. Ji visada buvo liūdna, Ruta, bet ir aš liūdnas, tai mudu ir siejo. Mokėjome kits kitą pralinksminti. Maniau, kad viską apie ją žinau. Bet nežinojau svarbių dalykų, tokių, kurie gebėtų ją išgelbėti.

– Mano vyras laukia, kada galės su tavim susitikti.

– Pasakyk Džordžui, kad dabar negaliu, – atsakiau. – Bet kai grįšiu su Lėja... Tada pradėsim.

– Ar nuo tada, kai grįžai, aplankei Šailos kapą?

– Ne, neaplankiau, – atsakiau, kone pyktelėjęs.

– Ten gražus antkapis. Labai dailus. Tau patiktų, – pasakė ji.

– Mudu nueisim kartu su Lėja.

Ligoninėje mačiau, kaip daktaras Pitsas palydi mano senelį Sailą ir mano tėvą aplankyti mamos. Broliai vėl ėmė jaukiai jaustis greta manęs, o kai Dalasas užėjo iš teisės kontoros, mes sykiu apšnekėjome dienos darbus. Mamos daktaras kalbėjo, kad galbūt greičiau nei po savaitės paleis ją namo, į savo lovą. Tolumoje

palei upę girdėjome pypsint mašinas. Dalasas pradėjo pasakoti apie skyrybų bylą, prie kurios darbavosi, kai Diupri priėjo prie lango ir pažvelgė į lauką.

– Tiltas pakeltas, – pasakė Diupri. – Tė, atnešk čion žiūronus.

– Turiu žiūronus portfelyje, – pasakė Dalasas. – Netoli mano kontoros ant telefono stulpo peri erelis žuvininkas.

Pypsėjimas tolumoje garsėjo.

– Lėtas laivas per piko valandą, – pasakė Dalasas. – Nieko baisaus.

– Piko valanda Voterforde, – pasakiau.

– Miestelis išsiplėtė, – atsakė Tė.

– Jokio laivo nematyti, – pasakė Diupri, žvelgdamas pro žiūronus.

Kartu su Tė priėjome prie lango ir pažvelgėme pasroviui į pakeltą tiltą.

– Turi būti, brolau, – pasakė Tė. – Pratyboms tilto nekiloja.

– Sakau jums. Laivo nėra, – pakartojo Diupri.

– Džonas Hardinas pažįsta tilto prižiūrėtoją Džonsoną, – pasakė Tė. – Kartais palaiko jam draugiją.

– Kodėl man ką tik sustojo širdis? – tarė Dalasas.

Mano tėvas priėjo mums už nugaros ir paklausė:

– Berniukai, į ką ten žvalgotės?

– Kur Džonas Hardinas, tėti? – paklausiau aš.

– Jam viskas gerai. Ką tik pasakojau mamai. Šįryt mačiau jį namie. Atrodė kaip ką tik nukaltas pinigėlis. Tik norėjo pasiskolinti ginklą.

Diupri nuleido žiūronus ir nužvelgė tėvą pikta lemiančiu žvilgsniu. Vėl pakėlęs žiūronus, Diupri dar kartą pažiūrėjo į tiltą ir tarė:

– Jėzau, matau Džoną Hardiną. Jis kažką laiko. Jo. Sveikinu, tėti. Ten tavo ginklas.

– Tu paskolinai ginklą paranojiškam šizofrenikui? – paklausė Dalasas.

– Ne, tik Džonui Hardinui, – atsakė teisėjas. – Berniukas sakė, kad nori pasitreniruoti šaudyti į taikinį.

Kai vėl pažvelgėme pro langą, viduriniąja pakelto tilto atkarpa kiek įkabindamas bėgo žmogus. Jis nė nestabtelėjo, ir mes apstulbę pamatėme, kaip jis stačia galva nėrė į Voterfordo upės kanalą.

– Ten Džonsonas, – spėjo Tė, ir mes visi keturi pasileidome ligoninės koridoriumi į mašinų aikštelę.

Važiuodami Diupri mašina, Diupri nardant trijų juostų gatvėmis, matėme ant tilto, miesto pusėje, vienu ritmu mirgančius trijų policijos mašinų žiburėlius.

– Į jūrų eismą jie žiūri labai rimtai, vyručiai, – pasakė Dalasas. – Jis laužo ne vietos įstatymus. Federalai pasius, kai sužinos. Jiems taip pat nepatinka, kai tokiu dienos metu trikdomas mašinų eismas. Ir jiems tikrai nepatinka, kai vyriokai su pistoletais užima vienintelį tiltą į jūros salas. Jie gali sužeisti Džoną Hardiną.

Diupri vairavo nuošaliomis gatvėmis, vengdamas eismo spūsties, nusidriekusios nuo Inkarų iki Lafajeto gatvės, bet jam teko brautis pro mašinas, susigrūdusias Kalhuno gatvėje, vedančioje tiesiai ant tilto.

– Vairuotojai baisiausiai siunta, – pasakė Dalasas, kai Diupri privertė senutę atsitraukti, kol jos bamperis prisiglaudė prie „Toyotos Corollos" priešais ją.

Diupri garsiai pypino ir brovėsi į tuščią juostą, vedančią priešinga kryptimi nuo tilto. Jis lėkė pro įstrigusių mašinų virtinę, negalinčius tuo patikėti vairuotojus ir spaudė tol, kol pasiekė dvi policijos mašinas, taip pat sustojusias priešingo eismo juostoje. Mes keturiese iššokome ir pribėgome prie policininkų, kurie stovėjo priešais užsispyrusį Džoną Hardiną anapus vandens. Pagaliau likęs vienas, Džonas Hardinas stojo prieš visą pasaulį.

Pasiekę tilto kraštą, pamatėme šerifą Arbį Vandaiverį, mėginantį derėtis su Džonu Hardinu. Bet visi žinojome, kad Džonas Hardinas pasiekė tą nesutramdomą būseną, kai balsai jo viduje ir triukšmingas šurmulys ant tilto leidžia klausyti tik griežtai patikrinto vidinio pasaulio. Jis jau seniai susikūrė nuosavą salą ir tapo pats sau tribūna, kai jį suimdavo nepaprastai įnirtingi beprotybės šuorai.

– Ei, Voterforde, – klykė Džonas Hardinas. – Eik tu šikt. Štai ką aš manau apie šį miestą ir visus, kas jame gyvena. Visi, kas čia užauga, virsta tikrų tikriausiais niekam tikusiais šikniais. Tu nekaltas, Voterforde. Ką padarysi, kad esi supuvęs iki pašaknų. Bet jau metas. Esi šūdo gabalas ir nebegali to nuslėpti.

– Aš didžiuojuosi, būdamas Makolas, – sukuždėjo Dalasas.

– Gerai, Džonai Hardinai, – įsakė pro garsiakalbį šerifas Vandaiveris. – Spausk mygtuką, kad tiltas nusileistų į vietą. Eismo spūstys driekias mylių mylias.

– Nereikėjo nė statyti šito tilto, šerife. Jūs tą žinot geriau už visus. Pamenat, kokios gražios buvo tos salos, kol nebuvo tilto? Mylių mylias galėjai eiti, nematydamas nė vieno namo. Visur perėjo laukiniai kalakutai. Vos užmesdavai meškerę, ir kibdavo žuvis. O dabar? Kur ten. Prie savo kvailų golfo aikštynų apsigyveno tūkstantis generolų. Milijonas pensininkų pulkininkų su kvaišomis žmonomis pasistatė beskonius senelių namus. Nuo čia iki jūros yra septyni golfo aikštynai. Kiek gi tiems šikniams jų reikia?

– Nekvailai šneka, – pasakė kažkas minioje, pradėjusioje burtis ant tilto už mūsų. Kita minia rinkosi ant tilto nuo vandenyno pusės.

– Bet man būtinai reikia atsiimti tiltą, vyruti, – pasakė šerifas.

– Čia buvo pasakiškas miestukas, – rėkė Džonas Hardinas, mėgindamas, kaip pačiam atrodė, užkabinti bendrą šerifo nostalgijos jausmą.

– Taip, vyruti, tiesiog rojus žemėje, – nuvargęs atsakė šerifas balsu iš keistai iškreipto ugnikalnio formos instrumento. – Spausk mygtuką ir grąžink tėtukui tiltą, arba teks tave nuskriausti, Džonai Hardinai.

Tą išgirdęs, Diupri įsitraukė į derybas ir pasakė šerifui:

– Klausyk, Vandaiveri, išsiaiškinkim iškart. Džono Hardino tu neskriausi.

– Tai kad ne aš, – atsakė šerifas. – Taisyklėse parašyta, kad jei susiklosto apgulties padėtis, privalau iš Čarlstono kviesti greitojo reagavimo būrį. Jis jau skrenda sraigtasparniu.

– Ką jie darys Džonui Hardinui? – paklausiau aš.

– Jie jį nužudys, – atsakė šerifas. – Ypač todėl, kad jis ginkluotas.

– Atšaukite greitojo reagavimo būrį, šerife, – pasakė Dalasas. – Liepkite jam suktis atgal. Mes įkalbėsime Džoną Hardiną nuleisti tiltą.

– Deja, taip negalima, – atsakė šerifas.

– Tada pasakykite jiems, kad atvažiavo broliai jo perkalbėti, – pasakė Diupri.

– Gerai, pasakysiu, – sutiko šerifas ir nuėjo prie mašinos.

Džonas Hardinas įdėmiai sekė mūsų ginčą, nenuleisdamas akių nuo šerifo.

– Žinau, ką tu kalbi, Diupri, – suriko jis. – Tu visiems aiškini, kad man reikia susileisti vaistų ir tada aš nurimsiąs. Pasaulis temano, kad aš pamišęs, bet aš manau, kad pasaulis pamišęs, – ir kaipgi nuspręsti, kuris teisus? Niekada daugiau nei vienai mašinai neleisiu važiuoti per šitą prakeiktą tiltą. Eik šikt, Voterforde. Eik šikt, mažas miestuk. Tu mažas todėl, kad nė šūdo garo nevertas. Laivas niekada neturėtų duoti kelio mašinai. Mašina – menkesnė transporto priemonė. Aš išvadavau Voterfordo upę viso pasaulio laivams.

Pirmyn žengė Diupri, tas, kuris labiausiai mylėjo Džoną Hardiną ir kurio Džonas Hardinas labiausiai nekentė.

– Nuleisk tiltą, Džonai Hardinai, – paliepė Diupri.

– Čiulpk bybį, Diupri, – atsakė Džonas Hardinas, didžiuoju pirštu iliustruodamas savo žodžius. – Šitas miestelis toks šūdinas, kad mano vargšė mama net leukemija susirgo. Kai buvau mažas, niekas nemirdavo nuo vėžio. O dabar visi juo serga. Gal malonėtumėt paaiškinti kodėl, jūs, kvaiši kekšių vaikai. Nė vienas iš jūsų, vypsančių pusgalvių, negalvoja, kaip baisiai dergia šitą miestą. Per šį tiltą pervažiavo per daug šiknių su golfo lazdomis. Jie nežinojo, kas svarbu. Grožis svarbu...

– Rytoj ryte prarasiu visus šio miesto klientus, – sukuždėjo man Dalasas. – Nė vieno neliks.

– Ir tiek, – klykė Džonas Hardinas. – Tik grožis. Ar kada neseniai buvote Hilton Hede? Ta vargšė sala nuo betono tuojau paskęs.

– Po paraliais, nuleisk tiltą, Džonai Hardinai, – pasakė Diupri taip garsiai, kad Džonas Hardinas išgirstų. Vairuotojai ėmė susierzinę pypsenti, kol per triukšmą niekas nieko nebegirdėjo. Džonas Hardinas iššovė į orą, o tada šerifas su pavaduotojais puolė raminti protestuojančių triukšmadarių.

– Štai mano brolis Diupri, – nuo savosios plieninės salos šūktelėjo Džonas Hardinas. – Jei surengtume didžiausio pasaulio šikniaus rinkimus, jis garantuotai pakliūtų į finalą.

– Bet vis tiek, – surikau jam atgal, užstodamas Diupri, – prašau, Džonai Hardinai, nuleisk tiltą. Tai aš, Džekas, prašau tavęs nuleisti tiltą.

– Mano brolis Džekas iškeliavo iš Voterfordo, palikęs savo šeimą, į šalį, kur visi valgo vien lazaniją ir picos padus ir panašų mėšlą. Tai kaipgi jam suprasti, kad nenuleisiu tilto todėl, kad grožis svarbus. Jis tikrai svarbus.

– Velniop grožį, – nesusitvardė Tė, nebepakęsdamas jam daromos gėdos.

– Nurimk, Tė, – pasakė Dalasas. – Mes stovime grynos beprotybės akivaizdoje.

– Taikli diagnozė, – sarkastiškai sukuždėjo Tė.

– Kai buvau mažas, Oriono saloje nestovėjo nė vienas naujas namas. Dabar priekiniame paplūdimyje nėra kur koją pastatyti. Visur erozija. Logerhedai vos beįstengia išlipti į sausumą sudėti kiaušinių. Tik pagalvokit, kaip jaučiasi tos vargšės mamos vėžlės, – pasakė Džonas Hardinas.

– Niekaip jos nesijaučia. Jos tik vėžlės, – atsakė Diupri. – Kalbi kaip apsipūtęs, Džonai Hardinai.

– Niekaip nesupratau, kodėl tu gyveni Europoje, – pasakė Dalasas, – bent iki šiol.

– Ten lengva išsinuomoti namus, – atsakiau.

– Koks tu nevykėlis, – užriko Diupri Džonui Hardinui. – Nuo pat gimimo buvai nevykėlis ir apsišaukėlis. Mama ką tik man tą pasakė. Ji nubudo iš komos.

– Mama nubudo iš komos? – paklausė Džonas Hardinas. – Tu meluoji. Eik šikt, Diupri Makolai, – dabar Džono Hardino balsas pasidarė šaižus kaip garvežio švilpukas. – Nenuleisiu tilto, kol visi neužriks: „Eik šikt, Diupri Makolai."

– Liepkit visiems skanduoti, broliai, – pasakė Diupri. – Jis rimtai. O jei čia atvyks greitojo reagavimo būrys, nužudys mūsų brolį. Jie nežaidžia.

Mes nulėkėme išilgai mašinų eilės ir iš minios pririnkome savanorių, kad perduotų visiems vairuotojams. Šerifas davė nurodymus didelei miniai kitapus tilto, o įtampa apsiaustyje vis kilo, net kvėpuoti atrodė pavojinga.

Šerifas pasiėmė garsiakalbį ir suriko:

– Visi kartu. Trys. Keturi...

Visas miestas pragydo:

– Eik šikt, Diupri Makolai.

– Garsiau, – liepė Džonas Hardinas.

– Eik šikt, Diupri Makolai, – gaudė minia.

– O dabar nuleisk tiltą, – suriko Diupri. – Kol neperšokau ir neiškaršiau tau kailio.

– Su kartim šoksi, šikniau? – riktelėjo Džonas Hardinas.

– Ant tilto yra damų, – atkirto Dalasas, keisdamas taktiką.

– Atsiprašau visų damų, kurias netyčia įžeidžiau, – atsakė Džonas Hardinas nuoširdžiai apgailestaujančiu balsu. – Bet mano mama serga leukemija, ir aš šiandien jaučiuosi kaip ne savas.

– Mama nubudo iš komos, – vėl užriko Diupri. – Ji nori su tavim pasikalbėti. Nieko kito neįsileidžia, kol nepamatė tavęs. Nuleisk tiltą.

– Nuleisiu su viena sąlyga, – atsakė Džonas Hardinas.

– Dabar tai bus, – pasakė Diupri mums, it pilvakalbys nejudindamas lūpų. – Šitaip įsisiautėjusio jo dar nemačiau.

– Tegu visi mano broliai išsirengia plikai nuogai ir šoka į upę, – klykė Džonas Hardinas, ir kažkas minioje sukikeno.

– Aš – šio miestelio teisininkas, – pasakė Dalasas. – Žmonės su savo rūpesčiais neis pas tą, kurį matė nuogą ant tilto.

– Nieko nepadarysi, teks, – atsakė Diupri.

– Eik šikt, Diupri Makolai, – atkirto Tė. – Aš – šios valstijos valdiškos mokyklos mokytojas. Aš taip negaliu. Na niekaip.

– Jei nešoksim, greitojo reagavimo būrys nušaus Džoną Hardiną.

Diupri patraukė link tilto prarajos, jau rengdamasis. Mes nusekėme jam iš paskos, taip pat rengdamiesi.

– Mes nusirengsime, – pasakė Diupri, – o tu tada mesi ginklą į vandenį. Mes šoksime į vandenį. O tu nuleisi tiltą. Sutariam?

Džonas Hardinas valandžiukę pagalvojo ir atsakė:

– Sutariam.

Diupri nusismaukė apatinius, paskui ir Tė, po to aš, o galiausiai, labai nenoromis ir niurzgėdamas, Dalasas.

Džonas Hardinas patenkintas išsišiepė, mėgaudamasis mumis, savo nuogais, pažemintais broliais.

– Jūsų visų pimpiai maži.

Visi, kas girdėjo, pratrūko juokais. Juokėsi net šerifas su pavaduotojais.

– Ar čia yra žurnalistų? – paklausė Dalasas.

Apsigręžiau ir pamačiau fotografą su keliais aparatais po kaklu, o kitas filmavo.

– Ir fotografų, – pranešiau.

– Mano karjerai galas, – pasakė Dalasas, apimtas vis gilesnės nevilties.

– Ši žinia akimirksniu apskries visą valstiją, – pridūrė Tė.

Diupri pakėlė akis į dangų, paskui suriko:

– Mesk ginklą į vandenį. Mes taip susitarėme.

Džonas Hardinas susvyravo, paskui įmetė pistoletą į jūros vandens upę.

– Dabar mes šoksim, – pasakė Dalasas. – Tada tu nuleisi tiltą. Sutarta?

– Geriamasis vanduo šitame šiukšliname mieste apkrėtė mano mamą leukemija. Jūs geriat vandenį iš Savanos upės, jūs kvaiši niekšeliai. Jame yra atominių atliekų, šiukšlių iš popieriaus fabrikų...

– Ar sutarta? – spyrėsi Diupri. – Mama nubudo iš komos. Ji pirmiausia puolė klausti, kaip tu. Ji labai nori tave pamatyti.

– Mama. Mama, – suriko Džonas Hardinas.

– Ar sutarta? – vėl paklausė Diupri.

Džonas Hardinas vėl atsigręžė į mus. Staiga jo akys nušvito pagieža, ir jis užriko:

– Šokit, jūs bjaurūs nuogaliai, šokit. Ir tikiuosi, kad rykliai iškart nukramsnos jūsų mažučius bybukus. Šokit, o tada aš nuleisiu tiltą.

– Aš bijau aukščio, – pasakė Tė.

– Aš tau padėsiu, – atsakė Diupri, stumdamas jį nuo tilto.

Tė klykte klykė iš siaubo, kol pasiekė vandenį. Kai jis išniro, nuo Voterfordo tilto nušokome ir mes visi kartu, ir man regis, kad mums pavyko labai stilingai pasirodyti.

Pasiekęs vėsų vandenį – buvo dar tik balandžio mėnuo – nėriau giliau negu kada gyvenime, taip giliai, kad kai atsimerkiau, teko aklai irtis aukštyn į šviesą. Vanduo buvo drumstas ir neperregimas nuo vešlių maisto medžiagų, gausiai želiančių smaragdinėse pelkėse. Kai išnirau į paviršių, mano trys broliai neatitraukdami akių žvelgė į plienines tilto atramas, o kai ir aš pakėliau akis, tiltas ėmė mąsliai, nelanksčiai leistis – Džonas Hardinas tesėjo savo žodį. Šerifas pamojo mums ir šūktelėjo ačiū.

Galingai kilo potvynis, nunešęs mus šimtą jardų prieš srovę, kai pamatėme, kaip šerifas su saviškiais deda Džonui Hardinui antrankius ir sodina į policijos mašiną.

– O ką dabar darysim? – paklausė Tė.

– Plaukime su potvyniu į tėčio namus, – atsakiau.

– Mano karjerai galas, – aimanavo Dalasas.

– Imkis ko nors naujo, brolau, – patarė Tė. – Pavyzdžiui, sinchroninio plaukimo. Nuogalių.

Mes nusijuokėme, ir Tė su Diupri iškart nėrė po vandeniu, dvi plaukuotos jų kojos išniro greta kitos, ištiestais pirštukais, ir jie porą sykių išvien pasispardė, tada išniro kosėdami ir pūsdami iš šnervių vandenį. Bet vis dar kvatodami.

– Mūsų tikrai maži pimpiai, – pasakė Tė.

– Kalbėk už save, mažėli, – atkirto Dalasas.

– Aš matau tavo pimpį. Mes visi ten apačioje kaip kokie burundukai, – tarė Tė, plaukdamas ant nugaros ir liūdnai apžiūrinėdamas savo smulkutes genitalijas.

– Leiskite paklausti, – pasakiau, pūškuodamas šuniuku ir džiūgaudamas, kad apgultis baigėsi. – Ar dažnai Džonui Hardinui taip užeina?

– Du tris sykius per metus, – atsakė Diupri. – Bet šitaip dar nebuvo. Jis niekada anksčiau nenaudojo ginklo ir nelipo ant tilto. Šįsyk rašau jam dešimtuką už išradingumą.

– Kaip liūdna. Tiesiog apgailėtina, – pasakė Dalasas, plūduriuodamas ant nugaros.

– Na taip, – sutiko Diupri. – Bet kartu ir juokinga.

– Nagi, papasakok, kas čia taip juokinga, – tarė Dalasas. – Mūsų brolį surakintą antrankiais veža į beprotnamį.

Diupri atsakė:

– Ar kada manei, kad šoksi nuo tilto nuogut nuogutėlis, o visas miestas žiūrės?

Pratrūkau juokais ir meile savo broliams, irdamasis vandeniu. Kelias akimirkas plaukėme tylėdami, ir aš užsimąsčiau apie liūdnus ir linksmus dalykus. Mes buvome žemumų vaikai, stiprūs plaukikai, geri žvejai, brandos sulaukę slapto siaubo namuose, kiekvienam mūsų palikusiuose savo žymę. Jutome keistą savo tamsą, sudarytą iš nepasitikėjimo ir perkreipto suvokimo. Juokas mums buvo ir ginklas, ir vaistas.

Plaukiant vanduo mano kūną glamonėjo it šaltas šilkas, niekada anksčiau nesijaučiau taip švariai, gyvuliškai nuogas. Klausiausi brolių plepalų ir su kiekvienu žodžiu dariausi jiems vis artimesnis. Per juos galėjau stebėti ir savo gyvenimo trūkumus. Kaip ir aš, jie buvo nerimastingo, baikštaus būdo, bet kiekvienam sutiktam atrodė mandagūs iki pamišimo. Visi buvo ryžtingi ir kartais šiurkštoki, bet jie galėjo žiūrėti man į akis, juoku reikšti meilę ir niekada, kai būdavau su jais nesistengdavo slėptis ar griebtis darbo.

Mes mojavome žmonėms ant upės kranto, nešami potvynio, jutau, kad broliai, kaip ir aš, nori, kad ši diena niekada nesibaigtų. Mes pakaitomis pasakojome istorijas; mano broliai, kaip ir aš, laiką skaičiuoja brangiomis smulkmenomis, nusėjusiomis kiekvienos didingos istorijos paviršių. Jie buvo pietiečiai ir žinojo, kaip pasekti pasaką, kad net seilė varvėtų. Jų balsai skleidėsi aplink mane, ir aš mėgavausi savo gimtąja kalba, trykštančia iš pietiečių lūpų. Mano broliai kalbėjo visi išvien, plaukdami pačia mūsų upės širdimi, ta, kuri dainavo mums vaikystėje. Kaip vakaro dūmus gėriau savo brolių šnektą, jų saldžią tartį su it kačiukai murkiančiais priebalsiais, tarsi pro vatą šnypščiančiais švokščiamaisiais, švelniais žodžiais, varvančiais lyg rasa pro mano gimtosios kalbos iliuzijas.

Lydimas nedidelės brolių armados, yriausi per vandenį iki tėvo namų, žinodamas, kad kitą dieną sėdėsiu lėktuve ir skrisiu į Europą pas dukrą ir kad ką tik išgyvenau savaitę, kuri pakeis visą likusį mano gyvenimą. Jutau ryšį su šia upe, šiuo miestu, šiuo atviru beribiu dangumi, su viskuo aplinkui.

Mano dukra nieko apie tai nežinojo, nieko, kas man buvo šitaip neišreiškiamai svarbu. Rytoj grįšiu namo, papasakosiu Lėjai viską, ką mačiau, girdėjau ir jaučiau, paskui kliausiuosi jos atlapaširde, alkana, motinos nepažįstančia dvasia, tikėdamasis jos atleidimo. Atėmiau iš jos tai, kas mudu buvome. Daviau jai viską, išskyrus Pietus. Pavogiau pačią jos esmę.

Kitą dieną Maikas Hesas ir Lederė nuvežė mane į oro uostą Savanoje, ir aš sutikau dalyvauti filmo projekte. Maikas mane pričiupo silpnumo akimirką, kai netikėtai vėl iš naujo pamilau savo paties istoriją.

Septynioliktas skyrius

Toje iškreiptoje, bet garbioje šviesoje, nutvieskusioje vadinamosios mano vaikystės metus, aš užaugau trijų aukštų name su daugybe kambarių, dėl jo pamilau nepraktiškuosius architektus, išgalvojusius nišas ir keistų formų kambarius, pakankamai didelius, kad būtų galima išsislapstyti, kai mano tėvai mirtinai susiriedavo. Iš meilės teisei ir geram burbonui mūsų tėvas namą laikė savaime suprantamu dalyku. Bet mano mama tuo namu kvėpavo visomis savo odos poromis, mintinai mokėjo kiekvieną jo colį, retsykiais užsigalvojusi per pavasarinės ruošos darbus net kalbėdavosi su juo. Mano tėvui namas buvo vieta skrybėlei pasikabinti ir knygų kolekcijai saugoti, bet motinai jis buvo lyg dosnaus pasaulio atsakas į jos maldas.

Jis buvo pastatytas 1818 m. vadinamuoju Voterfordo stiliumi; jo tvirti pamatai buvo iš tinkuoto betono su kriauklelių priemaišomis, o dviaukštė veranda nukreipta į rytus, kad net ir karščiausiomis vasaros dienomis ją gairintų vėsūs upės vėjeliai.

Kambariai buvo erdvūs, aukštomis lubomis, buvo ir palėpė, kvepianti priemone nuo kandžių ir kedrais, prigrūsta tiek nenaudojamų baldų, skrynių ir užuolaidų stirtų, kad iš bėdos buvo galima priglausti nedidelį miestą vaikų. Tačiau į Džonsono Hagudo ir Liusės Makolų rankas namas pakliuvo keistai ir netikėtai.

Kiek žinojome iš pasakojimų, mūsų tėvai nuo pat vestuvių buvo lyg du audros debesys, judą kits kito link. Jų sąjunga buvo kažkokia nedarni ir dirbtinė. Šią nesmagią informaciją sužinojau iš iškalbiosios savo močiutės Džinės Penės, kuri visada tikino, kad mano motina nukrito nuo kopūstų vežimo ir kažkaip

nusitempė patiklųjį mano tėvą prie altoriaus. Galbūt priešindamasis motinos snobiškumui mano tėvas parsivežė mano motiną Liusę į Voterfordą kaip teisėtą savo žmoną, tėvams nė jos vardo iš anksto nepasakęs. Niekas jos nepažinojo, ir joks Voterfordo miestelėnas nebuvo nieko girdėjęs apie jos šeimą. Pietiečiui nėra nieko svarbiau už kilmę, o Liusės kilmė buvo apsimestinė nuo pat tada, kai ji nešvankiame Atlantos klube susitiko mano tėvą. Mano tėvas buvo girtas ir nežinojo, kad Liusė – šiuo metu nedirbanti striptizo šokėja. Džonsonas Hagudas buvo ką tik grįžęs iš Antrojo pasaulinio karo kovų Europos teatre ir buvo prisižiūrėjęs lavonų tiek, kad užtektų tuzinui gyvenimų. Jis norėjo viską pradėti iš pradžių, o Liusė ieškojo, kaip pasprukti, ir jiedu sutiko kits kitą. Jie susituokė pas taikos teisėją netoli Fort Maklelano, mano tėvas vilkėjo paradinę uniformą, o Liusė – laisvą baltą suknelę aukštu kaklu. Aš gimiau, praėjus penkiems mėnesiams nuo vestuvių, ir mama mane vadindavo „meilės kūdikiu", kol Džinė Penė ją nuo to atpratino. O man patinka, kai mama mane vadina „meilės kūdikiu".

Vaikystėje nedaug apie tai žinojau, po trupinį susigaudžiau per tą laiką, kai mama pirmą sykį gulėjo ligoninėje, sirgdama leukemija. Šaltiniai buvo įvairūs ir netikėti, bet svarbiausias iš jų buvo pati mama. Vėžys ją padrąsino atsigręžti į praeitį, taip kraupiai stokojančią laimės akimirkų. Liusei mano tėvas atrodė aukštakilmis ir dailus. Jis jai pasirodė būsiąs geriausia proga pasprukti iš laukiančio nykaus gyvenimo, ir ji nė nesusimąsčiusi ja pasinaudojo. Kadangi visai neturėjo praeities, Liusė pasitelkė visas spindulingas vaizduotės galias ir praeitį prasimanė. Kai reikėdavo, ji sukurdavo savo pačios autobiografiją, o kai ši įtiko Džonsonui Hagudui, ji pažodžiui ją įtraukė į istoriją, kurią visada pasakodavo apie save.

Mano tėvas patikėjo Liuse Onyl ir tėvams papasakojo vedęs šokėją iš Atlantos, kuri tobulinosi kordebalete. 1947 metais Atlantoje nebuvo veikiančios baleto trupės, bet mūsų tėvas šio kultūrinio fakto niekaip negalėjo žinoti. Liusė Onyl buvo reto, subtilaus grožio, natūraliai išsiskleidusio piktžolėmis apžėlusiame genų telkinyje, knibždančiame įspėjimo ženklų. Tačiau vyrus traukė jos figūra, tos netikėtos linijos, nuo kurių tokie žodžiai, kaip „gundoma", sprogte sprogsta ant liežuvio it saldūs tropiniai vaisiai. Visada nujaučiau, kad mano tėvas vedė moters pavidalą ir nė nenutuokė, kas toji moteris yra iš tikrųjų. Jis žinojo, kad ji stačiokė ir neišsimokslinusi, bet nė neįtarė, kad ji net ir beraštė. Jį patraukė tai, kad manėsi įžvelgęs jos gyvą dvasią. Tačiau iš tikrųjų Liusę Onyl vedė tam, kad įskaudintų savo motiną ir kaip niekad pašėlusiai jai atkeršytų. Džinė Penė Sinkler Makol Liusę apskelbė „visiška šiukšle", vos ją išvydusi.

Tačiau nepadorus klubas – neblogas universitetas šešiolikametei mergaitei, niekada nelankiusiai mokyklos, bet norinčiai gauti vyrų specialistės laipsnį. Jos

pasaulyje moteris privalėjo suprasti geismo abėcėlę ir tekstą, tas eilutes buvo nesunku iškalti ir pritaikyti praktiškai. Liusė prieš vėliau Voterforde sutiktas susišukavusias ir išsičiustijusias moteris visada jautėsi pranašesnė tuo, kad žinių apie vyrus prisirinko iš gyvenimo, o ne iš knygų. Ji pažinojo vaikinus, prisisiurbusius alaus ir klykiančius pjuvenose, kad ji nusisegtų liemenėlę, kišančius dolerių banknotus jai už kelnaičių, ir nepažinojo tų, kurie pavasarį brolijų vakarėliuose frakuoti aptarinėja Sidnio Laniero eiles. Vyrus ji suvokė vienareikšmiškai, bet pakankamai tiksliai: vyrai – savo genitalijų kaliniai, o moterys saugo raktus į rojų. Jos teorijos apie vyrų ir moterų santykius buvo stačiokiškai tiesmukos ir gyvuliškos, ir ji visą gyvenimą jų laikėsi. Kai per vakarėlius ji pasukdavo link besišnekučiuojančių vyrų, visos moterys kambaryje nenuleisdavo nuo jos piktų ir nustebusių žvilgsnių. Nors ji nebuvo gerutė ir rafinuota, niekas geriau už Liusę Makol neišmanė pačių pagrindų.

Vos sutikusi Džonsoną Hagudą, Liusė jam pramanė pasaką apie tai, kad esanti vienturtė gerbiamos Atlantos šeimos dukra. Ji užaugo Tiudorų stiliaus name, Atlantos Brukvud Hilso rajone, Uolų gatvė 17. Jos tėvas buvo Kingo ir Spoldingo teisės firmos narys, ši buvo vienintelė mieste katalikams priklausanti firma, jo specializacija buvo finansų teisė. Jos motina Ketrina iš motinos pusės buvo Atlantos Spoldingų giminaitė, pirmoji katalikė, pakliuvusi į Atlantos jaunučių lygą. Jie abu žuvo eismo įvykyje netoliese, Ostele, kai Garneris Onylas tikėjosi pervažoje aplenkti traukinį.

Liusei teko kraustytis gyventi pas senmergę tetą į Olbanį Džordžijoje, tetos ji negalėjo pakęsti. Ji pabėgo iš namų, sulaukusi šešiolikos, ir ūkininko vežimu, gabenančiu į turgų kiaušinius, atvyko į Atlantą. Tokia buvo oficialioji Liusės istorija nuo 1947 iki 1986 metų, ir niekada dėl jokios priežasties nepasikeitė nė vienas jos žodis.

Toji istorija buvo tikra, papasakota jai senos striptizo šokėjos, ilgus metus buvusios Garnerio Onylo meilužės, kol jiedu su žmona nežuvo traukinio avarijoje. Kai tik vyras ar vaikai klausinėdavo Liusės apie jos tėvus, ji taip gailiai ir nuoširdžiai raudodavo, kad visi klausimai iškart baigdavosi. Šitaip mano mama suprato ir pasakų, ir ašarų galią. Tragiška Onylų žūtis buvo šerdis pasakos, kurią ji tikino išgyvenusi, nors melavo. Ji ištikimai laikėsi šios istorijos, per kurią gerai pažino pramanų ir išsigalvojimų tvirtybę, pasakų kerus.

Džinė Penė Makol, užaugusi tarp Čarlstono Sinklerių ir kaulų smegenimis jutusi kilmės ir rafinuotumo paslaptis, iš pirmo žvilgsnio suprato, kad Liusė – apsišaukėlė. Klausydamasi jos tarties, Džinė Penė suprato, kad Liusė užaugo ne Atlantoje, juolab ne garbingoje šeimoje. Patį pirmąjį vakarą Džinė Penė savo vyrui pareiškė, kad Liusė – „tik šiukšlė, visiška baltoji šiukšlė, netikiu nė vienu jos žodžiu apie tėvus ar traukinio avariją Ostelo pervažoje".

Tada Liusė, supratusi, kad Džinės Penės apmulkinti nepavyks, pasistengė prisigerinti prie savo šešuro Sailo Klerborno Makolo.

Jis apygardoje garsėjo kaip medžioklis ir žvejys, o Liusė netruko išsiaiškinti, kad Džinė Penė niekada gyvenime nė šautuvo į rankas neima. Metams bėgant, Liusė palikdavo Džinės Penės globai pulką savo sūnų ir traukdavo į miškus su Sailu, prasidėjus elnių sezonui, arba sėdėdavo su juo vienoje valtyje, kai pavasarį neršti į gėlą vandenį plaukdavo perpelės ir juodieji karališkieji ešeriai. Žiemomis jiedu sykiu glūdėdavo slėptuvėje, tykodami užlietuose ryžių laukuose nutupiančių pulkų smailiauodegių, didžiųjų ančių ir gaigalų. Kadangi ji žinojo burtažodžius, kuriais buvo vadinamas jaukas ir šoviniai, pamažu suvilioti Sailą Liusei buvo pigiau grybo. Nors Džinė Penė nuo pat pradžių skundėsi, kad Liusė niekaip neatskirtų sidabrinių stalo įrankių markės, Sailas gyrėsi, kad jo martelė užmeta meškerę toliau negu vyrai ir sugeba per juodą pelkės vandenį sekti laukinio šerno pėdsakais. Džinė Penė Liuse skundėsi panašiai, kaip kadaise Sailu. Kai Sailas stengdavosi patikrinti nepažįstamųjų būdą, Džinė Penė tikrindavo porceliano spintutę, ar niekas nepavogta. Sailas miesteliui paskelbė, kad jo martelė – „šauni mergikė“. Kai kuriems pietiečiams vyrams toks komplimentas atrodė didžiausias, ir Džinė Penė mano motinai to niekada neatleido.

1948 metų rudenį, vedęs Liusę, Džonsonas Hagudas Makolas pasinaudojo veteranų teisėmis ir įstojo į Pietų Karolinos universiteto Kolumbijoje teisės mokyklos pirmąjį kursą. Jis važinėjo mokytis iš Voterfordo, tris naktis per savaitę nakvodavo pensione, o likusią savaitės dalį leisdavo gimtinėje su žmona. Kare jis įgijo daugiau ambicijų, ir mokytis teisės jam nebuvo sunku. Jis buvo tvarkingas, racionalus ir teisingas, be to, suprato turįs gabumų ginčytis ir žaisti žodžiais. Teisės mokykloje taip pat atsirado progų bendrauti su moterimis, kurios per karą dirbo karo pramonėje, o mokytis įstojo tik dabar. Protingų moterų draugija jam buvo pamirštas malonumas, ir pirmaisiais metais jis pasidarė kritiškas Liusei, kurios prastumą dar labiau pabrėžė jos žvitrumas ir gaiva. Džonsonui Hagudui ėmus gailėtis dėl karštakošiškų vedybų ir supratus, kaip menkai vertinga bus Liusė, jam į širdį įsimetė kartėlis. Jis visai netyčia sužinojo, kad ji niekada nėra girdėjusi apie Mocartą ar Miltoną, ar Šventąją Romos imperiją. Ji buvo ne tik neapsiskaičiusi, jai taip pat ir iš prigimties trūko bent menkiausio susidomėjimo jo studijuojama teise.

Ji kasdien klausydavosi radijo, jis niekada nematė jos skaitant knygą ar žurnalą, o jei mėgindavo su ja aptarti painią sutarčių teisės problemą, jai pasidarydavo be galo nuobodu. Kai užsiminė norįs, kad ji šiek tiek pastudijuotų koledže ir apsišviestų, Liusė tiesiai šviesiai jam atkirto visas jėgas ir dėmesį skirsianti vaikams. Liusė taip jaudinamai džiaugėsi nėštumu, kad Džonsonas Hagudas pasidavė

vaikiškam paslapties jausmui, su kuriuo ji ėmėsi šio darbo. Liusės vidinis vaikas visada nugalėdavo mano tėvo vidinį vyrą. „Saugokitės trapių moterų, – vėliau kalbėjo mums tėvas. – Trapiosios visada jus suvedžios."

Liusei pastojus, Džinė Penė buvo priversta ko nors imtis. Ji kone jėga išsivežė Liusę mėnesiui į Čarlstoną ir skubiai ėmė mokyti Pietų gyvenimo papročių ir mandagybių. Liepusi Liusei stebėti, o ne šnekėti, Džinė Penė per tas keturias intensyvaus mokslo savaites išdėstė jai sidabro, porceliano raštų, elgesio prie stalo, mandagaus pokalbio ir etiketo pagrindus. Tuo metu Džinė Penė pasibaisėjusi suprato, kad Liusė kilusi iš dar prastesnių baltaodžių pietiečių, negu ji nujautė.

Turgaus gatvės Henrio restorane Liusė susikaupusi įdėmiai tyrinėjo valgiaraštį, o paskui kasdien, kiekvieną kartą užsisakydavo to paties, ko ir Džinė Penė. Džinei Penei atrodė, kad jai trūksta vaizduotės ar polėkio, tačiau ji aiškiai norėjo mokytis, ir Liusės talentas pamėgdžioti buvo kone didvyriškas.

Džinės Penės nuostabai, Liusė mokėsi greitai. Grįžusi į Voterfordą, Liusė mokėjo tinkamai laikyti šakutę ir niekieno nepastebima atsipjauti gabaliuką mėsos ant „Wedgewoodo" lėkštės. Ji mokėjo padengti stalą dešimčiai žmonių ir žinojo, kam skirta salotų šakutė ar žuvies peilis, suprato, kuo skiriasi raudonojo ir baltojo vyno taurės. Džinė Penė taip pat išmokė Liusę gaminti septynerius pietus, kiekvieną savaitės dieną vis kitokius, nes Džonsonas Hagudas pasiskundė, kad Liusė nė putros išvirti nesugeba. Nors pati negarsėjo kaip puiki virėja, Džinė Penė gerai mokėjo pagrindus, buvo išmokyta virti kaip tikra čarlstonietė. Ji netgi labai iškilmingai atskleidė Liusei savąjį receptą krabų plovo, žemumų patiekalo, kurio pavadinimas hugenotiškai tariamas „pilau". Ji mokė Liusę, kad valgio ruošimas – būdas tiksliai įvertinti, ar moteris rafinuota. Jei valgį ji ruošia per rimtai nusiteikusi, tai reiškia, kad ji nepatenkinta, bet be priekaištų išmokusi septynis patiekalus, malonius ir gomuriui, ir akiai, moteris aiškiai įrodo, kad yra rimta ir puikiai sugeba suktis iš padėties.

Ilgai netrukus po to, kai grįžo į Voterfordą, Liusė Makol su vyru išsinuomojo žavius, bet prastai restauruotus vergų barakus už Harietos Varnado Koutsvort namo. Džonsonui Hagudui prisiėjo sutelkti visą savo grakštumą ir iškalbą, kad gautų pasikalbėti su užsidarėle panele Koutsvort, kilusia iš senos keistuolių giminės, kurių dažnai pasitaiko mažuose Pietų miesteliuose. Ji buvo pilna kartėlio ir labai linkusi į paranoją, jos mieste jau seniai visi bijojo. Jos namas buvo nedažytas nuo trečiojo dešimtmečio, o kad užsidirbtų pinigų, ji po vieną pardavinėjo senovinius šeimos baldus Hermanui Šindleriui, Čarlstono antikvarui. Ji sutiko nuomoti Džonsonui Hagudui, nes jai labai reikėjo pinigų ir žinojo, kad jis – Čarlstono Sinklerių giminė. Ji priėmė nuomininką pro pusiau praviras užpakalines duris, nė nepažvelgė žmogui į veidą ir nepaklausė jo nuotakos vardo.

Kol vyras lankė teisės mokyklą Kolumbijoje, Liusė, didžiąją savaitės dalį likusi viena, ėmė pamažu jaukintis Harietą Varnado Koutsvort, pasitelkdama visas Čarlstone išmoktas gudrybes. Ji skynė gėles, laukines ir darželio, ir merkė jas į paprastas stiklo vazas, kurias palikdavo ant Harietos užpakalinių durų slenksčio. Nuėjusi apsipirkti, Liusė visada nupirkdavo savo šeimininkei pomidorų, agurkų ar kitko, kam būdavo tinkamas metų laikas. Kepdama sausainius ar duoną, iškepdavo ir Harietai. Tas neturėjo nei klastos, nei slaptų kėslų, tiesiog Liusė Voterforde buvo tokia pat vieniša atsiskyrėlė, kaip ir Harieta Koutsvort.

Nors pirmaisiais mėnesiais, kol Makolai gyveno vergų barakuose, Harieta nesirodydavo Liusei, gėles ir maistą ji priimdavo. Ji uoliai rašydavo padėkos laiškelius ant trisdešimties metų senumo popieriaus, o Liusė juos brangindavo, bet nemokėjo perskaityti. Savaitgalį grįždavęs namo, juos jai perskaitydavo Džonsonas Hagudas, o Liusė tikino, kad jai labai patinkąs jo balsas, skaitąs taip dailiai suguldytus žodžius. Netrukus Liusė ėmė siuntinėti Džonsoną dirbti smulkių darbelių Harietos namuose. Vieną savaitgalį jis sutaisė pavojingai sukiužusius priekinius Harietos laiptus. Kitą – įkalbėjo Harietą leisti jam užsilipti ant stogo ir dvi dienas lopė skylę. Jis buvo nagingas, ir ilgai netrukus Harieta išniro iš savo vienatvės, pati kviesdamasi jį į talką. Tačiau jos širdį užkariavo Liusė.

Sykį, kelias dienas iš eilės nematydama jokio judesio ar gyvybės ženklo Harietos namuose, Liusė pravėrė užpakalines duris ir įėjo į pelėsiais pradvisusį, apgriuvusį namą. Kai kurie kambariai nuo grindų iki lubų buvo užrioglinti baldais, bet Liusė ėjo takeliu pro juos, kol pasiekė dailiai drožinėtą sraigtinę laiptinę.

Namas atrodė it po vandeniu, o pelėsis trenkė jodu it dumbliai. Kai ji ėmė kopti laiptais, šaukdama „Panele Koutsvort, panele Koutsvort", ranka netyčia užkliudytas nusilupo gabalas gėlėtų tapetų. Pagaliau pasiekusi šeimininkės miegamąjį, ji pamatė ant grindų Harietą Koutsvort, gulinčią savo šlapimo baloje.

Tą vakarą, kai Harieta nubudo savo miegamajame, su ja buvo Liusė ir pasakė senutei, kad jai abiejų plaučių uždegimas, bet senasis daktaras Lorensas davęs jai arklišką penicilino dozę ir manąs, kad pavyko ligą pastebėti laiku. Liusė sutvarkė miegamąjį ir visur pamerkė šviežių gėlių. Ji dezinfekavo vonią, pervilko patalus ir pirmą sykį per daugelį metų atitraukė užuolaidas, įleisdama saulutę. Tačiau Herieta buvo pernelyg silpna ir sutrikusi, kad sugebėtų kuo nors skųstis. Nors jos mėlynos akys buvo įtarios ir baimingos, nespėjusi iškelti scenos, ji vėl neteko sąmonės. Kai pabudo, Liusė pamaitino Harietą namine daržovių sriuba.

Liusė slaugė plaučių uždegimo kamuojamą Harietą maloniai ir smagiai. Per tas dvi savaites Voterfordo šmeižiama panelė Koutsvort atrado dukterį, kurios niekada neturėjo, o per paskutinius dvejus Harietos gyvenimo metus Liusė

išmoko, kaip dukrai priklauso elgtis, kai jos akivaizdoje merdi ta, kuri atstojo jai motiną. Milžinišką jas skiriančią socialinę prarają juodvi užpildė gausiomis praeities žaizdomis.

Harieta tęsė Džinės Penės Čarsltone pradėtą procesą ir ėmė mokyti Liusę, kokios klastos ir pavojai jos laukia, gyvenant Voterforde. Senoji papasakojo Liusei paslaptis ir skandalus, teršiančius gerą seniausių Voterfordo šeimų vardą. Niekas taip negalėjo panaikinti didingo seno Pietų Karolinos giminės vardo spindesio kaip skandalas. Tą ji Liusei įrodė pasakodama apie tuziną žymių šeimų, kurių patriarchai ir sūnūs nesugebėjo atsilaikyti prieš žemesniosios klasės merginas. Nors pasakojo tą pačią istoriją, kuri nutiko ir Džonsonui Hagudui, Harieta to, regis, nepastebėjo, nes buvo apakinta vis stiprėjančios meilės Liusei.

1948 m. lapkričio 5 d. viršutiniame Varnado Koutsvortų kambaryje, lovoje su baldakimu, kurioje gimė ištisos kartos Varnado ir Koutsvortų, gimiau ir aš. Harietai primygtinai raginant, buvau pakrikštytas Džonsonu Varnado Koutsvortu Makolu, o Liusė mielai nusileido, nes vardas įsiutino Džinę Penę. Kai Liusė šiuo garbingu, liežuvį laužančiu vardu pavadino savo pirmagimį, juokėsi visas Voterfordas, bet Harieta Varnado Koutsvort raudojo iš laimės. Ji ketino pavadinti savo mylimo tėvo vardu sūnų, ir tai pagaliau įvyko.

Vaikystėje Varnado ir Koutsvortas mano krikšto vardo sistemoje man buvo labai neparankūs, nes visas miestas žinojo, kad aš visai ne Koutsvortas, o gyvo Varnado nė akyse nesu matęs. Mano pase ir vairuotojo pažymėjime visada buvo parašyta Džonas V. K. Makolas, o per Vietnamo karą aktyvistams studentų miestelyje aiškinau, kad tėvai mane taip pavadino Viet Kongo garbei. Visą gyvenimą tik rinktiniams draugams arba labai girtose draugijose gėdingai prisipažindavau, koks pretenzingas mano tikrasis vardas.

Voterfordas šešis mėnesius juokėsi iš Liusės ambicijų, kol staiga miegodama mirė Harieta. Juokas amžiams nutilo, perskaičius Harietos testamentą, pagal kurį visa, kas jai priklausė, taip pat ir Varnado Koutsvortų namas, atiteko Džonsonui Hagudui ir Liusei Makolams.

Įgijusi turto, Liusė persimainė. Jai patiko namo dydis, forma ir kukli prabanga, ji norėjo auginti jame vaikus. Namas mano motinai sužadino aistrą gražiai architektūrai, retą sugebėjimą aptikti senovinių baldų, sodininkės įpročius, paukščių stebėtojos kantrybę ir meilę lietaus lašeliams, šokantiems ant cinkuotos skardos stogo per vasaros audrą. Jiedu su tėvu restauravo begalę senovinių rakandų, rastų viso namo kambariuose, koridoriuose ir palėpėse. Namas juos suartino kaip niekas kitas, net mano gimimas nesugebėjo.

Varnado Koutsvortų namas sutvirtino keistą mano tėvų sąjungą, bet netikėto jų palikimo istorija permainė mano motiną ir leido jai pamanyti, gal vis tik jai

bus kliuvęs sėkmingas gyvenimas. Liusė sakė, kad tai – gražiausia Pietų istorija, ir pasakodavo ją pagarbiems turistų pulkeliams, kiekvienais metais trypčiojantiems po mūsų namus per Pavasario išvyką. Mano mama apsirengdavo pietietiškais krinolinais ir dailiais nuogais pečiais žvakių šviesoje svečiams papasakodavo trumpą namo istoriją, o paskui išversdavo juos iš klumpių ir amžiams pakeisdavo Pavasario išvykas, pasakodama istoriją, kurią Harieta Koutsvort jai apsakė prieš pat man gimstant.

Kasmet mes su broliais susispiesdavome klausytis, kaip mama pasakoja apie gražuolę Elizabetą Barnvel Koutsvort, Harietos senelės seserį, kadaise vaikščiojusią erdviomis pušinių lentų grindimis, ant kurių žaidėme mes, padykę, pašėlę berniūkščiai. Jos istoriją ji pasakodavo taip aistringai įtikėjusi, kad mes, ją dievinantys sūnūs, manydavome, jog ji kalba apie savo pačios jaunystę, kai ji tikriausiai vaikinams atrodė tokia pat graži ir stebuklinga kaip mums.

– Jos vardas buvo Elizabeta Barnvel Koutsvort, – pradėdavo mano mama, – ji gimė tame pačiame miegamajame, kur ir mano sūnus Džekas po gero šimto metų. Kai tėvai nusiuntė ją į mokyklą Čarlstone, jau buvo legendinė gražuolė. Šokiuose į pietus nuo Brodo upės ji susipažino su dailiu jaunu leitenantu Viljamu Tekumse Šermanu, kurio dalinys tarnavo Fort Maultryje. Nuo vieno šokio šis Vest Pointo auklėtinis pametė dėl jos galvą.

Kai tik Liusė ištardavo antikristo Šermano vardą, visi susirinkusieji aiktelėdavo, nes būdavo daugiausia pietiečiai, kurių giminaičiai nuo vaikystės sekdavo pasakas, kaip Šermanas išniekino ir sugriovė Pietus. Joks pietietis, kad ir kokios laisvos dvasios, niekada neatleis Šermanui už jo garsųjį Žygį prie jūros, amžiams sulaužiusį Konfederacijos stuburą. Mano mama kaip įmanydama kurstė minios pasibaisėjimą Šermanu. Mes stovėdavome viršuje, su pižamomis išsirikiavę prie turėklų, ir mama mums mirkteldavo, o mes mirkteldavome jai, o paskui ji toliau ausdavo Elizabetos ir jos gerbėjo giją. Nors susirinkusieji niekada mūsų nematydavo, mes laikydavomės Liusei akyse, ir kaskart, kai ji pasakodavo, istorija mus pakerėdavo. Kasmet girdėdavome ilgėjantį ir kintantį pasakojimą, nes ji pridurdavo smulkmenų ir nuo savęs. Kadangi Šermano ir Elizabetos istorija priklausė mano mamai ir niekam daugiau, ji tapo jos kintančios padėties Voterfordo visuomenėje ženklu. Visą mano vaikystę ji pasitikdavo tuos pasipuošusius žmones, dalyvaujančius Pavasario išvykoje, vedamus gidų su sidabro žvakidėmis, apšviečiančiomis jiems kelią. Kadangi ir anksčiau ragavo scenos, Liusė pajuto, jog vaidinti kilmingos ir turtingos Pietų damos rolę jai lengva. Sveikindama kuždančias, krebždančias minias, į šiuos senus namus einančias lyg į privačias koplyčias, Liusė girdėdavo, kaip visa grupė sulaiko kvapą, pamačiusi ją nuosavoje verandoje su Džinės Penės dovanota suknele. Metams bėgant, mano

mama įgijo pasitikėjimo savimi ir savo padėtimi mieste ir išgarsėjo apylinkėse kaip talentinga pasakotoja. Mama niekada nesisavindavo svetimų nuopelnų ir tikindavo už visa esanti dėkinga generolui Šermanui. Vargšelis mano brolis Tė, visą gyvenimą baisėjęsis savo vardu Tekumsė, taip pavadintas kareivio, o ne didžiojo vado garbei.

Paskutinėje mokyklos klasėje viena iš Kalėdų dovanų man buvo bilietas į kasmetinę Pavasario išvyką po namus. Daugelis mūsų klasės tėvų susidėjo ir gavo ypatingą nuolaidą grupei, manydami, kad pats metas abiturientams susipažinti su savo miesto architektūros įžymybėmis. Tą vakarą, 1966 metais, prie savo gimtųjų namų pirmą sykį prisiartinau kaip turistas ir sykiu su visa minia aiktelėjau, kai mano mama pasirodė su pietietiška plantacijų suknele, suraitytais plaukais, švelnioje, blankioje žvakių šviesoje švytinčiu veidu. Pažvelgęs aukštyn, pamačiau jaunesniuosius savo brolius, sulindusius į viršutinės verandos turėklų tarpus. Kadaise mama buvo nepatyrusi ir daug ką supainiodavo, bet dabar šių namų istoriją ji papasakojo labai profesionaliai. Ji maloniu balsu pasveikino grupę, susispietusią puslankiu priešais ją. Kai pasveikino dešimt Voterfordo gimnazijos abiturientų, mes visi garsiai sušukome.

Aš laikiau už rankos Lederę Ensli, artinosi mūsų mokyklinio romano pabaiga. Džordanas draugavo su Šaila, o Maikas ir Keipersas pasikvietė pamaivas dvynes Makgy, kurių tėvai buvo Istorijos fondo tarybos nariai. Šermano istoriją visada girdėdavau, pasislėpęs šešėliuose, klausydamasis nuogirdų, kai mama vesdavo svečius iš vieno kambario į kitą.

Kad jūs žinotumėt, kaip aš tą vakarą didžiavausi, klausydamas mamos balso, pradedančio pasakoti apie Harietą Varnado Koutsvort, o paskui ir jos senelės seserį Elizabetą. Ji gimė per Voterforde retai pasitaikančią pūgą, ir kartais nepaprastas Elizabetos žavesys buvo laikomas dovana sniego, kuris užklojo miestą per šešis colius jos gimimo naktį. Klausydamas, kaip Liusė vardija visas saldžias Elizabetos gyvenimo smulkmenas, aiškindama, kokia buvusi gyventoja ypatinga ir neįtikėtinai reta, aš ir vėl pasidaviau jos kerams.

Modama mums sekti iš paskos, mama nuvedė svečius į svetainę, kur prieš tęsdama kantriai palaukė, kol visi įsitaisys. Šaila buvo įsikibusi Džordanui į parankę, pamatė, kad aš juodu stebiu, ir maivydamasi pasiuntė man oro bučinį, kurį aš apsimečiau pagavęs ore. Maikas Hesas jau tada buvo apimtas aistros istorijai ir ryte rijo mano mamos žodžius. Keipersas nuo sekretero koridoriuje pakėlė lėkštę, apvertė ją ir tyliai perskaitė žodį „Spode“. Keipersas gerai žinojo, kad mano mama – išsišokėlė ir apsišaukėlė, ir tikėjosi pastebėti jos prastą skonį. Bet Liusė septyniolika metų jį aplenkė ir buvo seniai ištobulinusi žaidimo strategiją. Visa, kas mūsų namuose buvo neautentiška – o tokių daiktų buvo

nemažai, – šiomis azalijomis dvelkiančiomis Pavasario išvykos dienomis buvo stropiai išslapstoma. Iš pradžių ji darydavo tokių klaidų, bet socialinis pažeminimas greitai išgydė neapsižiūrėjimus ir neišmanymą. Ji puikiai mėtė pėdas ir dusyk tos pačios klaidos nedarydavo.

– Po tų pirmųjų šokių leitenantas Šermanas parašė Elizabetai šiurkščiu, nuoširdžiu prozos stiliumi, kuriuo vėliau rašys atsiminimus. Jis pasakė, kad šokis su ja amžiams pakeitė jo gyvenimą.

– Ar ir tu taip apie mane galvoji, Džordanai? – išgirdau netoliese sukuždant Šailą.

– O taip, – sukuždėjo jai į ausį Džordanas.

– O tu, Džekai? – tarė ji, mirktelėdama man.

– Elizabeta, – sukuždėjau. – Ak, Elizabeta.

Šaila tūptelėjo, o viena senutė pridėjo pirštą prie lūpų.

– Šermanas jai sakė, kad pirmą sykį gyvenime sąmoningai troško, kad orkestras grotų amžinai, o valsas niekada nesibaigtų, – kalbėjo mano mama. – Bet jam teko rungtis su visa kariauna žemumų džentelmenų, kurie suprato, kad Elizabeta – ypatingas šio sezono laimikis. Visi Čarlstono vaikinai ėjo iš proto dėl mūsų Elizabetos.

Tačiau ją domino Šermanas, apie jį rašė namo tėvui ir motinai, kurie tuos laiškus skaitė kaip tik šiame kambaryje. Ji pasakojo, kaip su savo leitenantu eina pasivaikščioti ilgomis popietėmis. Jiedu vaikščiojo lėtai ir meiliai, pasakodami vienas kitam paslaptis, kurių nebuvo atskleidę niekam kitam.

Keipersas pakėlė ranką, ir Liusė tarė:

– Klausau, Keipersai, ar nori ko nors paklausti?

– Ar Šermanas buvo gražus? – paklausė jis. – Visada maniau, kad jis buvo bjaurus kaip pati nuodėmė.

Grupės nariai kukliai nusijuokė.

– Ar Šermanas buvo toks gražuolis, kaip Keipersas? – paklausė Maikas. – Tik tiek Keipersui ir terūpi, ponia Makol.

Visi vėl bičiuliškai nusikvatojo, o Liusė atsakė:

– Amžininkai jo nelaikė dailiu vyriškiu. Tačiau, kaip patvirtins dauguma moterų šiame kambaryje, ne visada išvaizda svarbiausia. Dar svarbu būdas, ambicijos ir aistra. Kalbama apie jo įkarštį. Netgi sklido gandas apie Čarlstono vaikiną, kuris norėjo Šermaną iškviesti į dvikovą dėl Elizabetos. Tačiau vien jį pamatęs, nusprendė, kad verčiau su juo nesipykti.

Šermanas bent vieną sykį pabučiavo Elizabetą, tą įrodo laiškas, kurį Elizabeta parašė mažajai savo dukterėčiai, Harietos Koutsvort motinai. Po to bučinio abu jautėsi amžiams susižadėję. Tada Šermanas atvyko į šiuos namus

susipažinti su Elizabetos tėvais. Būtent šiame kambaryje jis paprašė akis į akį pasikalbėti su Elizabetos tėvu. Jis paprašė pono Koutsvorto jo dukros rankos. Kai Elizabeta su motina grįžo, nervingai pavaikštinėjusios po sodą, užuodusios cigarų dūmus, abi moterys pravirko. Eime į biblioteką, papasakosiu, kas buvo toliau.

Lieknutė kaip mergaitė mano motina nuėjo pirma, ir aš kone sprogau iš pasididžiavimo jos narsiu vaidinimu. Per ilgus sunkaus, atkaklaus darbo metus ji virto moterimi, verta gyventi šiuose namuose. Griežta savamokslė, ji valios pastangomis pasidarė visai kitokia, negu buvo nuo gimimo. Norėjau iškelti transparantą su užrašu, kad šią ekskursiją veda ir istoriją pasakoja mano mama. Jau jutau, kad grupė susidomėjusi seka neįtikėtiną Šermano ir Elizabetos meilės istoriją.

– O kas buvo toliau? – paklausė Maikas Hesas, kai grupė susėdo bibliotekoje tarp oda įrištų knygų.

– Kad ir kas buvo, tikrai ne į gera Pietums, – atsakė pagyvenęs vyriškis. – Ji pasakoja apie paties velnio įsikūnijimą.

– O man tas jaunasis Šermanas atrodo visai mielas, – paerzino vyriškį žmona.

– 1846 metų gegužės 13 dieną Kongresas paskelbė karą Meksikai, – tarė mano motina, – o kitą savaitę leitenantas Šermanas gavo nurodymus, kad jo batalionas susitiks su Vakarų armija ir kelsis į Naujosios Meksikos teritoriją ginti Santa Fė.

– O kaip gi Elizabeta? – paklausė Šaila.

– Ar ji ištekėjo, ponia Makol? – paklausė Džordanas.

Mano mama tobulai žaidė publikos jausmais, o paskui atsakė:

– Viljamas Tekumsė Šermanas ir Elizabeta Barnvel Koutsvort daugiau niekada vienas kito nebepregėjo.

Pasigirdo aiktelėjimas, o Liusė prieš tęsdama akimirką patylėjo. Bet dabar ji apsuko juos apie mažąjį pirštelį, o aš, tą vakarą atidžiai stebėdamas motiną, nemažai sužinojau apie tai, kaip išlaikyti nepažįstamų žmonių dėmesį. Jos balsas vėl suskambo, sklisdamas virš kvapą užgniaužusios, arti kits kito susispietusios grupės, kuri stengėsi nepraleisti nė vieno žodžio.

– Praėjus visiems metams, jiedu nutraukė sužadėtuves, nors abu baisiai gailėjosi, ir po šešių mėnesių Elizabeta ištekėjo už Tanerio Priolo Semso, Čarlstono pirklio iš nepriekaištingos giminės, tobulai elegantiško pagal geriausias Pietų manieras, kurių stigo šiaurietiškai santūriam Šermanui. Taneris Semsas buvo tas atstumtas gerbėjas, ketinęs kviesti Šermaną į dvikovą dėl Elizabetos prielankumo. Dėl kantrybės ir keisto karo Taneris Semsas laimėjo Elizabetos širdį ir iki mirties dėkojo Šventosios Onos armijai.

Taigi, Elizabeta tapo žmona, motina ir namų šeimininke, kalbama, kad visą gyvenimą elgėsi nepaprastai oriai. Ji buvo tiesaus būdo, o jos grožis metams bėgant dar labiau ryškėjo, netgi Merė Česnat aprašė tris jos pasirodymus pokyliuose savo Pilietinio karo dienoraštyje ir kaskart vis labiau ją liaupsino.

Prasidėjus pilietiniam karui, Šermanas negrįžo į Pietus iki pat tol, kol atėjo jų padegti. Jis atnešė Pietums kančias ir kaitrias savo aistringo kodekso liepsnas. Šermanas mylėjo Pietus labiau negu bet kuris kitas Šiaurės generolas, nes suprato ir jų išdidumą, ir prieštaringumą, bet juos pažinodamas, vis tiek yrėsi per jų kalnus ir upių slėnius, genamas šalto ir neblėstančio įtūžio. Jis su savo vyrais atėjo nuo Misisipės iki Atlantos miesto ribos, matė, kaip jo kariai miršta, springdami savu krauju, ir paliko dešimtis tūkstančių Ilinojaus ir Ohajo vaikinų kūnų, amžiams palaidotų Pietų žemėje, pašventintoje jo vyrų aukų. Nutraukdamas ir savo aprūpinimo linijas, Šermanas sugriovė Atlantą iki pamatų ir išmokė savo kareivius, ko verti degtukai, kai nori, kad priešas inkšdamas pultų ant kelių. Šermanas prisiminė lyrišką metą Čarlstone ir neįtikėtiną pietiečių meilę kvapniai savo žemei ir jaukiems namams. Penkis šimtus mylių jis griovė gražiuosius Pietus ir degino kiekvieną namą, prie kurio tik prisiartindavo jo armija. Nuo Čikamogos iki Atlantos jis praūžė lyg audra, vedė vyrus su negailestinga ir neišsenkama klasta, ugnimi ir krauju įrašė savo vardą ant paaukotos Džordžijos kūno.

Šermanas privertė Pietų vaikinus lieti kraują ir dėti galvas šimtuose Pietų upelių, laukų ir pakelių. Jis vertė Pietų moteris klykti savo žuvusiųjų ir sužeistųjų, o nuo gedinčių, alkanų moterų kančių karo pabaiga artinosi taip pat greitai kaip ir nuo naujo įvesto dalinio. Jis pervėrė Džordžiją, tarsi ji būtų iš sviesto, ir negrįžtamai įkalė jai į galvą pamokas apie karo siaubus. Visą ilgą vėsų 1864 metų rudenį jis su savo armija siautėjo po laukus, nenumaldomai traukdamas per degančių plantacijų dūmus kaip pirmasis Pietų užkariautojas.

Šermano vardas pasidarė pikčiausias keiksmažodis Pietuose. Gražios moterys, išauklėtos it grafienės, garsiai ištarusios jo vardą, nusispjaudavo į purvą.

Šermanas vedė savo vyrus į Savaną, Atlanto prekybos linijas ir karo strategijos istoriją. Jis jojo pas Elizabetą.

Mano motina tęsė:

– Kai generolas Šermanas, nusiaubęs Džordžiją, užėmė Savaną, visi labai išsigando, kad jis nenukreiptų savo armijos į Čarlstoną, miestą, kurio gyventojai pradėjo Valstijų karo žiaurumus. Čarlstonas ištvėrė ilgą apsiaustį, ir visi buvo pasirengę evakuotis iš miesto prieš Šermano armijos antpuolį. Čarlstono gyventojai buvo nusprendę savo rankomis sudeginti Čarlstoną iki pamatų ir neleisti šventojo miesto padegti Šermano ordai. Čarlstoną sudegins tie, kas jį myli. Jankiai neverti tokio žygdarbio.

Sklido gandai, kad Šermanas su armija persikėlė per Savanos upę, ir jie buvo teisingi. Visi Pietūs ir visa tauta laukė, kada Šermanas atgręš savo karių įniršį prieš miestą, pradėjusį siaubingąjį konfliktą. Bet pasiekęs Pokotaligą, Šermanas netikėtai pasuko savo armiją ir patraukė į Kolumbiją, kur vėl ėmė siautėti ir sudegino miestą iki pamatų.

Po šio netikėto žingsnio nusiaubęs miestą, Šermanas parašė laišką Elizabetos motinai, kuri tebegyveno šiuose namuose. Kai jankiai karo pradžioje užėmė Voterfordą, jos motina atsisakė sprukti ir visą karo metą išgyveno jankių valdžioje. Jie nepaprastai ją gerbė. Štai laiškas, kurį Elizabetos motinai parašė generolas Šermanas.

Tai tarusi, mama nuėjo per biblioteką, minia prasiskyrė, duodama jai kelią. Ji įjungė elektrinę lempą iš kiniškos vazos ir parodė įrėmintą ranka rašytą laišką, kabantį ant sienos.

– Kadangi visi netilpsit prisiartinti, jums leidus, perskaitysiu jį garsiai.

Tačiau mamai nereikėjo skaityti laiško nuo sienos; ji jau seniai mokėjo jį mintinai, ir visi namai nuščiuvo, klausydamiesi mamos balso:

Mieloji ponia Koutsvort,

Pamenu tą vakarą Jūsų namuose su didžiuliu malonumu ir begaliniu liūdesiu. Girdėjau, kad Čenselorsvilyje žuvo Jūsų vyras, ir ta žinia mane labai sugraudino. Žinau, kad jo vedamas kavalerijos dalinys suardė Sąjungos frontą ir padarė Sąjungos pajėgoms daug žalos. Jis mirė garbingai, tikiuosi, tai Jus paguos.

Tikriausiai jau būsite girdėjusi, kad savo armiją vedu prieš Konfederatų pajėgas, ginančias Kolumbiją. Pietūs palaužti, karas netruks pasibaigti. Prašyčiau Jus perduoti linkėjimus savo dukrai Elizabetai ir pasakyti jai, kad vis dar miniu ją su kuo šilčiausiais jausmais. Vis dar nenusprendžiu, ar dėl karo prieš Meksiką ir didžių Amerikos pajėgų pergalių jame buvo verta prarasti Elizabetą. Daug sykių mąsčiau apie ją, kai mano kariai žengė per Pietus ir neišvengiamai artėjo prie to pasaulio kampelio, kurį Elizabeta kadaise man pavertė stebuklu vien todėl, kad jame gyveno.

Prašyčiau kai ką perduoti savo dukrai. Pasakykite Elizabetai, kad dovanoju jai Čarlstono miestą.

Kuo nuoširdžiausiai,
Vm. T. Šermanas
Armijos generolas

Jokia turistų grupė pasaulyje nėra gavusi tiek įspūdžių, kiek tie laimingieji namų mylėtojai, kuriuos mano mama vedžiojo po Varnado Koutsvortų namus. Kaskart pasakodama šią istoriją, ji mėgino atgauti kažką ir sau. Mano mama

norėjo, kad apie ją kas nors galvotų taip, kaip Šermanas apie Elizabetą, ir žinojo, kad mano tėvas niekada nebus tas žmogus. Stovėdavau mūsų prieplaukoje, žvelgdamas į saulės nutviekstus vaikystės namus, ir sakydavau, kad vieną dieną pamilsiu moterį taip, kaip Šermanas. Norėjau apkeliauti visą pasaulį, kol rasiu merginą, kuriai galėčiau rašyti tokius laiškus, kad jos palikuonys juos kabintų bibliotekoje ant sienos. Norėjau nukeliauti iki jūros, kartodamas tos merginos vardą, ir užrašyti jį smėlyje, kad potvynis nuplautų. Ši istorija paveikė mane. Bet ji pakeitė mano motinos gyvenimą.

Ji nusavino tą istoriją. Ji giliai palietė jos širdį ir gaudžiai aidėjo joje. Ji negalėjo užgožti begalinių jos vaikystės kančių, bet suteikė dosnios vilties ateičiai netvirta gryniausios tikimybės valiuta. Ši didinga istorija mano motinai padėjo ištverti tiesą. Nieko nepaisydama, Liusė tapo Elizabetos namų sarge, generolo Šermano tyro ir žmogiško netekties ir meilės klyksmo savininke.

Kai minia patraukė laiptais iš namo, mano broliai šūktelėjo mane, ir aš atsigręžiau pamoti jiems atsisveikindamas. Po kelių mėnesių amžiams paliksiu šiuos namus, o mieliesiems mano broliukams teks suktis, kaip išmano.

– Ei, gražuoli, – šūktelėjo mama, – neišsisuksi nepabučiavęs mamos labanakt.

Aš nuraudau, bet užbėgau laiptais pas mamą, o ji stipriai mane apkabino. Maikas, Keipersas ir Džordanas ėmė garsiai ploti, ir aš vėl nukaitau.

Mama nubraukė man nuo skruosto lūpų dažus, ir mes staiga pažvelgėme vienas į kitą, ir žiauriai skubantis laikas taip staiga mane užplūdo, kad kone keliai sulinko. Mama taip pat tą pamatė ir pajuto. Ji pažvelgė į mane, o ranka perbraukė man per skruostą.

– Generole Šermanai, generole Šermanai, – šūktelėjo mergaitės balsas. – Mes jau einame.

Balsas buvo perdėtai pietietiškas, mano mama nusijuokė ir atsakė:

– Jis ateina, Elizabeta.

Nubėgau balso ir ištiestos rankos link ir nustebau, pamatęs, kad ten Šaila.

Trečia dalis

Aštuonioliktas skyrius

Būdamas kelionių rašytojas, gerai pažįstu oro uostus, o mintinai žinau kiekvieną Romos Leonardo da Vinčio oro uosto colį. Bet tą dieną, kai kitą gruodį mano mama pirmą sykį nusileido Italijoje, pats oro uostas neatpažįstamai pasikeitė, padidėjo, nes jos viešnagė atrodė tokia reikšminga. Tą pirmąją savaitę, kai ji gulėjo ištikta komos, nedaug trūko, kad jos netektume, ir jos pasveikimas mums visiems buvo tikras stebuklas. Per jį aš grįžau į šeimos glėbį po ilgos pertraukos, pilnos liūdesio ir netekties, kai mėginau išsigydyti Šailos mirties padarytas žaizdas sieloje. Vėl grįžau prie be galo svarbių dalykų, ir tos viešnagės atgarsiai gaudžiai aidėjo giliai mano širdyje, mane stebindami ir žavėdami. Kai keliavau aplankyti sergančios motinos, nė nepamaniau, kad prie jos lovos susitiksiu prarastą savo dalelę.

Kai pro dvivėres duris pro muitinės inspektorius ir iki dantų ginkluotus rūsčius kariškius ėmė eiti keleiviai, parodžiau Lėjai savo motiną ir pasakiau:

– Eik, apsikabink tą moterį. Čia tavo močiutė, Lėja.

Lėja lengva prasiyrė pro minią, o aš nusekiau jai iš paskos. Kol Liusė dairėsi mūsų, Lėja priėjo prie jos ir pasakė:

– *Ciao*, močiute. Aš Lėja Makol, tavo anūkė.

Liusė pažvelgė į tamsiaakę gražuolę savo anūkėlę ir atsakė:

– Kurgi tu buvai visą mano gyvenimą, mieloji?

Paskui ji atsiklaupė ant grindų ir apglėbė Lėją. Tada atsistojo ir pabučiavo mane. Mes paėmėme jos krepšius, ir Liusė, laikydama Lėją už rankos, išėjo iš Romos oro uosto į Romos taksi.

Mano mama pasveiko tiesiog neįtikėtinai, jos veidas rausvai švytėjo sveikata, kuri atrodė neįmanoma po tokio aršaus puolimo, kokį iškentė jos kūnas. Jos

plaukai ataugo, bet dar buvo labai trumpi; ji žengė lengvai, ir pastebėjau ne vieną pusamžį italą, palydintį ją tingiu pasigėrėjimo žvilgsniu. Ji man rašė, kad nueina po penkias mylias per dieną ir tik vieną mėnesį praleido vasaros rytais netikrinusi, ar pajūryje nėra logerhedų lizdų. Net gruodį visame oro uoste mano mama buvo gražiausiai įdegusi saulėje.

Liusė pažvelgė į minią, skubančią pasitikti keliautojų, ir papurtė galvą, nepatenkinta triukšmu ir tarša.

– Dabar visai kitaip skamba frazė „laksto kaip kinai", – tarė ji.

– Aš mokau Lėją nebūti rasiste, mama, – atsakiau draugiškai.

– Aš ne rasistė. Niekad gyvenime nesu mačiusi, kaip laksto kinai, – pasakė Liusė. – Tik dabar.

Ji išsiėmė itališkus pinigus, kurių išsikeitė Savanoje prieš kelionę, ir parodė juos Lėjai. Ištiesusi tūkstančio lirų banknotą, ji pasakė:

– Nežinau, ar čia keli centai ar milijardas dolerių.

– Skaičiuok, kad čia vieno dolerio banknotas, močiute, – atsakė Lėja.

– Kokia tu gudragalvė, – tarė Liusė. – Jei mergaitė moka skaičiuoti pinigus, jai netenka rūpintis centimetrais.

– Labai gražiai atrodai, mama, – pasakiau. – Remisija tau tinka.

– Porą mėnesių buvau plika kaip kiaulė, – atsakė ji. – Jei turi atliekamų pinigų, investuok į perukus, sūneli. Kokie gražūs tavo plaukai, Lėja. Visai kaip tavo mamos.

– Ačiū, močiute, – atsakė Lėja.

– Mano krepšiuose lauktuvių daugiau negu drabužių, – kalbėjo Liusė. – Visi Voterforde įdėjo tau dovanėlių, nes nori, kad žinotum, kaip labai trokštam, kad grįžtum namo.

– Gruodžio 27, – atsakė Liusė. – Mes važiuosim su tavim į Voterfordą. Kalėdos Romoje tau bus labai smagios, močiute.

– Ar pameni, kaip labai tave mylėjau kūdikystėje, Lėja? – paklausė Liusė, apkabindama mergytę.

– Nieko nepamenu iš Pietų Karolinos, – atsakė Lėja. – Mėginau, bet nepavyksta.

– Kitą vasarą tu dirbsi mano vėžlių programoje Oriono saloje. Mes saugome, kad neišnyktų didieji vėžliai logerhedai.

– Oho. Ir man viską parodysi? – apsidžiaugė Lėja.

– Parodysiu? – atsakė Liusė. – Ką tu, išmokysiu tave kaip tikrą vėžlių ponią.

– Voterfordas tikriausiai toks nuostabus, – pasakė Lėja. – Žinai, močiute, tu esi pirmas man pažįstamas žmogus, neskaitant tėvelio, kuris pažinojo Čipę, Šaunųjį šunį.

– Čipę? – Liusė keistai pažvairavo į savo sūnų. – Šaunųjį šunį.

– Aš pasakoju Lėjai pasakas apie Čipę, – paaiškinau.

– O ką ten pasakoti, – nesuprato mama. – Čipė buvo mišrūnė. Priklydėlė.

– Ne, mama, – atsakiau, ir ji pajuto mano balse nepritarimo gaidelę. – Čipė buvo didis gyvūnas. Bebaimė, gudri ir didi Makolų šeimos gynėja.

– Jis tikrai keletą sykių išgelbėjo Makolų šeimą, tiesa, močiute? – pasakė Lėja.

Liusė galiausiai suprato.

– O taip, – atsakė ji. – Jei ne Čipė, mūsų tikriausiai šiandien čia nebūtų... Koks didis šuo.

Tą vakarą, kai guldžiau Lėją miegoti, ji stipriai mane apkabino ir padėkojo, kad leidau močiutei atvažiuoti.

– Man labai patinka tavo mama, tėveli, – pasakė Lėja. – Ji man tokia gera, o tu labai į ją panašus.

– Na jau, – perspėjau. – Nepersistenk.

– Tikrai, – spyrėsi Lėja, – o ji sakė, kad aš kaip du vandens lašai panaši į mamą. Ką tai reiškia?

– Du vandens lašai? – paklausiau. – Tai reiškia, kad atrodai visai kaip ji. Ar nori pasakos prieš miegą? Gal kaip mudu su Šaila pamilome vienas kitą prie jūros? Ar kokios nors kitos?

– Ar tavo mama gerai seka pasakas, tėveli?

– Nuostabiai, – pripažinau. – Niekas taip nemoka meluoti, kaip mano mama.

– Ar pasakos – visada melas?

Prieš atsakydamas, gerai pagalvojau.

– Ne, pasakos niekada nėra melas, – tariau. – Pasaka teikia vien malonumo. O melas atneša daugiausia skausmo.

– Tada noriu, kad močiutė pasektų man pasaką, – atsakė Lėja. – Tu nepyksi, tėveli?

– Tuojau ją pakviesiu, – atsakiau.

– Labanakt, – pasakė Lėja ir pabučiavo mane. – Pasakos apie Čipę, Šaunųjį šunį, man patinka tik tada, kai būna liūdna. O šįvakar aš kaip niekada laiminga.

Svetainėje pažvelgiau į *Piazza Farnese* ir romiečius, skubančius tamsiomis, pustuštėmis gatvėmis. Mačiau ir pėsčiuosius, ir bevardį savo atspindį apšviestame lange. Tame pačiame stikle galėjau nematomas stebėti nepažįstamus romiečius ir ištaigingai tyrinėti save. Kelionių rašytojas žvelgė vidun, o aš apžiūrinėjau save.

Man neseniai suėjo trisdešimt septyneri, bet gunktelėjusi stovyla, žvairuojanti į mane iš apšviesto stiklo aukštai virš aikštės, atrodė negyva, taip ilgai užtrukusi nuošalyje nuo pagrindinio veiksmo srauto. Žmonės apačioje atrodė turį tikslą, su kuriuo skuba per aikštę ir pradingsta septyniose gatvelėse, vedančiose į

Renesanso Romos širdį. Jie žingsniavo tikslingai, ryžtingai, o visa, ką dariau aš, atrodė nereikšminga ir dirbtina. Ilgėjausi veiklos, įsitraukimo, truputį daugiau Užgavėnių negu gavėnios savo gyvenime. Galbūt dėl to, kad atvyko neįtikėtinai gyvybinga mama, supratau, kad per ilgai tenkinuosi žmonių stebėtojo vaidmeniu. Atsargumas mane sužalojo. Baimė surakino per kietai; ji sulėtino mano žingsnius, užtemdė spontaniškumą, norą daryti staigius posūkius. Tame lange mačiau save tokį, koks esu – vyrą, bijantį moterų, meilės, aistrų ir tvirtos draugystės galių. Šioje mano gyvenimo kryžkelėje viliojo visi keliai, ir aš puikiai supratau, kas man yra.

Išgirdau, kaip už nugaros į kambarį įėjo mama:

– Čia šalta kaip Aliaskoje. Negi šioje šalyje nepripažįsta šildymo?

– Tuojau įjungsiu. Šituose senuose pastatuose traukia skersvėjai, – atsakiau.

– O dar, būk gerutis, įpilk mamytei „Chivas Regal" su ledukais, – sumurmėjo Liusė. – Šioje šalyje yra ledukų, tiesa?

Įpyliau jai išgerti, įsipyliau ir sau, įjungiau šildymą ir grįžau į svetainę. Liusė stovėjo prie ilgo lango, nuo kurio aš ką tik atsitraukiau, stebėdama apačioje bruzdančius žmones.

– Ką jie ten veikia? – paklausė ji.

Ji atsigręžė paimti gėrimo ir pridūrė:

– Ačiū, mielasis. Jaučiuosi tiesiog siaubingai, lyg sutrypta bizonų bandos.

– Tave užsupo. Tikriausiai metas miegoti.

– Turiu tau perduoti tuzinus laiškų, – pasakė Liusė. – Ir begalę žinučių, bet bus galima ir vėliau. Kas ten per gandai apie tave ir Džordaną Eliotą?

– Tik gandai, – atsakiau. – Visiškai nepagrįsti.

– Nėra nieko bjauresnio už sūnų, meluojantį mirštančiai motinai, – atkirto Liusė.

– Tu nemiršti, – atsakiau. – Nešnekėk šitaip.

– Aš oficialiai mirštu, – išdidžiai tarė Liusė. – Turiu daktaro raštelį, kuris šitai patvirtina. Pasakyk Džordanui, kad kitos progos pamatyti mane gali nebebūti.

– Nesuprantu, apie ką tu čia šneki, – sumelavau, nesmagiai jausdamasis prieš moterį, išmokiusią mane ir nekęsti melo, ir prireikus juo pasinaudoti.

– Jis baisiausiai apsidžiaugtų mane matydamas, – pasakė ji, nes Liusė negalėjo patikėti, kad koks nors vyras sugebėtų atsispirti pagundai su ja susitikti.

– Ar nori Romoje pamatyti ką nors konkrečiai? – paklausiau, keisdamas temą.

– Lurdą, – atsakė ji.

– Lurdą? – paklausiau.

– Taip. Lurdą, – atsakė Liusė.

– Jis Prancūzijoje, mama, – atsakiau. – O čia Italija.

– Juk visai šalia, – tarė ji.

Aš nusijuokiau ir atsakiau:

– Ne. Ne visai šalia.

– Na, jei mano gyvenimas tau toks nesvarbus, apsieisim ir be Lurdo, – pasipūtė Liusė.

– Mama, – atsakiau, – aš buvau Lurde. Jis visiška nesąmonė, be to, už tūkstančio mylių nuo čia.

Mama atkirto:

– Netikiu.

– Mama, aš kelionių rašytojas. Aš, po paraliais, puikiai žinau, kiek yra nuo Romos iki Lurdo.

– Nėra jokio reikalo plūstis, – subarė Liusė.

– Visi tie stebuklai – gryniausia apgavystė, – pasakiau.

– Na, aš girdėjau, kad ir Romoje yra bažnyčių, kur vyko stebuklai, – tęsė Liusė.

Aš spragtelėjau pirštais.

– Ir kaip gi man nešovė į galvą? Aišku, mama. Tu nori stebuklų. Šiame mieste jų knibždėte knibžda. Yra bažnyčia, kurioje saugomas tikrojo kryžiaus gabalas, o kitoje – erškėčių vainikas. Tai bent pasismaginsim. Nueisim į visas šio miesto stebuklingas bažnyčias, ką ir bekalbėti apie Šv. Petro baziliką.

– Labai noriu į Vatikaną, – pridūrė Liusė.

– Surengsiu tau audienciją pas popiežių, – atsakiau, – ir visi kartu nueisim į Bernelių mišias Šv. Petro bazilikoje.

– Audienciją pas popiežių, – aiktelėjo Liusė. – Kažin, ką man apsirengti? Dėkui Dievui, kad mano tikri plaukai ataugo. Su peruku atrodau truputį prasčiokiškai.

– Dabar eik miegoti, mama, – pasakiau. – Kad galėtum džiaugtis Roma, turi būti gerai pailsėjusi.

– Aš jau dabar ja džiaugiuosi, – atsakė ji. Paskui trumpam nutilo. – Ar norėtum mane supažindinti su ypatinga bičiule?

– Ne, – atsakiau. – Neturiu jokių ypatingų bičiulių.

– Tavo dukrytei reikia motinos, – atsakė Liusė. – Gal man ir nederėtų taip kalbėti, bet Lėja tiesiog trokšte trokšta moters dėmesio. Jos tokios keistos akys, kaip visų vaikų, neturinčių motinos.

– Tai jau ne, – susierzinau.

– Tu nepastebi, – atsakė Liusė, – nes nenori pastebėti. Turėtum gerai paieškoti ir surasti vargšei mergytei mamytę.

– Jai nereikia motinos, – atsakiau pyktelėjęs, kad balse vis tiek girdėti gynybiškas tonas. – Marija ją myli labiau, negu tikra motina sugebėtų.

– Marija nemoka angliškai, – atsikirto Liusė. – Kaip Lėja gali pažinti motinišką meilę iš moters, kuri nė jos gimtosios kalbos nemoka.

– Man būtų geriau, jei tu nebūtum mokėjusi angliškai, – atsakiau.

Ji nusikvatojo skardžiu juoku, it į orą pažerta skarda, ir kvatojo visą kelią iki miegamojo.

Mes lankėme Romos bažnyčias, koplyčias ir bazilikas, ieškodami šventojo, kuris užtartų Liusę. Ir tuo pat metu mokiau ją įvertinti Romos kavą, nes dažnai stabtelėdavome išgerti espreso ar *cappuccino*. Kasdien pietaudavome „Da Fortunato", o Fredis su savo nepriekaištingomis manieromis ir laužyta anglų kalba mus aptarnaudavo. Fredis tupinėjo apie Liusę, ir pietūs virsdavo sykiu ir užkandžių bei makaronų puotomis, ir penkiasdešimt aštuonerių metų sulaukusiai Liusei – proga išmėginti nekaltų vilionių meną mieste, kuris maistą ir viliones gerbė daug labiau negu nekaltybę.

Iš viso aplankėme dvidešimt vieno garbinamo asmens, kuriam pavyko prasibrauti į Šventųjų kalendorių, kapus. Liusė kruopščiai užsirašinėjo, prie kurių kapų meldėsi. Ji paaiškino esanti tikra, kad šitų šventųjų delegacija ateis jos pasitikti, jei maldos liktų neišklausytos ir tektų mirti. Aš vartydavau akis, bet mano mama nenusileido ir nepailso, mano vedžiojama po tas tamsias, puošnias gatves, kurių pastatai kaito nuo harmoningo laiko raudonio – kartais ochros, kartais šiek tiek cinamono, kartais blyškaus, neužtikrinto aukso.

Išeinant iš kiekvienos bažnyčios, Liusė saujomis semdavo šventą vandenį ir šlakstydavosi limfmazgius, kur telkėsi jos leukemijos ląstelės žudikės. Paskui ji švitriai išeidavo iš bažnyčios, o nuo žieminio palto pusę kvartalo varvėdavo šventas vanduo. Man toks krikštas atrodė juokingas, nė nekalbant apie gėdą.

– Man taip ramiau, – atsakydavo Liusė, pajutusi, kad aš nepatenkintas. – Na pakęsk gi mane.

– Žinai, gal aš tiesiog paprašysiu kunigo pašvęsti Trevio fontano vandenį, – pasiūliau, – o tu kasdien apiplaũk porą ratų?

– Tau niekaip nepavyksta kalbėti šmaikščiai, – atsakė ji.

– Mes būsime pirmieji žmonės pasaulyje, areštuoti už nesaikingą švento vandens eikvojimą, – tariau.

– Bažnyčiai negaila, sūneli, – atsakė Liusė.

– Na, pagaliau bent dėl šios teologinės srities sutarsime, – atrėžiau.

Kadangi vedu vieną iš žymiausių ekskursijų po Forumą, maniau, apgausiu motiną ir parodysiu tikrų įdomybių, nusivedęs į to nepalaidoto miesto griuvėsius. Bet kad ir ką jai pasakojau apie Romos senatą ar iškylančius bei nupuolančius

cezarius, ji nė trupučio nesusidomėjo. Ji užsispyrusi atkakliai troško išmelsti kokio nors menkai žinomo šventojo prielankumą ir medicininę pagalbą, o ikikrikščioniškoji Roma jos visiškai neviliojo.

– Čia vien akmenys, – pasakė mano mama, kai aiškinau, kam buvo pastatyta Tito arka. – Jei norėčiau pamatyti akmenų, nuvažiuočiau į Apalačus.

– Čia vienas iš Vakarų civilizacijos lopšių, – pamokslavau.

– Kalbi kaip iš lankstinuko, – atsakė ji, vartydama mano parašytą turistų vadovą. – Tavo knygos labai painios.

– Mieloji mama, tau visai nereikia skaityti knygų, – atsakiau. – Tu turi mane.

Ji pasakė:

– Kalbi be galo. Apibendrink. Užbaik.

– Ak, – atsakiau, vos tramdydamasis. – Čia Forumas, mama. Dabar nuvesiu tave prie kitų akmens luitų. Bet prieš tai leisk tau parodyti Saturno šventyklą. Paprašyk šito Dievo išgydyti leukemiją.

– Kokio Dievo? – paklausė mama.

– Saturno, – linksmai atsakiau aš. – Aukščiausios klasės romėnų Dievo. Juk nepakenks.

– Aš svetimų dievų negarbinu, – išdidžiai atsakė ji.

– Vaje, kokia tu išranki, – atkirtau, sukdamas aštuoneto kolonų link. – Saturne, prašau, pagydyk mano vargšę mamytę nuo vėžio.

– Neklausyk jo, Saturne, – atsakė Liusė. – Mano berniukas tik kvailioja.

– Atsarga gėdos nedaro, – pasakiau ir nusivedžiau mamą į Campidoglio.

Kūčių dieną nuvedžiau Liusę į Santa Maria della Pace bažnyčią nuplauti visų nuodėmių, prieš priimant Komuniją per Bernelių mišias. Klampojome per *Piazza Navona*, stabčiodami prie būdelių, kad Liusė galėtų nusipirkti Šventosios šeimos, ryškiai išpuoštų išminčių ir pamaldaus veido piemenėlių statulėlių savo prakartėlei Voterforde. Aikštė tviskėjo žiemos šventėmis, o prekijai it lūšys nardė tarp turistų. Elegantiška moteris, vilkinti kailiniais, ginčijosi su aršiu Apeninų kaimiečiu dėl gulinčio Kūdikėlio Kristaus kainos. Gatvės dailininkas, turintis kruopelę talento, kreida paišė japonės portretą, o ši skundėsi, kad jis nupiešęs ją panašią į korėjietę.

Įėjus į bažnyčią, parodžiau grakščias, išraiškingas Rafaelio tapytas sibiles, bet mano mamos ir vėl nesudomino menas, kai laukė sielos darbai. Ji pasižvalgė po tamsią klausyklų eilę ir paklausė:

– Kaip man prieiti išpažinties, jei nė žodžio nemoku itališkai?

– Štai italų kalbos žodynas, – pasakiau, duodamas jai mažą knygutę.

– Šmaikštuolis, – atsakė Liusė. – Man nė netoptelėjo, kad piligrimams kyla tokių rūpesčių.

– Bet Motinai Bažnyčiai toptelėjo, – atsakiau, rodydamas klausyklą bažnyčios gale. – Joje sėdintis kunigas moka angliškai. Kuo gi tu nusidėjai? Juk ne taip lengva nusidėti, kai gydaisi chemoterapija.

– Kelissyk buvau puolusi į neviltį, sūnau, – atsakė Liusė, nesupratusi, kad juokauju.

– Tai ne nuodėmė, mama, – pasakiau. – Tai šiuolaikinis gyvenimas plekšnoja tau per petį ir sako „labas".

– Pasistengsiu greitai, – atsakė mama ir nuėjo į klausyklą su rudomis užuolaidėlėmis, o aš išgirdau, kaip spragtelėjęs atsitraukia kunigo langelis.

Klausiausi mamos murmesio už aksomo užuolaidėlės ir žemesnio jai atsakinėjančio kunigo balso. Atsiklaupiau ir mėginau melstis, bet nepajutau jokio judesio tose vietose, kur dažniausiai lankosi siela, ieškodama paguodos. Labai dažnai įėjęs į bažnyčią, nejučia imdavau tyrinėti tuščius grindų planus, užuot mėginęs užmegzti pokalbį su Dievu. Vaikystėje lengvai su juo kalbėdavausi, bet tada buvau paprastesnis pašnekovas ir ne taip rimtai apie save galvojau.

Staiga mano mama iškišo galvą pro užuolaidėlę ir dėbtelėjo į mane.

– Ar tu mane maustai?

– Ilgokai užtrukai, – atsakiau.

– Atgailai kunigas man liepė sukalbėti penkis Tėve mūsų, penkias Sveika, Marijas ir iškepti jam tuziną šokoladinių sausainių.

– Ak, jau tie šiuolaikiniai kunigai, – atsakiau. – Vis persistengia.

– Džordanas labai mėgo mano sausainius, – pasakė ji ir vėl pradingo klausykloje.

– Čia bažnyčia, ponia, – išgirdau Džordano balsą. – Jūsų elgesys pasibaisėtinas.

Abu išėjo iš klausyklos tuo pat metu ir man bežiūrint mama puolė Džordanui į glėbį, o jis apkabino ją ir ėmė supti, jos kojoms nesiekiant žemės.

– Tai reiškia, Džordanai, kad kartais maldos iš tikrųjų išklausomos, – pasakė ji.

– Ir mano, – atsakė jis.

– Nuo tos dienos, kai dingai, meldžiausi, kad būtum sveikas ir gyvas, – tarė Liusė.

– Tavo maldos padėjo. Jutau jas, – pasakė Džordanas, nuleisdamas ją ant marmuro grindų.

– Liaukitės. Aš ką tik pietavau, – įsiterpiau.

– Nekreipk į jį dėmesio, – pasakė Liusė.

– Ir nekreipiu, – nusijuokė Džordanas.

– Ar tu tikras kunigas?

– Man sakė, kad taip, – pasakė jis. – Ką tik tavo sielą padariau švarut švarutėlę prieš Dievą. Esi visiškai pasiruošusi Bernelių mišioms Šv. Petro bazilikoje.

– O Džekas eina išpažinties?

– Niekada, – atsakė Džordanas. – Jis nepataisomas.

– Priversk jį, – liepė mama.

– Deja, Džekas, kaip ir mes visi, turi laisvą valią, – atsakė jis.

– Nuostabiai atrodai. Kaip tikras kunigas.

– O tu – vis dar viena pačių gražiausių moterų pasaulyje, Liuse, – atsakė Džordanas.

– Tavo ordinas aiškiai gaili pinigų akiniams, – tarė ji. – Bet vis tiek ačiū.

– Pasimatysime Vatikane, – pasakė Džordanas. – Ate, Liuse. Ate, Džekai.

Tą vakarą visi trys labai rūpestingai puošėmės Kalėdų puotai, prieš eidami į Mišias Šv. Petro bazilikoje. Neskubėdamas vilkausi fraką, o Lėja atėjo užsegti man rankogalių segtukų ir pasigėrėti manimi. Lėja apsivilko ilgą baltą suknutę gilia iškirpte, atskleidžiančią ir jos trapumą, ir grožį. Išėmiau iš Šailos papuošalų dėžutės perlų vėrinį ir užsegiau jį Lėjai ant kaklo, ir abu džiugiai pažvelgėme į senovinį veidrodį.

– Tėveli, aš norėčiau prasidurti ausis, – pasakė man Lėja, o mergaitė veidrodyje kalbėjo lygiai tuo pačiu balsu, kaip ir vaikas priešais.

– O tu tam ne per maža? – paklausiau.

– Mano klasėje jau trys mergaitės prasidūrė ausis, – atsakė Lėja. – Norėčiau įsiverti mamos auskarus. Jie tokie gražūs.

– Pažiūrėsim, – atsakiau, žvelgdamas į Lėją. Jos akys buvo rūmų rusvumo kaip Roma.

– Ar galiu šį vakarą pasidažyti lūpas? – paklausė Lėja.

– Taip, jei tik nori.

– Labai norėčiau.

– Ar mokėsi pati pasidažyti? – paklausiau. – Aš nemoku.

– Aišku, – atsakė Lėja. – Aš treniruojuosi visada, kai tik nakvoju pas Natašą.

Lėja atsegė vakarinį rankinuką, kadaise priklausiusį Šailai, ir išsiėmė lūpų dažų tūbelę. Ji papūtė lūpytes ir įgudusiai nudažė dailiai išriestą apatinę lūpą. Paskui suspaudė lūpas ir patrynė, kol viršutinė paraudonavo taip pat, kaip ir apatinė. Toks Lėjos poelgis, šis visiškai paprastas ir nekaltas lūpų dažymasis, supratau, buvo vienas iš tų greitai pamirštamų kelio ženklų, kuriuos kiekvienas vaikas praeina, toldamas nuo savo tėvų. Jos kūnas matuoja laiką, bet patenkinta jo savininkė – Lėja, ne aš.

Staiga į šį brandos ritualą įsibrovė Liusė ir garsiai riktelėjo:

– Na jau ne, panele.

Ji prilėkė prie veidrodžio ir atėmė iš Lėjos lūpų dažus.

– Tu dar gerokai per maža dažytis, Lėja. Keliauk į savo kambarį ir tuos perlus taip pat nusikabink. Mažos mergaitės su perlais atrodo vulgariai. Nagi, greitai marš praustis.

Lėja priblokšta pakėlė akis, ir aš supratau, kad su ja dar niekas gyvenime taip nesielgė. Jei mudu aptarinėdavome kokį nors svarbų klausimą, aš tik ramiai nenusileisdavau. Lėja beveik visai nepažino natūralaus vaikų žeminimo, kaip suaugusieji nuolat trypia mažųjų bejėgių savo globotinių jausmus.

– Eik į svetainę, Lėja, – pasakiau. – Atrodai tiesiog nuostabiai.

Lėja, nežiūrėdama močiutei į akis, įtūžusi išlėkė iš kambario. Taip, ji tikrai iš Makolų šeimos, pamaniau, stebėdamas, kaip išdidžiai ji išeina.

–Tu įžeidei Lėją, – pasakiau. – Daugiau niekada taip nedrįsk.

– Reikia rūpintis to vaiko interesais, – atsakė Liusė. – Tu ją aptaisei kaip kokią kekšę.

– Mama, – pasakiau kaip įmanydamas kantriau, bet jausdamas iš gilumos kylančią tamsą. – Paris ir Linda Šo tavo garbei rengia vakarėlį. Jis – nuostabus rašytojas, o ji – elegantiška šeimininkė, jie gyvena labai gražiame bute. Ten bus visi mūsų draugai romiečiai. Jie nori mudviem su Lėja parodyti, kaip mus myli. Jie nori parodyti, kad džiaugiasi, jog tu gyva ir atvykai į svečius ir kad aš po ilgų išsiskyrimo metų grįžtu į savo šeimą. Bet žinojau, kad kaip nors sugebėsi sugadinti šį vakarą. Visą mano gyvenimą tu labai stengdavaisi apjuodinti džiugias progas. Regis, laimė tave siutina. Šventė varo sienom.

– Ką tu čia šneki, – atsitraukė Liusė. – Smagūs vakarėliai man visada patinka.

– Tai jau taip. Ir šįvakar tau bus labai smagu. Bet tu – nesantaikos meistrė, – pasakiau. – Tu sugadinai šventę Lėjai, o kadangi Lėja bus nelaiminga, sugadinai ją ir man.

– Aš nekalta, kad tu nesupranti, kas mergytėms dera, o kas ne.

– Aš einu į svetainę, mama, – pasakiau ir išgirdau, koks šaltas mano balsas. – Ir pasakysiu Lėjai, kad ji atrodo nuostabiai ir visi jos papuošalai kuo puikiausiai jai tinka. Tu ką tik man priminei, kodėl aš nekenčiu Amerikos ir kodėl vaikystėje jaučiausi bjaurus.

– Tavo vaikystė buvo kuo laimingiausia, – nusišaipė Liusė. – Tu nė nežinai, kas yra nelaiminga vaikystė. O Lėją augini kaip kokią Šebos karalienę.

– Valdykis, mama, – pasakiau. – Einu pasikalbėti su Lėja.

Lėją radau terasoje, virpančią nuo šalčio ir gailiai raudančią. Parsivedžiau ją į svetainę, mudu prisėdome ant sofos, ir ji verkė iš nuoskaudos. Kai kūkčiojimas aprimo, labai apdairiai ėmiau rankioti žodžius.

– Liusė kalbėjo visiškai, nepaneigiamai neteisingai, Lėja, – pasakiau apkabindamas ją.

– Tai kodėl ji taip pasakė? – paklausė Lėja, atgalia ranka braukdama ašaras.

– Nes ji jaudinasi dėl vakarėlio, – atsakiau. – Ką tik besutiktų, mano mama jaučiasi menkesnė. Lengviau pykti ant mudviejų su tavim negu pripažinti, kad ją siaubingai gąsdina mūsų draugai Romoje.

– O aš maniau, kad atrodau gražiai, – pasakė Lėja.

Pabučiavau ją ir atsakiau:

– Dar niekada nesu regėjęs tokios gražuolės. Per visą istoriją niekas tau neprilygtų. Bent mano akyse.

Lėja pamažu atsigavo.

– Ar man padėti mamos perlus atgal į dėžutę?

– Tau jie kuo puikiausiai tinka. Tik dabar akutės paraudusios ir užtinusios.

– Nesusilaikiau nepravirkusi, tėveli, – atsakė Lėja. – Dar niekas niekada šitaip su manim nekalbėjo.

– Ji tau pavydi visko, ką turi, – pasakiau. – Mano mama visada mums pasakodavo, kad jos vaikystė buvusi sunki, bet jokių smulkmenų. Dabar man atrodo, kad ji buvo ne šiaip sau sunki, o tiesiog siaubinga.

– Jei jos vaikystė buvo sunki, tėveli, kodėl ji nori įžeisti mane? – paklausė Lėja.

– Nes kai tave kas nors įskaudina, prarandi pasitikėjimą pasauliu, – atsakiau. – Jei vaikystėje pasaulis tave skriaudžia, visą likusį gyvenimą jam keršiji.

– Man tavo mama turbūt nepatinka, tėveli, – pasakė Lėja.

Aš nusijuokiau.

– Ir nereikia. Gali pati nuspręsti, kurie žmonės tau patinka, o kurie ne. Spręsti tau, Lėja, esi kaip nepriklausoma valstybė. Bet tuojau gausi įvertinti kai ką, ko apie mano mamą dar nežinai.

– Kaip suprasti, tėveli? – paklausė Lėja.

– Mano mama – didi neatrasta aktorė, – pasakiau, ir marmuro koridoriuje išgirdome kaukšint Liusės aukštakulnius.

Ji didingai įžengė, žvangindama aukso grandinėlėmis ir apyrankėmis. Ji pažvelgė į Lėją ir šūktelėjo:

– Atrodai tiesiog dieviškai, brangute. Iš kojų verčiamai. Retas nepriekaištingo skonio derinys. Ar čia Šailos perlai? Tau jie tinka taip pat gražiai, kaip ir jai. Eikš, nušluostysiu tau lūpytes. Norėčiau, kad šįvakar pasidažytum mano lūpų dažais. Jie daug prabangesni ir labiau tinkami suaugusiems negu tavieji. Šiandien kaip tik nupirkau tau tūtelę.

Atsargiai valydama Lėjos lūpytes ir dažydama jas savo dažais, Liusė pastebėjo, kad Lėja apsiverkusi.

– Ar tėvelis pasakė ką nors, kas tave užgavo? – paklausė Liusė, piktai atsigręždama į mane. – Ak, jau tie vyrai! Nieko iš jų gero, tik širdį sudaužo ir dešrelėmis mosikuoja.

– Dešrelėmis mosikuoja? – nesuprato Lėja.

– Toks pasakymas, meilute, – linksmai atsakė Liusė. – Užaugau Pietuose, tai moku daug kaimietiškų posakių. Būk geras Lėjai, Džekai. Pats nesupranti, kokį turtą turi. Ir džiaukis šia mergyte, kol gali. Amžinai jos neturėsi.

Po kelių minučių išvykome į puotą Trasteverėje, kad atvažiuotume lygiai valanda vėliau, negu kvietime nurodytas pradžios laikas. Romoje laikas – aptaki, nepažini sąvoka, ir joks savo kilmės ir vardo vertas romietis, į vakarėlį atvykęs nurodytu laiku, nepajustų nieko kita, kaip tik gėdą. Kai atsikrausčiau į šį miestą, ateidavau vakarienės aštuntą valandą ir vieną šeimininkę po kitos užklupdavau duše. Amerikiečiams, romiečių pašiepiamiems už kvailą punktualumą, prisitaikyti nelengva, bet aš prisitaikiau.

Sustojęs prie durų, pristačiau Liusę bičiuliams romiečiams. Liusė atrodė labai gražiai, o elgėsi kuo žaviausiai.

– Kas čia? – sukuždėjo ji, kai pro laukujes duris įsiveržė dailus vyras į liūto panašia galva.

– Mama, norėčiau tave supažindinti su Goru Vidalu, – pasakiau. – Gorai, čia mano mama, plėšrūnė Liusė Makol Pits.

– Na jau, – pasakė Liusė. – Tu juk ne Goras Vidalas.

– Atleiskite, ponia, – pasakė Goras, kilsteldamas antakius it paniekintas karalius.

– Mama, nevaidink čia Elizos Dulitl, – pasakiau susinervinęs, nes žinojau, kaip Goras nekenčia prasčiokų savo tautiečių.

– Tu rašytojas Goras Vidalas, – pasakė ji. – Skaičiau visas tavo knygas.

– Labai abejoju, ponia, – atsakė Goras. – Per daug jų esu prirašęs. Ir pačiam nelengva visas atsiminti.

– Ne, – spyrėsi Liusė. – Voterfordo bibliotekoje laimėjau apdovanojimą už tai, kad daugumą knygų skaitau daugiau kartų, negu bet kas per visą miesto istoriją.

– Džekai. Čia kažkoks žaidimas, kur iš manęs daro kvailį. Nuo tokio klaikaus provincialumo man prisireikia insulino injekcijos.

– Tiesiog mano motina tokia yra, – gūžtelėjau.

– Malonu, kad galite aplankyti savo sūnų, panele Liuse, – pasakė Goras. – Mano motina buvo visiška pabaisa.

– Tikriausiai ir pats nelabai ją džiuginai, Gorai, – atsakė Liusė, o Goras, skambiai nusikvatojęs, pasitraukė į vakarėlio gilumą.

Mano mama kitas dvi valandas vaikštinėjo tarp mano draugų romiečių, ir jos pietietiški kerai, regis, visus užkrėtė. Ji vaikštinėjo nuo vienos grupelės prie kitos, ir visą vakarą girdėjau jos tarmę, lydimą mano bičiulių juoko ir pasigėrėjimo.

Mudviem su Lėja skverbiantis pro svečius, regis, nepraėjo nė kelios minutės, kai Romos varpai sugaudė iš tuzino artimiausių varpinių, o švelnios laikrodžių rodyklės artėjo prie vidurnakčio. Padėkojusi Lindai ir Pariui už vakarėlį, mano mama stabtelėjo atsisveikinti su Goru Vidalu, kuris jai krito į akį.

– Gorai, – tarė mano mama, – atvažiuok pas mus į svečius į Pietų Karoliną.

– Liuse, mieloji, – atsakė jis, – ir kam gi man to reikia? – abu nusijuokė, jis pabučiavo mano mamai ranką, paskui ir Lėjai.

Nužvelgdamas prieš jį tūptelinčią Lėją, Goras pridūrė:

– Kokia miela mergytė. Atrodo lyg su tais perlais gimusi.

– Tai aš sugalvojau juos jai užkabinti, – pasakė Liusė ir išėjo į Romos naktį, o mudu su Lėja susižvalgėme.

Taksi išleido mus netoli Tibro, ir mes su didžiule, pasipuošusia minia patraukėme tarp dviejų lenktų kolonų eilių, vedančių į Šv. Petro baziliką. Tikintieji traukė lėtai, susimąstę, lyg kokia rupšnojanti žolėdžių banda, mintanti maldomis, smilkalais ir nerauginta duona. Vėl taip arti priėjusi prie bažnyčios, Liusė prisiminė, kad serga vėžiu, ir belaukiant ilgoje eilėje, kokios grūdosi prie visų įėjimų, sukalbėjo rožinį. Visko svaiginamai perpildyta Šv. Petro bazilika visada man primindavo, kad protestantų kuklumas visai natūraliai kilo iš šitokių bažnyčių prabangos. Pietiečiai bičiuliai baptistai kone žiaugčiodavo, kai atvesdavau juos akis į akį su Romos Bažnyčios skonio infliacija. Bet man tas perteklius, prabanga patiko, ir svečiams mėgindavau paaiškinti, kad šitaip viduramžių dailininkai įsivaizdavo rojų. Smilkalai priminė man vaikystę, kai patarnaudavau prie altoriaus, degančios maldos kvapas.

Kai atėjome į savo vietas ir suklaupėme, Lėja pakuždomis man tarė:

– Močiutei nepatinka, kad aš žydė.

– Nesvarbu, – atsakiau, – tiesa?

– Ji sako, kad šitaip aš tik dvasiškai susipainiosiu.

– Mane auklėjo katalikiškai, – sukuždėjau, – ir visiškai dvasiškai supainiojo.

– Močiutė sako, kad tu visai neišmanai, kaip auklėti žydaitę.

– Teisingai, – atsakiau. – Sukuosi, kaip išmanau. Bet labai stengiuosi.

– Aš jai pasakiau, kad viską tu išmanai.

– Ačiū. Paskui taip nebegalvosi.

– Kodėl? – paklausė ji.

– Nes užaugsi, – paaiškinau. – Po poros metų ką aš besakyčiau, tau skambės paikai ir juokingai. Vien mano balsas tave erzins.

– Nemanau. Tikrai taip bus? *Certo*? – paklausė ji.

– *Certo*, – atsakiau. – Tokie gamtos dėsniai. Kadaise maniau, kad mano mama pati nuostabiausia ir protingiausia pasaulyje.

– Tai jau ne, – atsakė Lėja.

– Tai jau taip, – patikinau. – Paskui sulaukiau paauglystės ir supratau, kad ji visiška kvaiša. Ir visi kiti taip pat.

– Tikriausiai labai įdomu, – pasakė Lėja, žvelgdama į mano mamą. – Toji paauglystė.

– Ko gero, – atsakiau, o bazilikoje pritilusi minia vis tirštėjo.

Kai atsisėdau, pajutau kažką paliečiant mano petį ir tiesiai už savęs išgirdau Džordano balsą. Nustebau, bet paskui prisiminiau, kad tai Džordanas padėjo gauti bilietus į Bernelių mišias.

– Lėja – tikra gražutė. Gyva Šaila, – pasakė man Džordanas. Mama ėmė mokyti Lėją kalbėti rožinį, ir abi susikaupusios stebėjo, kaip Lėja saujoje gniaužia baltus karoliukus.

– Šiandien man atvežei netikėtą laišką, Džekai. Mano tėvas po Naujųjų metų nori atvykti į Romą susitikti su manim.

– Džiaugiuosi, tik jei ir tu džiaugiesi, – atsakiau. – Niekada tavo tėčio per daug nemėgau, – atsistojau praleisti keleto vėluojančiųjų į jų vietas eilės viduryje.

Džordanas tarė:

– Tu visada buvai kvailai nusistatęs prieš sadizmą. Kaip suprasti?

– Pameni, mokykloje rengei gamtos mokslų projektą, – tyliai pasakiau, – apie koralines gyvates. Jos retai kam įkerta, bet tie, kam įkerta, dažniausiai miršta. Tavo tėtis toks pat.

– Mama tikina, kad tai – taikos misija, – pasakė Džordanas. – Jis nori ištiesti alyvos šakelę.

– Arba mirtinai ja tave užlupti, – atsakiau.

– Jis atvažiuos. Nesvarbu, ar aš sutiksiu, – tarė Džordanas. – Ką man daryti?

– Kraustykis į Patagoniją.

– Ša, sūnau, – kone įsakė mama. – Vidurine nava eina popiežius.

– Iki, – pasakė Džordanas ir dingo Kalėdų naktyje.

Tolimoje paukštidėje it lakštingalos pragydo vienuolių choras, ir popiežius žengė pagrindine nava, laimindamas visus pakeliui. Stebėjau, kaip mano motina priėmė popiežiaus palaiminimą su tokiu dėkingumu, kaip lauko gynėjas atmuša toli skriejantį kamuoliuką. Popiežių supo ištisa kardinolų ir monsinjorų civilizacija, lydinti jį taip pat kantriai, kaip kadaise žemumose mano matyti karvaganiai, sekantys įspūdingo buliaus pėdomis.

Atėjus Komunijos metui, paskui motiną nuėjau prie grotelių, kur abu priėmėme Eucharistiją iš popiežiaus Jono Pauliaus II rankų. Kai sustojome į eilę su aplink besibūriuojančia minia, pamačiau, kaip iš visų pusių prie altoriaus priėjo kunigai masinės gamybos sakramente dalyti Dievo kūno ir kraujo. Bet mano mama viltingai švytėjo, kai, grįžus į vietas, ilgai meldėsi atsiklaupusi. Atsigręžęs į bažnyčios galą, pamačiau uniformuotus ir ginkluotus vyrus, uoliai stebinčius minios elgesį. Popiežius atrodė sulysęs ir gunktelėjęs, ir prisiminiau, kad aikštėje į jį šovė jaunas turkas žudikas. Jutau, kaip Mišios vyksta aplink mane, bet manęs nepaliečia. Iš dalies tuo blogas manasis šimtmetis.

Vėliau sakyčiau, kad tą akimirką Vatikane pradėjau siaubingąją skaičiuotę iki nežinomybės. Ateinančiomis dienomis mėginau surankioti visas atsitiktines mintis, sukilusias, kai pažvelgiau į Šv. Petro bazilikos galą ir pamačiau tuos vyrus, tylomis saugančius popiežiaus užnugarį. Manęs laukė pasimatymas su tamsa, kurios link artėjau nekaltai atmerktomis akimis ir jusdamas ramią gerovę. Pats laikas pagavo mane atvirame lauke. Mane pastebėjo primerktos paslaptingos akys, kai tejutau pakilumą ir džiaugsmą, kad artinasi gyvenimo pilnatvė, užtaisydamas visas spragas ir žaizdas. Bet prieš tai manęs laukė siaubinga užmaršties bedugnė. Reikėjo laukti savo eilės, kai mane nutvieks šviesos, kai ateis klaikus laikas ir teks surikti savo vardą, iššaukiant blogį.

Po dviejų dienų, 1985-ųjų gruodžio 27 dieną nepajutau jokio pokyčio ore, kai sumokėjau taksistui, padėjusiam iškrauti lagaminus Romos oro uoste. Nepastebėjau nė menkiausiai plykstelėjusios žvaigždės, kai su Liuse ir Lėja įėjome pro vidurines duris, pro ginkluotus karabinierius ir patraukėme „Pan Am" registracijos langelio link. Ši kelionė niekuo nesiskyrė nuo tūkstančio kitų, į kurias leidausi per komandiruočių ir klajonių pilną gyvenimą.

Nepamenu, kaip padaviau bilietus ir pasus „Pan Am" registracijoje, nepamenu, kaip žvilgterėjau į naują laikrodį ir pasakiau mamai, kad dabar dvi minutės po devynių. Visi kartu turėjome dešimt krepšių bagažo, ir man teko pasiginčyti su tarnautoju, kad nereikėtų papildomai primokėti už bagažą. Kartu su „Pan Am" tuo pat metu kilo „El Al" lėktuvas, ir viena priešais kitą teliūskavo dvi didžiulės minios, judančios pro saugos punktą skrydžio vartų link. Virš mūsų ant plieninio tako patruliavo sargai su kulkosvaidžiais ir nuobodžiaujančiomis veidų išraiškomis, kaip visi sargai pasaulyje. Visa tai vėliau prisiminė Lėja.

Paėmiau mūsų įlaipinimo korteles ir pažvelgiau į vartų pusę, kai pamačiau mūsų link einančius keturis keistai apsirengusius vyrus. Du vilkėjo elegantiškais pilkais kostiumais, kiti du – mėlynais džinsais, ir visi buvo šalikais pusiau apsimūturiavę veidus. Vyrai atidarė minkštus krepšius, vienas nurovė granatos žiedą ir sviedė ją. Tada visi keturi išsitraukė kulkosvaidžius ir aklai, nieko nežiūrėdami

iš įtūžio paleido mirtiną ugnį į žmonių pilną aštuonių šimtų dvidešimties pėdų ilgio terminalą. Pagriebiau Lėją ir permečiau ją per bilietų prekystalį ant vyriškio, ką tik išdavusio mums įlaipinimo korteles.

– Nekelk galvos, Lėja, – surikau ir nulėkiau pas išsigandusią, sutrikusią motiną, kuri nuklydo į vidurį, o apsaugos darbuotojai paleido atsakomąją ugnį, italai sargai greitai apsupo keturis palestiniečių teroristus, kurie turėjo nužudyti kuo daugiau žmonių prieš tai, kai ir patys kris.

Liusė stovėjo tiesi, pražiota burna, ir aš griebiau ją, parverčiau ir savo kūnu prispaudžiau prie grindų. Tada pajutau dvi automato AK-47 kulkas, vieną į galvą, kitą į petį. Išgirdau, kai mama sukliko, paskui viską užgožė ginklų ir netoliese sproginėjančių granatų siautulys, o nesužeistieji, bet paralyžiuotieji iš baimės rėkė.

– Ar tavęs nesužeidė, mama? Tavęs nesužeidė? – klausiau, matydamas plintančią kraujo dėmę ant jos žieminio palto; paskui praradau sąmonę. Greta mūsų gulėję vyras ir moteris buvo negyvi.

Tai, ką dabar papasakosiu, sužinojau vėliau.

Kai ugnis liovėsi, žuvusiųjų buvo šešiolika, sužeistųjų septyniasdešimt keturi, o oro uostas priminė avių skerdyklą. Lėja lakstė nuo vieno kūno prie kito, beviltiškai ieškodama savo tėvo ir močiutės. Sunkus mano svoris slėgė mamą prie grindų, ir Lėjai teko kviestis į talką „El Al" palydovą, kad mane nuo jos nuritintų. Sąmonės neatgavau tris dienas. Mano galva ir akys plūdo krauju, ir Lėja ėmė klykti, pamaniusi, kad aš žuvau. Bet tą dieną ji sužinojo, kokia stipri jos močiutė.

– Džekas kvėpuoja. Jis gyvas. Pasirūpinkim, kad jis kuo greičiau pakliūtų į greitąją. Tau teks kalbėti itališkai, brangioji, – pasakė mano motina.

Lėja su Liuse nuskuodė prie pagrindinio įėjimo, kur visą Romą skrodė greitosios pagalbos sirenos, sumišusios su Fiumičino link skubančiais operatoriais ir žurnalistais. Vos į nelaimės vietą atskubėjo pirma greitosios mašina, Lėja ėmė klykti:

– *Mio papà, mio papà, non è morto. Sangue, signori, il sangue è terribile. Per favore, mio papà, signori.*

Du vyrai nusekė paskui gražią mergytę, kaip jie pamanė, italiukę, ir mane patį pirmąjį išnešė iš oro uosto į greitąją, taip pat pirmąjį iš visų aukų parodė per Italijos televiziją, nes operatoriai kaip tik ėmė filmuoti. Mano galva ir viršutinė kūno dalis plūdo kraujais, o Liusės žieminis paltas atrodė it išmirkytas jos sūnaus kraujyje, kai ji laikė mane apkabinusi. Šį vaizdą transliavo visoje Italijoje.

Kaip tik tuo metu Džordanas Eliotas baigė skaityti paskaitą apie dogmos ribas Šiaurės Amerikos koledže, netoli Trevio fontano. Įėjęs į dėstytojų poilsio kambarį, jis pamatė kelis brolius kunigus, susispietusius prie televizoriaus.

– Romos oro uoste įvyko skerdynės, – pasakė tėvas Redžis, lotynų kalbos dėstytojas. – Atrodo, labai daug aukų.

– Kažką kaip tik išneša, – pasakė kitas balsas.

Džordanas nepažino manęs, nes buvau visas kruvinas, bet jis aiktelėjo, išvydęs Lėją ir Liusę, besistengiančias neatsilikti nuo sanitarų su neštuvais. Apspangęs jis išgirdo, kaip žurnalistas mini ligoninę netoli Vatikano, kur jau rinkosi visos Romos chirurgai priimti sužeistųjų. Netaręs nė žodžio, Džordanas išlėkė iš kambario tiesiai prie taksi. Tame pačiame Voterfordo gimnazijos lauke, kur aš žaidžiau viduryje, Maikas Hesas – kairėje, o Keipersas Midltonas rodė įžaidėjo ženklus, jis žaidė dešinėje. 1965 m. visoje valstijoje išgarsėjo Midltono galiniai žaidėjai, ir kai komandai prireikdavo, kad kas nors nubėgtų trumpą atstumą, jie kviesdavosi savo didžiulį kumpanosį vidurio saugą, mane. Bet kai reikėdavo nubėgti ilgą atstumą, atkovoti kamuolį prie pat ribos, šimtą jardų per lygiai dešimt sekundžių nubėgti sugebėdavo greitas ir paslankus Džordanas Eliotas. Joks romietis, matęs Džordaną Eliotą, skubantį prie taksi Venecijos aikštėje, niekada nepamiršo, kaip greitai skuodė tas kunigas, ar bent jis pats man taip pasakojo. Pasiekęs pirmą laukiančią mašiną, jis šoko ant priekinės sėdynės ir užriko:

– *Al pronto soccorso. All'ospedale. Al pronto soccorso.*

Kai mane atvežė į Šventosios Dvasios ligoninę, Džordanas mūsų jau laukė.

– Eikit į laukiamąjį, Liuse ir Lėja, – liepė jis. – Vėliau ten susitiksim. Pasikliaukim Viešpačiu.

Kai sanitarai pasileido bėgte ilgais tuščiais koridoriais, tėvas Džordanas bėgo greta manęs, rodydamas kryžiaus ženklą ir suteikdamas man trumposios formos išrišimą, taikomą tik ypatingos skubos atvejais. Jis pasakė jį lotyniškai, nes žinojo, kad esu iš tų bjaurių atsimetėlių katalikų, kurie labai ilgisi lotyniškųjų apeigų.

– *Ego te absolvo ab omnibus censuris, et peccatis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen.*

Šis Ligonių patepimas buvo pirmasis Italijos vakaro žinių reportažas. Kai Džordanas peržegnojo dvi siaubingas mano žaizdas, jis paėmė mane už rankos ir pasakė:

– Jei gailiesi dėl savo nuodėmių, suspausk mano ranką, jei mane girdi, Džekai.

Vėliau jis sakė, kad aš nežymiai spustelėjau jam ranką, ir Džordanas tęsė:

– Atleidžiu tau visas tavo nuodėmes, Džekai Makolai. Eik į šią operaciją, nesibaimindamas dėl savo sielos. Bet nepamiršk, kas esi, Džekai. Tu esi Džekas Makolas iš Voterfordo Pietų Karolinoje, stipriausias vyras ar berniukas, kokį tik pažįstu. Pasitelk dabar savo jėgą, Džekai. Lėja, tavo mama ir aš tavęs lauksim. Pasitelk tą jėgą mūsų vardan. Nepasiduok dėl mūsų. Dėl tų, kurie tave myli ir kuriems tavęs reikia.

Prasivėrė ryškiai apšviestos operacinės durys, bet prieš mane išvežant, pasakojo jis, aš darsyk spustelėjau jam ranką, šįkart stipriau.

– Į Dievo rankas tave atiduodu, Džekai Makolai, – pasakė Džordanas, paskutinįsyk mane peržegnodamas prie durų, kur chirurgai ėmė tvarkyti dvi šautines žaizdas.

Daug vėliau, kai po trupinį grįžo mano atmintis apie tą įvykį, prisiminiau kažką iš tos pasiutusios kelionės nuo oro uosto į Romą. Lėja raudojo ir vis kartojo „Tėveli, tėveli, tėveli", o aš mėginau duoti jai ranką, bet bukas miegas mane slopino it narkotikas, ir užplūdo tyla ir tamsa. Paskui prisimenu, kaip greitoji staigiai pasuko, o Liusė šūktelėjo vairuotojui „Neskubėk!", ir vėl širdį draskė Lėjos rauda, o aš nervinausi, negalėdamas jos paguosti.

Mane operavo šešias valandas. Chirurgams pavyko išgelbėti kairiąją mano akį. Kulka, kuri pataikė man į petį, įstrigo netoli plaučio ir vos manęs nenužudė. Kai mane paguldė ant operacinio stalo, jau buvau netekęs daug kraujo, ir per operaciją mano širdis sustojo du sykius. Bet Džordano minėtoji jėga manęs neapleido, ir aš likimui ir sėkmei taip lėmus, ir galbūt dėl mane mylinčiųjų maldų, likau gyvas po Romos oro uosto skerdynių.

Šešias dienas, kaip neseniai mano sustingusi motina, gulėjau ištiktas komos. Vėliau neprisiminiau jokių sapnų iš to miego ir ramybės meto. Nors nujaučiau, kad tada itin gyvai, prasmingai sapnavau, neliko nieko, ko galėčiau įsitverti, tik ryškių spalvų fantasmagorija. Spalvų antplūdis buvo vienintelis dalykas, kurį parsigabenau iš belaikės erdvės, kol mano kūnas susitelkęs stengėsi išgyventi.

Galiausiai lėtai nubudau nuo varpų skambesio. Tarsi būčiau paukštis, kyląs iš ertmės žemės viduryje. Jutau tai, ką vadiname „savastimi", atgimstant savo kraujotakoje, kol formulavau pirmąją sąmoningą mintį nuo tada, kai buvau sužeistas. Klausiausi, kaip Amžinasis miestas šaukia mane vardu. Ištisą valandą klausiausi ir spėliojau, kažin, kur aš esu ir kodėl nieko nematau. Bet ramiai ir be panikos. Labai susikaupęs ėmiau pažinti balsus, bet jie buvo tylūs, kad manęs nejaudintų ir nepabudintų. Paskui išgirdau vieną balsą, ir jis privertė mane iš visų jėgų stengtis iškrapštyti save iš ten, kur nulindau pasislėpti. Dar valandą stengiausi iškilti į paviršių, į šviesą, į varpų ir balsų pasaulį, į tą pamirštą pasaulį, kur galėsiu juoktis ir kalbėti. Ilgai galvojau apie pirmąjį žodį, kurį pasakysiu, ir kaip įmanydamas stengiausi jį ištarti, nors buvau aklas ir vėl ėmiau justi skausmą. Galiausiai tas žodis it brangakmenis susidarė mano krūtinėje:

– Lėja!

– Tėveli, – išgirdau šūktelint Lėją, paskui pajutau, kaip dukra bučiuoja nesutvarstytą veido pusę.

– Tėveli, dėkui Dievui, tėveli, dėkui Dievui, tėveli, tėveli, tėveli, – vis kartojo Lėja. – Taip bijojau, kad tu mirsi, tėveli.

– Neišdegs, – lėtai atsakiau ir iki galo supratau, koks esu pasimetęs.

– Sveikas, Džekai, – tarė man Liusė. – Sveikas sugrįžęs. Ilgai tavęs nebuvo.

– O į lėktuvą spėjom? – paklausiau, ir visas kambarys pratrūko juokais.

– Nepameni, tėveli? – paklausė Lėja.

– Padėkit, – atsakiau. – Visų pirma, kodėl aš jūsų nematau?

– Tavo akys sutvarstytos, – paaiškino Liusė.

– Ar aš aklas? – paklausiau.

– Nedaug trūko, – atsakė mama.

– Koks malonus „nedaug", – tariau. – Jaučiuosi lyg sutryptas raganosių.

– Tave pašovė dviejose vietose, – pasakė trečias balsas.

– Kas dar čia? Ledere, čia tu? – paklausiau, kilstelėdamas ranką į jos pusę.

Lederė paėmė mane už rankos ir prisėdo šalia.

– Labas, Džekai, atvažiavau, kai tik sužinojau.

– Ledere, kokia tu gera, – atsakiau.

– Lėja visą laiką nesitraukė nuo tavęs, – pasakė Lederė. – Mudvi su tavo mama pasikeisdamos eidavom į tavo butą pailsėti ir apsitvarkyti. O Lėja visą laiką buvo čia. Kokia nepaprasta tavo dukra, Džekai.

Šitaip pagirta, Lėja nebeišlaikė ir pravirko taip graudžiai, kaip tik vaikai sugeba. Lederė pasitraukė nuo lovos, ir Lėja atropojo pas mane. Ji raudojo dešimt minučių, o aš jos neraminau, nemėginau nutildyti, tik stipriai glaudžiau prie savęs. Leidau jai išsiraudoti, ašaroms nudžiūti ir nieko nesakiau, kol ji tyliai neatsigulė greta manęs.

– Nori, kad pasekčiau pasaką? – paklausiau.

– Taip tėveli. Pasek gerą pasaką, – nuvargusi atsakė Lėja.

– Žinau tik vieną didį veikėją, – pasakiau.

– Čipę, Šaunųjį šunį, – nušvito Lėja. – O tu pažinojai Čipę, Šaunųjį šunį, Ledere?

– Taip, – nusijuokė Lederė. – Pažinojau.

– Dėl Dievo meilės, ji buvo mišrūnė, – pasakė Liusė, bet aš pagrūmojau jai pirštu.

– Noriu pasakos apie Čipę, Šaunųjį šunį, tėveli, – pasakė Lėja.

– Turėsi išsirinkti, apie ką dar, – atsakiau.

– Gerai, – atsakė Lėja ir keistai nuščiuvusi susimąstė. – Žinau, kokios pasakos noriu.

– Tai ir man pasakyk, – sutrikau.

– Bet tu gal nenorėsi jos sekti, tėveli, – atsakė Lėja.

– Bet ką paseksiu, – atsakiau. – Juk čia tik pasaka.

Lėja vėl pravirko, bet paskui susitvardė ir pasakė:

– Noriu pasakos apie Čipę, Šaunųjį šunį, ir Romos oro uostą.

– Tokių paikysčių dar nesu girdėjusi, – tarė Liusė.

Bet Lėja vėl verkė, ir aš pasakiau:

– Ne, mama, aš žinau, ko Lėja prašo.

– O man atrodo nesąmonė prisiminti blogus dalykus, – spyrėsi Liusė. – Ir taip mums nelengva. Per tą šurmulį taip liūdėjau, kad net pamiršau leukemiją.

– Klausykis, Liuse, – išgirdau Lederės balsą ir pradėjau pasakoti.

– 1985 metų gruodžio 27 dieną Džekas Makolas ir jo šaunuolė dukra Lėja rengėsi keliauti į Pietų Karoliną. Piktoji Džeko motina Liusė rėkė ant tarnaitės Marijos angliškai, nors Marija mokėjo tik itališkai.

– Fu, kaip bjauru, – sumurmėjo Liusė.

– Čia tik pasaka, mama, – pasakiau ir tęsiau: – Visi Lėjos mokyklos draugai susirinko palinkėti jai *buon viaggio!* Ir dainavo Lėjai, išsirikiavę aikštėje, kai taksi pasuko į Romos gatves. Išgirdau kai ką, ko daugelį metų nebuvau girdėjęs. Pažįstamą lojimą, ir atsigręžęs pamačiau mažą juodą šuniuką su baltu kryžiumi pakaklėje, liuoksintį paskui taksi...

– Čipė, Šaunusis šuo, – pasakė Lėja.

– Maniau, kad Čipė mirusi, nes ji dingo prieš daugelį metų Voterforde, o mano mama, piktoji Liusė, man sakė, kad Čipė nusliūkino į mišką stipti.

– O šerti tą kvailą šunį tai man tekdavo, – piktinosi Liusė.

– Kiekvienoje pasakoje turi būti blogiukų, – paaiškinau.

– Kurgi ne, – atsakė Liusė, – šioje pasakoje tai jų tikrai netrūks.

– Liepiau taksistui sustoti ir atidariau galines dureles. Čipė, Šaunusis šuo, įšoko ant užpakalinės sėdynės ir ištisas penkias minutes laižė man veidą. Paskui supažindinau Čipę, Šaunųjį šunį, su šauniąja mergyte Lėja, ir kitas penkias minutes Čipė laižė veidą jai. Paskui Čipė pamatė Liusę, jai ant keteros pasišiaušė kailis ir Šaunusis šuo suurzgė *gggrrrrr*.

– Na taip, tas nusmurgęs šuva manęs nemėgo, – tarė Liusė, – bet kai ateidavo laikas ėsti, pasidarydavo kaip šilkinis.

– O kodėl ji tavęs nemėgo, močiute? – paklausė Lėja.

– Kai pagaudavau ją, miegančią ant sofos, lupdavau per šikną su šluota, – atsakė Liusė. – Aišku, taip būdavo kokius penkis kartus per dieną. Nieko to šuns negalėjai išmokyti.

– Čipė, Šaunusis šuo, per didvyriškus žygdarbius neturėjo laiko niekingiems gyvūnėlių triukams. Taigi Čipė važiavo su mumis iki pat Romos oro uosto, o aš planavau nupirkti specialų narvelį, kad galėtume Čipę, Šaunųjį šunį, parsivežti į Pietų Karoliną. Taksi sustojo prie pagrindinio įėjimo, ir Lėja, Čipė, Šaunusis šuo,

ir piktoji Liusė sykiu su manim smagios nuėjo į terminalą. Pirmasis ten sutiktas žmogus buvo Nataša Džouns su savo nuostabiuoju šuneliu Bjanku. Lėja priėjo ir supažindino Čipę, Šaunųjį šunį, su Bjanku, ir buvo nuspręsta, kad abu šuniukai į JAV skris viename narvelyje...

Pajutau įtampą kambaryje ir nesupratau kodėl, kol Lederė nepaaiškino:

– Džekai, Nataša Džouns žuvo per skerdynes. Jos tėvas ir brolis buvo sužeisti.

– Jergutėliau, – tariau. – Nė nepamenu matęs Natašą su tėvais tą dieną.

– Aš nėjau į laidotuves, nes norėjau pabūti su tavim, tėveli, – gailiu balseliu tarė Lėja.

– Gerai padarei, Lėja, – atsakiau. – Man tavęs reikėjo labiau negu Natašai. Gal kas nors papasakokit, kas nutiko? Vienas šitos pasakos apie Čipę, Šaunųjį šunį, nepabaigsiu. Nieko neprisimenu. Visiškai.

Kalbėti ėmė Lederė, supratusi, kad nei Liusė, nei Lėja nesugebės pratarti nė žodžio.

– Į orą uostą įėjo keturi šauliai su paslėptais ginklais. Jie turėjo trylika rankinių granatų ir keturis automatus AK-47. Kai pradėjo šaudyti, jūs buvot prie bilietų langelio, – tęsė Lederė. – Tu pagriebei Lėją ir permetei ją už prekystalio, kur ji gulėjo ant grindų, kol nustojo šaudyti. Paskui pribėgai, pargriovei mamą ir uždengei ją nuo kulkų. Tada tave ir pašovė. Į galvą, tiesiai virš kairiosios akies. Kulka vos per centimetrą nepataikė į smegenis. Ir į petį, kulka įstrigo krūtinėje ir perplėšė kairįjį plautį.

– Visiškai nieko neatsimenu, – pasakiau.

– Malagoje, Ispanijoje, kažkoks vyras paskambino į radijo stotį ir prisiėmė atsakomybę už puolimus Abu Nidalo grupės ir PIO vardu. Tuo pat metu įvyko ir kitos skerdynės Vienoje. Įsivaizduoji, koks įžūlumas? – pasakė Liusė.

– Tegyvuoja Izraelis, – atsakiau. – Na gerai. Pabaikim pasaką. Kol pažindinosi su Bjanku, Šauniojo šuns žvilgsnis ėmė lakstyti po oro uostą. Čipė pasakiškai mokėjo perprasti žmonių būdą, vien į juos pažvelgusi. Toks buvo prigimtinis Čipės instinktas. Kaip paukštšuniai sugeba neįtikėtinai užuosti, taip Čipė sugebėjo iš kvapo atskirti, kas geras, o kas blogas. Ji apsižvalgė ir matė laimingus žmones, keliaujančius į nuostabias šalis, kol jos akys užkliuvo už keturių vyriškių, kurie jai visai nepatiko. Netgi galime pasakyti negražiai: Čipei, Šauniajam šuniui, tie keturi nevykėliai visai nepatiko.

– Ojoj, – tarė Lėja. – Na dabar tai bus tiems keturiems.

– Čipė, Šaunusis šuo, priėjo pažiūrėti, kas darosi. Kuo arčiau tų keturių ji ėjo, tuo klastingesnė ir panašesnė į vilką darėsi. Ji, regis, net tvirtėjo ir pasidarė raumeningesnė, o jos iltys užaštrėjo, kai ji užuodė tokį blogį, kaip dar niekad anksčiau. Ji užšoko ant baro prekystalio ir žengė kaip didžiulė katė, atsargiai

perlipdama kavos puodukus, kad neišpiltų kokio *cappuccino*. Priėjusi baro galą, Čipė, Šaunusis šuo, virto karo šunimi, kraujo ištroškusiu žvėrimi. Miestui, kur vilkė kadaise žindė Romulą ir Remą, vėl prireikė vilkų, žiauresnių ir baisesnių už tą, kuris atstojo Romos įkūrėjams motiną. Roma šaukėsi vilko...

– Ir Čipė, Šaunusis šuo, atsiliepė, – suriko Lėja.

– Tikrai, Čipė, Šaunusis šuo, atsiliepė, – atsakiau. – Keturi vyrai ėmė traukti automatus ir rankines granatas. Paskui jie atsigręžė į minią, susirinkusią prie „Pan Am“ ir „El Al“ langelių. Vienas iš jų nusitaikė į mieląją, gerąją Natašą Džouns, o kitas nukreipė ginklą į šauniąją, gražiąją Lėją Makol, bet prieš pat iššaudami keturi vyrai išgirdo garsą, nuo kurio jų sielos pastiro iš baimės.

– *Gggrrr*, – piktai suurzgė Lėja.

– *Gggrrr*, – suurzgiau ir aš.

– Jie kai ką pamiršo, – pasakiau.

Lėja pridūrė:

– Jie pamiršo Čipę, Šaunųjį šunį.

– Čipė, Šaunusis šuo, kibo pirmajam teroristui į gerklę, jos iltys perkando miego arteriją ir perplėšė kaklą žmogui, kuris daugiau niekada nieko nenuskriaus. Jo šautuvas iššovė ir paleido kulkas į lubas, nieko nekliudė. Antrasis teroristas šovė į Čipę, Šaunųjį šunį, bet ši jau suleido dantis tam vyrui į genitalijas, ir jo klyksmas prišaukė apsaugos policiją, kuri subėgo iš visų pusių. Tada Čipė apsisuko kaip vijurkas ir per kulkų krušą nulėkė pas likusius du vyrus, kurie dabar suprato, kas tikrasis jų priešas. Čipę, Šaunųjį šunį, kliudė viena kulka, bet viena kulka negali sulaikyti Čipės, Šauniojo šuns.

– Tai jau ne, – džiugiai pritarė Lėja. – Čipei, Šauniajam šuniui, viena kulka – niekis.

– Na, aš tai to prakeikto šuns tikrai nemačiau, – tarė Liusė.

– Trečiojo vyro veidą bjaurojo randas nuo peilio. Čipė, Šaunusis šuo, į jį ir kibo. Jos iltys perplėšė vyrui veidą, ir jis griuvo ant grindų, o šuo šoko prie paskutinio stovinčio vyro gerklės. Paskutinis vyras laikėsi, kiek galėjo, ir suvarpė Čipę, Šaunųjį šunį, visomis savo kulkomis. Čipė, Šaunusis šuo, nusvirduliavo paskutinio vyro link, bet jai pritrūko jėgų. Ji atsigręžė į Džeką, Lėją ir Liusę ir atsisveikindama meiliai amtelėjo. Tada Čipė, Šaunusis šuo, pasidėjo galvą tarp letenėlių ir ramiai, gražiai numirė. „El Al“ apsaugininkas šovė į vyrą, nukovusį Čipę, Šaunųjį šunį, ir iškart jį nužudė.

– Ne, tėveli, – pasakė Lėja. – Čipė, Šaunusis šuo, negali mirti. Taip neteisinga.

– Čipė nustipo, kai man buvo aštuoniolika, širdele, – pasakiau. – Kadangi mirė tavo mamytė, nenorėjau sakyti, kad ir Čipės nebėra.

– Čipės kapas – mūsų kieme, – pridūrė Liusė. – Visai gražus. Džekas pats pastatė antkapį.

– Aš laukiau šitos pasakos nuo pat tada, kai tave sužeidė, tėveli, – pasakė Lėja. – Kaip norėčiau, kad taip būtų iš tikrųjų.

– Pasakos neturi būti tikros. Tik reikia, kad jos padėtų, – atsakiau. – Na, mažute, aš labai pavargau.

– Leisk jam pailsėti, Lėja, – pasakė Liusė. – Aš parvesiu tave namo ir pavalgydinsiu.

– Aš niekur neisiu, – spyrėsi Lėja.

– Darysi, kas liepta, panele, – atrėžė Liusė, ir mamos balse išgirdau ir baimę, ir palengvėjimą.

– Mudu su Lėja išvien, mama, – atsakiau. – Tegu lieka.

– O kai pasveiksi, vis tiek važiuosim į Voterfordą? – paklausė Lėja.

– Taip, mažute. Aš viską ne taip padariau. Tu nežinai istorijų, dėl kurių esi, kas esi.

– Filmas patvirtintas, Džekai, – pasakė Lederė. – Kai išgirdo, kad tave pašovė, Maikas man atsiuntė pirmąjį čekį. Nori tu to ar ne, pasamdytas ir tu.

– Kai kurios iš istorijų, kurių nori Maikas, – pasakiau, – yra tos pačios, kurias reikia papasakoti Lėjai.

– Tu pasakok, ką žinai, – tarė Lederė, – aš prisidėsiu, kiek galėsiu.

– Ledere, – paklausiau, – ar tu atvažiavai dėl filmo?

– Deja, – atsakė Lederė. – Atvažiavau, nes tau manęs reikėjo.

– Turėkis sau tą Italiją ir viską, kas joje, – įsiterpė mano mama. – Aš poryt grįžtu į Voterfordą. Nebegaliu šitoje išprotėjusioje šalyje. Aišku, į oro uostą važiuoti išsinuomosiu šarvuotą mašiną. Kol neužuosiu verdančių kopūstų, nesijausiu saugiai.

– Kai tik galėsim, atvažiuosim tau iš paskos, mama, – pasakiau.

– Džordaną rodė per televiziją, – pasakė Lederė, – kai jis tau teikė Ligonių patepimą. Maikas turi įrašus. Ir generolas Eliotas.

Įtampa auga.

– Kodėl Džordanas slapstosi, tėveli? – paklausė Lėja. – Jis kelissyk buvo atėjęs į ligoninę. Bet visada vidury nakties.

Kol mėginau atsakyti, pajutau, kad tolstu nuo jų visų, ir miegas priminė juodąją skylę, kur visas laikas nugarma begaliniu kriokliu, prasidedančiu prarastais žodžiais ir Lėjos rankute manojoje, o baigiasi per greitai akis lipinančiu miegu.

Devynioliktas skyrius

Po kelių dienų išėjau iš ligoninės su slyvų spalvos žaizda toje vietoje, kur įėjo kulka, Lėja švelniai ją paglostė, paskutinįsyk nuėmus tvarsčius. Daktaras Gidas Gučiolis, kuris išgelbėjo man regėjimą, paskutinįsyk man prisakė leisti akims pailsėti, nes persitempti labai pavojinga. Jis paaiškino, kaip piesteliai ir kūgeliai it bespalvės vynuogės kekėmis auga ant regos nervų, o jo atlikta operacija priminė putpelės kiaušinio dydžio pianino derinimą. Daktaras su trimis slaugėmis išėjo į gatvę, kur Lederė su Lėja įsodino mane į taksi, parvešiantį namo.

– Ei, Gidai, ar galiu tave pabučiuoti prancūziškai? – paklausiau.

– Žinoma, ne, tai būtų nepadoru ir nehigieniška, – atsakė daktaras, bučiuodamas mane į abu skruostus. – Bet su sinjora Ledere būtų visai kita šneka.

Pakeliui namo nuleidau taksi langą ir panirau į šiltą, minkštą orą. It ką tik išausta drobė jis glamonėjo man veidą. Netgi Tibras kvepėjo tirštai ir tamsiai, kai pervažiavome jį toje vietoje, kur šakojasi į dvi lygiagrečias upes, apkabindamas aštrų *Isola Tiberina* smaigalį.

Piazza Farnese prie mūsų namo susirinko nedidelis pulkelis draugų. Marija, apsivyniojusi pirštus rožiniu, stovėjo su keliais kaimynais: dviem vienuolėmis su sodininko pirštinėmis, iššokusiomis iš vienuolyno it iš papuošalų dėžutės, broliais Rudžeriais, atbėgusiais iš *alimentari*, sūriu kvepiančiomis rankomis; buvo ir Fredis su baltu padavėjo švarku, alyvuogių pardavėjas ir dvi vaisių prekeivės iš *Campo*, kiaušinių ir vištų pardavėja, gražuolė šviesiaplaukė iš raštinės reikmenų parduotuvės, kavos ir *cornetti* meistras Edoardas, laikraštininkas Aldas ir vienintelio aikštės restorano savininkas.

Susirinkę draugai ėmė ploti, kai išlipau iš taksi ir netvirtai žengiau laukujų durų link. Kadangi aš buvau sužeistas, skerdynės šią aikštę palietė labai tiesiogiai ir asmeniškai. *Campo dei Fiori* prekeiviai atsiuntė vaisių ir daržovių, o pirmąją savaitę, kai buvau namie, neėmė iš Lederės pinigų. Žuvininkės atsiuntė moliuskų ir menkių. Paukštininkas nešė ką tik nukirstas vištas. Pirmosiomis savaitėmis, kol peikėjausi namie, mano gerieji kaimynai viskuo pasirūpino.

Kasdien vaikštinėjau tarp jų siauromis gatvelėmis, vis stiprėdamas.

Nors esu keliavęs beveik po visus žemynus ir gyvenęs daugybėje tautų, niekada nesupratau šiurkštoko, neįprasto romiečių švelnumo. Jie širdim pajunta smulkius draugystės ženklus. Nepažįstamuosius į savo tarpą jie priima taip veiksmingai, kad net kažkaip klastingai. Mano kaimynai sveikino mane grįžus į aikštę ir džiaugėsi, kad sveikstu. Ak, jau tie romiečiai, galvojau. Nė pirštelio pakrutinti nesugeba, nerodydami paZouliui neprilygstamo gražaus elgesio ir svetingumo pavyzdžio.

Vėliau sužinojau, kad mano sugrįžimą pro galingus „Nikono“ žiūronus stebėjo Džordanas Eliotas, švariai nusiskutęs, su džinsais, darbininko batais ir dailiai sukirptais „Armanio“ marškiniais. Jis stebėjo, kaip mudu su Ledere įėjome į namą, aš labiau rėmiausi į ją, o ne į apskritą lazdą guminiu galu, kurią man davė ligoninėje. Biurokratinė išrašymo iš ligoninės procedūra mane kone pribaigė, o jausmingi sveikinimai namie taip sujaudino, kad išsunkė paskutines jėgas. *Portiere* atidarė man duris, lyg pasitikdamas kunigaikštį, ir aš dėkingas jam nusišypsojau. „Il Messaggero“ fotografas įamžino gilų sutiktuvių širdingumą ir nostalgiją. Gėlininkės spraudė Lėjai į rankas plukių ir gvaizdūnių puokšteles.

Bet Džordanas visa tai stebėjo nesentimentaliai. Jo žiūronai buvo nukreipti į minią, o ne į mane, žengiantį į namus, ir už nugaros it arkangelo sparnai užsiveriant juodoms durims. Tik kai minia išsiskirstė, Džordanas išskyrė savo kantrių stebėjimų objektą. Žmogus buvo lieknas, kariškos laikysenos, ir Džordanas nusprendė, kad mano sutiktuves jis stebėjo, saugiai prisiglaudęs kuklioje aikštės kavinukėje, iš kurios išėjo tik tada, kai triukšmingai šurmuliuodama minia ėmė skirstytis. Kai jis priėjo prie fontano arčiausiai mano buto, Džordanas suvirpėjo, pastebėjęs, kaip keista taip intymiai žiūronų išdidintą stebėti tvirtą savo tėvo figūrą. Generolas Eliotas žengė pasitempęs ir grakščiai, kaip tikras pėstininkas, tyrinėdamas kiekvieno praeivio veidą. Jis aiškiai ieškojo Džordano, o Džordanas įsivaizdavo, kaip senka tėvo kantrybė, nerandant jo minioje.

Netrukus po to, kai atsidūriau ligoninėje, Džordanas pasirodė visos tautos televizorių ekranuose, kai mane iš greitosios vežė į priimamąjį. Būdamas trapistų kunigas, didžiąją brandaus gyvenimo dalį praleidęs vienuolyne, Džordanas labai menkai teišmanė, kokia galinga ir greita šiuolaikinė komunikacijų technologija. Sielvarto ir siaubo išraiška Džordano veide, kai jis išvydo mane, vos perduota palydovais į viso pasaulio žinių tarnybas, tapo garsi. Kai paėmė mano ranką ir pasilenkė sukuždėti į ausį Ligonių patepimo žodžių, kol mane vežė ant kojų sukeltos ligoninės koridoriais, rūpesčio ir užuojautos raukšlės kampuotame jo veide virto dinamiškos, netaisyklingos bendro visos Italijos skausmo simetrijos simboliu. Jo veidas pusiasalyje išgarsėjo per dvidešimt keturias valandas. Netyčia Džordano sielvartas taikliai įkūnijo visą Italiją. Jo veide atsispindėjo visa, ką Italija pajuto, išžudžius atostogautojus. Italų žurnalistai leidosi ieškoti paslaptingojo kunigo. Bet Džordanas vėl paniro į slaptus kunigų knibždančio miesto užkaborius, o jo nuotraukos ėmė puikuotis pirmuosiuose Amerikos laikraščių puslapiuose.

Oriono saloje generolas Eliotas iškart pažino savo sūnų. Kai po penkiolikos minučių CNN parodė tą patį reportažą, jis įrašė jį, kad galėtų kada panorėjęs peržiūrėti. Generolo Elioto veide nebuvo jokios išraiškos, bet jo sūnaus veidas visada buvo visam paZouliui atversta knyga. Tvarkingai apkirpta barzda slėpė

iš motinos paveldėtas duobutes skruostuose. Tačiau penkiolika metų nepakeitė sūnaus veido, tik jį paryškino, padarė dar lengviau pažįstamą. Džordano akių negalėjai pamiršti, jų tikrai nepamiršo jo tėvas. Jis nieko nesakė žmonai Celestinai, ir apie mano nelaimę ji sužinojo tik kitos dienos popietę. Tuo metu, kaip vėliau paaiškėjo, generolas jau spėjo susisiekti su Maiku Hesu ir Keipersu Midltonu. Tą vakarą jie palygino Aventino kalvoje iš klausyklos išeinančio kunigo nuotraukas su kunigu, pasitikusiu mano greitąją ligoninėje Trasteverėje. Kitą dieną slapčia susiskambinę, jie nusprendė, kad rado tą, kurio ieškojo.

Sekundės dalies kameros akyje pakako, kad Džordaną užplūstų nekviestų svečių banga, bet iškart po to Džordanas pranyko Romos vienuolynų terakotos tyloje. Anksčiau, nei chirurgai grąžino mane į palatą, Džordanas iš mažai žinomo vienuolyno kuklutėje Celijaus kalvos abatijoje persikraustė į Trasteverėje įsikūrusią prieglaudą nuo narkotikų priklausomiems kunigams. Kirpėjas nuskuto jam barzdą ir įteikė akinius vėžlio šarvo rėmeliais.

Vos Interpolo Romos štabas gavo jaunojo Džordano Elioto ir mano nuotrauką, darytą paskutinėje gimnazijos klasėje po beisbolo rungtynių, sukruto pogrindžio aparatas. Prie tos nuotraukos buvo pridėtas išdidintas kadras, kuriame Džordanas švelniai žvelgė į mane, skubiai vežamą priimamojo koridoriais. Interpolo pirštų atspaudų specialisto padėjėja viską nukopijavo ir nusiuntė savo broliui, dirbančiam pas monsinjorą, prižiūrintį Vatikano banko apskaitos sistemos reformų komitetą. Džordanas Eliotas turėjo būti apklaustas dėl jauno jūrų pėstininkų kapralo ir jo merginos žūties 1971 metais. Aplinkraštyje buvo rašoma, kad Džordanas galėjo pasikeisti pavardę, manoma, kad jis apsimeta nežinomo ordino katalikų kunigu. Džordanas Eliotas apibūdintas kaip labai protingas, fiziškai stiprus ir galbūt ginkluotas. Generolas Eliotas slapčia pranešė Jūrų laivyno žvalgybai, kuri susisiekė su savo ryšininkais Italijos Interpole.

Pirmą sykį nuo tada, kai pabėgo į Europą, Džordanas aiškiai suprato, kad yra medžiojamas. Nors seniai tą įtarė, jis taip tvirtai nutraukė visus ryšius su gyvenimu Pietų Karolinoje – vyko netgi jo laidotuvės, – kad manė, jog visos paieškos baigtos, pritrūkus įrodymų ar šviežių pėdsakų. Šiame sąmoksle dalyvavome tik mudu su jo motina. Džordanas užsimiršo, pasijutęs nematomas, o dabar, stebėdamas savo tėvą, suprato, kad rūpindamasis manim mums abiems užtraukęs didelį pavojų.

Generolas sustojo trykštančio fontano sarkofago iš egiptietiško granito šešėlyje, o aplink, nors buvo draudžiama, stovėjo mašinos.

Jis vis dar neįprastai gražus, pamanė Džordanas, tyrinėdamas taisyklingus tėvo bruožus – vėjo nugairintą golfo žaidėjo veidą ir įdegusias raumeningas rankas. Džordanas taip pat pastebėjo tėvui po smakru ryškėjantį pagurklį. Jam

atrodė, kad joks sūnus niekada taip nebijojo savo tėvo, kaip Džordanas, o žodis „tėvas", toks šventas ir pirmykštis pasaulio religijose, toks svarbus harmoningai katalikybės paslapčiai, jam visada keldavo šiurpą. Džordanui jis skambėjo ne kaip dviskiemenis švelnaus, malonaus vyro, ginkluoto vien barškučiais ir lopšinėmis, vardas, o kaip armija karo lauke kruvinomis rankomis.

„Tėvas", – Džordanas ištarė žodį garsiai. Grįžo tėvas, grįžo tėvas, grįžo tėvas... Du baisiausi vaikystės žodžiai iš švelniosios jo motinos lūpų. Baimė ir neapykanta tėvui visada buvo tyriausia ir sunkiausiai suprantama Džordano savybė. Tos neapykantos galia sukrėtė visus nuodėmklausius, pas kuriuos Džordanas ėjo prašyti nuodėmių atleidimo per savo, kaip kunigo, karjerą. Jo abatas vos prieš metus jam pasakė, kad jei nesugebės atleisti tėvui, nepateks į dangaus karalystę. Žvelgdamas į savo tėvą, jis suprato, kad prie dangaus karalystės nė per plauką nepriartėjo nuo tada, kai būdamas dešimtmetis berniukas raudojo eilinį sykį priluptas ir svajojo, kad kada nors plikomis rankomis savo tėvą pasmaugs.

Džordanui parašė motina – tėvas norįs susitaikyti, ir Džordanas kaip tik rengėsi pasimatymui, kai jo jaunystės nuotrauka atkeliavo į Romos Interpolo būstinę ir slaptais klaidžiais Vatikano skersgatviais ir kiemeliais prasiskverbė į ankštą jo abato kabinetą. Džordanas manė, kad tėvas jį išdavė. Bet taip pat jam rodėsi, kad gali būti, jog Keipersas pardavė seną draugą kaip dramatišką Pietų Karolinos gubernatoriaus rinkimų kampanijos akcentą. Jo abatas sutiko. Abatas, kaip tikras italas, visiškai nepasitikėjo politikais, be to, taip pat meiliai, bet griežtai sentimentaliai vertino tėvystę.

Po kelių dienų, kai grįžau namo, Marija atidarė duris ir į svetainę, kur sėdėjome mudu su Ledere, palydėjo Maiką ir Keipersą. Maiko nekantrumas tiesiog tvyrojo ore ir jis žingsniavo palei langą, varomas kažkur centrinėje nervų sistemoje perkaitusio variklio. Bet Keipersas laikėsi ir tvardėsi kuo oriausiai, regis, susidomėjęs apžiūrinėjo visus mano paveikslus ir antikvarinius daiktus. Akimis lakstydamas po mano turtus, jis tarė:

– Turi gražių daiktų. Kaip netikėta, Džekai.

– Viską suskaičiuok, o paskui nešdinkis iš mano namų, – atsakiau.

Maikas skubiai įsiterpė:

– Tai verslo vizitas. Dėl filmo. Nereikia pamilti Keiperso. Tik išklausyk jo.

– Man Keipersas nepatinka, – atsakiau. – Jau Voterforde stengiausi kuo aiškiau šitai parodyti.

– Parodei aiškiai, bet klysti, – tarė Maikas.

– Maikai, – pasakė Lederė, – kam tu šitaip su mumis elgiesi?

– Tu pasirašei sutartį, mieloji, – atsakė Maikas. – Man nepriklauso atsižvelgti į tavo pageidavimus. Paklausk Rašytojų gildijos.

– Keipersas mums – kaip įžiebtas degtukas, – pasakė Lederė Maikui. – O mes – benzinas. Juk ir pats puikiai žinai.

– Mes abu norėjome pažiūrėti, kaip laikosi Džekas. Susirūpinome, – atsakė Maikas.

– Aš už tave meldžiausi, – pagaliau prašneko Keipersas.

– Maikai, – pasakiau aš. – Ant mano naktinio stalelio guli Biblija. Atversk Naująjį Testamentą ir surask pasakojimą apie Judą Iskarijotą. Keipersui jis turėtų nuskambėti netikėtai autobiografiškai.

– Šitas niekad žodžio kišenėj neieško, – susižavėjęs tarė Maikas.

– Tas mūsų Džekas, – pritarė Keipersas. – Vis lygina save su Jėzumi.

– Tik tada, kai susitinku žmogų, nukryžiavusį mane ir visus mano draugus, – atkirtau šaltai ir piktai. – Paprastai būnu panašesnis į Džuliją Čaild.

– Kad tave pašovė, Pietų Karolinoje rašė pirmuosiuose puslapiuose, – pasakė Keipersas ramiu ir nesmagiai tramdomu balsu. – Vos išgirdau, ėmiau rengtis skristi į Romą aplankyti tavęs ligoninėje. Kitą sekmadienį apie mūsų viešnagę netgi rašys valstijos laikraštis.

– Su nuotraukomis? – spėjau.

– Kiek man tai kainuos? – paklausė Keipersas.

– Tu tiek neturi, – atsakiau.

– Jūs neradot Džordano, – pasakė Lederė. – Todėl ir atvykot.

– Mes nė negavom patvirtinimo, kad Džordanas Eliotas gyvas, – atsakė Keipersas. – Klausėme pranciškonų. Jėzuitų. Pauliečių. Trapistų. Benediktinų. Man talkino Čarlstono vyskupas. Maikas nuolat bendravo su Los Andželo kardinolu. Kažkas negerai, visa sistema su mumis nesikalba.

– Visur išsiuntinėjome detektyvo darytas nuotraukas. Nė vienas šio miesto pranciškonas negali aiškiai atpažinti to barzdoto amerikiečio kunigo. Visi pranciškonai, su kuriais kalbėjomės, tikino, kad tas žmogus tikrai ne iš jų ordino. Tačiau jis vilki jų abitą ir klausė išpažinčių vienoje svarbiausių jų bažnyčių.

– Papasakok Džekui, kas keisčiausia, – tarė Maikas.

– Kaip tik ir ketinau, – atsakė Keipersas. – Mes sutarėme pasikalbėti su visų pranciškonų galva. Pačiu didžiausiu viršininku. Jis tiesiog gimęs vadovauti, jis elgėsi kaip kunigaikštis. Ir jis mums šneka vis tą patį. Pažiūri į nuotraukas. Niekada jo nematė. Bet paskui jis pasakė kai ką įdomaus. Jis tiesiai šviesiai mums pareiškė, kad pranciškonų ordinas ir jis pats asmeniškai visai nesidžiaugia, kai juos prispaudžia amerikiečiai, mėginą pričiupti jų ar bet kurio kito ordino narį už karo nusikaltimus Amerikoje. O tada jis paprašė mūsų išeiti. Bet, Džekai, – tęsė Keipersas, palinkęs pirmyn, – mes niekam nė neužsiminėme apie karo nusikaltimus. Mes tiesiog ieškojome Džordano. Niekam nesakėm, kodėl.

– Tai kas? – paklausiau. – Nemanot, kad ir patys pranciškonai šiuo bei tuo sugeba pasidomėti? Jie gyvuoja jau nuo tryliktojo amžiaus.

– Ar tu išdavei mus Džordanui? – paklausė Keipersas.

– Įdėmiai klausykis, Keipersai. Nebenorėsiu daugiau šito kartoti. Aš drybsojau ligoninėje kaip rąstas, – pasakiau. – Bet būčiau jį perspėjęs, jei būčiau žinojęs, kad judu atvažiuosit. Būčiau jam pataręs daryti lygiai tą, ką jis ir padarė... dingti į pogrindį, kol jums nusibos ieškoti.

– Jei nebus Džordano, nebus ir sutarties su televizija, – pasakė Maikas. – Ir filmo.

Lederė pažvelgė į Maiką.

– O Džekas turėtų dėl to baisiai nusiminti?

– Matai, jei nebus filmo, Džordanas Eliotas negaus prezidento malonės, – atsakė Maikas. – Viskas gerai suplanuota, Džekai.

– Supratau, – pasakė Lederė. – Miniserialo pabaigoje Keipersas Midltonas išprašys savo senam bičiuliui Džordanui Eliotui prezidento malonę. Paskui bus gubernatoriaus inauguracija Kolumbijoje, ir Midltono laukas vėl pagaliau susirinks, kaip gubernatoriaus Midltono sugebėjimų gydyti jo kartą sudraskiusias žaizdas simbolis.

– Ne, mažute. Kol kas viskas teisingai, – atsakė Maikas. – Bet galvok ir toliau. Pavyzdžiui, įsivaizduok Nacionalinį respublikonų suvažiavimą po šešerių metų. Arba po visų dešimties, kai Keipersas susigrums kovoje dėl JAV prezidento posto.

– Nurimk, pase, – pasakiau, liūdnai purtydamas galvą. – Jei tikrai mylėčiau savo šalį, dabar pat šveisčiau tave pro atvirą langą, Keipersai, kad ištikštum aikštėje penkiais aukštais žemiau. Bet, deja, mano patriotizmas – vienos kalbos.

– Kad ir kas bus tavo oponentas, – pridūrė Lederė, – rašysiu jam kalbas. Dirbsiu nemokamai ir duosiu interviu visiems šalies bulvariniams laikraščiams. Pasakysiu jiems kiekvienos kekšytės, su kuria miegojai pragariškos mūsų santuokos metais, vardus ir centimetrus.

– Nieko panašaus tu nepadarysi, nes tau rūpės vaikai, – dalykiškai atsakė Keipersas.

– Tada jie jau bus suaugę, ir man nerūpės, ką jie galvoja.

– Mieloji, tavo silpnybė – tai, kad visada per daug rūpiniesi, ką jie galvoja, – negailestingai smogė Keipersas. – Tu puikiai žinai, kad Motinos diena nėra mėgstamiausia jų šventė.

– Eikim prie reikalo, – tarė Maikas. – Tai ar padėsi mums rasti Džordaną, Džekai? Tu irgi pasirašei sutartį.

– Prisidėk ranką prie ausies, Maikai, – atsakiau. – Kad šįsyk tikrai gerai išgirstum. Vieną sykį jau teko skaudžiai dėl to kapotis, daugiau nebenoriu. Niekuo jums nepadėsiu, nes nekenčiu tavo draugelio Keiperso. Ar dabar viskas aišku?

– Savo jausmus man pavadintum neapykanta? – paklausė Keipersas.

– Taip, – atsakiau. – Taip labai iškalbingai juos įvardyčiau.

– Ir niekaip neįmanoma tavęs perkalbėti? – paklausė Keipersas.

– Deja, ne. Nepyk, bičiuli.

– Leisk tau tiesiai paaiškinti, Džekai, – pasakė Maikas, žvilgtelėjo į Keipersą, o šis jam linktelėjo.

– Filmui reikia Džordano, nes nė vienas mūsų nežinome visos jo istorijos. Jis – pats svarbiausias. Man reikia, kad jis prisidėtų, kitaip manau, kad jokiam televizijos kanalui filmo neparduosiu. Supratai? Čia mano profesinis interesas. Toliau – Keipersas: demokratai stengsis pabrėžti, ką jis padarė savo draugams koledže. Jie surinko nuotraukas, kur Keipersas čiuožia su Džordanu banglentėmis, o mes visi triumfuojame, laimėję valstijos futbolo čempionatą. Supranti, apie ką aš? Mačiau, kokias reklamas jie rašo. Tikra katastrofa.

– Tai visa tai niekaip nesusiję su nostalgija, draugyste ar tiesiog sąžinės graužatimi, – pasakiau.

– Niekaip, – patvirtino Lederė. – Viskas susiję tik su mėgstamiausia Keiperso tema... Keipersu Midltonu.

– Kai būni cinikė, pasidarai negraži, – pasakė Keipersas.

– Bet kur kas protingesnė, tiesa? – atšovė ji.

– Na ir žiauriam pasaulyje tu gyveni, tiesa, Keipersai? – paklausiau.

Keipersas atsakė:

– Visiems mums jis žiaurus. Kaip su juo tvarkomės – stiliaus reikalas.

– Stilių tu tai išmanai, – pasakė Lederė. – Bet, brangusis, tau visai nesiseka su turiniu.

– Pasakyk Džordanui, kad norim su juo susitikti, – tarė Maikas. – Mes bendraujame su jo tėvu. Turime jam abipusiškai naudingą pasiūlymą.

– Supratau, – atsakiau. – Mūsų filmo herojus – Keipersas.

Stodamasis ir ruošdamasis išeiti, Keipersas atsakė:

– Aš visada buvau herojus, Džekai. Tavo vaidmuo nuo pat pradžios buvo antraplanis – talkininko, draugelio, gero bičiulio.

– Mandagiai kalbėkis su scenaristais, Keipersai, – perspėjo Lederė, – nes apausim tau aukštakulnius.

– Todėl pirmiausia ir susibičiuliavau su prodiuseriu, – atsakė Keipersas. – Šmaikščiai pasakyta, Ledere. Tačiau nedrįsk man aiškinti, kaip man tvarkyti savo reikalus. Mes apsistojome „Hasslerio“ viešbutyje.

Kai jie išėjo, aš nusnūdau, o kai pabudau, naktis buvo atšalusi, ir nusileido mėlyna rasota tamsa. Vėjas nuo Tibro nešė lapų ir popieriaus kvapus. Lyg nuo virvės nutraukti skalbiniai aikštėje blaškėsi „Il Messaggero“ puslapiai su vaka-

rykštėmis naujienomis. Nuėjau prie tolimojo buto lango, vėl pažvelgiau į laikrodį ir pamačiau, kad jau tuoj devynios vakaro. Užgesinęs šviesą retai lankomame koridoriuje už savęs, sustojau ir per didžiulio keturkampio lango vidurį pamačiau, kaip kuklų Romos horizontą nušviečia grakštus Šv. Petro kupolas. Paskui tamsoje pamačiau žybtelint švieselę. Labas, sakė ji Morzės kodu. Pamojavau ir pakviečiau Lederę ateiti pas mane prie lango. Parodžiau Šv. Tomo Kenterberiečio varpinę, ir ji išvydo žiebiantis ir gęstant šviesos stulpą.

– Ten Džordanas, – pasakiau. – Štai kaip mums dabar tenka bendrauti.

– Ko jis nori? – paklausė ji.

Mūsų pusėn švystelėjo ilgesnis šviesos signalas, paskui trumpas, paskui dar vienas ilgas spindulys, o paskui stojo tamsa.

– Morzės abėcėle tai reiškia „kilo". Tai reiškia „Noriu su tavim susitikti".

– Iš kur žinosi, kur ateiti?

Aš pasikasiau pakaušį, reiškia, pranešimą gavau. Plykstelėjo trys trumpi šviesos spinduliai, paskui trys ilgi. Po kelių akimirkų pasikartojo lygiai tas pat.

– Trisdešimt trys, Ledere, – pasakiau. – Atnešk „Mėlynąjį Romos ir jos apylinkių vadovą", jis štai ten ant stalo. Atversk rodyklę, 399 puslapį. Dešiniajame stulpelyje – bažnyčių sąrašas, pradedant *Sant'Adriano.* Ji – numeris vienas. Suskaičiuok, kuri bus trisdešimt trečia.

– Trisdešimt trečia bažnyčia sąraše yra Šv. Cecilijos, Trasteverėje, – pasakė Lederė.

– Gerai, – atsakiau. – Šita bažnyčia didelė.

Vėl pasikasiau galvą, ir šviesa plykstelėjo paskutinįsyk.

– Džordanas sako labanakt. Po dviejų dienų susitiksime Trasteverėje.

– Ar jis ten gyvena?

– Nemanau, – atsakiau. – Nors nė nenutuokiu, kur jis gyvena. Jam atrodo, kad bus saugiau, jeigu aš apie jo gyvenimą žinosiu kuo mažiau.

Lederė, žvelgdama į vėjo šiaušiamą aikštę, kuria skubiai žingsniavo vienas praeivis, tarė:

– Kaip manai, Džekai, ar Džordanas vienišas?

– Manau, kad vienatvė – pati jo gyvenimo esmė, – atsakiau.

Ilgai važiavome taksi vingiuotais Romos skersgatviais, o kai įsitikinome, kad mūsų niekas neseka, liepiau vairuotojui nuvežti mus į restoraną „Galeassi" Trasteverėje. Skubiai išlipome iš mašinos ir patraukėme didžiulės, niūrios *Santa Cecilia* bažnyčios link. Nusivedžiau Lederę į dešiniąją bažnyčios pusę, po Nekaltosios Mergelės Dangun ėmimo paveikslu, nutapytu ant lubų. Senovinėmis grįstomis grindimis nuėjome prie klausyklų eilės, it kareivėliai išrikiuotos kitoje bažnyčios pusėje.

Dviejose klausyklose degė šviesa, tai reiškia, viduje sėdi kunigas, bet tik ant vienos kabėjo kuklus ženklas „Suprantame angliškai". Pamojęs Lederei palaukti manęs klauptuose, įėjau į vieną klausyklos pusę ir užtraukiau užuolaidėlę. Iš įpročio vos praskleidžiau užuolaidėlę patikrinti, ar niekas neatsekė mūsų į Trasteverę. Girdėjau, kaip Džordanas švariai itališkai prislopintu balsu duoda išrišimą pagyvenusiai romietei, tokiai kurčiai, kad jos išpažintį kuo puikiausiai girdėjo visa bažnyčia.

Užtvara nuslinko, ir pro groteles, skiriančias nuodėmklausį nuo nusidėjėlio, pamačiau pridengtą Džordano profilį.

– Sveikas, Džordanai, – pasakiau.

– Sveikas, dički, – atsakė Džordanas. – Smagu matyti, kad išsikapstei.

Paskui jis man papasakojo, kad jo vienuolyno vyresniuosius Interpolo atstovai apklausė apie pabėgėlį kunigą, ieškomą, norint apklausti dėl nusikaltimo, įvykdyto 1971 metais.

– Pranešimas galėjo ateiti iš kelių vietų, bet labiausiai tikėtina, kad arba iš mano tėvo, arba iš Keiperso Midltono.

– Tavo motina užmuštų tavo tėvą, – atsakiau. – O Keipersas beveik įtikino mane, kad jam tavęs reikia labiau, negu tau jo.

– Pasikliauti Keipersu – šiokia tokia dilema, – tarstelėjo Džordanas.

– O kur dar visa tai galėjo prasidėti? – paklausiau.

– Galbūt Maikas papasakojo bičiuliams Holivude, kad pasamdė privatų detektyvą. Galbūt tavo mama papasakojo kitiems tavo šeimos nariams. Mano tėvas tikrai galėjo pasipasakoti kai kuriems seniems bičiuliams. Galimų scenarijų – milijonai.

– Tai kas dabar bus?

– Mano abatas nori, kad kuriam laikui išvažiuočiau iš Romos, – pasakė Džordanas. – Kol audra praeis.

– Pasakysi man, kur keliauji? – paklausiau.

– Ne, juk žinai, kad negaliu, Džekai, – pasakė Džordanas. – Bet norėčiau tavęs kai ko paprašyti. Būk geras, padėk man susitikti su tėvu. Tik labai apdairiai, kuo atsargiausiai.

– Gerai, – atsakiau. – Atsivedžiau ir Lederę, ji galėtų padėti.

– Gerai. Tegu įeina į kitą klausyklos pusę, ir suplanuokim, kaip man susitikti su tėvu.

– O kada susitiksi su motina? – paklausiau.

– Jau buvom susitikę. Ji supranta, kam man reikia jį pamatyti. Aš visada norėjau turėti tėvą, Džekai. Juk žinai. O visą gyvenimą jo neturėjau.

– Per daug gerai galvoji apie tėvus, – pasakiau.

– Ne. Tiesiog man jo reikia, – atsakė jis.

Dvidešimtas skyrius

Po dviejų dienų viešbučio „Raphael“ bare laukiau atvykstant generolo Elioto. Pagaliau pasirodęs, jis rūsčiu, plėšriu žvilgsniu apmetė kambarį. Dairydamasis į kairę ir į dešinę, jis priėjo prie mano staliuko ir ištiesė ranką. Aš atsistojau, ir mudu atsainiai paspaudėme rankas.

– Kaip gyja tavo žaizdos? – paklausė generolas.

– Dėkui, jaučiuosi jau daug geriau, – atsakiau.

– Nuvesi mane pas sūnų, supratai? – paklausė generolas.

– Ne, nieko aš nesupratau, – atsakiau. – Nuvesiu jus pasivaikščioti po Romą. O Džordanas pats nuspręs, ar susitikti su jumis, ar ne.

– Bet jis juk žino, kaip aš noriu, kad viskas išsispręstų jo naudai, – tarė generolas. – Juk tikriausiai žino, kad nebūčiau taip toli trenkęsis, jei jo vis dar nemylėčiau.

– Pirmiausia jis nori pažiūrėti, ar jūsų niekas neseka, – atsakiau.

– Man tai skamba trupučiuką paranojiškai, – pasakė generolas.

– Generole, – paklausiau, – o jums neatrodo, kad šiuo atveju paranoja visai pagrįsta?

– Aš niekada nenuskriausčiau savo sūnaus, – atsakė generolas.

– Jau nuskriaudėt, – pasakiau. – Šiandien paaiškės, ar norit skriaudą atitaisyti.

– Kaip suprasti? – pyktelėjo generolas.

– Pažiūrėsim, kaip seksis.

Mudu išėjome iš „Raphaelio“ ir patraukėme *Santa Maria della Pace* bažnyčios link, kur prisiartinome prie šoninių durų, ir aš trissyk garsiai į jas pabeldžiau. Man atsiliepė trys stuktelėjimai, durys atsidarė, ir aš nuvedžiau generolą pro jas į pusapvalį prieangį ir pačią bažnyčią, kur praėjome pro paties Rafaelio grakščias sibiles gražaus marmuro altoriaus link, o paskui pro zakristijos duris, vedančias į uždarą kiemą, kur drovios vienuolės, nesusidomėjusios ir neaptarinėdamos stebėjo, kaip einame per jį. Prie pravirų durų mūsų laukė kitas *portiere*, ir aš padaviau jiems abiems dešimt tūkstančių lirų už talką.

Dabar buvome klaidžiuose Romos skersgatviuose, slaptojoje ir mano mylimiausioje miesto dalyje. Ši urveliais išrausiota Roma su giliomis vienos erdvės krautuvėlėmis, kurių savininkai kantrūs it stalagmitai sėdi už senovinių stalų, man priminė rūdžių ir ochros spalvos laukus. Nesusilaikiau neparodęs krautuvėlių, kuo nors svarbių istorijai ar architektūrai, kol klajojome gatvelėmis, netikėtai atsišakojančiomis nuo *Via dei Coronari*. Dusyk grįžome atgal savo pėdsakais, paskui netoli *Corso Vittorio Emanuele* sėdome į taksi stotelėje. Liepiau vairuotojui vežti mus į *Pincio*, netoli *Borghese* sodų.

– Na ir mėgėjiškai suorganizuota, Džekai, – pasakė generolas. – Aš dvejus metus dirbau Jūrų laivyno žvalgyboje, ir geros uodegos neatsikratysi vien žaisdamas gaudynių.

– Mes ir esam mėgėjai, generole, – atsakiau. – Meldžiu turėti mums kantrybės.

– Kas stebi, ar niekas mūsų neseka? – paklausė generolas.

– Džordanas, – atsakiau.

– Mes praėjome pro jį?

– Jau du sykius, – atsakiau. – Kaip jums Roma?

– Visai nekaip. Per daug chaoso. Šiame mieste visai nėra tvarkos, – pasakė generolas.

Paprieštaravau:

– Čia sočiai tvarkos. Bet tai – romietiška tvarka, nebūtinai suprantama pašaliečiams.

Išlipome prie *Pincio*, ir nusivedžiau generolą promenada, iš kurios matyti visa Roma. Iš ten viskas atrodė kitaip; nuo aukšto šituo kampu pasukto tako pasimatė tūkstančiai kruopščiai prižiūrimų terasų, pasislėpusių tarp miesto stogų.

Ėjome, kol pasiekėme Ispanijos laiptus, nusileidome jais, susikibę, kad nepargriūtume. Generolo ranka buvo kieta ir gyslota kaip jauno imtynininko, ir nori nenori pastebėjau, koks jis stotingas vyras, ir gerai supratau, kodėl jauni kareivėliai seka paskui tokius atsainius, nepasiekiamus žmones į mūšį. Jei jis turėjo kokių nors silpnų vietų, jos buvo gerai paslėptos.

Generolui žaidimai ėmė nusibosti, o aš pavargau ir pradėjau erzintis, bet kol pasiekėme *Dal Bologneze* Tautos aikštėje, įsitikinau, kad mūsų niekas neseka. Tačiau generolas buvo įsitempęs, ir man buvo neramu. Jis aiškiai nesugebėjo atsipalaiduoti ir laisvai šnekučiuotis, o Romoje visiškai niekas jo nedomino.

Įėjome į barą „Rosati", ir aš sumokėjau kasininkui už du *cappuccino*. Nors generolas negalėjo nustygti vietoje, jis neturėjo kito pasirinkimo, kaip tik dalyvauti šioje ilgoje, nervus tampančioje diversijoje. Bare ėmė rinktis verslininkai, kuriems prieš pietus mėgstamiausiuose restoranuose būtinai reikėjo *aperitivi*.

Generolas nenuleido nuo manęs akių, kai abu išgirdome virš galvos praskrendantį sraigtasparnį, bet išlaikė pusiausvyrą ir ramybę. Mes beveik neturėjome apie ką kalbėtis, neatverdami senų žaizdų, o tyla ėmė mane slėgti. Paprastai generolas nesibaimindavo bendrauti su žmonėmis, kuriuos žinojo jo nemėgstant. Tie žmonės nuo to labai nervindavosi, imdavo klysti, o jis tą mėgindavo išnaudoti.

– Kas bus toliau? – paklausė generolas.

– Nežinau, – atsakiau, žvelgdamas į Tautos aikštę. – Teks kantriai laukti.

– Aš visą laiką kantriai laukiu, o mes tik vaikštinėjame ratais.

Tada pamačiau skubiu žingsniu iš *Via del Babuino* milžiniškų Tautos vartų link einančią Ledere. Ji nė nepažvelgė mūsų pusėn, o generolas įdėmiai sekė jos

tiksliai išmoktą kelią per visą aikštę. Pro Tautos vartus atvažiavo mėlynas „Volvo“ universalas, pasuko Lederės link ir sustojo šalia jos. Keturi vyrai, pranciškonai kunigai, iššoko iš mašinos ir pasuko skirtingomis kryptimis nuo obelisko viduryje. Vienas kunigas sustojo, Lederė švelniai pakštelėjo jį į skruostą ir parodė, kur sėdime mudu su generolu.

– O kur jo barzda? – paklausė generolas.

– Nusiskuto po to, kai jį parodė per televiziją, – atsakiau. – Juk ir nuotraukose tą matėte.

– Jis pastambėjo, – pasakė generolas.

Kunigas ėjo mūsų link, o saulė švietė jam į nugarą, jo žingsnis buvo nedrąsus, abejingas, be jokio ryžto.

– Ar čia jis? – paklausė generolas. – Kaip seniai jo nemačiau. Ir saulė akina. Niekaip nesuprantu, ar čia tikrai jis, ar ne.

– Ar norite su juo susitikti vienas? – paklausiau.

– Dar ne, – atsakė generolas. – Pabūk, prašau. Bent jau kol susipažinsim.

– Jums nereikia pažindintis, – pasakiau. – Čia jūsų sūnus.

Artindamasis kunigas nusitraukė gobtuvą, po kuriuo riogsojo storų tamsių garbanų kupeta. Generolas ištiesė savo sūnui ranką, ir bare už mūsų staiga kilo šurmulys – iš *Dal Bolognese* gilumos įsiveržė trys vyrai. Generolas kietai suspaudė sūnui ranką, o slaptas Interpolo agentas įgudusiu judesiu užnėrė kunigui antrankius. Staiga visus įėjimus į Tautos aikštę užstatė mėlyni „Fiatai“ mirgančiomis dangiškomis šviesomis ir kaukiančiomis sirenomis.

– Juk sakiau, kad suorganizuota mėgėjiškai, Džekai, – tarė generolas. – Man užkabino siųstuvą. Sekė kiekvieną mūsų žingsnį.

– Jei viskas baigtųsi šitaip, Džordanas prašė jums kai ką perduoti, generole, – pasakiau, stebėdamas, kaip du agentai šiurkščiai tempia mūsų link Lederę. – Nieko sudėtingo. Jūs visai jo nenustebinote.

– Tegu pats pasako, – atkirto generolas, žvelgdamas į sūnų.

– Džekai, berneli, gal dabar jau paaiškink, koks mano vaidmuo visam šitam cirke? – paklausė manęs kunigas tokia ryškiai airiška tartimi, kad net italai policininkai suprato, jog jis – ne amerikietis. Jis taip pat nusiėmė tamsius akinius.

– Kur mano sūnus Džordanas Eliotas? – griežtai paklausė generolas airio kunigo.

– Nė nežinau, apie ką jūs, – maloniai atsakė kunigas, patenkintas šurmuliu ir aplink susibūrusia minia.

Interpolo būstinėje mane valandų valandas tardė apie santykius su Džordanu Eliotu, ir aš tiesiai atsakiau į visus klausimus. Nieko negalėjau papasakoti apie

kasdienį šio kunigo gyvenimą Romoje. Nė nežinojau, kuriam ordinui Džordanas priklauso, kur nakvoja ar aukoja Mišias. Bet mielai išvardijau visas bažnyčias, kuriose mes keitėmės laiškais, ir savo noru pasakiau, kad jis dėvėdavo kelių skirtingų ordinų abitus.

Celestinos Eliot taip pat laukė varginantis tardymas dėl to, ką ji žino apie pogrindinę sūnaus veiklą, bet Džordanas ir ją apgaubė ta pačia nežinojimo skraiste kaip mane. Celestina į visus klausimus atsakė su aklu, nesuprantamu įniršiu, bet nesuteikė jokios informacijos, kurios tardytojai klausė.

Ledere paleido po mažiau negu valandos tardymo. Ji pati prisipažino vaidinusi tik nežymų vaidmenį, nemačiusi Džordano nuo koledžo laikų, o su žmogumi, prisistačiusiu Džordanu, kalbėjusi tik pro klausyklos groteles. Paleista ji grįžo į mano butą *Piazza Farnese* ir, padedama Marijos, ėmė krauti Lėjos lagaminus ilgai viešnagei Amerikoje.

Vėliau Džordanas man pranešė, kad kol jo tėvas stovėjo Tautos aikštėje, stebėdamas ateinantį airį pranciškoną, pats Džordanas stovėjo terasoje virš „Raudonojo liūto" knygyno ir sekė, kaip tėvas išduoda jo pasitikėjimą. Išdavystės ir nesusipratimai buvo vieninteliai pastovūs dalykai jų bendrame gyvenime. Jis galėjo atleisti tėvui tai, kad šis pasinaudojo padėtimi, bet ne tai, kad ir vėl jį išdavė. Džordanas matė ir tėvo sutrikimą, supratus, kad spąstų išvengta, kad jis pats į juos pakliuvo. Bet tėvo veide atsispindėjo tokia kančia, kad akimirką Džordano širdyje nubudo gailestis. Džordanas stebėjo, kaip tėvas sukasi ratu, žvalgydamasis po *Borghese* sodų tarpdurius, stogus ir gynybines sienas, žinodamas, kad Džordanas jį stebi, ir suprasdamas, kad jį pergudravo ir nugalėjo sūnus, niekada nevedęs karių į mūšį. Šitaip generolas taip pat suprato, kad kuolu pervėrė savo vedybų širdį.

Vakare, kai mane paleido ir grįžau namo, stovėjau prie tolimojo lango, žvelgdamas į Šv. Tomo Kenterberiečio varpinę, bet mačiau vien tamsą. Mudu su Ledere apšnekėjome dienos įvykius. Nuo scenos Tautos aikštėje nė vienas negavome žinių iš Džordano, Celestinos ar generolo. Tą vakarą guldydamas Lėją, papasakojau jai visą savo draugystės su Džordanu Eliotu istoriją. Visi gyvenimai susiję, pasakiau Lėjai. Joks įvykis nėra beprasmis.

Užgesinęs šviesą pas Lėją, grįžau į svetainę ir įpyliau mudviem su Ledere po stiklą „Gavi dei Gavio", atšaldyto ledo kibirėlyje. Nenuoširdžiai pasveikinome kits kitą ir gėrėme tylėdami, o paskui Lederė paklausė:

– Kaip jautiesi, Džekai? Tu dar sveiksti, tikriausiai labai pavargai.

Prisidėjau ranką prie galvos, paskui prie krūtinės.

– Per visą tą sumaištį net pamiršau, kad buvau sužeistas, – atsakiau.

– Ar matai jau gerai? – paklausė ji. – Ar dar akis apsiblaususi?

Ranka prisidengiau dešinę akį ir pažvelgiau į ją kairiąja, paskui pasakiau:

– Gal tas vyrukas prie projektoriaus galėtų šiek tiek pasukioti rankenėlę... bet visai nedaug. Jau geriau.

– Paskambinau Maikui ir pasakiau jam, kad generolas buvo perspėjęs Interpolą, – pasakė Lederė. – Jam palengvėjo. Man rodos, jis įtarė, kad galėjo būti Keipersas.

– Ir serialas velkasi toliau, – pasakiau.

– Maikui patiko, – pridūrė ji. – Jam patiko, kad generolas antrą kartą išdavė sūnų. Sakė, kad primena Bibliją.

Aš atsakiau:

– Kaip baisu. Kad ir kas blogo mums nutiktų, Maiko filmui nuo to tik geriau.

Pažvelgiau pro langą, kai ką pamačiau ir nuskubėjau į koridoriaus vestibiulį, uždegiau šviesą ir sustojau įrėmintas vienintelio lango, pro kurį matėsi Šv. Petro bazilika. Kažkas siuntė signalus iš varpinės, bet jei ten Džordanas, jis pasirodė valandą vėliau nei sutartu laiku. Kad ir kas junginėjo prožektorių, Morzės kodo jis gerai nemokėjo, ir teko tris kartus pakartoti žinutę, kol šiaip ne taip ją iššifravau.

„Džordanui viskas gerai“, – sumirgėjo pirmoji žinutė.

„Telaimina tave Dievas“, – atskriejo antroji.

– Kaip manai, kur Džordanas šiąnakt? – paklausė Lederė.

– Nežinau, Ledere. Niekada nežinojau.

– Kaip jis vėl su tavim susisieks?

Man nespėjus atsakyti, pamačiau žmogystą, žingsniuojančią aikšte tiesiai mano buto link.

– Jergutėliau, – pasakiau. – Pasakyk, kad mano peršauta akis mane apgauna.

Apačioje mano namo link it vyniojamas ant meškerės artinosi generolas Eliotas.

– Gal turi šautuvą? – paklausė Lederė. – Nušauti jį, nepasiekusį durų, būtų tikra malonė.

It persdamas sudžeržgė skambutis, ir Lederė pakštelėjo mane į skruostą, sakydama labanakt. Per dvidešimt keturias valandas psichodramos jai jau gana.

Aš priėjau prie namų telefono tamsiame koridoriuje ir pakėliau ragelį.

– *Chi è*? – paklausiau.

– Džekai, – pasakė generolas. – Čia aš. Generolas Eliotas. Norėčiau užeiti. Labai prašau, Džekai.

Svarsčiau kone minutę, paskui nuspaudžiau mygtuką, atrakinantį dvejas milžiniškas *palazzo* duris. Palaukiau, kol liftas dūgzdamas lėtai užkils į penktąjį aukštą, nusivedžiau generolą į svetainę ir nė neklausęs sumaišiau jam Bombėjaus džino ir martinio su citrina, be ledo, plokščioje taurėje. Kai padaviau martinį generolui, jis tarė:

– Tavo vietoj niekada nebūčiau įsileidęs tokio, kaip aš.

– Man šovė tokia mintis. Bet esu iš prigimties šventas, ir tai visada nugali mano bjauresnius, ne tokius šiltus įpročius, – atsakiau, nė nemėgindamas slėpti pašaipos balse. – Be to, man smalsu, ko čia atėjote. Su džiaugsmu maniau, kad daugiau niekada jūsų nepamatysiu.

– Kai grįžau, viešbutyje mano žmonos nebuvo, – pasakė generolas, ir buvo justi, kad jam skaudu tą pripažinti. – Ji išsikraustė iš kambario ir paliko man raštelį. Ji mane palieka.

– Tik pamanykit. Po šitiek metų Celestina atėjo į protą, – pasakiau.

– Ji nieko man nepaliko. Aš beveik neturiu pinigų. Neturiu paso. Bilieto. Drabužių, – pasakė generolas, nedrąsiai gurkštelėdamas iš taurės.

– Bilietą ir drabužių galite nusipirkti su kredito kortele, – pasakiau jam. – O rytoj nueikite į ambasadą naujo paso.

– Neturiu kredito kortelės, – susigėdęs atsakė generolas. – Celestina rūpinosi visomis mūsų gyvenimo smulkmenomis. Aš nesinešioju piniginės. Man ji, pūpsanti užpakalinėje kelnių kišenėje, visada atrodė nekariškai.

– Padėsiu jums grįžti į JAV, generole, – pasakiau.

– Patikėjau jai visas mūsų vedybinio gyvenimo smulkmenas, – tęsė jis. – Bet šiandien tikriausiai būsiu jos netekęs.

– Mane nustebinote, – prisipažinau. – Aš nuoširdžiai maniau, kad Džordanas šiek tiek persistengia.

– Aš klydau dėl savo sūnaus. Maniau, kad jis visai neturi talento strategijai ir nesugeba greitai orientuotis. Jis mane nustebino. Iš pradžių koledže. Paskui šiandien.

– Stebindamas jus, jis susigadino gyvenimą, – atsakiau.

– Ir mano žmonai sugadino, ir man pačiam.

Mėginau įvertinti priešais sėdintį vyrą, bet jis buvo toks įsitempęs, kad darėsi nejauku atsainiai jį stebėti. Nors net dabar susitvardęs ir drausmingas, kažkas po pat paviršiumi suguro, it į butelį uždarytas piktavalis džinas, pasirengęs siautėti. Nors ir apsivilkęs civiliais drabužiais, virš „Brooks Brothers“ marškinių generolo veidas spindėjo it kietas deimantas. Žinojau, kad būti generolu – menas, pašaukimas ir nepagydoma liga. Arogancija – natūralus jų bruožas, o mėgiamiausios atostogos – penkiolika minučių prie didelio veidrodžio.

– Taigi, šiandien, – tarė generolas.

– Gerai. Pradėkim nuo šiandienos.

– Prieš kurį laiką pas mane atėjo Keipersas ir pasiūlė planą, kaip gauti Džordanui prezidento malonę, – pradėjo generolas. – Aš nustebau, nes, nepaisydamas gandų, maniau, kad Džordanas žuvo. Tikėjau jo savižudybe ar bent įkalbėjau save patikėti. Bet Keipersas man parodė nuotraukas, kur Džordanas išeina iš klausy-

klos. Visiems mums tie laikai buvo nepakeliami. Niekada taip nekenčiau jaunų vyrų ir moterų kartos, kaip jūsų su Džordanu. Ir ne aš vienas taip manau.

– Na, ir mes už jus nuolat nepoteriavome.

– Džordanas nužudė jūrų pėstininką. Ir jūrų pėstininko dukrą. Kaip garbingas žmogus, visiškai palaikau nužudytojo jūrų pėstininko artimuosius. Tiesiog toks jau aš esu.

– Tikrai elgiatės pagal prigimtį, – atsakiau. – Neturite už ką atgailauti.

– Negaliu pasikeisti. Būti jūrų pėstininku man svarbiau, negu būti tėvu, vyru ar net amerikiečiu. Jei jūrų pėstininkų vadas kada nors nuspręstų, kad prezidentas kelia grėsmę tautai, vesčiau jūrų pėstininkų batalioną per Atminimo tiltą ir atvirai pulčiau Baltuosius rūmus.

Šiose pagyrose neišgirdau aklos narsos, ir žodžiai su palengvėjimu tvirtai liejosi.

– Ir ko gi jums su jūsų pėstininkais pavyktų pasiekti? – paklausiau iš smalsumo.

– Jei pavyktų pulti netikėtai, pėstininkai būtų gerai parinkti ir turėtume pusvalandį laiko, tą vakarą įteikčiau tau prezidento galvą.

– Kaip mėtinį šokoladuką ant pagalvės, – pasakiau.

– Aš pasirinkau karišką profesiją, – kalbėjo jis. – Bet sunkiame amžiuje teko jos imtis.

– Generole, bet juk suprantate, kad jaunasis jūrų pėstininkas ir jūrų pėstininko dukra, kuri buvo su juo... jie žuvo netyčia.

– Ir mano žmona taip pat tikina. Jei šiandien būčiau suėmęs Džordaną, jis būtų teisiamas, ir pagaliau išaiškėtų tiesa. Kalbėjausi su teisininkais, jie tikina, kad Džordanui, tapus kunigu ir šitaip sugebant atgailauti, galbūt pavyktų išsisukti, nė dienos nepraleidus kalėjime. Bet tam jūrų pėstininkui ir jo draugei esu skolingas savo sūnaus teismą. Jei jie galėjo žūti, jis gali ateiti liudyti ir paaiškinti savo veiksmus, dėl kurių jie žuvo.

– Galbūt jis su jumis ir sutiktų, – pasakiau. – Bet jums pritrūko padorumo lukterėti ir pačiam jo to paklausti.

– Padorumo, – tarė generolas. – Manau, kad per Vietnamo karą mano sūnus išdavė savo šalį.

– Ir aš manau, kad tikriausiai išdavė.

– Bet mano žmona sakė, kad tu padėjai jam pabėgti.

– Jis savo šalį išdavė tyčia, – atsakiau, nepatenkintas, kad Celestina savo vyrui patikėjo tokių įkalčių. – O žmogžudystės įvykdyti nenorėjo.

– Tu padėjai žmogui, išdavusiam savo kraštą, – nusišaipė generolas. – Kas tu per amerikietis?

– Toks, kuris jums neatneštų savo prezidento galvos, – atkirtau. – Bet grįžkime prie jūsų sūnaus: Džordanui padėčiau bet kada, kai tik prireiktų, ir tą įrodžiau.

– Net jei tektų sutrypti savo šalies vėliavą, – pasakė generolas ir, atsistoję iš kėdės, ėmė vaikštinėti marmuro grindimis. Prieš atsakydamas, kruopščiai apmąsčiau visas painias klausimo detales. Visą gyvenimą pernelyg skubiai atsakinėdavau. Įžūliai atsikirsdavau visiems, kas prisiartindavo per arti.

– Iš meilės jūsų sūnui, – galiausiai atsakiau. – Taip, pone. Sutrypčiau savo vėliavą.

– Jūs su mano sūnumi neturit tų savybių, dėl kurių mūsų tauta tokia didi, – užriko generolas, ir jo balsas nuaidėjo plačiuose koridoriuose.

– Ne visas turime, generole, – sutikau. – Bet kai kurias turime.

– Jūs nekovojot už savo šalį, – vėl nusišaipė jis.

– Ką jūs, kovojome, – atsakiau. – Kaip tik to jūs ir nesuprantat.

– Kaip drįsti apie tai net pagalvoti? – paklausė generolas. – Mačiau daugybę šaunių jaunuolių, ten kovojančių mano dalinyje.

– Jie tikrai buvo nuostabūs jaunuoliai, – sutikau. – Kare visada žūva pasakiški jaunuoliai. Tai gerai žinoma, generole.

Generolas atsakė:

– Mirti už savo šalį – labai gražu, bet tu to niekada nesuprasi.

Aš atrėžiau:

– Ir jūs nesuprasite, generole. Nesmagu sakyti, bet jūs juk likote gyvas per visus savo šalies karus.

– Kuo tu tiki, Džekai? – klastingai paklausė generolas.– Ar tiki kuo nors taip šventu, kad saugotum širdyje ir jokiai jėgai pasaulyje neleistum iš to šaipytis?

Prieš atsakydamas, vėl pagalvojau. Tik po kelių akimirkų pasakiau:

– Taip. Niekada neišduočiau savo vaiko.

Generolas Eliotas žengė atatupstas, lyg būčiau jam į veidą tėškęs karbolio rūgšties.

– *Semper Fidelis*, – sukuždėjo generolas. – Tai du giliausiai į mano širdį įsirėžę žodžiai. Tikrai. Niekaip kitaip nepaaiškinsi, kas šiandien nutiko. Netekau žmonos. Sūnaus. *Semper Fidelis*.

– Tie žodžiai sugalvoti šiame mieste, generole, – pasakiau. – Ar turit pinigų? Ar rasit, kur nakvoti? Ar ko nors valgėt?

Generolas papurtė galvą.

Apkabinau jį per pečius ir nusivedžiau į koridorių.

– Generole, aš niekad nevedžiau jūrų pėstininkų būrio plėšti Kambodžos. Bet valgyti gaminu kaip pasiutęs. Turiu pilną piniginę pinigų ir laisvą kambarį su gražiu vaizdu. Gal ir neilgam, bet šįvakar pamilsite mane labiau už Čestį Pulerį.

– Už ką tu šitaip? – įtariai paklausė generolas. – Juk turėtum labiau už viską manęs nekęsti.

Nusijuokiau pakeliui į virtuvę ir ieškodamas spintelėje makaronų dėžės paaiškinau:

– Jūs man linksmai šlykštus, generole. Bet jūs – mano geriausio draugo tėvas, ir nenoriu, kad miegotumėte ant suolelio prie Tibro. Be to, šitaip galėsiu įrodyti, kad liberalai iš prigimties pranašesni už nacius. Gyvenime tokia proga pasitaiko retai.

Taigi šaltą Romos naktį generolas Eliotas sėdėjo ant taburetės mano virtuvėje, o nuo Apeninų kaukė vėjas, mažiausiųjų fontanų kraštelius padengdamas plonyčiu trapiu leduku, o mes, du priešai, pirmą sykį per savo atšiaurią, uždarą pažintį kalbėjomės kaip vyras su vyru. Priartėjęs taip arti mirties, kažkaip atsivėriau ten, kur maniau amžiams užakęs. Generolas visą dieną kamavosi. Gryniausia žodžių *Semper Fidelis* vienatvė uždžiūvo jam ant liežuvio, kai prisiminė, kaip geriausių norų turėdamas paspendė savo sūnui spąstus.

Kalbėjomės atsargiai, vengdami pačios esmės, visų pavojingų temų, kurios mus ir kalino, ir siejo, ir privedė prie niūrių šios dienos įvykių. Man atrodė, kad Pietūs nuo gimimo paėmė generolą į nelaisvę, užrakino jo būdo kameras ir niekada jo nebepaleido už gerą elgesį. Jis taip pat trykšte tryško žavesiu, būtinu kiekvienam vyrui, norinčiam greitai iškilti karo tarnyboje. Generolas skleidė šį žavesį, kol aš gaminau jam maistą ir įpyliau dar išgerti. Jis pasakojo apie savo vaikystę, apie mano senelį ir Didįjį žydą, kaip atvyko Šailos tėvai ir apie savo paties metus, kai studijavo Citadelėje.

Kai palydėjau jį į jo kambarį, abu spėjome pamatyti kits kitą taip, kaip niekad anksčiau. Mes šnekučiavomės kaip džentelmenai. Begalė nuoskaudų ir pykčio driekėsi tarp mūsų it minų laukas, bet mes atsargiai žengėme per jį ir aplink jas, sunkų vakarą ištverdami oriai.

Aš žavėjausi drąsa, kurios prireikė Eliotui, kad pasirodytų ant priešo slenksčio, o generolas atrodė dėkingas, kad atidariau jam duris.

Kai padaviau generolui rankšluosčius ir atsarginį dantų šepetėlį, jis paklausė:

– Ar Džordanas geras kunigas? Ar jis taip tik slapstosi? Žaidžia žaidimus?

Pagalvojęs atsakiau:

– Jūsų sūnus – Dievo tarnas.

Generolas netikėdamas papurtė galvą ir paklausė:

– O tau tai neatrodo keista? Ar aš taip baisiai klydau dėl savo sūnaus? Man vis rodėsi, kad jis toks pašėlęs?

Aš prisiminęs tyliai nusijuokiau ir atsakiau:

– Džordanas Eliotas buvo labiausiai pašėlęs kalės vaikas iš visų, kiek tik man teko sutikti.

Dvidešimt pirmas skyrius

Nuo tos dienos, kai atsikraustė į Voterfordą, Džordanas Eliotas buvo pramintas Kaliforniečiu. Pietų Karolinos gyventojams Kalifornija buvo vieta, kur amerikietiškoji svajonė surūgsta saulėje ir visiškai sugenda. Tai buvo uždrausta šalis, kur be saiko pataikaujama visoms žmogiškoms aistroms, o visi suvaržymai nustumiami už visų neįvardytų ribų.

Tas metas vadintas Džordano vasara. Niekas nebuvo regėjęs tokio, kaip jis. Jo šviesūs plaukai siekė pečius, ir jis spindėte spindėjo Dievo duota sveikata. Nors nebuvo įprastinio grožio, jo kampuotas veidas priminė ilgų distancijų bėgiko. Jo akys buvo narsios, bet palaužtos ir tiesiog kvapą gniaužė. Voterfordas netruks suprasti, kad Džordanas Eliotas gyvena tarsi laisvai krisdamas iš aukštai skrendančio lėktuvo. Iš Kalifornijos jis atsigabeno maištingų idėjų ir dosniai jas žarstė.

Tą vasarą, pamenu, mano draugai ir jų sielos, lengvos ir grakščios kaip antys, pasklido tarp milžiniškų didžiųjų jūros pelkių staltiesių, džiaugdamiesi žaliais turtais tokios gyvybe knibždančios žemės, kad upės kvepėjo kaip koks tobulas spartinos žolės ir kiaušinių baltymo raugas. Žemumų berniukai buvo pratę ieškoti malonumų upėse aplink Voterfordą: žvejoti kelias dienas, plūduriuoti tuzine potvynių ir atoslūgių, trinti kūdikių aliejumi ir „Mercurochrome'u" saulėje nudegusius pečius, kol tų mėnulio siūbuojamų vandenų žuvys pešdavosi dėl leidimo praryti jų kabliukus – avingalviai karosai, juodieji karališkieji ešeriai, smiltžygiai, saldieji upėtakiai – visos tos šviežios filė, auksėjančios jų keptuvėse, prikemšančios pilvus ir nuskaidrinančios kiekvieną dosnią, šviesią jų vaikystės dieną. Pelkių kraštas sočiai tenkino visus penkis berniukų pojūčius. Akis pražiūrėdavau, mėtydamas tinklą ir gaudydamas jauką upelyje, atslūgus potvyniui, o vasaros oras pripildydavo plaučius. Patikėdavau esąs jūreivis, plaukiąs prekybos laivu, jūroje gimusi vandens ir pelkių būtybė. Juodas upeliūkščių dumblas tryško pro mano kojų pirštus, girdėdavau, kaip delfinas veja kefalę į smėlio seklumą upėje.

Džordanas paveikė Voterfordą kaip kataklizmas, nors jo narsaus žygio per mūsų miestelio gyvenimą naudai ar žalai įvertinti prireiks daugybės metų. Amžininkams jis atvėrė laiko langus, tiesiai jiems prie durų atnešė žinių iš plačiojo pasaulio. Gyvenimas virto pasaka, teatru ir mitu, nes Džordanas taip norėjo.

Džordanas buvo armijos vaikis, pulkininko leitenanto sūnus, iš tų migruojančių, supanašėjusių ir iš esmės nepastebimų vaikų, kurie klajojo į bespalvius namus ir iš jų, sudarančių dvi miestelio jūrų pėstininkų bazes ir jūreivių ligoninę. Tų vaikų gyvenimai buvo tokie laikini, kad nuolatiniams Voterfordo gyvento-

jams nebuvo jokios priežasties gaišti laiko, mėginant juos pažinti. Jie tiesiog pravažiuodavo pro miestelį ir jo mokyklas kiekvieną dešimtmetį, dažniausiai nepastebėti ir nepagirti.

Keipersas, Maikas ir aš pirmą sykį pamatėme Džordaną Delfinų gatvėje, kai lėtai kulniavome į Amerikos legiono beisbolo rungtynes mokyklos stadione. Niekur neskubėjome, lėtai ėjome pagrindine prekybos gatve vieną kvapnią pietietišką dieną, kai šaligatvis taip įkaista, kad net negali prisiliesti, o visi augalai, regis, savaime užsiliepsnoja. Karštis tvyrojo visur. Prasivėrus krautuvės durims, papūsdavo šalto oro gūsis ir mus visus maloniai atvėsindavo. Bevėjėje įlankoje tvankų vidudienį, kuris tęsis amžinai, it gintare sustingę laumžirgiai nejudėdami stovėjo burlaiviai. Laikas sustojo, o kūdikiai vežimėliuose inkštė iš nepatogumo, išberti nuo karščio, stokojantys atsipalaidavusių motinų dėmesio. Vasara rašė ant čirškiančio asfalto savo vardą, aplink nesibastė nė vienas šuva.

– Kas gi čia dabar, po galais? – paklausė Maikas, pirmasis iš mūsų pastebėjęs Džordaną, skriejantį Delfinų gatve ant riedlentės, įgudusiai ir svaiginamai nardantį tarp spūstyje įstrigusių mašinų.

– Nežinau ir man nerūpi, – atsakė Keipersas, vaizduodamas abejingą, bet mes abu su Maiku pajutome jo balse abejonę. Keipersas mūsų grupėje diktavo visas madas ir tendencijas. Jis mielai priimdavo sekėjus, bet varžovų visai nenorėjo.

– Čia tas naujokas, – pasakiau. – Tas iš Kalifornijos.

Kaip gyvas nepamiršau to pirmojo Džordano Elioto vaizdo, lekiančio gatve ant pirmosios Pietų Karoliną pasiekusios riedlentės su vėjyje plevėsuojančiais bėrais karčiais. Apstulbęs žiopsojau, kaip Džordanas nardo tarp „Buickų“ ir „Studebakerių“, o visos tos Pietų gatvės akys vieningai nepritariamai perveria nepažįstamąjį. Džordanas vilkėjo maudymosi kostiumėlį, sudraskytus marškinėlius ir nupjautus teniso batelius, jis lėkė gatve triukšmingai ir išraiškingai, paišydamas sudėtingas kilpas, kurios atrodė neįmanomos ir nežmogiškos. Saulės akiniai buvo tvirtai prigludę jam prie galvos ir labiau priminė maišto ir neteisėtumo kaukę, o ne optikos prietaisą. Krautuvininkai ir pirkėjai išbėgo į mirgančią kaitros sieną į jį pasižiūrėti.

Šerifo padėjėjas Kuteris Riversas rašė baudos kvitą turistui iš Ohajo, kai pastebėjo sambrūzdį ir sušvilpė Džordanui sustoti vidury gatvės.

Šerifo padėjėjas Riversas buvo kresnas, paikas žmogus, kaip aktorius mėgėjas ieškąs minios, tad dėmesys, kurio susilaukė iš miestelėnų, kai priėjo prie ilgaplaukio bernioko, jį baisiausiai džiugino. Šerifo padėjėjas Riversas tarė:

– Nagi, nagi, ereliuk. Kas čia dabar dedasi?

– Ko reikia? Aš skubu, – atsakė Džordanas, nenusiimdamas akinių ir, regis, nė nepastebėjęs, kokią sumaištį kelia.

– Šitame sakinyje pritrūko mandagaus kreipinio, berneli, – sududeno šerifo padėjėjas.

– Kuriame?

– Ką? – nesuprato šerifo padėjėjas. – Visuose, berneli. Po galais, visut visutėliuose, jei nenori nemalonumų.

– Atleiskite, pone, – atsakė Džordanas, – bet nesuprantu nė žodžio, ką jūs sakote. Gal malonėtumėte kalbėti angliškai?

Mudu su Maiku, kartu su dar keliais minioje, nesusitvardę pratrūkome juokais.

– Berneli, – piktai atsakė šerifo padėjėjas, – nežinau, ar ten, iš kur atvažiavai, tave laiko dideliu pokštininku, bet šitais savo paistalais tampai mano nervus, o aš galiu nieko nelaukęs peršauti tau padangas.

Džordanas dėbtelėjo iš po akinių, neperprantamas, svetimas, visiškai ramus.

– Ką jis čia pasakė? – paklausė jis minios, ir ši vėl nusikvatojo.

Kuterio Riverso tartis tikrai buvo stipriai pietietiška, net ir jo žemiečiai Pietų Karolinoje sunkiai jį suprasdavo. O susierzinęs šerifo padėjėjas kalbėdavo dar greičiau, o nuo to sustiprėdavo nedidelis tarties defektas, kurio Voterfordo mokykloms taip ir nepavyko ištaisyti. Jo gerkliniai garsai buvo tingūs, o lūpiniai tokie išskydę, kad beveik negirdimi. Kai susinervindavo, jis suplakdavo žodžius į vieną neišverčiamą giją. Panosėje nusikeikęs, Kuteris išrašė baudos kvitą ir padavė jį Džordanui. Keli vyrai minioje ėmė ploti, o Džordanas įsistebeilijo į kvitą.

Tada Džordanas paklausė:

– O gimnaziją jūs baigėte?

Riversas sutrikęs atsakė:

– Beveik.

– Padarėte klaidą žodyje „nusižengimas“, – tarė Džordanas. – Ir žodyje „judėjimas“.

– Bet esmę juk supranti, – atsakė šerifo padėjėjas.

– Ką man su šituo kvitu daryti, žmogau? – paklausė Džordanas.

Braudamasis pro minią, šerifo padėjėjas Riversas šūktelėjo:

– Dėl manęs gali suvalgyti jį pietums, ereliuk.

Minia ėmė skirstytis, ir dauguma nepastebėjo, kaip Džordanas ėmė ir suvalgė baudos kvitą lengvai ir pabrėžtinai, it vežimo arklys morką. Jis sukramtė jį, paskui mažumėlę žiaugčiodamas prarijo.

– Moki žaisti beisbolą? – paklausiau.

– Moku žaisti viską, – atsakė Džordanas, pirmą sykį žvelgdamas į aukštą, perkarusį, plokščianosį berniuką, koks tais metais buvau.

– Gerai žaidi? – paklausė Maikas.

– Neblogai.

O slaptąja sportininkų kalba Džordanas pranešė mums, kad sutikome rimtą žaidėją.

– Mano vardas Džordanas Eliotas.

– Aš žinau, kas tu, – atsakė Keipersas. – Mes – antros eilės pusbroliai. Aš Keipersas Midltonas.

– Mano mama sakė, kad tau bus gėda ateiti susipažinti, – linksmai tarė Džordanas. Toks jo pasitikėjimas savimi atrodė ir kažkuo žavus, ir nejaukus.

– Aš girdėjau, kad tu keistuolis, – pasakė Keipersas. – Tu ką tik tą įrodei.

– Keipersas*! Na ir vardas. Europoje kaparėliai – tokios uogytės, kurias deda į salotas ar žuvį. Skonis kaip šūdo.

– Čia pavardė, – pašiaušė plunksnas Keipersas. – Pietų Karolinos istorijoje ji labai reikšminga.

– Apsivemsiu, – pasakė Maikas ir ėmė vaizduoti, kad vemia ant šaligatvio.

– Mano tėvas mano, kad šičia ir Eliotai – ne šūdo garas, – prisipažino Džordanas.

– Puiki Pietų Karolinos pavardė, – pritarė Keipersas. – Labai puiki.

– Taip ir žinojau, kai paskutinįsyk skridau su „Delta“, reikėjo pasiimti vėmalų maišelį, – pasakė Maikas, ir Džordanas nusijuokė.

– Aš – Džekas Makolas, – pasakiau ir padaviau jam ranką. – Šiame miestelyje Makolas – beveik visiškas niekas.

– Maikas Hesas, – pasakė Maikas ir nusilenkė. – Keipersas leidžia mums sekioti paskui jį ir šveisti jo šeimos herbą.

– Jie abu kilę iš labai gerų šeimų, – gynėsi Keipersas.

– Keipersas mus laiko baltosiomis šiukšlėmis, – pasakiau aš, – bet be mūsų jis mirtų iš vienatvės.

– Be reikalo suvalgei tą kvitą, – pasakė Keipersas. – Parodei nepagarbą įstatymui.

– Nusiveskim jį į treniruotę, – pasiūliau. – Trys mūsiškiai susitraumavę.

– O ką treneris Lengfordas sakys apie jo šukuoseną? – paklausė Keipersas.

– Jis iš Kalifornijos, – atsakė Maikas. – Tuo viskas pasakyta.

Jei į beisbolo aikštę būtume atsivedę Mau Mau genties vadą arba krepšių pynėją iš Tibeto, treneris Lengfordas būtų mažiau nustebęs.

– Nagi, o čia kas dabar? – paklausė treneris Lengfordas.

– Armijos vaikis, treneri, – pasakiau. – Jis iš Kalifornijos.

– Atrodo kaip rusas komunistas, – sukuždėjo Lengfordas.

---

* *Capers* (angl.) – kaparėliai. Čia ir kitur vertėjos pastabos.

– Jis – Keiperso pusbrolis, – pasakė Maikas.

– Tolimas giminaitis, – skubiai patikslino Keipersas.

– Sakot, iš Kalifornijos, – tarė treneris Lengfordas. – Rasim tau uniformą, sūnau, – pasakė treneris Lengfordas. – Esi žaidęs šį žaidimą?

– Šiek tiek, – atsakė Džordanas.

– Ar esi kada mėtęs?

– Porąsyk mėginau.

– Nepamiršk mandagių kreipinių, – subarė treneris Lengfordas.

– Atleiskit, – atsakė Džordanas su lygiai tokia pat intonacija ir nuotaika, kaip tartų žodį „šūdas“. Jis genialiai sugebėdavo priversti suaugusius pasijusti nejaukiai, nesielgdamas atvirai nemandagiai. Džordanas Eliotas buvo pirmasis man žinomas maištininkas, pasirodęs Voterfordo apylinkėse nuo Fort Samterio šaudynių, pirmasis, kuris valdžios atstovus laikė svetimaisiais, įsibrovėliais, kurių darbas – slopinti natūralų jaunystės džiaugsmą ir gyvenimo geismą.

Kol stebėjome, kaip jis velkasi uniformą, Keipersas mums pasakė:

– Man atrodo, nereikėjo mums vestis jo į treniruotę.

– O man jis patinka, – atsakė Maikas. – Nesileidžia skriaudžiamas. Elgiasi lygiai taip, kaip elgčiausi aš, jei tik turėčiau drąsos. O aš didžiuojuosi, jos neturėdamas.

– Jis – sportininkas. Dėl šito neabejoju, – pasakiau, apžiūrinėdamas riedlentę. – Ar norėtumėt ja pasivažinėti?

– Mama man viską apie jį pasakojo. Jau seniai reikėjo jį įkišti į pataisos mokyklą, – pasakė Keipersas.

– Pažiūrėkim, kaip jis mėtys, – pasiūliau.

– Jis – tik vargšas jūrų pėstininkų vaikis. Jie kasmet kraustosi. Pagailėkim jo, – pridūrė Maikas.

– Gerai pagalvojus, jie niekada nepritampa, – pasakė Keipersas. – Jie patys nežino, kas jie. Neturi jokios savo tėviškės. Man jų gaila.

– Jis Eliotas. Pietų Karolinos Eliotas, – paerzinau.

– Iš *puikios* šeimos. *Labai* puikios, – džiugiai pridūrė Maikas.

Keipersas nusišypsojo, akimis sekdamas į aikštę žengiantį Džordaną.

– Mesk, naujoke, – pasakė treneris Lengfordas, švysteldamas Džordanui savo pirštinę ir kamuoliuką.

– Kur tavo kepuraitė?

– Ji man netiko.

– Vis per tą nelemtą kalifornietišką šukuoseną, – atsakė treneris. – Šitaip nieko nebus. Oti, tu atmuši, sūnau. Visi kiti pasiskirstykit po aikštę.

Gaudytojas Benis Maiklzas pabaigė segtis apsaugas, tada atsitūpė už atmušėjo ir ėmė gaudyti Džordano apšilimo smūgius. Džordanas apšilo ne iškart, bet buvo aiškiai matyti, kad ant metiko kupsto stovi ne pirmą kartą. Jis nedarė nieko gudraus; tik stropiai darbavosi. Tada Otis Krydas paleido liežuvį.

Otis buvo pirmasis Pony lygos berniukas, pradėjęs nuolat ir neapsivemdamas kramtyti tabaką. Jo tėvas prižiūrėjo prieplauką žemyno vandens kelyje, ir Otis buvo strazdanotas, nudegęs saulėje, kaip būna tiems, kurie užauga tarp laivų ir gero mechaniko remontuojamų nedidelių variklių kvapo. Laivo variklį išardyti jis mokėjo taip pat puikiai, kaip rekrūtas – surinkti išvalytą M-1 šautuvą. Otis nesugebėdavo pažymėti tiesioginio sakinio dalių ar rasti X vertės paprasčiausioje algebros lygtyje. Voterfordas garsėjo savo gatvių mušeikomis, o Očio Krydo laikysena buvo išplerusi kaip skriaudiko iš prigimties.

– Anksčiau niekad nežaidžiau prieš mergaitę, – pasakė Otis taip garsiai, kad išgirdo net lauko gynėjai. – O ji dar priedo visai nieko.

Visa komanda pratrūko juokais, bet tik nervingai, prisiversdami.

Džordanas užsimojo ir paleido kamuoliuką tiesiai į Očio Krydo viršutinių dantų plombas. Tada Voterfordo berniūkščiai sužinojo, kokiu greičiu Džordanas svaido beisbolo kamuoliukus. Benis nė vilties neturėjo tą pirmąjį kamuoliuką pagauti. Jis trenkėsi į tinklinę tvorą, skardžiai dzingtelėdamas it pertempta gitaros styga.

– Ji stengėsi į mane pataikyti. Tyčia, – pasakė Otis, atsistojęs valydamas dulkes nuo kelnių ir grėsmingai rodydamas į Džordaną lazda. Bet Džordanas visiškai nekreipė dėmesio į Otį, tik pagavo gaudytojo pametėtą kamuoliuką, nuėjo prie sakų kapšelio, kelissyk mestelėjo jį aukštyn, o tarp pirštų kilo dulkės lyg pienės pūkai.

– Smūgiuok, naujoke, – paliepė treneris.

Atskriejo antras toks pat stiprus smūgis. Kamuoliukas prašvilpė per milimetrą nuo Očio kaklo, ir tas vėl neteko pusiausvyros ir atatupstas griuvo į svečių komandos atsarginių duobę.

– Oti, atmušdamas atrodai įsitempęs, – pasakė treneris Lengfordas.

– Jis pasiutęs kaip laukinis ožys, treneri, – užriko Otis.

Džordanas tarė:

– Aš tau vis dar panašus į mergaitę?

– Tai jau tikrai, Auksaplauke.

Kitas kamuoliukas pataikė Očiui į krūtinės ląstos viršų, dunkstelėjo it svaidomas peilis, atsitrenkęs į arbūzą.

Aš stovėjau su Maiku lauke ir pasakiau:

– Otis niekada nemokėjo laiku sustoti.

– Regis, būsim radę velnišką metiką, – atsakė Maikas.

– Tik klausimas: ar jis sugebės permesti per namų bazę? – pasakiau.

Otis skaudžiai atsistojo ant kojų, suriaumojo, paskui pasuko plokštelės link, mosikuodamas lazda. Ilgaplaukis berniūkštis visai neišsigando ir žengė kelis žingsnius Očio link. Treneris Lengfordas įsiterpė tarp jų ir laikė juos atstu nuo kits kito arkliškomis, mėsingomis rankomis.

– Paika šaipytis iš berniūkščio, kuris taip stipriai mėto, – pasakė treneris Lengfordas Očiui. – Ar galėsi permesti kamuoliuką per namų bazę, sūnau?

Džordanas pažvelgė mėlynomis akimis į tą vograujantį nutukėlį trenerį, kuris pragyvenimui laikė degalinę, bet trenerio darbą dirbo su nenumaldoma meile sportui ir berniukams. Džordanas jau tada gebėjo greitai įvertinti bet kurį žmogų, nors buvo nepastovaus būdo, regėjo kuo aiškiausiai, ir Džordanas pamatė gerą žmogų po ta primityvia, fašistiška išore, dažnai būdinga Pietų treneriams. Džordanas pajuto iš širdies gelmių kylantį, nenuilstamą jo draugiškumą, kai treneris Lengfordas įdėjo kamuoliuką atgal į Džordano pirštinę ir tarė:

– Na, o dabar išmušk jį iš žaidimo.

Keturiais smūgiais Džordanas be vargo išmušė Otį. Berniukai aikštėje garsiai murmėjo, gėrėdamiesi Džordano smūgių greičiu ir sproginėjančiais, ausiai maloniais garsais, kai jis krisdavo į Benio pirštinę.

Vos atvykęs Džordanas, kažkaip iš esmės užpildė Keiperso, Maiko ir mano grupelę. Paskutinėse mokyklos klasėse Džordanas tapo dešiniuoju galiniu puolėju išgarsėjusiame Midltono lauke, ir per tuos dvejus paskutinius metus pralaimėjome tik dvejas varžybas. Krepšinio komandoje Džordanui niekas neprilygo šuoliais, jis puikiai kovojo dėl atšokusių kamuolių ir pataikė tritaškį iš kampo, dėl kurio laimėjo žemutinės valstijos čempionate prieš Šiaurės Augustos gimnaziją. Jis kasmet mėtė vis geriau, virsdamas nepaprastu vyru, o jo greitų kamuoliukų greičiai baigiant mokyklą siekė beveik devyniasdešimt, ir jo komanda vos netapo čempione.

Tačiau Keipersas tądien suprato Džordano galimybes: po tais šviesiais plevesuojančiais karčiais jis įžiūrėjo retos Džordano šypsenos grožį ir pavojų, retos, nes tokios atviros ir grakščios, slepiamos maištingo, nelaimingo berniuko, regis, stojusio į karą su visu suaugusiųjų pasauliu. Keipersas pažino seksualią aurą, gaubiančią neklusnų, ryžtingą, savimi užtikrintą Džordaną. Pajutęs galimą varžovą, jis stengėsi su Džordanu susidraugauti, kol atvykėlis nekelia pavojaus.

Mudu su Maiku nė žodeliu nepasipriešinome, nes nuo ankstyvos vaikystės išmokome visada sekioti paskui Keipersą. Keipersas tai laikė viena iš savo prigimtinių teisių draugystėje, kuri nuo pat pradžių buvo nelygi. Kadangi Keipersas užaugo namuose, kur buvo gerbiama politika, jis suprato tylos ir netiesioginių

veiksmų strategiją. Jis įpiršdavo Maikui mintį, dėl kurios šis susiginčydavo su manim, ir mes abu dėkingi skubėdavome pas jį išsilieti arba susitaikyti. Dažnai jis tiesiog turėdavo lemiamą balsą, kuriuo įsikišdavo tarp susiriejusių bičiulių. Jo tironiją gaubė aksomas, mes ją branginome. Keipersas gėrėjosi išdaigomis ir pokštais, kurių mudu su Maiku įnešdavome į tvarkingą jo gyvenimą; jis retai pats ko nors reikalaudavo, o mudu su Maiku taip ir nesupratome, kad Keipersas visada gauna, ko nori. Mes tapome nepaprasto politinio instinkto įrankiais, valdomais švelniai, kilniai, bet be gailesčio. Pietuose makiaveliškas kadrilis visada šokamas minkštais bateliais, trijų ketvirtinių ritmu.

Tačiau galutinai mūsų ketverto draugystę sustiprino Skyteris Spinksas. Skyteris buvo kilęs iš žemiausiųjų Pietų baltaodžių luomų ir labai piktas. Kol jis mokėsi gimnazijoje, visi Voterfordo paaugliai siaubingai jo bijojo, nes Skyteris dažnai girdavosi bent sykį sumušęs visus mokyklos berniukus. Ypač protingi berniukai jo baiminosi, nes juos žeminti jam itin patikdavo. Jis buvo milžiniško ūgio, persidirbusio ūkininko vaiko jėgos ir gausios blogo elgesio patirties. Jis buvo nepastovus, kietasprandis, nešiojosi skustuvą ir nepaprastai lengvai susierzindavo. Skyteris buvo iš tų košmariškų bernų, dėl kurių amerikiečiams vaikystėje turėti penį yra beveik nepakenčiama.

1962 m. vasarą ypatinguoju sezono projektu Skyteris pasirinko mane. Mokyklos integracija sužadino aršią Skyterio neapykantą juodaodžiams, o už integraciją Voterforde Skyterio tėvas asmeniškai kaltino mano tėvą, teisėją Makolą. Devintoje klasėje dar buvau per mažas, kad Skyteris galėtų sumušti mane iki sąmonės netekimo, bet niekada negalėdavau ramiai praeiti pro šalį, Skyterio nesučiuptas ir žaismingai nepažemintas prieš pulką mergaičių. Jis pamėgo švelniai, žaismingai trankyti man per veidą, bet vasarai įpusėjus, jo smūgiai pamažu, bet nepaliaujamai vis stiprėjo. Mėginau vengti vietų, kur lankėsi Skyteris, bet jis tą pastebėjo, ir malonumo jam ėmė teikti netgi vaikščiojimas per gatvę, kad rastų vietas, kur bėgau nuo jo slėptis.

Per tos vasaros Pony lygą nebeliko kur slėptis, nes Skyteris niekada nepraleisdavo beisbolo varžybų. Buvau ką tik pasiekęs šešių pėdų ūgį, o svėriau šimtą penkiasdešimt svarų, buvau ištįsęs ir dar nesusigyvenęs su tokiu dydžiu. Jaučiausi minkštas ir juokingas kaip vokiečių dogo šunytis, bet Skyteris nusprendė, kad mano ūgis jam kelia augančią grėsmę. Jis jau metus nebelankė mokyklos ir dirbo automechaniku „Chevroletų“ parduotuvėje, kai išgirdo, kad pavadinau jį „spuoguotu nuosmauka“.

Tai buvo tiesa. Prasikaltau, suteršdamas Skyterio reputaciją būtent tokiais žodžiais, bet ištariau juos tarp draugų, nė nemanydamas, kad Skyteris sužinos. Vieną dieną ėjome su Keipersu, Maiku ir Džordanu, šnekučiuodamiesi apie

nuostabias ką tik 1 : 0 Samerviliui pralaimėtas varžybas. Smulkiai aptarinėjome kiekvieną žaidimo smūgį, kai privažiavo dvi mašinos, pilnos pernykščių futbolo linijos puolėjų, cypdamos sustojo, ir iš jų iššokęs Skyteris su penketu bičiulių pastojo mums kelią. Mes tebemūvėjome pirštines ir prakaitavome po varžybų. Džordanas nešėsi trisdešimt keturių colių „Louisville Sluggerio“ beisbolo lazdą, kurią aš, nevykusiai atmušęs kamuoliuką, sulaužiau, o Džordanas suklijavo lipnia juosta.

Skyteris negaišdamas ėmėsi darbo ir šniojo man skambų antausį, nuo kurio puoliau ant kelių, burnoje jusdamas kraujo skonį.

– Girdėjau gandų, kad kažkaip negražiai mane pavadinai, Makolai, – sukrankė Skyteris. – Norėjau patikrinti, ar išdrįsi tą patį pasakyti man į akis.

– Džekas man sakė, kad tave laiko visų žmonių kunigaikščiu, baltosios rasės pasididžiavimu, – pasakė Maikas, padėdamas man atsistoti.

– Užsičiaupk, žydpalaiki, – liepė Skyteris.

– Eik sau, Skyteri, – pasakė Keipersas. – Mes nieko blogo nepadarėme.

– Užčiaupk žabtus, gražuoliuk, kol jų tau nenuroviau ir nesušėriau krabams vakarienei, – pasakė Skyteris, kirsdamas man per sprandą ir vėl pargriaudamas ant žemės.

Štai tada Džordanas trinktelėjo lazda į šaligatvį, tiesiog pranešdamas Skyteriui, kad mieste yra naujokas.

– Ei, snargliaveidi, – tarė Džordanas. – Atrodai kaip iš „Clearasilio“ reklamos. O po tais spuogais žandukus turi?

Maikas liūdnai užsimerkė ir vėliau prisipažino pamanęs, kad Džordanas ką tik pasakė paskutinius savo žodžius, o Skyteris, turintis ledynmečio vegetaro intelektą, pramanys dar neregėtų žiaurių būdų, kaip kraupiai pražudyti Kalifornietį.

– Jis tave pavadino snargliaveidžiu, – pasakė Henris Autlo, futbolo komandos kietuolis.

– Žiū, koks Henris pastabus, – pasakė Maikas.

– Užsičiaupk, Hesai, – pasakė Henris, – arba nurėšiu tau šikinę ir suvalgysiu be druskos.

– Negaliu patikėti, turbūt blogai nugirdau, – pasakė Skyteris, lėtai žengdamas Džordano link, o šis tik stipriau sugniaužė lazdą. – Gal malonėtum pakartoti?

– Ne, smirdžiau, – atsakė Džordanas. – Nekartosiu, tu šlykštus puskurti bedanti subinveidi kaimieti. Ir nesiartink daugiau nė per žingsnį, kitaip visą naktį šiksi šitos lazdos nuolaužomis.

– Ojojoj, – pavaizdavo išsigandę Skyterio bičiuliai, o Skyteris garsiai nusijuokė ir maivydamasis susigūžė.

– Tu iš tų jūrų pėstininkų spiriukų, kurių kasmet atgabena į Poloko salą?

– Taip, iš tų jūrų pėstininkų spiriukų, – atsakė Džordanas. – Bet aš – jūrų pėstininkų spiriukas su beisbolo lazda.

– Atimsiu iš tavęs tą lazdą, o paskui nuspirsiu taip, kad skrisi per visą miestą, – atsakė Skyteris šnypščiančiu, piktu it gyvatės balsu. – O tada nuskusiu tave plikai.

– Tik nepamiršk pradėti nuo lazdos, šikniau tu, – tarė Džordanas.

– Neerzink jo dar labiau, – tyliai patariau Džordanui.

Henris Autlo atsakė:

– Šitam šūdukui jau galas, Makolai.

– Tu neišdrįsi man trenkti ta lazda, – puikavosi Skyteris.

– Melskis, kad neišdrįsčiau, – atsakė Džordanas ir visus pribloškė nusišypsodamas Skyteriui.

Atrodė nenatūralu, kad Skyteris nė truputėlio Džordano negąsdino ir nebaugino. Kova aiškiai buvo nelygi, suaugęs vyras kėsinosi sumušti berniuką. Džordanas tik nepaleido lazdos ir dėbsojo į Skyterį, laukdamas jo puolimo, ramus ir susikaupęs. Berniukai gatvėje tądien nežinojo, kad Džordaną Eliotą visą gyvenimą kumščiuoja suaugęs jūrų pėstininkas. Nors jūrų pėstininko jis bijojo iš visos širdies, jaunų niekšelių ir nevykėlių jis nesibaimino.

Skyteris nusivilko marškinėlius, prakaituotus ir dėmėtus nuo tepalo, ir sviedė juos vienam bičiuliui. Jis pasispjaudė rankas ir patrynė jas, o tada nuoga krūtine, ryškiais, žiauriais, elegantiškai išsidėsčiusiais raumenimis, atsigręžė į Džordaną.

– Jėzau, – tarė Henris Autlo, apstulbęs nuo to lygaus, dailiai išsivysčiusio kūno.

– Papasakok savo draugui apie mane, – pasakė Skyteris, artindamasis prie Džordano. – Jis čia naujokas, nesupranta, kad tuoj mirs.

Maikas tarė:

– Džordanai, susipažink su geru mūsų bičiuliu Skyteriu Spinksu. Mes visi juo labai didžiuojamės. Jis – mūsų miesto skriaudikas.

Mudu su Keipersu nusijuokėme, ir kurį laiką atrodė, kad Skyteris persigalvos ir puls mus.

– Aš pirmas, Skyteri, – pasakė Džordanas, vėl atkreipdamas Skyterio dėmesį į tai, kas svarbiausia. – Skyteris*? Tavo vardas – kaip to mašaliuko, kur siurbia kraują iš kūdikių šiknučių? Kalifornijoje mes visi bijojome tokio banglentininko, vardu Turkas. Kaliforniečiams tokie nevykėliai, pavadinti mašalų garbei, daug rūpesčių nekelia.

* *Skeeter* (angl.) – tarmiškas „mosquito“ – uodas – variantas.

– O Dieve, – tarė Henris Autlo. – Šitas bernelis kaip reikiant prisiprašys.

– Tik visiškas bailys pultų vyrą su beisbolo lazda, o ne su kumščiais, – suurzgė Skyteris.

– Jo, – atsakė Džordanas. – Kaip gaila, kad tau neteko susigrumti su tikru narsuoliu.

– Kumščiais, – įsakė Skyteris, – kovok kaip vyras.

– Aš tai mielai, Skyteri, – atsakė Džordanas. – Bet mes nevienodo dydžio. Ir amžiaus. Tu už mane stambesnis. Ir už Džeką. Todėl šita beisbolo lazda tik padės kovą padaryti truputį lygesnę.

– Įtariu, kad nedrįsi jos panaudoti, – pasakė Skyteris ir staiga, neįspėjęs puolė Džordaną.

Tą vakarą, kai Skyterį Spinksą nuvežė į ligoninės reanimaciją, visas Voterfordas sužinojo, kad jis klydo.

Vėliau mūsų miestelis pažins neregėtą Džordano pusiausvyros jausmą ir tvirtą laikyseną. Jo judesiai buvo žaibiški, o tądien, kai Skyteris taip žioplai puolė, Džordanas reagavo kaip rombinė barškuolė. Taip pat paaiškėjo, kad Džordanas buvo pasiruošęs kovai dar tą akimirką, kai trinktelėjo lazda į šaligatvį. O kai jau įsitempė, jis švytėjo taip susikaupęs, kad kone atrodė lyg melstųsi. Mes regėjome ne šiaip sau narsą, bet iš pačių Džordano sielos gelmių kylančią beatodairišką drąsą. Ta beisbolo lazda jis kone užmušė Skyterį Spinksą.

Džordanas žengė į šalį ir išsisuko pirmojo tiesaus Skyterio smūgio. Skyteris buvo gerai sugalvojęs – jis mėgino išversti Džordaną iš kojų taip pat, kaip pargriaudavo nestambius saugus, mėginančius jį sulaikyti per mokyklos varžybas. Iš to nieko neišėjo, kai Džordanas išsisuko smūgio ir tvirtai šniojo lazda Skyteriui per pakaušį. Nuo pirmojo smūgio buvo sukrėsta užpakalinė jo smegenų dalis. Skambėjo kaip kirviu kirtus per vištą. Bet Skyteris svirduliuodamas pakilo ant kojų, pažemintas ir įtūžęs, ir vėl, tik visai nebe taip užtikrintai, puolė Džordaną, kuris vis dar tvirtai kliovėsi sugebėjimais mojuoti lazda. Antruoju smūgiu jis sulaužė Skyteriui tris šonkaulius, ir vieno kaulo atplaiša perdūrė dešinįjį plautį. Todėl, atvykus greitajai, jis vėmė krauju.

Skyteris vis dar nesuprato, kuo viskas baigsis, ir paskutinįsyk bejėgiškai puolė Džordaną, kuris jį pasitiko su lygiai tokia pat nejaukia, nesutrikdoma ramybe. Tada Džordanas sulaužė Skyteriui žandikaulį. Taip baigėsi Skyterio, kaip miesto skriaudiko, karjera. Jis daugiau niekada nesisapnavo mažų Voterfordo berniukų košmaruose, o kitą dieną Džordano Elioto vardą žinojo visi miesto berniukai. Jis nebuvo areštuotas, nesusilaukė jokių teisinių pasekmių.

Vėliau sužinojau, kad Džordano Elioto gyvenime meilė ir skausmas ėjo greta. Mums virstant artimesniais draugais, Džordanas kelissyk matė mano pažemini-

mą, kai kvailiojo girtas tėvas, ir papasakojo man, kaip septintoje klasėje pabėgo iš namų. Jo motina klajojo Pietų Kalifornijos banglentininkų paplūdimiais, kol rado jį Ramiajame vandenyne, žvelgiantį į Aziją ir laukiantį kitos bangos. Netrukus po to ponia Eliot privertė Džordaną nueiti į kapitono Džeikobo Brilio psichiatrijos kabinetą. Džordanas daugybę kartų žodis į žodį man pasakojo tą istoriją.

Kapitonui Briliui rankos Džordanas nepaspaudė, išvis nekreipė į jį dėmesio, tik įėjo į kabinetą ir ėmė žvalgytis po jį. Daktaras ir berniukas minutę sėdėjo tylėdami, tada daktaras Brilis atsikrenkštė ir tarė:

– Taigi.

Bet Džordanui tyla nebuvo nejauki, ir jis nieko neatsakė. Jis galėdavo valandų valandas sėdėti, neišleisdamas nė garso.

– Taigi, – vėl tarė daktaras Brilis.

Bet Džordanas vis tiek nekalbėjo, tačiau atkreipė į psichiatrą dėmesį. Visą gyvenimą Džordano žvilgsnis į suaugusius buvo tiesus ir smalsus, ir jie dažniausiai neištverdavo tylaus jo atidumo.

– Tai kaip manai, kodėl mama tave čia atsiuntė? – paklausė daktaras Brilis, mėgindamas užmegzti kokį nors ryšį.

Džordanas gūžtelėjo pečiais ir tik žiūrėjo į priešais sėdintį blyškų, neįspūdingą vyrą.

– Tikriausiai dėl rimtos priežasties, – tęsė daktaras. – Man ji pasirodė labai maloni.

Berniukas linktelėjo galva.

– Kodėl taip į mane žiūri? – paklausė daktaras. – Čia atėjai kalbėtis. Dėdė Semas man dosniai moka, kad klausyčiausi.

Nusigręžęs nuo daktaro, Džordanas atkreipė dėmesį į modernų paveikslą, kuriame buvo pavaizduotas kvadratas, apskritimas ir trikampis, skirtingomis spalvomis užtepti vienas ant kito.

– Ką matai tame paveiksle?

– Prastą skonį, – atsakė Džordanas, vėl atsigręždamas į daktarą.

– Ar tu – dailės kritikas?

– Ne, – atsakė Džordanas, – bet kaip mano amžiuje, drįsčiau vadintis *aficionado*.

– *Aficionado*? – paklausė daktaras, ištęsdamas žodį. – Tu dar ir pamaiva.

– Aš moku ispaniškai, užtat man nereikia maivytis, daktare. Taip pat moku prancūziškai ir itališkai. Kai tėvas tarnavo ambasadose, gyvenau Romoje, Paryžiuje ir Madride. Mano mama labai mėgo dailę ir Romos universitete įgijo dailės istorijos magistro laipsnį. Meilę menui ji įdiegė ir man. Patikėkit, jai tas jūsų paveikslas dar labiau nepatiktų.

– Atėjai čia ne mano meninio skonio aptarinėti, – pasakė daktaras Brilis. – Mudu turėtume kalbėtis apie tave.

– Man jūsų nereikia, daktare, – pasakė Džordanas. – Tokiomis aplinkybėmis man viskas gerai.

– Tavo tėvai ir mokytojai taip nemano.

– Bet aš taip manau.

– Jiems visiems tu atrodai labai sutrikęs jaunuolis. Jie mano, kad tu nelaimingas. Ir man taip atrodo, Džordanai. Labai norėčiau tau padėti, – pasakė daktaras Brilis švelniu balsu, kuriame Džordanas neišgirdo nieko apsimestinio.

Džordanas pagalvojo, paskui pasakė:

– Man negera. Tas tiesa. Bet ne dėl to, dėl ko jie galvoja... Man reikia geresnių tėvų. Dievas siaubingai suklydo. Jis mane paskyrė ne tiems žmonėms.

– Jis dažnai taip daro, – sutiko daktaras Brilis. – Tačiau tavo tėvų reputacija – be priekaištų. O tavo – visai nekokia. Sako, kad tu neturi draugų.

– Aš pats nusprendžiau būti vienas.

– Vienišiai dažnai būna nepritapėliai, – pasakė daktaras Brilis.

Bet Džordanas buvo tam pasiruošęs ir atkirto:

– Ir psichiatrai taip pat.

– Nesupratau?

– Psichiatrai – didžiausi pasaulio nevykėliai. Mano tėvas milijoną kartų taip sakė. Netgi šiandien.

– Ką būtent jis sakė šiandien? – paklausė daktaras Brilis.

– Sakė, kad jūs tampat psichiatrais todėl, kad patys esat taip baisiai sugedę.

Daktaras Brilis linktelėjo galva ir atsakė:

– Jei kalbėsim apie mane, tavo tėvas visiškai teisus. Mano vaikystė buvo tiesiog baisi. Todėl panorėjau pataisyti pasaulį.

– Mano pasaulio nepataisysit.

– Jei leisi, pamėginsiu, Džordanai.

– Aš čia apsimetinėju. Mano tėvams nepatinka, kas aš esu. Bet jie manęs nepažįsta. Jie nieko apie mane nežino.

– Jie žino, kad mokykloje gauni tik C ir D.

– Bet mano pažymiai patenkinami, – atsakė berniukas. – Mano mokytojai net laiką sugeba sustabdyti. Tokie jie nuobodūs. Nuobodulys turėtų būti viena iš septynių mirtinų nuodėmių.

– Kas tau nuobodu?

– Viskas, – atsakė Džordanas.

– O su manim tau irgi nuobodu? – draugiškai paklausė daktaras Brilis.

– Brili, – atsakė Džordanas, nusmelkdamas jį ryškiai mėlynomis akimis, – tokie žmonės kaip tu – beviltiški. Jūs niekada nieko apie mane nesuprasit.

– Aš – penktas psichiatras, pas kurį tave atsiuntė, – pasakė daktaras Brilis, skaitydamas užrašus. – Jie visi mini tavo priešiškumą ir nenorą laikytis psichoterapijos proceso.

– Man nereikia psichiatro, daktare, – atsakė Džordanas. – Labai ačiū, kad skyrėte man laiko, bet aš turiu, kas man padeda daug labiau negu jūs visi.

– Gal gali pasakyti, ką? – paklausė vyriškis. – Man įdomu.

– Aš religingas, – atsakė Džordanas.

– Kaip?

– Aš labai religingas. Aš katalikas.

– Nelabai suprantu.

– Aišku, kad nesuprantate, – atsakė Džordanas. – Jūs žydas. Psichiatrai dažnai būna žydai. Bent jau kiek man teko susidurti.

– Manau, kad tavo gilūs religiniai jausmai – teigiamas ženklas.

– Ačiū, – pasakė Džordanas ir atsistojo. – O dabar jau galiu eiti?

– Tikrai ne, – atkirto daktaras, ranka modamas berniukui sėsti atgal. – Mama sakė, kad nerimauji dėl naujosios tėvo tarnybos vietos.

– Visai ne. Tiesiog aš su jais nevažiuosiu.

– Tau dvylika metų. Neturi iš ko rinktis. Manau, mums derėtų pagalvoti apie strategijas, kaip tau palengvinti persikraustymą.

– Jo, man dvylika metų, – atsakė Džordanas. – Ar žinot, kiek mokyklų esu lankęs? Dešimt. Ėjau į dešimt mokyklų, daktare. Ar suprantat, ką reiškia kasmet eiti vis į naują mokyklą? Baisu. Visai nieko gero. Visiškai nieko. Todėl armijos vaikiai tokie sugedę. Jie arba būna visiški subinlaižiai, arba virsta pajuokos objektais.

– Išmoksti lengvai susidraugauti, – tęsė daktaras Brilis, o jo balse vis dar girdėjosi šiokia tokia ironija. – Išmoksti savarankiškumo ir paslankumo. Išmoksti planuoti laiką, todėl būni pasirengęs, kai ištinka krizė.

– Išmoksti būti vienišas, – kimiai sukuždėjo Džordanas. – Ir viskas. Nieko nepažįsti. Išmoksti, kaip gyventi be draugų. Paskui tenka eiti į va tokį kabinetą, ir tokie kaip jūs ima klausinėti, kodėl, po galais, neturiu draugų.

– Tavo tėvas paskirtas į Poloko salą Pietų Karolinoje, – pasakė daktaras, vėl žvilgterėjęs į užrašus.

– Pietų Karolina, – nusivaipė Džordanas. – Tiesiog svajonių vieta.

– Tavo tėvas ja patenkintas. Turėtum neblogai jaustis, nes tavo tėvas daro karjerą. Kyla daug aukščiau.

– Mano tėvas manęs nekenčia, – pasakė Džordanas, vėl žvelgdamas į prastąjį paveikslą.

– Kodėl taip manai? – švelniai paklausė daktaras.

– Iš stebėjimų, – atsakė berniukas.

– Tavo mama man sakė, kad tėvas labai tave myli. Ji sako, kad jis nelabai moka tą meilę parodyti.

– O neapykantą – puikiai. Ją jis kuo puikiausiai rodo.

– Ar tėvas yra kada nors tau trenkęs, Džordanai? – paklausė daktaras ir pajuto, kaip užsidaro visi šio berniuko vartai, jis visas susitraukia.

– Ne, – pamelavo Džordanas kaip tikras jūrų pėstininkų karininko sūnus.

– Ar jis yra kada nors trenkęs tavo motinai? – paklausė daktaras Brilis.

– Ne, – vėl sumelavo Džordanas, slaptas jūrų pėstininkų karys.

– Ar jis tave užkabinėja? – paklausė daktaras.

– Taip.

– Ar jis rėkia, ar per jį visas tavo gyvenimas – vienas košmaras?

– Taip.

– Tada sugalvokim, kaip tau elgtis Pietų Karolinoje. Pergudraukim, apgaukim tą kariškį. Mama sakė, kad tėvas gali likti Poloko saloje ketverius metus, kol baigsi gimnaziją.

– Tai kas?

– Turėsi laiko susirasti draugų. Pasistenk kuo greičiau. Ieškok berniukų, su kuriais galėtum bendrauti. Gerų berniukų.

– Pietų Karolinoje? – paklausė Džordanas. – Nekvailiokit, daktare. Bus gerai, jei vaikai ten bent dantų turės.

– Lankyk visokias treniruotes. Susirask merginą. Vakarais susitik su draugais. Eik žvejoti. Tavo tėvas naujajame darbe bus labai užimtas. Jis bus labai įsitempęs. Nesipainiok jam po kojų, Džordanai. Sugalvok, kaip bet kokia kaina jo išvengti.

– Aš – jo laisvalaikio užsiėmimas, – atsakė Džordanas. – Jis nori, kad būčiau lygiai toks, kaip jis, o aš... geriau jau mirsiu.

– Kodėl čiuožinėji banglente? – paklausė daktaras. – Kodėl augini plaukus? Vien tam, kad jį įsiutintum.

Džordanas šyptelėjo ir atsakė:

– Jis tiesiog iš proto eina. Plaukus auginu dėl to. Bet banglente čiuožinėju dėl kitko.

– O dėl ko? Man įdomu.

– Nes čiuoždamas banglente pasijuntu Dievo akivaizdoje. Vandenynas. Saulė. Bangos. Pajūris. Dangus. Nemoku paaiškinti, daktare. Tarsi melsčiausi be žodžių.

– O tėvai ką nors žino apie tavo religingą prigimtį?

– Jie nieko apie mane nežino.

– Ar Bažnyčia tau visada buvo tokia svarbi?

– Ji vienintelė mano gyvenime nesikeičia, – atsakė Džordanas. – Ji guodė mane vaikystėje. Guodžia ir dabar. Vien maldoje pasijuntu nevienišas.

– Tau pasisekė, kad turi tokį tikėjimą, Džordanai. Labai pasisekė.

– Jūs žydas. Kuo jūs tikit?

– Aš žydas, – tyliai atsakė daktaras, kaklaraiščiu valydamas akinius. – Ir netikiu niekuo.

– Kaip gaila. Tikriausiai jums labai sunku, – pasakė Džordanas.

– Tu geras vaikas. Labai geras vaikas.

– Kai atėjau, stengiausi jums kuo labiau nepatikti.

Daktaras nusijuokė.

– Nepatikai kuo baisiausiai, – pasakė jis. – Man patinka kovinga tavo dvasia. Tu man patinki viskuo, išskyrus, kad meluoji.

– O ką aš jums pamelavau? – paklausė Džordanas.

– Kad tėvas tavęs nemuša. Ir kad tavo mamos nemuša, – pasakė daktaras tokiu balsu, kad Džordanas suprato, jog jis viską žino.

– Jis niekada gyvenime nė vieno iš mūsų nė pirštu nepalietė, – pasakė Džordanas, bet netvirtai ir neužtikrintai.

Daktaras ėmė ploti ne šaipydamasis, o pasigėrėjęs.

– Šaunuolis. Mes abu žinom, kad jeigu pasakytum tiesą, jo karjerai būtų galas. Suprantu, kodėl turi meluoti. Nesipainiok jam po kojų, Džordanai. Mačiau daug tokių kaip jis. Kuo jų sūnūs vyresni, tuo jie pavojingesni. Tau pakaks proto išmokti, kaip išsisukti jo kumščių. Būk už jį gudresnis.

– Pasistengsiu, – atsakė Džordanas.

– Nelabai linksmas tavo gyvenimas, tiesa? – paklausė daktaras.

– Nelabai.

– Kas blogiausia tau kada nors yra nutikę? Žinau, apie senį pasakoti negali. O mokykloje?

Džordanas susimąstė apie trumpą savo gyvenimą, kaip niekada negavo nė vieno laiško iš mokyklos draugo. Niekada nebuvo pakviestas nakvoti pas klasės draugą ir niekada nešoko su mergaite.

– Trečioje klasėje, – galiausiai pradėjo Džordanas, – į naują mokyklą atėjau vasario mėnesį. Tais metais buvo jau trečia mano mokykla. Per Valentino dieną mano klasėje buvo didelė šventė, ir mokytoja išdėliojo dėžutes su kiekvieno vaiko vardais. Rytą vaikai sumetė Valentino dienos atvirukus į dėžutes savo draugams ir simpatijoms. Paskui mokytoja skaitė vardus, ir visi ėjo pasiimti savo dėžučių. Viena mergaitė, vardu Dženetė Tetu, gavo daugiau kaip šešiasdešimt laiškelių. Ji buvo tokia miela ir graži, kad kai kurie berniukai jai parašė po keturis ar penkis.

– O tu negavai nė vieno, – švelniai tarė daktaras.

– Aš iki šiol negavau nė vieno, – atsakė berniukas. – Mano tėvas netiki Valentino diena. Jam ji atrodo skystablauzdžių šventė.

– Gaila, kad nesusitikom anksčiau, Džordanai. Kai ateisi į naująją mokyklą, sportuok ir toliau. Tėvas džiaugsis, o tau nereikės trintis jam po kojų, – patarė daktaras.

Džordanas papurtė galvą ir atsakė:

– Ne. Jis mane pasiima po treniruočių. Todėl man taip blogai. Tai – visų baisiausia. Kai lieku su juo vienas.

– Tave pasiims mama. Pažadu.

– Taisykles mūsų namuose nustato pulkininkas.

– Šitą taisyklę nustatysiu aš, – atsakė daktaras Brilis. – Arba tave pasiims mama, arba neisi į treniruotes. Be išimčių.

Vėliau Džordanas sakė negalėjęs patikėti, kad daktaras kalba taip užtikrintai, bet pasakęs:

– Sutarta.

– Tavo mama visus metus lankosi pas mane, – pasakė daktaras.

Džordanas nustebo.

– Nežinojau.

– Jai dėl tavęs labai neramu. Ir dėl savęs labai neramu.

– Na ir naujiena.

– Ji man papasakojo, ką daro tėvas. Ne, neišsigąsk. Pažadėjau jai niekam nepasakoti. Ji uždraudė man pranešti karinei vadovybei, ir visi vis tiek suprantam, kad ji niekuo nepadėtų. Tavo mama mano, kad tėvas labai tave myli, bet... jai taip pat atrodo, kad vieną dieną jis tave užmuš.

Džordanas man pasakojo, kad, išgirdęs šiuo žodžius garsiai, nors širdyje visada jais tikėjęs, jis palūžo. Pajuto kažką perskylant nežinomoje vietoje, kažkokioje tamsioje ertmėje, kurią sau susikūrė dar vaikystėje. Gyvenime jis išverkė gana ašarų, kad pripildytų nedidelį jūros žuvyčių akvariumą, bet tos ašaros buvo aršios ir vienišos. Prieš šį nediduką, malonų daktarą jos pasipylė kaip karšti šaltiniai. Ašaros sruvo, nes jo paslaptis išaiškėjo, ir šis keistas, niekuo neypatingas žmogus pagaliau privertė motiną pripažinti jų bendrą košmarą. Vaikystėje jis dažnai nubusdavo vidury nakties, kai skruostu pajusdavo vėsią drėgmę, kur nusirito ašaros. Lyg kas ant pagalvės būtų išpylęs stiklinę vandens.

– Kalbėjausi su tavo tėvu, – tyliai pasakė daktaras Brilis, kai Džordanas aprimo.

– Vaje, – pasakė Džordanas baimės ir nevilties pilnomis akimis.

– Jis viską neigė. Parodžiau jam šią daktaro ataskaitą iš pernai rugsėjo, kai tave paguldė į jūrų laivyno ligoninę perskeltu žandikauliu.

– Susižeidžiau, žaisdamas futbolą, – pasakė Džordanas.

– Taip sakei ir ligoninės gydytojui, – atsakė daktaras Brilis, duodamas Džordanui aplanką. – Bet šiemet futbolo nė nelankei. Tą patvirtino ir treneris Makenas.

– Mes šiaip sau žaidėme su keliais kareiviais, – atsakė Džordanas, stengdamasis užbėgti daktarui už akių.

– Tave sumušė tėvas, Džordanai, – atsakė daktaras. – Nebemeluok, kad jį apsaugotum.

– O ką sakė mano tėvas?

– Viską neigė. Iš pradžių elgėsi labai šaltai ir mandagiai. Paskui ėmė pykti, bet vis tiek neigė. Kai pats save įtikino, kad tikrai viską prasimaniau, tiesiog įtūžo. Žmonai ar sūnui tas įtūžis tikriausiai siaubingas.

– Tai jis taip ir neprisipažino? – paklausė Džordanas.

– Ne. Pasakiau, kad manęs nežavi karininkai ir džentelmenai, kurie įpranta meluoti.

– Taip pasakėt mano tėvui?

– Taip, – atsakė daktaras. – Aišku, jis pagrasino suspardyti mano storą jūreivišką pasturgalį.

– Jis gali taip ir padaryti, daktare, – pasakė Džordanas.

– Be abejo, gali, bet perspėjau, kad dėl to prasidėsiantis karinis tribunolas galėtų pakenkti jo karjerai. Mudu su juo susitarėme. Aš tylėsiu, jeigu jis liausis siautėjęs.

– Manot, padės?

– Ne. Bet tavo mama mano, kad taip. O tu turi padaryti, kas priklauso nuo tavęs, ir nesipainioti jam po kojų. Būk mandagus. Žaisk jo žaidimą. Kai vaizduoji kietuolį ir gudruolį, jį suerzini. Jo akyse taip nesielk. Aš nuolat bendrausiu su tavo motina. Ar galėtum nusikirpti plaukus?

– Ne. Kol kas tokio malonumo suteikti jam negaliu. Bet prieš eidamas į gimnaziją nusikirpsiu. Pažadu.

– Manyčiau, gerai sugalvojai. Sėkmės. Kartais tau parašysiu.

– Nė vienas ankstesnis psichiatras man neparašė. Juk nerašysit, tai ir nežadėkit, – atsakė Džordanas.

– Rašysiu, pamatysi, – atsakė daktaras Brilis. – Kasmet gausi iš manęs laiškelį.

Džordanas gūžtelėjo pečiais ir paklausė:

– Kada?

– Per Valentino dieną, – atsakė daktaras.

Tą vasarą Voterfordo gatvių medžių paunksnėje ir saulės nusvilintuose Oriono salos paplūdimiuose Džordanas Eliotas atėjo į mūsų gyvenimą.

Pony lygoje smūgiavome pirmose keturiose pozicijose. Maikas smūgiavo pirmas ir pirmavo lygoje taikliais atmušimais. Keipersas smūgiavo antras ir pirmavo lygoje dvigubais ir trigubais atmušimais. Džordanas smūgiavo trečias ir nuvedė komandą į valstijos finalą. Aš buvau stambiausias lygos žaidėjas ir tą vasarą dvylika kartų atmušiau kamuoliuką už ribos.

Finalinėse varžybose prieš Gryrą mes pralaimėjome 1 : 0, kai aš, žaisdamas lauko dešinėje, apakintas šviesų, nepamačiau kamuoliuko. Mane pralaimėjimas baisiai prislėgė, bet treneris Lengfordas priminė mums, kad Voterfordo Pony lygos komanda dar niekada nėra pakliuvusi į valstijos finalą. Jis man pasakė, kad laukia dar daug finalų ir kad pralaimėti reikia išmokti jaunystėje, kad vėliau mokėčiau mėgautis pergalės skoniu.

Džordanui staiga toptelėjo į galvą pasiūlyti man, Keipersui ir Maikui po varžybų pernakvoti pas jį Poloko saloje. Galėsime ilgai miegoti, sakė jis, paskui pažaisti krepšinį bazės sporto salėje ar paplaukioti Karininkų ramovės baseine. Atsiklausiau mamos, paskui per stovėjimo aikštelę atėjau pas Maiką ir Keipersą, kurie sėdėjo pulkininko Elioto mašinos gale. Džordanas sėdėjo priekyje, jo šviesūs plaukai dar buvo šlapi nuo prakaito ir nuovargio mėtant kamuoliuką. Visi graužėmės pralaimėję, todėl neįprastai tyliai stebėjome, kaip pulkininkas Eliotas kalbasi apie varžybas su treneriu Lengfordu.

– Ar prašei tėvo, kad leistų mums pas tave nakvoti? – paklausė Maikas.

– Paklausiau mamos dar prieš varžybas, – atsakė Džordanas. – Jis nepastebėtų, net jei nakvoti pasikviesčiau „Harlem Globetrottersus".

Pulkininkas Eliotas vis dar su jūrų pėstininko uniforma artinosi prie mašinos tamsintais langais. Net jo veido išraiška atrodė it užsakyta iš jūrų pėstininkų sandėlių. Jis laikėsi tiesiai, žengė grakščiai kaip pantera. Kai priėjo prie mašinos, pasirausė kišenėje raktelių, atidarė dureles, įsėdo ir įkišo raktelį į spynelę.

– Tėti, – tamsoje tarė Džordanas.

Pulkininkas Eliotas nieko neatsakė. Jis tik stipriai trenkė Džordanui tokį antausį, kad jo galva trenkėsi į sėdynę, o kepuraitė įkrito Keipersui į skreitą.

– Leidai nueiti į bazę penkiems atmušėjams. Juk sakiau nemėginti mesti to žemo kamuoliuko, kol gerai neišmokai. Ar nesakiau, maminuk? Nesakiau?

– Tėti, – tarė Džordanas, mėgindamas perspėti tėvą, kad tamsoje ant užpakalinės sėdynės sėdime mes.

Džordaną nutildęs dar vienu antausiu, pulkininkas tęsė:

– Po paraliais, praleidai tą vaiką, kuris laimėjo tašką. Jei nebūtum leidęs tam suskiui laisvai vaikštinėti, ta klaida nebūtų nulėmusi mums pralaimėjimo.

– Bet juk suklydau aš, pulkininke, – pasakiau iš galinės sėdynės, ir nustebęs jūrų pėstininkas atsigręžęs išvydo mus tris, stebinčius jį pasibaisėjusiais žvilgsniais.

– Berniukai, nežinojau, kad jūs čia. Na ir gražiai sužaidėme, o ir sezonas buvo tiesiog pašėlęs. Žinot, ką pasakysiu, šitoje mašinoje sėdi visas sportininkų branduolys, kuris šitam miestui dar parodys. Tik aš vienas šitam mieste suprantu, kaip puikiai jūs žaisit visi kartu. Sustokim ledų kokteilių. Ar nori ledų kokteilio, sūnau? – paklausė pulkininkas, žvelgdamas į Džordaną, kuris pro pravirą langą dairėsi į vis dar apšviestą aikštę.

Džordanas linktelėjo galva, supratau, todėl, kad nedrįso pratarti nė žodžio. Pulkininkas Eliotas nupirko mums po „pergalės" ledų kokteilį ir visą kelią namo buvo tiesiog žavus. Tačiau tarp mudviejų su Džordanu užsimezgė slaptas ryšys. Mes priklausėme tai pačiai sielvartaujančiai genčiai perkreiptais veidais. Stipriausia brolybė atsiranda tarp berniukų, kurie supranta abu gimę tėvams, stojusiems į karą su savo sūnumis. Tąnakt papasakojau Džordanui apie savo tėvą ir pasakiškas negandas, kurių nelaimingai mūsų šeimai užtraukė burbonas. Kalbėjomės iki saulėtekio, o Keipersas su Maiku kietai miegojo svečių kambaryje – Keipersas ir Maikas, kurie buvo laimingi vaikai, niekada nelupti tėvų.

Pasibaigus tam Pony lygos sezonui, mes visi keturi dvi savaites praleidome Oriono saloje, prižiūrimi mano senelių, Sailo ir Džinės Penės Makolų. Žvejojome pakrantės bangose, gaudėme karosus ir kepėme juos vakarienei. Tą vasarą supratau, kad mėgstu ruošti valgyti ir vaišinti draugus, kad man malonūs jų pasitenkinimo garsai, kai jie maloniai murkia prie mano virš švytinčios geležies ir ugnies paruoštų patiekalų. Galėjau naudotis senelių daržu ir, nuplovęs jūros vandeniu, suvyniodavau į aliuminio foliją kukurūzų burbuoles, apteptas sviestu, apibertas druska ir pipirais. Po žvaigždėtu dangumi kapodavome keptą jautieną su pomidorais ir okra, žirnius su sūdyta kiauliena ir jalapeno pipirais. Vaikščiodavau tvarkingomis lysvėmis, pilnomis violetinių baklažanų, arbūzų ir agurkų, ir skindavau daržoves. Mano senelis Sailas tą vasarą mums papasakojo, kad žemumų žemė tokia derli, jog gali numesti monetą ir išaugs pinigų medis.

Kas vakarą kurdavau laužą pajūryje iš kreivų jūros išmestų pagalių, o kiti berniukai valydavo dienos laimikį. Laužas kvepėdavo dumbliais ir sūriu oru, Golfo srovės aromatais, ir tie kvapai šiek tiek įsigerdavo į upėtakius ir karosus, troškinamus svieste.

Kai potvynis atslūgdavo, užmesdavome tinklus mažuose upeliūkščiuose kitoje salos pusėje. Pasikeisdami mokėme Džordaną užmesti tinklą. Keipersas parodė pirmasis, apsivijęs virę apie kairįjį riešą, paskui sukandęs dantimis du kitus sunkaus tinklo kampus suimdavo rankomis. Kad tinkamai užmestum, reikėjo abiejų rankų, dantų ir riešo. Be to, ritmo ir įgūdžio bei geros rankų ir akių koordinacijos. Džordanui nieko nestigo, ir iš penkto sykio jo tinklas išsiskleidė tobulu ratu priešais jį, dailus ir lengvas it voratinklis. Tuo užmetimu Džordanas pagavo

pirmąją baltąją krevetę ir mėlynąjį krabą. Per tą atoslūgį prigaudėme pilną ledo kibirą krevečių, ir paskui net keturis sykius gaminau jiems krevečių patiekalų. Kai krevetės baigėsi, ėjome gaudyti krabų, prigaudėme tiek, kad valgėme visą savaitę. Prikimšau keturių svarų katilą krabų ir krevečių mišinio ir iškepiau močiutės orkaitėje, pagardinęs citrinos sultimis ir česnakais, eksperimentuodamas su kajenais, paprikomis, sojų padažu ir alyvuogių aliejumi. Taip žengiau pirmuosius būsimos savo karjeros žingsnius.

Pavalgę drybsodavome aukštielninki ant smėlio ir inkšdavome iš persivalgymo malonumo. Stebėjomės sužinoję, kad Džordanas pažįsta kone visą nakties dangų. Venera buvo vakarų žibintas, kas vakarą pradedąs spektaklį. Žvelgdavome į dangų ir kalbėdavomės apie savo gyvenimą, pasakodavome nereikšmingas istorijas, nes tik tokias temoka pasakoti Amerikos berniukai.

Tą vasarą Džordanas nusivylė vieninteliu dalyku – bangų mūša naujuosiuose namuose. Jis nė nenutuokė, kad įmanoma šitaip nusivilti ištisu vandenynu, bet Atlantas visiškai nepateisino jo vilčių. Sustojęs prie savo banglentės, jis iš pradžių žvelgė į atoslūgio bangas, netikėdamas savo akimis.

– Na ir nevykęs vandenynas, – pasakė Džordanas.

– Kaip suprasti – „nevykęs vandenynas“? – paklausė Keipersas, lyg Džordanas būtų įžeidęs visą valstiją. – Tai – vienintelis vandenynas. Atlanto.

– Bet jis niekam tikęs, – pasakė Džordanas. – Jis per mažas.

– Per mažas? – nesuprato Maikas. – O būna didesnių? Juk čia vandenynas, dėl Dievo meilės.

– Ramusis – tikras vandenynas, – atsakė Džordanas. – O čia – nei šis, nei tas.

Net ir tomis pirmosiomis draugystės dienomis Džordanas gebėdavo sužadinti pietietišką Keiperso šovinizmą. Keipersas tarė:

– Tai Kalifornijoje viskas geriau negu Pietų Karolinoje?

– Tikrai taip. Kalifornijoje viskas geriau. Šita valstija – Trečiasis pasaulis, vyručiai, – pasakė Džordanas, liūdnai stebėdamas mažutes bangeles, pūškuojančias į krantą.

– Kaip gi taip? – paklausiau.

Džordanas paaiškino:

– Va šitaip. Pietų Karolina yra Pietų Oklahoma. Žemiau pulti nebeįmanoma.

– Bet juk tu Eliotas, – pasakė Keipersas. – Pietų Karolinos Eliotas. Tai – vienas garsiausių Pietų Karolinos istorijos vardų.

– Ką padarysi, – atsakė Džordanas. – Vis tiek ši valstija nevykėlė.

– Tu nepaprastos kilmės, – kalbėjo Keipersas. – Niekas nepasivargino tau papasakoti apie tavo protėvius. Iš motinos pusės ir aš Eliotas. Mes – antros eilės pusbroliai. Apie Eliotų šeimą rašomos knygos.

– Ir apie mano šeimą parašyta daug knygų, – pasakė Maikas.

– Pavyzdžiui? – pusiau nusišaipė Keipersas.

– Pradžios, Išėjimo, Karalių, Pakartoto įstatymo... – nutęsė Maikas.

– Šitos nesiskaito, – atsakė Keipersas.

– O man skaitosi, – nenusileido Maikas.

– Tai tau, o ne man.

O vieną dieną liepos viduryje, kai Pietų Karolinos krantą pasiekė išsikvėpęs Karibų uraganas, ir Atlanto vandenyne pagaliau kilo bangų, įtinkančių net ir Kaliforniečiui, Džordanas pamokė mus čiuožti banglente. Jis buvo kantrus mokytojas, pirmiausia mokė Maiką užlipti ant lentos, paskui nusiplukdė Keipersą ten, kur lūžo didelės bangos, ir užkėlė jį ant trečiosios, kuria ir pats čiuožė. Audra stiprėjo, kai aš nuplaukiau pasitikti Džordano, sėdinčio ant lentos, o mums virš galvos gūdžiai riaumojo griaustinis ir juodus kunkuliuojančius debesis raižė žaibai.

Kad neišmestų atgal į krantą, teko nardyti po bangomis, atplaukiančiomis į mane su nedidelio namuko griūties jėga. Dangus buvo tamsus, lietus talžė skruostus ir akis, o aš kapanojausi į ramesnį ruožą giliame vandenyje, kur manęs laukė Džordanas. Kai jį pasiekiau, tvirtai įsikibau į jo lentą ir kelias minutes pailsėjau, tik po to pamėginau išlaikyti banglentininko egzaminą. Mes plūduriavome ant tvinstančio vandens, nepaliaujamai teliūskuojančio po mumis. Sausumoje mačiau palmes, grakščias kaip balerinos, lankstančias žemėn galvas, lyg droviai paklūstančias.

– O kaip žaibai? – paklausiau, kai dangus plyksėte plyksėjo.

– Tokių, kaip mes, žaibai netrenkia, – užtikrintai atsakė Džordanas.

– Kodėl? – paklausiau.

– Mes ant bangų, Džekai, – subarė Džordanas. – Čia ne fizikos pamoka. Todėl nesiblaškyk. Stebėk mane. Pasirink bangą, kuri tau patiks. Su kuria galėsi susilieti. Man patinka ta trečioji. Dabar žiūrėk. Svarbiausia – laiku pataikyti.

Sekiau Džordano žvilgsnį, matuojantį trečiąją bangą, kai ji ėmė atsargiai kilti po mumis. Jai augant ir stiprėjant, Džordanas ėmė drąsiai plaukti, kol lenta įsirėžė į vandenį, lygiai tokiu pat greičiu, kuriuo banga nešė lentą. Kai lenta iškilo, Džordanas atsistojo ant kojų, susikūprinęs, bet atsipalaidavęs, ir nuplukdė lentą bangos šonu lyg atsargus žmogus, pirmą sykį kyląs liftu. Lenta perrėžė vandenį it peilis liną, ir Džordanas iškilo aukštai į orą, paskui krito stačiai žemyn, kai banga išrideno jį į krantą. Atrodė, lyg Džordanas jotų smėliu ant liūtės nugaros.

Jis laikėsi palinkęs, bet pusiausvyras, girdėjau, kaip Maikas su Keipersu ant kranto jį sveikino, kai įtūžusio balto vandens puta jį nusivijo, nunešė iki pat balto smėlio, kur jis lengvai ir grakščiai it moteris, sėdanti į ložę operoje, nulipo nuo lentos.

Džordanas parplaukė pas mane, kilsteldamas lentą virš bangų, nukreiptą tiesiai į viršų, o pats beveik visai iškildamas iš vandens. Bangoms, rodės, galo nebus.

– Ar šitos bangos tokios pat geros, kaip Kalifornijoje? – užrikau, kai Džordanas priplaukė prie manęs, ir aš įsikibau į lentą.

– Jos ir yra iš Kalifornijos, – suriko man Džordanas. – Jos pasiklydo. Jų vieta – Ramiajame vandenyne. Jos tikriausiai atvažiavo pagal studentų mainų programą, ar ką.

– Paskutinė Pietų Karolinos banga tikrai parodė tau, ką moka, – pasakiau.

– Šitos bangos – be tvarkos. Kalifornijos bangos atplaukia po septynias. Paprastai plauki trečiąja arba ketvirtąja, nes jos pačios didžiausios. O čia – chaosas.

– Ramusis vandenynas atrodo baisiai lengvai nuspėjamas, – užrikau per vėją ir bangas. – Be nuomonės.

– O Atlantas – snobas, antrarūšis vandenynas, – suriko Džordanas, bet jis ir vėl ėmė tyrinėti atplaukiančias bangas. – Būtų nieko, jei kasdien prie kranto siaustų uraganai. Bet Ramiajam jis niekada neprilygs. Dabar tu čiuožk, Džekai. Matai tą ketvirtąją bangą? Neišsigąsk, kai iškris jos dugnas. Tada lenta pakliūva į bangos širdį. Tik iš pradžių ištiesk kelius. Nepamiršk, svarbiausia – paviršiai.

– Paviršiai? – paklausiau.

– Pamąstyk, – atsakė Džordanas, stipriai stumteldamas mane bangos link. – Paaiškės savaime.

Tą vasarą išgarsėjome kaip berniukai, pažaboję audrą, uragano raiteliai, kurie išmoko čiuožti banglente ant kone didžiausių tais metais į krantą dužusių bangų. Tą popietę pagavau penkias bangas, ir nuo tada vanduo man atrodo visai kitoks. Trissyk kritau, ir nuo tada kristi man reiškia visai ką kita. Mane įtraukė milžinė banga, apvertė, trenkė per galvą banglente, o paskui nevaldomai rideno vandenimis, taip išmušdama iš pusiausvyros, kad visai nebežinojau, kas kurioje pusėje. Supanikavęs gurkštelėjau vandens, kaip pasiutęs kapanojausi, paskui staiga stačias išnirau, nustebau, o tada mane pargriovė pečius užgulusi banga. Tądien vandenynas buvo klaikus. Bet Džordanas mus išmokė, kad vandenyną galima pažaboti, jis nėra nesutramdomas. Jis vis pabrėždavo, kad reikia gerbti ir bangos, ir lentos paviršius. Bet koks sportas, aiškino jis, yra paprastas, jei jį išskaidai į paprasčiausią fiziką.

Džordanas buvo ir pakvaišėlis, ir narsuolis, ir nors Keipersui Džordano pasiutimas atrodė įtartinas, mudu su Maiku juo žavėjomės. Džordano meilė siautuliui, jo nenumaldomas poreikis gyventi nuolatinėje įtampoje, troškimas išgyvenimų, kurių kiti žmonės nepatiria, mums tą vasarą atnešė tokių nuotykių, kurių anksčiau nė įsivaizduoti negalėjome. Visą gyvenimą didžiausia Džordano baimė buvo būti gyvam palaidotam toje negilioje amerikietiškoje neviltyje ir

atbukime, kur nieko nebejauti, kur gyvybė – tik įrodomas faktas, o ne bilietas į stebuklų spektaklį. Džordanas ne šiaip sau ieškojo aštrių pojūčių, bet veikloje jis įžvelgė eleganciją, kurios nerado niekur kitur.

Tą vasarą mes keturiese įsiropštėme į vandens bokštą miesto viduryje, nes Džordanas norėjo pažvelgti į Voterfordą iš paukščio skrydžio. Užšokome ant krovininio traukinio ir nuvažiavome iki pat Čarlstono, paskui atgal važiuoti susistabdėme arbūzų vežimą, kupiną saulėje nunokusių vaisių. Džordanas labai mėgo toli plaukioti ir dusyk nustebino Sailą Makolą, nuplaukdamas nuo Poloko salos iki pat Oriono, aštuonių mylių atstumą, stačiai laivų kanalu. Bet Džordanas vandeniu judėjo grakščiai ir žaismingai kaip ūdra. Jis buvo stiprus plaukikas, kokio net Sailas nebuvo regėjęs, ir nebijojo gelmių, potvynių ar ryklių. Kai plaukdavo, atrodydavo susiliejęs su paslaptinga jėga, stumdančia potvynius. Atrodė gimęs iš mėnulio ir vandens, kai plaukdavo iš vienos salos į kitą.

Vieną vidurnaktį, kai visi nakvojome pas Maiką, Džordanas įkalbėjo mus apsimesti, kad esame prancūzų pasipriešinimo dalyviai, Šarlio de Golio pasiųsti į savižudžių misiją. Mūsų užduotis buvo susprogdinti Paryžiaus Pont Nefo tiltą kaip tik tada, kai Hitleris eis per jį su pergalinga Reicho armija. Džordanas pagamino netikrų, bet tikroviškai atrodančių bombų, kurias liepė mums visiems priklijuoti prie Voterfordo tilto vandeniui nelaidžia juosta. Mes nėrėme į vidurnakčio vandenį kojomis žemyn, kiekvienas nešinas netikrų petardų paketais, kruopščiai suvyniotais ir labai panašiais į dinamito lazdeles. Prieš leisdamas mums grįžti atgal į miesto prieplauką, Džordanas priplaukė prie kiekvieno patikrinti, kaip atlikta užduotis, ir likęs visais nepatenkintas, jis iš naujo priklijavo visus netikrus sprogmenis po vandeniu, kaip tikras perfekcionistas. Galiausiai mums bežiūrint paleido žadintuvą ir netikrą dagtį, nutiestą per miestą iki ten, kur buvome paslėpę rankšluosčius ir drabužius ant jachtos, išvilktos į sausumą, denio. Mūsų bendras operacijas Džordanas suplanuodavo iki smulkmenų. Mums grįžtant atgal į miestelį ir į savo gyvenimą, Džordanas pažvelgė į laikrodį ir tarė:

– Jau.

Visi atsigręžėme, žinodami, kad tiltas susprogo, ir sudraskytas fiurerio kūnas nugrimzdo į Senos dugną.

Džordano susižavėjimas anarchija ir bėglio nuostatos ne visiems patiko, ypač Keiperso pasaulio suvokimui. Keipersui Džordanas buvo vienintelis pažįstamas berniukas, kiekviena kūno pora keliantis pavojų. Keipersas savo pusbrolių klane niekada nebuvo pastebėjęs maištingos prigimties apraiškų. Džordanu jis žavėjosi ne tik asmeniškai, bet ir moksliškai, nes nepažinojo jokio Elioto ar Midltono, kuris nebūtų iki širdies gelmių konservatyvus ir džentelmeniškas. Bet Džordanas paaiškino Keipersui, kad jų protėviai kadaise ėmėsi atsikratyti Anglijos karaliaus

valdžios, o kai kurie kovojo su Frensiu Merionu prieš raudonšvarkius maliarijos pelkėse į šiaurę nuo Čarlstono.

– Mūsų šaknys maištingos, mūsų protėviai – tie, kurie plaukė prieš srovę, – pasakė Džordanas Keipersui. – Mūsų protėviai šaudė iš patrankų, kai Pietūs puolė Fort Samterį. Aš savo dvasia daug panašesnis į mūsų protėvius negu tu, Keipersai.

– Tą parodys tik laikas, – atsakė Keipersas, nepatikėjęs nė vienu Džordano žodžiu.

Kai rugpjūčio pabaigoje stojo pilnatis, mes nusprendėme nuplaukti jos pasitikti ir nuplaukėme taip giliai, kaip dar niekada. Džordanas yrėsi ant banglentės pro bangas į juodą vandenį už ketvirčio mylios nuo kranto. Lėtai plaukėme greta jo, kartais įsikibdami lentos ir pasivėžėdami kaip prielipinės žuvelės ant ryklio.

– Čia jau pakaks gylio, – perspėjo Keipersas.

– Dar trupučiuką, – ragino Džordanas.

– Mes pačioje JAV ryklių sostinėje, – tarė Maikas.

– Bet nepriklausome jų mitybos grandinei, – atsakė Džordanas.

Dvidešimties pėdų gylyje Džordanas nučiuožė nuo lentos, ir visi keturi žiūrėjome, kaip vandens paviršiuje žaidžia mėnesiena. Ji apgobė mus savo nėriniais ir mums bežiūrint liejosi per Atlantą lyg vynas iš apverstos taurės. Kybojome naivūs kaip masalas, o potvynis bėgo mums per kojas. Tolumoje buvo matyti sargo namelis, kur sėdi mano senelis, skaitydamas knygą ir klausydamasis kantri muzikos per radiją. Nuplaukėme taip toli, kad namelis atrodė lyg į sausumą išmestas laivas. Šitaip apšviesti, jautėmės pasislėpę tame mėnesienos prisodrintame vandenyje kaip perlai austrių minkštime. Keturių širdžių plakimas priviliojo juodąjį jūrų ešerį, stauridę ir po mumis medžiojusį merlangą.

Už dvidešimties jardų nuo mūsų staiga garsiai atsiduso delfinas, ir mes krūptelėjome.

– Delfinas, – pasakiau. – Dėkui Dievui, ne didysis baltasis.

Paskui iš vandens iššoko kitas delfinas ir atplaukė pas mus. Prie lentos artinosi ir trečias, ir ketvirtas, jutome, kaip mus iš apačios tyrinėja didžiuliai šešėliai. Ištiesiau ranką ir paglosčiau vienam iš jų nugarą, jo oda buvo tamsiai žalia, bet kai prisiliečiau, delfinas nėrė, ir mano ranka tekliudė mėnesėtą vandenį, kur jį it šilką perrėžė nugaros pelekas. Delfinai aiškiai užuodė vaikystės potvynį jūroje ir išgirdo berniukais kvepiančiame vandenyje pragydusius hormonus. Visi tylėjome, o delfinai suko apie mus ratus. Jų viešnagė buvo kažkas taip reto ir tobulo, kad instinktyviai neprašnekome, o tada, taip pat netikėtai, kaip pasirodę, delfinai nuplaukė sau, į pietus medžioti žuvų.

Visi prisiminsime tą naktinį pasiplaukiojimą bangomis, kol būsim gyvi. Buvo metai prieš gimnaziją, kai stovėjome ant paties slidaus kraštelio tarp vaikystės ir suaugusiųjų pasaulio, gėrėdamiesi savo narsa, kai plūduriavome, nestebimi ir nesaugomi suaugusiųjų akių, valdomi vien abejingų žvaigždžių ir likimo. Tai buvo tyriausios laisvės akimirka ir svaigiausias džiaugsmas, kokį tik man kada yra tekę patirti. Tą delfinų naktį įkūrėme nebylią broliją. Kiekvienas begalę kartų vaizduotėje grįšime prie tos banglentės, į tą naktį, kai laimė atrodė tokia apčiuopiama.

Visą valandą plūduriavome nešami savos Golfo srovės, kalbėdamiesi apie dar nenugyventą gyvenimą, juokaudami, kaip berniukai dalijasi ir intymiais dalykais, ir braunasi į širdis.

Pradėjęs man ir Lederei pasakoti apie pietietiškąjį miniserialą, Maikas vis grįždavo į tą naktį.

– Kas tą naktį paklausė apie savižudybes? – paklausė manęs Maikas.

– Keipersas, – atsakiau prisiminęs. – Jis klausė, kaip kiekvienas iš mūsų nusižudytume, jei galėtume patys pasirinkti.

– Ką aš sakiau? – paklausė Maikas. – Kokia šūdina mano atmintis.

– Alkoholiu ir tabletėmis, – atsakiau. – Pavogtum butelį mėgstamiausio tėvo burbono ir buteliuką mamos migdomųjų.

– Ir dabar labiausiai norėčiau šitaip, – atsakė Maikas.

– Aš pasakiau, kad paleisčiau kulką sau į galvą. O Džordanas savo savižudybę buvo nuodugniai suplanavęs.

– Tiek dar pamenu, – atsakė Maikas.

– Jis pasakojo, kad pavogtų valtį iš Poloko salos prieplaukos. Būtų jau išsiuntęs tėvams laišką, kuriame parašytų, kaip labai myli motiną ir kaip baisiai nekenčia tėvo. Tėvą laikytų kaltu dėl savižudybės. Pavogęs valtį, jis išplauktų į jūrą, kol baigtųsi degalai. Tada pamažu susipjaustytų riešus ir arterijas, labai kruopščiai ir metodiškai. Pritaškytų kraujo pilną valtį, nes norėtų, kad tėvas matytų savo sūnaus kraują. Ėmęs silpti, jis persisvertų per valties kraštą ir atiduotų savo kūną Kahunai, bangų dievui. Žinojo, kad tėvas pasiustų, neturėdamas, ką palaidoti.

Lederė paklausė:

– Jis visa tai žinojo aštuntoje klasėje? O kaip Keipersas būtų nusižudęs?

– Paprasčiausiai. Jam nė į galvą neateitų žudytis. Tai – bailių išeitis, o jis mieliau susigrumtų su visomis jam kilsiančiomis problemomis.

– Ak, koks kilnus, – pasakė Lederė.

– Tu neobjektyvi, – atsakė Maikas.

– Tiesa, – sutiko ji. – Vargšas Džordanas. Mes tikriausiai nė nematėme, koks jis nelaimingas.

– Bus puiki scena, – atsakė Maikas.

Bet aš žinojau, kad iš visų, tą vakarą plūduriavusių ant banglentės, svarbiausias buvo Keipersas. Keipersas gyveno visiškai užsidaręs savo svajonėje, kad yra nebaigtas darbas. Jis vienintelis iš mūsų įdėmiai sekė, kaip jam pačiam sekasi eiti per gyvenimą. Jis nepažino abejonių savimi. Jis visada tiksliai žinojo, kur eina, ir meistriškai navigavo pakrante.

Vėliau sužinosime, kad netyčia pastojome Keipersui kelią. Tą vasarą mūsų draugystė ypač sustiprėjo. Bet mūsų draugystės istorija nokins karčius vaisius ir vieną dieną privers raudoti visus, kas mus mylėjo.

Ketvirta dalis

Dvidešimt antras skyrius

Vaizduotė – skaisčiausias sielos porcelianas. Nenumaldomai artėjant dienai, kai nusivešiu Lėją į pamirštos savo praeities karalystę, pajutau, kaip nesulaikomas srautas pralaužia prisiminimų šliuzus. Būdamas kelionių rašytojas, savo talentą pritaikiau tam, kad pats pasprukčiau nuo to, kas širdžiai mieliausia. Nenuleisdamas akių nuo horizonto, vis sprukdavau, jei kas šūkteldavo atidžiau patyrinėti savo lizdą. Visas mano profesinis gyvenimas priklausė nuo to, kaip nuoširdžiai nutrauksiu saitus su praeitimi. Rašiau apie pasaulį, o gimtinė mane skatino keliauti jo pažinti. Mano galva mirgėjo tūkstančių nepažįstamų miestų ir miestelių šviesomis, juos įsimindavau iki ryškiausių smulkmenų, lengvai galėjau pasakoti apie uostus, kur į lauko turgus atkeliaudavo pipirai ir mandarinai, sukrauti į juodas laives, ar apie aprūkusius Rytų turgus, kur jaunas merginas parduodavo į prostituciją, o beždžiones – mėsai, ar apie vietas, kur žmonės, palinkę virš taro kortų, pasakodavo istorijas kalbomis, regis, visai neturinčiomis balsių.

Bet Voterfordas gulėjo palaidotas, ir daugelis jo istorijų tyvuliavo mano pasąmonėje. Širdies gelmėse girdėjau suskambant tolimą oratoriją, kai iš trupinių rinkau savo praeitį lyg muzikos kūrinį ir dalijausi juo su Lėja. Lėja brangino kelias mano papasakotas istorijas iš Voterfordo, galbūt todėl, kad instinktyviai juto, jog jos atveria istoriją, kur vieną dieną Lėja ras save. Vis jai kartojau, kad pasaulyje nėra nieko gražesnio už istoriją, tačiau pats tapau svarbiausio jos vaizduotės teksto cenzoriumi.

Tris mėnesius iki skrydžio į Ameriką stengiausi papasakoti Lėjai viską, kas padėtų jai suprasti ir ištverti jos laukiantį išmėginimą šeima. O išgirdusi istorijas, Lėja dažnai skubėdavo pas Ederę ir išklausydavo jos pasakojimo apie tuos pačius prisiminimus. Lederės atmintis dažnai buvo rūstesnė ir kiečiau sukalta.

Lederės Voterfordas buvo dusinančio orumo sostinė. O manasis virto maskaradu beprotybės ir netikėtumo tema. Iš jų dviejų Lėjos mintyse ėmė kilti horizonto linija su dviem varpinėmis.

Lėktuve iš Europos į Atlantą ištraukiau iš krepšio odinį nuotraukų albumą, ypatingą, nes laikytą užrakintą visus tuos metus, kol slėpiau nuo jos praeitį. Atverčiau jį ir parodžiau jai savo močiutės ir senelio nuotrauką priešais jų sargo namelį Oriono saloje, jos dėdžių nuotraukas, ir apie kiekvieną trumpai papasakojau tą, ką žino tik artimiausi žmonės, o lėktuvas skrodė skaisčiai mėlyną dangų.

Būdama stropi, pareiginga mergytė, Lėja įsidėmėjo visų tolimų ir artimų giminaičių veidus ir vardus.

– Kas čia, tėveli? – paklausė Lėja, žvelgdama į išblukusią spalvotą momentinę nuotrauką.

– Čia aš, Maikas Hesas ir Keipersas Midltonas pirmoje klasėje.

– Tu mažesnis negu aš dabar, – pasakė ji.

– Toks jau tas laikas, – atsakiau, žvelgdamas į savo atvaizdą, darytą daugiau kaip prieš trisdešimt metų. Prisiminiau tą akimirką, kai Keiperso mama mus nufotografavo, ir „Pecan Sandies“ skonį, nes mama tais metais kasdien jų įdėdavo į mano priešpiečių dėžutę.

– Kas čia? – paklausiau.

– Gražus šuniukas, – atsakė Lėja.

– Ne bet koks šuniukas.

– *Čia* Čipė, Šaunusis šuo, – aiktelėjo Lėja. – Bet tėveli, ji tokia mažutė ir meilutė. O aš maniau, kad Čipė buvo bent senbernaro dydžio.

– Ne, – atsakiau. – Ji kasnakt miegodavo ant mano pagalvės. Mama ateidavo, išspirdavo ją lauk, nuvarydavo laiptais žemyn, bet kai rytą pabusdavau, Čipė visada būdavo šalia.

– Ar čia mama? – paklausė Lėja, rodydama į išsipusčiusią mergaitę liūdnomis akimis.

Linktelėjau galva.

– Tikrai taip. Čia ji trečioje klasėje, atėjo parodyti mano mamai savo naujų juodai baltų batukų. Todėl ir rodo pirštu į kojas.

– Tėveli, kaip man nekantru, – pasakė Lėja, spusteldama man ranką. – Niekada nė nesvajojau susitikti savo gimines. Kaip manai, ar aš jiems patiksiu?

– Jiems net seilė nutįs.

– O čia gerai? – nesuprato Lėja.

– Jie išbučiuos tavo romietišką šiknutę.

– Negražus žodis. Mokėk tūkstantį lirų.

– Jau nebe, – atsakiau. – Mes jau tuoj leisimės. Nuo šiol bus doleris.

– Ar mus pasitiks Lederė?

– Ne, – atsakiau. – Atlantoje mus patikrins muitinė, o ji lauks Savanoje.

– Ar tu džiaugiesi, kad grįžti gyventi į Voterfordą, tėveli? – paklausė manęs dukra.

– Mane šiurpas krečia, – prisipažinau, paskui pridūriau. – Bet Voterforde bent jau ramu. Ten nieko ypatingo nevyksta.

– Voterfordas visas ypatingas, – atsakė Lėja, ir pamačiau, kad ji kalba tiesiai į nuotraukų albumą.

Prieš leidžiantis nužvelgiau žalias Džordžijos kalvas ir pasislėpusius ežerus, mėgindamas suvaldyti jaudulį.

Paskui stebėjau, kaip dukra varto mano praeities nuotraukas, ir supratau, kad užauginau vaiką, išsiilgusį bet kokios žinelės iš namų, ir kad teks pamiršti savo paties baimę.

Lederė pasitiko mus Savanos oro uoste ir nuvežė tiesiai į „Elizabetą" Trisdešimt septintojoje gatvėje, kur dar prieš išvykdamas iš Romos užsakiau vakarienę. Jau pradėjau jaudintis, kaip reikės pragyventi kelionių rašytojui, galinčiam vos dienai kitai išvykti iš Voterfordo, bet „Food and Wine" redaktorius papasakojo man apie naują Pietų virėjų kartą, išmokytą klasikinėje mokykloje, bet pasiryžusią sukelti Pietų virtuvės revoliuciją. Man pasakojo, kad jie vis dar su meile žvelgia į kukurūzų košę ir kepsnius ant grotelių, bet neatsispiria pagundai salotų pagardinti ožkos sūriu.

Dailiame Viktorijos laikų pastate aukštomis lubomis greta istorinio miesto rajono nuėjau į virtuvę pasikalbėti su Elizabeta Teri ir jos darbuotojais, gaminančiais kvapnius, gražiai sudėstytus patiekalus konservatyviai apsirengusių klientų stalams. Ji pasakė man vardus svarbiausiųjų virėjų, glaudžiausiai susijusių su Pietų virtuvės permainomis. Tą pirmąjį vakarą Amerikoje valgėme lengvą, nuostabią vakarienę, kurios negautum niekur Pietuose, išskyrus aštuntojo dešimtmečio Naująjį Orleaną. Lėja kirto *pasta Amatriciana*, kuri, anot jos, buvusi pasakiška, ir garsiai svarstė, kodėl jos tėvas tikino, jog daugiau niekada negausianti skanių makaronų, kol jiedu negrįšią į Romą. Prisipažinau klydęs ir papasakojau apie ilgus metus, kai dirbau maisto kritiku ir ragaudavau siaubingus makaronus su padažais itališkuose restoranuose nuo Teksaso iki Virdžinijos, kuriuos visus reikėjo bent jau uždaryti dėl higienos reikalavimų pažeidimų, o geriausia – išsprogdinti.

Vėliau leidome pirmąjį vakarą po Pietų Karolinos dangumi Liusės mums išnuomotame name Oriono saloje. Lederė iš anksto paėmė raktus ir apsižvalgiusi nusprendė, kad namas mums puikiai tiks. Jis stovėjo ant aukšto kranto virš jūros įlankos.

Pirmą sykį vaikščiodamas po namą, su džiaugsmu pastebėjau, kad jo savininkai, ponas ir ponia Boneriai, labai apdairiai parinko baldus ir paveikslus. Jie buvo gero skonio žmonės, tokie, kuriuos norėčiau pažinoti, nusprendžiau, žvelgdamas į šeimos nuotraukomis apklijuotą sieną, kur Boneriai išdidžiai rodė baltapūkius, sveikučius savo vaikus atviromis šypsenomis stambiais dantimis, taip puikiai giriančiais ortodonto darbą. Virtuvė buvo tvarkinga, o Liusė jau spėjo prikrauti joje maisto. Savo miegamajame radau rašomąjį stalą ir lovą su baldakimu, neabejotinai Bonerių šeimos relikviją.

Viršuje išgirdau iš džiaugsmo suklykiančią Lėją, aptikusią sau patinkantį kambarį. Kol ji nusiprausė duše, iškrausčiau jos lagaminus. Stengdamasis nesuglamžyti taip liūdnai ir meiliai Marijos sulankstytų drabužėlių, prikroviau senovinę komodą ir garsiai nusijuokiau, radęs tris dėžutes makaronų ir visą saliamį, kuriuos Marija įdėjo, jei amerikiečiai netyčia nesugebėtų deramai maitinti jos Lėjos. Pažadėjau sau rytą paskambinti Marijai ir pranešti, kad laimingai atskridome, o Lėja netgi gavo jai įtikusių makaronų. Lėja išėjo iš naujojo savo kambario su pižama, miego merkiamomis akutėmis, kvepėdama pudra. Ji užmigo, vos man pradėjus sekti pasaką.

Lederę radau apačioje, kuriančią židinyje jau sukrautas malkas. Ji sutaisė man išgerti ir padavė taurę, o aš žvelgiau į sausą ąžuolą laižančias liepsnas.

– Už tavo sugrįžtuves, – pasakė Lederė.

– Galbūt bus tikras pragaras, bet bent jau namai gražiai įrengti, – atsakiau, žvalgydamasis aplink.

– O gal pamėgink kai ką labai neįprasto – džiaugtis, kad čia atvykai? – pasiūlė Lederė.

– Ką tu, – atsakiau. – Niekaip nesusilaikai nesišaipiusi iš mano egzistencinio nerimo.

– Nerimauti visada suspėsi, – atsakė Lederė. – Skambino Maikas, jis norėtų, kad per mėnesį parašytume miniserialo planą. Jis liepė perduoti tau, kad daugiau neišsisukinėtum ir kad nori raštelio iš tavo daktaro, jog tau tikrai teroristas peršovė galvą.

– Man vis dar nejauku dėl to filmo, – pasakiau Lederei. – Kaip galime rašyti Maikui, nesanguliaudami su Keipersu.

Lederė atsakė:

– Tema be proto įdomi, manau, kad galime sužinoti ką nors naujo ir apie save. Galime prisiminti gerų praėjusių laikų stebuklą.

– Pavojinga rašyti apie tai, ko nežinai, – atsakiau.

Lederė atsistojo eiti, bet pasakė:

– Pavojinga *ne*rašyti.

Kitą rytą nubudau gerokai per anksti, o kai užėjo Liusė, rado mus žiūrinčius, kaip pastorius per televiziją baugina klausytojus, kad žmonijos pasileidimas ir blogis priartino Armagedoną. Liusė pagamino Lėjai sočius pusryčius ir pamelavo, kai mergaitė paklausė, ką reiškia pasileidimas. Aš aiškiai pataisiau mamos klaidą. Po pusryčių Liusė pasirūpino, kad Lėja šiltai apsirengtų, tada nusivedė mudu pasivaikščioti keturias mylias Oriono salos paplūdimiu. Potvynis buvo atslūgęs, o vanduo lygus, mes ėjome pajūriu, rankiodami kriaukleles ir apžiūrinėdami moliuskais apaugusius pagalius, išmestus per nakties potvynį. Diena buvo rami, net žuvėdroms teko stipriai mojuoti sparnais, kad išsilaikytų ore. Vandenyne atsispindėjo dangus, ir tik menkos bangelės ir raibuliai supo rudą pelikaną, plūduriuojantį už dvidešimties jardų nuo mūsų.

Einant Liusė rodė Lėjai, kur saugu maudytis, o kur vanduo klastingas, kunkuliuojantis pavojingomis srovėmis. Ji paaiškino Lėjai, kad jei ši kada pakliūtų į povandeninės srovės gniaužtus, reikia leistis jos nešamai, o ne kovoti.

– Tegu srovė neša tave į gilumą, mieloji, – kalbėjo Liusė. – Ten ji silpna, ir iš jos išsilaisvinsi. Tada galėsi ramiai parplaukti į krantą, į kurį tave išmes banga.

Moteris ir mergaitė sykiu apžiūrinėjo, ką jūra išmetė netvarkingomis krūvomis netoli potvynio balučių. Pakėlusi sulūžusį mėlynojo Atlanto krabo kiautą, Liusė parodė tamsiai mėlyną nutrauktos žnyplės kraštelį, „nėra gamtoje gražesnio mėlio“.

Lėja taip džiūgavo ir smalsavo, kad vaikštinėjome valandų valandas, o Liusė dosniai dalijo galvoje sukauptas pakrančių žinias. Juodvi rinko visas kriaukleles, kurias tik rasdavo, bet pajūryje gausiai voliojosi vien jūrų drugelių geldutės. Liusė pažadėjo, kad pavasario potvyniai atneš jų begalę, kai tik vandenynas kaip reikiant įšils.

– Kriauklytės. Prisirinksim pačių gražiausių kriauklyčių, kokių tik Atlantas atneš. Ir pačių rečiausių. Bet reikia būti atidžioms. Reikia netingėti. Reikia pasižadėti ateiti čia po kiekvieno potvynio.

– Gerai, pasižadėkim, močiute, – atsakė Lėja. – Tėvelis sakė, kad galėsi mane išmokyti apie jūrą visko, kas tik žinoma.

– Jis ir pats kai ką žino, – kukliai, bet pamaloninta atsakė Liusė. – Aišku, jis daugumą bus pamiršęs nuo tada, kai įsigeidė tapti europiečiu. Eikš čia, mažute. Parodysiu, kaip šį paplūdimį ėda erozija.

Jūros krante Liusė skaitė visos kūrinijos tekstą, kasryt spausdinamą ant Oriono salos smėlio. Kasryt žingsniuodama pajūriu, Liusė tvirtino savo tikėjimą Dievu ir suprato nesanti svarbesnė šioje planetoje negu mažutėlis planktonas, plūduriuojantis nematomoje sriubytėje, maitinančioje minkščiausias mitybos grandinės dalis. Liusei palengvėjo, kai ėmė apie savo kraujotaką galvoti kaip apie jūrą žemyno viduryje, labai panašią į tą, šalia kurios vaikštinėja su Lėja. Jos leukemija

priminė siautulingus raudonuosius potvynius, visą vasarą puldinėjančius Pietų pakrantes, žudančius žuvis ir verčiančius paukščius persilesti. Pajūris labai tinka tiems, kas siekia suvokti visatos gyvybės ratus. Jos mirties baimė atlėgo.

Ji stebėjo, kaip Lėja dailiai bėga pajūriu prie nedidelio ryklio maitos. Krabai ir žuvėdros jau spėjo smulkiai jį išmėsinėti. Rykliui buvo išlestos akys, o stambesnis plėšrūnas nurovė gabalą nugaros peleko. Anūkei bėgant, Liusė man pažadėjo išmokysianti mergaitę visko ir taip tvirtai pririšianti ją prie Pietų, kad niekada nebegalėsiu išsivežti jos atgal į Italiją. Dėbtelėjau į ją, bet nieko nepasakiau.

Kai grįžome nuo jūros, nusivežiau Lėją milžinišku „Chrysler Le Baronu", kurį Liusė įkalbėjo man palikti namo šeimininkus, aštuoniolika mylių Pajūrio keliu.

Peršokę penkias jūros saleles, pervažiavome Dž. Judžino Noriso tiltu į patį Voterfordą. Kai dar gaivaliojausi Romoje, įsivaizdavau, kaip vesiuosi čia Lėją, ir mintyse mokiausi kelią, atidžiai parinkdamas, kuriomis gatvėmis ją vešiuosi ir prie kurių namų sustosiu papasakoti jų istorijos.

Iškart už tilto pasukau į dešinę ir lėtai nuvažiavau pro plantatorių klasės dvarus, pastatytus fasadais į rytus – į saulę ir Afriką. Nuo vandens ąžuolų taip tirštai kybojo kedeninės tilandsijos, kad namai atrodė it rūkstančios koplyčios. Ant marmurinių laiptų snaudė Labradoro retriveriai. Plytų sienos, aplietos perlinėmis kerpėmis, slėpė stropiai prižiūrimus sodus nuo pašalinių akių. Tame rajone užaugome ir mudu su Šaila, o jo gatvės, regėjos, driekėsi į prarasto laiko laukus, plytinčius kaip pati vaikystė.

Važiavome Delfinų prospektu pro pagrindinės prekybos gatvės krautuvėles su aštuonioliktojo ir devynioliktojo amžiaus fasadais, susigrūdusiais abiejose gatvės pusėse. Kadaise galėjau užsimerkęs išvardyti visas krautuvėles abiejose gatvės pusėse ir pasakyti, kas kurios savininkas, bet naujieji laikai atnešė į miestą naujakurių srautą, o šie ėmėsi atidarinėti sveiko maisto, raštinės reikmenų parduotuves ir bankus nepažįstamais pavadinimais, susijungusius su Šarlotės finansų milžinais. Taip pat pastebėjau, kad seniausios, garbiausios teisės kontoros pakeitė aristokratiškas iškabas, pažymėdamos vadovavusių partnerių mirtį ir aršių jaunų advokatų iškilimą – šie norėjo graviruotomis savo pavardėmis išpuošti Delfinų prospektą. Važiuojant pro Lafajetų namus, parodžiau savo tėvo ir brolio iškabą: Makolas ir Makolas, teisininkai. Uždaryta Liuterio vaistinė, dvynukai Hadliai nebedirba kirpykloje, o vietoj „Breeze" teatro – madingų vyriškų drabužių parduotuvė. Lipšico batų krautuvė ten pat, kur buvusi, ir vien tai, kad ji išliko, atrodė kaip pastanga atsispirti pokyčiams.

Kai privažiavome Rusofo ūkinių prekių parduotuvę, paaiškinau Lėjai, kad joje susitiksime Maksą, Didįjį žydą. Paskui nuvažiavome į vargingesnę miesto dalį, ir parodžiau jai nedidelį plytinį dviejų aukštų namą, kur Didysis žydas atidarė

krautuvėlę, vos atsikraustęs į Voterfordą. Pravažiavome pro Voterfordo gimnaziją ir futbolo aikštę, kur žaidžiau kaip galinis saugas, o Šaila ir Lederė buvo sirgalių šokėjos tame tolimos praeities pasaulyje, kur turėjome bent nekaltybės iliuziją, kurios jaunieji pietiečiai galėjo įsitverti, kol pasaulis netvoja jiems per galvas. Kiekviena gatvė mirgėte mirgėjo ženklais iš mano praeities, ir kiekvienoje reklamoje ir kelio ženkle ėmiau regėti Šailos veidą. Ir supratau, kad grįžau akistatai su Šaila pirmą sykį nuo jos mirties.

Važiuojant De Marleto gatve, pavadinta prancūzų keliautojo, 1562 m. atvykusio į Voterfordą, vardu, parodžiau Voterfordo upę, blyksčiojančią pro tarpus namų, sustatytų palei aukštą krantą. Kadaise galėjau išvardyti kiekvieną šeimą ir jos vaikus, gyvenančius namuose, pro kuriuos važiavome, bet mirtis ir kraustynės sumaišė kortas, ir ėmiau abejoti savo prisiminimais. Galiausiai privažiavome mažų, bet stropiai prižiūrimų žydų kapinaičių vartus už pusmylio nuo miesto centro.

Jos buvo aptvertos vijokliais apžėlusia plytų tvora, o ąžuolai ir medvilnės medžiai metė malonų pavėsį, kai atvėriau geležinius vartus, papuoštus Dovydo žvaigžde. Vedžiausi Lėją už rankutės pro ilgas eiles antkapių, aprašytų hebrajiškomis raidėmis, sudarančiomis ilgą sąrašą pavardžių žydų, paskui Maksą Rusofą susikrausčiusių į Voterfordą.

Sustojau prie vieno kapo ir, kai perskaičiau Šailos vardą, man net kvapą užgniaužė. Šiose kapinaitėse nebuvau nuo Šailos laidotuvių ir, išvydęs užrašą „Šaila Foks Makol“, gavau prisidengti akis kairiąja ranka. Šiame Šainų, Štainbergų ir Kaizerlingų lauke žodis „Makol“ visai nederėjo.

– Ak, tėveli, – pasakė Lėja. – Čia mama, tiesa?

Tikėjausi paguosti savo dukrą, bet netekau amo. Šailos mirties sukeltas šokas grįžo su visomis smulkmenomis, paskui prisiminiau teismą, turėjusį nulemti mūsų dukros likimą. Nuo to skausmo likau be ašarų, be jausmų. Glosčiau Lėjos plaukus, o ji raudojo.

Galiausiai pasakiau:

– Čia ne tos kapinės.

Lėja atsakė:

– Žinojau, kad ką nors suskelsi.

– Aš taip lengvai nuspėjamas? – paklausiau.

– Taip. Kai tau liūdna, tu visada juokauji, – atsakė ji. – Papasakok man ką nors apie mamą, – paskui pridūrė Lėja, atsiklaupusi raudama piktžoles iš kapą apžėlusios blyškios žiemos žolės.

– Ką labiausiai norėtum išgirsti? – paklausiau.

– Papasakok, ko dar nepasakojai, – atsakė Lėja. – Niekaip negaliu įsivaizduoti mamos, ji vis atrodo netikra.

– Ar kada pasakojau, kaip tavo mama vesdavo mane iš proto? Kaip ji gebėdavo tiesiog velniškai mane įsiutinti?

– Ne, – atsakė Lėja.

Tad papasakojau Lėjai apie juodaodę moterį Čarlstone, kurią Šaila susitiko skersgatvyje netoli Henrio baldų parduotuvės. Šaila širdyje buvo socialistė, o sieloje – misionierė, ir visą gyvenimą negalėdavo pakęsti jokių žmonių ar gyvūnų kančių. Netrukus po mūsų vedybų Šaila nuėjo apsipirkti ir užtiko juodaodę moterį be sąmonės, apėjusią opomis, gulinčią skersgatvyje.

Šaila užėjo į Henrio Popovskio parduotuvę ir paprašė, kad Henris iškviestų jai taksi, ir jis su džiaugsmu taip ir padarė. Tada ji šiaip ne taip įkalbėjo besispyriojantį taksistą padėti jai įkelti pastirusį nepažįstamos juodaodės kūną ant užpakalinės mašinos sėdynės. Kai atvažiavo, ji vėl prispyrė vairuotoją padėti jai užnešti moterį į vieno kambario namuką, buvusią karietinę už Bažnyčios gatvės dvaro.

Kai grįžau iš darbo – tada buvau restoranų ir kino kritikas žurnale „News and Courier", – mudu susipykome, kaip retai pasitaikydavo per visą mūsų vedybinį gyvenimą. Šaila aiškino, kad joks žmogus nepaliktų vargšės bejėgės juodaodės be sąmonės skersgatvyje, rasistinės baltaodžių visuomenės apsiaustyje. Aš atšoviau, kad mielai atsisakyčiau tokios progos. Jei jau šitaip, klykė Šaila, tai ji tikrai ištekėjusi už niekam tikusio vyro ir netrukus eisianti ieškoti tokio, kuris turėtų daugiau širdies ir užuojautos negu aš. Bet aš nesupratau, ką užuojauta turi bendra su juodaode narkomane, apėjusia opomis, smirdančia kaip ožys ir gulinčia vieno kambario bute. Taip pat aiškinau, kad, vos apie tai sužinoję, rasistai mūsų šeimininkai išmes mus lauk, nes nepakęs tarp savo nuomininkų juodaodės kekšės. Šaila rėkė, kad ji negyvens taip, kaip reikalauja rasistai, ir nebūtų už manęs tekėjusi, jei būtų žinojusi, kad aš – slaptas nacis. Nacis, šaukiau aš. Aš pasiskundžiu, kad tu parsitempi namo apsinešusią heroininkę ir paguldai į mano lovą, ir staiga tampu visų Bergen-Belzeno krematoriumų vadu. Kaskart kai susiginčiju su tavim, iš Čarlstono Karaliaus gatvės persikeliu prie Berlyno Brandenburgo vartų ir vedu savo nacių jaunimo berniukus smagiu „Horsto Veselio dainelės" ritmu. O tau visai tiktų, atkirto Šaila, ir nė vienas nepastebėjome, kad mūsų viešnia atsibudo, kol ji garsiai nepaklausė:

– Kur, po velniais, mane atitempėt?

– Į mano, po velniais, namus, – atsakiau jai.

– Ir galite čia viešėti tol, kol atsistosite ant kojų, – maloniai pridūrė Šaila.

– Tik per mano lavoną.

– Mano vyras – niekšas rasistas, – paaiškino Šaila. – Nekreipkit į jį dėmesio.

Sutrikusi juodaodė paklausė:

– Žmonės, jūs čia mane pagrobėt, ar ką?

– Jo, – atsakiau susierzinęs. – Palikome išpirkos raštelį tavo bobutės būdelėje.

– Rasistas iki širdies gelmių, – sušuko Šaila, kumščiais tvatydama mano krūtinę. – Bjaurus rasistas. Kas naktį miegu su pačiu Kukluksklano Kiklopu.

– Še tau kad nori, – atsakiau. – Na ir šuolis. Nuo Aušvico iki Selmos – vos vienas žingsnis.

– Tu tikrai iš prakeiktojo Klano, vyruti? – paklausė juodaodė.

– Ne, ponia, – paaiškinau, stengdamasis tvardytis. – Aš ne iš Klano. Aš tik vargšas, Dievo pamirštas baltaodis, per mažai uždirbąs ir per mažai vertinamas, kuris norėtų kaip nors patraukti jūsų pūliuojantį kūną nuo savo lovos.

– Kiaulė rasistas, – klykė Šaila. – Dėl tokių kaip tu gėda visiems baltiesiems Pietų vyrams, priespaudos valdovams.

– Teisingai, brangioji, – pasakė juodaodė, linkčiodama galva.

– Mūsų viešnia sutinka, – triumfuodama tarė Šaila.

– Ji ne mūsų viešnia, – atsakiau.

– Jei aš ne jūsų viešnia, tai ką, po galais, čia veikiu? – paklausė juodaodė.

– Tikras seseriškumas, – pasakė Šaila. – Kaip gražu.

– Ar galėčiau nusimaudyti? – paklausė juodaodė.

– Žinoma, – pasakė Šaila, o aš tuo pat metu atkirtau:

– Jokiu būdu.

– Pamiršai, kad mano leidėjas pakvietė mus išgerti? – paklausiau.

– Tikrai ne, – maloniai atsakė Šaila. – Ir mielai eisiu su tavim į to neandartaliečio namus.

– O gal galėtume sykiu nesivesti tavo naujosios draugės Harietos iš Vonios? – paklausiau apsimestinai mandagiai.

– Turiu lydėti savo netrukus būsiantį buvusiu vyrą į vakarėlį, – pasakė Šaila. – Jūs nusimaudykit ir pasigražinkit. Štai dešimt dolerių taksi. Palikit savo vardą ir adresą, ir kitą savaitę nueisime sykiu papietauti.

– Aš asmeniškai niekur neisiu, kol ši moteris neišsinešdins iš mūsų namų, – atsakiau.

– Eisi kaip didelis, – pareiškė Šaila, – arba rytoj paduosiu prašymą skirtis. Bus pirmosios skyrybos Pietų Karolinos istorijoje dėl baltaodžių rasizmo.

Šaila išlėkė iš namo, o aš, įtariai nužvelgęs juodaodę, nusekiau paskui ją.

Kai grįžome iš pono Manigo vakarėlio, juodaodė buvo spėjusi nusimaudyti, pasitaisyti valgyti, paskui pavogti visus Šailos drabužius, batus ir makiažą. Ji viską susikrovė į odinį lagaminą, kurį Šaila man padovanojo gimtadienio proga. Išeidama ji dar pasigriebė sidabrinius stalo įrankius iš komodos netoli durų. Tada ji išsikvietė taksi ir patenkinta grįžo į Čarlstono juodaodžių pasaulį.

Sukikenau, tą prisiminęs, stovėdamas su Lėja prie Šailos kapo.

– Iš tos istorijos juokėmės kaip iš nieko kito, – pasakiau. – Mes nuvykdavome į kokį nors naują, nepažįstamą Europos miestuką, ir tavo mama sukuždėdavo: „Kur, po velniais, mane atitempei?“

– O policija tos moters nepagavo? – paklausė Lėja.

– Tavo mama neleido man skambinti policijai, – atsakiau. – Ji tikino, kad tai moteriai mūsų daiktų reikia labiau negu mums. Ji džiaugėsi, kad mus apvogė. Aš norėjau, kad ji lankytų odos dirbinių pamokėles valstijos kalėjime.

– Mama nesupyko, kad pavogė jos drabužius? – paklausė Lėja.

– Kartais matydavau tą moterį, vilkinčią Šailos drabužiais, – atsakiau. – Vaikščiodavau su fotografu, ruošdamasis straipsniui, ir matydavau ją, klaidžiojančią gatvėmis netoli Kuperio upės tilto, tada prašydavau fotografo ją nufotografuoti. Šailai labai patiko, kad visas tas nuotraukas klijuoju į albumą.

– O naujų drabužių ji nusipirko?

– Ji iškart nuvažiavo į Voterfordą, nuėjo pas Didįjį žydą, papasakojo, kas atsitiko, ir grįžo į Čarlstoną su visa spinta naujų drabužių. Maksu visada galėjai pasikliauti.

– O tu pykai ant mamos? – paklausė Lėja.

– Iš pradžių, žinoma, tiesiog siuste siutau. Bet visas tas nutikimas visiškai atitiko Šailos būdą. Galėjau vesti šimtus Pietų Karolinos merginų, kurios būtų lipte perlipusios per tą moterį skersgatvyje. Bet vedžiau vienintelę Pietų Karolinos merginą, kuri parsivedė ją namo.

Lėja ilgai žiūrėjo į motinos vardą, paskui pasakė:

– Mama buvo geros širdies, tiesa, tėveli?

– Tiesiog auksinės, – atsakiau.

– Kaip liūdna, tėveli, – sukuždėjo Lėja. – Nieko liūdnesnio pasaulyje nėra. Ji nieko apie mane nežino. Ji nežino, kokia aš, kaip labai galėjau ją mylėti. Kaip manai, ar ji danguje?

Atsiklaupiau greta savo dukros, keliu jusdamas kietą šaltą žemę. Pabučiavau ją į skruostą ir nubraukiau nuo veido plaukus.

– Žinau, ką turėčiau pasakyti, kad tau palengvėtų, – atsakiau. – Bet juk žinai. Religijos aš nesuprantu. Jau seniai. Nė nežinau, ar žydai tiki dangumi. Paklausk savo rabino. Paklausk *Suor* Rozarijos.

– O aš manau, kad mama danguje, – atsakė Lėja.

– Tada ir aš taip pat manau, – atsakiau, ir susikibę už rankų mudu išėjome iš kapinaičių, dar stabtelėję atsigręžti į Šailos kapą, prieš sėsdami į mašiną.

Tą apsilankymą prie Šailos kapo visada prisiminsiu kaip vieną sunkiausių dalykų savo gyvenime. Vėl pajutau pyktį ant Šailos, bet neleidau jam prasiveržti.

Šokdama nuo tilto, Šaila nė nepagalvojo apie dieną, kai man teks atvesti mūsų dukrą jos gedėti prie kapo. Šaila nepagalvojo apie tokią daugybę dalykų.

Iš kapinaičių grįžome Perimetro gatve, pro Vilifordo posūkį, prie bjauraus bendruomenės koledžo pasukome į kairę ir nuvažiavome keturis ilgus kvartalus, kol įsukome į mano vaikystės namų kiemą.

– Čia aš užaugau, – pasakiau Lėjai.

– Kaip gražu. Ir koks didelis namas, – atsakė ji.

Nuėjome į prieplauką, ir aš parodžiau miestą, kur upė suko į kairę, jūros link. Atsargiai pamėginau jai paaiškinti, kur ji yra, ir parodžiau jūros salas, kur mes nakvojome išsinuomotuose namuose, o paskui apytikriai mostelėjau Italijos pusėn. Lėjai ši geografijos pamoka atrodė neįdomi, todėl nieko nelaukę grįžome prieplauka per spartinos žole apaugusią pelkę, kuri dabar atrodė žiemiškai negyva. Šaltaisiais mėnesiais pelkė nematoma miega po dumblu, ir joje ima megztis naujos žolės stiebeliai, aštrūs it stiklo šukės. Naujoji pelkė jau ėmė busti.

Užpakalinės namo durys buvo neužrakintos, o įėjęs į virtuvę įkvėpiau kvapo, primenančio sudėtingus mano vaikystės klausimus. Dalį to kvapo sudarė jūros pelkė, bet taip pat ir mamos juokas, malta kava, kepanti višta, prakaituotos uniformos, krūvomis sumestos prie skalbyklos, cigarečių dūmai, valiklis... viską prisiminiau, už rankutės vesdamasis Lėją.

Ėjome tamsiu prieškambariu į svetainę, kur paėmiau krištolinę druskinę ir pamėginau įberti į saują druskos, bet nuo drėgmės druska jau seniai buvo virtusi nediduke Loto žmonos kopija. Pauosčiau pipirus, bet jie buvo tokie seni, kad nė nenusičiaudėjau.

Viršuje parodžiau Lėjai savo kambarį, kuriame tebekabėjo vaikystėje mano iškeltos vėliavėlės. Dulkėtame albume, jau seniai nevartytame, buvo sukaupta visa mano mažo miestelio sportininko karjera nuo Mažosios lygos iki koledžo.

Lėja parodė duris, vedančias į pusiau slaptą palėpę viršutiniame aukšte. Kaip visus vaikus, ją masino kambariai pilni senų skrynių ir nebenaudojamų baldų. Ji rado pilną maišą riedučių ir begalę keistų raktų. Lįsdama gilyn į palėpę, ji aptiko nuotraukų albumą iš mano kūdikystės. Dar buvo klarnetas, burlaivis ir pilna dėžė pasenusių gelbėjimosi liemenių.

Leidau jai raustis, o pats atsisėdau ir ėmiau užsisvajojęs vartyti senus albumus. Man senstant, paseno ir laikraščių iškarpos, o kai radau nuotrauką, kur Šaila po varžybų sveikina Keipersą, šokdama jam į glėbį kaip tikra sirgalių šokėja, pajutau nenumaldomą liūdesį ir padėjau albumą atgal į dulkėtą lentyną.

Tada atsigręžiau į knygas minkštais viršeliais, ir man pasirodė, kad nė viena jų nė nepaliesta. Šis kambarys ilgai man atstojo prieglobstį nuo pirmojo aukšto

disharmonijos ir liūdesio, čia ir pamilau tas knygas ir autorius taip, kaip moka ir supranta tik ilgamečiai skaitytojai. Geras filmas nė sykio manęs nepalietė ir nepakeitė taip, kaip gera knyga. Knygos gebėdavo amžiams keisti mano požiūrį į pasaulį. Geras filmas mano pasaulio suvokimą pakeisdavo dienai.

Šias knygas visada laikydavau sudėtas abėcėlės tvarka nuo Agio iki Zolia ir skaitydamas mėgaudavausi žodžių skambesiu, o ne reiškiamomis mintimis.

– Sveikas, Holdenai Kolfyldai, – pasakiau, imdamas knygą iš lentynos. – Susitiksime Valdorfe po laikrodžiu. Linkėjimai Fibei. Tu – tikras karalaitis, Holdenai. Tikrų tikriausias, kad mane kur.

Pasiėmęs „Žvelk, angele, į savo būstą", perskaičiau nuostabųjį pirmąjį puslapį ir prisiminiau, kaip buvau šešiolikametis paauglys, ir tie patys žodžiai, regis, švytėjo gryniausiu nežmonišku grožiu kalbos, meldžiančios pasigailėti, užkalbėjimo, didžiulės upės, riaumojančios tamsoje.

– Sveikas, Judžinai. Sveikas, Benai Gantai, – tyliai pasakiau, nes tuos veikėjus pažinojau kaip geriausius draugus. Literatūroje pasaulis man buvo suprantamas.

– Sveika, Džeine Eir. Labas, Deividai Koperfyldai. Džeikai, Ispanijoje žvejoti gera. Saugokis Osmondo, Izabele Arčer. Būk atsargi, Nataša. Narsiai kovok, prince Andrė. Sniegas, Itenai Fromai. Žalia švieselė, Getsbi. Pasisaugok didesnių berniukų, Kriuksi. O man ne vis vien, panele Skarlet. Birnamo miškas juda, Ledi Makbet.

Mano svajones nutraukė Lėjos balsas.

– Su kuo čia kalbiesi, tėveli?

– Su savo knygomis, – atsakiau. – Jos vis dar čia, Lėja. Aš jas visas supakuosiu ir parvešiu tau į Romą, – ir nulipau laiptais žemyn, nuėjau tiesiai į savo kambarį ir atvėriau langą, pro kurį matėsi stogas ir sodas. Mediena buvo išsiklaipiusi, ir užtrukau kelias minutes, kol jį atidariau. Tada išlipau ant plokščios stogo dalies, iš kur matėsi upė ir sodas.

– Ar esi kada lipusi į medį? – paklausiau.

– Į tokį didelį tai ne, – atsakė Lėja. – Nepavojinga?

– Vaikystėje maniau, kad ne, – prisipažinau. – Bet kai pagalvoju, kad tu po jį karstytumeisi, net galva sukasi – tarsi tuoj ištiktų širdies smūgis.

– Čia tavo ir mamos medis? – paklausė ji.

– Tas pats, – atsakiau. – Dabar šakos tokios plačios, kad kai kur galėtum ir stačia vaikščioti, bet geriau stenkimės ropoti keturiomis. Pasisaugokim.

– O jūs su mama saugojotės?

– Ne, mes buvom pusgalviai.

Išlipau ant šakos, liečiančios stogą, ir nusileidau ant kitos didžiulės šakos, storio sulig šaligatviu. Ištiesiau ranką atgal ir padėjau Lėjai nušokti ant šakos, tada

abu lėtai nuropojome medžio vidurio link. Tas ąžuolas buvo vienintelis dalykas iš mano vaikystės, kuris niekada nepasirodė mažesnis negu prisiminimuose. Mes nusigavome iki ertmės medžio kamiene, kur namelio griuvėsiai vis dar buvo pakankamai patogi vieta pasidairyti. Lėja tiesiog džiūgavo.

Parodžiau mažesnį baltą namą, stovintį pačiame sodo gale. Pagyvenusi moteris šlavė kuklios verandos laiptelius.

– Ten Šailos mama. Ten tavo močiutė, Lėja.

– Ar galiu su ja pasikalbėti? – sukuždėjo Lėja.

– Šūktelk jai, – pasakiau. – Paklausk, ar galim ateiti į svečius.

– O kaip man ją šaukti? – paklausė ji.

– Gal močiute, – pasiūliau.

– Močiute, – šūktelėjo Lėja, o jos balsas didžiuliame medyje gaudė kaip varpas. – Močiute.

Ruta Foks nustebusi pakėlė akis. Ji pasiėmė šluotą ir išėjo į sodą, kur išgirdo vaiko balsą.

– Mes čia, močiute. Čia aš, Lėja, – pasakė Lėja, modama močiutei.

– Lėja. Lėja. Mano Lėja, – sumikčiojo Ruta. – Ar jūs pasiutot? Lipkit greit iš to medžio. Džekai, ar proto neturi, juk pražudysi vienintelę mano anūkę!

Mes išlipome iš didžiojo ąžuolo, ir Lėja šoko močiutei į glėbį. Pasijutau lyg klausyčiausi svetimo pokalbio, tad nusigręžiau ir prie tvenkinio sode pamačiau kai ką, ką buvau pamiršęs. Nuėjau tolyn nuo Lėjos ir pastebėjau, kad nedidukas akmeninis antkapis visai apgriuvęs. Tamsiame tvenkinyje it chrizantemos plaukiojo karpiai ir auksinės žuvelės. Patryniau nusidėvėjusias raides ant plokščio akmens ir įskaičiau žodžius: „Čipė, Šaunusis šuo".

Nusprendžiau Čipės kapą Lėjai parodyti kitą dieną. Vėl atsisukęs pamačiau, kad Ruta kažką kalba Lėjai, o ši patenkinta šypsosi. Pagalvojau, kažin, ar Džordžas Foksas žino, kad namo sugrįžo jo anūkė.

Paskui išgirdau iš Foksų namų sklindančią muziką, Rachmaninovo Rapsodiją Paganinio tema. Nustebau, kad Džordžas Foksas ją pasirinko mums pasitikti, nes žinojau, kad būtent šį kūrinį jis niekina, nes mano, kad jis banalus ir sentimentalus. Bet taip pat žinojau, kad jis – mėgiamiausias Šailos klasikinės muzikos kūrinys, o su tokia aistra ir įsitikinimu Džordžas jį groja iš pagarbos Šailai ir dėkodamas man, kad į jų namus grąžinau anūkę.

Muzika nutilo, ir prie savo lango pasirodė Džordžas Foksas. Mudu nužvelgėme kits kitą. Tame žvilgsnyje mus abu nudilgė stipri neapykanta.

– Seneli, – išgirdau Lėjos balsą, kai Ruta parodė savo vyrą. Meilė Lėjai mus abu sušvelnino ir sugrąžino geresniąsias mudviejų puses. Kai Lėja užlėkė laiptais į Foksų namus, mudu su Džordžu Foksu nusilenkėme kits kitam. Jis sukuždėjo ačiū ir dingo.

Dvidešimt trečias skyrius

Būdamas patyręs kelionių rašytojas, grįžau ten, iš kur pradėjau, įžengiau į uždraustąjį Voterfordo miestą, lyg pagaliau būčiau ten įsileistas, į rūsčią pasakų šalį, be gailesčio pražudžiusią mano žmoną ir ištrėmusią mane toli nuo šeimos ir draugų. Mano akimis, miestas atrodė pavojingas, pilnas akligatvių, nė akimirkai negalėjai atgręžti jam nugaros.

Mano miestą man it auką ir paslaugą grąžino mano dukra Lėja. Jai jis atrodė stebuklingas, nes jame prasidėjo ir baigėsi visos mano pasakos, o ji pati kasdien netyčia vis atsidurdavo Šailos vaikystėje. Mokykloje ji sėdėjo tame pačiame suole prie lango, kur, kaip jai pasakė, pradinėje mokykloje sėdėjo jos mama. Po pamokų ji eidavo pas Foksus, kur senelis mokė ją groti pianinu, o Ruta Foks išdidžiai ir be saiko ją lepino. Lėjai atrodė keista, kad aš tiek laiko bėgau iš tokio patogaus miesto. Voterfordas galėjo tilpti į mažą Romos kišenėlę ir likti nė nepastebėtas jos šurmulingoje, knibždančioje aplinkoje. Lėjai atrodė, kad persikraustėme gyventi į žaislinį miestuką. Jis visas buvo toks intymus. Išsiveždamas Lėją iš gimtinės, tik įrodžiau, kad tremtis – geriausias būdas suteikti šventumo keliui į namus.

Nors niekam nesakiau, ar ilgai čia pasiliksime, mano sugrįžimas iš esmės priklausė nuo mamos sveikatos. Mudu su Ledere darbavomės ties Maiko filmo projektu, nes jis gerai mokėjo; galėjome neskubėdami tyrinėti praeitį ir kasdien sužinodavome naujų smulkmenų, kurios mus stebino, be to, kasdien turėdavome laiko pabūti kartu. Niekada nemačiau moters, su kuria būtų taip lengva taip ilgai išbūti sykiu. Mūsų rašoma istorija iš dalies buvo mūsų, bet kuo daugiau nurodymų gaudavome iš Maiko Heso, tuo aiškiau darėsi, kad Džordano Elioto dingimas iš mūsų gyvenimo nulems filmo sėkmę. Maikui, regis, atrodė, kad taip būtų ištaisyti patys mūsų gyvenimai, jei tik galėtume suprasti tuos tragiškus įvykius, tokiame jauname amžiuje mus išskyrusius. Maiką lydėjo laiko ir draugų, kurių nebesugrąžinsi, nostalgija. Mudu su Ledere kalbėjomės su šimtais žmonių ir supynėme pasakojimą, nušviečiantį ir miniserialą, ir svarbiausius mūsų gyvenimo įvykius. Klausinėdami apie kitus, sužinojome tūkstančius dalykų apie save. Tačiau tie klausimai, į kuriuos negalėjome atsakyti, neleido pabaigti ir prikelti gyvenimui viso kito. Džordanas visiškai pasislėpė katalikiškosios Europos pogrindyje. Nuo tos dienos, kai tėvas jį išdavė Tautos aikštėje, jis nė žodeliu nesusisiekė nei su savo motina, nei su manim. Džordano karas su tėvu ir Šailos šuolis nuo tilto kietai rėmino neramų mūsų bendrą gyvenimą Pietuose. Mudu su Ledere paskutiniais žiemos ir pirmaisiais pavasario mėnesiais dėstėme į grafiką visus įvykius, kurie atvedė mus į šią pasirengimo ir budrumo būseną.

Laukėme, kad nutiktų kas nors, kas mus apvalytų nuo visko, kas mūsų praeityje nepažinu ar dviprasmiška. Mums trūko išrišimo, pabaigos. Sakiau sau, kad grįžau rašyti scenarijaus, parodyti savo dukrai jos gimtosios šalies, žmonių ir dar galbūt trupučiuką pamilti Lederės. Tik mama žinojo, nes ji instinktyviai ir visiškai perprasdavo bet kurį mano elgesio niuansą, kad grįžau dėl priežasčių, kurių negaliu pripažinti net pats sau, ir kad neišvyksiu iki jos mirties. Filmas buvo tik pasiteisinimas.

Kasryt pusę septynių, prieš mokyklą, Liusė pasiimdavo Lėją pasivaikščioti pajūriu. Čia Liusė pakrantę paversdavo nepaprasto grožio tekstu. Ankstų rytą Liusė mokė Lėją pažinti rajų kiaušinių lukštus, tamsų ryklio danties trikampį, kuo skiriasi jūrų žvaigždės ir bendrosios kriauklyčių rankiojimo estetikos. Liusė labiausiai mėgo angelų sparnelius, nežemiškai puošniai klostuotus, kukliai susigūžusias alyvines kriaukleles, kanalėtąsias jūrų sraiges ir austrių grąžtelius už jų lyg ir atsitiktinai sudėtingą sandarą. Ją kaip mergytę tebedžiugino „smėlio doleriai", nors šis paplūdimys buvo tikra šių pinigėlio pavidalo jūrų ežių giminaičių kasykla. Kadangi jų buvo taip gausu kriauklelėmis nubarstytame pajūryje, net Lėjai jie greitai pabodo, bet, kaip ir visų kriauklelių, jų vertė glūdėjo simetriškoje formoje. Liusei visa Pietų Karolinos pakrantė buvo Dievo meilės laiškas, pažodžiui verčiąs begalinę jo meilę viso pasaulio kriauklinėtojams. Taip pat ji mokė Lėją pažinti požymius, kad logerhedų mamos kapstė smėlį, kai gegužės mėnesį prasidėjo jų nerštas.

Pasivaikščiojusios jos nusiskalaudavo kojas, nusišluostydavo jas dideliais rankšluosčiais ant prieplaukos, o paskui Liusė nuveždavo Lėją į mokyklą mieste. Kadangi sirgo, Liusė pareikalavo, kad atiduočiau jai visus rytus, o kadangi ji sirgo, aš sutikau. Tai buvo dar vienas mano mamos įspėjimas, kad jos dienos suskaičiuotos ir kad ji stengiasi pabaigti visus nebaigtus gyvenimo reikalus, o vaikai turėjo jai padėti savo pareigas atlikti kaip įmanoma oriau.

Kasdien po pamokų iš klasės mieste išeinančios Lėjos laukdavo Džordžas ir Ruta Foksai. Jie vesdavosi ją į savo namus Pointe, kur Ruta kepdavo jai sausainių prie pieno, o Džordžas triskart per savaitę mokydavo skambinti. Kaip jos amžiaus mergytė, ji grojo labai gyvai, ir didžia pianiste tapti jai trukdė tik aistros stoka. Pianinas reikalavo monogamijos, o Lėja turėjo tiek daug pomėgių ir užsiėmimų, kad negalėjo viso gyvenimo pašvęsti klavišams. Bet Džordžas buvo kantrus mokytojas, o Italijoje ji buvo išlavinta be priekaištų. Lėja buvo iš prigimties žvitri, tad puikiai derėjo prie linkusio į tamsybes Džordžo. Muzika jiems abiems teikė begalę džiaugsmo. Po kiekvienos pamokos Džordžas pagrodavo Lėjai, mėgindamas parodyti, kokį grožį įmanoma skambinti pianinu, jei nepagailėsi laiko pasišvęsti ir tarnauti instrumentui.

Kiekvieną penktadienį Lėja pas senelius švęsdavo šabą. Ruta įžiebdavo šabo žvakes ir patiekdavo šventinę vakarienę. Nors pažadėjau Šailai mūsų dukrą auklėti kaip žydaitę, pagrįstai tikėjausi, kad daugiausia tos atsakomybės klius mano žmonai. Man sunku buvo atsakinėti į klausimus apie judaizmą, ir kad ir kiek skaičiau knygų, joks tekstas nenušvietė man teologinio atogrąžų miško, kur tos painios, smulkmeniškos tikybos teiginiai vešėjo ir dauginosi it papajos. Mėginau ją auklėti kaip dorą žydaitę, bet tiksliai nesupratau, kas yra tas nuostabus padaras. Mes sykiu mokėmės paprastučių hebrajiškų maldelių, bet kaskart tardamas gražius ir paslaptingus žodžius jaučiausi kaip apsišaukėlis. Man nejauki buvo kalba, užrašyta iš dešinės į kairę, kaip ir upės, tekančios į šiaurę. Jos nederėjo prie man įprastos prigimtinės pasaulio tvarkos, nors puikiai žinojau, kad hebrajų kalba beveik dviem tūkstančiais metų senesnė už anglų. Man palengvėjo, kai religiniu Lėjos auklėjimu užsiėmė Džordžas ir Ruta, o mums nereikėjo nė žodeliu apie tai persimesti. Penktadienis ir šeštadienis priklausė jiems nuo saulėlydžio iki saulėlydžio. Nors jautėsi man dėkingi, Foksai niekada nepakvietė manęs pasivaišinti šabo vakariene. Mūsų istorija vis dar liepsnojo. Mes elgėmės taip mandagiai, kad kone pašaipiai. Kaip tos pačios dramos aktoriai mes vaidinome savo vaidmenis šiek tiek įsitempę ir nedarniai. Visi žodžiai buvo malonūs, bet visi skambėjo apsimestinai. Ruta mėgino slėpti įtampą lengvu būdu ir skardžiu juoku, ir kai pusę šešių popiet ateidavau pasiimti Lėjos, ji plevendavo kaip paukštukas. Džordžas visada laikėsi nuošaliai, tvarkingai sudėjęs rankas. Jis iškilmingai man nusilenkdavo, o aš neįtikėtinai oficialiai linktelėdavau galva. Nors abu džiaugėmės paliaubomis, nė vienas nežinojome, kokios strategijos įveiktų nepasitikėjimo ir neapykantos sieną, kurią pajusdavome kaskart, vos pažiūrėję į kits kitą. Dėl Lėjos elgėmės maloniai; dėl Šailos – niekaip daugiau.

Pirmąjį mėnesį Voterforde supažindinau Lėją su visais, kas buvo svarbūs mudviejų su Šaila gyvenime, ir parodžiau jai visą savo vaikystės pasaulį. Mes vartėme senus mokyklos metraščius, likusius Foksų palėpėje, kai mudu su Šaila susituokėme.

Tarp puslapių suspausti gulėjo Šailos mokyklinio gyvenimo suvenyrai: šokių orchidėjos biro kietais suvytusiais žiedlapiais kaip pamestos elfų pirštinaitės. Ji kaupė bilietų šakneles iš filmų, kuriuos žiūrėjo, ant kiekvieno buvo stropiai įrašytas filmo pavadinimas ir tą vakarą ją lydėjusio vaikino vardas. Nusišypsojau, matydamas, kiek daug bilietų aiškia Šailos rašysena pažymėti Džordano Elioto vardu. Buvo programėlių iš mokyklos vaidinimų, futbolo varžybų ir sinagogos renginių. Klasėje gauti rašteliai taip pat buvo datuoti ir sužymėti. Gale knygos, tarp skelbimų buvo išsaugotas rašinys apie Ledi Makbet, rašytas sustiprinto lygio anglų kalbos pamokai, įvertintas A+ ir su skambiais mokytojo Džono Loringo sveikinimais.

– Pažiūrėkim, ką tu parašei, – pasakė Lėja, versdama metraštį.

– Dievulėliau, tikiuosi, nieko į tą kvailą daiktą nerašiau.

– Aišku, kad rašei, tėveli. Tu vedei mamą.

– Jo, bet tada nežinojau, kad ją vesiu.

– Va, radau. Žiūrėk, tėveli. Perskaityk man.

– Dar baisiau, negu maniau. Tikras siaubas. Blaivus tikrai negaliu to skaityti.

Puslapyje su užrašu „rezervuota“, patį žodį demonstratyviai suskliaudęs, kvailas pienburnis aš parašiau: „Mieloji Šaila, čia tik aš, atstovėjęs eilę parašyti „mielų niekučių“ vienai mieliausių merginų pasaulyje. Niekada nepamiršk penktos anglų pamokos ir kaip pono Loringo veidas išrausdavo kaskart, kai pavadindavai jį „eržilu“. Mes tikrai daug sykiu patyrėme, bet nuoširdžiai sakau, kiekviena minutė buvo nuostabi, ir visa darėme gerų, tvarkingų linksmybių dvasia. (Na, ne visai tvarkingų!) Kai pavargsi nuo to bjauraus sekso maniako Džordano, juk žinai, kad visada gali lipti pas mane pro langą. (Cha! Cha! Pajuokavau!) Nepamiršk, kaip šokom trypėm kaip pasiutę. Visada prisimink dvyliktokų išvyką, kai pakvaišėlis Maikas į ponios Barlou mašiną įmetė barškuolę. Pasistenk šią vasarą per daug neprisidirbti, o kitais metais universitete galėsim kas vakarą girtuokliauti. Mielai nepamirštamai mergaitei – Džekas.“

Pakėlęs akis nuo metraščio, labiau susigėdau, negu susijaudinau dėl to, ką parašiau, baigdamas mokyklą.

– Koks aš buvau kvaišą. Visiškas nevykėlis. Dabar suprantu, kodėl Foksai taip baisiai manęs nekentė, – pasakiau. – O kodėl tavo mama už manęs tekėjo, taip ir liks viena didžiųjų gyvenimo paslapčių.

– O man atrodo, kad parašei labai gražiai, – pasakė Lėja.

Pastovumas nebuvo didžioji mano dorybė, bet Lėjai stengiausi sudaryti bent tikrumo regimybę. Kaip daugumai vaikų, reguliarumas jai slopino kažkokį primityvų nerimą. Lėja buvo įpratusi turėti dienotvarkę, šitaip ji pajusdavo, kad viskas vyksta tvarkingai, laiku ir teisingai. Baiminausi, kad be Lėjos visos mano kelionės prasidėtų vidurnaktį, o valgyti baigčiau žvaigždėmis švytinčią tykią paryčių valandą. Dukra man užtikrino šiokį tokį normalumą, gydė prigimtinę mano netvarką.

Kelias dienas per savaitę šeštą valandą eidavome išgerti pas mano mamą ir daktarą Pitsą į jų namelį prie jūros. Stengiausi kuo daugiau laiko praleisti su mama, ir nors nesmagu buvo ja dalytis su daugiau ar mažiau nepažįstamu žmogumi, supratau, kad daktaras Pitsas – neatsiejama jos dalis. Visą gyvenimą Liusė ieškojo vyro, kuris įdėmiai klausytųsi kiekvieno jos žodžio ir rimtai žiūrėtų į pačias smulkiausias, visai atsitiktines jos mintis. Toks vyras buvo daktaras Pitsas. Jis ją dievino.

Nenorėjau, kad Lėja pažintų nesusikalbėjimo šaltį. Širdies gilumoje maniau, kad galbūt tai jis pražudė Šailą. Grįžęs pas mamą, tikėjausi, kad pagaliau suskils ir sutrūkinės ledynas mano širdyje, paplautas šiltų Golfo srovės vandenų, kurie taip pat buvo mano.

Liusės remisija buvo tiesiog stulbinama; jos skruostai vėl paraudo, o sveikata vis gerėjo. Visi žinojome, kad šis žydėjimas – melagingas pavasario pranašas, bet mus įkvėpė Liusės troškimas gyventi ir užkrėtė jos entuziazmas. Ji neketino pasiduoti be kovos.

Sėdėjau mamos namų svetainėje ir stebėjau, kaip daktaras Pitsas atlieka sukaustytą šeštos valandos ritualą.

– Kuo nuodysiesi? – paklausė jis manęs.

– Bombėjaus džino martiniu. Be ledo. Su citrina, – atsakiau.

– O tamstytė, madmuazele? – paklausė daktaras Lėjos.

– Prašyčiau limonado, daktare Džimai, – atsakė ji.

Iš sodo atėjusi Liusė priėjo mūsų abiejų pabučiuoti. Jos bučiniai buvo abejingi, dalijami taip šaltai, tarsi nė nesusimąsčius. Ji kvepėjo laukiniais šalavijais ir žeme.

– Kaip visada, mieloji? – paklausė daktaras Pitsas nuo senovinio baro, kur pasilenkęs žiūrinėjo raižyto stiklo grafinų eilę. – Meilės eliksyro numeris devyni?

– O taip, brangusis, – atsakė Liusė, mirkteldama Lėjai. – Kaip manai, Lėja, gal jau metas šerti Keturis Apokalipsės raitelius?

Lėja pažvelgė į didelį laikrodį kambario gale ir atsakė:

– Taip, žiūrėk.

Atsisėdusi priešais mane, Liusė uždainavo vieną iš begalės savo kantri dainų. Šįsyk ji pasirinko Džonio Kešo „I Walk the Line“.

Jos balsas buvo sodrus ir skambus, ir ji mėgo juo puikuotis. Jai dainuojant, gėrimus ruošiantis daktaras Pitsas meiliai šypsojosi.

Tolimajame ilgos svetainės kampe po kėde kažkas krustelėjo, dar kažkas sujudėjo prie užuolaidos ant pietinio lango. Neužtruko nė minutės, kai keturi naminiai Liusės vėžliai lėtai, išdidžiai išropojo iš savo slėptuvių. Kad ir dažnai stebimas jų pasirodymas, Liusei daina pakvietus išgerti su visa šeima kokteilių, Lėjai vis atrodydavo it užburtas. Jų šarvai buvo grakštūs ir išraižyti, žaltvykslių ir šokolado porcelianas. Jie atrodė it tvenkinio gėlės, ropojančios per kambarį. Kai visi susirinko ir susispietė jai po kojų, žvelgdami su ta visiems šaltakraujams padarams būdinga nežemiška kantrybe, Liusė padavė Lėjai du dubenis, ir jos anūkė ėmė šerti vėžlius žaliu faršu ir salotų lapais. Vėžliai elgėsi mandagiai, kiekvienas sulaukdavo savo eilės. Kai paėdė, jie apsisuko ir it kunigai bažnyčioje nuturseno į namo užkaborius, o daktaras Pitsas kaip tik tuo metu atnešė gėrimus.

– Sykį mėginau padainuoti jiems rokenrolą, Lėja, – pasakė Liusė, imdama iš vyro degtinę su toniku, trumpam žvilgtelėdama jam į akis.

– Net kakta išrasos, – pasakė daktaras Pitsas, eidamas nuo Liusės prie Lėjos, kuri paėmė iš jo limonadą ir padėkojo.

– Bet nuo rokenrolo vėžliai nė nekrustelėjo, – prisiekė Liusė. – Paskui pamėginau Kalėdų giesmes. Nieko. Daktaro Džimo garbei sugiedojau Jūrų laivyno himną. Vėžlių nėra. Paskui užtraukiau „The Wabash Cannonball", ir vėžliai sulėkė it lenktyniniai žirgai. Jie – tikri kaimo vėžliai, ir juos vilioja tik kaimo muzika. Niekas kitas jų nejaudina.

– Tiesa, Lėja, – pridūrė daktaras Pitsas. – Aš – pagrindinis gynybos liudininkas. Galėčiau ir raštu tą patvirtinti. Brangiausias žmogaus turtas – garbės žodis, nežinojai?

Jis padavė man martinį, kaip visi buvę kariškiai, kiek tik pažinojau, daktaras Pitsas jį sumaišė tobulai.

– Kad akys krauju pasrūtų, – pasakė daktaras Pitsas, keldamas taurę, – o viduriai liepsnotų.

Besilankydamas namie, jau spėjau pastebėti, kad dauguma daktaro Pitso kalbų buvo arba apeiginės, arba gryniausias mandagumas. Jis buvo tikras džentelmenas ir žinojo, kad retsykiais dera kalbėti, bet pakankamai jautrus, kad sumotų, jog geriant kokteilius jam geriausiai tiktų užleisti pirmenybę žmonai. Apie save jis sakydavo esąs žmogus be staigmenų, bet iš tikrųjų manėsi esąs nuobodus.

– Na, pagaliau čia ims šis tas vykti, – pasakė Liusė Lėjai. – Nuo tada, kai jūs atsikraustėt į salą, nenutiko nieko reikšmingo. Bet dabar jau bus kitaip.

– O kas bus, močiute? – paklausė Lėja, prieidama ir atsisėsdama močiutei ant kelių. Mačiau, kaip mamos pirštai švelniai perbėga juodais Lėjos plaukais.

– Viskas iškart, – atsakė Liusė. – Rytoj iš ligoninės grįžta Džinė Penė. O savaitgalį atvažiuoja visi mano berniukai.

– Ir Džonas Hardinas? – paklausė Lėja.

– Džonas Hardinas šiandien man skambino, – atsakė Liusė. – Jo nuotaika buvo tiesiog puiki. Jis išrašomas iš ligoninės ir sekmadienį atvažiuoja pas mus visus į Voterfordą, – ji atsigręžė į mane. – Džonas Hardinas nori Lėjai parodyti savo namelį medyje. Kai jūs važiuosit, norėčiau ir aš sykiu. Girdėjau, jis ten pasakiškai pasidarbavo.

– Ar Džonas Hardinas tikrai pasveiko, mama? – paklausiau. – Kai pastarąjį sykį jį mačiau, švaistėsi ginklu prieš visą miestą ir man atrodė šiek tiek persitempęs.

– Tu niekada neatjautei Džono Hardino, – atsakė Liusė. – Niekada nepasistengei įsigilinti, kaip jis regi pasaulį.

– Jei regėčiau pasaulį taip, kaip jis, būčiau prirakintas valstijos ligoninėje prie tos pačios lovos, mieloji mama.

– Kartais tu taip neskoningai pajuokauji, sūnau.

– Aš nejuokauju, mama.

– Kuo Džonas Hardinas serga? – paklausė Lėja.

– Jam skauda galvą, – atsakė Liusė.

– Jo galva pilna šikšnosparnių, – atsakiau aš.

Buvo beveik septinta valanda, o vakarų horizonte dar tvyrojo šviesa. Mums bežvelgiant į jūrą, nuo bangų keterų pakilo vėjas, pabudinęs pasikalbėti palmes ir dvelkiantis jodu. Sunkus vandenyno oras buvo šventas Liusei, kuri suprato, ką reiškia gyventi visa širdimi. Jos pojūčiai liepsnojo kaip penkios gavėnios žvakės, o akys žvelgė į vandenyno kampą, nusidriekusį nuo jų žemės. Žinojau, jog ji mano, kad sūrus oras ir jūros vanduo gali ją išgydyti.

Jos sode už namo jau susirinko meškėnai, garsiai klegėdami ir stumdydamiesi dėl geresnės vietos. Triukšmingi plėšikai, jie priminė išsigimusius skalikus riestomis nugaromis ir klounų snukučiais. Bet jie buvo bjaurūs padarai. Trinktelėjo užpakalinės durys, ir išėjo Lėja, nešina maišu sauso kačių pašaro ir maisto likučiais, Liusės šįvakar paskirtais jiems šerti. Penkias minutes meškėnai tarškėjo, šnypštė ir vaikėsi kits kitą, kol maisto nebeliko, ir gyvūnėliai iš sodo pranyko tarp medžių, susodintų apie stovėjimo aikštelę. Kai jie dingo, atrodė, kad dar draikosi dūmai.

– Kai tik atsikrausčiau į žemumas, tavo prosenelis man pasakė tai, ko niekada nepamiršau.

– Senelis Sailas? – paklausė Lėja.

– Jis čia buvo mano pirmasis mokytojas. Papasakojo viską, ką pats žino apie šias salas.

– Jis nori mane išmokyti šaudyti elnius, – pasakė Lėja. – Bet tėvelis sako, kad senelis galėtų mane ir geresnių dalykų pamokyti.

– *Štai* ką man Sailas pasakė tądien, kai susipažinome, – kalbėjo Liusė. – Jis pasakė, kad kai baltasis žmogus atvyko į šias salas, voverytė galėjo įlipti į medį šiame paplūdimyje, pasukti į vakarus ir nenusileisti ant žemės iki pat Misisipės. Štai kokie tiršti buvo šių kraštų miškai.

– O pelkė? – paklausė Lėja. – Kaip voverytei peršokti pelkę?

– Gudrutė, – atsakė Liusė. – Niekada netikėk viskuo, kas tau sakoma.

Mudu su daktaru Pitsu vakarinį šėrimą stebėjome pro platų darbo kambario langą. Kažkuo mudu labai nederėjome, tarsi mus skirianti karta būtų klastinga

upė, kurios kanalais, pilnais nuolaužų, saugiai persikelti nemokėtų joks uosto locmanas. Jutau, kad mamos sutuoktinis beviltiškai trokšta mano prielankumo, ir negrabios jo pastangos šnekučiuotis rodė daktaro norą užpildyti mus skiriančią prarają.

– Kokia ji graži, – pasakė daktaras Pitsas.

– Tai jau tikrai, – atsakiau, neišsyk supratęs, kad daktaras kalba ne apie Lėją.

– Ji viskuo domisi. Entuziastinga kaip jauna mergaitė. Niekas jai neprilygs. Ji net vietoj nenustygsta. Na, aš tai tikrai su ja nespėju. Kaip jums pasisekė turėti tokią motiną. Na ir mergiotė. Na ir mergiotė.

Žinojau, kad daktaras Pitsas paisto nesąmones, nes jam su manim nejauku. Kad ir kaip stengiausi, nesugalvojau, ką pasakyti, kad daktarui būtų ramiau. Mintimis perbėgau keletą saugių temų – žvejyba, golfas, sodininkystė, infliacija, mokesčiai – bet niekas nesisuko ant liežuvio galo, kad nutraukčiau tarp mudviejų stojusią tylą. Net pavargau begalvodamas, bet jokie žodžiai neužgimė.

– Tavo broliai, Džekai. Ar jie apie mane kalbasi? Ar aš jiems patinku? Bet kokia informacija šia tema man būtų labai vertinga. Ir, žinoma, pažadu niekam neprasitarti.

– Mes visi žinom, kaip jūs mylit mūsų mamą, daktare, – atsakiau. – Mes jums labai dėkingi.

– Tai jie nepyksta, kad aš, sakykime, ėmiausi vadovauti paradui, – pasakė daktaras, mudviems vėl atsigręžus į savo gyvenimo moteris.

– Tėtis alkoholikas, daktare, – atsakiau. – Manau, kad to gėralų ežero dugne, kurį jis išgėrė nuo septintojo dešimtmečio pradžios, guli visai padorus vyriškis. Bet manau, būtų buvę geriau, jei jis vietoj burbono būtų ėmęs gerti benziną. Būtų greičiau nusigalavęs, ir mes ne taip baisiai jo nekęstume.

– Tavo tėvas šiandien skambino, – pasakė daktaras Pitsas. – Nesmagu sakyti, bet ne pirmą sykį.

– Ko jis čia skambinėja?

– Jis kažko susierzina, tada skambinėja kamuoti vargšės tavo motinos, – atsakė jis. – Manau, reikėtų įsikišti ir daugiau jam to nebeleisti, bet ji sakosi pati susitvarkysianti. Žinai, jai dabar reikia labai taupyti jėgas. Nieko gero, jei per daug jas švaistys. Ypač niekams.

– Aš nesuprantu leukemijos, – pasakiau. – Mama dar niekada neatrodė tokia sveika. Ji kasdien vos pabudusi nueina penkias mylias. Ir spalvą atgavo. Negi ji negali pasveikti?

– Visko gali būti. Kūnas – keistas daiktas. Jame tiek netikėtumų, kad sveikas protas atrodo paikas.

– Tai manot, kad mama išsikapstys? – paklausiau ir supratau, kad lig šiol dar nė sykio nedrįsau puoselėti tokių vilčių.

– Man labiausiai patinka įsivaizduoti, kad tavo mama gyvens amžinai, – atsargiai atsakė daktaras Pitsas. – Tiesiog manau, kad be jos negalėčiau gyventi. Laikausi įsikibęs didžiulių vilčių, nes tiesiog kitaip negaliu.

– Kurios rūšies mamos leukemija?

– Pačios baisiausios, – atsakė jis.

– O jos daktaras geras? – paklausiau.

– Visai nesvarbu, ar geras, – atsakė daktaras Pitsas, nesmagiai atsikrenkšdamas.

Daktaras Pitsas nuėjo įpilti dar išgerti, ir pastebėjau keistą jo žingsnį, lyg mano patėvis mėgintų nuslėpti luošumą. Išsinešę gėrimus į lauką, kartu su Liuse mėgavomės šylančiu pavasario oru. Iš Pietų Amerikos jau atskrido pirmieji sėjikai, nešdami paskui save žalią sprogimą.

Sėdėjome prieplaukoje ir klausėmės, kaip neskubėdama artinasi jūra. It vienuoliai ritmiškai ritosi bangos, tarsi mėnesienoje švytintis smėlis laikrodyje. Buvo taip ramu ir tvarkinga, ir aš meiliai pažvelgiau į motiną, kuri visada ilgėjosi tokių namų ramybės ritualų. Normalumo spektaklis ją nepaprastai jaudino.

Liusė pirmoji pamatė jį ateinant. Ji niekaip neišsidavė sutrikusi, tik atsistojo ir rankomis išlygino suknelės raukšles.

– Džimai, brangusis, – pasakė ji, – gal galėtum greitai nuvažiuoti į „T. T. Bones", kol parduotuvė neuždaryta? Pamiršau nupirkti makaronų ir duonos vakarienei.

– Žinoma, – atsakė daktaras Pitsas ir padėjo gėrimo taurę. – O tu užimk svečius.

– Gal mudvi su Lėja važiuosim sykiu, – pasakė Liusė, ir pastebėjau neramų jos žvilgsnį į paplūdimio pusę. Pažvelgiau ten, kur ir ji, ir viską supratau be žodžių.

– Gal galėtum man paimti stiklainį majonezo „Hellmann's", mama? – paklausiau.

– Mielai, – atsakė ji. – Užkaisk, prašau, vandenį makaronams.

Pažvelgiau į artėjančią vyriškio figūrą ir atsakiau:

– Tučtuojau. Lėja, pasiimk kokį skanų desertą priešpiečiams.

Jiems einant kiaurai namą, aš nusileidau laiptukais į paplūdimį. Potvyniui colis po colio kylant, žiūrėjau, kaip artinasi mano tėvas, apsikabinęs pintos talpos butelį, tarsi šis būtų sklidinas pusbrangių akmenukų. Jis ėjo netvirtai, bet tiesiai namo link, o aš pastojau jam kelią. Prieblandoje nužvelgėme kits kitą.

– Pradėjai plaukioti? – paklausiau. – Ar greituoju vaikščiojimu užsiimi, kad sulieknėtum?

– Man reikia pasikalbėti su tavo motina, – atšiauriai man tarė Džonsonas Hagudas. – Turiu pasiteirauti apie jos sveikatą.

– Ji išgverusi, – atsakiau. – Ji miršta. Dabar keliauk sau, tėti. Kaskart čia ateidamas, gąsdini mamą.

Jis pažvelgė į namą, paskui vėl į mane.

– Aš negirtas, – pasakė jis, iškeldamas beveik pilną butelį. – Jį atsinešiau tik pavaizduoti.

– Kurgi ne.

– Mano vaikai it pasiutę šunys atsigręžė prieš mane.

– Seniai laikas, – atsakiau.

– Tu dar neatvedei su manim susipažinti savo dukros, – pasakė jis įsiskaudinusiu, gailesčio sau kupinu balsu. – Tikriausiai toje Europoje pas karalius baisiausiai išpuikai.

– Jo, lakstom iš vienų Habsburgų rūmų į kitus, – atsakiau, liūdnai purtydamas galvą. – Mes dusyk buvome pas tave, tėti. Abu sykius tu buvai be sąmonės.

– Pastaruoju metu man nelengva, – atsakė Džonsonas Hagudas, blėstančio dangaus šviesoje tikrindamas, kiek liko burbono.

– Kodėl?

– Visi liepia mesti gerti, – atsakė jis be ironijos, bet aš garsiai nusikvatojau. – Tu visada manęs nekentei, Džekai. Visada pirmasis kurstei kitus prieš mane.

– Ne visada, – atsakiau. – Porą metų aš tiesiog tavęs gailėjau. Bet paskui nesunku buvo išmokti nekęsti.

– Pas Šailos tėvus Lėją vedi kasdien. Foksai su tavim elgėsi daug blogiau negu aš.

– Foksai mėgino atimti iš manęs mano vaiką, – atsakiau. – Tu mėginai atimti mano vaikystę. Foksams nepavyko. O tau pavyko.

Mano tėvas pro mane pažvelgė į namą, iš kur manė mus stebint Liusę. Jis suriko jai:

– Liuse! Liuse! Nešu baltą vėliavą. Mums reikia pasikalbėti.

– Darai jai gėdą prieš kaimynus.

– Štai kur didžioji jos silpnybė, – tėvas sukikeno. – Jai baisiai rūpi, ką pagalvos kaimynai. Ilgus metus iš to gaudavau taktinį pranašumą. Žinai ką, traukis man iš kelio. Hilton Hede yra daktaras, kuris gali išgydyti tavo mamą. Jis naudoja tokius vaistus iš abrikosų kauliukų, kuriuos parduoda tik Meksikoje.

– Taip, – pasakiau aš. – Meksikoje niekas nemiršta nuo vėžio. Mama jau turi daktarą. Jis ją nužudys taip pat padoriai, kaip ir bet kas kitas.

Jis atsuko butelį ir skubiai gurkštelėjo „Old Grand-Dad". Esu matęs, kaip tėvas nė neatsikvėpdamas išmaukia visą pintą burbono. Jis tiriamai žvelgė į mane.

– Tu buvai keisčiausias iš mano vaikų, ir tai jau šis tas, – galiausiai tarė jis. – Tokiu titulu gali didžiuotis. Na ir nevėkšlų lizdas.

O paskui, vėl atsukdamas butelį, jis tarė:

– Tu gimei bjaurus, sūnau. Net ir manęs dėl to negali kaltinti, nors visi jūs verčiat man kaltę net už tai, kad vandenynas per sūrus. Ne, man teko pasakoti žmonėms, kad tu – bjauriausias visų laikų Voterfordo kūdikis, raudonu veidu, apsibliovęs sutrauka. Man tavo veidas vis atrodo suvažinėtas.

Tėvo pagieža man visada gniauždavo kvapą. Vargas vaikams, gimusiems su strazdanėlėmis, astigmatizmu, apgamais ar raudonais plaukais. Jis visada aptikdavo skaudžiausias savo priešų vieteles ir niekada neprikąsdavo liežuvio, kad nenuskriaustų tų, kuriuos myli labiau už viską pasaulyje.

– Mamos čia nėra, tėti, – pasakiau. – Ji išsivežė Džimą ir Lėją, kad nepakliūtų tau po kojų, kai pamatė, kad ateini. Ji atsiuntė mane čia tavęs išvaryti.

– Oi, oi, kaip baisu, – atsakė jis.

Papurčiau galvą ir tariau:

– Tėti. Mama dabar ištekėjusi. Ji gyvena naują gyvenimą. Kam gi tau ją žeminti ar menkinti prieš naująjį jos vyrą.

– Mes prisiekėme prieš visagalį Dievą, – didingai tarė jis. – Karalių Karalių. Kareivijų Viešpatį. Visa ko Kūrėją.

– Ji tą priesaiką atsiėmė, – atsakiau. – Jai padėjo teisininkas. Žinai, kas tai yra?

– Ji apleido mane tada, kai man labiausiai jos reikėjo. Buvau bejėgis, vėmiau grioviuose, tiesiau rankas į naktį, šaukdamas pasigailėjimo angelą. Alkoholizmas – liga, sūnau. Tavo motina paliko savo postą kaip slaugė, paliekanti raupsuotąjį. Todėl Dievas jai atsiuntė vėžį.

– Taip jai ir pasakysiu. Ji labai apsidžiaugs, – pasakiau. – Keliauk sau, tėti. Leisk, palydėsiu tave pas senelį.

– Joks šiknius ir padugnė manęs nelydės. O tu – ir viena, ir kita. Mačiau visas tavo žydrūniškas maisto knygas. Žinok, kad net badaudamas to šūdo į burną nesidėčiau.

– Aš parašysiu knygą specialiai tau, tėti. Vienas skyrius vadinsis „Sausi martiniai". Kitas galėtų būti „Margaritos", paskui – „Viskis su soda", toliau – „Kruvinosios Merės".

Tėvas išdidžiai atkirto:

– Aš alkoholio su niekuo nemaišau.

– Tada knyga bus dar paprastesnė. Receptas bus toks: „Nusipirkite butelį alkoholio. Atkimškite jį. Išgerkite iki dugno. Išsivemkite ant smėlio. Jei norėsis, praraskite sąmonę." Tą receptą pavadintume „Pusryčiai".

– Kaip nepagarbu, – atsakė Džonsonas Hagudas. – Juk sakiau, čia liga. Man reikia užuojautos, o ne patyčių.

– Dink iš mamos kiemo, – pasakiau pyktelėjęs.

– Aš nesu jos kieme. Ta žemė, ant kurios stoviu, priklauso didžiosios Pietų Karolinos valstijos pakrantei. Niekas negali nusipirkti ar nusavinti paties paplūdimio, nes jis amžinai priklauso valstijai ir jos žmonėms. Dėl įstatymų su manim nepasiginčysi, kvaiša vaike. Aš – geriausias teisininkas, kokį tik esi matęs, o apie Pietų Karolinos teisę pamiršti spėjau daugiau, negu tu gali pasvajoti.

– Teisininko karjerą tu paskandinai butelyje „Jim Beamo" .

– Aš – gilesnis žmogus, negu tu kada sugebėsi būti, Džekai. Aš geriu iš nevilties, dužusių iliuzijų ir sielos tuštumos. O tu nieko apie tai neišmanai.

– Tavo dėka apie tai galėčiau Harvarde paskaitas skaityti, – atrėžiau. – Bet nepaistyk: tu geri todėl, kad labai mėgsti būti girtas.

– Nešnekėk, aš tavęs nesiklausau, – atsakė tėvas dar nuodingesniu balsu. – Tu – tik žydrūnas, rašantis kulinarijos knygas. Mamytės sūnelis, įvaldęs virtuvės ir židinio meną, nes nesugebėjo atsiplėšti nuo mamos sijono. Tau visada buvo lengva išrinkti dovanas. Tik pagalvodavau, kažin, ko norėtų Liusė, ir pirkdavau tau.

Pamėginau vėl susitvardyti ir tariau:

– Nieko naujo, tėti. Esi girtas, todėl pamiršti viską, ką šneki. O mes viską prisimenam, nes mes blaivūs. O tu prisiminsi tik tiek, kad nuspyriau tave per visą pajūrį. Jau gana šitų žaidimų. Pagalvokim, kaip kitaip gyventi.

– O man patinka šitaip. Man taip reikia, kad galėčiau parodyti, kaip tave niekinu. Bjauriuosi tavimi iš visos širdies. Berneli mano, gali į sveikatą apsimetinėti, kad tau nesvarbu, ką aš šneku. Bet tu toks pat, kaip broliai. Tau baisiausiai svarbu. Aš ieškau, kaip kuo baisiau tave įžeisti, o paskui tuo mėgaujuosi. Tai mano sukurta sporto šaka. Mėgstamiausias laisvalaikio užsiėmimas. Jis vadinasi *vaikodulka*. Randi jų silpniausią vietą. Krapštai ją kaip stomatologas, baksnojąs mažutę skylutę dantyje. Kapstaisi tol, kol užkabini nervą. Bakstelk dar per milimetrą, ir jie klykdami puls ant kelių.

– Liaukis, tėti, – sukuždėjau. – O tai...

– Ponios ir ponai, pakvieskime į sceną mūsų mieląją ir nežemiškąją Šailą Foks.

Pribėgau prie tėvo ir sugriebiau už gerklės, kilsteldamas aukštyn taip, kad jis atsistojo ant pirštų galiukų. Jis rangėsi ir mėgino man trenkti per veidą buteliu, bet aš atėmiau jį ir nusviedžiau toli į šėlstančias bangas.

– Tavo sielvartas dėl Šailos – viena vaidyba, – spjovė jis. – Tu visas – vien pamaiva. Mačiau, kaip tu su mergyte išėjai iš Foksų namų. Kaip miela. Mylintis tėvas. Gedintis našlys. Bet viskas – vien vaidyba. Jei tėvelis ilgai apsimetinės, tai visas pasaulis patikės, kad jis myli savo dukrytę. O aš matau vien tavo

šaltumą, Džekai. Matau Ledynų karalių. Nes gyvenau su tuo šalčiu širdyje, ir per jį man nebėra gyvenimo.

– Aš visai ne toks kaip tu.

– Tu lygiai toks kaip aš, – juokdamasis puikavosi jis. – Visi mano sūnūs dėvi tą ledo žymę, kurios visą gyvenimą kračiausi. Pažiūrėk į vargšą Dalasą. Mano teisės partneris. Turi mielą žmonelę ir porą vaikučių, bet jam negana. Užtat eina ieškot pirmos pasitaikiusios merginos, kuri nemokamai praskėstų kojeles, ir mano, kad aptiko aukso gyslą. Jūs visi visą gyvenimą ieškosit meilės, bet taip ir nesuprasit, kad ji miega šalia jūsų.

– Tu nieko apie mus nežinai, – įtūžęs sukuždėjau.

– Pažiūrėk ten, – pasakė Džonsonas Hagudas, žvelgdamas į Liusės namus. Liusė grįžo iš parduotuvės su Džimu ir Lėja. Žiūrėjau, kaip ji prieina prie plataus lango, apsupta dirbtinės šviesos, ir žvelgia į tikrą tamsą lauke. Mes puikiai ją matėme, o ji mūsų neįžiūrėjo.

– Štai ką aš praradau, – pasakė man tėvas. – Nes nežinojau, ką turiu. Tikriausiai ir tu nė nenutuokei, kaip labai myli Šailą, kol nepamatei jos morge. Tiesa, Džekai?

Jis paskutinįsyk pažvelgė į buvusią žmoną, paskui sukliko:

– Aš tave myliu Liuse. Aš vis dar tave myliu.

Liusei bėgant nuo lango, jis pridūrė:

– Aš tave myliu, tu smirdanti pabaisa.

Dvidešimt ketvirtas skyrius

Maksas ir Estera Rusofai su dideliu džiaugsmu vertėsi prekyba Voterforde. Maksas buvo prekybos burtininkas, o Estera tvarkė buhalteriją visada tikslut tikslutėliai ir dailia it tulpių lysvė rašysena. Jiems abiems verslas buvo mandagumo ir svetingumo meno tąsa, ir kiekvienas į jų krautuvėlę užėjęs žmogus buvo sutinkamas kaip gerbiamas svečias. Maksas su visais sveikinosi, plepėjosi, juos linksmino, o Estera nepastebima tvarkė sąskaitas ir prižiūrėjo prekes.

Jie klestėjo. Maža maisto prekių krautuvėlė virto pirmuoju miesto prekybos centru, o 1937 m. pavasarį jie atidarė Rusofo ūkinių prekių parduotuvę. Ši greitai išgarsėjo madomis ir padoriomis kainomis. Pirmoji moteris, atvažiavusi į Voterfordą apsipirkti iš Čarlstono, gavo dovanų rankinę, o jos nuotrauka kitą savaitę puošė vietos laikraštį. Rusofų nuostabai, jiems netikėtai puikiai sekėsi reklama ir rinkodara. Visa, ką jie paliesdavo, virto auksu, ir jie patys negalėjo patikėti savo sėkme ir Dievo palaima, kurios Jis jiems taip nepagailėjo.

1939 m. žydų Dievas pasislėpė. Daugybę metų į Makso ir Esteros namus plūdo laiškai iš giminaičių, pasklidusių po Rusiją ir Lenkiją. Estera be galo stropiai susirašinėjo su visais giminėmis, o Maksas nuo įsikūrimo Voterforde dienos siuntė pinigų saviškiams Europoje.

1939 m. laiškai iš Lenkijos nebeatėjo. Paštas nutilo, ir Esterai Rusof tais metais pražuvo jidiš kalba.

Kai Sailas Makolas sužinojo, kaip Rusofai baiminasi dėl savo giminaičių, jis sutarė susitikti su ponu Barnvelu Midltonu, jų apygardos atstovu Jungtinių Amerikos Valstijų Kongrese. Kietakaktis aristokratas Midltonas 1941 m. spalį sėdėjo Hario restorane Voterforde ir žvelgė į Makso Rusofo vėjo nugairintą veidą ir didžiules rankas. Greta sėdėjo Sailas Makolas, o Maksas pasakojo, kad, vokiečių armijai užėmus Lenkiją, o paskui žengus į Rusiją, pradingo jų su Estera giminės. Kai Maksas baigė kalbėti, jis padavė Kongreso nariui sąrašą su visų savo giminaičių pavardėmis ir adresais. Sąraše buvo šešiasdešimt aštuoni žmonės, keturi iš jų naujagimiai.

Midltonas atsikrenkštė ir gurkštelėjo juodos kavos, tik tada prašneko:

– Labai blogi laikai, Maksai.

– Tamsta ką nors žinai? – paklausė Maksas.

– Žinau, kad blogai. Blogiau, negu tamstai atrodo. Blogiau, negu įmanoma įsivaizduoti.

Sailas piktai jį nutraukė:

– Po paraliais, Barnvelai. Juk žmogus iš proto kraustosi. Negąsdink jo dar labiau, kol nieko tikro nežinai.

– Kad ir ką sužinosiu, Maksai, bus vien blogos naujienos.

– Mes žydai, – atsakė Maksas. – Mes pratę prie blogų naujienų.

Prabėgo daugiau kaip metai, o Rusofai nė žodžio nesulaukė iš Barnvelo Midltono. Tuo metu JAV galutinai įsitraukė į karą. Maksas negavo jokių žinių apie Kironitskos žydus, o pirma Lenkiją apgaubusi tyla dabar apėmė ir Rusiją. Tais metais du jų sūnūs Markas ir Henris išėjo į JAV armiją. Išsiuntę sūnus kariauti su vokiečiais, Maksas ir Estera Rusofai pasijuto kaip niekad anksčiau tikri amerikiečiai. Maksas abiems berniukams, keliaujantiems į užjūrius, padovanojo mažutes Laisvės statulos figūrėles, ir jie visą karą nešiojosi jas. Kaip Amerikos kariai jie kovojo žiauriai ir ryžtingai, o kaip Didžiojo žydo sūnūs, nebijojo kazokų. Jie skverbėsi šiaurėn į Europą, kur staiga nutilo visi abiejų šeimos pusių Rusofų balsai.

1943 m. viduryje Barnvelas Midltonas pirmąsyk nuo tada, kai pažadėjo Maksui sužinoti jo ir Esteros šeimų likimus, susitiko su Maksu ir Sailu papietauti. Pirmąsias penkiolika pietų minučių Barnvelas pasakojo apie karo eigą, Aljanso pergales ir pralaimėjimus ir niūrias Vašingtono nuotaikas.

Sailas nekantriai klausėsi, paskui pasakė:

– Prie reikalo, Barnvelai.

– Ar tamsta ką nors sužinojai apie mūsų šeimas? – paklausė Maksas.

– Taip, – niūriai atsakė Midltonas. – Verčiau nebūčiau sužinojęs. Bet sužinojau.

Tada Barnvelas užsikniaubė ant stalo, paėmė Maksą už rankos ir tvirtai ją gniaužė, pasakodamas naujienas iš Rytų Europos Pietų Karolinos kavinėje, garsėjančioje prasta kava ir skaniais pyragais.

– Maksai, – sukuždėjo jis. – Visos pavardės, kurias tamsta nurodei. Visi... Visi žuvę, Maksai. Visi iki vieno nebegyvi.

Maksas nieko neatsakė. Jis nė nemėgino kalbėti, manėsi neišleisiąs nė garso, net jei jo tiesiai ko nors paklaustų.

– Iš kur gali taip tiksliai žinoti? – tarė Sailas. – Juk karas. Suirutė. Kovoja armijos. Juk negali žinoti tiksliai.

– Tiesa, Sailai, – sutiko Barnvelas. – Kai kurie iš tų žmonių galėjo pabėgti ar likti nepastebėti. Kai kurie galbūt pasislėpė. Informacijos laukti teko ilgai. Nė nežinau, iš kur ji, nei kas ją surinko. Šaltinis Šveicarijoje, žinau, kad jis vokietis. Daugiau nieko. Jis sako, kad visa tamstos giminė žuvusi, Maksai. Tuose miestuose ir miesteliuose, kuriuos tamsta nurodei su pavardžių sąrašu, žydų nebėra.

– *Judenrein*, – galiausiai ištarė Maksas.

– Žudomi visi žydai iš eilės, – kalbėjo Barnvelas. – Išskyrus tuos, kurie išsiunčiami vergauti konclageriuose. Dauguma tamstos giminės išskersta laukuose. Žydus privertė pačius išsikasti duobes, o paskui visus iškart sušaudė kulkosvaidžiais.

– Buvo keturi naujagimiai. Kūdikiai, – pasakė Maksas.

– Vokiečiai neišrankūs, – atsakė Barnvelas.

– Jie šaudo kūdikius kulkosvaidžiais? – paklausė Sailas.

– Arba gyvus palaidoja su nužudytomis motinomis, – atsakė Barnvelas. – Buvo tokia paauglė, kurią palaikėme Esteros dukterėčia. Ji slapstosi Lenkijoje. Bet paaiškėjo, kad ji – tik mergaitės Esteros sąraše bendravardė, Ruta Graubart. Labai gaila. Paaiškėjo, kad ji vis dėlto ne giminaitė.

– Kas nutiko tos mergaitės šeimai? – paklausė Maksas.

Barnvelas gūžtelėjo pečiais ir atsakė:

– Matyt, tas pats, kas ir tamstos. Sakė, kad lenkų pogrindininkai galėtų ją slapta išvežti.

– Tegu taip ir padaro, – pasakė Sailas.

– Kad truputį brangoka, – ironiškai, atsainiai atsakė Barnvelas. – Jie užsiprašė penkiasdešimties tūkstančių dolerių grynaisiais.

Sailas švilptelėjo, o Barnvelas pagaliau paleido Makso ranką. Jis pirštu pamojo padavėjai atnešti dar kavos.

– Na ir pasaulis, – pasakė Sailas. – Ir ką gi gero bepasakysi apie žmoniją.

– Ta mergaitė, – pasakė Maksas.

– Kokia mergaitė? – paklausė Barnvelas.

– Ta, kuri slapstosi. Kur tamsta palaikei Esteros dukterėčia, – atsakė jis.

– Visai ne giminė. Ji visai iš kito Lenkijos krašto.

– Vis tiek ji – žydaitė, patekusi į nelaimę.

– Taip, – sutiko Barnvelas.

– Mudu su Estera norėtume atsivežti tą mergaitę į Ameriką, – pasakė Maksas.

Abu vyrai įsispitrijo į Maksą, tarsi būtų blogai nugirdę.

– Ji ne taviškė, Maksai. Ir ne Esteros, – pasakė Sailas, – o kainuoja ji penkiasdešimt tūkstančių dolerių.

– Ji – žydaitė, patekusi į nelaimę. Todėl ji – mūsiškė. Ir Esteros. Tamsta sakai, kad jos šeima tikriausiai žuvusi. Kaip ir mano. Jei mes jai nepadėsim, kas gi padės?

– Vienos mergaitės gyvybė nedaug tereiškia tokiame didžiuliame kare, – atsakė Barnvelas.

– O aš manau, kad daug, – atsakė Maksas.

– Bet juk tamsta neturi penkiasdešimt tūkstančių dolerių grynaisiais, – ryžtingai pasakė Kongreso narys ir atsistojo nuo stalo, rodydamas, jog sugaišo gana laiko nieko vertam reikalui. – Tokių pinigų neturi niekas šiame mieste.

– Išskyrus tave, – pasakė Sailas. – Tik išrink žmogų į Kongresą šioje valstijoje, ir per ketverius metus jis tampa milijonieriumi. Kažin, kaip čia yra, Barnvelai.

– Viešpats šypsosi avinėliams ir kvailiams, – atsakė Barnvelas.

Tą vakarą Maksas su Estera išėjo į verandą, iš kurios matėsi Voterfordo upė, ir sykiu stebėjo, kaip saulė auksina žemai tvyrančių debesų bandą nežemiška, svetima šviesa. Iš mažų krištolinių stikliukų jie gėrė likerį. Tai buvo apeiga, kuria jie džiaugėsi savo turtais ir noru atsipalaiduoti po nesibaigiančių darbų pirmaisiais gyvenimo miestelyje metais.

Maksas nesugalvojo, kaip pasakyti mylimiausiai pasaulyje moteriai, kad ji prarado visą savo šeimą. Esteros giminė buvo nepaprastai glaudi ir draugiška, ir jis nežinojo, kaip jai pranešti, kad jos Europa mirė.

Maksas išgėrė antrą stikliuką šnapso ir pasakė jai jidiš kalba.

Šešias dienas Estera Rusof gedėjo, paskui jaunas rabinas jų namuose atliko šabo apeigas. Maksas ir Estera pažadėjo pastatyti Voterforde sinagogą savo giminių garbei.

Kai baigėsi šiva, Estera vėl gulėjo Makso glėbyje ir prieš užmigdama sukuždėjo jam:

– Ta mergaitė, Maksai. Kurią tau minėjo Barnvelas.

– Ir aš apie ją galvojau, – atsakė Maksas.

– Ką galėtume padaryti?

– Viską parduoti, – atsakė Maksas. – Šiuos namus. Ūkinių prekių parduotuvę. Prekybos centrą. Pradėtume nuo pradžių.

– Ar surinktume penkiasdešimt tūkstančių dolerių? Juk tai nemažai. Gal net per daug.

– Kiek trūks, pasiskolinsime iš banko, – atsakė Maksas. – Tikrai gausime paskolą.

– Tada taip ir padarykime, – pasakė Estera.

– Taip, – sutiko Maksas.

– Tu taip padarytum, nepaisydamas, ar aš sutinku, ar ne, – pasakė Estera. – Aš tave pažįstu, mano vyre. Man užtenka proto nesispyrioti, kai tu jau apsisprendęs. Bet taip bus gerai. Net jei teks nuskriausti savus vaikus.

– Kuo gi mūsų vaikams skriauda padėti kitam vaikui? – paklausė Maksas.

Per artimiausius mėnesius Maksas pardavė ūkinių prekių parduotuvę Šarlotės tinklui „Belk's", maisto prekių krautuvėlę – mažmenininkui iš Čarlstono, o savo namą Delfinų gatvėje – jūrų pėstininkų generolui leitenantui, atsiųstam į Poloko stalą, bet artėjančiam prie pensijos. Jis nusiuntė penkiasdešimt tūkstančių dolerių Barnveluiʼ Midltonui į Vašingtoną ir gavo griežtą telegramą, kad tikimybė labai nedidelė, labai menkai tikėtina, kad pavyks mergaitę išgelbėti. Bet Barnvelas Midltonas prisiekė padarysiąs, ką tik galėsiąs.

Maksas nepardavė pastato, kuriame prieš daugybę metų, vos atsikraustęs į Voterfordą, įkūrė mažą krautuvėlę, ir dabar jis buvo tuščias. Rusofų šeima įsikraustė atgal į viršutinį jo aukštą, ir ilgai netrukus Maksas su Estera vėl ėmėsi verslo.

Praėjo beveik metai, kol Maksas sulaukė Barnvelo Midltono telegramos, pranešančios, kad į nedidelį Voterfordo uostą 1944 m. liepos 18 dieną atvyks prekybinis laivas. Keleivių sąraše buvo mergaitė, vardu Ruta Graubart. Maksas paskambino žmonai ir pranešė džiugią naujieną, paskui paskambino Sailui, kuris žinią perdavė Džinei Penei. Kaip visuose mažuose miesteliuose kad būna, žinia greitai skriejo iš vienų Voterfordo namų į kitus, lengva, smagi ir džiugi, nes ši istorija atnešė tiek džiaugsmo į pasaulį, labai jau įjunkusį į naujienas apie užjūriuose žūvančius vaikinus.

Kai laivas atplaukė į Voterfordą, iš jo išlipo daili paauglė, labai oficialiai ir iškilmingai lydima laivo kapitono. Ji atrodė susidrovėjusi ir išsigandusi, girdėdama minios triukšmą. Susitikusi Maksą ir Esterą, kurie ją pasveikino jidiš kalba, ji tūptelėjo. Maksas pravirko ir išskėtė rankas jai apkabinti. Kai ji puolė jam į glėbį ir priglaudė galvą prie plačios krūtinės, miestas sugaudė, sveikindamas ją. Taip ji sužinojo nuo tos dienos esanti priimta į Voterfordą Pietų Karolino-

je, radusi namus. Miestas tą mergaitę, Rutą Graubart, priims į savo širdis ir seks, kaip ji baigia mokyklą, sulaukia pilnametystės, išteka už Džordžo Fokso. Miestas bus šalia, kai ji pagimdys vyriausiąją dukrą Šailą ir kai tą pačią dukrą Rutai teks palaidoti.

Bet geriausiai ir mieliausiai miestas prisiminė tą pirmą akimirką, kai žydų našlaitėlė, išpirkta svetimų žmonių, pirmąsyk žengė Voterfordo žeme ir puolė Didžiajam žydui į glėbį.

Vėliau Sailas Makolas pasakos savo anūkams, kad kai stebėjo, kaip atvyko mergaitė, jis pirmą sykį tvirtai įtikėjo, kad Amerika laimės karą. Kad ir kiek sykių jis anūkams pasakojo, kaip atkeliavo Ruta Graubart, visada baigdavo taip pat, ir Makolų vaikams oda šiurpdavo, kai jis pabaigdavo pasaką.

Miestas griaudė, sakydavo jis, tiesiog griaudė.

Bet savo istorijos Ruta nepasakojo niekam Voterforde, tik savo vyrui ir dukrai Šailai, bet galiausiai papasakojo ir man 1986 m. pavasarį, kai susitaikėme, ir aš grąžinau į miestą jos anūkę Lėją, kad mano motinai būtų lengviau numirti.

Tik tada Ruta man papasakojo apie siaubingą Lenkijos istoriją, ir pagaliau sužinojau, kas buvo monetų ponia.

Dvidešimt penktas skyrius

Nuvežiau senelį Sailą Makolą į Voterfordą pasiimti Džinės Penės iš slaugos namų. Brolius palikau pas senelius, baigiančius montuoti rampą Džinės Penės vežimėliui. Senelis buvo smulkus rūkalius pietietis, pastabus, bet mažakalbis.

– Džiaugiesi, kad Džinė Penė grįžta namo? – paklausiau.

– O kaip kitaip, – atsakė Sailas. – Slauges ji iš proto varo.

– Kaip tėtis?

– Išsimiegojo. Paskui išvažiavo į miestą.

Močiutę pasodinome ant galinės sėdynės, išvargusią nuo pastangų ir jaudulio, sukelto išrašant iš slaugos namų. Biurokratijai visada reikia nežmoniškai daug energijos, ypač iš senų ir labai ligotų. Džinė Penė nė nepamojavo slaugėms, išsirikiavusioms verandoje su ja atsisveikinti.

– Pabaisos, – pasakė ji, kai mudu su Sailu joms pamojome. – Siurbėlės. Šikpuodžių karalienės. Ligų nešėjos. Penicilino grybeliai. Kaip galima tokioms leisti liestis prie tikrų damų ar labai rafinuotų moterų.

– O man jos atrodė visai malonios, – tyliai pasakė Sailas, kone į šalį.

– Tu nė sykio neatėjai manęs aplankyti, – sušnypštė Džinė Penė. – Jau verčiau būčiau ištekėjusi už Uliso S. Granto, negu už bjauraus išdaviko Sailo Makolo.

– Gal galėtum stabtelėti prie pašarų parduotuvės? – paklausė manęs senelis. – Man reikia antsnukio.

– Senelis kasdien tave lankė, Džine Pene, – pasakiau.

– Anūkai mane pamiršo. Visas miestas tik ir laukė mano mirties. Jei būčiau prapuolusi, visi imtų valiuoti iš džiaugsmo.

– O aš vesčiau paradą Didžiąja gatve, – sumurmėjo Sailas.

– Nekurstyk jos, – perspėjau, palietęs jo riešą. – Džine Pene, susirinko visi mano broliai. Mes visą dieną statėme rampą tavo vežimėliui.

– Tai šit ką jūs man dovanojat sugrįžimo proga? Rampą vežimėliui?

– Aš prižiūrėjau darbų pradžią, – pasakiau. – Ji bus labai patogi.

Keturi mano broliai mus, įvažiuojančius į kiemą, pasitiko namie pas senelius. Namas buvo gražiai pasenęs ir išsiskyrė iš šiuolaikiškų paplūdimio namukų, išdygusių aplink. Už jo tolyn nuo kiemo sukosi keturioliktoji golfo aikštyno, sukurto Roberto Trento Džounso duobutė. Į pievos tolį tyliai it burlaivis riedėjo golfo vežimėlis su dviem ramiais, oriais pensininkais. Keturios baltauodegės elnės, žavios ir grakščios, rupšnojo aukštą žolę pakraštyje. Pagalvojau, kad vaikystėje sala buvo laukinė, galėjai ištisą amžinybę dairytis, o golfo kamuoliuko nepamatytum, bet nuo mano vaikystės viskas pasikeitė.

Tik, pamaniau, seneliai vis tokie patys. Jie visada atrodė keisti ir netinkami. Juos, regis, jungia ne meilė, o įprotis. Džinei Penei buvo skaudu, kad mes, jos anūkai, labiau mylime Sailą, esame prie jo taip tvirtai prisirišę, kaip prie jos niekada neprisirišime. Bet mes to nepripažindavome, aiškiai ir tvirtai tikindavome ją mylį lygiai tiek, kiek ji leidžiasi mylima, o tai visada priklausė nuo nevaldomos jos nuotaikų kaitos.

– Berniukai, – pasakiau.

– Geriausi berniukai pasaulyje, – pridūrė Sailas.

– Bus gerai ir tokie, – atsakė Džinė Penė, bet pajutau, kad ji džiaugiasi grįžusi namo ir šitaip gausiai pasitinkama.

Mano broliai garsiai suriko ir nubėgo jos pasitikti. Jie daužė į mašinos šonus ir šūkaliojo tol, kol net pikčiurna Džinė Penė šyptelėjo. Kai ji nusišypsojo, visi keturi apsimetė apsvaigę ir išgriuvo aukštielninki, vaizduodami apalpusius.

– Kaip visada, paikioja it šunyčiai, – pasakė ji, o Sailas padėjo jai išlipti iš mašinos, kol aš nuo verandos atboginau vežimėlį.

Tė užbėgo naująja rampa, nuo kurios visas kiemas kvepėjo šviežiu medžiu. Jis atsigulė rampos viršuje ir šūktelėjo Džinei Penei:

– Ei, bobulyt.

Džinė Penė įsiplieskusi atsakė:

– Nevadink manęs bobulyte, nes taip kailį iškaršiu, kad net bliausi.

– Žiūrėk, Džine Pene, – džiugiai šūktelėjo Tė. – Tobulas kampas.

Tada, apsimesdamas negyvėliu iš prasto filmo, Tė nusirito rampa ant šaligatvio.

– Ją reikia nulakuoti, – pasakė Džinė Penė. – Nekenčiu nelakuoto medžio. Jis įžeidžia mano estetinius jausmus.

– Ir tave baisiai malonu matyti, močiute, – atsakė Dalasas.

– Ačiū, berniukai, kad pastatėt rampą, – mergaitišku balsu pridūrė Diupri.

– Net ir klinikinė mirtis nė per plauką jos nepakeičia, berniukai, – niūriai atsakė Sailas, stumdamas ją aukštyn. – Ji iki mirties mus kamuos.

– Būtent, – atsakė ji.

Rampos viduryje mano broliai sustabdė vežimėlį ir ėmė ją bučiuoti. Jie bučiavo jos veidą, kaklą ir kuteno šonkaulius. Jie bučiavo jos akis, skruostus ir kaktą, kol ji ėmė vaikyti juos šalin lazda. Jie kvatodami atsitraukė nuo jos, paskui, kai Sailas vairavo ją pro namų duris, vėl apspito. Ji ir džiaugėsi bučiniais, ir vos juos kentė. Ji troško jų dėmesio, ne prisilietimų. Bučiavimasis jai visada atrodė ne toks jau ir įdomus žmonių užsiėmimas.

Lauke susėdome verandoje, o Džonas Hardinas švitrino rampą, lygindamas šiurkščias jos vietas. Iš mūsų jis vienintelis buvo tikras dailidė, jo rankos buvo tiesiog auksinės. Nors ir buvo gabus, darbo gauti jis niekaip negalėjo, nes nesugebėjo ištverti įtampos, neišvengiamos ir pačioje ramiausioje darbovietėje. Stebėjome, kaip jis švitruoja šviežią medį, ir gėrėjomės jo darbo skalsumu.

Tylą nutraukė Tė:

– Pripažinkim. Džinė Penė – pikčiurna. Ar ir jūs tą pastebėjot?

– Kas? – paklausė Diupri. – Ta miela senučiukė?

Perskaičiusi Džinei Penei eilėraštį sugrįžtuvių proga, į verandą išėjo Lėja.

– Ar Džinei Penei patiko tavo eilėraštis, mažute? – paklausė jos dėdė Diupri.

– Nežinau, – atsakė Lėja. – Sakė, kad patiko.

– Neimk į plaučius, – pasakė Tė. – Gražiai elgtis jai nebūdinga.

– Kaip ji galėtų, – sutiko Dalasas.

– Ar jūs visi pažinojot mano mamą? – paklausė Lėja mano brolių ir nustebino juos. Jie iškilmingai susibūrė aplink ją.

– Žinoma, Lėja, – pasakė Diupri. – Nori, kad apie ją papasakotume? Ką pati geriausiai prisimeni apie Šailą?

– Aš beveik visai neprisimenu, ką reiškia turėti motiną, dėdule Diupri, – atsakė Lėja.

– O taviškė buvo labai miela, brangute, – pasakė Dalasas.

– Graži kaip paveiksliukas, visai kaip tu, – pridūrė Tė.

– Jums visiems ji patiko? – paklausė Lėja.

– Patiko? – tarė Diupri. – Mes visi buvome tiesiog įsimylėję tavo mamą. Nežinau, ar tėvelis tau sakė, bet ji buvo baisiai karšta pupytė.

– Tokios šokėjos daugiau nesu matęs, – pridūrė Tė. – Niekas taip nemokėjo šego.

– Kas tas šegas?

– Pietų Karolinos mergytė nežino, kas tas šegas? – nepatikėjo Diupri. – Tai nusikaltimas žmonijai.

– Tai reiškia, kad tavo tėvelis visai apsileido, – paaiškino Tė.

– Italijoje šego niekas nešoka, vyručiai, – gyniausi aš. – Kad ir hulą galėjau ją mokyti.

– Nesiteisink, – atkirto Diupri. – Tuoj privešiu pikapą arčiau verandos ir paleisiu kasetę. Mano dukterėčios išsilavinime žioji tragiška spraga.

– Jau geriau mergytei būtų buvę augti Pietų Karolinos našlaičių prieglaudoje, – paerzino Dalasas. – Man net gėda turėti tokį brolį, Džekai.

– Žiū, Diupri su pikapu, – nusišaipė Džonas Hardinas. – Kaip jam patinka vaizduoti ubagą.

– Širdyje Diupri kaimietis, – atsakė Tė. – Prasisiekėlis kaimietis. Tai – žemiausia gyvybės forma.

Diupri atvairavo pikapą prie verandos, nugairintos jūros vėjo. Jis įjungė kasetę ir atsuko garsą iki pat galo.

– Karolinos pajūrio muzika, – pasakė Diupri, lipdamas į verandą. – Švenčiausias garsas pasaulyje.

– Dabar tavo dėdulės taisys tavo tėvelio aplaidumą, – pasakė Dalasas. – Galbūt net reikės sukurpti prieš jį kokį civilinį ieškinuką.

Diupri čiupo Lėją už rankos ir ėmė rodyti jai žingsnelius. Aš čiupau Tė, ir mes pasileidome šokti, o Lėja susižavėjusi žiūrėjo, niekada anksčiau neregėjusi manęs šokant.

– Šego esmė, Lėja, – pasakiau, – yra nutaisyti visiškai šaltą veidą. Šegas – neaistringas šokis. Jis skirtas vasarai, slaptiems troškimams ir išdidumui. Turi nutaisyti visiškai nerūpestingą veido išraišką.

– Kas jis toks – Platonas? Mes tik mokome mergaitę šokti, – tarė Diupri.

– Mergaičių partiją šokti aš moku todėl, – paaiškino Lėjai Tė, – kad esu jaunėlis, ir jie visi versdavo mane šokti už mergaitę, kai mokėsi šegą.

Kai iš pikapo visu garsu suskambo kita daina, „Double Shot of My Baby's Love“, Dalasas pakvietė Lėją šokio.

– Tavo mama buvo geriausia pasaulyje šego šokėja, – pasakė Dalasas.

– Ji puikiai šoko bet ką, – pridūrė Diupri.

– Ei, žiū, kaip greitai Lėja išmoko, – susižavėjęs šūktelėjo Dalasas.

– Mamos kraujas, – pasakė Tė. – Ši mergaitė jau gimė mokėdama šegą. Po Džono Hardino su ja šoksiu aš. Išmokysiu ją palaido šego.

– Palaido šego, – sukrykštė Lėja. – Kaip smagu.

Tądien Lėja visam gyvenimui pamilo savo dėdules. Jų džiugus dėmesys ją apgaubė ir išdidino, ir jos veidelis švietė iš malonumo. Jos kūnas ėmė judėti pagal ritmą, ir jos mergystė, regis, subrendo, kai ji sukosi dėdulių susižavėjimo bangose. Jie rikiavosi su ja šokti ir ginčijosi, kieno dabar eilė. Popietę verandoje jie pavertė neregėtu, prabangiu pasivaikščiojimu, kurio ji nepamirš, kol bus gyva. Ji išsirinkta, išskirta iš visų, galinga kaip fėjų karalienė iš pasakos, apsupta savo džiūgaujančios, smagios kariaunos. Dienai baigiantis ji šoko šegą kone puikiau už savo dėdules.

Nenuleidau akių, kol Lėja šoko su mano broliais, negalėdamas atsigėrėti jų švelnumu. Tada Diupri paplojo man per petį ir tarė:

– Kita daina bus jums su Lėja.

Ore suskambo daina „Save the Last Dance for Me“, atliekama grupės „The Drifters“, ir Lėja pastebėjo, kad aš persimainiau.

– Kas yra, tėveli? – paklausė ji, kai paėmiau ją už rankutės ir kuo mandagiausiai iškviečiau šokti.

– Gal galėtum atsukti vėl iš pradžių, Diupri? – paklausiau. – Turiu paaiškinti, kuo ši daina ypatinga, – tada atsigręžiau į Lėją. – Pameni, pasakojau, kaip mudu su mama pamilome vienas kitą?

– Tą naktį, kai namas nugriuvo į jūrą? – paklausė Lėja.

– Būtent. Taigi, kai mudu su mama šokome vieni kambaryje, o visi bėgo iš namo, mes šokome šegą.

– Nežinojau.

– Veltui tavęs jo neišmokiau. Gerai mano broliai sako.

– Nieko tokio, tėveli. Tu mane labai daug ko išmokei.

– Šita daina buvo mudviejų su mama mėgiamiausia. Mes pamilome vienas kitą, šokdami pagal ją.

Lėja niekada nebuvo šokusi su manim, bet išgirdo niūniuojant dėdules, maloniai kažką murmančius, žiūrinčius, kaip mes šokame pagal tos nuostabios dainos žodžius. Jie plojo katučių, trypė kojomis ir švilpė Lėjai, o aš sukau ją ant vėjo gairinamos verandos. Labiausiai ji nustebo, kad nemoka šokti šego taip gerai, kaip aš. Taip ir pasakė. O mums bešokant, mano akyse ji pamažu virto gyvu Šailos atvaizdu, tada pasipylė ašaros; pagaliau paplūdo.

Ji nepastebėjo, kad verkiu, kol mano broliai nenutilo. Liovėmės šokę, ir aš atsisėdau ant verandos laiptų. Dukra stipriai mane apkabino, o daina, kurią mudu su jos motina mėgome labiausiai pasaulyje, galutinai mane ištirpdė. Prisiminimus dar iškęsčiau, bet nepakenčiau muzikos, dėl kurios prisiminimai nešė tokį žudantį skausmą.

Dvidešimt šeštas skyrius

Gegužės pradžioje, praėjus kone mėnesiui nuo tada, kai grįžome, Liusės prispirtas nuvežiau ją 17 greitkeliu į Čarlstono pusę, į trapistų vienuolyną Mepkino abatijoje. Nors kelionės tikslų ji iki galo neatskleidė, užsiminė, kad nori atlikti išpažintį pas tėvą Džudą. Nuo tada, kai atvežiau tėvą Džudą prie mamos lovos ligoninėje, kur jis jai suteikė Ligonių patepimą, įtariau, kad jų santykiai – ne vien nuodėmklausio ir nusidėjėlės, bet nebemaniau, kaip vaikystėje, kad jie meilužiai. Mėginau klausinėti Liusę, bet ji puikiai sugebėjo išsisukinėti. Ji sugebėdavo neatsakyti į bet kokį klausimą. Anglų kalba ant jos liežuvio virsdavo dūmų uždanga, o jos akys nė nemirkteldavo. Mums važiuojant į Čarlstoną, nužvelgiau ją. Ji atrodė rami ir graži.

Jau seniai norėjau pasikalbėti su ja akis į akį ir paklausti visko, kas susikaupė nuo vaikystės ir vėl įsibrovė į mano mintis, kai gulėjau Romoje sutvarstytomis akimis. Nors tiksliai nežinojau, kaip iš jos išsiurbti tą slaptą lobių skrynią, norėjau pradėti klausinėti taip, kad nesukelčiau įtarimo.

– Gavau nuostabią žinią, – staiga tarė ji, saulėkaitoje ištiesdama rankas. Tik susirgusią leukemija Liusę pavyko įkalbėti užsisegti saugos diržą. Jai visada atrodė garbės reikalas jo nesegėti, ir man buvo keista matyti ją saugiau prisegtą. – Noriu su tavim ja pasidalyti, bet turėsi pažadėti, kad neprasitarsi niekam pasaulyje.

– Pažadu pasakyti tik vienam žmogui, – atsakiau. – Kitaip pats savimi negaliu pasitikėti. Man paslaptys – per didelė našta.

– Popiežius anuliavo mano santuoką su tavo tėvu. Vėl galėsiu priimti sakramentus. Mudu su daktaru Pitsu vakar susituokėme bažnyčioje.

– Ačiū, kad ir savo vaikus pasikvietėt.

– Nenorėjom kelti bangų, – atsakė ji. – Aš parašiau popiežiui padėkos laišką.

– Judu su tėčiu susilaukėt penkių vaikų, – pasakiau.

– Viskas buvo tik baisi klaida. Jaučiuosi lyg atsibudusi iš košmaro.

– Ar tai reiškia, kad mes dabar benkartai? – paklausiau, taisydamas galinio vaizdo veidrodėlį.

Liusė sukikeno ir atsakė:

– Nė nepagalvojau apie tai. Vaje. Kaip juokinga. Taip, manau, kad jūs dabar benkartai. Nė nesusiprotėjau paklausti. Džudas žinos.

– Tai vedybų kaip nebūta. Viso to skausmo, sielvarto ir kančių. Išnyko kaip dūmas, – pasakiau.

– Būta, kaip gi, – paaiškino Liusė, – bet Bažnyčia viską ištrynė. Niekur nepažymėta, kad jos buvo.

– Aš žymiu, kad jos buvo, – nenusileidau.

– Ne, – atkirto Liusė. – Tu anuliuotas.

– Jei aš niekas, kaip galiu vairuoti mašiną? – surikau. – Manęs nėra. Aš nesu. Mano tėvai nesusituokė, ir aš negimiau. Griebk vairą, mama, nes aš – visiškai anuliuotas kalės vaikas.

Iškėliau rankas aukštyn, ir Liusė pasilenkusi čiupo vairą.

Liusė tarė:

– Manau, kad nebūti gimusiems – geriausia dovana, kokią galėčiau dovanoti savo vaikams. Negeruose namuose jus auginau.

– Priešingai. Tiesiog svajonių namuose, – atsakiau. – Vaidina: benkartai Makolų vaikai, nekalta mergelė jų motina ir prisisiurbęs tėvas, kuriam vėliau ragus įstatys ir vyriškumą atims pats popiežius.

– Kai tavo tėvas išgirs šią žinią, perduok man kiekvieną žodelį, kurį tik jis ištars. Man bus brangus kiekvienas jo skausmo skiemuo.

– Tėtis neturėtų tau kelti nuoskaudos, – atsakiau, vėl perimdamas vairą. – Juk, šiaip ar taip, nebuvai už jo ištekėjusi.

– Daugiau nebenoriu jokio kartėlio. Tarsi nieko nebūtų nutikę. Gal net galėtume būti draugai.

– Galėčiau jus supažindinti, – pasisiūliau. – Teisėjau Makolai, susipažinkite su ponia Pits. Popiežius paneigė visus gandus, kad kadaise buvote vyras ir žmona ir tos ilgos skausmingos santuokos metais užauginote penkis vaikus.

– Ei, nesišaipyk, – įspėjo Liusė.

– Romos katalikų bažnyčia, – papurčiau galvą. – Kodėl užauginai mane tokioje kvailoje, besmegenėje, pusprotėje, seksualiai iškrypusioje, keistoje, nieko neišmanančioje, trenktoje Bažnyčioje? Dėl Dievo meilės, mama, mes pietiečiai. Galėjau būti anglikonas ir dailiai smūgiuoti golfo lazda. Presbiterijonas papūstomis plunksnomis, mokantis valdingai atsikrenkšti. Metodistas, nežiaukčiojantis, kai kas nors saldžias bulves aplieja ištirpintais zefyrais. Baptistas, su dideliu malonumu paslapčia girtuokliaujantis. Dievo bažnyčios narys, kalbąs nesuprantamomis kalbomis. Bet ne, pasmerkei mane keistenybėms, klaikui ir vienatvei ir užauginai vieninteleje Bažnyčioje, kuri mane rojuje paženklins nevykėlio ženklu tarp man lygių.

– Savo vaikus auginau pačioje didingiausioje tikyboje, – atsakė Liusė.

– Mes netikri tavo vaikai, – atsakiau. – Tavo santuoka anuliuota. Pamiršk rytinį pykinimą, gimdymo skausmus, šlykščias placentas, žindymą antrą valandą nakties, vėjaraupius... viso to nė nebuvo. Tavo vaikai – penki košmariukai, kuriuos tik susapnavai.

– Pačioje didingiausioje, – atsakė ji. – Pačioje nuostabiausioje, – ir ji atlošė galvą ir užsimerkė.

Po kelių mylių tylos Liusė tarė:

– Noriu atlikti išpažintį pas tėvą Džudą. Ir ne kitaip.

– Papasakok, kuo tėvas Džudas tau toks svarbus.

Mačiau, kad motinai klausimas nepatinka, ir ji ilgokai patylėjo prieš atsakydama.

– Vėliau. Neleisiu tau sugadinti man dienos, – atsakė Liusė. – Tu vis mėgini man priekaištauti, kad negerai tave užauginau. Bet svarbiausia štai kas. Tu baigei koledžą, turi gražuolę dukrytę ir parašei krūvą knygų, ant kurių užrašyta tavo pavardė ir atspausdinta nuotrauka. Ir dar mėgini man sakyti, kad aš ką nors padariau ne taip. Tavo vaikystė buvo puiki.

– Kurgi ne, man kaip reikalas pasisekė.

– Tu net neįsivaizduoji, kaip būna, kai nepasiseka.

– Papasakok, kaip man pasisekė, – pasakiau, stengdamasis, kad nuskambėtų ironiškai, o ne su nuoskauda, bet kartėlis ironiją nustelbė.

– Kai tave lupdavo, tu kraujavai taip pat, kaip aš, – atsakė Liusė. – Bet kraujavai šiltoje lovytėje... pilnu pilvu, o mamytė atbėgdavo uždėti ant kaktos šalto kompreso.

– Vaikystėje pasakojai, kad užaugai Atlantoje.

– Kurį laiką gyvenau Atlantoje, – gindamasi atsakė Liusė.

– Prie lovos laikei tėvų nuotrauką.

– Gera buvo pasakėlė, – atsakė Liusė. – Tavo tėvas patikėjo.

Aš pažvelgiau į ją ir tariau:

– Bet Džinė Penė – ne.

– Tai jau tikrai. Niekaip. Vos mane išvydusi, ji suprato, kad aš – visiškas niekas.

– Tai kaip iš tikrųjų buvo? – paklausiau.

Liusė kurį laiką tylėjo.

– Džinė Penė ne iškart išsiaiškino mano istoriją. Bet pamažu ją atkapstė. Kol ji sužinojo visą tiesą, aš jau buvau išperėjusi jai tris anūkus ir laukiausi ketvirtojo. Tada tavo tėtušis asmeniškai užsiėmė rūpintis viskio daryklos „Jack Daniel's" Tenesyje sėkme. Džinė Penė suprato, kad nesvarbu, kas mano giminaičiai, jos bernužėlio vėmalus valyti aš tinku. Už tą nedidelį baltą melą man teko brangiai sumokėti.

– Kas buvo tavo tėvai?

– Nesigilink, – atsakė ji. – Visiškas niekas, liūdniau negu liūdna. Kai būna liūdna Pietuose, nieko liūdnesnio nėra pasaulyje. Štai kokie buvo mano tėvai. Mama buvo švelni, bet apgailėtina ir palūžusi. Tėtis buvo piktas, bet, kaip mama sakydavo, tik kai nemiegodavo... cha cha!

Nuo jos juoko mane nukrėtė šiurpas.

– Kalnuose piktieji kitokie negu kitur. Ten, kur šviesa užklysta tik vėlyvą rytą, žmonės pasidaro kietesni. Tėčiui šviesos niekada nebuvo gana.

– Ar tu juos mylėjai?

– Jo – niekada. Ne kažin ką tegalėjai mylėti. Nieko doro nenusitverdavo... – pasakė ji. – Jis neleido sau turėti jokių silpnybių. Nė sykio nemačiau jo šypsenos.

– Ar jie dar gyvi?

– Dėkui Dievui, ne, – atsakė ji. – Kitaip mudu su Džudu nebūtume ištvėrę.

– Judu su Džudu? Kaip suprasti?

– Aš to nesakiau, – pasakė Liusė.

– Ar tavo tėvas gėrė?

– Cha! – prunkštelėjo Liusė. – Tavo tėvas tikrai gėrimu jam neprilygtų.

– Taip nebūna, – atsakiau.

– Ir aš taip maniau. Tu per arti skiriamosios juostos. Truputį pasuk. Gerai. Manai, kad žinai, ko gyvenime reikia saugotis, Džekai. Manai, vaikystėje išmoksti visas pinkles, dėl kurių reikia sukti galvą. Bet iš tikrųjų būna ne taip. Skausmas nevaikšto tiesiais keliais. Jis apeina ir užklumpa iš užnugario. Tokie vingiai tave ir pražudo.

Privažiavome keliuką į abatiją. Mašina slinko tykiais šešėliais, ir aš pasijutau sutrikęs. Pati žemė, regis, nutyko, kai priartėjome prie klūpinčios, tonzūruotos Mepkino tautos; miškas nusidriekė už jos, išdidžiai iškėlęs uždraustas laukines vėliavas. Įsukę į ilgą taką vienuolyno link, mudu su Liuse nutilome, tarsi abu klausytumėmės slaptų nurodymų. Net ore tvyrojo uždaras, tykus pasipriešinimas visam paZouliui. Pastačiau mašiną ir nuėjęs paspaudžiau svečių skambutį smilkalais dvelkiančiame ore. Tolumoje girdėjosi vienuolių giesmė. Pastatai buvo nauji, atrodė it sukurti Kalifornijos kalvoms, o ne Pietums.

Takelio gale pasirodė tėvas Džudas, paslėpęs rankas rankovėse, mažumėlę palenkęs galvą. Jiedu su Liuse apsikabino ir ilgai kits kito nepaleido.

Džudas atrodė bekūnis ir sunykęs, jo blyški oda priminė baltąjį šparagą, kuriuo garsėja Prancūzijos Aržentejo regionas. Kunigo veidas buvo užsisklendęs, iškamuotas, bet žinojau, kad išorinio pasaulio jis beveik visai nepažįsta. Stebėjausi santūriu jųdviejų artumu, akimis sekdamas, kaip tėvas Džudas palydi Liusę į koplyčią, kur buvo laikomos Mišios.

Po pamaldų atsiprašiau ir nuėjau į biblioteką, kur visą popietę rašiau laiškus ir varčiau keistus žurnalus, kuriuos įsileido griežtas vienuolis, abatijoje atsakingas už užsakomą spaudą. Liusė su Džudu vaikštinėjo po abatiją, ir nors kvietėsi mane sykiu, pajutau, kad jie mieliau pabūtų vieni du.

Pavydėjau uždaro, tykaus kontempliatyviojo gyvenimo. Žavėjausi pastovia jų drausme, o amžiuje, kuris kasmet man atrodė vis absurdiškesnis, vienatvė,

malda ir neturtas man rodėsi visų iškalbingiausias ir tvirčiausias atsakas į šiuos nesuvokiamus laikus, kur susvetimėjimas buvo ir požiūris, ir filosofija.

Man patiko vienuolių paprastumas, troškau ir pats persiimti jų visa apimančia, nesudėtinga meile Dievui. Man patiko visko atsisakymo ir tylos idėja, bet abejojau, ar sugebėčiau jos laikytis tikrovėje.

Grįžtant į Voterfordą, žemumas pamažu gaubė naktis, ir Liusė akivaizdžiai buvo pavargusi, kai važiavome tarp greitkelį apžėlusių apšviestų medžių. Jos nuovargis man kėlė nerimą, įsivaizdavau, kaip baltosios ląstelės telkia pajėgas ties ginčijamomis jos kraujotakos sienomis. Kadaise ir pats glaudžiausi joje, mitau šilta ja srūvančia upe, išmokau mylėti moters saugumą ir tamsą, pažinau širdies dūžių muzikos ramybę, supratau, kad motinos meilė prasideda įsčių šventovėje, vitražiniame lange, žyminčiame iš kraujo gimusios gyvybės kilmę ir syvus. Kraujas, kuris mane maitino, pamaniau, dabar ją žudo. Štai kodėl žmonės tiki dievais ir šaukiasi jų tamsiomis valandomis po šalta žvaigždžių šviesa, pasakiau sau. Niekas kitas nesugeba paliesti karališko pasaulio abejingumo. Štai mano motina, galvojau; tai joje pirmiausia pažinau rojaus sodą ir planetą, į kurią įžengsiu nuogas ir išsigandęs.

– Liaukis mąstęs apie mano laidotuves, – pasakė Liusė, neatmerkdama akių. – Aš dar nemirusi. Tik mirtinai pavargusi.

– Galvojau, kaip keista buvo gyventi valstijoje, kur nėra net padoraus kinų maisto.

– Meluoji, – atkirto ji. – Tavo mintyse buvau mirusi ir palaidota.

– Gal man nužudyti tėtį? – paklausiau. – Galėtume pasitreniruoti ir pažiūrėti, kas būna, kai miršta vienas iš tėvų. Bet kadangi mirtų tėtis, niekam nekiltų per daug nereikalingų jausmų.

– Nekalbėk šitaip apie savo tėvą, – liepė man motina.

– Jis man ne tėvas, – atsakiau. – Nepamiršk, santuoka anuliuota, ir mes visi dabar – gėdingi benkartai.

– Ką tu žinai apie gėdą, sūnau? – tarė Liusė pasikeldama ir lygindama suknelės raukšles. Atidariusi rankinuką, ji išsitraukė kvepalų „White Shoulders“ buteliuką ir pasikvepino riešus, o mašina vežė visą mano vaikystės istoriją į greitkelyje švilpiantį vėją.

– Daug. Apie gėdą žinau labai daug.

Ji papurtė galvą ir pasitepė kvepalais kaklą ir veidą.

– Džudui skaudu, kad tu apleidai Bažnyčią, – pasakė ji.

– Ne jo reikalas, – atkirtau.

– Jis krikštijo visus mano vaikus. Ir Pirmąją Komuniją jums suteikė, – atsakė ji.

– Mes galvojom, kad judu meilužiai, – pasakiau. – Taip jam ir pasakiau, kai jis suteikė tau Ligonių patepimą.

Ji nusijuokė ir paklausė:

– Ką jis sakė?

– Ne kažin ką. Jis ne itin linkęs bendrauti.

– Džudas man sakė, kad jau laikas, – pasakė motina ir užsimerkė.

– Kam laikas?

– Atskleisti kortas, – atsakė ji.

– Ir vėl pradėsim, ką? – pasakiau.

– Jo. Pradėti visada reikia nuo pradžių, – atsakė Liusė. – Tėvas Džudas yra mano brolis, Džekai. Tavo dėdė.

– Keista, – pasakiau, nuvažiavęs Karolinos greitkeliu dar mylią. – Keista netgi kaip tau.

– Aš susipainiojau savo pačios gyvenime. Niekada nesusigaudžiau, kaip grįžti atgal ir pradėti iš naujo. Viską galėjau iškęsti, tik ne Džinės Penės panieką. Supranti?

– Ne, – nuoširdžiai atsakiau. – Visai nesuprantu. Daugumoje Pietų šeimų priimta supažindinti sūnėnus su kraujo dėdėmis dar gerokai iki trisdešimt septintojo gimtadienio.

Liusė nusikvatojo ir atsakė:

– Koks tu senamadiškas.

– Mama, netgi kaip mums čia per daug nesąmonių. Tiesą sakant, man labiau patiktų, jei tėvas Džudas būtų tiesiog tavo meilužis. Būtų lengviau su tuo susitaikyti.

– O man atrodė, kad taip bus geriausia, – pasakė ji, – bent tada.

– Nekantrauju išgirsti visas smulkmenas, – pasakiau vairuodamas, paskui surikau pro langą, – šlykščias, po galais, neįtikėtinas smulkmenas.

– Susikaupk, – pasakė Liusė ir ėmė pasakoti.

Aš klausiausi.

Dvidešimt septintas skyrius

Tikroji Liusės Makol mergautinė pavardė buvo Dilard, ji gimė purvinuose pataluose trijų kambarių pietietiškoje lūšnelėje, iš kurios buvo girdėti Arkliaganių upė Pelzerio apygardoje, Šiaurės Karolinos kalnuose. Per šimtą mylių nuo jos gimtinės nebuvo nė vieno gydytojo ar stomatologo, ir dauguma keturiasdešimtmetį peržengusių žmonių nebeturėjo nuosavų dantų. Jos tėvas A. J. Dilardas sakėsi

esąs ūkininkas, bet nebuvo nei darbštus, nei lydimas sėkmės. Jis gėrė tada, kai reikėjo sėti, gėrė ir per visą derliaus ėmimą iki pat pirmojo sniego. Jo dukra taip ir nesužinojo, ką reiškia inicialai A. J., niekas niekada neminėjo ir mergautinės jos motinos pavardės. Jos motina buvo vardu Margareta.

Jos brolis Džudas gimė dvejais metais vėliau tuose pačiuose purvinuose pataluose. Tėvas ir vėl buvo girtas be sąmonės, ir Margareta pagimdė kūdikį pati, tyloje, nė necypteldama, kad nepažadintų vyro iš girtuoklio miego. Ji visada didžiavosi niekada neprašanti nei pagalbos, nei lupti, nors tai jis ir pats puikiai sugebėjo. Lupti žmoną A. J. Dilardui buvo ir potraukis, ir pramoga, to jis išmoko dar tėvui ant kelių sėdėdamas. Niekas visoje giminėje nemokėjo nei skaityti, nei rašyti. Kad rastum ne vien Bibliją, o kokią kitą knygą, turėjai kakti į Ešvilį. Tose vietose dažnai mirdavo naujagimiai, o tokios palūžusios motinos, kaip Margareta, net melsdavosi, kad jie greičiau mirtų. Vėliau Margareta sapnuodavo, kad vos numirę jos vaikučiai nuvesti pas Jėzų ir jiems užkabinti dailučiai angeliukų sparneliai iš nėrinių ir sniego. Kai gimė Liusė, Margaretai buvo dvylika metų, o kai Džudas – keturiolika. Toje Apalačų kalnų dalyje, Pelzerio apygardoje, ji nebuvo laikoma ypatingai jauna motina. Bet kaimynai gailėjosi, kad jai taip nesiseka. Niekas niekada neaušino burnos, kad pasakytų gerą žodį apie A. J. Dilardą. Dilardas buvo žemiausia baltojo žmogaus gyvybės forma toje vien baltaodžių gyvenamoje apygardoje, kur galiojo nerašytas dienos šviesos įstatymas, draudžiantis juodaodžiams peržengti apygardos ribą po saulėlydžio. Kai Ameriką pagaliau prispaudė Didžioji depresija, Pelzerio apygardoje niekas nepajuto jokių ekonominių pokyčių.

Liusė gimė alkana, Margareta turėjo mažai pieno, ir Liusė vaikystėje dažniausiai alko.

Liusė niekaip neprisiminė tikslios akimirkos, kada suprato, jog tėvas pavojingas. Ji užaugo, regėdama kruviną ir mėlynėmis nusėtą motinos veidą, ir manė, kad vyrams ir žmonoms daužytis kumščiais visai normalu. Nuo mušimų keitėsi jos motinos išvaizda ir, metams bėgant, Margaretos akys darėsi vis graudesnės, o jos žandikauliai ir skruostikauliai, nuolat vis laužomi, gijo kitokiais kampais. Bet Liusė niekada nepamiršo mamos gerumo.

Kai jai buvo penkeri metukai, o Džudui treji, tėvas nusileido nuo kalnų ir parsisamdė darbininku tabako fermoje netoli Reilio. Kartais jis grįždavo žiemoti, o kartais paštu atsiųsdavo namo pinigų, bet kitus penkerius metus vis mažiau dalyvavo šeimos gyvenime. Jam išvykus, Margareta pražydo ir suprato, kad akmenėtame lauke geba išauginti gausesnį derlių negu jos vyras. Kieme prie nedažyto namo ji augino vištas, putpeles ir bites. Liusė ir Džudas išmoko žvejoti nendrinėmis meškerėmis su kirmėliukais nuo Arkliaganių upės kranto ir kone

visus metus parnešdavo vakarienei upėtakių. Margareta mokėjo šaudyti neblogiau už bet kurį slėnio vyrą, o sumedžiotus elnius ir lokius ji mainydavo į ūkyje reikalingas atsargas. Sulaukusi dešimties, Liusė mokėjo šaudyti ne prasčiau už motiną ir didžiavosi mėlyne ant peties, kai guldavo miegoti po sėkmingos medžioklės. Pirmiausia ji mokėsi su .22 kalibro tėvo šautuvu ir, kai įžengdavo į mišką, visos voverės ir oposumai puldavo slėptis. Tas šautuvas virto jos dalimi, ir su juo ji elgėsi taip pat užtikrintai kaip su kočėlu, kai kočiodavo sausainių tešlą.

Sykį ji visą dieną sekė ir sumedžiojo laukinį kalakutą. Tai buvo suaugęs patinas, didingas laukinis padaras, ir ji nejučia ėmė žavėtis jo gudrumu, kai jis spruko per gervuogių ir laukinių rožių sąžalynus, o ji greitai it lenktyninis žirgas lėkė jo pėdsakais, dideliais kaip berniuko ranka, paliktais, jam netyčia žengus ant plikos žemės.

Apalačų kalnų bažnyčios Liusės laikais garbino griežtą ir negailestingą Dievą. Nors beraštės, ir Margaretos, ir A. J. šeimos buvo baisiai dievotos ir kraštutinių pažiūrų. Jų tikėjimas buvo kietas, be kompromisų, užsispyrusiai tvirtas. Apimta ekstazės, susijungusi su Viešpačiu, Primityvaus Dievo ir jo šventųjų bažnyčia leisdavo per išblyškusių tikinčiųjų rankas nuodingas gyvates, tikėdama, kad tvirtai tikinčiųjų Dievu gyvatės nekirs. Liusė prisiminė šventadienį, kai du vyrai neišlaikė išmėginimo ir ėmė raitytis ant grindų, įkirsti rombinės barškuolės, tądien pasirodžiusios pirmąjį kartą. Vienas jų, įkirstas į akies obuolį, mirė per kelias minutes. Kai laidojo Oukį Šiversą, pastorius ragino savo aveles gyventi geriau ir tikino matęs dievišką regėjimą, kuriame Oukis visą amžinybę rangėsi pragaro liepsnose, o gyvatės iltys tebebuvo įkibusios jam į akį. Pastorius buvo vardu Boi Tomis Grynas, jam pasirodė Viešpats liepsnojančioje karietoje netoli lauko žemiau Kamino uolos, pašaukęs jį griausmingu balsu tarnauti gyvatėms. Jis rėkte išrėkdavo pamokslus, kurių niekada neužsirašydavo, niekada nemurkdavo Jėzaus vardo. Žodis „Jėzus“ skrosdavo orą, kai Boi Tomis kalbėdavo, ir mosavo jis tuo vardu, lyg norėdamas įbauginti kalnų palaužtus nusidėjėlius, kurie ateidavo į jo bažnyčią, ieškodami palengvėjimo ir paguodos. Amžinas gyvenimas atrodė ypač mielas žmonėms, vakarienei valgantiems paukštukus ir paklydusius šunis ir mėginantiems užauginti grūdus ne dirvoje, o akmenyje.

Kaip dauguma tų vietų kalniečių, A. J. varė savo naminukę aukštai virš Arkliaganių upės, kai tik baigdavosi tabako sezonas, ir niekur jis nebebūdavo pageidaujamas svečias. Metams bėgant, šeima ėmė su siaubu laukti jo grįžtant, ir Liusė neprisiminė nė sykio, kai tėvas būtų buvęs malonus ar blaivus. Jis visas buvo kietas kaip akmens luitas. Mušti vaikus ir žmoną jam buvo sportas, kuriuo jis užsiimdavo vos nubudęs, pusiau girtas ir pagiringas, kai užvaikydavo savo šeimą, prilupdavo ją už nuodėmes, kurių nė vienas nebuvo padaręs, o

paskui paniurdavo ir nuliūsdavo, ir viskas vėl prasidėdavo nuo pradžių, vos jam gurkštelėjus skaidraus viskio. Viduržiemį Liusė ir Džudas melsdavosi, kad Šiaurės Karolinos laukuose pražystų tabakas. Jie suprato, kad vyrai – savo namų šeimininkai, kad vyrai valdo moteris ir vaikus bei visus laukų galvijus, bet nuo prigimtinio tėvo pykčio ir kirčių juos išvaduos Boi Tomis.

Boi Tomis mokėjo kalbėti nežinomomis kalbomis ir cituoti Luko evangeliją nuo pradžios iki galo, nė nežvilgterėjęs į Bibliją. Viešpaties reikaluose jis buvo tikras stebuklas, bet nebuvo šventasis, nes moteris mėgo ne mažiau negu Biblijos tyrinėjimus.

Boi Tomis Dilardų ūkį visada lankydavo per patį tabako sezono įkarštį, kai A. J. tikrai nebūdavo namie. Prieš užeidamas į namus paskaityti Biblijos su Margareta, jis paleisdavo variagalvį skydasnukį ant plikos žemės ir duodavo Liusei ir mažajam Džudui ilgus pagalius bei pamokydavo vaikytis gyvatę po kiemą, neduodant jai pasprukti į upę ar į mišką. Gyvatė buvo spalio takelių spalvos, ir vaikams ją bevaikant Boi Tomis trijų kambarių name teikdavo Margaretai dvasinę paramą.

Vienais metais A. J. netikėtai grįžo rugsėjo viduryje, sulaužyta ir prastai sudėta ranka, sugipsuota savamokslio gydytojo, kuris lopė keliaujančius darbininkus, nukapojusius vieni kitiems pirštus muštynėse ar susižeidusius tabako laukuose. A. J. turėjo beraščio nuojautą, tad greitai permetė akimis, kas dedasi, išvydęs, kaip vaikai ant pagalio iškelia gyvatę į saulę, neprižiūrimi nežemiškoje vėlyvos popietės tyloje. Užtikęs Boi Tomį ant savo žmonos, abu nuogus it ką tik gimusius, jis nužudė Boi Tomį vienu kirvio smūgiu. Kirvis perkirto pastoriaus smegenis pusiau, ir jo kraujas ištiško ant dviejų sienų ir Margaretos veido. A. J. ištrynė Margaretos veidą ir kaklą meilužio krauju, o krūtis ir pilvą nuterliojo jo smegenų trupiniais. Jis daužė jai per veidą, kol susimaišė jos ir Boi Tomio kraujas it meilės pagimdytame sakramente. Tada jis nutempė ją ir nuogą suspardė kieme, matant kiemo paukščiams, mului ir dviem nustebusiems, persigandusiems vaikučiams. A. J. nutempė ją prie Arkliaganių upės, keikdamas Dievo vardą ir savo žmoną, abu apsitaškė negyvėlio krauju, ir jis panardino Margaretos galvą giliai po vandeniu, kuris nuo jos žaizdų skaisčiai nuraudo. Jis laikė ją po vandeniu, paskui ištraukė į orą ir šviesą ir liepė ruoštis mirti vandenyje, nes Viešpats jiems įsakęs atgimti gyvybės versmėje. Žmonos klyksmai neprilygo jo įniršiui ir teisėtam kerštui, bet jis suklydo, siaubingai, nepataisomai suklydo, ir teko kančioje už tai gailėtis. A. J. nepastebėjo, kokia tyli ir niūri gražuolė jo dukra, toji, kuri artinosi prie upės, ant ilgos lazdos galo užvyniojusi skydasnukį, gyvatę, kurią pamilo ir kuria pasitikėjo.

A. J. griebė Margaretą už gerklės ir trenkė jos galvą į akmenį su aštria briauna, kuri perskėlė jai pakaušį, ir į vandenį vėl pasipylė kraujas. Bet po vandeniu

ji išgirdo tolimą, prislopintą vyro klyksmą, mat jis nepastebėjo, kaip mergaitė užnėrė gyvatę jam ant kaklo it laisvą apykaklę, mirgančią kalnų spalvomis. Ši pirma kirto jam į mentę, o paskui suleido antrą dozę nuodų prie uodegikaulio. Ten A. J. ir pagriebė gyvatę, šveitė ją į vandenį, ir ją srovė nunešė į gilų upėtakių užutėkį, kur gyvatė nuplaukė į kitą krantą ir nušliaužė į mišką po ilgos nelaisvės tarp išrinktųjų.

Kai jis paleido Margaretą, ją taip pat nunešė upė, risdama per neaukštus krioklius. Ji būtų paskendusi, bet įsikibo į atviras platano šaknis ir laikėsi, kol atgavo kvapą ir susigaudė, kur esanti. Ji matė, kaip Liusė ir mažasis Džudas skuodžia takeliu stačiai į kalną, vejami A. J., bet jis sulig kiekvienu žingsniu ėjo vis lėčiau. Ranka jis vis graibėsi nugarą, ieškodamas žymių, bet vis nerasdamas, sveikaisiais pirštais čiuopdamas, ką skauda. Porą sykių jis sustūgo, paskui grįžo ieškoti žmonos. Jo gyslas degino nuodai, bet jis, apimtas įtūžio, vis dar gebėjo nuvilkti Boi Tomio lavoną į upę ir nusispjauti, atiduodamas stipriai srovei lavoną nešti iki pirmojo slenksčio, kur jis įsipainiojo tarp akmenų. Margareta pasibaisėjusi stebėjo, kaip lavonas nuo srovės atsisėdo, ir Boi Tomis išsižiojo ir atsimerkė, o putotas vanduo liejosi jam ant pečių. Ji laikėsi šaknų, nuo šalto vandens lėtėjo jos širdies dūžiai ir kraujotaka, bet ji nedrįso lipti iš upės, kol beveik nesutemo, ir ji nusprendė, kad vyro įtūžis ir skausmas bus atlėgęs.

Varvėdama upe, ji nutiesė šlapią dryžę į namus, ieškodama vaikų, kurie viską stebėjo iš už akmens, matydami visą ūkį, kur subjuro jų vaikystė. Ji mintinai žinojo, kur kas namuose padėta, ir susirado žibalinę lempą bei stalčių, kur laikė degtukus, įžiebė šviesą, ir tamsa mažumėlę atsitraukė. Išėjusi į kiemą, ji iškėlė lempą sau prie veido, kad vaikai ją pamatytų, jei kur slepiasi, bet viską mato. Ji šūktelėjo juos pelėdos balsu, kurį puikiai mokėjo pamėgdžioti. Vėliau vaikai tą pamėkliška pelėdos ūbavimą prisimins geriau negu jos pačios balsą. Tylūs it dumbliai jie laikėsi prilipę prie akmens, laukdami, ar nepasirodys tėvas ir neužmuš motinos. Grįžęs jis užtraukė pavojų visam kalnui. Pajutusi, kad viskas ramu, Liusė spustelėjo broliukui ranką, duodama ženklą, ir jie akmenuotu keliuku, kurį mokėjo mintinai, patraukė namų link.

Jie susitiko motiną, nešiną ilga stora virve, išeinančią iš daržinės, o pabudintos vištos naktį pripildė neramaus klegesio. Artinantis prie kieto, pliko kiemo, juos ramino upės balsas.

– Pakinkykit mulą, – pasakė motina labiau tamsai negu Liusei ar Džudui, ir abu vaikai patraukė daržinės link, o Margareta nuėjo į namą su tokia sunkia virve, kad net svirduliavo. Lempos šviesa sklido į kiemą, plėšri ir geltona it sakalo akis. Ji judėjo labai užtikrintai, vos tik apsisprendusi, ką daryti. Girtas A. J. aukštielninkas knarkė kruvinoje lovoje, kurioje nužudė Boi Tomį ir kurioje

iš skausmingo, riboto, uždaro gyvenimo buvo pradėti abu jų vaikai. Jo kaklas buvo sutinęs nuo nuodų. A. J. nepajuto virvės, kurią Margareta užmetė jam ant krūtinės ir tvirtai pririšo prie plieninio lovos rėmo. Tada ji apvijo virvę aplink jį, palindo po lova, išlindo kitoje pusėje ir tvirtai supančiojo jo kūną. Kantriai it sodo voriukas ji taip stipriai apsuko jį virve, kad būtų supančiojusi ir suaugusį bulių. Virš jo kūno ir po lova ji tvirtai įtempė virvę, kol jis ėmė atrodyti it drugys, apklotas mirtinu šilku. Ji stengėsi, kad jis tikrai negalėtų pasprukti, nes žinojo, kas tada būtų, o ant liežuvio ir giliai pilve juto neapykantos skonį. Margareta neturėjo veidrodžio, o jei ir būtų turėjusi, nebūtų norėjusi į save žiūrėti, nes pirštu vedžiodama juto šiurkščiai nubrozdintą veidą ir tą vietą, kur susižeidė į akmenis. Kaskart judėdama ji juto, kaip žaizdos siunčia liepsnas į centrinę nervų sistemą. Bet darbavosi lėtai, metodiškai ir turėdama aiškų planą. Ji padėjo vaikams sukrauti visą namuose buvusį maistą, visus drabužius, antklodes ir atsargas į vežimą. Vaikai įdėmiai klausė jos nurodymų ir nekalbėjo. Jiems ji virto šmėkla, keista moterimi, tokia šventa, kad gali miegoti su gyvačių numylėtiniu, ir ištekėjusia už vyro, tokio įsiutusio, kad galinčio juos abu nužudyti.

Margareta nuėjo prie upės ir parsinešė vaikiško batuko dydžio akmenį. Jai jis buvo patogus, geros formos, svorio ir dydžio. Ji liepė vaikams lipti į vežimą ir pasistengti užmigti tarp patalų ir drabužių. Džudas užmigo iškart, bet Liusė tik apsimetė mieganti, o iš tikrųjų stebėjo, kaip mama grįžta į namą, kur dega šviesa ir kur netrukus atsivers didžioji dalis jos gyvenimo žinių apie vyrų ir moterų santykius.

A. J. Dilardas nubudo nuo siaubingo gyvatės įgėlimo skausmo nugaroje ir pečiuose, kuris jį kamavo, bet nebūtų nužudęs. Prieš prarandant sąmonę lovoje, viskis skausmą numaldė. Jam džiūvo burna, norėjosi gerti, nubudus iš neramaus miego be sapnų. Burnoje jis juto medvilnę ir smėlį, ir pravirko, pajutęs degančias žaizdas, mėgino apsiversti, bet virvė įsirėžė į kaklo gyslas. Jis suriko Margaretos vardą ir pasigailėjo, kai ji atsiliepė.

– Atrišk mane, moterie, – įsakė jis, kai kambaryje šmėstelėjo jos šešėlis, bet jam pernelyg skaudėjo, kad įžiūrėtų smulkmenas. Nepastebėjo jis tokios smulkmenos, kaip akmuo jos saujoje. – O tada aš tave pribaigsiu. O paskui – tą mergiotę, kur užsiundė ant manęs gyvatę.

– Iš šitos lovos tu neatsikelsi, – atsakė moteris, artėdama jo link.

– Jei ketini mane užmušti, bent paduok vandens.

– Ten, kur tu keliauji, vandens neprireiks, – pasakė Margareta, lipdama į lovą ir apžergdama jį, sėsdama jam ant krūtinės ir žiūrėdama į akis.

– Kaip bjauriai aš tave sudaužiau, – pasakė jis ir nusijuokė, nepaisydamas skausmo.

– Sudaužei mane paskutinį kartą, – atsakė žmona ir trenkė jam per galvą akmeniu. Jis vieną sykį sukliko, o nuo antrojo smūgio viršutiniai jo dantys įkrito į burną. Ji daužė jo galvą ir veidą, kol jis pasidarė visai neatpažįstamas. Jis visas paplūdo krauju, snargliais ir ašaromis. Liusė žiūrėjo, kiek tik ištvėrė, paskui nebeiškentė tėvo maldavimų. Jis vis kartojo atsiprašąs už viską, ką padarė, ir dar nesąs pasirengęs išeiti iš šio pasaulio ir stoti prieš negailestingą paskutinįjį teismą. Kuo daugiau jis plūdo kraujais, tuo religingesnis darėsi ir tuo labiau jo kalbos panėšėjo į Boi Tomio.

Liusė pribėgo prie motinos ir pamėgino nutraukti ją nuo tėvo, bet moteris siuste pasiuto ir nesileido sutramdoma. Ji vis daužė vyro veidą, kol ranka pavargo. Tada ji nuėjo prie vandens kibiro ir nusiplovė visą kraują nuo rankų ir veido.

Paskui motina ėmė laistyti pušines grindis žibalu, taškyti juo užuolaidas ir šiokius tokius baldelius, visai nesirūpindama nei netektimis, nei ateitimi. Nors Liusė nesuprato, kam mama lieja žibalu stalą ir sienas, tėvas suprato ir ėmė mėginti sutraukyti storosios virvės mazgus, tempdamasis, kiek tik gali. Jam pavyko kilstelti lovą nuo grindų ir pamažu keletą colių pasistumti grindimis per kambarį, bet Margareta apipylė jį likusiu žibalu.

– Tu juk neišdrįsi, – pasakė jai vyras, bet ką jis išmanė apie žmonos įsiūtį ir jėgą, kurią ji slėpė savo moterystės gelmėse.

Tarpduryje Margareta Dilard atsisveikino su savo vyru.

– Pabučiuok nuo manęs Šėtoną, A. J.

Ir ji sviedė lempą į kambarį, o pati nubėgo į vežimą.

Mirštančio tėvo klyksmai lydėjo Liusę pakeliui iš Arkliaganių slėnio ir visą ilgą, pavojingą negrįstą kelią iš kalnų, vedantį į Seneką Pietų Karolinoje. Jie neturėjo tokių artimų kaimynų, kad pamatytų gaisrą ar išgirstų kenčiančio A. J. maldavimus. Motina daugiau nė nepagalvojo apie namą ar vyrą, o susikaupusi stengėsi vadelioti mulą kelio viduriu.

Toje kelionėje iš kalnų, kuriuose Margareta praleido visas savo kalvų apsupto gyvenimo valandas, jie susilaukė netikėto žmonių gerumo. Ūkininkų žmonos, puikiai pažįstančios vienatvę, atpažino narsų, neįvardijamą impulsą, atvijusį moterį sulaužytais skruostais prie jų durų prašyti išmaldos. Jos maitino ją kiaušiniais, pienu ir sūriu, nes ji buvo moteris ir turėjo du vaikus. Vienišas pakeleivis vyriškis tokio dosnumo nebūtų sulaukęs.

Ištisą mėnesį jie klajojo nuošaliais keliais ir lankė mažus Pietų Karolinos miestelius, o Margareta suko galvą, ką daryti toliau. Ūkyje, kur apsistojo netoli Klintono Pietų Karolinoje, ji išvydo savo veidą veidrodyje ir, pamačiusi, kaip A. J. ją sužalojo, pravirko. Kadaise ji didžiavosi savo grožiu, bet dabar pajuto keistą gėdą, kurią visai nepagrįstai moteriai užtraukia bjaurumas. Ji manė, kad

joks jaunuolis niekada nepamils tokio perkreipto, išniekinto veido. Jei atspindys veidrodyje buvo bjaurus net jau pačiai, ji negalėjo tikėtis patraukti padorių, geranoriškų vyrų dėmesio. Kadangi tiksliai nežinojo, ką daryti ar kur įsikurti, ji ginė mulą iš vieno miestelio į kitą, tikėdamasi stebuklo. Margaretos Dilard ir jos vaikų stebuklai nelaukė, ir prie Niuberio pastipo jos mulas.

Kitame miestelyje ji nuvedė vaikus prie vartų protestantiškos įstaigos, pavadintos Avinėlio tarnystės našlaičių prieglauda, išlaikomos misionierių, kurie kadaise mokė Dievo žodžio Afrikos gentis į pietus nuo Sacharos. Ji buvo įkurta pakeliui iš Niuberio Prosperičio kryptimi, Dafordvilio miestelyje. Jis buvo pastatytas palei geležinkelio bėgius, ir jo namukai buvo bevardžiai ir vienodi, mat miesteliuose manoma, kad taip bus ramiau. Miestelio architektūroje ar struktūroje nebuvo nė ženklo tuštybės. Prie įėjimo į našlaičių prieglaudą Margareta parodė pagrindinį pastatą, dviejų aukštų medinį namą su langais be langinių ir dviem nedažytomis dorėninėmis kolonomis, it ramentai laikančiomis namą.

– Čia priima našlaičius, – pasakė Margareta savo vaikams. – Čia jūs ir gyvensit.

– Bet mes turim tave, – suriko Liusė. – Mes turim motiną.

– Žinau, – atsakė motina, bet svajingai, išsiblaškiusi.

Tą naktį jie nakvojo po tiltu, susikūrę šiltą laužą, o Margareta papenėjo juos paskutiniais sutaupytais maisto likučiais. Ji pasidavė neryžtingumui, jos akys neberegėjo jokio išganymo. Ji kuo karščiausiai meldėsi, o už tai gavo tik pastipusį mulą ir pavargusią, sugrubusią širdį. Margareta Dilard padainavo savo vaikams lopšinę ir sukuždėjo, kad laužo šviesoje jų veidukai labai gražūs. Kol jie miegojo, ji pabučiavo juos, užklojo savo antklode ir pasikorė ant virvagalio nuo tilto atramos. Mirtis jai atrodė paskutinė ir vienintelė dovana savo vaikams. Vaikai atsibudę tą dovaną rado.

Paskui Liusė nebegalėjo pasakyti žodžio „našlaitis“, nevirpėdama iš siaubo. Jai našlaitis reiškė vaiką, kuriame galėjo patogiai įsikurti blogis, nekaltąjį, paaukotą piktam. Sulaukusi dešimties metų, Liusė matė, kaip nužudomas tėvas ir kaip motina kybo ant geležinkelio tilto, ir manė regėjusi blogiausia, ką pasaulis gali parodyti mažai mergytei. O tada ji susipažino su tėvu Viliu Bedenbo.

Liusė labai anksti suprato, kad paprastiems žmonėms mylėti našlaičius sunku. Našlaitis buvo kažkokia atmata, palikta šalikelėje, visiškai priklausoma nuo svetimų žmonių išmaldos ir kantrybės. Ji vėliau piktindavosi, knygose ir filmuose matydama, kaip našlaičius priglobia dosnios, kilniaširdės šeimos, kur su jais elgiamasi kaip su tikrais savo vaikais. Ji sužinojo, kad labai jau daug šiame pasaulyje esama vilių bedenbo ir kad jie visų pirma skriaudžia šio pasaulio našlaičius.

Tėvas Bedenbo buvo švelnesnis Dievo tarnas negu tas Šiaurės Karolinos kalnuose. Jis didžiavosi it iš pieno plaukusia oda ir šviesiai rusvais plaukais, dėl kurių atrodė kaip didžiulis pasipūtęs persikas. Jo batai buvo brangūs ir kruopščiai nušveisti aštuoniolikamečio našlaičio pažeistais smegenimis ir linkusio smurtauti, kurio nebuvo galima atiduoti į krikščionių šeimą. Jo vardas buvo Inokas, jis gyveno kertelėje daržinės gilumoje.

Kadangi nebuvo mokyklos, aštuoniolika našlaičių dusyk per dieną rinkdavosi koplyčioje, kur tėvas juos kamuodavo pamokslais, pažodžiui skaitomais iš knygos, pavadintos „Pamokslų menas". Jo balsas skardėjo ankštoje koplytėlėje švelnus, raminantis ir Liusei labai patiko. Tėvas Bedenbo buvo pirmasis jai pažįstamas žmogus, lankęs koledžą. Pirmuosius kelis susirinkimus jiedu su Džudu paslapčia smalsavo, kažin, kur esančios gyvatės. Jie nesuprato, kaip krikščionims pamatuoti savo meilę Jėzui be gyvatės, galinčios įkirsti ir nužudyti. Bet savo teologija jie su niekuo nesidalijo ir pamažu priprato prie aptakesnės, santūresnės Pietų Karolinos lygumų iškalbos.

Tėvas Bedenbo Liusę išprievartavo, išlaukęs ištisą mėnesį nuo jos atvykimo. Kai išprievartavo, jis nušluostė jai ašaras ir perskaitė ilgą ištrauką iš Laiško efeziečiams bei perspėjo, kad kiekviena moteris yra paleistuvė, o moterų kūnai net ir dievobaimingiems vyrams žadina gašlumą. Jis atsilygino jai anyžiniu saldainiu, ir nuo tos dienos ji negalėjo pakęsti anyžių skonio.

Liusė išsiaiškino, kad jis prievartavo ne visas našlaites, o turėjo savo numylėtines, kurios gaudavo papildomą porciją pietų ir neprivalėjo dirbti sunkiausiųjų darbų pačių našlaičių prižiūrimame ūkyje, iš kurio jie ir gyveno. Kai išgerdavo, jis ateidavo į didelį kambarį, kuriame dviaukštėse lovelėse miegojo našlaičiai. Paprastai savo auką jis rinkdavosi apie trečią valandą ryto. Visos jo išsirinktos mergaitės turėjo miegoti apatinėse lovose ir be kelnaičių. Netrukus Liusė tapo jo mėgstamiausiąja, ir viskio kvapo ji ėmė nekęsti taip pat, kaip anyžių skonio.

Vieną naktį, kai tėvas buvo joje, Liusė atsimerkė ir išvydo savo brolį Džudą, žvelgiantį į ją su užuojauta, įtūžiu ir bejėgiškumu, kaip visi tokią sceną išvydę berniukai. Ji pakėlė ranką į tamsą, o Džudas ištiesė ranką žemyn, ir jie laikėsi susikibę, kol tėvas baigė savo reikalą ir nusirito nuo jos. Paskui jis eidavo į savo kabinetą tame pačiame aukšte, skaitydavo Bibliją ir rūkydavo pypkę. Tabako lapų kvapas sklisdavo į tamsų miegamąjį, ir vaikai užsnūsdavo, žinodami, kad šiąnakt jau galima miegoti ramiai. Paskui jis užgesindavo žibalinę lempą ir miegodavo ant nedidelės lovytės prie savo rašomojo stalo.

Lapkričio mėnesį jis išprievartavo naujokę pirmąją jos naktį našlaičių prieglaudoje. Kiti girdėjo, kaip ji tamsoje priešinasi ir klykia, o tėvas Bedenbo liepia jai užsičiaupti ir paklusti Viešpaties valiai. Jie išgirdo ir tą akimirką, kai jis

nusuko jai sprandą. Dar neišaušus, Inokas išnešė mergaitę ir palaidojo ją greta Margaretos Dilard vargšų kapinaitėse netoli našlaičių prieglaudos. Po to Bedenbo ėmė gerti dar daugiau ir labiausiai pamėgo Liusę, nes ji nesipriešino ir nerėkė. Jos brolis Džudas irgi nerėkė, tik laikė sesers ranką, kol ją prievartaudavo ant apatinės lovos.

Kai Bedenbo pasitraukdavo nuo sesers, Džudas sekdavo kiekvieną jo judesį pakeliui į kabinetą. Didelis vientiso stiklo langas pastoriui leisdavo stebėti vaikų miegamąjį, bet taip pat ir Džudui sekti jį patį. Kai tėvas atsisėsdavo į krėslą, labai iškilmingai užsirūkydavo pypkę. Kišeniniu peiliuku kruopščiai išvalydavo jos galvutę, paskui švariu baltu pypkių valikliu išgremždavo kotelį. Jis rūkė Princo Alberto tabaką, kurį laikė didelėse skardinėse ant rašomojo stalo. Jis įkvėpdavo sodraus žalio tabako kvapo, paskui imdavo didelį žiupsnį nykščiu ir rodomuoju pirštu, švelniai jį pagrūsdavo įrankiu plokščia galva, kuris Džudui priminė vinį. Tada Bedenbo išsitraukdavo sidabrinį žiebtuvėlį, pasigėrėdavo juo lempos šviesoje, nykščiu pasukdavo ratuką ir įžiebdavo tabaką, kurio kvapas netrukus atsklisdavo į kambarį ir užmigdydavo Džudą. Tada tėvas Bedenbo pabaigdavo pintą viskio ir kietai įmigdavo, dusliai juokingai pasiknarkčiodamas.

Kol sukurpė planą, kurio kasdien po dusyk meldė koplyčioje, Džudas užtruko daugiau kaip mėnesį. Tą naktį, kai tėvas grįžo į kabinetą, ir buvo girdėti, kaip tyliai kūkčioja Liusė, Džudas stebėjo pro apšviestą langą tolesnes apeigas ir apsiplovimą. Net Liusė jau miegojo, kai berniukas it katė nusiropštė iš viršutinio gulto ir nutykino prie Vilio Bedenbo kabineto durų. Jis norėjo, kad tėvas Bedenbo baisiausiai pasigailėtų, kam pasirinko savo auka Džudo Dilardo seserį, nes šis gimęs kalnuose ir iš prigimties širdyje nešiojasi kalniečių įniršį. Jis lukterėjo, kol išgirdo knarkimą, o tada įėjo į kabinetą.

Minkštas pavidalas miegojo ir knarkė po pūkiniu apklotu. Džudas priėjo prie stalo ir pamatė tebežibančią ugninę pypkės akį peleninėje, rūkstančią ir piktą. Jis atidarė pirmąjį stalčių dešinėje, kaip dažnai matė darant Bedenbo, įkišo ranką ir užčiuopė skardinę su sidabrinio žiebtuvėlio skysčiu. Žiebtuvėlį jis rado greta pypkės, paėmė jį kairiąja ranka, o dešiniojoje laikė skystį. Motina pasielgė kitaip, bet esmė buvo ta pati. Jos jėga buvo ryžtas, tai, kad ji sukūrė planą. Jis gailėjosi esąs toks mažas ir nieko nesuprantąs, bet jam pakako proto suvokti, kad daugiau nebegalės laikyti sesers už rankos, nes mirs iš gėdos.

Jis nuėmė mažulytį raudoną žiebtuvėlių skysčio kamštuką ir ėmė laistyti jį ant apkloto, po kuriuo miegojo tėvas. Skardinė cypsėjo, ir jis stengėsi pataikyti į senio knarkimo ritmą. Džudas darbavosi kantriai ir krupoščiai, užtruko kone pusvalandį, bet sugebėjo ištuštinti skardinę, pats nė lašeliu neapsitaškęs.

Dar dešimt minučių jis kaupė drąsą įžiebti žiebtuvėlį. Jis niekada nebuvo įžiebęs žiebtuvėlio, tik matė, kaip žiebia tėvas Bedenbo. Jis čiuopė nelygų ratuką

nykščiu. Vaizduotėje jį pasuko, ir liepsna pašoko iki pat prieglaudos stogo. Jis pamėgino iš tikrųjų jį pasukti, bet nieko nenutiko, tik kažkas sukrebždėjo it pelė dėžutėje. Nuo to garselio pastorius ėmė alsuoti kitu ritmu, ir Džudas nieko nedarė ištisą minutę. Antrą sykį irgi nieko nepavyko, ir pastorius vėl krustelėjo per miegus. Trečią sykį Bedenbo pabudo ir užuodė žiebtuvėlių skystį. Užtiškusį ir įsigėrusį į naktinius marškinius. Įžiebti žiebtuvėlį Džudas išmoko tik iš ketvirtojo karto.

– Kodėl tu ne lovoje? – paklausė senis, o jo liežuvis pynėsi.

Žiebtuvėlis plykstelėjo, ir prieš prikišdamas jį prie apkloto berniukas skardžiu balseliu užgiedojo:

– Mane Jėzus myli, aš žinau, nės Jo Knygoj taip skaičiau.

Tada jis padegė senį, ir Bedenbo užsiliepsnojo, pašoko iš lovos ir pasileido bėgti degančiais naktiniais. Jis klykdamas įlėkė į miegamąjį, sulig kiekvienu žingsniu virsdamas vis labiau deglu ir vis mažiau žmogumi. Jis degė vis ryškiau, o jo liežuvis, nepaliestas liepsnų, tegebėjo leisti garsus, o ne žodžius. Kambario gale nuo jo plaukų užsidegė tamsios medvilninės užuolaidos, o jo kūnas, suskrudęs ir pajuodęs, susmuko ant kelių, ir jis mirė, uosdamas savą skrundančią, juostančią mėsą.

Džudas Dilardas žiūrėjo, kaip degantis žmogus nugriuvo kitame kambario gale, pastebėjo užuolaida sliuogiančią liepsną ir suprato, kad būdamas aštuonerių metų pirmą sykį nužudė žmogų, bei pajuto tą dvasios švarą, kuri visada lydi teisingumo įvykdymą. Tas degančio žmogaus pavidalas visada mintyse jį lydės. Kiekvienoje išpažintyje ar atgailos akte jis visada gailėjosi ir dėl Vilio Bedenbo mirties. Daugybėje košmarų Bedenbo susiliedavo su jo tėvu it kokie siaubingi dvyniai, ir bendri jų klyksmai vis iš naujo mokydavo miegantį kunigą liepsnos bausmės. Jo kontempliatyvus, uždaras gyvenimas prasidėjo, kai jis stebėjo priešą, griūvantį ant pušinių grindų, ir girdėjo, kaip našlaičiai ima klykti „gaisras". Tada taip pat prasidėjo ir jo tylusis gyvenimas, ištisus dvejus metus po našlaičių prieglaudos gaisro Džudas negalėjo ištarti nė žodžio. Liusė išvedė jį iš gaisro už rankos, o jis sekė klusniai kaip avinėlis paskui ją į bet kokį likimą, laukiantį jo po vienintelės žmogžudystės.

Karkasinis pastatas degė visą naktį, pavėjui paleisdamas daugiau kaip pusę kaimo darbo vietų. Buvo nuspręsta, kad Bedenbo užmigo, pabaigęs pusę pintos viskio, o nuo pypkės pelenų užsiliepsnojo patalai. Per savo paties sukeltą nelaimę žuvo tik jis vienas, ir kaimiečiai įžvelgė šiokį tokį teisingumą. Bedenbo palaikai buvo skubiai palaidoti ir skubiai pamiršti, nes iš apanglėjusių griuvėsių pavyko išgrėbti vos dantis ir kaulelius.

Niuberio koledžo merginų bendrabutyje buvo įkurti laikini namai, ir našlaičiai skubiai pradėti skirstyti, Piedmonto šeimoms išplatinus pagalbos prašymą. Tabako

augintojas iš Florencijos apylinkių pasirinko iš rikiuotės Džudą, bet jį pasiimti atkalbėjo Liusė, užsispyrusi, kad nevalia atskirti brolio ir sesers, kurie daugiau jokios šeimos neturį. Kai į Niuberio koledžą po vasaros atostogų grįžo studentės, Liusė ir Džudas buvo vieninteliai našlaičiai iš sudegusios prieglaudos, neradę namų.

Liusė ilgėjosi švelnumo ir atpirkimo akyse žmonių, ateinančių apžiūrėti jos ir brolio tokiais pat žvilgsniais, kokiais apžiūrimi galvijai turguje.

Bet ji žinojo, kad nėra nieko tokio pamesto ir nereikalingo, kaip našlaitis. Nesitraukdama nuo nebylaus, sužaloto broliuko, ji ir pati pasidarė netinkama įvaikinti, priglausti. Su kiekviena diena Niuberyje jos žvilgsnis rūstėjo, ir ji įgijo vidinės jėgos, kai suprato, kokia našta yra būti niekam nereikalingai. Tą vasarą susiformavo jos charakteris. Liusė bus gyvas įrodymas, kad likimo nuskriaustam vaikui kelią pastoti pavojinga. Rūpindamasi broliuku, ji persimainė.

Rugsėjį Liusė nugirdo, kaip koledžo kapelionas kalbasi su merginų bendrabučio budėtoju, kad Džudą reikėtų atiduoti į valstijos psichiatrijos ligoninę Kolumbijoje, Bulių gatvėje. Ji buvo girdėjusi, kad keisti vaikai siunčiami į tą įstaigą ir daugiau niekada iš jos nebeišleidžiami. Bet Liusė nusprendė, kad jiedu su broliuku regėjo jau gana sielvarto. Tik ji viena žinojo, kad broliuką šitaip užvaldė ir suluošino baisi atgaila. Jis buvo švelnus vaikas, paukštukas, nebegalįs čiulbėti iš vanagų baimės. Džudui reikėjo stiprios sesers, ir ji tapo stipri. Jis privertė jos prievartautoją siaubingai sumokėti už tai, kad ją paniekino, o ji apsaugos jį nuo pamišėlių klyksmus slopinančios vienutės. Dvi dienas ji vogė maistą iš koledžo virtuvės ir krovė jį po savo lovyte. Iš aukų dėžutės anglikonų koplyčioje Liusė prie ilgo pagaliuko priklijuota kramtomąja guma, numesta Niuberio studentės, tarsi burtininkė iškrapštė šešiasdešimt aštuonis centus. Jokios kaltės dėl to nejautė, kaip paaiškino neprieštaraujančiam broliukui, nes jie esą tokie vargšai, kaip ir tie, kuriems renkamos šios aukos.

Tą naktį jie pabėgo iš bendrabučio. Vesdamasi broliuką už rankos, Liusė ėjo per miegantį, užsidariusį miestelį į jo pakraštį vedančia gatve, kurią girdėjo vadinant Kolumbijos greitkeliu. Aštuonias valandas abu skuodė kiek įkabindami, stengdamiesi nusigauti kuo toliau nuo miestelio. Jie ištisą mėnesį klajojo nuošaliais Pietų Karolinos keliais, miegodami miško proskynose, kukurūzų laukuose, šieno kupetose ir arklidėse. Naktį jie keliavo, atsargūs kaip visi naktiniai padarai, ir pamėgo žalius kiaušinius ir šiltą pieną tiesiai iš karvutės. Jie stvarstė ir vagiliavo, ką tik išdrįsdavo, kur nors aplink ūkius. Netyčia jie pasuko pakrantės link, apeidami Kolumbiją lankstu, nes joje buvo siaubingoji Bulių gatvė ir pamišėlių prieglauda. Kadangi iškeliaudavo tik po saulėlydžio, jie įprato prie žvaigždžių šviesos ir keliavo dulkėtais vieškeliais, apaugusiais aukštais bręstančių javų laukais, po naktiniu dangumi, tviskančiu nepažįsta-

mais žvaigždynais. Kadangi nė vienas niekada nebuvo mokykloje, pasaulyje jie žinojo labai mažai pavadinimų.

Susikibę už rankučių, jie niekieno nepastebėti perėjo Pietų Karolinos valstiją. Jų kelią žymėjo kiaušinių lukštai, jie mito laukiniais vaisiais ir obuoliukais. Jie matė, kaip girtas ūkininkas mirtinai pridaužo šunį, naktį papjovusį vištą, ir tą naktį prie iš tolo šviečiančio laužo jie tą vištą suvalgė, o Liusė daug metų juokėsi, vos prisiminusi, kad Džudas norėjo pasiimti suvalgyti ir šunį. Tose keistose klajonėse po tamsą ji išmoko, kad alkis plečia akiratį ir mitybos įpročius. Juos gyvus laikė meilė kits kitam, ir abiems ši ilga kelionė be suaugusiųjų bus laimingiausias žaizdotos, nelaimingos vaikystės metas.

Neturėdami jokio plano, jie be tikslo it nakvišos klajojo po medžiais, dabar pasipuošusiais ilgais samanų ir palmių šalikais, žyminčiais artėjančią pakrantę. Aiškiai pasikeitė net žemė po kojomis, pasidarė smėlingesnė ir rūgštesnė. Nejučia iškilo vandeningas sluoksnis, ir kiparisų pelkės suskambo naktinėmis pelėdų sutartinėmis bei teritoriją saugančio aligatoriaus riksmu, išsigandus artėjančio varžovo nuo nuosėdų, sėklų ir dumblių neperregimame vandenyje. Jie skverbėsi per miškus, nepastebėti tūkstančių akių, lakstančių po uždarą šešėlių pasaulį, kur grobis buvo kiekvienas, o medžiotojų – dauguma.

Tapę nakties gyventojais, jie keliavo tarsi per pasakų šalį. Kadangi Džudas vis dar negalėjo kalbėti, Liusė priimdavo visus sprendimus, pavyzdžiui, kur slėptis per dieną. Jie klajojo, kol ėmė silpti, o kai ėmė silpti, ilgai netrukus ėmė ir merdėti. Negalėdama pabudinti Džudo iš bado sukelto miego, Liusė patraukė tiesiai link dūmų, kylančių iš nedažytos trobelės. Ji nedvejodama pasibeldė į duris, ir jas atidarė pirma jos gyvenime juodaodė, su kuria ji gaus pasikalbėti. Juodaodė buvo vardu Lotusė, ir tądien Liusė ir sąmonę praradęs jos broliukas sulaukė išganymo. Liusė niekaip negalėjo atnešti savo broliuko į vargingesnius namus, bet niekur nebūtų radusi ir dosnesnės dvasios gyventojų.

Kai Džudas nubudo, jis žindo juodaodės milžinės mažąjį pirštelį, pamirkytą cukraus sirupe, išvirtame jos vyro. Ji ištepė tuo sirupu Džudo dantis ir dantenas. Vaikystėje Lotusė ir pati patyrė didžiulį skurdą, todėl iš širdies ėmėsi penėti du baltaodžius vaikus, lyg iš po žemių išdygusius prie jos durų Kongario pelkės pakraštyje.

Tris savaites Lotusė penėjo savo baltus pamestinukus, stebėdama, kaip rausta jų skruostukai, maitindama juos sviestu apteptais sausainiais, plieninėje keptuvėje apskrudintu kumpiu ir tiek kiaušinių, kiek tik širdis geidžia. Per pietus ir vakarienę ji gamindavo visokiausias pupeles ir daržoves, kokias tik gebėjo išauginti savo darže, ir jie kirto kopūstus, žirnelius, okrą ir marinuotus burokėlius. Lotusė penėjo juos riebalais, geležimi ir vitaminais, kol net kraujas ėmė kibirkščiuoti.

Tačiau ūkininkas, vežąs šieną į Oranžburgą, pamatė du baltus vaikus, žaidžiančius juodaodžių šeimos kieme, ir pranešė apie tai savivaldybės pareigūnui, su kuriuo šnektelėjo už keturių mylių įkurtoje pašaro parduotuvėje ties kryžkele. Atlikęs pareigą, ūkininkas nuvažiavo toliau į Oranžburgą ir bevardį savo gyvenimą, tačiau Liusės ir Džudo Dilardų gyvenimas ir vėl virto aukštyn kojom.

Kadangi įstatymas draudė juodaodžiams ir baltaodžiams gyventi vienuose namuose, šerifas Vitjeris tiesiog paėmė Liusę ir Džudą, pasisodino juos ant mašinos užpakalinės sėdynės ir nuvežė į apygardos kalėjimą, kur vaikai ir pernakvojo.

Jie ir vėl buvo nepageidaujami ir nebranginami, kraustomi iš kalėjimo į parapijos namus, o galiausiai įsodinami į Čarlstono traukinį kartu su valdininku, kuris juos perdavė kraupiai moteriai su juodu apsiaustu ir gobtuvu, kuri pasveikino juos atvykus į Čarlstono Šventosios Uršulės katalikiškąją našlaičių prieglaudą. Tykioje gatvelėje, apaugusioje medžiais ir apžėlusioje samanomis, vaikai atsidūrė keistame aukso taurių, smilkalų ir puošnių lotyniškai murmančių kunigų pasaulyje. Tačiau prieš katalikybę jie niekaip nebuvo nusiteikę, kadangi visą gyvenimą nebuvo sutikę nė vieno kataliko ir girdėję ko nors apie tą tikybą. Iš pradžių tos egzotiškos apeigos juos baisiai stebino. Jėzaus ir šventųjų atvaizdai juos baugino, tyliai karaliaudami bažnyčios nišose ir kampuose, ir Liusei atrodė, kad kur beeitum, visur lydi priekaištingi tų visa reginčių, visada atsimerkusių stabų žvilgsniai. Vienuolės ir kunigai atrodė it ne iš šio pasaulio, jie buvo pirmieji Liusei pažįstami suaugusieji, apsirengę visai kitaip negu visi, panašiau į gipsines Paryžiaus skulptūras, garbinamas sudėjus rankas ir tarškinant juodų akmenukų karoliais.

Džudas nuo pat pradžių suvešėjo šiltnamyje, kuriuo jam tapo geraširdiška vienuolių drausmė. Jis pamėgo jų griežtumą ir aistrą tvarkai. Jo nebylumas joms atrodė šventumo ir drausmės ženklas, jis nuo pirmos dienos tapo visų numylėtiniu. Viena vienuolė, sesuo Džon Apasionata, ypač pamilo Džudą, ir, meiliai jos globojamas, jis vėl atgavo balsą. Ji išmokė jį abėcėlės, ir ilgai netrukus jis ėmė nuo pradžios iki galo skaityti pirmos klasės vadovėlius ir spręsti atimties uždavinius. Jis buvo guvaus proto ir mokėsi sparčiai.

Liusei našlaičių prieglaudoje nesisekė. Po švelnios Lotusės globos Šv. Uršulės prieglaudoje Liusė pasijuto labiau kaip kalinė negu brangi viešnia. Mergaičių kambario vyresnioji sesuo buvo įsitempusi, griežta moteris, kuri neleido šešiolikai savo globotinių nei pailsėti, nei atsipalaiduoti. Pasaulis ją baugino, ir ji būtinai stengėsi įskiepyti tą baimę ir savo mergaitėms. Ji išmokė jas nekęsti savo kūno, nes jos neatleistinai nusikaltusios vien tuo, kad gimė moterimis. Biblijoje esą įrodymų, kad Dievas moterų nekenčiąs, nes pabrėžiąs, jog jos pavaldžios

vyrams, sukurtos vėliau, iš niekam nereikalingo Adomo šonkaulio. Menstruacijų ciklas aiškiai įrodė, kokios moterys nusikaltusios ir nešvarios. Bernardinai visai nepatiko būti mergaite.

Taigi Čarlstono miestas, vitražinis šiltnamis, vešlus kaip papartis, pilnas skylių sienose iškrypėliams paspoksoti, priglaudė du klajojančius vaikus, nelaimingai gimusius piktuosiuose Pietuose. Čarlstonas savo vargšus palauždavo taip pat, kaip ir kalnai, bet švelnius blogio spindulius miestas mokėjo paslėpti.

Džudui Čarlstone seksis puikiai, o Liusei – visai ne. Čia jų gyvenimai išsiskyrė, ir jie ilgus metus nieko nežinos apie kits kitą. Džudas pražys, švelniai stebimas vienuolių ir kunigų, kurie net švytės nuo prigimtinio jo gerumo, kuris jam bręstant darėsi vis sunkiau įtikimas. Katalikybės apeigos jam bus brangios nuo pirmųjų dienų Šv. Uršulės prieglaudoje. Jis pasitraukė į maldų kraštą ir ten aptiko pašaukimo sėklas. Visuotinė Mišių malda nestokojo nei tylos, nei žodžių, ir jo dvasia brendo tarp tų prabangių pavidalų. Globojamas Džon Apasionatos, jis paprašė jį ir sesutę pakrikštyti katalikų katedroje. Kovų užgrūdinta ir ciniška Liusė suprato, kad tai būtų gudru, ir mintinai iškalė katekizmo tekstų atsakymus, kuriuos girdėjo klasėje kartojant mergaites. Vienuolės jau buvo pastebėjusios, kad Liusė nemoka skaityti ir rašyti, ir sesuo Bernardina jau atvirai ją vadino „atsilikusia". Liusė, regis, įšalo laike ir pasidarė nematoma.

Netrukus ji pirmąjį sykį pabėgo iš Šv. Uršulės prieglaudos. Ji pažinojo bėglės gyvenimą, bet niekada nemėgino bėgti viena ir mieste. Sulaukusi trylikos metų, Liusė perėjo per Rytų įlankos gatvę ir patraukė į uostą. Jos skubiai laukė gyvenimo pamokos, ir ji netruks suprasti, kad pasaulyje nėra nieko pavojingesnio už jauną merginą, mėginančią kaip nors išgyventi negeroje miesto dalyje. Kažkoks vyriškis nupirko jai bilietą į Atlantą, kur ji gyveno nesėkmingai ir pasileidusiai, kol į jos gyvenimą pasibeldė mano tėvas. Mano motinos gyvenime tokia diena buvo laikoma sėkminga.

Dvidešimt aštuntas skyrius

Nuo pirmos dienos, kai tik atvykome į Voterfordą, Lėją visi iš visų pusių spaudė jaustis laiminga. Jai kone pilietine pareiga pasidarė atrodyti taip, tarsi jai būtų labai smagu. Apie jos laimę žmonės šnekėjo taip pat dažnai, kaip ir apie lietų ar barometro slėgį. Dažnai ji pasijusdavo stebima tarsi už gerą elgesį paleistas kalinys. Ji nepyko, kad ją pastebi, bet nemėgo būti tyrinėjama. Šiame miestelyje ji daug skaudžiau negu Romoje juto, kad neturi motinos. Kur bepasisuktų, Lėja susidurdavo su Šailos praeitimi. Staiga mama ėmė šmėžuoti visur, bet Lėjai taip

ir liko nepažįstama, nepasiekiama nei sąmonėje, nei gyvenime. Kuo daugiau Lėja sužinodavo apie motiną, tuo labiau abejojo apskritai ką nors žinanti apie Šailą. Vieną šeštadienį sinagogoje Elzė Rozengarten, pagyvenusi žydė, kuri mokė Šailą antroje klasėje, prapliupo raudoti, susipažinusi su Lėja.

Vėliau, laikydamas dukrą už rankutės, paaiškinau:

– Žmonės baisiausiai nustemba, nes tu labai panaši į mamą.

– Ir į tave truputį panaši.

– Bet to niekas nepastebi, – atsakiau, žvairuodamas į Lėją, svarstydamas, kažin, ar vaikų grožis visada teikia tėvams kuklumo? Nuo tada, kai grįžome, vargu ar pasitaikė bent viena naktis, kai nebūčiau atsikėlęs trečią ryto patikrinti, ar Lėja dar kvėpuoja.

– Ar visi mano, kad aš ką nors sau pasidarysiu vien dėl to, kad mama nusižudė? – paklausė Lėja. – Ar todėl jie taip žiūri į mane?

– Ne, tikrai ne, – atsakiau.

– Tikrai taip, – atrėžė ji. – Tu tik saugai mane.

– Ne, ne taip. Visi negali patikėti, kad pats vienas sugebėjau išauginti tokią normalią ir puikiai prisitaikiusią mergytę, – paaiškinau. – Kūdikystėje mama kaip pakvaišusi tupinėjo apie tave. Iš proto kraustėsi. Pirmaisiais metais neprileido prie tavęs nei manęs, nei kieno nors kito. Atrodė, kad leisti man pakeisti tau sauskelnes – didžiulė jos auka.

– Kaip šlykštu, – tarė Lėja.

– Taip tik atrodo, – atsakiau. – Kai vaikelis tavo ir tai – dalis tavo pareigų, jos malonios. Man patiko keisti tau sauskelnes.

– Tu jaudiniesi, kad tavo mama mirs, tiesa? – pasakė Lėja ir rankute paglostė man skruostą. – Aš matau.

Aš akimirką sudvejojau, bet išgirdau, kad ji šaukiasi atvirumo, trokšta, kad įsileisčiau į tuos urvus, kur slėpiau savo baimę dėl mamos ligos.

– Tu nė neįsivaizduoji, koks aš buvau blogas sūnus, Lėja, – atsakiau. – Neįsivaizduoji, kaip su ja kalbėdavau. Neatleistinai. Tiek sykių žvelgiau į ją su gryniausia neapykanta. Niekada jos nesupratau ir už tai ją baudžiau. Bijau, kad ji mirs, man nespėjus pakankamai atsiprašyti.

– Ji žino, kad tu ją myli, tėveli, – pasakė Lėja. – Girdėjau, kaip ji sakė daktarui Peitonui, kad nežino jokio kito sūnaus, kuris atlėktų iš pačios Italijos, kad tik būtų su mama, kai jai jo reikia.

– Išsigalvoji?

– Kažkaip panašiai ji tikrai pasakė, – paaiškino Lėja. – Ar bent norėjo pasakyti.

Tą vakarą vėl vaikštinėjome pajūriu ir jutome jūrą po kojomis, brisdami per vakarės žvaigždės atspindį, iki begalybės mirgantį atslūgstančio potvynio ba-

lutėse. Kasdien šylančiu vandeniu skelbėsi artėjanti vasara. Kiekvienos bangos ląstelės artėjant birželiui ėmė švytėti, o kiekvienas laukas pakeliui į miestelį apaugo pomidorų kerais su žaliais vaisiais, geriančiais iš oro saulėkaitą. Dienos kaito dar gerokai anksčiau, negu jūra susiprato. Vandenyną sušildyti nelengva, bet mudu su Lėja jutome jį šylant, taškydamiesi pajūryje ir laukdami patekant mėnulio. Nuo vėstančio smėlio kilo migla, o virš jos blėstančioje šviesoje į šiaurę skrido žuvėdros. Žuvėdros klyksmas priminė man bevardį sopulį ir vienatvę. Tikėjausi, kad mano vienatvė nebus užkrečiama, kad su mano krauju ji nepaklius į blyškų dukrelės riešą. Labai mėgstu tokias Pietų naktis ir, vesdamasis mergytę pajūriu už rankos, gailėjausi, kad esu tokia niauri, mąsli figūra, žingsniuojanti po danguje suspindinčia žvaigždžių seserija.

Mes visą valandą vaikštinėjome pakrante, kol visai sutemo, tada pažvelgėme atgal į Liusės namus. Žvaigždės dabar švietė ryškiai, o oras dvelkė dumbliais, moliuskais ir pušimis. Priekyje staiga išgirdome šurmulį. Blyškiai spingsojo mėnulio ragas, ir jo šviesoje Lėja priešais mus pastebėjo didžiulį vėžlį, bet sunerimusi aiktelėjo, kai pamatė vaikiną, šokantį ant plataus logerhedo šarvo ir daužantį šarvą ir priekinius plaukmenis, klykiantį it kaubojus. Mes nuskubėjome pirmyn.

– Lipk nuo vėžlio, vyruti, – pasakiau kiek įmanydamas ramiau.

– Eik šikt, ponuli, – atšovė bernas, o aš tuo tarpu pastebėjau, kad jis maivosi prieš merginą.

– Prašau nulipti nuo vėžlio, vyruti, – pakartojau. – Gražiau paprašyti nebemokėsiu.

– Tu gal kurčias, – atsakė studenčiokas. – Eik šikt.

Aš kibau bernui į marškinius, ir jis kūlvirsčias nusirito nuo vėžlio. Jis buvo vyresnis ir stambesnis, negu man pirma pasirodė, ir atsistojo pasirengęs muštis.

– Nurimk. Čia logerhedo patelė, išlipusi į krantą dėti kiaušinėlių, – pasakiau.

– Tikiuosi, turi gerą advokatą, šikniau, – pasakė bernas, – nes gausi gerokai pasitąsyti po teismus.

– Tėveli, ji grįžta į vandenyną, – šūktelėjo Lėja.

Vėžlė nukrypavo dešinėn ir jau buvo įpusėjusi platų nerangų posūkį, mąsliai žingsniuodama atgal į vandenį. Vaikinas mėgino pastoti jai kelią, bet pasitraukė, kai perspėjau:

– Tokiais nasrais ji gali tau koją nukąsti, vyruti. Tokiais nasrais ji ir suaugusį ryklį perkąstų.

Bernas spruko šalin, o vėžlė puolė jį šnypšdama, jai iš burnos žvėriškai dvokė žuvimi. Vos įbridusi tiek, kad vanduo atlaikytų milžinišką jos svorį, ji staiga pasidarė greita it angelas ir tarsi jūros paukštė nėrė į vandens glėbį.

– Tu ją paleidai, – užriko bernas.

– O ką žadėjai jai daryti, vaikeli, – paklausiau, – nudažyti šarvą ir parduoti suvenyrų prekeiviams?

– Žadėjau perpjauti jai gerklę.

Aš nepastebėjau pajūriu artėjančio žibintuvėlio spindulio, bet pastebėjo Lėja ir jau skuodė ateinančio žmogaus link. Staiga jaunuolis pavojingai arti mano veido prikišo peilį.

– Logerhedai įtraukti į nykstančių rūšių sąrašą. Trukdyti jiems sukti lizdus – nusikaltimas, – pasakiau.

– Padėk peilį, Ogi, – meldė mergina.

– Aš žvejoju ir medžioju visą gyvenimą, bičiuli, – atsakė Ogis, – o tėvas visada man pasakojo, kokie skanūs vėžlienos kepsniai ant pajūrio laužo.

– Tavo tėtušis labai senamadiškas, – atsakiau. – Šiais laikais už tai galima pakliūti į kalėjimą. Jūros gėrybių paragauti galima ir paprasčiau.

– Gal gali parodyt popierius, kad šitas pajūris priklauso tau, šikniau? – paklausė Ogis.

– Tavo amžiaus ir aš taip pat staipiausi, – atsakiau, – bet keiktis nesikeikdavau. Štai ką nelemtai jūsų kartai padarė MTV, tiesa?

– Kas užsiropštė ant vėžlės? – išgirdau savo motiną, ir Ogis nusigręžė, apakintas žibintuvėlio.

– Aš, – atsakė Ogis. – Nujojau gerus dešimt jardų, bet šitas nuosmauka mane nuvertė.

– O kam tas peilis, vyruti? – paklausė Liusė.

– Jis mane puolė, – atsakė Ogis. – Tai savigyna.

Žibintuvėlis trinktelėjo bernui per riešą, ir peilis nukrito į smėlį. Pakėliau jį, priėjau prie vandens pakraščio, kur švariai lūžo bangos, ir nusviedžiau peilį kuo toliau į jūrą.

– Tas peilis – privati nuosavybė, – tarė Ogis, trindamas riešą.

– Žinoma, – atsakiau.

– Mano mama praneš apie jus policijai, – pasakė jis, žingsniuodamas atgal, elektra švytinčių namų link.

– O kas tavo mama? – paklausė Liusė. – Iš kieno tu šeimos?

– Iš Džeterių. Mano senelis – Leonardas Džeteris.

– Perduok linkėjimų Lenei. Aš Liusė Pits, – pasakė ji. – Nelįsk prie vėžlių, vyruti. Reikia, kad jie dėtų kiaušinius į smėlį.

– Nematau jūsų ženklelio, ponia.

– Užsičiaupk, Ogi, – pasakė jam mergina, ir jie pranyko iš žibintuvėlio spindulio į blyškesnę namų šviesą.

– Ką dabar darys vėžlė? – paklausė Lėja močiutės.

– Gali būti, kad tiesiog išleis kiaušinėlius į vandenį, mažute, – atsakė mano mama, žibintuvėliu šviesdama į bangas. – Bet ji jaučia stiprų potraukį sudėti juos į smėlį. Galbūt tik palūkės ir grįš, kai pajūryje nebus nė gyvos dvasios.

– Ypač Ogio, – atsakė Lėja.

– Jis Džeteris, – pasakė Liusė. – Jo šeima – vieni pašlemėkai.

– Mama, liaukis, – paprašiau.

– Tik sakau, kaip yra, – atsakė ji. – Visos šeimos panagės juodos. Toks jau jų bruožas, kaip strazdanos.

– Tėveliui nepatinka klijuoti žmonėms etiketes, močiute, – paaiškino Lėja.

– Tikrai? – paklausė Liusė. – Pavadink logerhedą dvigalve višta, bet jis nuo to ja nevirs. Tas pats ir su Džeteriais. Gali aprengti tą berną fraku, išmokyti karališkų manierų, bet jis vis tiek netaps hugenotu. Pavadink Džeterį Rokfeleriu, bet tavo kieme vis tiek stovės Džeteris. Tiesa, Džekai?

– Užsičiaupk, mama, – atsakiau. – Aš mokau savo dukrą mąstyti kitaip.

Liusė nusijuokė ir atsakė:

– Kaip gaila, sūnau. Atsivežei ją į Pietus. Šitaip Pietuose mąstoma, verčiau jau tegu ji pratinasi prie vietos papročių.

Kitą rytą Lėja pažadino mane prieš saulėtekį, liepdama skubintis. Ji padarė man puoduką kavos neštis į pajūrį ryto budėjimui. Dviračiais nuvažiavome pas Liusę ir pasistatėme juos prie lauko dušo, paskui nusiavėme batus ir nuėjome pas ją, kuri jau laukė prie jūros. Liusė padavė Lėjai tris kriauklytes, surinktas palei potvynio liniją.

– Jos puikiai tiks į tavo kolekciją. Pririnksime jų pilną stiklainį ir padarysime tau lempą vežtis atgal į Romą, – pamokė Liusė, sprausdama tris kurpeles jai į saują. Lėja pasigėrėjo jomis, paskui atsargiai įkišo man į kišenę ir įspėjo nepamiršti, kad ten jas pasidėjome.

– Ar grįžo mama vėžlė? – paklausė Lėja.

– Teks tau pačiai paieškoti, – atsakė Liusė. – Judu su tėvu atsakingi už šią pajūrio mylią. O aš – už visą programą.

– Mes pirmi čia atėjom, – pastebėjo Lėja, žvalgydamasi į šiaurę ir pietus po salą.

Virš mūsų praskrido pulkas rudų pelikanų, jie taip lengvai sklendė ryto oru, kad atrodė it psalmė skrydžio garbei. Jie praskrido pro mus lyg šešėliai, pavogti iš kitų šešėlių sielų.

– Eime maudytis, – pasiūliau.

Bet Lėja papurtė galvą.

– Prieš tai paieškokime pajūryje logerhedų.

– Patikiu šį darbą Lėjai, – pasakė Liusė. – O tau, Džekai, ne.

– Per kelias minutes niekas nepasikeis.

Tris šimtus jardų žingsniavome šlapiu smėliu, kuriame atsispaudė mūsų pėdos, skirtingo dydžio, bet panašios formos ir lygiai tokios pat kelties. Lėja nepakeldama akių žvelgė į žemę tiesiai priešais save ir net sukliko, pamačius sunkius logerhedo įspaudus, šliūže nusidriekusius smėlyje prieš mus.

– Ji grįžo, – suriko Lėja. – Ji grįžo.

Lėja nusekė giliomis plaukmenų žymėmis, paliktomis iš jūros grįžusios vėžlės. Mudu su Liuse atsilikome, leisdami Lėjai tyrinėti vietą, kur pėdsakai baigėsi ir vėžlė iškasė lizdą.

Aš nešiau kibirą ir ilgą sidabrinę devinto numerio golfo lazdą per varžybas nulaužta galvute, skirtą žemei tikrinti. Lėja paėmė sulaužytą lazdą ir prisiartino prie logerhedo sukasto pylimo, prikimšto it pypkė tabako prieš grįžtant į jūrą.

– Ji deda kiaušinius, atsigręžusi į jūrą. Žiūrėk, koks jos pavidalas. Vėžlė užkasa duobę tais pačiais galiniais plaukmenimis, kaip ir iškasa, – mokė mano mama.

Lėja pabaksnojo smėlį, kaip per daugiau kaip du mėnesius trukusias pamokėles jai rodė mano mama. Pasirėmusi ant sulaužytos lazdos, ji įbedė ją į smėlį, o kai lazda nenugrimzdo, pakėlė akis į Liusę. Ištraukusi lazdą, Lėja smeigė ją kitoje vietoje apskritame vėžlės įspaude. Greitai, tvirtai ji baksnojo į suplūktą smėlį, kol golfo lazdos kotas susmigo. Lėja atsiklaupė ir smalsiai pakapstė smėlį smiliumi.

– Šičia, močiute, – suriko ji. – Atrodo kaip nusijoti miltai. O kitur smėlis suplūktas.

– Toji vėžlė daugybę meškėnų apgavo, – pasakė Liusė, – bet Lėjos Makol – niekaip.

– Dabar juos iškasti? – paklausė Lėja, žiūrėdama į močiutę.

– Šiais metais iškasim visus, – atsakė Liusė. – Reikia juos užkasti prie mano namų, kur bus saugiau.

– O ką apie tai mano Pietų Karolinos laukinės gamtos departamentas? – paklausiau.

– Nieko gero, – prisipažino Liusė. – Kask, Lėja. Kask, mažute.

Kelias minutes stebėjau, kaip Lėja saujomis semia smėlį iš kruopščiai iškapstytos smėlio laikrodžio pavidalo duobės. Jos akys baisiausiai susikaupusios dirbo, o rankos kasė vis giliau, pasikliaudamos vien lytėjimo pojūčiu, klausydamos puraus, biraus smėliuko. Paskui ji atšoko ir sustingo.

– Ten kažkas yra, – pasakė Lėja.

– Atsargiai išimk, – atsakė Liusė. – Viskas, ką ištrauksi, pasakiškai brangu.

Lėjos rankutė lėtai iškėlė apvalų baltą kiaušinėlį, vos didesnį už kūdikio kumštuką. Jis buvo dramblio kaulo spalvos ir minkštas lyg odinis. Kiaušinis

atrodė gajus: pakankamai didelis, kad iš jo ristųsi ereliai ar grifai, bet tik ne tokie nuostabūs padarai kaip logerhedai.

– Atsargiai dėk kiaušinį į kibirą, Lėja, – mokė Liusė. – Tik žiūrėk, kad jis būtų atgręžtas į tą pačią pusę, kaip gulėjo lizde. Gamtoje nėra nieko be priežasties. Pirma į kibiro dugną įberk smėlio. Va šitaip.

Lėja vis kišo ranką į tamsą iki pat peties ir vieną po kito it brangakmenius traukė kiaušinius. Visi jos judesiai buvo pagarbūs. Ji nė sykio susijaudinusi nepaskubėjo, ir kiekvienas išniręs kiaušinis priminė kažkokį sudėtingą metų laikų šokio žingsnelį.

– Keturiasdešimt aštuoni, keturiasdešimt devyni, penkiasdešimt... – skaičiavo Lėja, kraudama kiaušinius, o Liusė viską rašėsi į nedidelę knygelę.

– Žiūrėk, vėžlė norėjo perlipti per tuos akmenis, bet nepajėgė, – pasakė Liusė, rodydama pėdsakus, vedančius prie stambių granito riedulių, savininkų atvežtų erozijai sulaikyti. Žemumose vyravo smėlis, čia nebuvo jokių akmenų. – Mūsų namai prie jūros pražudo daugiau logerhedų, negu krabai vaiduokliai ar meškėnai galėtų pasvajoti. Nereikėjo leisti statyti namų smėlio kopose.

– Septyniasdešimt vienas, septyniasdešimt du, septyniasdešimt trys... – toliau skaičiavo Lėja.

– Ar šitam lizdui vieta parinkta tinkamai? – paklausiau.

– Rimtas pavasario potvynis tikrai būtų užliejęs duobę, – atsakė ji. – Šitas lizdas buvo beviltiškas. Bet vėžlės kaltinti negali. O ką jai su tais prakeiktais akmenim daryti? Kad per juos perliptų, prireiktų kablio ir ilgos virvės. O kaip paskui mažyliams grįžti į jūrą? Viskas čia negerai.

Liusė kruopščiai pasižymėjo lizdo vietą, jo atradimo datą ir laiką, sudėtų kiaušinių skaičių ir apytikslį laiką, kai vėžlė išniro iš jūros kasti lizdo ir dėti kiaušinių. Lėja sukrovė į kibirą šimtą dvidešimt du kiaušinius, paskui atsargiai vėl užkasė duobę ir tvarkingai užtrypė kojyte.

– O dabar gabensim kūdikėlius, kur bus saugiau, – paskelbė Liusė, duodama man sunkų kibirą.

Lėja ėjo pirma mūsų skubiu žingsneliu, lydėdama kibirą ten, kur mano mamos buvo skirta vieta šių metų logerhedų peryklai. Mama stabtelėjo surinkti keleto dvigeldžių kriauklyčių, išmestų vakare. Jos buvo išbarstytos dailiai kaip saldainiukai. Kai vėl atsigręžiau, pamačiau, kad prie Lėjos artinasi uniformuota moteris.

– Kas ten? – paklausiau. – Prie tavo namų?

Liusė suniurzgė ir atsakė:

– Nelaimė su magistro laipsniu. Kalbėsiu aš. Kai su ja elgiesi maloniai, ji sutrinka.

Jauna moteris buvo daili ir vilkėjo uniformą, ji skubriu, gyvu balsu kalbėjosi su Lėja apie vėžlių kiaušinių rinkimą. Lėja parodė juos ranka, paskui pasilenkė prie smėlio parodyti, kaip rado ir surinko mano nešamą kibirą kiaušinių.

– Negaliu pakęsti moterų, vardu Džeinė, – pasakė Liusė, rengdamasi kovai. – Jos visada linkusios daryti eibes ir turi begalę virškinimo problemų.

– Atlikai tyrimą?

– Visą gyvenimą stebėjau, sūnau, – sukuždėjo ji, bet, prisiartinus prie pasitempusios moters, jos balsas pasidarė draugiškas ir linksmas.

– Sveika, Džeine, kaip tik pasakojau sūnui, koks gražus tavo vardas. Džekai, susipažink, čia Džeinė Hartli. Mano anūkę Lėją jau turbūt pažįsti.

– Tu leidai jai iškasti visą lizdą logerhedų, – oficialiu, abejingu balsu atsakė Džeinė. Ji vilkėjo Pietų Karolinos laukinės gamtos departamento uniformą. – Tikriausiai nepasakei Lėjai, kad taip pažeidžiate valstijos įstatymus, o pernai vasarą kaip tik už tai gavai praleisti dieną kalėjime.

– Tikrai, močiute? – paklausė Lėja.

– Iš esmės taip, – pripažino Liusė, – bet negali tikėti viskuo, kas iš esmės tiesa. Duokš kastuvą, Džekai. Kasiu naują duobę.

– Aš konfiskuoju šiuos kiaušinius, – pasakė Džeinė, stodamasi ir žengdama manęs link. Bet Liusė ryžtingai įsibrovė tarp mūsų.

– Šiais metais neleisiu Laukinės gamtos departamento mulkių kvailystėms pražudyti nė vieno kiaušinio. Nė vieno, – tarė Liusė.

– Mėgsti vaizduoti Dievą, tiesa, Liuse? – paklausė Džeinė.

– Labai ilgai, – atsakė Liusė, vartydama druskos purslais aptaškytą knygutę, – viską dariau pagal taisykles. Sutik, Džeine. Neliečiau nė vieno vėžlių lizdo. Stropiai laikiausi visų jūsų departamento direktyvų. Gamta žino geriausiai, sakė Džeinė Hartli ir Valstijos laukinės gamtos departamentas. Tegu kiaušiniai guli ten, kur juos užkasė motinos. Tegu viskas vyksta pagal gamtos užgaidas, liepėt jūs. Gamta žiauri, bet ne veltui.

– Tos taisyklės tebegalioja, – atsakė Džeinė. – Mums atrodo logiškiau laikytis Dievo, o ne Liusės nustatytos tvarkos.

– Bet aš išperiu daug daugiau logerhedų negu Dievas, ir šita knygutė tą įrodo, – atsakė Liusė, knygute mojuodama virš galvos it ginklu.

– Mano močiutė myli vėžlius, – įsiterpė Lėja.

– Tikrai myli vėžlius, – sutiko Džeinė. – Bet jai visiškai nusispjaut į įstatymus.

– Mano sūnus – visame pasaulyje garsus kulinarijos knygų rašytojas, – visiškai nelaiku ėmė puikuotis Liusė. – Jis prisimins kiekvieną tavo įžeidimą. Jo protas – kaip plieno spąstai.

– Jūs gebate atsispirti mano motinos kerams, pareigūne Hartli, – pasakiau.

– Jūsų motina – rakštis subinėj, pone Makolai, – pareiškė moteris. – Mano darbas ir taip sunkus, o dar reikia kariauti su tais, kurie įsivaizduoja besielgią ekologiškai.

– Klausykit, ką jie padarė, Džekai ir Lėja. Jie išsiuntinėjo memorandumą visiems Pietų Karolinos pakrantės vėžlių projektams. Tokių projektų yra kiekvienoje saloje nuo čia iki pat Šiaurės Karolinos. Kiekvienoje saloje esama erozijos problemų. Per pastaruosius dešimt metų sunaikinta pusė logerhedų peryklų. Visi programoje iš proto kraustosi. O šitie gudragalviai nustato naujas taisykles, pagal kurias mums nevalia liesti nė vieno kiaušinio ar lizdo, kai tik vėžlys jį sukrauna. Negalime jo saugoti, perkelti, ginti – nieko. Jie turi gražią kontorą Kolumbijoje. Gauna didžiules algas. Minta tokių mokesčių mokėtojų, kaip aš, krauju.

– Kažkas juk turi sumokėti už mano „Maserati“, – atkirto man Džeinė.

– O gal kaip nors susitartume? – pasiūliau. – Įstatymą mes jau ir taip pažeidėme.

– Jei būtų mano valia, jūs gautumėt po metus kalėjimo už kiekvieną kiaušinį tame kibire, – atrėžė ji, bet krūptelėjo, kai Lėja ėmė klykti.

– Mus uždarytų į kalėjimą šimtui dvidešimt dvejiem metams, tėveli, – pasakė Lėja, puolė prie manęs ir apsikabino. – Vien todėl, kad padėjom močiutei.

– Žinojau, kad tos moters įtaka neišeis į gera, – atsakiau. – Nurimk, Lėja. Niekas mūsų į kalėjimą neuždarys.

– Bet gali būti, kad uždarys Liusę, – pasakė Džeinė. – Atrodo, būsiu pagavusi tave nusikaltimo vietoje.

Liusė ištiesė ranką ir paėmė iš manęs kibirą, paskui atsakė:

– Aš mėginau su jumis kalbėtis žmoniškai. Tikrai. Tau nereikia kasdien gyventi su šia problema, Džeine. Taip neteisinga, negerai, ir, po galais, vėžliams išgyventi tikrai nepadeda.

– Jei žmonės lįs prie lizdų, vėžliai tikrai išnyks, – atkirto Džeinė.

– Teoriškai, Džeine. Taip rašoma popieriukuose. Gražiai atrodo, gražiai skamba, smagu skaityti. Bet taip nebūna.

– Buvo milijonus metų, Liuse. Pasiteisino nuo pat dinozaurų laikų.

– Klausykit, Džekai ir Lėja. Klausykit, kas atsitiko. Darėm taip, kaip Džeinė čia aiškina. Kuo stropiausiai klausėme jos nurodymų. Nes jie turi statistikos, lentelių ir mokslo laipsnių. Nes jie turi ženklelius, ginklų ir įstatymus. Papasakok Lėjai, kas atsitiko, Džeine. Papasakok mergaitei, kaip puikiai veikia tavo teorijos.

– Mūsų teorijos veikė puikiai, – atsakė moteris, susiverždama diržą su pistoletu. – Gamta leido kai kuriems lizdams išperėti tam tikrą skaičių jauniklių. O kitus lizdus sunaikino plėšrūnai. Taip jau būna.

– Nekvailai skamba, mama, – pasakiau.

– Sūnau, aš su tavim nesiginčiju dėl *ziti* ir *pepperoni* picos. Bet tarp vėžlių ponių tu – visiškas naujokas, – atsakė Liusė, nenuleisdama akių nuo Džeinės Hartli, kuri savo ruožtu taip pat dėbsojo į ją.

– Liusė manosi esanti aukščiau gamtos dėsnių, – pasakė Džeinė.

– Gamtos dėsniai dabar mane žudo, Džeine, – atšovė Liusė. – Kuo puikiausiai žinau, kaip labai esu jiems pavaldi. Kitais metais šitaip su manim nebesiginčysi, bet meldžiu Dievą, kad vietoj manęs atsiųstų kitų vėžlių ponių.

– Duokš kiaušinius, Liuse.

– Ne, – atsakė Liusė. – Tikrai neduosiu. O ką tu su jais darysi?

– Parsivešiu į kontorą, – atsakė Džeinė. – Nufotografuosiu kaip įkalčius. Ištirsiu, ar nepadaryta žalos. O tada parvešiu atgal į salą ir palaidosiu kuo arčiau senojo lizdo.

– Šituos kiaušinius reikia tučtuojau užkasti, – atsakė Liusė, eidama pasiimti kastuvo, atremto į prieplaukos ramsčius. – Visus lizdus šioje saloje perkeliu į sausą smėlį prie savo namų, Džeine. Šitaip pati galėsiu juos saugoti, nes jie bus vos už dvidešimties jardų nuo mano pagalvės.

– Ir šitaip tu kaskart, kai į pajūrį išlips vėžlė, laužysi įstatymą.

– O kas pernai nutiko lizdams? – paklausiau.

– Nieko, – atsakė Džeinė.

– Tik dvidešimt procentų išperėjo bent šiek tiek vėžliukų! – atsakė Liusė, kasdama duobę.

– Taip lėmė gamtos dėsniai, – tarė Džeinė, dabar kalbėdama su manim. – Liusės santykiai su visais tais kiaušiniais ir logerhedais pernelyg asmeniški.

– Pernai buvo šimtas dvidešimt lizdų, – atkirto Liusė. – Bet pietinės pajūrio dalies korozija buvo siaubinga. Dėl šiaurryčio vėjo vasario mėnesį pražuvo nemažas gabalas paplūdimio. Visi pajūryje puolė statyti granito riedulius priešais savo namus. Buldozeriai tuos akmenis užkasė tonomis smėlio. Čia knibždėte knibždėjo savivarčių. Kai gegužę atplaukė vėžlės, atrodė, kad jų perykla aptverta Didžiąja kinų siena. Dvi sudėjo kiaušinius smėlio seklumoje už dvidešimties jardų nuo kranto. Štai kaip beviltiškai jos blaškėsi. Mes perkėlėm tuos lizdus.

– Mums leidus, – įsiterpė Džeinė.

– Taip, bet jūs neleidote perkelti nei vieno lizdo, sukrauto palei uolas dviejose pajūrio myliose, – atsakė Liusė, besdama kastuvą į smėlį. – Pernai pavasario potvyniai buvo kaip reta nirtūs. Atrodė, visas vandenynas sukilo ir patraukė į sausumą. Kartais potvynis apsemdavo net pelkių žolių viršūnes. Tie potvyniai nuplovė penkiasdešimt šešis lizdus. Maždaug šeši tūkstančiai vėžliukų neišplaukė į vandenyną, nes Džeinė ir jos bendradarbiai – kvaišos.

– Mes suklydome, Liuse. Ir patys tą pripažinome.

– Jie neleido man aptverti lizdų spygliuota viela, kad nelįstų meškėnai ir šunys. Šitaip pražuvo dar dvidešimt septyni lizdai. Tie prakeikti meškėnai šitoje saloje veisiasi kaip tarakonai, nes jie baisiai mėgsta raustis storulių Ohajo turistų šiukšliadėžėse. Aptikau septyniolika meškėnų, besipešančių ir besiriejančių dėl vėžlio lizdo, kurį visą išdraskė pajūriu.

– Mes šioje kovoje šalininkai, – pasakė Džeinė. – Tu šito niekada nesupratai, Liuse.

– Tada padėk man išmokyti anūkę iškasti tokią duobę šiems kiaušiniams, kad atrodytų, jog ją iškasė jų mama.

– Pone Makolai, žinokit, jūsų mama tokia buvo dar prieš susirgdama, – pasakė Džeinė ir pasiduodama iškėlė rankas.

– Žinau, – atsakiau. – Ji mane užaugino.

Liusė kasė žvitriai ir įgudusiai, iškeldama nedidelius kauburėlius smėlio, apvalindama duobę taip pat, kaip smėlio laikrodžio formos lizdas, išraustas užpakaliniais logerhedo plaukmenimis. Panašumas buvo keistas, bet mielas, ir supratau, kiek daug valandų ji kantriai stebėjo, tyrinėdama tų nedailių vėžlių įpročius.

– Eikš, mažute, – pasakė Liusė Lėjai. – Dabar užapvalink abu galus. Įsivaizduok, kad tu – mamytė, kuri stengiasi iškasti savo vaikučiams kuo jaukesnį ir saugesnį lizdelį. Kastuvas – tavo plaukmuo, o kiaušinėlius reikia mesti į gražų apskritą kambariuką, kur vienintelis garsas bus bangų mūša.

– Šitaip, – pasakė Lėja, labai susikaupusi braukdama kastuvu palei duobės kraštą ir iškeldama vos pusę svaro smėlio.

– Puikiai. Užapvalink ir kitą pusę. Džeine, kaip manai, ar gylio pakaks?

Džeinė priėjo ir apžiūrėjo duobę. Ji atsiklaupė ant kelių ir sukišo ranką į duobę beveik iki peties.

– Aš dar pridėčiau šešis colius, – pasakė ji, o Liusė pritardama linktelėjo.

Lėja iškasė dar šešis colius smėlio ir pažėrė jį ant nedidelio kauburėlio, išaugusio kitapus lizdo.

– O jei iškasim negerai, močiute? Kas tada bus?

– Tikriausiai nieko. Bet kadangi tenka aklai spėlioti, verčiau jau viską darykim kuo kruopščiau. Šimtas dvidešimt du vėžliukai tikisi, kad viską padarysim teisingai.

– Matai, sakiau – pernelyg asmeniška? – pastebėjo Džeinė.

– O dabar tai bus linksma, – pasakė Liusė, kaip visada kantriai mokydama Lėją. – Man atrodo, niekur pasaulyje nebūna tokios nuostabios margučių rinkimo šventės. Mes randam kiaušinius, nunešam juos į saugią vietą, o dabar galėsim vėl juos užkasti.

– Tu užkask, močiute, – paprašė Lėja. – Aš pirmą kartą tik pažiūrėsiu.

– Ne. Tegu šitas lizdas būna visiškai tavo. Padėsi man prižiūrėti jį ir visus kitus. Bet visus kiaušinius į duobę sukrauk tu. O kai jie prasikals, tu juos iškasi, ir vėžliukai pažins tavo kvapą.

– Taip nebūna, Liuse, – nusišaipė Džeinė.

– O iš kur, po galais, tau žinoti? – atšovė Liusė.

Lėja paėmė pirmąjį kiaušinį ir apžiūrėjo jį žaižaruojančioje gegužės saulutėje. Ji laikė jį labai atsargiai ir būtinai stengėsi padėti kiaušinį ta pačia puse, kaip jį rado senajame lizde. It kunigas, ant altoriaus staltiesės dedantis šventintą ostiją, ji susikaupusi padėjo kiaušinį į vietą, o jos galvytė kone paniro po žeme. Padėjusi pirmąjį kiaušinį, Lėja pažvelgė į suaugusiuosius pritarimo ir sulaukė jo iš visų trijų.

Kol Lėja prikrovė pilną duobę vėžlių kiaušinių, užtruko kone pusvalandį, bet pamažu ji įsidrąsino juos imti ir dėti, tad ėjosi greičiau. Iš pradžių visi kiaušiniai atrodė pasakiškai brangūs, o baigiant jie jos rankutėse tapo pažįstami ir jaukūs.

Tada Liusė išmokė ją užkasti kiaušinius tuo pačiu smėliu, kurį jos iškasė iš duobės, ir suplūkti jį taip kietai, kaip tris šimtus svarų sverianti mama, trokšdama paslėpti kiaušinius nuo plėšrūnų. Jos lygino smėlį ant lizdo, o Džeinė atvilko tinklinį narvą, bet staiga jas išgąsdino vyriškas balsas nuo prieplaukos.

– Ar ta kalė vėl tave kamuoja, mama? – paklausė balsas, ir pakėlęs akis pamačiau savo brolį Džoną Hardiną, be marškinių stebintį mus iš už vartų.

– Pamiršau tau pasakyti, Džekai. Vakar vėlai vakare iš Kolumbijos grįžo tavo brolis.

– Sveikas, Džonai Hardinai, – pasakė Džeinė, dengdama lizdą tinklu. – Ta kalė tik trupučiuką kamuoja tavo mamą. Nieko ypatingo.

– Man ją primušti, mama? – paklausė Džonas Hardinas.

– Ša. Jei nelaikysi liežuvio už dantų, tave vėl nutemps į Bulių gatvę, – atsakė Liusė.

– Labai ačiū, kad aplankei mane ligoninėje, Džekai, – tik dabar mane pastebėjęs, pasakė Džonas Hardinas. – Per lankymo valandas aš vis laukiau, kad tu ateitum ir atneštum man virtų riešutukų ir šokoladukų „Heath“ kaip seniau. Bet ne, Džonas Hardinas tau pasidarė per prastas. Taip šiki ant prancūzų restoranų ir rašinėji apie saulėje džiovintus pomidorus ir balzaminį actą, kad nebeturi kada ateiti aplankyti broliuko beprotnamyje.

– Užsičiaupk, Džonai Hardinai. Tavo brolis dar nepasveiko nuo tada, kai Romoje jį pašovė.

– Pamiršau, Džekai, – pasakė Džonas Hardinas. – Baisiai užjaučiu. Perskaičiau, kad tave sužeidė, ir iškart norėjau skristi į Romą tavęs slaugyti. Teisybė, mama?

– Tikra teisybė, – atsakė ji, tikrindama, ar gerai Džeinė uždengė lizdą tinklu. Paskui tyliai man sukuždėjo:

– Toks, koks jis tada buvo, galėjo nuskristi iki pat Romos ir nė nepaskambinti į „Delta“.

– O kas gi šita gražuolė? – paklausė Džonas Hardinas, pastebėjęs Lėją. – Ar čia mieloji panelė Lėja Makol?

– Labas, dėde Džonai Hardinai.

– Bėk šen ir stipriai pabučiuok savo dėdulę, – pasakė Džonas Hardinas, o Lėja maldaujamai pažvelgė į mane. Tada Džonas Hardinas atidarė vartelius, ir tik dabar pamačiau, kad jis apskritai be drabužių.

Papurčiau galvą ir atsakiau:

– Gal tu apsirenk, Džonai Hardinai? Lėja dar niekada nėra apkabinusi visiškai nuogo vyriškio.

– Ačiū, tėveli, – sukuždėjo Lėja.

Džeinė su Liuse nusigręžė nuo narvo ir pažvelgė į Džoną Hardiną, o šis išdidus nuogas ir be menkiausios gėdos dunksojo virš jų.

– Valstijos ligoninėje aš tapau nudistu, mama, – pasakė Džonas Hardinas. – Man tai – principo reikalas, ir tikiu, kad palaikysi tokį mano apsisprendimą. Tai tikėjimo, o ne ydos veiksmas. Patikėk manim.

– Marš rengtis, vyruti, – įtūžusi atrėžė Liusė. – Arba nutrenksiu tavo grožybes į Atlantą štai šituo kastuvu. Prisidenk prieš šitą nekaltą merginą. Vidury baltos dienos – kur tai matyta!

Ji nuėmė Džeinės Hartli skrybėlę ir pridengė jaunosios moters akis nuo blyškių savo sūnaus genitalijų.

– Aš mokslininkė, Liuse. Manęs tai nejaudina.

– O aš – motina, Džeine, ir mane tai velniškai siutina, – atsakė Liusė. – Paskambink į beprotnamį, Džekai, ir pasakyk, kad šito nudisto jie dar toli gražu nesutvarkė.

– Šitokį mane Dievas sukūrė, Lėja, – pasakė Džonas Hardinas. – Ar Dievo kūrinys tau atrodo šlykštus ar bjaurus? Na taip, mano pimpis ne kažin kokio grožio, bet kaip gi galėtume kritikuoti Viešpaties darbą. Sutinki?

– Kas tas „pimpis“, tėveli? – paklausė manęs Lėja.

– Amerikietiškai taip vadinamas penis,– atsakiau.

– Ačiū, tėveli.

– Nėra už ką, širdele.

– Man tavo pimpis labai gražus, Džonai Hardinai, – mandagiai tarė Lėja.

– Matai, mama, tu užsiraukusi puritonų subine, – sukliko Džonas Hardinas. – Grožis priklauso nuo apsimetėlio.

– Turi galvoje nuo žiūrovo, – pataisė Liusė.

– Turiu galvoje tai, ką ir sakau, ir nieko daugiau, – spyrėsi Džonas Hardinas.

– Gerai, šnekėk, ką panorėjęs. Tik nueik ir prisidenk savo puošmenas.

– Puošmenas, – nusivaipė Džonas Hardinas. – Čia ne Plimut Rokas, mieloji mama. Galėtum sakyti ir pimpis ar plaukuotas bananas, ar gaidžiukas, ar bybys...

– Va, tie žodžiai, kuriuos anądien minėjau, tėveli, – pasakė Lėja. – Kur žaidimų aikštelėje girdėjau.

– Kai išmoksi juos visus, jau būsi beveik tikra Amerikos mergaitė.

– Aš atėjau į šį pasaulį nuogut nuogutėlis... – pradėjo Džonas Hardinas.

– Regis, pamenu, – pasakė Liusė Džeinei. – Gal norėtum kavos?

– Mielai, – atsakė Džeinė.

– Ir nuogas grįšiu į tikrosios savo motinos žemės įsčias, o ne į moters, kuri mane užaugino ydose ir nežmoniškame pavojuje.

– Tas šuva pajūryje nuogas. Žuvėdros, pelikanai, delfinai vandenyje – visi, visi nuogi ir natūralūs, kaip tądien, kai pirmąsyk išvydo savo motiną ir saulės šviesą. Ir aš regėjau saulės šviesą, o tada išvydau šitą bejausmę kalę, kuri mane užaugino, Džeine, ir pavertė mane bepročiu, kad klajočiau po pasaulį nemylimas ir nekviečiamas į jokius namus.

– Užsimauk kelnes ir ateik pas mus kavos, vyruti, – pasakė Liusė, plaudamasi smėlį nuo rankų ir kojų.

– Tu maloniai į mane prabilai, mama, – atsakė Džonas Hardinas. – Aš pas tave ateisiu. Su medumi gali pagauti daugiau gyvačių negu Cezaris Galijoje.

– Ką ten Džonas Hardinas sakė apie medų, tėveli? – paklausė Lėja.

– Jis nori, kad gražiai su juo kalbėčiausi, – atsakė Liusė. – Jo santykiai su anglų kalba labai keisti.

– Ar žinojai, kad tarp nudistų žmogžudžių pasitaiko rečiau negu bet kurioje kitoje grupėje, Džeine? – paklausė Džonas Hardinas.

– Ne, nežinojau, – atsakė Džeinė. – Bet nesistebiu.

– Tu manęs bijai, tiesa? – paklausė Džonas Hardinas Džeinės Hartli. – Niekada gyvenime nematei siautėjančio, visiško šizofreniko, ir dabar tavo akyse regiu baimę.

– Užsičiaupk, sūnau, – pasakė Liusė, duodama jam paplūdimio rankšluostį, kuriuo šis apsivyniojo, o ji perėjo prieplauką ir įėjo pro stumdomąsias stiklines duris į svetainę. – Nėra reikalo pateikti visų savo titulų. Pamatę tave nuogut nuogutėlį, visi ir taip supras.

– Mano sesuo šizofrenikė, Džonai Hardinai, – pridūrė Džeinė, sekdama paskui Liusę į namą. – Man tavo išsidirbinėjimas – ne naujiena.

Džonas Hardinas nulydėjo akimis merginą, einančią per prieplauką ir pradingstančią name.

– Ji labai graži, tiesa, Džekai?

– Labai.

– Kaip manai, Lėja, ar aš jai patinku? – paklausė Džonas Hardinas švelniu balseliu.

– Apsirengęs patiktum labiau, – atsakė Lėja.

– Tai tavo išankstinė nuostata, – atsakė jis visa oktava pažemėjusiu balsu.

– Tiesiog ji labiau pripratusi prie apsirengusių vaikinų, – pasakė Lėja.

– Mat kaip, – Džonas Hardinas, regis, aprimo. – Man vis nesiseka kalbėtis su gražiomis mergaitėmis. Galbūt tu gali man padėti, Lėja. Juk ir tu graži. Žinai, manau, kad kada nors tave išrinks Mis Italija. O jei gyvensi čia, tai tapsi Mis Amerika.

– Tai jai šitaip pasakyk, Džonai Hardinai, – atsakė Lėja. – Jai turbūt patiktų.

– Žinau, kad mergaitėms reikia sakyti „labas". Visada taip ir darau. O paskui reikia sakyti, pavyzdžiui, „Kokia graži diena, tiesa?" Kai būna graži diena, taip ir sakau. Bet ką sakyti, jeigu lyja ar šalta, ir ką sakyti paskui? Supranti, galima pasakyti begalę dalykų. Bet ką gražios merginos nori išgirsti po orų prognozės? Aš to niekaip nesuprantu, Lėja. Ar ji nori žinoti, kad vakar Pakistane įvyko žemės drebėjimas? Man atrodo, tai svarbu. Ar geriau jai papasakoti, kuo baigėsi filmas su Džeriu Liuisu, kurį anądien mačiau ligoninėje? Ar apie kosmetiką? Ji galbūt norėtų pasikalbėti apie kosmetiką, bet, supranti, aš jos nenaudoju. Mielai kalbėčiausi apie viską, bet man į galvą šauna per daug minčių, ir galiausiai nieko nepasakau. Gražioms merginoms aš visai nepatinku, Lėja.

– Netiesa, – atsakė Lėja. – Jos puikiai supranta, kaip tu jautiesi. Pasakyk joms tai, ką dabar pasakei mums. Pasakyk panelei Hartli. Ji supras.

– Dabar? Tiesiog drožti į vidų ir pasakyti?

– Ne, tegu viskas vyksta savaime. Palauk, kol patogiai pasijusi, – atsakė Lėja.

– Ak, negaliu, – tarė Džonas Hardinas. – Aš niekada nesijaučiu patogiai.

Kitą dieną nuvežiau Lėją pietvakariniu Oriono salos pakraščiu aplankyti Džono Hardino namelyje medyje, kurį jis pasistatė, kad turėtų kur dėtis, kai prireikia užsisklęsti nuo viso pasaulio. Apie namelį medyje buvo daug kalbama ir saloje, ir Voterforde, bet mažai kas buvo jį matęs. Džonas Hardinas šį laikiną būstą susirentė dviejų šimtų metų senumo ąžuole virš potvynio upeliūkščio, vingiuojančio per didžiąją jūrinę pelkę. Kadangi buvo tikras auksarankis ir turėjo marias laisvo laiko, metams bėgant, namelis vis plėtėsi, nuolat remontuojamas, ir kai atvažiavau po juo ir papypsenau, šaukdamas brolį, jame buvo penki atskiri kambariai ir tinklinė veranda. Tolimajame keliuko gale parodžiau Lėjai nedažyto

medžio trobelę, kurią mes su broliais pasistatėme ir visą vaikystę ten glausdavomės per žvejybos iškylas. Nustebau, kad plūduriuojanti prieplauka tokios geros būklės, kol prisiminiau, kad Džonas Hardinas ten gyvena beveik visą laiką, kai tik nebūna uždarytas valstijos ligoninėje. Namelis medyje buvo sukaltas iš pušinių lentų ir nulakuotas bespalviu laku. Jo architektūra buvo žavi ir ekscentriška, o kuo aukščiau ant šakų, tuo mažesni ir ankštesni darėsi kambariukai, nes šakos buvo plonesnės ir lengviau lūždavo. Kur tik pažvelgsi, kabojo lesyklėlės, paukščių maudyklės ir vėjo varpeliai. Kiekvienas medžio lapelis ir gilė nuo menkiausio vėjo dvelkimo skambėjo muzika. Dauguma vėjo varpelių buvo rankų darbo, jie skambėjo truputį nedarniai ir keistai. Bet namas atrodė erdvus ir simetriškas, ir Lėja net sukrykštė iš džiaugsmo.

Išgirdome iš viršaus mus šaukiantį Džoną Hardiną, ir jis nuleido mums medines kopėčias į savo gyvenamąją erdvę. Name buvo trys sumaniai sukonstruoti aukštai. Viršutiniame Džonas Hardinas įsirengė mažutį miegamąjį su hamaku ir knygų pilną biblioteką. Neįprastus savo namus jis apšvietė žvakėmis ir žibalo lempomis, o maistą gamindavo ant nedidukės anglių viryklės. Oro kondicionierių atstojo vėjelis nuo vandenyno, ir Džonas Hardinas pripažino, kad žiemą namelyje gyventi jis negali. Tačiau iki šiol šaltaisiais mėnesiais jį visada ištikdavo priepuoliai, ir jis naudodavosi nemokamu būstu, visada jo laukiančiu Bulių gatvėje Kolumbijoje. Upeliūkštyje jis pats susižvejodavo maisto tinklu ir meškere su rite. Didžiuodamasis tokiu savarankiškumu, jis parodė savo išvietę, paslėptą po vešliu jūrų mirtos keru.

– Šitoj kvailoj saloj draudžiama turėti išvietę, – pasakė Džonas Hardinas Lėjai. – Higienos reikalavimai. Amerikoje vyksta sąmokslas priversti žmones gėdytis savo išmatų. O aš savo išmatomis didžiuojuosi.

– O aš apie savąsias nė nesusimąsčiau, – atsakė Lėja, šypteldama man ir sekdama paskui Džoną Hardiną į ankštą, keistos formos kambarį, kurį beveik visą užėmė „Pawley's Island" hamakas.

– Čia svečių miegamasis. Aš dar nesu turėjęs svečių, bet kai turėsiu, jie nakvos šičia. Tu gali ateiti, kada tik norėsi, Lėja. Tau nė kvietimo nereikia.

– Labai ačiū, Džonai Hardinai. Labai malonu.

– Niekas kitas šeimoje čia nelaukiamas. Kad nepagaučiau tavęs šmirinėjant po mano nuosavybę, Džekai.

– Ką tu, niekaip, – atsakiau. Eidamas iš vienos ankštos patalpėlės į kitą, jaučiausi peraugęs, ėmė kažkokia klaustrofobija. Iš vieno kambario į kitą vedė visokie gudrūs įrengimai, grindys po kojomis atrodė netvirtos, jaučiausi lyg vaikščiočiau po jachtą, prišvartuotą atviroje įlankoje vėjuotą popietę. Svetainės sienas Džonas Hardinas išpuošė valstijos ligoninėje sutiktų draugų dovanotais kūriniais. Paveiks-

lai atrodė it pašto ženklai iš šalies, kur keistus turistus viliojo košmarai. Tai buvo beviltiškas dailės pusbrolis, pilnas nesmagių pavidalų ir vaizdų.

– Visi menininkai šizofrenikai, – paaiškino Džonas Hardinas Lėjai. – Ar žinojai, Lėja?

– Turbūt ne.

– Jie visi pasaulį regi iškreiptą. Jie tapo tai, ką geriausiai pažįsta – iškraipymus.

– Ar jie – tavo draugai? – paklausė Lėja.

– Geriausi draugai pasaulyje. Tie, kurie bent metus vartoja toraziną. Torazinas taip atplėšia žmogų nuo jo paties, kad tik per meną suvoki tebesąs gyvas.

– Kaip gražu, – atsakė Lėja, bet neramiai, suprasdama, kad galbūt reikėtų sakyti ką kita šitam įsitempusiam jautruoliui dėdulei. – Aš nupiešiu tau paveikslų į svečių kambarį. Norėtum?

Džono Hardino veidas sušvelnėjo, ir jis atsakė:

– Amžinai juos branginsiu. Pažadu.

– Nupiešiu tau *Piazza Farnese* Romoje, – pažadėjo ji. – Aš taip jos pasiilgau, kad užsimerkusi iškart matau visą aikštę.

– Taip labai jos pasiilgai, mieloji? – paklausiau.

– Žinoma, tėveli. Juk ten mano namai.

– Namai Voterforde, – pasakė Džonas Hardinas. – Visa kita – tik lankytinos įžymybės.

– Bet aš užaugau Romoje, – atsakė Lėja. – Tau ten labai patiktų.

– Aš nemėgstu žmonių, kurie nemoka angliškai, – pasakė Džonas Hardinas. – Man vis atrodo, kad jie kažką slepia.

– Kokie niekai, – atsakiau. – Šneki kaip tikras pietietis.

– Vis tiek, – atsakė Džonas Hardinas ir nusivedė mus į didžiausią kambarį, kuriame stovėjo trys lauko krėslai, kabėjo hamakas, o lauke – tinklinė veranda, kad vabzdžių nepriskristų. Džonas Hardinas buvo labai talentingas stalius ir, nors grindys buvo netvirtos, kambariai, regėjos, sklendė vienas greta kito netvarkingai, bet natūraliai, tarsi namelis būtų medžio susapnuotas. Nuo vandenyno pakilo vėjelis, ir tarsi ledukai sidabriniuose puodeliuose suskimbčiojo šimtai vėjo varpelių. Miško nuotaiką jie keitė taip, kaip pasikeičia nuotaika teatre, kai orkestras ima derinti instrumentus. Man tas garsas atrodė nedarnus, bet Džoną Hardiną jis kone ramino.

Džonas Hardinas išsitraukė iš kišenės popierėlį ir tyliai jį perskaitęs, pasakė Lėjai:

– Aš čia šį tą parašiau ir norėčiau tavo pagalbos. Vakar pastebėjau, kad puikiai išmanai vyrų ir moterų bendravimą.

– Ne, – atsakė ji. – Aš dar niekada neturėjau vaikino.

– Bet tu žinai, kaip man kalbėtis su Džeine Hartli, jei noriu ją sužavėti.

– Tiesiog būk savimi, Džonai Hardinai. Jai tas patiktų.

– Paklausyk,– paprašė jis. – Tu vaidinsi Džeinę Hartli. O aš vaidinsiu save.

– Jergutėliau! – aiktelėjau.

– Nieko tokio, tėveli, – pasakė Lėja, neleisdama man kalbėti toliau. – Tu skaityk, o aš vaidinsiu panelę Hartli.

– Ji gamtininkė. Mokslininkė. Todėl reikėtų kalbėtis apie tai, kas jai įdomu. Iškart parodyti, kad turime bendrų interesų. Taigi, mes sėdame vakarieniauti ir jau užsisakėme, ką valgysime. Aš užsisakiau vien daržovių. O jei ji vegetarė arba nemėgsta žmonių, kurie valgo gyvūnus, kuriuos ji prisiekė saugoti? Tada visas vakaras nueitų niekais.

– Aš tai tavo vietoje užsisakyčiau tą, ką mėgstu, Džonai Hardinai, – patarė Lėja.

– Gerai sugalvojai, – atsakė jis ir kažką užsirašė ant lapelio. – Aš užsisakysiu žuvies. Net jei ji ir vegetarė, aš pažįstu kelis vegetarus, kurie valgo jūros gėrybes. O žuvį aš mėgstu. Dabar sakyk ką nors. Įsivaizduok, kad tu – Džeinė.

Lėja pagalvojo, paskui pasakė:

– Koks gražus tavo kaklaraištis, Džonai Hardinai. Jis puikiai dera prie tavo kostiumo. Kaip gerai, kad tu jau nebe nudistas.

Džonas Hardinas, regis, sutriko, paskui pažvelgė į užrašus ir atsakė:

– Džeine, ar žinojai, kad naktinio drugio patinėlis skleidžia tokias galingas garsõ bangas, kad net užmuša kitus vabzdžius vidury skrydžio?

Jis pakėlė akis į Lėją, kuri atrodė sutrikusi, bet ryžtinga. Ji atsakė:

– Ne, nežinojau. Kaip įdomu.

– Naktinio drugio patinėlis yra vabzdžių pasaulio siaubūnas, – toliau skaitė iš užrašų Džonas Hardinas. – Ar žinojai, kad naujausi tyrimai rodo, jog aligatoriams skanesni Labradoro retriveriai, o ne prancūziški pudeliai? Mokslininkai mano, kad aligatoriai taip įjunko gyventi netoli golfo aikštynų ir gyvenamųjų namų, kad į savo maisto grandinės dalį įtraukė naminius šunis.

– Vargšai šunyčiai, – nuoširdžiai pasibaisėjusi, atsakė Lėja.

– Koks puikus oras, tiesa, Džeine? – toliau skaitė Džonas Hardinas.

– Taip, kasdien vis šilčiau, Džonai Hardinai, – atsakė Lėja, žvilgčiodama į mane ir tikrindama, ar gerai vaidina. Aš linktelėjau galva, ir Lėja tęsė: – Kaip manai, ar rytoj lis?

– Kalbant apie lietų. Jis man primena sniegą. Ar žinai, kad baltojo lokio patelė užsidengia letena nosį, kai prie oro skylutės medžioja ruonius? Todėl, kad jos nosis juoda, o sniegas aplink baltas. Šitaip lokė nepastebėta prisėlina prie ruonio ir jį sumedžioja.

– Iš kur tiek daug žinai apie gamtą? – paklausė Lėja.

Džonas Hardinas nusišypsojo ir ėmė skaityti užsirašytą tekstą:

– Nes tikiu, kad ir žmogus yra gamtos dalis, todėl tyrinėti gamtą reiškia tyrinėti save. Voras minta musėmis taip pat, kaip žmogus minta sūrainiais. Viskas susiję, viskas viena.

– Aš apie muses ir sūrainius neužsiminčiau, – pasakiau, o vėjo varpeliai vis labiau mane dirgino.

– Maistas yra maistas. Gamtoje jokio skirtumo. Džeinė nekvaila, ji supras, apie ką aš kalbu.

– Galbūt verčiau sakyk „arklys ėda avižas“, – patarė Lėja. – Musė – kažkaip šlykštu.

– Puikiai sugalvojai, Lėja. Tu tokia pat jautri, kaip ir Džeinė, – atsakė Džonas Hardinas. – O tu nejautrus kaip šūdo gabalas, Džekai.

– Ačiū, – pasakiau, tada pastebėjau Ratainyčių upeliu atplaukiančią valtį. – Ten Ledėrė. Gal nori plaukti su mumis pasiplaukioti, Džonai Hardinai? Ji pažadėjo mums staigmeną.

– Ne, – atsakė jis. – Aš verčiau liksiu namie ir toliau kursiu įsivaizduojamą pokalbį su Džeine Hartli. Ar gali man ką nors patarti, Lėja? Kokių nors užuominų apie tai, kaip mąsto gražios mergaitės?

Lėja paėmė dėdulę už rankos ir pabučiavo į skruostą.

– Visiems reikia draugų. Tik pasakyk Džeinei, kad ji labai tau patinka, ir visa kita eisis savaime.

– Rytoj aš nueisiu į biblioteką ir perskaitysiu visas knygas apie gamtą. O kai pakviesiu ją vakarienės, apie gyvūnus žinosiu daugiausiai iš visų jos pažįstamų žmonių.

– Tai kada ketini ją kviestis, Džonai Hardinai? – paklausiau.

– Po daugelio metų, – atsakė jis. – Reikia dvejus ar trejus metus ruoštis, kol galėsiu bent pagalvoti apie pasimatymą.

– O jei ji susipažins su kitu vyriškiu? – paklausė Lėja.

– Teks rizikuoti, – atsakė Džonas Hardinas, ir mudu su Lėja nulipome medinėmis kopėčiomis.

– Niekam nepasakokit apie mano namelį medyje, – perspėjo mus jis, nulipęs sykiu. – Visur knibždėte knibžda mano priešų, ir jie eina iš proto, išgirdę, kad aš laisvas.

– Nesijaudink, saugosim tavo paslaptis, – atsakiau ir atsigręžęs sekiau akimis motorinę valtį, artėjančią už mylios. Jos variklis maloniai burzgė, toks pažįstamas garsas žemumų vaikinui, kad net iš neramaus sapno nepabudintų.

Kai mes ėjome pro senąją žvejų trobelę, Džonas Hardinas ją atrakino ir pakvietė užeiti. Nudžiugau pamatęs, kad jis ten viską sutvarkė, sutaisė išdužusius langus, netgi išdažė vidų. Kampe tebestovėjo malkomis kūrenama krosnelė, o

tolimoji siena buvo mažumėlę apipelijusi, bet dabar čia buvo Džono Hardino dirbtuvė, jo įrankiai buvo tvarkingai sudėlioti ir puikiai prižiūrimi. Stirksojo ir krūva šviežių lentų, ką tik supjautų, kvepiančių švara.

– Ar žinai, kam aš pirkau šitą medį? – paklausė jis.

– Nė neįsivaizduoju.

– Aš sukalsiu mamai karstą.

– Kaip kraupu, – atsakiau. – Ar ji žino?

– Aišku, kad ne, bus staigmena, – pasakė Džonas Hardinas, aiškiai įžeistas mano balso tono. – Bus jai vienu rūpesčiu mažiau. Sukalsiu tvirtą karstą. Labai gražų.

– Ji labai apsidžiaugs, – pasakė Lėja.

– Nebūtinai, – atsakiau.

Lėja priekaištingai nudelbė akis ir tarė:

– Mano tėvas klysta. Labai gražiai sugalvojai.

– Bus tikras meno kūrinys, Džekai, tu pamatysi. Bus gražiausias karstas, kokį tik ši apygarda yra regėjusi, – pasakė Džonas Hardinas, žvalgydamasis taip, tarsi jo slapčia klausytųsi įsibrovėliai. – Šioje apygardoje tiek girtuoklių, melagių, niekšų, paleistuvių, satanistų ir mokesčių vengėjų.

– Mokesčių vengėjų? – nustebau.

– Kadangi esu šizofrenikas, man nereikia mokėti mokesčių, bet yra žmonių, kurie nepildo jokių anketų Mokesčių inspekcijai. Jie menkesni už grybus, tuos, kur ant rąstų auga.

– O gal plaukim su mumis? – pakvietė Lėja.

Džonas Hardinas pažvelgė į valtį, lėtėjančią ir artėjančią prie prieplaukos.

– Ne, plaukit be manęs, – pasakė jis ir tarsi žvėris nuskuodė atgal į medį, skubiai užsiropštė kopėčiomis, užsitraukė jas viršun ir vėl uždarė žiaurų pasaulį po savimi.

Lederei bežiūrint, nusivilkome marškinius ir kelnes, o po jais vilkėjome maudymosi kostiumėlius. Lipant į valtį, ji pamojo Lėjai sėstis jai tarp kojų ir imti vairą.

– Jei nemoki vairuoti valties, negali vadintis žemumų mergaite, – pasakė Lederė. – Įjunk atbulinę pavarą, ir plaukiam į Voterfordo įlanką.

Lėja pakluso, ir valtis lėtai pajudėjo atgal į upelio vidurį.

– Pasuk vairą į dešinę ir ištiesink, – pasakė Lederė. Stebėjau, kaip Lėja atidžiai klauso nurodymų; tamsus jos gymis sudarė ryškų kontrastą su skaisčia šviesiaplauke Ledere. Saulėje Lėja atrodė rašalo juodumo, o Lederė – tarsi jos odos atspalvyje saulė nepaliktų jokios žymės.

– Potvynis vis dar kyla, bet jau baigia pakilti, – pasakė Lederė. – Dėl smėlio seklumų nesuk galvos.

– Ar greitai galima plaukti? – paklausė Lėja.

– Varyk, kiek įkabini, vaikeli, – atsakė Lederė. – Vaikystėje reikia dorai išsilakstyti.

Lėja atidarė droselį, ir valtis, šešiolikos pėdų Čarsltone pagaminta „Renken", pašoko iš teliūskuojančio vandens ir nuskriejo pagrindiniu kanalu tarp Oriono salos ir negyvenamos Barnvelo salos. Lederė rodė kelią, ir mes plaukėme nuošaliais kanalais už barjerinių salų, o nuo vieno horizonto iki kito driekėsi žalias spartinos paklotas.

Kai priplaukėme Voterfordo upę, Lederė parodė Lėjai pristabdyti ir paleido valtį laisvąja eiga. Aš nusikeberojau tarp jų, atsidariau butelį alaus ir sunkiai prisėdau, imdamas vairą. Pasitaisiau „Atlanta Bravesų" beisbolo kepuraitę ir gausiau išsitepiau veidą ir kaklą kremu nuo saulės, o Lederė išpainiojo virvę valties gale. Tada ji pamažu išleido virvę už valties, tobulai ją valdydama it trapecijos akrobatė, tikrinanti įrangą po cirko kupolu.

– Ką darai, Ledere? – paklausė Lėja.

– Matai, kaip jos akys blizga? – atsakiau. – Ji keturis sykius laimėjo Jūros salų vandens šventės slidžių turnyrą.

– Penkis, – pataisė Lederė. – Ir ten berniukai čiuožė kartu su mergaitėmis, mieloji. Aš čiuožiu geriau už bet kurį šiame mieste užaugusį berniūkštį.

– Geriau už tėvelį?

Lederė nusijuokė ir meiliai pažvelgė į mane.

– Tavo tėvelis – mielas vyrukas, Lėja, bet vandens slidėse jam iki manęs toli šaukia. Papasakok jai, Džekai. Sutramdyk vyrišką išdidumą ir rėžk visą tiesą.

– Ji neįtikėtinai pasipūtusi, – pasakiau. – Bet kai čiuožia vandens slidėmis, šita mergiotė atrodo kaip antžmogis. Ji virsta tiesiog judesio poezija. Jūros deive.

Lederė kojomis žemyn šoko į vandenį, Lėja pasekė jos pavyzdžiu, o aš įjungiau priekinę pavarą ir pamažu pajudėjau pirmyn, paskui save tempdamas virvę ir dvi plaukiančias figūras. Staiga tarsi persikėliau į tūkstančius vaikystės dienų, kai upės kvapas ir murkiančių variklių garsai mane užplūdo su giliai patirto ir išgyvento laiko pojūčiu. Prisiminiau šimtus vaizdų, kaip Lederė slalomu rėžė vandenį, palinkusi tokiame stačiame posūkyje, kad kone gulėjo ant vandens paviršiaus. Visi fizikos dėsniai ir geometrijos grožis lydėjo paskui greitą valtį skriejančią Lederę. Stebėjau, kaip ji moko ir drąsina Lėją, ir prisiminiau, kad didžiąją dalį vaikystės maniau, jog Lederė taps mano vaikų motina. Stebėjau, kaip Lederė sudeda Lėjos rankutes ant rankenos, įstato kojas į slides ir tvirtai jas prikabina.

Viskas, ką Lederė darė vandenyje, buvo grakštu. Ji atrodė gimusi iš vandens ir jame laimingiausia, ji plaukiojo ratu aplink mažumėlę išsigandusią, bet be galo džiūgaujančią Lėją, kuri iš manęs paveldėjo nesulaikomą varžybų dvasią.

Ji negalėjo pakęsti, kad kas nors jai nepavyktų, o ypač – jeigu kas nors tai mato. Tačiau Lederė ją ramino, mokė laikyti slides suglaustas, o rankas ištiestas, ji pati atsistojo už Lėjos ir apglėbė ją kojomis, jos slidės iš šonų gaubė Lėjos; ji uždėjo rankas ant rankenos greta Lėjos ir parodė man įjungti variklį.

Atsigręžęs pamačiau, kaip Lėja paleidžia rankeną, vos išgirdusi variklio gausmą, o Lederė tuo pat metu irgi pasileido. Ji švelniai kalbino Lėją, o aš apsukau valtį ir atplukdžiau paviršiuje plūduriuojančią rankeną tiesiai Lederei į rankas, ir jos abi vėl įsikibo pamėginti dar kartą.

– Laikykis tvirtai. Paskui ištiesk rankas. Rankų lenkti negalima. Slides sudėk abipus virvės. Šaunuolė, Lėja. Dabar liepsiu tėveliui plaukti, ir mes čiuošim pro miestą.

Antrąjį kartą Lėja išsilaikė ir pakilo ant slidžių virš vandens, visu svoriu įsirėmusi į Lederės kojas. Jos iškilo sykiu, Lederė plačiai išsižergusi, globodama mažąją slidininkę, ir jos nuplaukė du šimtus jardų, tada Lėja pametė slidę ir nugriuvo. Lederė tuo pat metu irgi pasileido ir nuplaukė parnešti Lėjos slidės valties šliūžėje.

Lederė vėl parodė plaukti, Lėja pakilo, ir šįsyk jos abi praskriejo pro miestą, Lėja nedrįso nė krustelėti, o Lederė mojavo praeiviui krantinės parke. Jos palindo po tiltu, ir Lėja pamatė virš jų šmėsčiojančias mašinas.

Palietusi Lėjos petį, Lederė parodė į bangą valties dešinėje ir, kaire ranka spustelėjusi, pastūmė Lėją tolyn nuo valties. Jos abi nukreipė slides į Austrių upeliuko prieplauką ir, judėdamos kaip viena, tarsi vienas slidininkas nušuoliavo per bangas palei valtį, greitos, dailios ir grakščios keistame, bet gyvybingame šokyje. Girdėjau, kaip Lėja krykščia iš džiaugsmo, ir stebėjau, kaip Lederė ją moko; o tada virvė atsipalaidavo, ir jos lukterėjo, kol ji vėl įsitemps, lygiai tą akimirką, kai ji vėl trūktelėjo, jos leidosi nešamos valties galios, skubiai kirto bangą, o paskui kitą dviem tobulais šuoliais. Per variklio gaudesį girdėjau, kad Lederė kalba, bet žodžių neišgirdau. Tačiau pamačiau, kaip Lėja atsipalaiduoja, drąsėja, kantriai mokoma Lederės. Viską, ką tik nori galima padaryti, pamaniau, jei tik turi gabią ir aistringą mokytoją.

Rodomuoju pirštu nubrėžiau ratą, bet, man sukant valtį lėta šimto aštuoniasdešimties laipsnių kreive, Lėja vėl griuvo. Kai apsisukau, Lederė prispyrė mane išmesti iš valties galo dar vieną virvę, kad juodvi su Lėja galėtų čiuožti už valties atskirai.

– Ar Lėja mokės? – paklausiau.

– Ji gabi iš prigimties, – atsakė Lederė, linkteldama Lėjai.

Ji tikrai buvo gabi, aš vėl užkūriau variklį, moteris ir mergaitė sykiu pakilo iš Voterfordo upės, abi krykštavo iš džiaugsmo, o aš vėl nutempiau jas per miesto

centrą, pro dvarus su kolonomis, išsirikiavusius tarp gyvų Vandens gatvės ąžuolų. Prisiminiau Veneciją, iš Adrijos iškilusį miestą, kurio kiekvieni rūmai buvo jausmingi ir atsainūs, tarsi sukùrti architektų, pamilusių orchidėjas ir vestuvių tortus. Bet negalėjai ginčytis, kad paprasti, erdvūs ir taisyklingi Voterfordo namai estetinius jausmus patenkina ne prasčiau negu pasiplaukiojimas Venecijos kanalais.

Pusę valandos tampiau jas aukštyn ir žemyn Voterfordo upe, paskui pamačiau Lederės ženklą, kad Lėja pavargo, ir išmečiau inkarą smėlio seklumoje tiesiai priešais miestą. Juodviem sulipus į valtį, sausai nusišluosčius, Lederė išdalijo sumuštinius su pomidorais iš jos mamos daržo, salotomis, majonezu ir kvapniais svogūnais. Net suvaitojau iš malonumo, atsikandęs sumuštinio ir pajutęs veidu ir rankomis varvančias tirštas sultis. Nukėliau viršutinę duonos riekę ir pasižiūrėjau į ką tik ragautą pomidoro skiltelę. Ji buvo didelė, gaisrinės mašinos raudonumo, žvilgėjo nuo sulčių ir sveikatos. Prisiminiau, kaip seniai, kai nuėjau su seneliu į daržą, jis pasilenkė ir nuo svyrančios vaisiais šakelės nupjovė prinokusį pomidorą. Sailas nulupo jį kišeniniu peiliuku, pasūdė skilteles ir padavė man. Joks Rojaus nektaras neprilygtų tam šviežiai nuskintam pomidorui. O man jis buvo ir visados bus Voterfordo ir vasaros skonis.

Diena baigėsi, ir mes pasukome atgal Oriono salos link, saulė raibuliavo vandens paviršiuje, rausvindama kamuolinius debesis vakaruose. Pakeliui šūkalojome plūdurus ir kanalo žymes, vėstant orui, jutau, kaip ima peršėti saulėje nudegusi oda. Plaukiant pro Leidifeiso salą, Lederė staiga parodė upeliūkštį, kuriame vaikystėje žuvaudavau. Jis buvo nuošalioje salos pusėje, kurioje nebuvo tiek visko pristatyta, kaip kitur sparčiai kintančiose žemumose.

– Užsukime pas Henrį Tomą, – pasakė Lederė.

– Henrio nemačiau nuo mokyklos laikų, – atsakiau. – Jis vis dar dirba lituotoju?

– Subankrutavo. Dabar dirba statybose Hilton Hede. Visas pasaulis dirba statybose Hilton Hede. Anądien mačiau jį „Piggly-Wiggly“. Teiravosi apie tave.

– Mudu su Henriu kartu žaidėme futbolą, – paaiškinau Lėjai. – Jis puikiai varė.

Apsiblaususiu, pavargusiu žvilgsniu Lėja paklausė:

– Kaip suprasti?

– Šaunus buvo vaikinas. Jei tik leisdavaisi, galvą įmanydavo nurauti.

– Kaimietis, – spėjo Lėja. – Kaip dėdulės pasakojo?

– Pats tikriausias, – atsakė Lederė. – Gaudavo geriausius pažymius, puikiai išlaikydavo egzaminus. Galėjo amžiams prapulti „Darlington 500“. Čia tokios mašinų lenktynės, brangioji.

– Henris – paprastas žmogus, bet labai doras pilietis, – pridūriau.

– Buvau pas jį praeitą savaitę. Jis mane supažindino su savo jaunėliu, – pasakojo Lederė. – Vaikiukui Dauno sindromas, bet jis toks mielas. Plaukiam jų aplankyti.

– Lėja pavargusi, – spyriojausi.

– Noriu Lėjai kai ką parodyti, – atsakė ji.

Potvyniui slūgstant, valtis vis giliau grimzdo į pelkę, ir man teko laviruoti ilgais pelkių žolės koridoriais, kuriais vos prieš kelias valandas plaukiojome. Kadaise pažinojau visus šiuos upeliūkščius taip gerai, kad galėdavau jais plaukti naktį, nė nežvilgteldamas į žemėlapį, bet dabar dusyk tikrinau, ar nebus smėlio ir seklumų, kol pasiekėme Henrio Tomo namus. Ūkis buvo senas medinis su tinkline veranda per visą fasadą. Kieme stovėjo keturios mašinos, viena iš jų visiškai sugedusi. Kažkur darže už namo pragydo gaidys, o sąnašose po Henrio prieplauka žuvavo gervė, kol per arti žūklės plotų priplaukianti valtis ją nubaidė. Lederė parodė kažką už dvidešimties jardų kitapus upelio, kur vanduo buvo seklesnis, ir sukuždėjo man išjungti variklį ir išmesti inkarą.

– Nejau nelipsim į prieplauką ir neisim pasisveikinti su Henriu?

– Ša, – Lederė pridėjo pirštą prie lūpų. – Jis žino, kad atplaukėme. Pasakiau, kad užsuksim.

Saulėlydis nudažė pelkę aukso spalva, o vakarų dangus virto rožiniu ir violetiniu langu, kurio pakraščiai švytėjo ir žydėjo paskutinėje žaroje. Užsiliepsnojo vanduo aplink, ir valtis sustojo šaltoje ugnyje. Tylėdami stebėjome, kaip povo plunksnomis mirga vanduo toje žvilgančioje slūgstančio potvynio plėvėje. Lėja nuleido ranką ir palietė gaivų vandens paviršių.

Iš Henrio Tomo namų išbėgo mažas berniukas, o jam iš paskos, kiek atsilikę – mama, tėvas ir dvi vyresnės seserys. Berniukas vilkėjo marškinėliais ir šortais, uždarais sportbačiais ir mažulyte gelbėjimosi liemene. Tačiau jis nieko nesibaimindamas bėgo, kiek lėčiau žengė tik plūduriuojančios prieplaukos pakraščiu.

– Jo vardas Oliveris, – sukuždėjo Lederė, o mes su Lėja toliau žiūrėjome, kaip berniukas ištiesia rankas į saulėlydį virš pelkės ir ima grakščiai jas sukti. Jis uždainavo tyliu, plonu balseliu, ir nors žodžių gerai girdėti nebuvo, iš melodijos pažinau „Turi Merė avinuką“. Oliveris lyg ko laukdamas žvelgė į vandenį, bet nieko ten nesimatė, ir jis nustebęs ar nusiminęs šūktelėjo. Atsiklaupęs ant kelių, jis ėmė daužyti rankomis sukiužusias, nedažytas lentas, dainuodamas kitą dainelę, vėl nepažįstamais žodžiais, bet kažkur baisiai girdėta melodija.

– „Amžių uola“, – sukuždėjo Lederė Lėjai.

Pažvelgęs į savo šeimynykščius, nusiminęs Oliveris mostelėjo rankomis aukštyn, tada ėmė trypti kojytėmis prieplauką, ir begalinis dunksėjimas nuaidėjo per

visą pelkę. Jis užtraukė trečią dainą, paskui ketvirtą. Šeima sustingusi ir tylėdama stebėjo jį, tik Henris sykį pamojo, sveikindamas svečius valtyje.

– Štai, atplaukia, – pasakė Lederė.

Dailiai it gondola išlenktas nugaros pelekas praplėšė vandens paviršių už dviejų šimtų metrų, nirdamas iš daug didesnio gylio. Delfinas atplaukė greitai, žaroje jo žalias kūnas nusidažė narcizų spalva, paskui šiaudų, paskui smėlio, kol jis iškilo iš vandens, prisiartinęs prie prieplaukos, kur dainavo Oliveris. Jis pakėlė galvą, ir Lėja atsistojo ir pasilenkė pirmyn, išgirdusi, kad ir delfinas leidžia aukštus garsus.

Berniukas it padūkęs iš laimės lakstė ratu ir ėmė kalbėti, klykti ar karkti, pernelyg susijaudinęs, kad kalbėtų kaip žmogus. Jei tai buvo šneka, ji buvo nedarni, nežmogiška ir keista. Oliverio veidukas švytėjo iš džiaugsmo, jis ištiesė rankas į delfiną ir uždainavo „Jėzus mane myli“ melodiją smailianosiam padarui ir visiems ilgakojams paukščiams, kurie sustojo pasiklausyti šito keisto džiugesio, pirmapradės pertraukos tarp saulėlydžio ir nakties. Berniukui vis labiau įsiaudrinant, jo balselis darėsi vis šaižesnis ir mažiau raiškus. Balsas, regis, ramino delfiną, kuris lėtai plaukiojo ratu, retsykiais kildamas iš vandens ir pats cypteldamas, tik tyliau. Oliverio daina buvo keistai, nežemiškai harmoninga, bet delfino balsas atrodė kone žmogiškas ir labiau pažįstamas. Berniukas dar labiau įsisiautėjo, jis šoko, tiesdamas į delfiną rankas, ir žvalgėsi atgal į savo šeimą. Galiausiai Oliveris urzgė ir cypė nesuprantamais garsais, o retsykiais delfinas atsiliepdavo tolimu, daug liūdnesniu balsu.

Kai delfinas nuplaukė atgal į jūrą, Oliveris piktai suriko, paskui įniršęs, įsisiautėjęs pamojavo atsisveikindamas, o tada suklupo ant kelių ir pavargęs nebejudėjo. Blausioje šviesoje Henris priėjo prieplauka ir pasiėmė berniuką į glėbį. Jis pamojavo mums valtyje, paskui nunešė berniuką pas šeimą. Visą minutę mes valtyje tylėjome, vis dar įsijautę į tai, ką matėme. Nemokėjome įvardyti, kas čia buvo, bet supratome, kad – retai matoma vienovė ir ryšys.

– Ką Oliveris sakė tam delfinui, tėveli? – pagaliau paklausė Lėja.

– Manau, ką nors nuostabaus, – atsakiau. – Bet nežinau.

– Spėk, – pasakė ji.

– Aš žinau, ką jie kalbėjo, – įsiterpė Lederė, kai užvedžiau variklį.

– Ir man pasakyk, – paprašė Lėja.

– Oliveris sako delfinui: „Ar Džekas myli Lederę? Ar Džekas myli Lederę?“ O delfinas jam atsako: „Tikriausiai. Tikriausiai.“

Lėja plaukė Lederei ant kelių, ir mes paskui delfiną pasukome jūros takais Atlanto link, o virš mūsų visiškai abejingai švietė žvaigždės.

Dvidešimt devintas skyrius

Man prisiminimai buvo nuodingos praeities šalis, bet dabar ėmiau svarstyti, ar užmarštis taip pat negali būti pavojinga. Neseniai skaudžiau pajutau, kaip neteisingas patirties suvokimas, ne vietoje padėtas kirtis, neišvengiamai klaidinga interpretacija gali iškreipti pasaulio vaizdą. Maniau, kad santuokoje Šaila buvo gana laiminga. Nors gerai žinojau, kaip svyruoja jos nuotaikos, pažinau jos depresiją ir migreną, ėmiau manyti, kad galbūt neįvertinau tų piktų požemio demonų galybės, privedusios ją prie nevilties ant tilto. Visada maniau, kad liūdesys – tai Šailos gelmė, nes visada baisiai nepasitikėjau džiugiais žmonėmis, nepagrįstai optimistiškomis asmenybėmis. Šaila turėjo tiek gelmės, kad man dažnai rodydavosi, jog ji tyrinėja naują atrastą ledynų ir ledo laukų šalį, kai tik ją apsėsdavo juodos dvasios iš vidaus. Iš dalies mane žavėjo jos nepastovumas ir nenuspėjamumas. Šaila negalėdavo nustygti vietoje, bet dabar supratau, kad nepastebėjau kitos šios žavios savybės pusės, kad ji tik ribotą laiką gebėjo išbūti saulutėje, nes tikrasis jos „aš" glūdėjo labiausiai neprieinamuose kampeliuose.

Pasakodamas Lėjai apie jos motiną, vis aptikdavau vaizdų, kurie tuo metu nepasirodė pakankamai svarbūs. Klausydamasi muzikos iš širdies, Šaila nužengė tiesiai į pasimatymą su savuoju budeliu. Kai ėmiausi sunkaus darbo išsiaiškinti tikslų Šailos pražūties kursą, prisiminiau stiprių vaizdų, kuriuos saugojau nepaliestus, nežinodamas, ką jie iš tikrųjų reiškia. Dabar supratau, kad kiek tik pamenu Foksus, Šaila gėdijosi savo tėvų. Jai darė gėdą jų tartis. Jai buvo gėda svetimšališkų savo namų.

Dar visai mažutė Šaila leisdavo popietes pas mus, gerdama šiurkščią amerikiečių namų atmosferą, kuri jai atrodė normali. Vos užuodusi mėsainius, spragintus kukurūzus ar vištą, kepamą mano mamos virtuvėje, Šaila išdygdavo prie užpakalinių durų, nedrąsiai pabelsdavo, ir Liusė pakviesdavo ją vaišintis tuo, ką gamino.

Gerai pamenu pirmąjį Foksų Šailai surengtą gimtadienį.

Mano mama nusivedė mus su Šaila pažiūrėti dieninio seanso kino teatre „Breeze Theatre", žiūrėjome „Grįžk, Šeba" su Širle But. Keista buvo rodyti tokį filmą mūsų amžiaus vaikams, bet mieste jokio kito nerodė, ir mama neturėjo daugiau, ką daryti, kaip tik sėdėti per visą filmą, kol mes su Šaila klaidžiojome tarp eilių ir netgi užklydome į viršų, į „spalvotųjų vietas", kurios buvo visiškai tuščios. Baisiausiai džiaugėmės jas aptikę, ir vidury filmo mamai teko eiti mūsų ieškoti, ji rado mus tušinuku paišančius tatuiruotes kits kitam ant rankų. Prieš išeinant iš kino teatro, Liusė nušveitė tatuiruotes paseilėta nosinaite.

Vakarėlis turėjo būti staigmena ir, kai Šaila įžengė pro duris, jos tėvas dvasingai, barokiškai sugrojo „Su gimimo diena", o visi Voterfordo vaikai sutrikę nuščiuvo. Dainavo tik Ruta, Džordžas ir Liusė, o Šaila užsidengė rankomis veidą, pamačiusi, kad keli kaimynų berniukai kikena iš gerklinės jos tėvo tarties. Tada Džordžas Foksas, tarsi kalbėdamas išsilavinusiai Karnegio salės publikai, pareiškė parengęs dukros gimtadieniui ypatingą koncertą. Dešimt į Šailos vakarėlį sukviestų vaikų gavo ramiai sėdėti, kol Džordžas Foksas pagrojo Listo „Vengriškąją rapsodiją nr. 2".

Kai koncertas pagaliau baigėsi, priblokšti, bet baisiai neramūs vaikai buvo sukviesti į svetainę, kur stovėjo padengtas prabangus stalas ir uždegtos žvakės sidabrinėse žvakidėse. Šailos paklaikusiame veide atsispindėjo netikėjimas ar baimė, jis atrodė tarsi sustingęs į ledą. Ji žinojo, kas bus toliau, bet neturėjo, kaip nutraukti būsimų įvykių.

– Taigi, – pasakė jos motina, kai nepatenkinti klasiokai susėdo aplink prabangų stalą, – dabar šveisim kaip paršeliai. Šventė mano mielajai Šailai, kuri, kaip žinia, gimė šią dieną. Ji Amerikos mergaitė, ir jos gimtadienis turi būti amerikietiškas, taip?

„Mergaitė" Ruta tarė kaip „mergaicia", ir vaikai prie stalo nesuprato nė žodžio. Keli berniukai palindo po stalu, kad niekas nepastebėtų jų kikenant. Bent šiokią tokią tvarką palaikyti padėjo tik mano mama, ir ji trissyk apėjo aplink stalą, tildydama kvailiojančius berniūkščius.

Tačiau net mano mama nesugebėjo suvaldyti nuostabos, kuri spontaniškai prasiveržė iš vaikų lūpų, kai Ruta atidengė visus šventės dubenis, kuriuos kelias dienas ruošė slapta nuo dukros. Buvo barščių ir grietinės, kurios mes nė regėję nebuvome, rusiškos salotos iš majonezo, žirnelių ir lašišos kąsnių ir kažkoks sūrio *kreplach*. Vienas berniukas, Samuelis Berbidžas, susivėmė į skreitą, paragavęs grietinėje marinuotos silkės. Karšta arbata buvo patiekta stiklinėse su ąselėmis, o aplink stalą pasiųsta lėkštė naminių bandelių grįžo pilnut pilnutėlė. Visi nustebę aikčiojo, pamatę farširuotą žuvį, o keli berniūkščiai nudžiugo aptikę dubenį kietai virtų kiaušinių, kuriuos pažino ir skubiai išsidalijo kaip vienintelį aiškiai amerikietišką patiekalą.

Šaila viską ištvėrė tylomis, bet prisiminiau palengvėjimą jos veide, kai Ruta Foks grįžo į svetainę kartu su mano motina, nešdama cukruotą gimtadienio tortą, papuoštą degančiomis žvakutėmis. Mano mama džiugiai užtraukė „Su gimimo diena", paskui išnešė tortą į verandą, kad vaikams nereikėtų žiūrėti į ponios Foks nusikaltimus. Lauke Šaila užpūtė žvakutes, tada visi įteikė dovanėles. Liusė mergaites ir berniukus sukvietė žaisti slėpynių. Tačiau kol Liusė kieme rengė žaidimus, Ruta raudodama nukraustė stalą, pilną nė nepaliestų vaišių.

Mano mama išgelbėjo Šailos gimtadienį, padėdama vaikams pamiršti, ko jie nesugebėjo įsidėti į burną, bet neilgam.

Kai Samuelio Berbidžo mama atėjo pasiimti sūnaus, jis suklikęs nulėkė pas ją.

– Mums davė žalios žuvies su plakta grietinėle, mama. Kai jos paragavau, apsivėmiau.

Harper Prais mama išgirdo, kad dukra arbata nusiplikė liežuvį, o spurgos buvusios kietos kaip akmenys.

– Jos vadinasi „riestainiai", – mėgino teisintis Šaila. – Mama jų nupirko Savanoje pas Gotlybą.

Keipersas Midltonas niekada nebuvo regėjęs raudonos sriubos, o Lederė nebuvo ragavusi šaltos žuvies ar saldžių makaronų, o krevečių žvejo sūnus Elmeris Beizmoras, vos paragavęs farširuotos žuvies, išspjovė ją į servetėlę. Jis dievagojosi tėvams nė nenutuokiąs, kur Amerikos vandenyse pagauti tokią žuvį, ir kad toji žydiška žuvis net nutvilkiusi jam liežuvį ir jis turėjęs prašyti ponios Foks kelių stiklinių vandens. Vėliau Ruta Foks paaiškino, kad farširuotoje žuvyje greičiausiai bus nepagailėjusi krienų.

Tokie keisti Šailos namai virto tikra jos Voterfordo draugų ir bendramokslių aistra. Vaikams iš prigimties būdingas bandos instinktas, ir niekas jiems nesukelia tiek kančių, kaip tėvų įpročiai, dėl kurių vaikai patiria pajuoką ir pašaipas. Šaila visą vaikystę trokšte troško būti amerikietė. Tačiau dar giliau ir keisčiau: Šaila Foks troško kito nepasiekiamo amerikietiškumo lygio – ji stengėsi tapti pietiete, paslaptingiausia ir painiausia iš visų amerikiečių. Visu savo gyvenimu ji tyliai pasišventė šitam mėgdžiojimui. Jos tarmė kasmet keitėsi ir tirštėjo, jai klausantis visų miesto moterų balsų. Pietų kalbos idiomos džiugino ją taip pat, kaip erzino jidiš kalbantys tėvai. Ji pasidarė tironė, draudsdavo jiems kalbėtis jidiš jai girdint. Azalijų, kukurūzų košės, plantacijų ekskursijų, svogūnų žiedų, spragintų kukurūzų su sviestu, „Necco" vaflių ir šokolado batonėlių „3 Musketeers", „tokių didelių, kad užteks ir bičiuliui", šalyje jidiš kalbai nebuvo vietos.

– Ji elgiasi kaip Jankis Dudlis Dendis, – bardavosi jos tėvas.

– Ji nori gyventi normaliai, – užsistodavo motina. – Negi čia nuodėmė? Ir aš jai to paties linkiu.

Vedamas greičiau nuojautos, o ne žinių, supratau, kad atmosfera gretimame name nedarni ir keista. Jie švęsdavo šventes, apie kurias nebuvau girdėjęs ir nė nemokėjau ištarti jų pavadinimų, ir tai buvo gana egzotiška, mėginau įkalbėti Rutą Foks išmokyti mane jidiš keiksmažodžių, kad galėčiau atsikirsti, kai broliukai visai užerzins. Bet Foksų namuose būta kažko labai negero ir nejaukaus, tik niekas mažame mano miestelyje to nesuprato. Jų namai skyrėsi ne vien tuo, kad buvo svetimšaliai, bet ir tokiu dideliu sielvartu, kad jis it nuodingos dulkės sėdo kiekviename kvadratiniame tų švarutėlių erdvių kambarių colyje.

Džordžas ir Ruta Foksai bijojo šunų, kačių ir savo šešėlių. Mačiau, kaip jie dirsčioja į mane pro užtrauktas užuolaidas, kai tik pasibeldžiu į užpakalines duris. Jie pašokdavo, vos pasigirdus netikėtam beldimui į duris. Kai atsiliepdavo telefonu, jiems virpėdavo rankos. Kai Ruta Foks saulėje džiaustydavo skalbinius, ji vis dairydavosi, ar kur nors netyko priešai. Aš daugybę metų mėginau išsiaiškinti, kas negerai. Šnipinėjau, klausiausi svetimų pokalbių ir patamsyje stebėjau tykius šeimos judesius už ąžuolo šakų. Sugalvojau tik tiek, kad Šailos tėvai ne sensta, o temsta. Ponas Foksas dažnai klykdamas pabusdavo vidury nakties, susapnavęs košmarą, atvijusį jį į šią šalį. Kai paklausiau Šailos, kodėl jos tėvas klykia naktimis, ji pasakė, kad aš tikriausiai pats sapnuoju, kad ji niekada nieko panašaus negirdėjusi. Sykį išgirdau jį šaukiant moters vardą, bet apie moterį tokiu vardu nebuvau girdėjęs, ji niekada čia negyveno. Kai jis pabudo su svetimos moters vardu lūpose, kai aš mėnesienoje ropščiausi ąžuolo šakomis, ant kurių nugirsdavau tokių paslapčių, išgirdau, kaip Ruta ramina vyrą. Klausydamasis tos graudžios ir intymios scenos, stipriai įsižnybau, dėl Šailos, kad įsitikinčiau tikrai nesapnuojąs. Mėginau klausytis, ką jie kalba, bet jiedu kalbėjosi svetima kalba. Nors nesupratau tos kalbos, pakankamai išmaniau žodžius, kad suprasčiau, jog Ruta myli Džordžą Foksą tokia meile, kurios net pats laikas neįveiks.

Po Šailos šventės Foksų namai vis temo ir liūdnėjo. Dažnai pagalvodavau, kad galbūt dėl to kalta fanatiška Džordžo Fokso aistra muzikai. Visi bijojome pono Fokso, jo nepriekaištingo Senojo pasaulio elgesio, jo išsuktos rankos, jo kančių, jo nekalbumo, kuris atrodė nenatūralus, lyginant su rūsčiu jo žvilgsniu. Nors muzikos mokiniai jį dievino, jie buvo rinktiniai ypatingo jautrumo ir įtampos vaikai. Naktį migdydamasis, klausydavausi, kaip ponas Foksas groja pianinu, ir iš tų vakaro rečitalių supratau, kad muzika gali nešti skausmą ir sielvartą, kad gražioje muzikoje gali pasislėpti kenčiantis žmogus.

Pamenu, kaip pirmą sykį papasakojau mamai, kad Šailai kažkas negerai. Pastebėjau, kad kai nežinodavo, jog esu netoliese, Ruta su Šaila kalbasi kitaip. Vieną dieną ąžuolo šakomis įlipau į Šailos kambarį ir ketinau eiti į namą jos ieškoti, kai išgirdau, kaip apačioje su ja kalbasi mama. Jau ruošiausi tyliai sliūkinti atgal prie lango ir keliauti sau slaptuoju taku tarp mūsų namų, kai vėl išgirdau Rutos balsą. Ji kalbėjo taip, kad net sustojau pasitikrinti, ar gerai nugirdau.

– Uždaryk duris, kai su manim kalbiesi, – rėkė Ruta, – nes visi mirsim nuo plaučių uždegimo. Šito tu ir nori. Kad mes visi mirtume. Marš plautis rankų. Ir daugiau nesipurvink. Dievas ne skruzdėle tave sukūrė. Dievulėliau. Kokios rankos. Eikš čia. Išjunk gi viryklę. Ar tu proto netekai? Ar nori, kad gaisrininkai atvažiuotų?

Nepažinau tos moters, šios nervingos, išsiblaškiusios Rutos Foks. Tąsyk pirmą kartą šiek tiek šmėstelėjo Šailos vaikystė, kuri kliuvo jai todėl, kad vokiečiai

užėmė ir sunaikino jos tėvų pasaulį. Tik daug vėliau sužinojau, kad naciai dažnai lankėsi tuose namuose, kad mėlynomis akimis dėbsojo į valgius ant stalo, raugėdavo, žiebiant šabo žvakes, o Šaila vaikystėje manė, kad mikrobai – tai vokiečiai iš mažosios raidės, mintantys žydų sielomis*.

Keberodamasis vešliomis ąžuolo šakomis, išgirdau Rutą:

– Traukis nuo lango, Šaila. Gal pro šalį eina Mirties angelas.

Atsigręžęs pamačiau smulkų išsigandusį Šailos veiduką. Ji man pamojo, ir aš jai. Dabar suprantu, kad Foksų namas Kyšulio gatvėje Voterforde buvo tik Bergen-Belzeno priestatas, tarpinė stotelė pakeliui į krematoriumus. Šailos tėvai neįstengė palikti siaubingos praeities šalies. Džordžas Foksas muzika ramindavo tuos, kurie išrūko pro kaminus į Lenkijos oro sroves. Kiekviena juoda gaida minėjo prarastą sielą, išplaukusią mirties upe be guodžiančios muzikos. Name tvyrojo ašaros, siaubas, nenumaldomas įniršis ir muzika, nuo kurios vaikai sapnuodavo įsibrovėlius kaustytais batais, kelią pasišviečiančius fakelais iš žydų plaukų.

Kai susituokėme, Šaila man pasakodavo apie savo vaikystę Pietuose. Jai atrodė, kad bet kurią minutę namą skubiai gali apsupti vokiečių kareiviai, sutrypti visus vijoklius, Judo medžius ir azalijas. Tačiau Šaila taip atviraudavo retai ir nenoromis. Dažniausiai apie tėvų išgyvenimus kare ji užsispyrusi tylėdavo. Tema pasidarė *verboten*, ypač kai gimė Lėja. Šaila negalėjo nė pagalvoti apie pasaulį, kuriame toks mielas ir bejėgis kūdikis kaip Lėja būtų įkištas į dujų kamerą. Tas pasaulis virto mūru, iš kurio kilo jos košmarai, bet ji retai kada leisdavo jam šmėkštelėti kasdieniame gyvenime.

Nė nenutuokiau, koks didelis jos niaurumas, kol, jai nusižudžius, Čarlstono morge ant jos rankos neišvydau šviežios tatuiruotės su tėvo numeriu. Tas sudirgęs skaičius iškalbinga pastaba susiejo ją su didžiosiomis jos tautos skerdynėmis.

Po jos mirties holokaustas pasidarė mano aistra, aš tuos išskrostus metus tyrinėjau su tokiu užsidegimu ir aistra, kad ir pačiam buvo sunku patikėti. Tas numeris ant Šailos rankos mane persekiojo, nes reiškė skaudų gyvenimą, kurį ji gyveno man nežinant. Neabejoju, kad būčiau galėjęs jai padėti, jei tik būčiau žinojęs, kaip įtemptai ji domisi žydų naikinimu. Ji visą gyvenimą slėpė esanti žydė, susivyniojusi į paslapties kokoną iš brangaus šilko. Jos dvasingumas suvešėjo tamsoje, ir klaikus drugys su kaukolėmis ant dulkėtų sparnų mėgino skristi muziejuje, kur saugojo savo sielą, nunuodytą chloroformu ir prismeigtą prie aksomo pagalvėlės. Tik Lėjai gimus ji nusprendė susitaikyti su žydiška kilme. Šaila Foks užaugo pačiame Pietų krikščionybės centre, draugavo su krikščionių vaikais, džiaugėsi tingiu mažo miestelio gyvenimu, kur būti žyde buvo trupučiuką keista ir neįprasta. Tačiau jos tėvai bent jau buvo laikomi praktikuojančiais ir die-

* Žodžių žaismas: angl. mikrobai – *germs*, vokiečiai – *Germans*.

vobaimingais tikinčiaisiais, o mažoji sinagoga Šailai buvo slaptas išėjimas, teatras, maskaradas ir oazė. Kai ji ėjo į paskutinę mokyklos klasę, kas savaitę šabą sykiu švęsdavo penkiasdešimt žydų šeimų, ir, apsupta šviesos, triukšmo ir paskalų, Šaila jautėsi esanti vidury pasaulio, kur ji branginama ir ja didžiuojamasi.

Motina Šailai nieko nepasakojo apie brandą, motiniškai neperspėjo, kokie pokyčiai laukia jos kūno. Kai pirmą sykį pasirodė kraujas, ji visiškai beviltiškai, neapsakomai įsitikinusi nusprendė, kad susirgo vėžiu, kad neįtiko Dievui. Ji tapo moterimi naivi ir nepasirengusi, ir bent sau pačiai ji dėl to atrodė ypatinga, išrinktoji, keistuolė. Ji darėsi vis svajingesnė ir uždaresnė. Motina saugojo ją kaip akies vyzdį, ir tais metais prieš pirmuosius priepuolius motina su dukra darėsi vis artimesnės. Tuomet Ruta Foks ir pradėjo pasakoti dukrai apie karą. Pasakojimai pasipylė iš Rutos sraunia upe, kurios ji nesugebėjo užtvenkti ar sulaikyti. Pasakojimai apie siaubingus Rutos ir Džordžo išgyvenimus pakliuvo į atsargios, nepaprastai jautrios paauglės dukros protą, pasakojimai apie tokias kančias, kad visa jėga ją užplūsdavo vis iš naujo; dažnai tuomet, kai pasirodydavo kraujas. Taigi Šailai rodėsi, kad jos tėvų kare patirtos kančios susijusios su jos pačios krauju. Ruta seniai norėjo papasakoti Šailai viską, ką patyrusi pati, jos vyras ir jų giminės Rytų Europoje, bet laukė tinkamo meto, kad Šaila bent šiek tiek paūgėtų. Nors jai atrodė svarbu, kad Šaila suprastų, koks pavojingas ir atšiaurus yra pasaulis, ji nenorėjo to pranešti per anksti, netroško, kad Šaila apsikrėstų žmonijos veidmainystės ir žiaurumo baime. Visai netyčia Ruta tinkamiausiu metu apie tai papasakoti pasirinko Šailos brandą.

Ruta neišvengiamai žvelgdavo kaimynams Voterforde į akis, svarstydama, kokiomis aplinkybėmis jie išeitų į gatves, sulaukėję ir nesutramdomi, masiškai ištroškę žydų kraujo. Visą vaikystę man to nė nenujaučiant, Ruta tyrinėdavo mano veidą ir mėgindavo virš jo įsivaizduoti nacių kepuraitę. Kiekvienas sutiktas krikščionis Rutai primindavo nacį, tik šiek tiek užsimaskavusį. Bet visa tai sužinojau vėliau.

Šaila mokėjo klausytis, ji dėjosi tuos pasakojimus širdin ir priėmė juos kaip savo savasties dalį. Jie sugulė į biblioteką jos smegenų vingiuose, kur nuo jų svorio kildavo migrena ir košmarai. Rutai palengvėjo, pasidalijus taip ilgai gniaužtomis kančiomis, bet ji ne iškart suprato, kokias kančias sukėlė vyriausiajai savo dukrai.

Nuo dešimties iki trylikos metų Šaila gyveno užsidariusi, atsiribojusi nuo šeimos ir draugų, ir patyrė kelis keistus priepuolius, dėl kurių kelissyk lankėsi pas Pietų vaikų psichiatrus. Nors mokėsi gerai, ji atsisakė beveik bet kokių ryšių su žaidimų draugais. Tais metais ji uoliausiai mokėsi skambinti pianinu, jos tėvas net įgijo vilčių, kad ji taps puikia muzikos mokytoja, nors ir stokodama

virtuoziškumo ir aistros, būdingos žymiausiems koncertuojantiems pianistams. Šaila repetuodavo ištisas valandas ir, kaip ir tėvas, juodose gaidose rasdavo paguodą, pasislėpdavo tamsiuose, paslaptinguose muzikos vingiuose. Jos drausmė prie instrumento iš dorybės virto kažkokia beprotybe.

Netrukus ji neateidavo valgyti, nes repetuodavo naują kūrinį. Jos meilė menui vertė ją pasninkauti, sakydavo tėvai, ir jų balse skambėdavo pasididžiavimas. Muzika, regis, niekada nenutildavo: ji kildavo iš po jos pirštų nenutrūkstamu gaidų srautu, garsų, melodijų ir elegijų upe, skambinama uolios dukros iš neatsakytos, netiesioginės meilės tėvui, nepasitikinčiam žodžiais ir branginančiam vien klaviatūros harmoniją. Džordžas buvo griežtas mokytojas Šailai, nes manė, kad ji siekia tokio meistriškumo, kuriam pasiekti jai nepakanka talento. Jis spaudė ją mokytis, o ji kaskart įveikdavo įsivaizduojamas jo iškeltas kliūtis. Ji išmokdavo koncertus, kuriems, jo manymu, jai trūko meistriškumo. Ji provokavo jį nustatyti jos talento ribas, o jis vis aukščiau kėlė kartelę, žinodamas, kad jai trūksta sugebėjimų ir sklandumo, reikalingų didžiai menininkei. Jis buvo teisus, ir Džordžas Foksas tol spaudė dukrą, kol ši lūžo. Kai ji galiausiai pratrūko, buvo netekusi dešimties svarų, kurių ir taip turėjo ne per daugiausia, o Voterfordo daktarai nesugebėjo priversti jos valgyti. Ligoninėje jai leido į veną gliukozę, o jos pirštai be garso lakstė po antklodę, skambindami sonatas.

Išėjus iš ligoninės, Šailai prasidėjo, kaip ji vadino, „tamsieji metai", pilni kaukių, haliucinacijų, mirusiųjų, kurių vardų nežinojo, gedėjimo. Nė vienam neužsiminusi, Šaila pasisavino motinos slapčia papasakotus pasakojimus ir stojo į tėvų vietą, žengdama kiekvieną jų žengtą žingsnį, kentėdama tą patį, ką ir jie. Šaila badavo, atsisakydavo vandens, o rankos skambindavo, vos pirštai užčiuopdavo kokį paviršių, ir ji ištisus metus gedėjo už tėvus, kurie neturėjo gedului laiko, jėgų ir, svarbiausia, leidimo.

Vieną dieną radau Šailą, raudančią ant suolelio sode prie plytų tvoros, skiriančios mūsų namus. Užšokau ant tvoros ir, išskleidęs rankas, puikiai išlaikydamas pusiausvyrą, nubėgau jos viršumi, kol sustojęs tiesiai virš Šailos paklausiau, kas nutikę. Tada pamačiau, kad jos kojos kruvinos. Paėmęs ją už rankos, nusivedžiau nuošaliu keliu pro kaimynų vartus ir apžėlusį kiemą į pelkės lopinėlį, vedantį prie prieplaukos už mūsų namo. Žydėjo jazminas, o bitės, regėjos, siuvo gėles į krūvą nematomais šilko siūleliais. Liepiau jai nusimauti kojines, nusiauti batus, o tada abu su lengvais vasariniais drabužiais nėrėme į kylantį potvynį.

– Jūros vanduo viską gydo, – raminau ją.

– Aš mirsiu. Man taip gėda, kad norisi mirti.

– Tikriausiai ką nors suvalgei, – pasakiau, kaip visada sakydavo mano mama.

– Pamačiusi, kad maudžiausi su šita suknele, mama mane užmuš.

– Mes slapta nueisim pas mane. Įlipsim medžiu, – pasiūliau.

Voterfordo potvynis švariai nuplovė Šailą, ir mudu slapta grįžome į mano kiemą ir užsikorėme nematomąja ąžuolo puse, kur buvau prikalęs lentučių ir padaręs kopėtėles. Šaila nusirengė mano kambaryje, apsivilko marškinėlius ir senus mano šortus; paskui padavė man šlapią suknutę ir apatines kelnaites ir paprašė jas išmesti. Išsigandęs dėl jos ir rūpindamasis, kad niekas jų nerastų, aš iškasiau gilią duobę netoli pelkės, kampelyje už tvoros, ir įmečiau ten maišelį. Kol darbavausi, Šaila nuėjo pasakyti motinai, kad baigia mirtinai nukraujuoti.

Tačiau ją žudė ne kraujas, o Šailos nesugebėjimas tėvų žaizdoms rasti vietos pasaulyje, kuris turėtų jai kokią nors prasmę. Nors užaugo tykiame, nuošaliame Pietų miestelyje, kur kone visi vaikai jautėsi saugūs, ramūs ir drausmingi, ji iš prigimties gebėjo surankioti visus aplink skriejančius kančių elektronus iš mylimo žmogaus auros ir mielai pasisavinti juos. Ji gėrė kitų skausmą, nes pati taip apsisprendė, tą vienintelį vaisių visada sugebėdavo pavogti iš rojaus sodo. Jos liga buvo Aušvicas, bet Pietų Karolinos žemumose 1960 m. mažai kas gebėjo nustatyti tokią diagnozę.

Ji atsilaikė daugiau kaip metus. Paskui mama nusekė ją vieną vakarą po vakarienės, kurios Šaila beveik nepalietė, laiptais į palėpę, kur išgirdo, kaip Šaila šnabždasi su mergytėmis, kurios jai neatsiliepia. Ji penkiolika minučių klausėsi to kraupaus monologo, mokančio ir drąsinančio, paskui staigiai atidarė duris ir aptiko Šailą, apsuptą visų vaikystės lėlių, apgaubtų juodai kaip vienuolės. Šaila kas vakarą slapta nešdavo joms maistą ir liepdavo lėlėms netriukšmauti, nes lauke budi vokiečiai.

Pasibaisėjusi Ruta apkabino dukrą ir atsiprašė pripasakojusi apie siaubingą praeitį. Ji nenumatė, kaip galingai jos pasakojimas paveiks Šailą, tą pasakojimą išklausančią su pasakišku jautrumu.

Kitą dieną mano mama negalėjo patikėti savo akimis, kai Šaila išėjo į mūsų kiemą ir visas savo lėles palaidojo masiniame kape, kurį iškasė iš vakaro. Buvo vienas iš karščiausių rugpjūčių istorijoje, ir tada Šaila pirmą sykį buvo išsiųsta į Pietų Karolinos valstijos psichiatrijos ligoninės Vaikų skyrių. Ją uždarė Bulių gatvėje, kur šešias savaites gydė nuo ypač sunkios depresijos.

Iš Kolumbijos Šaila grįžo nepasikeitusi, tik labiau užsidariusi ir susitvardžiusi. Ji buvo ypatingai trapi, bet mes ir toliau gerai sutarėme ir dažnai sykiu ruošdavome pamokas prie mano namų virtuvės stalo, kur gausios šeimos triukšmas, regis, ją ramindavo. Maniau, kad ji vėl bus toji Šaila, kurią visada pažinojau, o vieną tos žiemos naktį Voterforde trečią sykį per dvidešimtąjį amžių pasnigo. Sniegas Šailai sukėlė kažkokį ryškų, bet nepaaiškinamą vaizdinį, niekaip nesusijusį su orais. Ją užvaldė keistas sniego ir prisiminimų junginys, ir ji vėl prisiminė, kad

beprotybė turi daug pavidalų, kada panorėjusi keičia adresą, puikiai sugeba maskuotis, apgaudinėti ir užgaulioti. Šįsyk ji įsikūnijo į žmogišką gražuolės sielvartaujančios moters pavidalą.

Pasirodžiusi moteris pravėrė vaizduotės šalį, į kurią pakliūti galėjo tik Šaila.

Ji uždarė tikrąjį pasaulį, visiškai jį ištrynė ir pasirodė Šailai, guosdama ją nebylia didybe. Ji buvo nepaprastai gera.

Nors Šaila visada suprasdavo, kad tie apsilankymai vyksta jos pačios galvoje, ponios viešnagė visada jai keldavo jaudulį. Ji negalėjo jos išsikviesti kada panorėjusi: ponia planuodavo viešnagę išmaniai ir klastingai. Kas mėnesį ji laikydavosi menstruacijų ciklo ir ateidavo tik tada, kai Šailai prasidėdavo mėnesinės.

Sykį užtikau Šailą, klūpinčią kone transo apimtą savo sode. Pradėjo snigti.

– Šailai kažkas negerai, – pasakiau, suradęs ponią Foks.

– Kas nutiko? – paklausė ji, šluostydamasi rankas į prijuostę ir skubėdama į kiemą. Ji pamatė Šailą, klūpinčią greta plytų tvoros, judančiomis lūpomis, bet neišleidžiančią nė garselio iš praviros burnos, sustingusią žvelgiančią į kažką nematomą.

– Šaila, čia mama. Klausyk, Šaila. Šitaip man nedaryk. Nei man, nei tėvui. Tu laiminga mergaitė. Tau visko gana. Visko, girdi? Neturi, ko baimintis. Niekas tavęs neskriaudžia. Turi būti laiminga. Tavo pareiga – būti laimingai. Ką jis tau padarė? Ar Džekas tave užgavo? Ar jis tave lietė?

– Džekas niekada nenuskriaustų Šailos, Ruta, – išgirdau savo mamos balsą. – Ir pati puikiai žinai. Kaip drįsti kaltinti Džeką!

Ruta pažvelgė į mano mamą liūdnomis akimis ir apgailėtinai maldaujamai iškėlė abi rankas.

– Neištversiu, jeigu Šailai kas nors negerai. Tiesiog neiškęsiu, Liuse. Tu nesuprasi, bet mudu su vyru viliamės, viskas, apie ką mes svajojam, yra šita mergytė ir jos sesutė. Kaip gali būti kas nors negerai? Užtenka maisto, daug gerų žmonių, niekur miegančių nesprogdina bombos. Viskas gerai, o ji va šitaip. Dėl ko, Liuse? Pasakyk tu man.

Mano mama iš nugaros prisiartino prie klūpančios mergaitės, snigti vis dar nesiliovė. Ji atsiklaupė greta Šailos ir apkabino ją per pečius.

– Kaip sekasi, gražuole? – po minutėlės paklausė Liusė.

– Kas čia? – paklausė Šaila, pastebėjusi baltas apnašas ant megztinio.

– Sniegas. Kalnuose, kur augau, dažnai jo matydavau. Bet čia jis pasitaiko retai. Išgąsdinai mus, mieloji. Atrodė, kad į mėnulį išskridai.

– Ne, ponia Makol. Aš niekur neišskridau. Ar ir jūs ją matėt?

– Ką mačiau, Šaila? – paklausė Liusė, žvelgdama į Rutą.

– Ponią, – atsakė Šaila.

– Jergutėliau, ji tikrai išprotėjo, – tarė Ruta, vaikštinėdama ratu, kol mano mama griežtu žvilgsniu ją sulaikė.

– Kaip gražu. Ar ten tikrai buvo ponia? – paklausė Liusė.

– O taip, ir dar labai graži.

– Aš irgi kartais tokias sapnuoju, Šaila, – sukuždėjo Liusė. – Kartais man atrodo, kad regiu savo vargšę mirusią motulę, ir mudvi taip maloniai kalbamės, atrodo, kad net galėčiau nubraukti plaukus jai nuo akių, bet paskui suprantu, kad iš tikrųjų jos čia nėra. Galbūt tu įsivaizduoji. Galbūt tik sapnuoji.

– Ne, ponia Makol. Ji ir dabar čia. Ji ant tvoros.

– Tai kaip ta ponia atrodo? – paklausė Liusė. – Papasakok daugiau.

– Jos rankos sudėtos tarsi maldai. O aplink galvą švyti.

– Daugiau nebeklausinėk, Liuse, – pasakė Ruta. – Maldauju. Ji ir taip pamišusi, nekamuok jos klausimais.

Liusė pažvelgė į mane, nekreipdama dėmesio į Rutą, ir tarė:

– Tai Mergelė Marija. Jėzaus Motina. Mums teko garbė būti dieviško apsireiškimo liudininkais.

– Manau, Marija žydams nesirodo, mama, – atsakiau.

– O tu kas, jos sekretorius? – atrėžė mama, ir supratau, kad jos nuomonė šiuo klausimu nepalenkiama. – Be to, Marija ir pati buvo žydė. Viskas logiška, jei gerai pagalvotum.

– Man atrodo, ponia Foks mano kitaip, – pastebėjau.

– Šaila, – švelniai tarė Liusė, – ar žinai skulptūrą, kur stovi mano namų prieškambaryje?

Šaila linktelėjo galva.

– Ar tai tą ponią regi? Ar tai Palaimintoji Mergelė Marija? Jėzaus Nazariečio Motina?

Šaila pažvelgė į Liusę ir patvirtino:

– Manau, taip.

Liusė persižegnojo ir ėmė kalbėti Apaštalų tikybos išpažinimą.

– Sukalbėk su manim rožinį, Džekai. Mes liudininkai, kaip Fatimos piemenaičiai ar Lurdo Bernadetos aplinkiniai.

– Ponia Foks verkia, mama. Man atrodo, geriau veskim Šailą namo. Mus visai apsnigo.

– Ir palikim vargšę Mariją vieną lauke? – atsakė Liusė. – Nė nemanau.

– Bet aš nieko nematau, mama, – pasakiau susierzinęs.

– Mudu neišrinkti regėti, Džekai, – paaiškino Liusė. – Bet išrinkti būti Šailos regėjimo liudininkais.

– Aš neregiu to, ką regi Šaila. Ji virpa, mama. Vesk ją vidun.

– O tu pabūsi čia su Marija? – paklausė Liusė.

– Jo, – atsakiau. – Aš pasaugosiu Mariją.

– Nesišaipyk, jaunuoli, – įspėjo Liusė, keldama Šailą ant kojų ir vesdama užpakalinių namo durų link. – Paprašyk jos pagalbos. Paprašyk, kad priverstų tavo tėvą liautis gėrus.

– Marija, padaryk, kad mano tėvas nebebūtų girtuoklis, – pasakiau.

– Kas čia per malda? – tarė Liusė, atsigręžusi į mane. – Gal malonėtum nuoširdžiau? Jei būčiau Dievo Motina, ničnieko tau nesuteikčiau, jei prašytum tokiu tonu.

– Aš dar niekada nesimeldžiau tvorai, – atsakiau piktas ir sušalęs.

– Neviernas Tamošius niekam nereikalingas, sūneli. Tokie nieko gyvenime nepasiekia.

– O jei Šailai tik vaidenasi? – paklausiau. – Jei ant šios tvoros tik vijokliai želia? Tai kam tada aš meldžiuosi?

– Tada mes tik stengiamės dėl Šailos. Palaikome ją ir ja tikime. Jei ant tvoros nieko nėra, tu meldiesi tam pačiam Dievui kaip visada.

– Galiu melstis ir viduj, kur šilta.

– Pabūk su *ja*, – įspėjo Liusė.

Tai buvo pirmasis dokumentuotas Marijos apsireiškimas Pietų Karolinos vyskupijoje. Ši žinia nepradžiugino Voterfordo rabino ir nepralinksmino tėvo Marselo Berdo, nedraugiško kunigo, dvidešimt metų kilnojamo iš vienos nuošalios vyskupijos parapijos į kitą. Apskritai, nieko ji nenudžiugino, tik mano motiną.

Kitus šešis mėnesius Šaila gyveno su vargšais bepročiais Bulių gatvės psichiatrijos ligoninėje. Čia ji pažino siaubingus elektros dėsnius. Raudančios ponios reginį pakeitė tuštuma ir sumaištis. Ji pribloškė jos smegenis ir ištrynė iš jų visus vaizdus. Jos ponia žuvo, nukrėsta galingos srovės, skrodžiančios minkštus smegenų audinius. Šaila šnarėjo mergaičių palatoje su šlepetėmis, neliečiama ir bejausmė, o daktarai linkčiojo kits kitam, kai po gydymo ji nebegalėjo prisiminti gimtojo miestelio pavadinimo. Šoko terapija visada naikina atmintį, ir, kai pirmąją savaitę parašiau jai laišką, ji manęs nepažino.

Rašiau jai kas savaitę, kol jos nebuvo, ir ąžuolas, atstojęs mums kelią ir slėptuvę, be jos atrodė tuščias. Mano laiškai visada buvo nedrąsūs ir nesklandūs, bet kaskart jai rašiau, kad laukiu jos kuo greičiau sugrįžtant. Visą vaikystę Šailą galėjau prisišaukti balsu, ir be jos pasiklydau savo paties gyvenime. Niekas miestelyje išvykusios Šailos neminėjo. Beprotnamio stigma neleido apie ją užsiminti, ir net jos tėvai, regis, gėdijosi manęs ir vengė, kai susitikdavau juos gatvėje. Ji ne išvyko, o buvo ištrinta.

Paskutinę mokslo metų dieną birželio mėnesį palikau tėvams raštelį, kad vykstu žvejoti į Oriono salos trobelę su Maiku ir Keipersu ir porą dienų negrįšiu. Dabar atėjo svaiginančios laisvės metas, kai mes su bičiuliais ištisą vasarą leisdavome upėje, toli nuo tėvų akių ir nerimo. Jei Voterfordo berniūkštis nenorėjo viso laiko leisti valtyje ar sportuodamas, tėvai nejuokais susirūpindavo. Mano tėvas rado raštelį, ir jį nusmelkė nostalgija, prisiminus, kaip pats tingiai leido nesuskaitomas valandas, plūduriuodamas palei austrių krantus, ieškodamas medžiojančių ešerių ar avingalvių karosų, tas buvo taip seniai, kai jis save dar galėjo laikyti berniūkščiu.

Penktą ryto išlipau pro langą ant ąžuolo šakos, beveik siekiančios namo stogą. Susistabdžiau šerifo padėjėją, vežantį kalinį į Centrinį pataisų centrą Kolumbijoje, jis mane atvežė iki pat valstijos ligoninės Bulių gatvėje pagrindinio įėjimo, bet prieš tai atskaitė rimtą paskaitą apie pakeleivingų mašinų pavojus.

Ligoninė buvo nyki ir tvarkinga, pastatai atrodė tvirtai suręsti, bet apleisti. Aš valandą klaidžiojau po plytų tvora aptvertą ligoninės teritoriją, stengdamasis atrodyti atsainus ir žinąs, ką darau. Kai per lankymo valandas susitikau Šailą, jau ir pats ėmiau abejoti savo sveiku protu.

Šaila atrodė vyresnė, moteriškesnė, negu prisiminiau. Ji galėjo vaikščioti, kur panorėjusi, ir nusivedė mane į biblioteką, valgyklą, kur sumokėjo už mano pietus, pasirašydama vardu ir pavarde, ir į ekumeninę koplytėlę.

– O, kad matytum, kaip pamišėliai čia meldžiasi. Geriau negu cirkas. Kai kurie klykia „amen“, kiti šaukia „mama“, dar kiti siautėja, ir slaugai turi juos nutempti į vienutes. Bet dauguma tik gieda it angelai. Pamišėlių gražūs balsai. Labai nustebau, kai išgirdau.

Mums klajojant po septyniasdešimt septynis aptvertus akrus, šmirinėjant visuose kampeliuose, trumpai papasakojau Šailai viską, kas nutiko, kol jos nebuvo mokykloje ir Voterforde.

Kai ėjome pro pagrindinį administracijos pastatą, Bebkoką, Šaila staiga čiupo mane už rankos ir nusivedė laiptais. Skubiai nulėkėme į tolimąją salę, kur ji mane užsitempė trimis laiptų maršais, o tada – į klaidžią palėpę, vedančią į didįjį kupolą, matomą iš už kelių mylių. Siaurais laiptukais užkopėme pro niaurius sijų nėrinius, laikančius kupolą. Jos buvo sumaniai išdėstytos, atrodė, kad teko iššudyti dešimt miškų, kad pakaktų medžio, laikančio tą grakštų sidabro kupolą, tarsi ore plaukiantį virš Kolumbijos medžių. Pasiekus laiptų viršų, iki statinio viršaus dar vėrėsi didžiulė erdvė. Joje it beisbolo pirštinės kybojo šimtai šikšnosparnių, reginčių tamsoje. Girdėjau nišose po jais burkuojančius balandžius, užuodžiau pelėsius, paukščių išmatas ir puvėsius nejudančiame ore.

– Pakelk galvą. Norėjau parodyti tau staigmeną, – sukuždėjo Šaila. – Tiesiai pačiame kupolo viršuje.

Paklusau ir pajutau, kaip plečiasi akių lėliukės, žvelgiant į tamsą viršuje, į bedugnę, kur neprasiskverbė joks spindulėlis. Pamažu išryškėjo kupolo vidus, platus ir taisyklingos formos, bet daugiau nieko nemačiau.

– Žiūrėk atidžiai, – pasakė ji. – Jos žiūri į tave.

– Kas žiūri į mane? – paklausiau.

– Staigmena.

Tada pamačiau jas visu laukiniu drovumu ir narsa. Dvi naminės pelėdos susisuko lizdą, jų kūnai alaus skardinių pavidalo, ir žvelgė į mus nuo sijos dvidešimčia pėdų aukščiau. Pavojingesnės vietos mažyliams auginti pelėdos negalėjo sugalvoti. Jos šiek tiek švytėjo nežemiška šviesa, girdėjome nekantriai cypčiojant nematomus pelėdžiukus, kurie iš alkio klegėjo it vaikai limonado krautuvėlėje, siurbią paskutinius likučius iš aukštos stiklinės. Atrodė, kad čia blogis ateina išsilaižyti žaizdų ir regzti klastų, pasakų pabaisos čia rodosi pasiklydusiems vaikams.

Sulaikęs kvapą, žvelgiau į pelėdas, o jos žvelgė į mane, tvirtai suglaudusios rusvus sparnus. Neapsisprendžiau, ar jos panašesnės į pingvinus, ar į beždžiones. Jų grožis buvo laukinis, nejaukiai ramus. Jos buvo nusipelniusios pamišėlių šalies sargybinės.

– Kiek jauniklių? – sukuždėjau.

– Liko trys. Buvo penki, – pašnibždomis atsakė Šaila.

– O kur kiti du?

– Juos sulesė broliai ir seserys. Aš mačiau. Nepatikėtum, kiek žiurkių ir pelių reikia pelėdžiukams išpenėti.

– Kaip tu juos radai?

– Aš galiu vaikščioti, kur panorėjusi, – tyliai atsakė Šaila. – Jie žino, kad aš ne pamišėlė.

– Tai kodėl tu čia?

– Nes regėjau ponią, – atsakė ji

– Kodėl mane čia atsivedei? – paklausiau. – Čia šiurpu.

– Kad pabūtume vieni.

– O kam mums reikia pabūti vieniems? – paklausiau, pasijutęs nejaukiai ir lyg ne savo vietoje.

Šaila nusišypsojo ir atsakė:

– Štai kam.

Šaila pabučiavo mane į lūpas. Iš pradžių atsitraukiau, tarsi ji būtų man skėlusi antausį.

– Nesimuistyk, kvaiša, – pasakė Šaila.

Ji vėl mane pabučiavo, burna pajutau jos lūpų saldumą ir vėl džiaugiausi, atėjęs į šią kraupią pelėdų karaliją.

Dar kelissyk pasibučiavome.

– Na va, – pasakė Šaila. – Dabar viskas aišku.

– Ką tu čia darai?

– Palatoje mergaitės vis kalba apie bučinius ir panašiai, – atsakė Šaila. – Norėjau pamėginti, maniau, tu nieko prieš.

Apsilaižęs lūpas, ant kurių tebejutau jos skonį, atsakiau:

– Visa neblogai, ką? Na, kaip pradedantiesiems.

– Aš tikėjausi daug daugiau, – prisipažino Šaila.

– Ko tu tikėjaisi? – paklausiau.

– Nežinau, – atsakė ji. – Tiesiog daugiau. Bet šitas nesiskaito. Jis ne iš tikrųjų. Mūsų neužplūdo aistra.

– Tau nepatiko?

– Ne, patiko. Neblogai. Tiesiog iš kalbų gražiau atrodė.

– Gal reikia pasitreniruoti, – pasakiau, bet daugiau Šailos nebučiavau iki tol, kol po daugelio metų šokome svirduliuojančiame jūros plaunamame name.

– Iš kur man žinoti, – atsakė Šaila. – Man patinka lipti į šitą kupolą. Čia jaučiuosi taip, tarsi būčiau vienintelis žmogus pasaulyje. Ar mokykloje vaikai žino, kad aš beprotnamyje?

– Visi mano, kad tu sergi. Kokia nors baisia liga, ar ką, – pasakiau. – Ponia Pikni kas savaitę liepia mums už tave melstis. Mes kalbame Viešpaties maldą, kad tu greičiau pasveiktum.

– Viešpaties maldą? – nesuprato Šaila. – Juk aš žydė.

– Juk nepakenks, – pasakiau. – Ji tik linki tau pasveikti. Kaip ir mes visi.

– Tavo tėtis vis dar girtuokliauja?

– Jo, – atsakiau.

Žiemą Šailą išvežė, o vasarą grąžino į Voterfordą; kol nebuvo, jos beveik nepasigedo bendraklasiai, visą dėmesį sutelkę į savo pačių augimo stebuklą. Ji grįžo sklandžiai, be kalbų, ir visi netruko pamiršti, kad jos nebūta. Ji toliau gyveno tamsiosios muzikos name, ir mes vėl susikraustėme tarp ąžuolo šakų, kur toliau aptarinėdavome miestelio įvykius. Nė vienas neužsiminėme apie tą dieną, kai užsiropštėme į Bebkoko pastato kupolą, globojami naminių pelėdų. Tačiau mums abiems tie bučiniai buvo labai brangūs, ir abu šventai saugojome tos dienos prisiminimą.

Tą vasarą jos nebuvo, kai į Voterfordą atvyko Džordanas, kuris Šailos gyvenimą pakeitė ne mažiau negu mūsų visų. Kadangi buvo apkeliavęs visą pasaulį, jis drįso reikšti tokias nuomones, apie kurias, baimindamiesi pašaipų, nedrįso

prasižioti kiti Voterfordo berniūkščiai. Nors nebuvo laisvamanis, jis mąstė originaliai ir sugebėjo sekti bandos paskalas.

Po beisbolo varžybų popiet mano mama maitino mane, Keipersą, Maiką ir Džordaną mėsainiais mūsų sode, ir Šaila pirmą sykį pamatė Džordaną. Mano broliai šėliojo kieme, žaisdami slėpynių, o Liusė šūkavo jiems nelįsti į azalijas. Degė ir kitų kaimynų kepsninės, ir susilieję anglies, riebalų ir apskrudusių kepsnių kvapai virto vienu kvapu, visiems jį užuodusiems visada priminsiančiu vasaros dieną – kaip ir besislapstančių vaikigalių sutryptos levandos ir mėtos. Mano tėvas, kuris į varžybas nėjo, pylėsi burbono į numylėtą sidabro taurę savo knygomis užverstame kabinete ir gėrė, kol kažkada vakare neteko sąmonės. Kai jo nebūdavo, pastebėdavai lygiai taip pat, kaip ir kai jis būdavo, ir aš vis žvilgčiojau į užpakalines duris, įtempęs kiekvieną nervų galūnę, baimindamasis, kad tėvas staiga pasirodys.

Mano mama, vaikų apspista gražuolė, labai mėgo maitinti mane su bičiuliais po varžybų, nepaisydama sodriai prakaitu dvokiančių uniformų, ji mylėjo savo sodą, namus ir kaimynus, šviesa spindinčią upę, besiranganči per mūsų žemę ir tolstančią už miesto. Apvertusi pirmąją kepsninę mėsainių, ji pastebėjo Šailą, dirsčiojančią iš už vartų po vijokliais.

– Eikš čia, mergyt, – šūktelėjo ji Šailai. – Padarysiu tau mėsainį, o Džekas supažindins su Džordanu. Jis – jaunas eržilas, ką tik čia atsikraustė.

Sunku pasakyti, Džordanas ar Šaila nuraudo labiau, bet ji atėjo prie lauko stalo ir juokėsi iš mūsų pasakojimų apie varžybas, o fone jos tėvas skambino pianinu. Tai buvo mėgstamiausia priemonė jo nepritarimui išreikšti. Vos išgirdęs ją kvatojant su bičiuliais, jis sėsdavo prie pianino. Muzika jis ją bausdavo.

– Bethoveno sonata fortepijonui, – pasakė Džordanas, galva mostelėdamas muzikos link. – Kas skambina?

– Šailos tėvas, – atsakė mano mama.

– Jis puikiai groja, Šaila, – tarė Džordanas.

– O aš mieliau klausyčiausi Elvio, – atrėžė Keipersas, ir visi nusijuokė.

Kai Keipersas ir Maikas dviračiais išvažiavo, sode sutemo, ir mano mama nuėjo guldyti mažėlių. Džordžas Foksas be perstojo skambino, ir Bacho sonatos garsai skimbčiojo tarp mūsų lyg krentančios monetos. Džordanas su Šaila kalbėjosi apie savo mėgiamiausius muzikos kūrinius, o aš ėmiau erzintis, nes pasijutau pamirštas. Tada pastebėjau, kad Džordanas nuščiuvo ir raibuliuojančioje, bet dar perregimoje šviesoje tyrinėja Šailos veidą.

– Džekai, kokie jūs visi kvailiai, – pasakė Džordanas. – Jūs nepastebėjot, tiesa? O visą laiką ji buvo jums prieš akis. Ir nė vienas nesusipratot.

– Ką čia šneki? – paklausiau.

Džordanas atsistojo nuo suolo ir priėjo prie išsigandusios Šailos. Džordanas atsargiai nuėmė jos akinius ir padėjo ant lauko stalo. Jis išpynė kasą, į kurią buvo tvarkingai supinti Šailos plaukai, ir jos vešlūs tamsūs plaukai nukrito ant pečių. Nors ir įsitempusi, Šaila nė žodeliu nepasipriešino.

– Aš vienturtis, Šaila, ir kai tėvo nėra, sušukuoju savo mamą. Dieve, kokie nuostabūs tavo plaukai.

Jos plaukai buvo it juoda vingiuota upė, tekanti per žaros šviesą. Jis paglostė juos pirštų galiukais, atrodė, kad žarsto pirštais juodų brangakmenių krūvą. Aš išvydau, bet per vėlai. Per vėlai supratau tai, ką Džordanas pamatė jau pačią pirmą dieną, kai tik sutiko Šailą Foks.

Atsisėdęs greta jos, Džordanas ištiesė ranką ir palietė Šailos veidą, paglostė odą prie akių, perbraukė per jos žandikaulį ir skruostikaulį. Norėjau rėkte išrėkti, bet neturėjau teisės, nes nemačiau to, kas visą laiką buvo man panosėje.

– Pražiopsojai, Džekai, – pakartojo Džordanas. – Jūs visi pražiopsojot. Nė Šaila pati nežino. Ar žinai, Šaila?

– Ką žinau, Džordanai? – paklausė ji.

– Tu tokia graži, Šaila, – pasakė jis. – Tu gražiausia mergaitė šitame mieste.

– Ne, ne, – atsakė Šaila ir užsidengė rankomis veidą.

Džordanas nenuleido nuo jos akių.

– Pratinkis, Šaila. Tu tikra gražuolė. Šitame apkiautusiame miestelyje nė viena tau neprilygsta.

Šaila atsistojo ir nubėgo į muzikuojančius savo namus. Tačiau Džordano žodžius ji išgirdo ir tąnakt mąstydama apie juos negalėjo užmigti. Vėliau, pirmaisiais mūsų vedybų metais, ji man pasakė, kad tą akimirką prasidėjo jos gyvenimas.

– Kol nepasirodė Džordanas, negyvenai, – pasakiau, kai po daugelio metų gulėjome lovoje.

– Tais metais aš buvau beprotnamyje, Džekai. Tais metais atėjo ponia.

– Niekas taip ir neišsiaiškino, kas ten buvo, – atsakiau, tamsoje uosdamas Šailos kvapą.

– Mano mama iškart suprato, kas ta ponia, – tarė Šaila. – Ji iš jos pasakojimo apie karą, apie kurį man kalbėjo.

– Apie ką tas pasakojimas?

– Neprisimenu. Mėginau, bet viskas prapuolė.

– Ką sako tavo mama, kas ta ponia?

– Nesvarbu, mielasis.

– Man svarbu. Aš tavo vyras.

– Mama man pasakė, kas ji, tą pačią dieną, kai ji atėjo, – atsakė Šaila. – Ją tiesiog šiurpas krėtė.

– Tai kuo vardu ta ponia? – nenusileidau.

Šaila pabučiavo, tada nusisuko ir užmigo.

Tik po daugelio metų suvesiu visus galus ir suprasiu, kad Šaila regėjo monetų ponią.

Trisdešimtas skyrius

Kaskart eidamas prie Šailos durų, virpėdavau. Neradau paguodos, jausmo, kad grįžau namo, kai atvedžiau dukrą į namus, kur jos motina leido vaikystės dienas ir išaugo į gražiausią šio miesto savižudę. Tarp manęs ir Foksų gulėjo jos lavonas, ir, regis, nieko negalėjome su juo padaryti. Susitikdavome trumpai, bet nuoširdžiai. Tryk~~šte trykštan~~tis Lėjos gyvenimo džiaugsmas ir gerumas mus sujungė į aljansą, kuris mums visiems atrodė verta mano sugrįžimo į Voterfordą pasekmė. Kadangi Lėjai reikėjo, kad mylėtume kits kitą, kaip įmanydami ir stengėmės. Mudu su Ruta kalbėdavomės dalykiškai ir draugiškai, o su Džordžu stengėmės nesipainioti kits kitam po kojomis ir elgėmės taip, tarsi be žodžių būtume sutarę laikyti panieką užgniaužtą. Iš tokio mandagumo mūsų priešiškumas atrodė ne toks aršus.

Rutos namai visada liks Europos lopinėlis, pasiklydęs haliucinacijų temdomose jos dienose. Foksai tėvynės ilgesio naštą nešėsi lagaminais ir valizomis. Naujoji šalis sugebėjo paversti amerikietėmis Foksų dukras, tačiau tėvų nė pirštu nepalytėjo. Anglų kalba klupo jiems ant liežuvių, tokia atsitiktinė ir netiksli, bet tokia liaudiška ir nesuteikianti imigrantui jokio meistriškumo jausmo. Džordžui anglų kalba buvo ketvirta, o Rutai trečia. Džordžas Foksas vis dar sapnuodavo lenkiškai; Ruta – jidiš kalba; o tai, kad jie vis dar sapnuoja, abiems atrodė tikras stebuklas.

Per Spoleto festivalį Ruta paskambino man paklausti, ar leisčiau jos vyrui nusivesti Lėją į kamerinės muzikos koncertą Čarlstone. Man mielai sutikus, ji paklausė, ar neateičiau pas ją papietauti, nes ji sakė norinti kai ką su manim aptarti. Perpratęs oficialų mudviejų su Ruta bendravimo toną, supratau, kad Ruta ketina man papasakoti apie savo vaikystę Europoje per karą. Mudu susikūrėme sutrumpinimų šifrą, kad galėtume keistis informacija, pasakydami labai nedaug. Dėl Šailos stengėmės būti kits kitam švelnūs. Dėl Lėjos stengėmės rasti diplomatinių paliaubų priemonių, kad vieną dieną vėl galėtume kits kitą mylėti.

Lėja buvo saugi pokalbių tema, apie ją ir kalbėjomės dar ilgai po to, kai pamojome Lėjai ir Džordžui, besileidžiantiems į pusvalandžio kelionę mašina iš Foksų namų į Čarlstoną. Valgėme pietus prie balto pinto stalo, ji įpylė po taurę Kalifornijos *Chardonnay*. Miesto tolumoje sulojo šuva, ant nematomų pievelių dūzgė žoliapjovės. Ore tvyrojo vasaros kvapai, o vešliai žiedais apsipylusiame jazmino krūme zvimbė bitutės. Nykiausiame ir liūdniausiame Pietų miestelyje Ruta pradėjo pasakoti apie Lenkiją po vokiečių okupacijos. Ji kone visai praleido įžangą, tik prabilo tykiu balsu, kuris man atrodė lyg ne jos. Tik sykį pamėginau ją nutraukti, bet ji kilstelėjo ranką ir mane nutildė. Jai reikėjo papasakoti man įvykius, iš Lenkijos ją atvedusius į šią Voterfordo verandą – kaip žydaitės likimas galėjo būti toks sudėtingas, kad vieną popietę jai tektų pasakoti krikščioniui žentui, ką žinanti apie skriaudas, siaubą ir suirutę užsiliepsnojusiame pasaulyje, kataklizmų apverstame aukštyn kojomis. Pasakodama, kas jai nutikę, kaip netrukus supratau, Ruta man įteikė nepaprastai vertingą dovaną. Atskleisdama man savo istoriją, ji parodė trokštanti užverti duris į nusiaubtą praeitį. Dar niekas man nebuvo toks dosnus: Ruta man suteikė raktą į Šailos mirties paslaptį.

Ruta Foks užaugo Kronilovo miestelyje Lenkijoje, ji buvo ortodoksų rabino, vardu Efraimas Graubartas, dukra, šis daugelyje miestų garsėjo savo meile Talmudui. Jos mama buvo vardu Hana Šem-Tov. Jos senelis buvo pirklys, prekiavęs degtine ir brendžiu, šiurkštus, triukšmingas žmogus, apie viską turįs savo nuomonę. Rutos močiutė buvo vardu Marta, dievobaiminga moteris, mylima ir žydų, ir krikščionių.

Rutos vaikystė buvo laiminga ir rami, kol ji sulaukė trylikos, ir prasidėjo karas. Jį prisiminė tarsi visą pasaulį apėmusį gaisrą nuo bombų, numestų ant miesto, ir kelių, netrukus paplūdusių persigandusiais pabėgėliais.

Po pirmosios bombardavimo dienos Ruta su šeima miegojo, uosdami šviežią apdegusios arklienos kvapą. Jos senelis, Mošė Šem-Tovas, ginčijosi su tėvu rabinu, kad reikią bėgti Rusijos sienos link, kur Mošė turįs bičiulių, pervesiančių per sieną. Bet Efraimas Graubartas rūpinosi savo tikinčiaisiais ir kaip rabinas niekada nesijautė toks reikalingas ir branginamas vargšų žydų, susibūrusių į jo sinagogą. Kadangi dukra nesutiko palikti vyro, o žmona nesutiko palikti vienturtės dukros, Mošė taip ir nepabėgo sienos link, nors atėjusiomis siaubo dienomis troškimas sprukti jo neapleido. Lenkijos armija jau buvo nugalėta, ir vokiečiai atsigręžė prieš žydus, pačius silpniausius piliečius. Kronilovą užėmę vokiečiai, regėjos, viską mato ir yra nenugalimi.

Nuo pirmosios bombardavimo ir apšaudymo dienos Rutos mama ėmė siūti dukroms drabužius. Prieš pabaigdama naujas suknutes Rutai ir jos sesytei Toniai, Hana nuėjo pas tėvą ir be galo jį nustebino, kai paprašė visų pinigų, kuriuos jis

ketinęs jai palikti mirdamas. Priblokštas Mošė ėmė rūsčiai kamantinėti dukrą. Bet Hana iš tėvo paveldėjo gudrumą ir savisaugos jausmą. Ji klausėsi, kaip Kronilovo žydai aptarinėja nacius ir Adolfo Hitlerio iškilimą, ji žinojo, kad tie, kas liks mieste, ilgai neišgyvens. Rutai pasakojant, leidausi vedamas jos balso.

– Mano mama vokiečių atėjimui ruošėsi siūdama. Ji pasirengė, siūdama suknutes man ir sesytei. Mano senelis Mošė nieko negalėjo atsakyti vienturtei dukrai, o kai ji paaiškino privalanti likti su vyru rabinu, pasakė sugalvojusi planą, kaip pasprukti jos vaikams. Taigi Mošė davė jai šešiolika aukso monetų, kurias saugojo vienoje knygoje, aukso monetų su caro Nikolajaus II atvaizdu. Ji paima monetas ir aptraukia jas audiniu, ir paverčia sagomis, aštuoniomis mano naujai suknutei ir aštuoniomis mano sesytės.

Kai ji baigia suknutes, vokiečiai jau spėja įvesti laikiną valdžią palaužtame, suparalyžiuotame miestelyje ir linksminasi, žemindami jų bijančius miestiečius. Vien dėl pramogos jie palaužia beginklių žmonių dvasią. Jie durklais varsto žydus chasidus, nes negali pakęsti keistos jų išvaizdos. Jie su malonumu klausosi, kaip dievobaimingiausi žmonės meldžia pasigailėti kareiviams vos suprantama vokiečių kalba.

Per šūvius ir kančias mano mama visą laiką eina į gatvę padėti sužeistiesiems ir vieną dieną parsiveda namo lenkų berniuką, sunkiai sužeistą, kareiviams ėmus šaudyti į minią. Jis vardu Stefanas, mano mama jį slaugo tarsi savo sūnų. Kelias dienas atrodo, kad Stefanas neišgyvens, bet mama neleidžia jam mirti, maitina jį ir prižiūri. Mama Hana visada šitaip, jai nesvarbu, kas žydas, kas pagonis, jei tik jam skauda ir reikia pagalbos. Jis ilgai guli be sąmonės, kliedi ir nė nesupranta tebesąs šiame pasaulyje. Galiausiai jis ima sveikti. Jis – kaimietis iš Kronilovo apylinkių, o kai sustiprėja tiek, kad gali keliauti, mama perduoda žinią skardininkui, vardu Fišmanas, keliaujančiam po kaimus. Fišmanas pasako Stefano motinai, kad jos sūnus sveiksta pas rabiną. Kai Stefano motina Kristina atvyksta pas mus ir randa sūnų gyvą, ji baisiausiai apsidžiaugia ir be galo dėkoja, puola ant kelių ir dėkinga bučiuoja mano motinai rankas.

Karas nesibaigia, Lenkijos žydų padėtis vis blogėja. Naciai prie savo vado Landau štabo pastato kartuves ir pasimėgaudami karia žydus, kuriuos pagauna vagiant duoną ar mėginant nelegaliai išvežti vertingų daiktų. Sudaromi getai, ir visi žydai suvaromi į juos, blogiausioje ir skurdžiausioje miesto dalyje, kur neįsivaizduojamai purvina ir užterštas vanduo. Kai baigiasi pirmoji žiema, beveik nebelieka maisto, ir žmonės išgabenami į koncentracijos stovyklas, o šeimos beviltiškai stengiasi išsilaikyti sykiu. Kasdien gatvėse žudomi žydai vien už tai, kad jie žydai.

Mano mama turėjo gerą draugę krikščionę, dar nuo vaikystės, tada jos gyveno kaimynystėje. Ta mergaitė, vardu Marija, visą vaikystę neturėjo mamos, nes ši mirė nuo gripo. Paskui Marijos tėvas veda našlę su penkiais vaikais, ir kadangi reikia penėti tiek burnų, Marija atiduodama į vienuolyną, kur tampa vienuole. Jos vienuoliškas vardas – sesuo Paulina, ir kelissyk per metus ji rašo mano motinai, pasakodama savo naujienas ir prašydama atsakyti. Savo laiškuose Marija visada sako, kad jei gali mano motinai kuo nors padėti, padarysianti, ką galėsianti, nors neturinti pinigų, tik maldas ir savo Dievą. Taigi mano mama ne tik įsiuva į mano suknelę caro Nikolajaus II monetas, paverstas sagomis, bet ir adresą vienuolyno Varšuvoje, kur gyvena sesuo Paulina. Ji paslepia jį viduje, netoli padurkų, bet užrašo aiškiai, kad jei kada atsidurtume Varšuvoje, galėtume susirasti seserį Pauliną. Be to, ji priverčia mus išmokti adresą mintinai ir kasdien patikrina, kaip mokyklos užduotis.

O paskui, po kurio laiko, dar neprašvitus miestas nubunda nuo šūksnių: „Lauk, žydai. Lauk iš savo namų, paršai. Kirminai. *Juden. Juden.*" Tu neįsivaizduoji, kaip skamba žodis „žydas" iš tavęs nekenčiančių lūpų. Vokiečiai tarė „*Juden*" kaip baisiausią keiksmažodį.

Jie liepė visiems žydams išsirikiuoti aikštėje atrankai. Pamatęs, kiek atvyko sunkvežimių, mano senelis suprato, kad atrinkta bus labai daug, ir neabejojo, kad šįsyk išveš ir mūsų šeimą. Slapta nuo mūsų senelis parengė mums slėptuvę kaimynų palėpėje. Žydams patraukus gatvėmis, senelis liepia mums pro užpakalines duris eiti lauk ir tyliai sekti paskui jį užpakaliniais laiptais į slėptuvę palėpėje, kurią įrengė jie su bičiuliu. Už tai jie brangiai sumokėjo, nes vieta nepastebima ir pasiekiama tik kopėčiomis. Ten pilna maisto iš juodosios rinkos. Jie kartu nustato griežtas taisykles, kiek kurios šeimos narių bus išgelbėta.

Naciai surenka visus geto žydus, o mes – dvi šeimos – lipame kopėčiomis ten, kur saugu. Palėpė ankšta ir nevėdinama, girdime žiaurius vokiečių šūksnius ir žema pavara iš aikštės važiuojančius sunkvežimius, pilnus žydų. Mano močiutė taip bijo, kad net dreba, slėpdama veidą mano sesers plaukuose. Visi bijo, bet visi tyli. Bet koks garselis gali prišaukti mirtį.

Netrukus išgirstame, kaip vokiečiai naršo pastatus, ieškodami pasislėpusių žmonių. Tolumoje girdėti šūksniai, paskui kulkosvaidžio šūvis. Mano tėvo, rabino, veido išraiška tokia, kad žinau, jog jis susikaupęs meldžiasi, jis nebe šiame pasaulyje. Bet mes, likusieji, esame šičia, ir mūsų baimę kone gali užčiuopti.

Pirmame aukšte po mumis išgirstame, kaip vokiečiai pradeda naršyti mūsų pastatą, tą, kuriame slepiamės. Niekas nedrįsta nė atsidusti. Paskui, kai jie prieina prie laiptų pirmame aukšte, pravirksta vyriausios Smitbergo dukters kūdikis.

Pastebiu, kaip Smitbergo dukra susižvalgo su vyru. Smitbergas susižvalgo su žmona. Mano močiutė klausosi kūdikio, apimta nevilties. Kai ji išgirsta, kaip vokiečiai kopia laiptais, taria: „Pražudei mus visus, mano vyre." Motina uždengia kūdikio burnytę ranka, bet tas nepadeda. Kūdikis supyksta, o kaip kitaip. Ji pasiūlo krūtį, bet kūdikis jos nežinda. Jis verkia vis garsiau, kol jos vyras paima kūdikį ir ranka uždengia jam burnytę. Jis užspaudžia vaikeliui šnerves. Burnelę uždengia delnu. Vaikelis nutyla. Jo oda pamėlsta. Niekas neprataria nė žodžio, ir vaikelis miršta mums visiems prieš akis, o vokiečiai naršo antrąjį aukštą. Kažką randa pasislėpusį, nes išgirstame skubiai sutratant kulkosvaidį. Išgirstame ir kai ką daug baisesnio. Išgirstame lojant šunį. Po akimirkos vokiečiai jau po mumis, ir šuo loja vis nirčiau, įtūžęs lėkdamas mūsų slėptuvės link.

Jie išvilko mus iš slėptuvės, bet kilo toks klyksmas, kad nieko nepamenu, tik kaip vokiečiai nugriovė mano senelį ant grindų šautuvo buože. Pribėgu prie senelio ir puolu jam į glėbį, mėgindama apginti nuo kitų smūgių. Mama garsiai šaukia mane vardu. Mano vardas buvo paskutinis jos ištartas žodis. Kareivis paleido kulką jai į galvą. Man prieš akis žybteli didžiulis peilis, ir senelio gerklė paplūsta kraujais ir jie trykšta ant tolimosios sienos. Šuo drasko Smitbergo genitalijas, o šis mėgina gintis. Paskui du kareiviai paima mano seserį ir kitas mergaites, taip pat ir mane, ir nusiveda laiptais žemyn, kur visas išprievartauja. Mano seserį prievartauja greta manęs. Baigęs kareivis išsitraukia peilį ir perpjauna jai gerklę. Kitas mergaites nušauna ir palieka.

Mane prievartaujantis kareivėlis labai jaunas. Vokiečių vaikinas išsigandusiomis akimis. Baigęs jis žiūri į mane. Mes vieni kambaryje, pilname negyvų mergaičių. Jis nuplėšė man apatinius ir baigęs negalėjo į mane žiūrėti. Jis užsisega kelnes ir nusibraukia dulkes nuo uniformos. Jis pakelia šautuvą mane nušauti. Paskui nuleidžia. Jis prideda pirštą prie lūpų, rodydamas man tylėti. Pasilenkia ir, ranka pasėmęs mano sesers kraujo, ištepa juo mano veidą. Jam terliojant, jaučiu, kad sesers kraujas dar šiltas. Tada jis paleidžia kulką į negyvą mano seserį ir parodo man apsimesti mirusia. Guliu, kol išvažiuoja visi sunkvežimiai, ir viskas aplink nurimsta. Atsikeliu ir einu prie kanalizacijos angos, vedančios į upę. Dabar nieko nebebijau. It numirėlė brendu per purvą gatvėse, o pasiekusi upę, laukiu, kol sutems. Kai sutemsta, einu kuo toliau nuo miesto. Išsimaudau. Nusiplaunu kraują ir purvą, ir tą vokiečių vaikiną manyje. Paskui grįžtu iki paskutinio miesto tilto ir, kai niekas nemato, pereinu juo. Einu patamsyje po žvaigždėmis ir ieškau ūkio, kur gyvena sužeistas lenkas Stefanas su mama Kristina. Išgirstu mamos balsą, sakantį: „Susiieškok Kristiną. Susiieškok Stefaną. Jie kurį laiką tave priglaus. Bet jie labai neturtingi. Negali ilgai pas juos pasilikti. Kiti lenkai išduos tave vokiečiams. Vokiečiai ateis ir tave nužudys."

Juoda bežvaigždė naktis, juodas kelias, nieko nematyti, bet aš einu. Svajoju apie juos eidama, meldžiuosi už juos eidama pas Stefaną ir Kristiną.

Rytą sustoju prie nedidelio ūkelio ir žiūriu, kaip iš daržinės išeina vyriškis, rūkydamas cigaretę. Tikiuosi, kad jis parodys man kelią pas Stefaną. Pažvelgiu į jo veidą, bet juo nepasitikiu. Todėl einu toliau, vis slapstydamasi, kol prieinu kitą ūkį. Čia pamatau mergaitę, truputį vyresnę už mane. Laukuose matau vyrus, bet jie toli. Išalkusi prieinu ir pašaukiu ją. Ji nustemba, bet prieina prie manęs ir žiūri taip, tarsi kažkas būtų negerai. Mano koja varva kraujas, nedaug, nuo to, kas nutiko vakar. Ji pakviečia mane vidun, pas mamą ir du broliukus. Aš paklausiu apie Stefaną ir Kristiną, ir mama pasako dukrai, kad aš žydė, mane reikią vesti ten, iš kur aš ir atėjusi.

Tad išeiname. Bet lenkė mergaitė nusiveda mane į daržinę ir duoda vištos kiaušinį. Tada ji ima mane už rankos ir veda per laukus. Einant pro ūkininkus, ji jiems pamoja ir liepia man moti, tarsi viskas būtų kaip visada. Nors nė žodžio nepasakė, žinau, kad ji mane veda pas Kristiną. Prieiname upelį, ir ji liepia man nusiplauti koją. Man atrodo, kad eiti labai toli, bet tik todėl, kad aš alkana. Ateiname pas Kristiną ir Stefaną, ir jie apsidžiaugia, mane pamatę. Prieš mergaitei išeinant, aš nueinu į kambarį ir išraunu sagą. Išeinančią aš ją palydžiu ir padėkoju. Pirmoji aukso moneta tenka jai. Pirmoji penkių rublių moneta su caro Nikolajaus II atvaizdu.

Aš keliu pavojų Kristinai ir Stefanui. Jie paslepia mane tvarte virš kiaulių. Kiaulės taip dvokia, kad net vokiečių šunys neužuos mažos žydaitės. Abu mane įspėja, kad Kristinos vyras nekenčia žydų ir jam apie slėptuvę sakyti nevalia. Suprantu, bet pasakau jiems, kad nemačiau, kaip nužudė mano tėvą, todėl norėčiau jį susirasti ir būti su juo, kad ir kas nutiktų. Kristina ir Stefanas keistai susižvalgo, ir mama liepia Stefanui parodyti man, tik atsargiai.

Jie duoda man pietus, paskui Stefanas mane nuveda toli per laukus ir į kalnelį, kur auga daug medžių. Mums dar nepriėjus tų medžių, girdžiu šūvius. Stefanas man liepia būti atsargiai, tylėti, reikia slėptis, nes vokiečiai mus nužudys. Toli slėnyje matau, kaip iš sunkvežimių lipa daugybė žydų. Iškastos didžiulės duobės, ir vokiečiai verčia vargšus žydus nusirengti ir visus surikiuoja prie griovio. Vaikučiai verkia, įsikibę motinoms už rankų. Senutės. Senukai. Kūdikiai. Visi krenta į tą didžiulę duobę. Paskui kiti kaliniai ant nužudytų kūnų pila kalkes ir kasa žemes. Nušauta tiek daug žmonių, kad net nesuskaitytum. Dairausi savo tėvo, bet kurgi rasi tėvą tokioje minioje, o mes taip toli, kad jie visi atrodo kaip skruzdės. Galiausiai nusigręžiu ir raudu, kol baigiasi ašaros. Man trylika metų. Stefanas viską mato, o aš raudu, kol nusileidžia saulė ir sunkvežimiai nuvažiuoja.

Kai Stefanas pasuka namų link, aš neinu. Aš išlendu iš slėptuvės ir nubėgu nuo kalno. Bėgu ir bėgu, atrodo, begalę mylių. Iš pradžių Stefanas mėgina mane sulaikyti, paskui supranta ir tik bėga paskui. Jis žino, kad tik noriu pažiūrėti, ar kur nors tame lauke neliko gyvas mano tėvas. Mėnuo – ne pilnatis, bet beveik, aš atbėgu į skerdynių lauką. Dvokia krauju, kalkėmis ir dar išmatomis. Kažką girdžiu, bet nežinau ką. Einu per lauką ir jaučiu už savęs Stefaną kaip kokį angelą, Dievo pasiuntinį, saugantį mane ir globojantį. Imu šaukti tėvą. Šaukiu visų šeimos narių vardus, eidama per šviežiai sukastą žemę. Kažką girdžiu. Tada pajuntu, kad žemė po manim juda. Išgirstu po žeme klykiančius žydus. Jie burnomis randa oro kišenę ir meldžia padėti, kol nesibaigė oras. Visur po manim gyvieji raitosi skausmuose, o man per juos vaikštant, juda sukasta žemė. Siaubas, kiekvienas mano žingsnis – per dar nemirusį žmogų. Nuo mano judesių ir jie sukrunta. Šaukiu tėvą, klupčiodama per tuos pusgyvius žydus, savo kaimynus iš Kronilovo. Galiausiai Stefanas parveda mane į slėptuvę ir kasdien mane maitina, kol vieną dieną tėvas jį paseka ir mane suranda.

Tėvas galingas, stiprus vyras, jis baisiai pyksta ant Kristinos ir Stefano. Kaip jie drįsta jo ūkyje slėpti žydę, o jis nieko nežino? Abu jam pasakoja, kaip mano mama išgelbėjo Stefanui gyvybę, bet šitas žmogus bejausmis. Jis sako nužudysiąs žydę ir sušersiąs ją kiaulėms, jei kitą dieną dar ją čia rasiąs. Tą vakarą jie išveda mane į mišką ir ten paslepia. Paskui vieną rytą Kristina man sako, kad jos brolis nuveš mane pas seserį Pauliną. Jos brolis Jozefas veža vežimą karvių odų į turgų Varšuvoje, jis paslėps mane tarp odų. Prieš išvykdama, duodu Kristinai ir Stefanui po monetą, dėkodama už išgelbėtą gyvybę, o Jozefui pasakau adresą, kurį mano mama įsiuvo į suknelę – ten vienuolyne gyvena sesuo Paulina.

Kelias dienas guliu po karvių odomis. Mus dažnai stabdo vokiečių patruliai, bet Jozefas veža pilną vežimą odų vokiečių kareivių batams siūti, tai viskas gerai. Naktį pasiekiame Varšuvos senamiestį, aš dar niekada nesu mačiusi tokio didelio ir gražaus miesto. Pervažiuojame per Vyslos upę, ir Jozefas man sako, kad tai pati didžiausia upė pasaulyje. Upė atrodo labai toli apačioje. Jis rodo savo mėgiamas miesto vietas. Jis labai didžiuojasi, būdamas lenkas, todėl kai pravažiuojame pro vokiečius, Jozefas kilsteli prieš juos skrybėlę, o paskui murma, kad kurstytų katilą pragare, kur jų sielos virtų visą amžinybę. Jis linksmuolis ir man labai geras.

Pagaliau atvažiuojame į reikalingą gatvę. Jozefas prieina prie durų ir pabeldžia bronziniu belstuku. Jis mirkteli man.

Duris atidaro sena vienuolė, ir jie su Jozefu kalbasi. Jis parodo ranka į vežimą, o vienuolė neigiamai papurto galvą. Jie kalba garsiau, ir vienuolė nueina. Tada prie durų prieina kita sesuo ir ginčijasi su Jozefu. Nieko gero. Jis užsispyrėlis, atvažiavo pasikalbėti su viena seseria ir niekur neis, kol jos neprisikvies. Galiau-

siai prie durų prieina sesuo ir klausosi Jozefo. Jau žinau, kad šįsyk bus kitaip, nes ji išeina iš šešėlio ir prieina prie manęs, klausydamasi, kaip Jozefas aiškina, ko mes atvažiavom. „Čia Hanos dukrytė, taip?" - sako ji man, o aš linkteliu, supratusi, kad čia Paulina. Atsisveikindama pabučiuoju Jozefą į abu skruostus ir slapčia įkišu jam į kišenę mamos monetą. Stengiuosi, kad jis ją rastų tik vėliau, nes manau, kad dovanos jis nepriimtų.

Paulina mane nusiveda pas motinėlę, kuri leidžia man pasilikti, bet vienai vienuolei toks sprendimas nepatinka. Ji vardu Magdalena, ji sako, kad jei vienuolyne pasiliks žydė, naciai nukankins, išžudys ir išprievartaus visas seseris ir išniekins Švenčiausiąjį Sakramentą. Sesuo sako, kad žydei ne vieta vienuolyne, kur meldžiamasi ir sunkiai dirbama. Bet kitos vienuolės tos Magdalenos neklauso.

Tada Paulina netikėtai sako, kad aš jai sakiusi norinti pasiruošti atsiversti į katalikybę. Motinėlė klausia, ar tikrai, ir aš sakau, kad taip. Paskui Paulina sako, kad jeigu aš tapsiu katalike, galbūt netgi norėsiu tapti vienuole. Aš ir vėl patvirtinu, nes matau, kad Magdalena žydų nekenčia taip pat, kaip ir naciai. Linksiu galva ir šypsausi motinėlei, ir sakau jai, kad labai norėčiau tapti vienuole.

Tą naktį papasakoju Paulinai apie savo šeimą, apie mamą. Ji graudžiai verkia, nes mylėjo mano mamą. Paulina iškart nukerpa man plaukus labai trumpai ir apvelka novicijos uniforma. Mėnesį gyvenu jos kambarėlyje, o ji dieną naktį mane moko maldų ir katekizmo. Visą dieną mokausi, o Paulina sako, kad tie mokslai išgelbės man gyvybę. Ji moko mane žegnotis, priklaupti prieš altorių, įeinant į koplyčią, apsišlakstyti švęstu vandeniu. Ji sako: „Ruta, jei tave pagautų vokiečiai, šitaip galbūt išsigelbėsi." Kasryt einu su ja į Mišias ir atidžiai stebiu kiekvieną jos judesį. Kai ji atsistoja, ir aš atsistoju. Kai ji atsiklaupia, ir aš atsiklaupiu. Kalbu lotyniškas maldas, išmokstu rožinį ir kuo daugiau maldų ir visą laiką meldžiuosi.

Vienuolyne gyvenu dvejus metus. Kasdien priimu Komuniją, giedu giesmes, einu išpažinties. Bet turiu paslaptį nuo visų. Atvykusi į vienuolyną, tebeturėjau suknutę su aukso monetomis sagose, kurią Magdalena man liepė atiduoti vargšams. Negaliu atiduoti šitos suknutės, nes jei kas nors nutiktų, man gali jos prireikti. Todėl vieną naktį, kai visos miega, nunešu ją į bažnyčią, sujungtą su vienuolynu, ir susirandu šoninį altorių bažnyčios gilumoje, kur stovi Mergelės Marijos skulptūra. Po skulptūra yra kiaurymė, ten ir paslepiu suknutę su monetomis.

Kasdien ateinu kalbėti rožinio prie šitos Marijos skulptūros. Tą pastebi Paulina ir motinėlė, jos mano, kad ypatingai garbinu Palaimintąją Mergelę, tam jos pritaria ir skatina mane. Ne visada galiu paliesti suknutę, bet kartais pavyksta, jei nieko šalia nėra, nes žinau, kad tą audinį kadaise lietė mano mama, kad kiekvieną

dygsnį įsiuvo ta moteris, kurią mylėjau ir kurios daugiau nebepamatysiu. Kai meldžiuosi šitai Marijai, dažniausiai randu paguodą. Meldžiuosi jai kaip viena žydaitė kitai. Sakau: „Marija, tu žydaitė, ir aš žydaitė, tu išauklėjai savo sūnų, kad gyventų pagal žydų įstatymus, kaip ir aš. Prašau tavo pagalbos kaip žydaitė, Marija. Meldžiu, padėk man tai ištverti. Jei kas nors iš mano šeimos liko gyvas, padėk jiems ir saugok juos. Aš vis dar dievobaiminga žydė ir tokia liksiu, nes kitokia būti negaliu. Kaip ir tu kadaise buvai. Prašau tavo ir tavo sūnaus globos. Pasakyk jam, kad aš – tik vargšė žydų mergaitė, kaip ir tu kadaise buvai. Kaip ir jis buvo Nazarete, kai tebuvo vargšo dailidės sūnus. Prašau, saugok mane ir seserį Pauliną ir visas geras seseris. Jei bausi seserį Magdaleną, man nerūpi, nes ji baisi antisemitė, man sakė, kad ji gavo puolusios moters vardą."

Vieną vakarą po paskutinių pamaldų bažnyčioje meldžiausi Marijai, kai pajutau mane nukrečiant kažkokį šaltį, kažkokį blogį. Skubiai užbaigiau maldą ir atsistoju eiti į savo kambarėlį, kai koridoriuje į vienuolyną pasigirsta triukšmas.

Pamatau seserį Reginą ir seserį Pauliną sukryžiuotomis rankomis taip, kad nematyti plaštakų, jos eina į bažnyčią. Paskui jas ateina SS karininkas. Jis lieknas, neaukštas žmogutis. Jo uniforma man kelia tokį siaubą, kad kaip šiandien prisimenu. Jo veidas bekraujis ir arogantiškas. Sustoju ir paklusniau nulenkiu galvą prieš motinėlę.

– *Jude*? – paklausia manęs vokietis.

– Ne, – papurčiau galvą.

– Meluoji, kaip visi žydai, – atsakė jis.

– Ji mūsiškė, – tarė sesuo Paulina. – Aš jos mamą pažįstu nuo vaikystės. Mus krikštijo toje pačioje bažnyčioje. Mudvi su jos mama kartu ruošėmės Sutvirtinimui.

– Lenkai tokie pat melagiai, kaip ir žydai.

– Prašėte parodyti mergaitę, – tarė sesuo Regina. – Pamatėte, ji teisėta mūsų ordino narė.

– Mes gavome pranešimą, kad jūs slapstote žydaitę, – pasakė vyriškis. – Konkrečiai buvo paminėta šita mergaitė.

– Ji katalikė, – pasakė Paulina.

– Ar prisiektumėt, kad ji ir katalikė nuo gimimo? – paklausė esesininkas.

– Prisiekčiau, – atsakė sesuo Paulina.

– Už vieną išgelbėtą žydą degsite pragare visą amžinybę, – pasakė vyriškis.

– Mielai degčiau pragare, – atsakė vienuolė, – už bet kokią išgelbėtą gyvybę.

– Aš nebetikiu Dievu ir pasakomis, – pasakė vokietis.

– Bet tikite Hitleriu, – pastebėjo sesuo Paulina.

– Tikiu šviesia Vokietijos ateitimi, – atsakė jis, vos tramdydamas balsą ir pyktį.

Sesuo Regina tarė:

– Žydų čia nėra. Jums čia nėra ką veikti.

– Ar ilgai mokėt šitą žydę? – paklausė, dabar jis eina ratu aplink mane, stebėdamas, uostinėdamas orą, tarsi mane galėtų išduoti koks nors kvapas. Turbūt dar niekada gyvenime taip nebijojau. Ausyse girdžiu ūžiant savo pačios kraują.

Tada jis man tarė:

– Kadaise Berlyne studijavau kunigų seminarijoje. Kuris angelas pasirodė Marijai pranešti, kad ji taps Dievo motina?

Esesininkas nusišypso seserims ir žiūri į mane.

– Mergelei pasirodė angelas Gabrielius, – atsakau ir matau, kaip Paulina nusišypso vokiečiui už nugaros.

– Kaip katalikai vadina šį įvykį?

– Apreiškimu Marijai, *Herr*, – sakau.

Jis liepia man kalbėti rožinio maldas, aš sklandžiai jas sukalbu. Vokietis liepia išvardyti dvylika Kristaus apaštalų, o aš prisimenu tik vienuolika. Giedu jam lotynišką giesmę „O Salutaris Hostia", šlovindama Švenčiausiąjį Sakramentą. Pasakau Atgailos aktą ir visus žodžius, kuriuos sakau kunigui klausykloje.

Man taip gerai sekasi, kad šitas tikėjimo patikrinimas man net ima patikti. Jis užliūliuoja mane, kol pasijuntu saugiau... imu pasitikėti savimi. Jis pasidaro kone draugiškas, jo akys sušvelnėja, pamirštu, kad jis vokietis ir esesininkas. Susikaupusi atsakinėju į klausimus, kurie būtų sunkūs net ir katalikei mergaitei.

Tada jis netikėtai manęs klausia: „Kuo dirba tavo tėvas?"

Nepastebiu, kad jis to paklausė jidiš kalba. Nė nesusimąsčiusi išpyškinu: „Jis rabinas."

Vyriškiui už nugaros sesuo Regina persižegnoja, bet Paulina vis dar laiko rankas ir pirštus paslėpusi abito klostėse. Matyti tik jos mielas veidas, visas perbalęs. Vokietis labai patenkintas šypsosi. Jis mane apgavo, ir žinau, kad pražuvau ne tik pati, bet pražudžiau ir visas vienuolyno vienuoles ir novicijas.

– Nežinojome, kad šita mergaitė žydė, – pasakė sesuo Regina.

– Puikiai žinojot, sese, – atsakė esesininkas. – Aš vos ją pamatęs supratau. Žydiškos išvaizdos nepaslepia net vienuolės šydas.

– Ją čia atvežė katalikas, – pasakė Regina. – Jos tėvai nužudyti.

– Šiandien SS štabe jus įskundė vienuolė. Ji taip pat sakė, kad šios bažnyčios varpinėje slepiate trumpųjų bangų radiją, kuriuo naudojasi lenkų pasipriešinimas. Ar tiesa? Daugiau man nemeluokit.

– Tiesa. Mes vienuolės, bet taip pat ir lenkės, – atsakė Regina.

Vokietis paėmė mane už smakro ir privertė pažiūrėti jam į akis. „Regėjau mirštant daugelį žydų, todėl tas manęs nebejaudina. Tai kodėl turėčiau jaudintis, kad žydė liks gyva?"

– Kad rytoj to radijo nebebūtų, sesės, – pasakė vokietis. – Jus išdavusi vienuolė vardu Magdalena. Ji man pranešė apie žydę ir radiją.

– Radijo nebeliks, – atsakė Regina. – Ar galime pasilikti Rutą? Ji atsivertė, manome, kad gali tapti gera vienuole.

Pasisukęs eiti, jis tarė:

– Aš geras kareivis, bet dar geresnis vokietis. Melskitės už mane, sesės.

– Melsimės, – pažadėjo sesuo Regina.

– Melskis už mane, žyde, – šypsodamasis pasakė jis.

– Ir aš už jus melsiuosi, – atsakiau.

Klausėmės, kaip koridoriuje kaukši jo kulnai ir ilgą laiką tylėjome. Nuščiuvome iš baimės.

– Ką darysime su seseria Magdalena? – paklausė sesuo Paulina.

– Jai teks pabuvoti motinėlės namuose. Vienatvė išeis jai į naudą.

– O jei ji viską papasakos kitam vokiečiui... – pradėjo Paulina, bet Regina įspėjamai pakėlė ranką.

– Rytą radijo nebebus. Reikia įspėti tuos, ką priklauso.

– O tu pamiršk, kad moki jidiš kalbą, – pasakė sesuo Paulina.

– Atsiprašau, kad neišvardijau visų apaštalų, sese Paulina, – pasakiau.

– Pamiršai Judą, – atsakė Paulina. – Bet tikiuosi, kad Magdalena visada jį prisimins.

Tačiau lenkų pogrindyje jau buvo ieškoma žydaitės tokiu pat vardu, kaip mano, kurios motina buvo kilusi iš Kironitskos miestelio Ukrainoje, bet nukeliavusi per sieną į Lenkiją. Po dviejų mėnesių naktį į vienuolyną atėjo žmogus klausinėti manęs apie mano praeitį. Jis pasakė, kad Amerikos žydas, pavarde Rusofas, sumokėjo daug pinigų, kad išvežtų mane, kur saugu. Sakau jam, kad Amerikoje giminių neturiu. Bet Paulina mane nutildo, tas Rusofas pažįsta daug Amerikos politikų ir tikriausiai yra žymus ir įtakingas žmogus, kad turi ryšių taip giliai karo siaubiamoje Lenkijoje. Paulina paima iš žmogaus laišką ir labai nustebusi sako: „Dėkui Dievui, čia juk tavo dėdė Maksas. Jis tavo tėvo brolis.“ Ant kitos voko pusės užrašytas adresas: Maksas Rusofas, iki pareikalavimo, Voterfordas, Pietų Karolina. Iki šios akimirkos nė girdėjusi nesu apie tą Pietų Karoliną.

Praeina keletas mėnesių. Laikas keliauti, ir mano išvykimo proga laikomos šventinės Mišios. Po tų Mišių, naktį, pasiimu mamos siūtą suknutę. Vieną naktį manęs pasiimti ateina aukštas lenkas. Aš jau susiruošusi, visos vienuolės ir novicijos ateina su manim atsisveikinti. Nešuosi nedidelį lagaminą. Po sesers Paulinos pagalve jau pakišau aukso monetą. Apkabinu Reginą ir kitas vienuoles. Atsisveikinu su visomis novicijomis. Jos geros mergaitės, bet aš jų beveik nepažįstu. Po

karo sužinau kodėl. Beveik aštuoniasdešimt procentų jų – žydaitės, kaip ir aš, ir vienuolėms atrodo, kad bus saugiau, jeigu mes viena apie kitą nežinosim.

Galiausiai Paulina man sako „siostra“. Lenkiškai tai reiškia „sese“.

Pasakau jai, kad labai ją myliu, ir pavadinu „siostra“, išeidama į karo apsiaustą miestą paskui aukštąjį lenką.

Ilgai slapta keliauju pogrindyje, o vieną naktį mane įsodina į žvejų laivą, kur paslepia po deniu. Prieš palikdamas mane likimo valiai, lenkas atsisuka ir pabučiuoja mane į abu skruostus, linkėdamas sėkmės Amerikoje. Taip ir nesužinau jo vardo, nes tokiais laikais tą žinoti pavojinga. Bet jis sveikina mane ir sako – tų žodžių nepamiršiu, kol gyva būsiu – sako, „Tegyvuoja laisva Lenkija“.

Maksas Rusofas ir geroji jo šeima išpirko mane iš priešų nagų. Po kurio laiko išlipu iš laivo toje Pietų Karolinoje, o mane pasitinka šimtai nepažįstamų žmonių. Vienas iš jų žengia pirmyn. Maksas Rusofas, vadinamas Didžiuoju žydu. Už jo stovi žmona Estera. Jie, manęs nepažinodami, apkabina mane. Jie, nebūdami man giminės, užaugina mane kaip savo dukrą. Jie, nieko man neskolingi, grąžina man gyvenimą. Aš lieku netatuiruota, nepakliūvu į koncentracijos stovyklą. Neturiu tokio kartėlio, kaip mano vyras. Aš sužinau, kad pasaulyje yra daug gerų žmonių, o vargšei žydaitei pavyko juos rasti per siaubingą karą. Ir viskas. Baigiau. Buvo labai sunku tau visa tai papasakoti. Bet tokia mano istorija. Viskas, ką prisimenu.

Stojusioje tyloje paklausiau:

– Ar į Ameriką atvykote vilkėdama ta suknute, kur mama pasiuvo?

– Ne, – atsakė Ruta. – Buvau ją išaugusi. Bet atsivežiau ją. Kelionėje ji nešė man sėkmę.

– O kur ji dabar?

– Prie mano naktinio stalelio. Stalčiuje, – atsakė man Ruta.

– Kiek liko monetų, kai atvykote į Ameriką? Atrodo, taip daug kam jas išdalijote.

– Trys. Liko tik trys. Kai iš pradžių ją apsivilkau, suknutė buvo labai sunki. O kai atvykau į Ameriką, visai lengva, – pasakė ji.

– Šailos pakabutis... – paklausiau.

Ruta paėmė aukso grandinėlę ant kaklo ir ištraukė šviesoje spindintį pakabutį. Ji pasidarė jį iš vienos likusios penkių rublių monetos.

– Niekada jo nenusiimu. Niekada, – pasakė Ruta.

– Ir Šaila nenusiimdavo, – atsakiau. – Iki pat mirties.

– Trečiąjį nešioja mano dukra Marta. Ir ji niekada jo nenusiima.

– Monetų ponia? – paklausiau.

– Marijos skulptūra bažnyčioje, – atsakė Ruta. – Veltui papasakojau Šailai, kad šitą ponią laikau savo gelbėtoja. Ir pati taip galvoju. Čia meldžiuosi tai

poniai, kuri saugo monetas. Sakau Šailai, kad manau, jog toji Jėzaus Motina manęs pasigailėjo. Ji pamatė žydaitę, ir tikriausiai Marijai priminiau ją pačią jaunystėje.

– Manot, tai ji pasirodė Šailai? – paklausiau. – Kai ją apimdavo haliucinacijos.

– Manau, kad taip, Džekai, – atsakė Ruta. – Jei nebūčiau papasakojusi Šailai tos istorijos, galbūt mano dukra tebebūtų su mumis. Jau taip ilgai jaučiuosi lyg būčiau prisidėjusi prie Šailos žūties šituo pasakojimu.

– Nemanau, – atsakiau. – Jis visai gražus.

– Kodėl? Nesuprantu.

– Juk būtų gražu, jei Marija pasirodytų Šailai po visų karo siaubų. Būtų labai miela, Ruta. Žydė krikščionių Dievo Motina atsiprašo žydaitės už tai, kas nutiko jos tėvams per Lenkijos žydų nelaimes. Kaip būtų gražu iš Dievo Motinos pusės.

– Taip nebūna, – atsakė Ruta.

– Gaila, – atsakiau. – O turėtų.

– Netrukus ir mano vyras norės su tavim pasikalbėti, Džekai, – pasakė ji.

– Apie tą patį?

– Nesakė.

Tą vakarą, kai Lėja ir Džordžas grįžo iš Spoleto festivalio, mes vakarieniavome pas Foksus. Kadangi Lėja buvo pavargusi, leidau jai nakvoti pas senelius, pažadėjęs kitą rytą pasiimti. Ji užmigo, kai skaičiau jai pasaką, senojoje Šailos lovoje, apsupta minkštų žaisliukų ir meškučių, kuriuos mylėjo jos mama. Švelniai pabučiavau dukrelę į skruostą ir pagalvojau, koks įtūžis ir neviltis apimtų, jei į namą paplūstų kareiviai, nesibodį žudyti vaikų. Apačioje tyliai skambėjo Mocarto „Jupiterio simfonija“, ir tos muzikos garsai atviliojo mane pas Džordžą Foksą.

Muzikos kambaryje pirmajame aukšte radau Džordžą Foksą, klausantį muzikos, gurkšnojantį konjaką, užsisvajojusį. Net savo namuose, sėdėdamas ant nuosavų baldų, Džorždas atrodė išsigandęs ir palūžęs kaip puolęs angelas. Man prisiartinus, jis pašoko, ir tik tada supratau, kad kiekvienas prie Džordžo Fokso artėjantis nepažįstamas žmogus yra užsislaptinęs esesininkas. Norėjau savo uošviui pasakyti ką nors malonaus, iš esmės jį pakeisti, bet sustojau prieš jį, nerasdamas žodžių.

– Atrodai išblyškęs, Džekai, – pagaliau tarė Džordžas. – Išgerk su manim konjako.

– Ruta prarado visą savo šeimą. Seniai žinojau. Bet iš tikrųjų nieko apie tai nesupratau.

– Tai išklausei jos pasakojimą, – pasakė Džordžas Foksas, žvelgdamas tiesiai į mane. – Ruta mano, kad jis kaltas dėl Šailos mirties. Bet aš su ja nesutinku.

– Kodėl? – paklausiau.

– Nes manau, kad Šailą pražudė tai, kas Europoje nutiko man. O tos istorijos niekam nepasakojau, Džekai. Niekas negirdėjo, kas man nutiko, nes maniau, kad bet kas, tai išgirdęs, niekada nebegalės užmigti ar rasti ramybės. Žinai, ką supratau, Džekai? Supratau, kad nepapasakota istorija gali nužudyti. Manau, Šaila mirė dėl to, ko jai nepapasakojau, o ne dėl to, ką papasakojo Ruta. Maniau, teisingiausia bus tylėti apie tai, kas man nutiko. Nemaniau, kad mano nuodai, neapykanta ir gėda prasiverš ir apnuodys visa, ką myliu.

– Tamsa, – atsakiau. – Štai kas man ateina į galvą, kai girdžiu jūsų vardą.

– Ar galėčiau tau papasakoti, kas man nutiko, Džekai? – paklausė Džordžas Foksas, dabar jo akys nukrypo toli į upę ir žvaigždes. – Ar išklausytum? Ne šįvakar. Bet kada nors neilgai trukus.

– Ne, – atsakiau. – Nenoriu to girdėti. Jau Rutos pasakojimas gana mane sugraudino.

– Ne šiaip sau noriu tau pasipasakoti, Džekai, – tarė jis. – Mudu niekada kits kito nemėgom, Džekai. Tai – svarbiausia, kas yra tarp mūsų. Sutinki?

– Sutinku, – atsakiau.

– Bet Lėją auklėji žydiškai. To nesitikėjau.

– Tesiu pažadą Šailai.

– Bet Šaila mirė, – atsakė Džordžas.

– Man ji pakankamai gyva, kad tesėčiau tą pažadą, – atsakiau.

– Tai ar išgersi konjako?

– Taip, – atsakiau sėsdamas prieš senąjį savo priešą.

– Ar ateisi manęs išklausyti? – paklausė Džordžas, paskui pridūrė tai, ko niekada iš jo lūpų nebuvau girdėjęs. – Labai prašau.

Trisdešimt pirmas skyrius

Mėginau stebėti, kaip žemumos veikia Lėjos vaizduotę. Kadangi šios vietos jai buvo naujos, spėliojau, ar žemumos ją užkabins tokiais pat autentiškais stebuklais kaip mane. Abejojau, ar joms pakaks galios perdirbti mergaitę, užaugusią pasakiškame Romos šurmulyje ir sumaištyje, bet neįvertinau tykios Voterfordo įtaigos ištvermės, raumeningų spartinos ir azalijų, stirakų ir Judo medžių. Miestas visus įkalina, ir nė į galvą nešauna prašyti amnestijos ar laisvės už garbės žodį. Mačiau, kaip Voterfordas pažymėjo Lėją švelniais pirštų atspaudais, ir tikėjausi, kad pirštai ją griebs už širdies, o ne už gerklės.

Tačiau Lėjos likimą lėmė Oriono sala.

Įlanką už nuomojamo mūsų namo paverčiau žaidimų aikštele ir vadovėliu. Kai orai atšilo, vakarienei su žuvų galvomis ir vištų kakleliais prisigaudydavome krabų. Mokiau Lėją, kad Atlanto mėlynojo krabo mėsa – vienas nuostabiausių maisto karalijos skanėstų, netgi skanesnis už Meino omarus. Mes sykiu prigaudėme pilną vonią krabų ir darinėjome juos ant lauko stalo kieme, žvilganti balta mėsa kvepėjo jūros vandeniu. Išmokiau virti jūros krabų sriubą iš žuvies sultinio, kurį sėsdinome net kelias dienas. Man sultinys turi būti ne geras, o puikus. Kai sriuba atsibodo, išmokiau ją kepti krabų pyragėlius vien iš krabų mėsos, surištos miltais ir kiaušinių baltymais, pagardintos *Chablis*, kaparėliais, svogūnų laiškais ir kajeno pipirais. Negadinau krabų pyragėlių duonos trupiniais ar maltais džiūvėsėliais. Man skaniausias pats krabas. Lėjai perdaviau visas savo kaip virėjo nuostatas, o ji, kaip gabi mokinė, toms nuomonėms pritarė. Mudu kas vakarą sykiu gaminome valgyti, kartu kaupėme begalę prisiminimų, kuriuos branginsime visą gyvenimą.

Taip pat išmokiau Lėją tobulai kepti vištą, skrudinti maistą kaip pietiečiams ir italams, iškepti duoną, sumaišyti salotas, skrudinti ant grotelių, greičiau negu per penkias sekundes išlukštenti austrę, kepti skaniausius pasaulyje šokoladinius sausainius, žuvį pergamente su šviežiais česnakais, imbieru, baltuoju vynu ir sojos padažu ir kepti skanesnius sausainiukus negu Liusė. Būdamas virtuvėje, nebejusdavau pasaulio svorio ant savo pečių; maisto gaminimas man visada buvo aukštos klasės žaidimas, o mokyti dukrą gaminti pasakiškus skanėstus man kėlė malonų šiurpulį, niekada nepavargdavau dalytis šia dovana.

Kartais potvyniui atslūgus, nusivesdavau Lėją prie upeliūkščių kitoje salos pusėje ir mokydavau žuvauti tinklu. Nupirkau jai nedidelį tinklą ir išmokiau apsivynioti virve kairįjį riešą, išskleisti svarelių tempiamą tinklą rankose, o prieš metant sukąsti dantimis. Sakiau jai, kad tinklas skleidžiasi kaip platus valso šokėjos sijonas. Taip buvo galima neskubant, bet maloniai prisigaudyti krevečių vakarienei. O jauko taip prisigaudydavome labai greitai.

Parodžiau Lėjai, kad kiekviename sausumos ir vandens colyje vyksta skerdynės ir pasalos: visa, kas gyvena potvyniuose, yra medžiotojai. Net menkiausias karpiūkštis kaip barakuda tykoja uodų, mėlynųjų krabų ir moliuskų lervų.

Prisipildę jauko kibirus, kabinome juos ant meškerės kabliukų ir kylančiame potvynyje žvejojome jūrų ešerius, plekšnes ir avingalvius karosus.

– Bet kurį gyvūną galima valgyti, – pasakiau vieną rytą, kai Lėja ištraukė į krantą jūrų ešerį. – Jei prireiktų, šią žuvį gali valgyti ir žalią.

– Kad nereikia, – atsakė ji. – Ir niekada neprireiks.

– Iš kur žinai?

– Kai užaugsiu, būsiu tokia kaip tu, – atsakė ji. – Turėsiu kredito kortelių. Nusijuokiau.

– Paklausyk. Aš kalbu labai rimtai. Galima valgyti vabzdžius, vėžlių kiaušinius. Jei prireiks, gali valgyti logerhedą. Varles, meškėnus, oposumus. Baltymų pasaulis platus ir įvairus.

– Mane vien nuo tokių kalbų pykina, – pasakė ji.

– Niekada negali žinoti, ko gyvenime prireiks, – atsakiau.

Prieš tęsdamas valandžiukę susimąsčiau.

– Visiems gyvenime pasitaiko ko nors baisaus. Ko nors neįprasto. Mėginu tave išauklėti apsieiti su mažai. Visada budėti, pasiruošti netikėtumams. Nebus kada jiems rengtis. Visada jie užklups staiga. Kaip mano mama: vos išsiskyrė su netikša girtuokliu mano tėvu, ištekėjo už gero žmogaus, ir žiū, kur buvus, kur nebuvus, prisėlina leukemija. Jie užklumpa naktį, kai miegi, kai nesisaugai.

– Nevadink savo tėvo netikša, – subarė Lėja. – Taip negražu.

– Dar neregėjau vaiko, kuris priverstų mane pasijusti kaip nebrendylą.

– Tu negeras savo tėveliui, – atsakė ji, nežiūrėdama į mane. – Jūs visi jam negeri.

– Jis ir pats visą laiką girtas.

– Galbūt taip jau būna, kai esi vienišas.

– Pati nežinai, ką šneki.

– Per pietų pertrauką jis ateina į mokyklą, – pasakė Lėja. – Jis visada man geras ir niekada nebūna girtas. Jis labai mielas, tėveli, ir žinau, kad labai norėtų tau įtikti.

– Ir aš norėčiau, kad jis man įtiktų.

Lėja atsakė:

– Tai tavo pareiga. Jis tavo tėvelis.

– Kaip pradinukė, tu baisiai valdinga.

– Tu mane mokei su visais mandagiai elgtis, – atsakė ji.

– Norėčiau trupučiuką patikslinti, – pasakiau. – Būk mandagi su visais, išskyrus mano tėvą.

Lėja liūdnai papurtė galvą.

– Tu blogas sūnus. Visi mano dėdulės tokie. Išskyrus Džoną Hardiną. Jis tai visus myli.

– Džonas Hardinas nesiskaito, – pasakiau.

– Tu nesupranti Džono Hardino, – atsakė ji. – Ir savo tėvelio nesupranti.

– Žinai, dabar jau visai suįžūlėjai.

– Kodėl? Man patinka, kad suaugau. O tau ne? – paklausė ji.

– Visai ne. Tiesą sakant, aš norėčiau, kad visą likusį gyvenimą liktum būtent tokio amžiaus. Aš dievinu tave šią gyvenimo akimirką. Su tavim man dešimt kartų smagiau negu su bet kuriuo kitu žmogum pasaulyje. Tau gal atrodys keista,

bet tu man patinki labiau negu bet kuris kitas mano šioje žemėje sutiktas žmogus. Bet „patinki“ – negana. Turbūt reikėtų sakyti „aš tave dievinu, garbinu, einu dėl tavęs iš proto, kraustausi iš galvos...“ Ne, vis tiek nepakanka.

Nevalia nuvertinti gero mokytojo galių, bet ir prastas gali padaryti nemenką įtaką. Delija Seinjes daugiau kaip keturiasdešimt metų mokė Voterfordo devintokus Pietų Karolinos istorijos ir užgniaužė bet kokią savo mokinių vaizduotėje beužgimstančią aistrą istorijai. Bet kurią dėstomo dalyko temą ji sugebėdavo paversti mirtinai nuobodžia. Jos tekstas buvo sausas kaip logaritmų lentelė, o spigus monotoniškas balsas net ir nemigos kamuojamus gramzdindavo į snaudulį. Užmigti per ponios Seinjes istorijos pamoką miestelio paaugliams buvo beveik privaloma. Jos visą savaitę trukusi paskaita apie Čarlstono apsiaustį buvo tokia slogi, kad kai kurie mokiniai išėjo iš klasės, taip ir nesupratę, kad apsiaustis baigėsi.

Kone alpdama iš džiaugsmo, per pirmąsias 1962 metų pamokas ponia Seinjes savo klasei pranešė, kad jos studentų sąraše atsidūrė du žymiausių Pietų Karolinos istorijoje giminių palikuonys. Ji liepė Keipersui Midltonui ir Džordanui Eliotui atsistoti, kad visi galėtų pasigėrėti jų puikiu skoniu, pasirinkus gimti tokiose kilniose šeimose. Keipersas atsistojo labai išdidžiai. Jo veidas jau devintoje klasėje švytėjo taisyklingais bruožais. Bet Džordanas pakilo nenoromis ir sutrikęs naujoje aplinkoje, kur kiti vaikai nepatikliai nužvelgė jį kaip naujoką, keistai susijusį su kilmingaisiais.

Kitą dieną Džordaną išmetė iš klasės už tai, kad jis po kolonijiniu Pietų Karolinos žemėlapiu slėpė sukramtytą „Juicy Fruit“, kuriam ponia Seinjes garsėjo „alergija“. Ponia Seinjes paaiškino klasei, kad Džordanas – išdykėlis padauža, bet jis tiesiog neišvengiamai paklūsta genetikos dėsniams, nes ir kvailiui aišku (pylė ponia Seinjes vienu atsikvėpimu), kad nuo Motinos Anglijos atsiskirti sugebėtų tik tikri išdykėliai. O Keipersas ir Džordanas turėjo tris Pietų Karolinos giminaičius, pasirašiusius Nepriklausomybės deklaraciją. Deramai kukliai ji pridūrė, kad ji pati turinti tik *vieną* giminaitį deklaracijos signatarą.

– Ponas Midltonas ir ponas Eliotas kilę iš gerų, senų, žymių Pietų Karolinos giminių. Galbūt paklausite, ir koks gi skirtumas, bet patirtis rodo, kad didžiulis. Iš šių jaunuolių žandikaulio linijos matyti, kad jie kilę iš tokių vyrų ir moterų, kurie teisumą laikė vertesniu už blizgučius, teisingumą – už kerštą, o elegancija – už tuštybę ir pigų puošnumą. Kai bendraujate su Midltonu ar Eliotu, iš anksto žinote, kad jais galima pasitikėti. Jų būdas tvirtas. Jų kilmė be priekaištų. Gimdyk sūnus, Keipersai. Gimdyk sūnus, Džordanai. Neleiskite šioms puikioms Pietų Karolinos giminėms išmirti ir sudūlėti istorijos kapinėse. Šiemet skaitysime

žymių jūsų protėvių raštus ir veikalus, o įvertinę puikią savo kilmę, abu išeisite, aukštai iškėlę galvas. Kiekviena jūsų dukra reikš prarastą didžią pavardę ir kels sielvartą. Kiekvienas sūnus tą giminę pratęs.

Džordanui už nugaros Maikas apsimetė žiaugčiojąs ir sukuždėjo:

– Ei, giminės tęsėjau. Ar galėsi man duoti „Juicy Fruit“, kai išsivemsiu?

Džordanas padavė jam „Juicy Fruit“, paskui parodė didįjį pirštą. Po pamokos Maikas tarė:

– Iš mano pimpio linijos matyti, kad esu kilęs iš vieno žymiausių Aukštutinio Vestsaido ragelių kepėjų.

– Gimdyk sūnus, Maikai. Gimdyk sūnus, – džiugiai šūktelėjau aš.

– Jau verčiau žiūrėčiau, kaip pelija sportininko apatiniai, negu klausyčiausi jos balso, – pasakė Džordanas. Bet Keipersas ėmė ginti ponios Seinjes garbę – ir jos pedagogiką, ir pamokų turinį.

– Svarbu žinoti, iš kur esi kilęs, – pasakė Keipersas.

– Kodėl? – paklausiau. – Koks gi skirtumas? Amerikoje demokratija. Visi gauna tiek, kiek priklauso.

– Nesąmonė, – atsakė Džordanas. – Pusė šito miestelio – juodukai. Negi sakysi, kad odos spalva šitame kvailame krašte nieko nereiškia?

– Jų laikas dar neatėjo, – pranašavo Keipersas. – Jie to dar nenusipelnė.

– Kaip tu baisiai nusišneki, Keipersai, – tarė Džordanas. – Kalbi kaip koks šimtametis, o esi tik devintaklasis. Tiki viskuo, kuo ir tavo tėvai.

– Savo tėvus gerbiu labiau negu bet ką pasaulyje, – atsakė Keipersas. – Viskas, ką turiu, yra iš jų.

– Dar nemačiau tokio skysto vaikio, žmogau, – pasakė Džordanas, nužvelgdamas pusbrolį žvitriomis, dosniomis kaliforniečio akimis. – Tau pasisekė, kad gimei tokiame užkampyje. Vakarų pakrantėje nė savaitės neištemptum.

– Tu mane pavadinai liurbiu? – paklausė Keipersas.

– Daug blogiau, – atsakė Džordanas. – Tu liurbis kvadratu, žmogau. Tu vaikinas, kuris pajūryje vaikšto su kojinėmis.

– O gal aš tiesiog didžiuojuosi tuo, kas esu.

– O gal tu tiesiog šiknius pietietis, – atšovė Džordanas.

– Gimdyk sūnus, Keipersai. Gimdyk sūnus, Džordanai, – pasakiau, mėgindamas praskaidrinti nuotaiką.

Maikas tarė:

– Šitos pamokos man pravers rašant prisiminimus „Žydukas konfederacijoje“. Kaip manot, ar ponia Seinjes yra girdėjusi apie Eliso salą? Ji ranka pasiekiama nuo Plimuto uolos.

– Pietų Karolinos istorija, – Džordanas papurtė galvą. – Koks prieštaravimas. Aš apkeliavau visą pasaulį ir nė negirdėjau minint šitos valstijos. Visiškas užkampis, žmogau. Pati tikriausia valstija nevykėlė. Čia niekada nieko svarbaus neįvyko.

– Pietų Karolinos valstija pirmoji atsiskyrė nuo Sąjungos, – pasipiktino Keipersas. – Mes iššovėme Fort Samteryje ir pirmieji stojome į karą.

– O tada atėjo Šiaurė ir taip spyrė jums į uodegą, kad nulėkėt nuo Ričmondo iki Viksburgo.

– Bet ir mes jiems įkrėtėm. Mūsų generolai buvo puikūs, – atsakė Keipersas, žengdamas Džordano link sugniaužtais kumščiais.

– Niekada negirdėjau apie Li žygį į Niujorką, bet kartais girdi, kad Šermanas nužygiavo iki jūros. Aš su tėvu tyrinėjau Pilietinio karo mūšių laukus, Keipersai. Apie tai žinau daug daugiau negu tu.

– Tu netikras pietietis, – pareiškė Keipersas.

– Aš amerikietis, bičiuli, ir tuo didžiuojuosi.

– Tavo giminė atvyko į Niujorką tūkstantis septyni šimtai devintaisiais. O mano – tūkstantis septyni šimtai šeštaisiais. Kas gi tau nutiko? – paklausė Keipersas.

– O kada atvyko tavo giminė, Džekai? – maivydamasis paklausė Maikas.

– Tūkstantis devyni šimtai aštuntaisiais. Ar panašiai, – atsakiau kvatodamas, o Keipersas pamanė, kad juokiuosi iš jo. – O tavo, Maikai?

– Maniškiai – labai seniai, – atsakė Maikas. – Šiuose naujuose krantuose jie išsilaipino tais pačiais metais, kai Detroite buvo pristatytas „Edsel“.

– Gimdyk sūnus. Gimdyk sūnus, – sykiu pragydome mudu su Maiku, net apsikabinę iš juoko.

Kitą pamoką Delija Seinjes perskaitė skyrių iš 1859 m. Viljamo Elioto knygos „Karolinos pramogos sausumoje ir vandenyje“. Ji skaitė tokiu monotonišku balsu, kad priminė čiurlenantį klozetą. Pusė klasės miegojo, kita pusė svajojo, o Delija kaip įmanydama stengėsi įpūsti gyvybės visai neblogai Džordano prosenelio ir Keiperso prodėdės iš motinos pusės prozai. Delija skaitė pirmąjį skyrių, gražiausiąją knygos dalį, kadaise svaiginusią jankių žvejus, kurioje Jo Prakilnybė ponas Eliotas pasakoja apie didžiosios rėjos mantos, arba žuvies velnio, medžioklę Voterfordo įlankos vandenyse. Vien tik Delijos Seinjes monotonijos genijus galėjo dviejų tonų rėjos mantos didžiuliais juodais sparnais ir šikšnosparnio kūnu medžioklę paversti bespalviu pasakojimu, kurio žodžiai biro ant mokinių kaip miego milteliai. Ji sugebėdavo perskaityti „Lengvoji kavalerija puola“ tarsi servetėlių lankstymo instrukciją debiutančių vadovėlyje. Kai ponas Eliotas įsmeigė žeberklą prie žuvies velnio stuburo, ir milžiniškas padaras nuvilko jo

vergų irkluojamą laivą per neramius vandenis prie Hilton Hedo, tykus sirgalių šokėjų ir futbolininkų knarkimas sumišo, o aš jutau, kaip marškinių nugara varva prakaitas. Kaitra ir prasti mokytojai per ilgą laiką labai pakenkė bendram pietiečių intelekto koeficientui.

Bet vienas mokinys jos klausėsi, net sulaikęs kvapą, ryte rijo kiekvieną jos ištartą žodį. Keipersui Midltonui iš apdulkėjusios žinių skrynelės Delijos Seinjes ištraukti trūnėsiai sudarė svarbiausiąją jo savęs ir pasaulio suvokimo dalį. Jis ne vien juto glaudų asmenišką ryšį su Pietų Karolinos istorija, jis savo gyvenimą laikė jos plėtiniu ir tąsa. Nuo pat gimimo jis pasižymėjo puikiu savo nuopelnų ir privilegijų pojūčiu, kuriuos jautėsi turįs savo protėvių dėka.

Per Kalėdas Keipersas iš tėvų gavo „Karolinos pramogų sausumoje ir vandenyje“ pirmosios laidos egzempliorių. Knyga pakerėjo Keipersą išraiškingais pasakojimais apie žūklę ir medžioklę rečiau apgyventose žemumose prieš Pilietinį karą. Elioto aprašomas kraštas buvo žalias rojus, knibždėte knibždantis gyvūnų ir žuvų. Keipersas pajuto dvasinį ryšį su Viljamu Eliotu ir medžiojo tuos pačius gyvūnus, kaip jo protėvis, lygiai tose pačiose vietose, kurias su meile aprašė energingasis jo protėvis, gaudė lygiai tas pačias žuvis.

Keiperso tėvas užsakė Čarlstono kalviui, puikiai taisančiam metalo pynučių tvoras, nukalti Keipersui lygiai tokį patį žeberklą, kaip Viljamo Elioto, kai šis kanale ir įlankose ieškojo didžiųjų rėjų mantų. Keipersas paėmė ginklą ir įsivaizdavo, kaip pašėlusiai, pavojingai lėks, kai persmeigs tuos milžiniškus žvėris, ir jie apimti skausmo pasuks į atvirą jūrą. Jis šaukėsi protėvių dvasių, kai sekė lūšį ar baltauodegį elnią per bekraštes senas ryžių plantacijas. Jis iškėlė sau slaptą užduotį: jis norėjo pagauti kiekvieną žuvį ir sumedžioti kiekvieną gyvūną, kurį savo knygoje paminėjo Viljamas Eliotas.

1964 m. Džordano tėvas, dabar jau pulkininkas, gaus ypatingai slaptą užduotį vykti į užsienį, į šalį, vadinamą Vietnamu. Tuo metu apie Vietnamą dar nė nebuvome girdėję.

Celestina Eliot išsinuomavo namus Pointe už trijų kvartalų nuo manęs ir už kvartalo nuo Keiperso ir Maiko. Tą vasarą buvome neperskiriami. Taip pat tą vasarą Maikas, Džordanas ir aš gavome pasigailėti atidžiau neklausę Delijos Seinjes Pietų Karolinos istorijos pamokų.

Balandį Keipersas kiekvieną sekmadienį pasiskolindavo tėvo aštuoniolikos pėdų žvejybos laivą „Renken“ ir visai dienai plaukdavo į upę žvejoti. Mes visi buvome aistringi žvejai, labai didžiavomės savo įrankiais ir blizgėmis; keičiantis sąlygoms, dažnai keisdavome jauką, blizges ir negailestingai erzindavome kits kitą, kai iš austrių kranto išplaukdavome į gelmes žvejoti geresniųjų žuvų. Ant kabliukų nerdavome atšaldytus ungurius, paskui mesdavome juos didžiuliams

judriems paviršiuje medžiojantiems karališkiesiems ešeriams po nosimi. Ešerių pavidalai priminė torpedas, jie buvo galingi, jokios kitos žuvies taip nemėgau kepti ir valgyti prie laužo.

Keiperso žeberklas buvo simboliška, bet niekam tikusi dovana. Kai vieną tamsią naktį išėjome žeberklais medžioti plekšnių, jis mėgino savuoju žeberklu nusmeigti minkštame dumble ir smėlyje gulinčią plekšnę valtelės žibinto šviesoje. Plūduriuodavome su valtele sekliame vandenyje ir pakaitomis smaigstydavome plekšnes, įsikasusias smėlyje ir tykančias viršuje plaukiančio grobio. Plekšnių siluetai puikiai matėsi, kaip moterų profiliai kamėjose. Trišakiais žeberklais švariai pasmeigdavome žuvį ir įkeldavome į valtį. Keiperso žeberklas buvo toks didelis, kad sudraskydavo žuvį ir sugadindavo jos mėsą. Sykį Keipersas žeberklu nusmeigė penkiasdešimties svarų smėlio ryklį, bet net ir tada paaiškėjo, kad toks didelis ginklas tokiai mažai žuviai netinka. Taigi, jis visą vasarą nenaudojamas gulėjo valties gale, pririštas prie šimto pėdų ilgio storos jūreiviškos virvės. Retsykiais Keipersas sakydavo tebelaikąs jį čia todėl, kad, kaip primindavo Džordanui, Viljamo Elioto palikuonys niekada neplaukia į jūrą, nepasiruošę pavojams. Bet paprastomis blizgėmis prigaudydavome gana žuvų, o sykį pagavome daugiau kaip keturiasdešimties svarų karališkąjį ešerį. Iškepiau to ešerio pjausnius ant laužo su kukurūzų aliejumi, sviestu ir citrinos sultimis – tai buvo pirmasis receptas, kurį pardaviau laikraščiui.

Pirmąją rugpjūčio savaitę Maikas Čarlstono koledžo parke atmušė trigubą nuo sienos, išlošė tris bėgimus, ir Voterfordo Amerikos legiono komanda laimėjo Žemutinės valstijos čempionatą. Keipersas buvo trečiojoje bazėje, aš antrojoje, o Džordanas pirmojoje, kai Maikas mušė pirmąjį Konvėjaus atsarginio metiko kamuoliuką. Mūsų ketveriukė vis stiprėjo, visi tuo pat metu darėmės puikūs sportininkai. Kai mesdavo Džordanas, o Maikas buvo greitas kairysis lauko gynėjas, Keipersas nežmoniškai daug suspėdavo viduryje, o mano legendinių metimų iš dešinės niekas nenorėdavo nė išvysti, prieš mus niekas neatsilaikydavo. Džordanas žinojo, kad lauke mes žaidžiame klastingai; pro mus dažniausiai niekas neprasiveržbeing, visada išmušdavome tą, kuris gaudydavo iš lauko atskriejantį kamuoliuką.

Kai baigėsi beisbolo sezonas, mes likusiai vasarai išsikraustėme į mūsų šeimos žvejybos trobelę Oriono salos pietvakariuose.

Pirmąją savaitę prikrovėme į Midltonų aštuoniolikos pėdų „Renken“ atsarginių degalų bakų, pasirinkome nuostabiai ramią dieną, kuriai orų prognozė žadėjo vien giedrą dangų, o tada užkūrėme septyniasdešimt penkių arklio galių variklį ir išplaukėme į Golfo srovę. Seni žvejai apie Golfo srovę kalbėjo pagarbiai, kaip apie didžiulę slaptą ryškiai mėlyną upę, ištekančią iš Pietų ir nešančią šiltą

vandenį ir pulkus marlinų bei banginių Šiaurinės žvaigždės ir Anglijos link. Čia vanduo buvo sidabrinis ar kobalto mėlio, o žuvys svėrė tiek, kiek mašinos. Visi iš Golfo srovės grįžę žvejai pasakojo stebuklų pasakas, kaip juos išvarginusios iš gelmių išviliotos galiūnės žuvys.

Atvirą jūrą pasiekėme po valandos, savo sumanymo niekam nepasakojome, nes joks suaugęs nebūtų mūsų išleidęs į tokį tolimą kelią tokiu mažu laiveliu. Dar saulei nepakilus, praplaukėme paskutinį kanalo vartų plūdurą. Brėkštančioje šviesoje jūra atrodė it ežeras, o mūsų valtelės nosis krypo į Afriką. Jautėmės išsirengę į tikrą nuotykį, tarsi iš tikrųjų plauktume į Kamerūną ar Dramblio Kaulo Krantą. Šaldiklyje turėjome gana maisto ir gėrimų dviem dienoms. Toldami nuo sausumos, pasiekėme maždaug dvidešimties mazgų greitį.

– Jei sužinotų, kur dabar esu, mama man žydišką kailį nudirtų, – pasakė Maikas, žvalgydamasis į horizontą ir matydamas vien bekraštį vandens ratą. – Ji mano, kad gaudau vakarienei krabus ant vištų kakliukų.

– Reikėjo pasiimti radiją, – pasakė Džordanas.

– Žemumų berniokams radijo nereikia, – atsakė Keipersas, nenuleisdamas akių nuo kompaso, ir valtis krypo tiksliai į rytus. – Mes gimėme dumble su žiaunomis ir plaukmenimis. Jergutėliau, aš nuo gimimo laukiau, kada išplauksiu į Golfo srovę.

– Mums nereikia radijo, Kalifornieti, – paerzinau, – nes mūsų kiaušiai dydžio sulig „Goodyear“ dirižabliais.

– Užtat smegenys – kaip musės, – atkirto Džordanas, dairydamasis po vandenyną. – Laimė, šitas vandenynas toks mėmė. Į Ramųjį nė pirštelio neįmerktumėte be radijo.

– „Mayflower“ radijo nebuvo, – pasakė Keipersas. – Kolumbas negalėjo paskambinti šnektelėti su Ferdinandu. Nesibaimink, patyręs jūrininkas su tavimi.

– Niekas nežino, kur išplaukėme, – pasakė Džordanas.

– Vaikinas prieplaukoje žino, kad išsiruošėme į kelionę, – atsakiau. – Mes juk prisipylėme šešis bakus degalų,

– Jei pasakytume tėvams, jie mūsų neišleistų, – pridūrė Keipersas.

– Jei sužinotų, kur aš, tėvai pasiustų, – pritariau.

Per variklio gausmą Keipersas riktelėjo:

– Tavo tėvas tikriausiai prisiliuobtų.

Nekreipiau į jį dėmesio, tik atsigręžiau ten, kur turėjo būti sausuma.

– O mano tėvui aš vis negana pasiutęs, – tarė Džordanas. – Galėčiau nulėkti į Spartanburgą, įtaisyti kiekvienai panelei Konverso koledže po vaiką, o tėvas vis tiek manytų, kad aš žydras.

Nepriplaukę Golfo srovės, pamatėme milžinišką sargaso plotą, Šiaurės Atlanto pievą, sudarančią plūduriuojantį rudų jūržolių salyną, kuriame chlorofilo daugiau negu visame Kanzase. Tai buvo pirmas ženklas, rodantis, kad ir pati Golfo srovė nebetoli. Gamtos pažinimo pamokose mūsų mokytojas Valteris Gnanas piešė Golfo srovės brėžinį, kaip ji išteka iš Meksikos įlankos ir kyla Floridos pakrante. Ponas Gnanas buvo susimąstęs mokslininkas, manąs, kad gamta – tiesiog Dievo visagalybės ir matematinio genialumo įrodymas. Greta Golfo srovės ponas Gnanas aiškino orų kaitą, žuvų ir augalų judėjimą iš Karibų Pietų Karolinos krantų link, natūralų Koriolio jėgos pritaikymą, tiesiai ant besisukančio paviršiaus nubrėžtų linijų kreivės kampą. Žemė sukasi apie savo ašį, mėnulis it lėlininkas tempia vandenį į save, o Golfo srovė it slaptas šiltas Nilas plaukia per pačią Atlanto širdį ir neduoda Anglijai pavirsti ledo karalija. Golfo srovė neša džiugią žinią iš Pietų šaltoms, nesvetingoms Europos šalims, meilės laišką, išsiųstą iš Pietų vandenų, kad tirpdytų ledkalnius laivybos ruožuose prie Grenlandijos.

Įplaukus į pačią Golfo srovę, vanduo pasikeitė, pasidarė žydras kaip brangakmenis, atrodė ištekėjęs iš kokio nors šiose vietose neaptinkamo akmens. Vanduo atrodė švarus ir tekėjo srauniai kaip kalnų upė. Žemumų berniūkščiams skaidrus vanduo buvo baisiai neįprastas. Vos „Renken" įplaukus į pačią srovę, vandens spalva iš tamsiai mėlynos virto žydra. Sykį Keipersas pažiūrėjo žemyn ir nustatė, kad mes plūduriuojame dviejų šimtų pėdų gylyje. Vos po kelių minučių pažvelgęs į gelmės matuoklį, Keipersas priblokštas pamatė, kad vandenyno dugnas smuko tūkstantį pėdų gilyn. Jis pranešė tai mums visiems, ir mes nustebę net sušvilpėme.

– Trijose pėdose vandens paskęsti taip pat lengva, kaip ir tūkstantyje, – pasakė Džordanas, mėgindamas išsklaidyti nuostabą, apėmusią visus valtyje. Susispietėme ties gelmės matuokliu, baksnodami jį pirštais, tikrindami, ar jis neklysta.

Maikas tarė:

– Jo, bet trijose pėdose vandens tave daug greičiau suras. Kokios žuvys gyvena tokioje gelmėje?

– Dičkės, – atsakė Keipersas.

– Visokiausios, – pridūrė Džordanas. – Jei jau išsiruoši šiaurėn Golfo srove, turi būti ne iš kelmo spirtas.

– Gal pamatysim banginių, – pasakiau.

Džordanas tarė:

– Reikėjo pasiimti radiją.

Keipersas nusikvatojo ir atsakė:

– Tik mėmėms tie radijai reikalingi. Kabinam jauką.

Aš perėmiau vairą ir nukreipiau valties nosį į šiaurę, atsižvelgdamas į srovės greitį, paleidau ją velkiauti. Labai mėgau žvejoti, žvejybos įrankiai man atrodė

gražūs ir patogūs, mazgai elegantiški, mėgau tikrinti valą, pagal sąlygas pasirinkti tinkamą jauką. Man patiko stebėti bičiulius, naršančius tvarkingas žvejų dėžutes ir pasirenkančius, ką kabinti ant meškerės, prieš metant ją į tuos legendinius vandenis. Vakarų danguje kiūtojo pusmėnulis, blyškus praėjusios nakties vandenženklis. Mačiau žemai palei vandens paviršių skraidančius paukščius, bet staiga supratau, kad pirmą sykį gyvenime išvydau žuvis skraiduoles. Jų dori snukučiai priminė šunis, o sparnai – piktus angelus. Nors nieko nežinojau apie jų įpročius, spėjau, kad šitos žuvelės skraido todėl, kad iš apačios jas veja koks nors mirtinai pavojingas milžinas.

– Žinot ką, pasižvejokim jauko, – pasakė Maikas. – Abejoju, ar dirbtinės blizgės pritrauks ko nors vertų didelių žuvų.

– Teisingai, – atsakiau ir apgręžiau valtį atgal į krantą, už poros mylių radome kamputį prie didelio sargaso ploto, kur turėtų gerai kibti. Išmetėme inkarą, tada giliai užmetėme meškeres, užtaisytas smulkintomis kefalėmis ir krevetėmis. Plūduriavome ramut ramutėliame vandenyne, tarsi būtume sustingę žemės veidrodiniame atspindyje. Sargaso soduose knibždėte knibždėjo žuvų, gaudėme jas mažosiomis meškerėmis su dvidešimties svarų valu. Po dvidešimties minučių Keipersui užkibo nedidukė korifena, o Maikas su Džordanu gaudė labiau įprastas kefales. Mes tykiai šnekučiavomės apie gylį, kuriame kiekvienas žvejosime, kai grįšime į gelmes. Sutarėme, kad Keipersas mes giliausiai, o Džordanas su Maiku valkiaus pro valties šoną, vienas penkiasdešimties pėdų gylyje, kitas paviršiuje. Patikrinome žeberklą, didžiųjų meškerių tvirtumą ir aptarėme, ką darysime, jei žuvį pagausime keliese vienu metu. Kai vėl įplaukėme į Golfo srovę, daviau ženklą ir ėmiau pranešinėti vis didėjantį gylį.

– Tavo valas per ilgas, – pasakė Maikas Keipersui, kurio įranga visada būdavo brangesnė negu kitų. Jo „Plano“ žvejo dėžutė buvo pilna niekada nenaudojamų kabliukų ir blizgių, bet Keipersas buvo pamaiva, varžytis linkęs žvejys. Sėkmę jis matavo dydžiais ir skaičiais. Kadangi pirmą sykį atplaukė žvejoti į Golfo srovę, jis norėjo parsivežti rimtą žuvį.

– Penkiasdešimties svarų valas, – išdidžiai pareiškė Keipersas.

– Su tokiu ir aligatorių galėtum ištraukti, – surikau jam.

– Aš savo žuveliokę merksiu giliai.

– Ką mes gaudysim? – paklausė Maikas. – Nė nežinau, kas čia gali užkibti.

– Kuo didesnė, tuo geriau, – atsakė Džordanas.

– Trofėjus, – pridūrė Keipersas. – Kuriuos būtų galima kabinti ant sienos.

Pusvalandį ramiai plaukiau, apspangęs nuo vandens rato aplink ir dangaus rato viršuje, kurie atrodė esą tos pačios spalvos ir iš tos pačios medžiagos. Tik valties gausmas kažkaip nederėjo. Jutau, kaip be žodžių stoja harmonija, kuri

apima, kai kur nors išsirengi vienas ir pakliūni į toli nuo miesto esančios gamtos tylą it katedroje. Vieną akimirką variklio gausmas nutolo, sugertas milžiniško šilkinio Atlanto, kuris kvietė mus į savo gelmę visiška ramybe. Pamiršau savo tris bičiulius, esu tikras, kad ir jie pamiršo mane.

Paskui kažkas griebė Keiperso žuvelę, kažkas didelis, kažkas plaukiojąs labai giliai. Džordanas ir Maikas susuko meškeres, ir visi užėmėme patogias vietas pasižiūrėti, kaip vidaus vandenų žvejys Keipersas pasirodys Golfo srovėje. Nors Keiperšą visada kaltindavome naudojant per daug valo, šitai žuviai jo per daug nebuvo. Žuvis prarijo kabliuką ir kone išplėšė meškerę jam iš rankų, kai pirmą sykį trūktelėjo, bet Keipersas puikiai ją suvaldė. Valas zvimbdamas pasileido iš ritės, ir Keipersas jo nestabdė, mėgaudamasis proga pasirodyti prieš bičiulius. Visi stebėjome, kaip sparčiai vyniojasi valas, o Keipersas kuo atsargiausiai ėmė jį stabdyti.

– Koks jausmas? – paklausė Maikas.

– Lyg būtų užkibęs lokomotyvas, – atsakė Keipersas.

Jis puikiai valdė žuvį, bet ši buvo labai stipri, narsi ir atkakli.

– Pasirodyk, žuvele, – pasakė Džordanas, kai po penkiolikos minučių tąsymosi žuvis nė nešmėkštelėjo paviršiuje. Dabar Keiperso veidas ir krūtinė bei kojų plaukai žvilgėjo nuo prakaito.

– Dar gausi prisižiūrėti, – atsakė Keipersas. – Aš nepaleisiu tos pasiutmergės.

– Ji gali netilpti į valtį, – pasakiau. – Ką gali žinoti, kas ten. Gal ten ryklys mako ar didysis banginis.

– Pamiršai mano žeberklą, – pasakė Keipersas įtemptu balsu, stodamasis toliau kovoti su žuvimi. – Paruošk jį.

Ištraukiau žeberklą iš po valties nosies ir nuėmiau nuo ašmenų odinį dėklą. Iš Keiperso dėžutės paėmęs galąstuvą, išgalandau ašmenis, kol per visą jų ilgį nusidriekė pikta sidabrinė šypsena. Paliečiau ją, ir iš nykščio ištryško kraujas. Maikas atnešė virvę ir pririšo vieną jos galą prie žeberklo, o kitą – prie valties stiebo.

Tada išvydome žuvį. Visiems mums buvo pasitaikę sužvejoti stambių žuvų. Bet nė vienas nesitikėjome tokio didžiulio mėlynojo marlino, koks iššoko iš vandens už penkiasdešimties jardų nuo valties. Staiga apimtas džiaugsmo ir aiškumo, stebėjau, kaip marlinas aukštai pakyla saulėje ir veda mus į naujus kraštus. Tąsyk pirmą kartą žuvį suvokėme kaip mitą, kaip košmarą, kaip pasakų pabaisą.

Apstulbę aiktelėjome, bet Keipersas buvo toks pavargęs, kad nė necyptelėjo. Jo kūnu tikriausiai sruvo adrenalinas, neleidžiąs pajusti, kaip siaubingai maudžia nugaros, pečių ir rankų raumenis. Jis visu kūnu kovėsi su žuvimi, visu žemumų berniūkščio gudrumu, išugdytu visą gyvenimą žvejojant karališkąsias skumbres

ir migruojančius melsvuosius ešerius. Tačiau abejoju, ar visos kada nors Keiperso sugautos žuvys svoriu prilygtų šiam vienam žiauriam akrobatui marlinui. Jis vėl pašoko ir nučiuožė vandeniu ant milžiniškos dvišakės uodegos, vikrus kaip balerina, o tada nėrė į jūrą, tarsi netoli valties sudužęs nedidelis lėktuvėlis.

Mes apstulbę sušvilpėme.

– Į valtį jo neįtrauksime, – pasakiau.

– Niekai, – suriko Keipersas, bet jo balsas buvo kažkoks nesavas.

– Jis didesnis už valtį, – paaiškinau.

– Nusmeigsime jį žeberklu, – atsakė Maikas.

– Džekas teisus, – tarė Džordanas. – Jis gali mus paskandinti.

– Pririšime jį prie valties, – sukuždėjo Keipersas.

– Tą knygą aš jau skaičiau, žmogau, – pasakė Maikas. – Ji vadinosi „Senis ir jūra". Visą naktį neatsiginsim ryklių.

– Mes turime variklį, – pasakiau. – Tikriausiai sugrįžtume sveiki.

– Keipersas jos dar nė nepagavo, – tarė Džordanas. – O žuvytė visai neatrodo pavargusi. Ji dar vos spėjo apšilti.

– Nori pasikeisti, bičiuli? – paklausė Maikas.

– Čia mano žuvis, – atsakė Keipersas. – Pats ją ir ištrauksiu.

– Štai iš kur mūsų šalies didybė, – nusišaipiau.

– Atrodai vos gyvas, – tarė Džordanas. – Maikas juk padėti norėjo.

– Galbūt sumušiu rekordą, – švokštė Keipersas. – O jei kas nors padės ištraukti žuvį, jis nesiskaitys.

– Pameluosim, – pasiūliau. – Ant visos krūvos Biblijų prisieksim, kad ištraukei pats.

– Aš tikiu taisyklėmis, – atrėžė Keipersas prakaitu permirkusiais marškiniais. – Taisyklės reiškia drausmę. Jos sukurtos ne veltui.

Mes ėmėme pašaipiai ploti Keiperso kalbai.

– Juokitės, juokitės, menkystos, – tarė Keipersas. – Bet kai pasversim šitą žuvytę prieplaukoje, mano vardą rasite „Sports Illustrated".

– Kadangi tu toks bjaurus, – tarė Maikas, – aš visiems sakysiu, kad padėjau partempti šitą žuvį.

– Ir aš.

– Aš irgi, – pritariau.

– Pabučiuokit jūs man, kur nesueina, – pasakė Keipersas. – Voterforde mano žodžiu patikės. Jį patvirtins trys šimtai metų Midltonų garbės.

Tada marlinas vėl nėrė gilyn, ir valas vėl zvimbdamas pasileido nuo ritės. Staiga jis atsipalaidavo, ir Keipersas ėmė kaip pasiutęs jį vynioti, jo ranka net mirgėjo, o žuvis šovė iš gelmės, vėl rengdamasi įspūdingam šuoliui į orą. Mačiau skausmą

Keiperso veide, dėl to jis akimirką neišlaikė dėmesio. Jo rankų ir pirštų raumenis traukė mėšlungis, ir Keipersas papurtė ore vieną ranką, mėgindamas paskatinti kraujotaką, kad liautųsi deginantys traukuliai, nervais ir raumenimis plintą per visą rankos ilgį. Jam vėl pradėjus skubiai vynioti valą, marlinas apsigręžė ir visa galia nėrė į jūros dugną. Valui nutrūkus, visi kaip vienas suvaitojome.

– Pasiutmergė. Pasiutmergė, – bejėgiškai suriko Keipersas, sukdamas nebesipriešinantį valą. Jo balse buvo girdėti neviltis, ir jis sukliko vandenyno ramumoje, paskui kiek įmanydamas toliau nušveitė meškerę su rite į jūrą. Ji beprasmiškai tekštelėjo, lyginant su nuostabiais marlino šuoliais į vandenį.

Stebėdamas gedulingą Keiperso išraišką, aš sulaikęs kvapą laukiau, kad jis neištvertų ir iš pykčio pravirktų, bet jis nėrė tiesiai iš valties galo į vandenį. Jis išniro tik po dvidešimties sekundžių, atsikvėpė, tada vėl nėrė į dugną.

Kai vėl išniro, Džordanas tarė:

– Manau, šitaip jo nepagausi, Keipersai. Jis dabar jau tikriausiai pakeliui į Afriką.

– Daugiau niekada gyvenime tokia žuvis nebeužkibs, – plakdamas vandenį, pasakė Keipersas. – Tik sykį gyvenime žmogus gali tokią didelę žuvį pagauti.

– Kokią žuvį? – paklausė Maikas. – Jokios žuvies nemačiau.

– Ak tu niektauza, – atsakė Keipersas.

– Gal jau lipk į valtį? – pasiūliau.

Keipersas papurtė galvą ir atsakė:

– Negaliu pakelti rankų.

– Užtat ir žuvis paspruko, – tarė Maikas, tiesdamas ranką Keipersui. Bet Keipersas neturėjo jėgų net paimti Maiko rankos, ir šis šlumštelėjo į vandenį, čiupo jį už pažastų ir mostu pakvietė mane į pagalbą. Mudu ištraukėme vaitojantį iš skausmo Keipersą iš Atlanto.

Išvargęs, nusiminęs, bejėgis Keipersas susmuko ant sėdynės.

– Visą gyvenimą gavau viską, ko tik panorėdavau, – pasakė jis. – Viską. Puikius tėvus, geriausius pažymius. Aš įmušu kamuoliuką devintajame kėlinyje, pergalingą įvartį, paskutinį smūgį. Mokykloje raštelius man siunčia gražiausios mergaitės. Kasmet nuo trečiosios klasės mane renka klasės seniūnu. O dabar – še tau kad nori. Paspruko. Nugalėjo. Apdergė. Nieko gyvenime taip netroškau, kaip pagauti šitą žuvį.

– Gal žuvis tavęs nepažino, – pasakė Džordanas. – Jei ji būtų žinojusi apie tavo pažymius ir mergaites, tikriausiai būtų savo noru šokusi į valtį.

– Tokios didelės žuvies dar niekad nemačiau, – pasakiau. – Kaip manot, kiek ji sveria? Spėju, kokį tūkstantį svarų.

– Na jau ne, – atsakė Maikas. – Manyčiau, kokį šimtą.

– Nė uncijos daugiau nei penkiasdešimt, – atsakė Džordanas. – Golfo srovėje žuvys atrodo didesnės.

– Niekšai, – užsimerkęs tarė Keipersas. – Man gyvenime trūksta tik geresnių draugų.

Dar pusvalandį valkiavome Golfo srovėje, paskui susirūpinome, kad deginame per daug kuro, o kad dar kas nors užkibs, tikimybė maža. Nusprendėme sukti atgal į krantą, bet pakeliui stabtelėti pažvejoti dugne prie sargaso telkinių. Kur dumbliai, ten būtinai knibždėte knibždės ir jūros gyvūnijos. Kai priplaukėme kažkokio kanjono sargaso sienoje pakraštį, Džordanas įmetė inkarą į pačius dumblius, ir jo kabliai susmigo į tankias povandenines džiungles. Kol mes keitėme įrangą ir movėme ant kabliukų jauką, Keipersas nušliaužė po suoleliu valties gale, į pavėsį, ir iškart užmigo. Jo nusivylimas buvo toks kartus ir šviežias, kad manėme verčiau leisti Keipersui pramiegoti pasakišką prisiminimą apie marliną negu kalbinti jį žvejoti rifešerius.

Pakaitomis tepėme kits kitam pečius ir nugaras kūdikių aliejaus ir „Mercurochrome" mišiniu. Išsirengę iki maudymosi kostiumėlių, žvilgėjome nuo prakaito ir aliejaus, mesdami meškeres ir dugne žvejodami ant smulkinto jauko. Iki pietų sugavome penkiolika gruperių, iš kurių didžiausias, mūsų nuomone, galėjo sverti dvidešimt svarų.

Pietums atsidarėme bulvių traškučių, M&M'sų su žemės riešutais, pyragėlių „Hostess" pakelius ir Vienos dešrelių skardines. Spragsėjome kokakolos ir limonado skardinėmis ir tyliai šnekučiavomės, kad nepažadintume giliai įmigusio Keiperso, kurio nė vienas raumenėlis nė nekrustelėjo. Mūsų pietūs buvo sudaryti iš blogiausio Amerikoje gaminamo maisto, pasakiškai skanūs. Džordanas sakė pakeliui namo valkiausiąs dirbtine blizge, nes girdėjęs, kad prie dirbtinio rifo Čarlstono pakrantėje jos priviliojančios žvitrias karališkąsias skumbres. Svajingai kalbėjomės apie žuvis, sportą, mergaites, bet paskui neprisiminėm nė vienos to pokalbio smulkmenos.

Neskubėdami susirinkome šiukšles ir sukrovėme į maišą. Keipersas vis dar miegojo taip giliai, kad nežadinome. Aš galandau kabliuką, Džordanas ruošėsi mesti, o Maikas tarė:

– Pažvejokim čia kokią valandą, o paskui plaukim į krantą. Tada tikrai spėsim grįžti su šviesa.

– Kad laiko dar sočiai, – pasakiau, rišdamas prie blizgės kabliuką.

– Mes ant seklumos, – pasakė Džordnas, žvelgdamas į savo valą.

– Negali būti, – atsakė Maikas. – Mes vidury Atlanto. Seklumų gali pasitaikyti tik įlankoje.

– Užmečiau meškerę netoli Džordano ir iškart pamačiau, kad kažkas ne taip. Mano jaukas nukrito ant smėlėto dugno.

– Aš matau jauką, – pasakiau.

– Ir aš matau jauką ant dugno, – pritarė Džordanas.

– Čia bent šešiasdešimt pėdų gylio, – tarė Maikas, žiūrėdamas į gylio matuoklį.

– Tai kodėl mes abu matome savo jauką? – paklausė Džordanas.

– Maikai, čia tik trys pėdos vandens, – pasakiau.

– Bet rodo, kad šešiasdešimt.

– Tegu rodo, ką nori, – tarė Džordanas. – Pasižiūrėk pats.

Maikas atėjo į valties galą, purtydamas galvą ir svirduliuodamas, užsitempdamas beisbolo kepuraitės snapelį žemai ant kaktos. Jis pasitaisė saulės akinius, paskui juos nusiėmė, kad geriau matytų, kas po vandeniu.

– Matau jūsų jauką, – pasakė jis. – Jis ant dugno...

Tada mudu su Džordanu išgirdome, kaip Maikas staiga nuščiuvo, ir pajutome jo baimę, plintančią ore tarp mūsų kaip mirtini nuodai.

– Jergutėliau. Lėtai vyniokit valą, vyručiai. Taip lėtai, kad jis nieko nepajustų. Nejudėkit. Nekvėpuokit. Nieko nedarykit, tik patraukit kabliukus nuo to milžiniško šėtono.

– Kas ten? – sukuždėjo Džordanas. – Marlinas?

– Nežinau, kas ten per velnias, bet jis tą marliną prarytų nekramtęs. Dievulėliau, jo krašto nesimato. Niekad gyvenime tokio milžino nemačiau. Niekada.

Mes lėtai vyniojome valą, nepastebimai krutindami riešus, o nuo atsispindėjusios šviesos vanduo darėsi deimantinis ir neperregimas. Mes dar nematėme to, ką išvydo Maikas. Kai padėjome meškeres, suklupome greta Maiko ir pažvelgėme į gelmę. Vėl pasirodė, kad užplaukėme ant seklumos, sudarytos iš visko, kas juodžiausia jūroje ir sausumoje. Juodas dugnas po mumis buvo svetimas ir keistas, bet vis dar nemačiau, ko Maikas taip išsigando. Tada Džordanas pastebėjo ir nustebęs aiktelėjo.

– Viešpatie Dieve, – pasakė jis. – Nė nekrustelėk, Džekai. Matau, Maikai. Matau. Jis didžiulis.

– O aš nieko nematau, – pasakiau sutrikęs, nes žiūrėjau lygiai ten pat, kur ir Džordanas. Kaip tuose vaikiškuose galvosūkiuose, kur miško raštuose paslepiami gyvūnai – o paskui akys pažino, ką iš tikrųjų mato. Pamažu supratau, kad tai, ką laikiau žeme, iš tikrųjų yra gyvūnas. Jis buvo ne šiaip sau gyvūnas, o pats didžiausias jūros gyvūnas, kokį tik man teko regėti. Jis neplaukė, jis sklendė kaip sakalai ir ereliai virš įlankų, prieš nerdami gaudyti kefalių. Kairėje pamačiau vos vos plevenant sparną, kuris tikriausiai svėrė kokią toną. Dešinėje išvydau, kaip vandens paviršių skrodžia juodas pelekas, o paskui panyra po vos raibuliuojančiu vandeniu.

– Aš tokį padarą esu matęs, – pasakiau. – Čia rėja manta. Žuvis velnias. Viena iš didžiausių pasaulyje. Jos nepavojingos, tik nekrutėkit. Paskambinkit Delijai Seinjes.

Kai man buvo aštuoneri, mane nusivedė žvejoti į „Brunsviko mėnulio“ nuolaužas, tas laivas paskendo prie Oriono salos per 1893 metų uraganą. Tėvas ir senelis mane ten atsivedė įšventinti; aš tapau tikru vyru su visais jam derančiais įpročiais ir papročiais. Senelis Sailas išmokė mane aptikti duženą, atplukdant valtį tarp šešių palmių, augančių ant kranto į dešinę nuo sulinkusio ąžuolo. Tą dieną prisiminiau ne tiek dėl pagautų žuvų, kiek dėl jausmo, kad suaugusiųjų pasaulis – klubas ar nuopelnas. Grįždami iš tos žūklės, matėme pulką rėjų mantų, žaidžiančių kanale, vedančiame į nedidelį Voterfordo uostą.

Ar tos rėjos mantos poravosi, ar tik šiaip dūko, nežinau, bet supratau, kad tą dieną mano tėvas ir senelis šių milžinų sambūryje pajuto tokią pat nuostabą, kaip ir aš. Rėjos taip džiaugsmingai dūko, kad atrodė, jog vandenyje siaučia audra. Tarsi žiūrėtum, kaip staiga atgyja tamsūs laukai, ima žaisti dirvonai. Mantų pavidalai buvo žvėriški, sparnuoti kaip demonai ir milžiniški. Galėjai pamanyti, kad tigriniai rykliai drasko grobį, pasiklydę žuvies gabalų ir kraujo labirinte. Bet aš prisiminiau, kokios jos buvo žaismingos, tarsi spanieliai, kaip jos strykčiojo ir meilinosi viena kitai. Jos šokinėjo iš vandens ir vaikėsi kaip siautėjantys vaikai, išleisti iš griežto darželio. Vandenynas virte virė nuo jų dydžio ir energijos, ir mes visą valandą sekėme rėjas mantas, nežinia kodėl taip dailiai šokančias Pietų Karolinos pakrantėje. Nors ir buvo milžiniškos, tos rėjos mantos nė iš tolo neprilygo padarui, tarsi juodas pasakų paukštis sklendžiančiam trys pėdos po mumis. Galbūt ji miegojo; galbūt smalsiai mus stebėjo. Rėjos mantos snukis atrodė pakankamo dydžio, kad nekramtęs prarytų mūsų aštuoniolikos pėdų „Renken“. Valtis, anksčiau atrodžiusi tvirta ir tinkama jūrai, dabar pasirodė trapi it kamštinio medžio plaustas.

– Pamėginsiu pagauti šitą gražuolę, – pasakiau atsitokėjęs. – Girdėjau, jos labai mėgsta krevetes.

Jau siekiau meškerės, bet Džordanas tvirtai sugriebė mano riešą.

– Pajuokavau, – pasakiau. – Negi manai, kad aš kvailas?

– Su tokiais milžinais nejuokaujama, – atsakė Džordanas.

Tada išgirdome Maiko klyksmą ir atsisukę kaip tik spėjome pastebėti, kaip Keipersas Midltonas, Viljamo Elioto provaikis, iškelia prieš saulę žeberklą ir galingai jį sviedžia rėjai mantai į stuburą. Mes su Džordanu nė nespėjome aiktelėti iš baimės ar perspėti – tik pamatėme, kaip žeberklo ašmenys skrodžia orą, o paskui mus trūktelėjo pirmyn iš vandens ir virš valties šokanti rėja manta. Kai atsitrenkęs galva į valties kraštą pakėliau akis, pamačiau baltą žuvies papilvę,

skrendančią virš valties lyg Biblijos mirties angelas, išvytas iš rojaus. Siaubingai subraškėjo lūžtantis metalas, mes ėmėme persigandę klykti, o žeberklo virvė įsipainiojo variklyje ir nuplėšė jį tarsi vaškinį. Valtis kone apvirto, kai per ją nusidriekė virvė, o jei kuris iš mūsų būtų stovėjęs, ji akimirksniu būtų nurėžusi galvą. Priekinį stiklą ji nurėžė tarsi duonos riekę. O tada valtis pašėlusiu greičiu nuskriejo per vandenį.

Kelias minutes mudu su Džordanu sukrėsti gulėjome vienas greta kito, pasiklydę tarp nuolaužų valties dugne. Man buvo prakirstas kairysis antakis, ir veidu sruvo kraujas. Džordanui į skruostą įsmigo kabliukas, ir jis kamavosi, mėgindamas jį ištraukti. Maikas ir Keipersas gulėjo nejudėdami, o po Keiperso galva plito kraujo bala. Saulė dar buvo aukštai, nusprendžiau, kad bus apie trečia valanda dienos. Vis dar negalėjau patikėti, kad taip greitai lekiame per vandenyną be variklio. Prieš atsistodamas pamėginau mintyse atspėti, kokio dydžio buvo žuvis, kurią skausmas pirmą sykį išginė šokti virš mūsų. Nušliaužiau Maiko link ir supratau, kad jis smarkiai sužeistas. Lūžusio kaulo galas kyšojo iš bjaurios žaizdos jo rankoje.

– Maikai, tu, o Dieve! – surikau.

Tada išgirdau gargimą ir pamačiau, kad Džordanas rodo į kabliuką savo burnoje. Nuropojau prie Džordano ir krapščiau kabliuką, kol ištraukiau jį iš kruvinos mėsos netoli Džordano galinių dantų. Suėmęs kabliuką, ištraukiau jį pro burną. Paskui iš savo žvejo dėžutės išėmiau vaistinėlę ir įtryniau sužeistą skruostą grynu alkoholiu, o Džordanas vėl suklykė iš skausmo.

– Na ir prisidirbome, – pasakiau.

– Padėk man išmesti Keipersą per bortą, – pasakė Džordanas, susiėmęs už skruosto. – Ne mes prisidirbome, o jis kvaiša.

– Jis nežinojo, – pasakiau, mėgindamas nuvalyti Džordanui veidą ir stengdamasis nežiūrėti į lūžusią Maiko ranką.

– Tas padaras galėjo mus visus pražudyti.

– Dar spės, – atsakiau.

– Kam jis metė tą žeberklą?

– Nes marlinas nutrūko, – spėjau.

Džordanas papurtė galvą ir atsakė:

– Ne. Manau, jis manė tęsiąs aristokratų Eliotų protėvių žygdarbius. Tie šeimos ryšiai visai sugadino mūsų vaiką. Jam labiau patiktų Antietame nušauti jankį, bet nusmeigti žuvį velnią – irgi neblogai. Jis kone pražudė mus visus.

– Kas nors atplauks mūsų ieškoti, – pasakiau, stengdamasis jį nuraminti. – Voterforde veikia puikus Jūrų gelbėtojų būrys.

– Jie nežino, kokioj šiknoj ieškoti, – atsakė Džordanas. – Jie mano, kad mes kur nors upeliūkštyje gaudom krabus ir skaitom senus žurnalus „Playboy“. Kažin ar susiprotės, kad mus dviejų tonų rėja manta tempia į atvirą jūrą.

Tada pakišome Maikui ir Keipersui po galva gelbėjimosi liemenes; jie abu dar buvo be sąmonės. Užsilipome ant valties nosies ir apžiūrėjome įtemptą virvę, priekyje už trisdešimties jardų panyrančią po vandeniu. Žeberklas, matyt, įsmigo giliai į juodą raumeningą sparną, ir man toptelėjo, kad žuvis tiesiog bėga, kaip bet kuris žolėdis, netikėtai užkluptas medžiotojų ir kenčiąs siaubingą skausmą. Rėja manta stengėsi pasprukti nuo mūsų valties. Supratome tai, vėjui taršant plaukus, o saulei kepinant veidus ir žaizdas, kurias gėlė kaskart, kai valtis šokdavo per vis didėjančias jūros bangas.

Vėliau kalbėjomės, ką reikėjo daryti tomis pirmomis minutėmis, bet mudu su Džordanu dar buvome apimti šoko nuo netikėtai smurto protrūkiu virtusios žūklės. Nesidžiaugėme, vėžinami didžiulės žuvies, tik nekrusteldami plaukėme, apimti kone budistinės ramybės, priblokšti nuostabios nematomos ir nepermaldaujamos galios. Viena neatsargi akimirka, ir pakliuvome į baisų pavojų, o dabar, patys tapę savo pražūties liudininkais, stebėjome, kaip po vandeniu sprendžiamas mūsų likimas. Bet jutome ir siaubą bei paniką didžiulės mantos, skrodžiančios vandenyną su ašmenimis pelekuose. Manėme, kad netrukus mirsime, ir nors susiglaudę sėdėjome valtyje, jaučiausi tarsi šioje liūdnoje laukinėje kelionėje būčiau vienas. Neteikėme kits kitam jokio draugystės ar brolybės jausmo.

Rėja manta dvidešimt mylių tempė valtį per vis didesnes bangas. Iš rytų kilus vėjui, gyvūnas ėmė plaukti lėčiau, be abejo, pavargęs ir netekęs daug kraujo. Svarsčiau, ar kai milžinė manta nustips, mus teks traukti iš jūros dugno, ir tik tada nė iš šio, nė iš to pasakiau:

– Gal atriškim virvę?

– Teks ją nupjauti nuo priekio, – atsakė Džordanas, vis dar susiėmęs už skruosto.

Staiga virvė vandenyje atsipalaidavo, ir pamaniau, kad rėja manta išsirovė žeberklą. Bet po kelių sekundžių manta visu siaubingu savo grožiu iššoko iš vandens tarsi koks prarasto žemyno mitologijos siaubūnas. Ji buvo sparnuota milžinė, pakilusi į orą ir plasnojanti sparnais it plėšrus priešistorinis paukštis. Ji iššoko netikėtai, o kai tėškėsi į vandenį su tokiu trenksmu, kad buvo girdėti už kelių mylių, mes kone iškritome iš valties. Išsigandę susirangėme ant sėdynių ir tvirtai įsikibę laikėmės, kol rėja manta šokinėjo kaip pakvaišusi. Ji vėl kilo iš vandens ir vėl, tarsi nauja mirties ir tamsos veislė, laisvalaikiu išvesta baimės.

Paskui rėja manta apsigręžė ir puolė artintis prie valties. Nubudęs Maikas sukliko iš skausmo, bet mes taip apstulbę stebėjome vėl atsipalaiduojančią virvę, kankinamai laukdami vėl pasirodant didžiosios žuvies, kad nieko jam neatsakėme. Maikui tebeklykiant, rėja manta pašoko iš vandens, artėdama prie mūsų ir kildama aukštyn, balta papilvė vėl praskriejo virš mūsų, užstodama

saulę, naikindama bet kokią viltį, kad išsigelbėsime. Sužeisto žvėries šešėlyje valtelė atrodė visai mažutė, o jei rėja manta būtų užgriuvusi ant jos, mus visus keturis būtų sutraiškiusi it ungurių lervas. Bet manta išsisuko, persivertė ore ir išsivadavo nuo žeberklo, kažkurią akimirką nutrūkus virvei. Kairysis jos sparnas trenkė per dešinįjį valties bortą, ir laivui pakrypus prisisėmėme vandens, bet paskui jis staiga vėl išsitiesino.

Mudu su Džordanu ėmėme semti vandenį po visą valtį išmėtytais popieriniais puodukais. Semiant dviem saujom ir puodukais, atrodė, visą amžių sėmėme, kol valtyje vandens beveik nebeliko. Tik tada galėjome atsigręžti į Maiką, kurio vaitojimo buvo baisu klausyti.

Džordanas kaip įmanydamas įtvėrė sulaužytą Maiko ranką, tvirtai ją aptvarstė suplėšytais marškinėliais ir vandeniui atsparia lipnia juosta iš kažkurios žvejo dėžutės. Jis apžiūrėjo Keipersą ir išplovė gilią žaizdą jo pakaušyje, garsiai spėliodamas, kad Keipersas tikriausiai kontūzytas. Jis net pasisiūlė susiūti bjauriai perdrėkstą mano antakį, bet aš atsisakiau.

Tą naktį užmigome, apsunkę nuo saulės ir nuovargio, taip kietai, kad kone praradome sąmonę. Miegas buvo gilus kaip pati jūra.

Jau buvau nubudęs, kai pakilo Keipersas, o rytiniame horizonte pasirodė ryto žara. Vis dar apsvaigęs ir netvirtai jis apžvelgė miegančiuosius aplink, kelissyk palietė žaizdą galvoje ir apžiūrėjo aplūžusią valtį.

– Ir ką gi jūs, po paraliais, padarėt mano tėvo valčiai? – garsiai paklausė jis.

– Miegok, Keipersai, – atsakiau aš.

– Kur dingo variklis? – paklausė Keipersas. – Dievulėliau, kai tėvas pamatys, ką padarėt, jis jus užmuš.

– Tu neprisimeni? – paklausiau.

– Ko neprisimenu?

– Rėjos mantos?

– Norėjai pasakyti, marlino? – atsakė jis. – Man užkibo marlinas, bet nutrūko. Tada aš užmigau, o kai atsibudau, žiū, jūs sulaužėt mano tėvo valtį.

– Neaušink burnos, Ahabai, – pasakė Džordanas, atsisėdęs žvalgydamasis po mus supantį vandenyną.

– Gausit padėti man sumokėti už nuostolius, – pasakė Keipersas vis šaižesniu balsu. – Vien variklis kainavo per du tūkstančius žalių.

Džordanas priėjo prie Maiko ir apžiūrėjo jo ranką. Maikas taip pat nebemiegojo, bet sulaužytą ranką skaudėjo taip, kad jis negalėjo nei kalbėti, nei judėti. Jo akys nenatūraliai žibėjo, ir Džordanas, pridėjęs ranką jam prie kaktos, pajuto, kad jis karščiuoja.

– Reikalauju paaiškinti, kas nutiko, – pasakė Keipersas. – Aš šio laivo kapitonas, ir te mane žaibas nutrenkia, jei dar bent colį nuplauksime, kol kas nors

papasakos, kas atsitiko. Kaip gi mes dabar plauksim be variklio? – šūkalojo Keipersas.

– Kol tu miegojai, mudu su Džeku nubalsavome, – pasakė Džordanas. – Nusprendėme, kad būtų labai smagu plūduriuoti iki pat Voterfordo.

Aš nusijuokiau, paskui paaiškinau Keipersui ir Maikui, kas nutiko, kai Keipersas sviedė žeberklą į rėją mantą. Maikas prisiminė, kaip Keipersas iškėlė žeberklą, bet Keiperso atmintis apie visus tuos įvykius niekada nesugrįžo. Jis sėdėjo ir klausėsi, visiškai priblokštas.

– Kodėl jūs manęs nesulaikėt? – paklausė Keipersas, čiupinėdamas skaudamą pakaušį. – Reikėjo sulaikyti.

– Žinoma, mes kalti, – atsakė Maikas. – Teisingai, Keipersai.

– Padėkit man sugalvoti, ką pasakyti tėčiui, – pasakė Keipersas. – Banginis. Sutikome pulką banginių, ir vienas jų uodega nušniojo variklį. Aš paskui sugalvosiu smulkmenas.

– Laiko turim sočiai, – atsakiau, žvelgdamas ten, kur turėjo būti sausuma.

Maikas pamėgino atsistoti, bet iš skausmo kone parklupo. Džordanas jį pasodino ir pamėgino įtaisyti patogiai, paremdamas ranką sėdynių pagalvėlėmis ir gelbėjimosi liemenėmis.

– Paskui reikės įkišti tave į vandenį, Maikai. Kad žaizda nebūtų užteršta.

– Na jau ne. Nelipsiu į vandenį, jei ten esama tokių pabaisų, kaip toji rėja manta.

– Gaila, kad jos nemačiau, – tarė Keipersas.

Džordanas atsakė:

– Puikiai matei, jei jau šitaip mus įvėlei.

– Mes paklydome jūroje, – pasakė Keipersas.

– Še tau boba devintinės, – nusišaipė Džordanas.

Maikas nusijuokė ir atsakė:

– Kur ten. Mes tiesiog šiknoj. Giliau šiknoj keturiems žmonėms atsidurti neįmanoma.

– Kaip nors išsigelbėsim, – pasakė Keipersas. – Aš ką nors sugalvosiu.

Keipersas atsistojo apsižvalgyti po bekraštį vandenį. Įsirėmęs rankomis į klubus, jis stovėjo kaip baisiausiai nusiminęs valdovas. Jis taip stovėjo ištisas penkias minutes, kol Maikas tarė:

– Jau ką nors sugalvojai?

Iškilmingu, tyliu balsu Keipersas atsakė:

– Ar žinot, kad mums rimtai gresia mirtis?

– Na ir išminčius, – linksėdamas atsakė Maikas. – Apie viską pagalvoja.

– Ačiū, dabar daug aiškiau, – pridūriau aš.

– Mes nemirsim, – pareiškė Džordanas.

– O kas neleidžia? – paklausė Maikas.

– Mano tėvas, – atsakė Džordanas. – Šiknius mano tėvas.

– Jo čia nėra, – pastebėjo Keipersas.

– Kai buvau mažas, mano senis savaitgaliais vesdavosi mane į manevrus. Motinai sakydavo, kad einame iškylauti. Jis nusivesdavo mane giliai į miškus prie Kemp Leženo ar Kvantiko, versdavo mane žygiuoti penkiolika ar dvidešimt mylių, paskui apsimesdavome, kad mes kare. Misdavome tuo, ką rasdavome. Valgėme grybus, vėžius ir laukinius šparagus. Valgiau varlių kojeles, gėlių žiedlapius ir vabalus. Ar žinojot, kad vabalai – beveik gryni baltymai?

– Tikiuosi, niekada nesugalvosi atidaryti restorano, bičiuli, – pasakė Maikas.

Bet Džordanas tęsė:

– Negalėjau pakęsti tų savaitgalių su tėčiu ir visada bijojau. Jis mėgo save išmėginti, nepalikdamas nieko tarp savęs ir gamtos. Jei šiuose krantuose išsilaipintų Amerikos priešai, sakydavo jis, tokie kaip jis ilgus metus gyventų miškuose. Jie medžiotų priešą naktimis, ginkluoti peiliais, lazdomis ir skustuvų ašmenimis. Sykį jis sumedžiojo elnio jauniklį, ir mes tris vakarus iš eilės jį valgėme. Viską... kepenis, inkstus, širdį.

– Fe, – pasakė Maikas.

– Kas mums iš to, – tarė Keipersas.

– Daug kas. Tik klausykit manęs, – atsakė Džordanas. – Gerai pažįstu alkį ir troškulį. Ilgai netrukus, visi gerai juos pažinsim. Bet kurį laiką sugebėsiu išsaugoti mums gyvybę.

– Tai ir saugok, – pasakiau.

– Bet aš klasės seniūnas, – tarė Keipersas.

Mes nužvelgėme jį, staiga priblokšti, bet Keipersas paaiškino:

– Suprantat, aš pratęs vadovauti. Pasakykit Džordanui, kad aš visada buvau klasės seniūnas. Pasakyk jam, Maikai. Džekai.

– Kad dabar nekalbam apie tai, kas gaus ruošti vaišes žiburėliui, – atsakė Maikas.

– Tėvas jį išmokė išgyventi, Keipersai, – paaiškinau. – Todėl jis padės mums išgyventi čia, vandenyne.

– Bet čia nėra ką valgyti ir gerti, – pasakė Keipersas.

– Pirmas mūsų priešas štai ten, – atsakė Džordanas, rodydamas į rytus. – Jei ilgai gulėsime šioje valtyje, mus nužudys saulė.

– Ei, – atsiliepė Keipersas, – Velykos Fort Loderdeile. Tai bent įdegsim.

– Ne laikas juokauti, vaikeli, – tarė Maikas. – Kai Maikas ruošiasi mirti, Maikas juokiasi mažiau.

– Gelbėk mus, Džordanai, – pasakiau. – Jei nori būti rujos vadas, būk.

– Ką daryti, Džordanai? – paklausė Maikas.

– Judu su Keipersu gulkit gale, pavėsyje. Nusivilkit visus drabužius. Mudu su Džeku prisidengsim, kaip mokėsim. Šaldiklyje yra šiek tiek vandens. Juo dalinsimės, bet tik naktį. Mudu su Džeku visą dieną žvejosim. Nejudėkit. Taupykit jėgas.

– Mus ras dar šiandien, – tarė Keipersas.

– Galbūt. Bet elgsimės taip, tarsi mūsų niekada nerastų, – atsakė Džordanas.

– Negąsdink, – tarė Keipersas.

– Tikrai baisoka, – pritariau.

– Jo, taip ir norėjau.

Maikas paklausė:

– Kodėl, Džordanai? Kam reikia mirtinai mus prigąsdinti?

– Nes niekas nežino, kur mes, – atsakė Džordanas. – Niekas nežino, kur mūsų ieškoti. Neturime radijo, raketų ar kokios nors gelbėjimosi įrangos. Vandens pakaks dviem ar trims dienoms. Jei tada nepalis, per penkias dienas mirsim iš troškulio – gal per savaitę.

– Kaip malonu girdėti, – pasakiau.

– Aš mirsiu todėl, kad Keipersas Midltonas šiknius, – papurtė galvą Maikas.

– Neįrodysit, kad mečiau žeberklą, – atsakė Keipersas, o mes dėbtelėjome į jį. – Ką aš žinau, gal jūs sukūrėt šitą pasaką, kol aš buvau be sąmonės.

– Patikėk, Keipersai, – pasakiau. – Mus čia atvilko ir variklį nušniojo ne karpis ir ne undinėlė.

– Kai pamatys, kad sulaužėm valtį, tėtis mane užmuš.

– Sulaužėm, jums leidus? – paklausė Maikas. – Aš asmeniškai nematau jokio reikalo šiame pokalbyje vartoti daugiskaitą. Niekieno leidimo neatsiklausei, kai smeigei tą žuvį. Pasidavei impulsui, Keipersai. Visiškai savavališkai.

– Klausykit, juk išplaukėm žvejoti, – teisinosi Keipersas. – Tai aš ir žvejojau. Už tai nevalia manęs kaltinti.

– Ta žuvis buvo dydžio sulig namu, – atsakiau. – Juk tikrai matei.

Džordanui paklusome be kalbų. Nesiginčydami vykdėme visus jo nurodymus. Nors buvo pratęs prie vienatvės, jis lengvai prisitaikė prie bendros dienotvarkės ir priverstinio buvimo kartu, o nurodinėjo netikėtai paprastai. Ramiomis, tvankiomis dienomis plūduriavome, o antrąjį vakarą jūroje Džordanas liepė visiems šokti į vandenį ir švariai nusiprausti bei išsiskalbti drabužius.

– Džekai, tu šok pirmas. Mudu su Keipersu įkelsime į vandenį Maiką. Maikai, tegu jūros vanduo išplauna žaizdą. Visiems reikia išsiskalauti žaizdas ir žaizdeles.

Kol kiti vandenyje, vienas visą laiką liks valtyje. Neplaukite toli nuo valties. Kad visą laiką galėtumėte ją pasiekti.

Nušokau per bortą ir panirau į šaltą, gilų ir baisų vandenyną. Druska nudilgino žaizdą antakyje, bet nesurikęs iš skausmo laukiau, kol Keipersas su Džordanu atsargiai nuleido Maiką, stengdamiesi dar labiau nesužaloti rankos. Paėmiau jį ir švelniai įmerkiau į vandenį. Maiko būklė mums visiems nepatiko; nors ir įdegusi, oda atrodė papilkėjusi ir vaškinė. Bet jis nė necyptelėjo, kai ranka paniro į vandenį, ir leido Džordanui trinti ir sukioti tvirtai surištą įtvarą. Kaskart kai Džordanas paliesdavo sulaužytą ranką, jis tyliai sudejuodavo, bet leidosi tvarstomas, nes, net ir nuogas šuniuku plaukiodamas Atlanto vandenyne, Džordanas neprarado sugebėjimo vadovauti.

– Negerkit jūros vandens, – pasakė Džordanas, – kad ir kaip ištrokštumėte. Nuo druskos dehidruosite. Druskai iš organizmo išplauti reikia triskart daugiau šlapimo negu paprastai.

– Kas tu? – iš valties atsiliepė Keipersas, – Šeimos gydytojas?

Naktį kalbėjomės ir žvejojome, vėsiame švariame ore džiovinome drabužius. Judėjome laisvai, kiekvienas atlikome paskirtas pareigas. Po susitikimo su rėja manta likusiomis blizgėmis ir viena žuvele ėmėme kaip reikiant žvejoti, žinodami, kad nuo to, ką pagausime, priklausys mūsų gyvybė. Džordanas patikrino, kiek šaldiklyje liko vandens, ir suprato, kad dar vienai dienai jo nepakaks, o danguje jau seniai nesimatė debesų.

Kai pakilo saulė, Džordanas vertė Maiką ir Keipersą slėptis po suolu, nepatogiai susiglaudus, bet nepasiekiamiems stipriausių saulės spindulių. Mudu užsiklodavome valties tentu. Vidurdienį valtyje stodavo visiškas snaudulys ir ramybė, prisitaikėme prie griežto, bet visai naujo ritmo, visiškai priešingo kasdieniam gyvenimui. Išmokome nuolat klausytis lėktuvų ar laivų variklių, galbūt atplaukiančių mūsų ieškoti. Sykį pastebėjome šiaurėn skrendantį paieškų lėktuvą, pakilome rėkdami ir šaukdami, bet lėktuvas dingo iš akių. Šmėkštelėjęs išsigelbėjimas mus netikėtai užliejo nepagrįsta viltim, o paskui puolėme į juodžiausią neviltį, dar sustiprintą vis didesnio alkio ir troškulio. Apie vandenį ėmėme kalbėti kaip apsėsti, paskui kliedėjome, kol Džordanas uždraudė mums apskritai apie jį užsiminti. Nors ir paskubomis įtverta, Maiko ranka stebuklingai nebuvo užkrėsta ten, kur lūžęs kaulas perplėšė mėsą.

Plūduriuodami supratome, kad nuo troškulio sapnuojasi baisesni košmarai, o alkis – puiki haliucinacijų pradžia. Temstant pabusdavome, permirkę prakaitu, tada su džiaugsmu nerdavome į vakaro jūrą, nuogi palei plūduriuojančią valtį. Erzindavomės, jūros vandeniu vis skalaudami burnas, bet spjaudydami jį atgal į vandenyną.

Vos sulipus atgal į valtį, Džordanas liepdavo užmesti visas meškeres, nepaisant pūvančio jauko. Mūsų kantrybė pasiteisino penktąją naktį, kai Keipersas pagavo nedidelę stauridę ir šūktelėjęs ištraukė ją į valtį. Džordanas iškart žuvį papjovė, supjaustė į smulkius gabalėlius jaukui ir liepė tučtuojau vėl mesti meškeres.

– Penkios dienos jūroje, ir vos viena šūdina stauridė, – pasakė Maikas, šlykštėdamasis, kaip aš traukiu jo meškeres ir kabinu ant jų stauridę.

– Išvis nesuprantu, kam mes žvejojam, – pridūrė Keipersas. – Net jei pagausim, juk vis tiek negalėsim tų žuvų valgyti.

– Galėsim, – atsakė Džordanas. – Ir valgysim.

– Juk nevalgysim žalios žuvies, – pasakiau.

– Valgysim žalią žuvį kaip dideli ir dar pirštelius apsilaižysim, – atsakė Džordanas, vėl giliai mesdamas meškerę.

– Vien nuo tos minties mane vemt verčia, – tarė Keipersas. – Negaliu, Džordanai. Šnekėk, kiek nori, vis tiek negaliu.

– Kai pakankamai išalksi, galėsi. Arba ištrokši, – užtikrino Džordanas.

– Aš nė žalios austrės nesugebu nuryti, – prisipažino Maikas.

– O dabar sugebėtum? – paklausė Džordanas.

Maikas pagalvojo ir tarė:

– Taip, dabar visą šimtą tų šlykštynių praryčiau.

– Kai mano tėvą išsiuntė į Japoniją, tėvai kaip pasiutę rijo žalią žuvį. Japonijoje ji – didžiausias delikatesas; žuvį jie ten baisiai gerbia, o tas, kuris pjausto žuvį, laikomas menininku.

Bet Keipersas vis tiek nenusileido:

– Džordanai, kad ir ką darytum, Midltonas niekada nebus japonas.

– Pamatysi, bus, – atsakė Džordanas, – nes kai pakramtysi žalios žuvies, numalšinsi troškulį. Mus išgelbės vanduo žuvyje.

– Sena mano svajonė, – pasakiau. – Čiulpti vandenį iš žuvies inkstų.

– Taip ir nusiteikit. Mes jau tris dienas be vandens. Mes jau merdim.

– Gal galėtum kaip nors kitaip šitai įvardyti? – paprašė Maikas.

– Mes jau silpstam, – atsakė Džordanas.

– Daug geriau, – pasakiau. – Čia kalbėti reikia atsargiai.

– Aš kalbėsiu atsargiai, – tarė Džordanas, – bet jūs pasirenkit žalios žuvies puotai.

Užmetėme meškeres su naujuoju jauku, ir aš užsisvajojau, bet staiga Džordanas šūktelėjo. Jam užkibo kažkas rimtas, ir jis dešimt minučių kovojo, kol galiausiai ištraukė dvidešimties svarų gruperį. Džordanas atsargiai, mums nematant jį supjaustė. Palaukė, kol visai sutemo, tada išdalijo žvilgančius gruperio gabalėlius trims pasibjaurėjusiems puotautojams. Net ir žvaigždžių šviesoje žuvies mėsa buvo perregima ir dramblio kaulo spalvos.

Džordanas valgė, iščiulpdamas kiekvieną drėgmės lašelį, o Keipersas su Maiku apsivėmė dusyk, aš tik sykį, bet galiausiai bent šiek tiek prarijome. Kliūtys buvo psichologinės, bet nemažos. Tačiau prieš auštant visi sugebėjome suvalgyti daugiau kaip po svarą žalios žuvies. Džordanas neprarado kantrybės ir nekvailiojo. Net kai išvėmėme pirmuosius žuvies kąsnius: išvemtą žuvį jis paliko jaukui.

Tą naktį pagavome dar keturiolika žuvų, ir nuotaika valtyje iš nevilties virto ryžtu. Pramiegojome kaitriausią kitos dienos saulę, gerai žinodami, kad pasitikime nekvailu kapitonu.

Kitą dieną už dviejų tūkstančių pėdų nuo mūsų valties praplaukė krovininis laivas, bet mes nieko negirdėjome, kol Džordanas pabudo nuo laivo sukeltos bangos, supančios valtį, ir mes šaukėme, kol užkimome, stebėdami, kaip laivas tolsta už horizonto. Bet vėjas ir srovės mus vis tiek nešė į pietus. Nuolat kalbėjomės, kad mus išgelbės, ką sakysime tėvams, ką atitaisysime grįžę, kokias paslaptis saugome giliai širdyje. Laikas visai neteko prasmės, kai valtelę skalavo begalinės bangos. Blykštančiuose vienas kito veiduose matėme, kokie daromės pavargę – vis stipriau nudegę, įkritusiais skruostais, melsdami pasigailėti vandenyno, kurio abejingumas buvo didis ir nepermaldaujamas.

Kasdien šimtą kartų pasiduodavome, o paskui rasdavome drąsos, kurios nė nenutuokėme turį. Juokavome, puolėme į neviltį, kiekvieną dieną baigėme, kaip pradėję, bet laikėmės drausmės. Vieną dieną, kai Keipersas atsargiai nuprausė Maiką, o Džordanas liepė jam kelissyk apiplaukti apie valtį, kad nesustingtų, keliamas į valtį Maikas sukliko. Pamaniau, kad netyčia jį užgavau, bet jis sukliko, pamatęs sujudant visada ramią jūrą. Tada ir aš pamačiau, ir Džordanas, kuris tebebuvo vandenyje. Keipersas buvo atsukęs nugarą pelekui, kuris skubiai artinosi prie jo už penkiasdešimties jardų. Pelekas iš vandens kyšojo aukščiau negu Džordano ar Keiperso galva.

– Banginis, – tarė Maikas, aš troškau, kad taip ir būtų.

Džordanas griebė Keipersą, besigręžiantį pažiūrėti, ką Maikas rodo.

Ramios, saulės nutviekstos jūros vanduo buvo skaidrus, ir Maikas pirmasis pažino kūjagalvį. Iki šiol prisimenu siaubingą kairiąją žuvies akį, kai ji šovė pro valtį. Maikas išvydo prasižiojant nasrus, o Keipersas su Džordanu puolė mūsų link, klykdami iš siaubo.

– O šūdas, ryklys, – tarė Maikas ir nepaisydamas sulaužytos rankos pasilenkė padėti Keipersui įlipti į valtį. Bet Džordanas staiga sustojo; regis, jis nesugebėjo pajudėti ar apsispręsti. Jis lėtai ėmė plaukti tolyn nuo valties, o mes šaukėme jį.

Maikas pirmasis vėl pastebėjo peleką, pasakiškai greitai artėjantį prie Džordano. Ryklys šovė per vandenį kaip nakties dangų skrodžiąs žaibas, ir šįsyk žemyn pažvelgęs Maikas išvydo tą siaubingą akį, lekiančią pro bejėgį nuogą Džordano kūną.

Galiausiai Džordanas priplaukė tiek, kad pasiekiau pačiupti jį už riešo. Keipersas griebė kitą jo ranką, ir sykiu iškėlėme jį iš vandenyno ir tikros siaubingos mirties nagų, kai mums būtų tekę klausytis Džordano klyksmų, kol ryklys draskys jį po mumis. Pelekas paniro, paskui vėl išniro, įsiutęs puolė, o mes priblokšti ir išsigandę žiūrėjome. Visi išvydome didžiulę dešiniąją kūjagalvio akį, skaičiuojančią mus, susispietusius valtyje. Tą naktį visi raudojome, netgi Džordanas, ir visiems buvo sveika pamatyti, kaip pagaliau ir Džordanas parodo bijąs.

Visą naktį beveik nekrustelėjome. Klausėmės, kaip kūjagalvis suka ratus apie valtį ir piktai daužosi į ją. Ramiame vandenyje ir beveik pilno mėnulio šviesoje mus persekiojąs pelekas nusidažė vario spalva. Valandą ar dvi ryklys dingdavo, paskui nekviestas staiga grįždavo pasižiūrėti, ar kuris neįlindome į vandenį.

– Daugiau nemerksiu subinės į vandenį, išskyrus chloro pilną baseiną ir vonią, jei greta stovės mama su pižama, – pasakė Maikas.

– Ką ten sumanei, kad nuplaukei prie to peleko? – paklausiau Džordano, o šis prieš atsakydamas net sudrebėjo:

– Iš baimės net nutirpau. Tarsi suparalyžiavo, kaip koks poliomielitas. Manau, kūnas rengėsi mirti. Nežinau, ar būčiau ką pajutęs, jei ryklys būtų nukandęs koją.

– Būtum pajutęs, – atsakė Keipersas. – Jėzau, na ir dantys to padaro. Užsimerkiu ir iškart matau, kaip tie nasrai tave gaudo, Džordanai.

– Neblogi dantukai, – pritariau.

– Vaikinai, pasižiūrėkite į savo bičiulį Maiką Hesą, – pasakė Maikas. – Gerai įsižiūrėkit, nes daugiau jo niekada nepamatysite žūklėje. Niekada nė nepamatysite, kaip jis valgo žuvį, niekada jo nebepamatysite valtyje.

Mes visi nusijuokėme, tada ryklys vėl pralėkė pro valtį, uodega šniodamas per jos kraštą, tarsi duodamas siaubingą žinią žmonėms joje. Sulaikę kvapą klausėmės, kada žuvis vėl praplauks. Mūsų vaizduotė mėnesienos nutviekstą vandenį po mumis apgyvendino tūkstančiais kūjagalvių. Ryklys viską žinojo, buvo visur, nepasotinamas. Jis medžiojo mus, vien mus, pasitelkęs visą niekingos savo padermės klastą. Jis užuodė mūsų kraujotaką, plaukdamas pro portugalų karo laivų nuotakų šydus ir skubančių aštuonkojų rašalo debesis.

Kūjagalvis tris dienas it šuva sekė mūsų valtį, kartais dingdamas visam pusdieniui, bet visada grįždamas kaip tik tada, kai jau manėme jį atstojus. Paskui jis staiga dingo visam laikui, o Atlante kilo audra. Garsiai valiavome, pamatę besibūriuojant nirčius juodus debesis. Buvome tokie ištroškę, kad vėl uždraudėme sau kalbėtis apie vandenį. Liežuviai pajuodo ir sutino, tarsi būtume išdžiovinti saulėje ir pasūdyti, todėl neatplėšdami akių žvelgėme į kiekvieną debesėlį virš galvos, melsdami audros.

Kai ryklys galiausiai dingo, patraukęs į šiaurę, rytų dangų nutvieskė žaibas. Šiaip jau atviroje valtyje būtume žaibo išsigandę, bet dabar artėjantį lietų pasitikome

džiaugsmo šūkiais. Išvyniojome tentą, susuktą po suolu, ir nuėmėme apgailėtinai išdžiūvusio šaldiklio dangtį. Audrai pamažu telkiantis, neatitraukėme nuo jos akių. Stebėjome, kaip debesys milžiniškais kamuoliais kyla aukštyn, tarsi minkomi nematomų galingų rankų, ir laukėme išdžiūvusiomis burnomis, melsdami duoti mums gausiai vandens, kad išsigelbėtume.

Pakilo vėjas, paskui jūra ėmė banguoti. Už daugelio mylių griaudęs perkūnas staiga trinktelėjo tiesiai virš mūsų, o žaibas rašė savo vardą mums virš galvos, tik tada nusidriekė lietaus paklodė, tvilkydama nudegusius mūsų veidus. Didžiuliai lašai vilgė mums lūpas ir liežuvius, ir mes iš palengvėjimo net pravirkome.

Džordanas suriko laikytis drausmės, ir mes laikėme neįtemptą tentą, o lietus įdubusį jo vidurį pripildė galonais vandens. Visi išvien padarėme piltuvėlį ir šniokščiantį vandenį supylėme į šaldiklį. Džordanas vėl liepė mums rinkti lietaus vandenį, bet mes suvirtome ant šaldiklio, semdami puodukus ir gerdami kaip pašėlę. Tada ir Džordanas neatsilaikė ir puolė kartu su mumis džiaugtis gėlu vandeniu. Skaidrus eliksyras grąžino mums balsus, kai sočiai prisigėrę triukšmingai džiūgavome. Kai išgėrėme viską, kiek surinkome, vėl išskleidėme tentą brangiajam vandeniui gaudyti ir vėl pripylėme sklidiną šaldiklį. Audra vis labiau siautėjo, vėjas stiprėjo, ir mūsų galvose užgimė nauja baimė. Nors meldėme lietaus ir audros, nieko nesakėme apie vėją, nė nepagalvojome.

Mėnulio ir žvaigždžių nebuvo, o kai bangos ėmė ropštis per valties bortus, pritvirtinome šaldiklį ir kiekvienas nuėjome į jam paskirtą vietą. Bangos vis didėjo, kilo virš mūsų, paskui krisdavo iš po valties tarsi į vandenį įmestos kalvos. Nors valtis buvo tinkama plaukti jūra, negalėjome jos pasukti prieš bangas ir tarsi pelikanas šokčioti per milžiniškus griovius. Kai virš mūsų visu svoriu dužo viena banga, manęs vos neišplovė per bortą. Spėjau įsikibti į stiebą, ir ji mane springstantį jūros vandeniu nunešė į valties galą.

Kita banga atkabino šaldiklį ir išmetė jį per bortą kartu su žvejo dėžute, kuri po paskutinės žvejybos nebuvo pritvirtinta. Džordanui paliepus, užsiveržėme gelbėjimosi liemenes, o jis kiekvienam davė po virvagalį, kad galėtume prisirišti prie valties. Išgirdome, kaip Maikas ritasi kūlvirsčias, ir Džordanas pastvėrė jo maudymosi kostiumėlį, o Maikas vertėsi atgal ir darsyk susilaužė ranką į vairą.

Didžiulės bangos dužo virš mūsų, o žaibas su visa audra keliavo į vakarus. Gamta puikiai moka išklausyti maldų, ir mūsų valtelė, trapi kaip lapas, plūduriavo visiškoje tamsoje trisdešimties pėdų gylio jūroje, ir nuo tos nakties nebedrįsome pernelyg uoliai melsti lietaus.

Rytą pabudau siūbuojančioje valtyje, daugiau kaip iki pusės pilnoje vandens. Mudu su Džordanu visą rytą sėmėme vandenį rieškučiomis – beveik visa kita išplaukė per bortą. Maikas dejavo, kone be sąmonės, o mes bijojome liestis prie

lūžusios jo rankos. Netrukus prasidės uždegimas, o mes niekuo negalėsime padėti. Keipersas vėl gavo smūgį į galvą, ir po atsiknojusia skalpo oda švietė balta kaukolė. Jis buvo be sąmonės. Mudviem su Džordanu tąnakt lūžo šonkauliai, ir abiems skaudėjo kvėpuoti.

Tvarkėme valtį, kol nuvargome, tada giliai užmigome, apimti skausmo ir nevilties. Atėjo naktis, paskui diena, paskui vėl naktis. Vėl diena, saulė ėmė kepinti kaip reikalas, o mes neturėjome jėgų nuo jos slėptis. Dabar rimtai nusvilome ir apie kitos dienos vidurį ėmėme merdėti. Kojos sutino, rankas ir veidus nusėjo pūslės.

Visai nebesuvokėme laiko ir erdvės, nežinojome kur esą, man net mintis apie mirtį atrodė maloni. Džordanas pradėjo karščiuoti ir vieną naktį ištiesė man ranką.

– Ei, Tonto, – pasakė jis. – Atrodo, laimėjo blogiukai.

– Bet ir mes jiems neblogai įkrėtėme, *kemo sabe*, – sukuždėjau.

– Tiesą sakant, – pasakė Džordanas, – nereikėjo mums plaukti į šitą žūklę.

Nusijuokiau, bet net ir juokiantis skaudėjo.

– Džekai, ar girdi?

– Jo.

– Ar mes vieninteliai gyvi?

– Mes vieninteliai sąmoningi, – atsakiau. – Pavydžiu aš jiems.

– Du katalikai, – pasakė Džordanas.

– Jo, kaip mums pasisekė.

– Sukalbėkime rožinį, – tarė Džordanas. – Patikėkime savo gyvybę Mergelei Marijai.

– Aš ir Dzeusui patikėčiau, jeigu tik padėtų.

– Jei išsigelbėsime, Džekai, visą gyvenimą būsime jai skolingi.

– Aš vienintelis šioje valtyje sveiko proto, – sukuždėjau panosėje.

– Pažadėk, kad pašvęsi savo gyvenimą Mergelei Marijai ir jos sūnui Jėzui, jei išgyvensim, – prašė Džordanas.

– Ar tu proto netekai? – paklausiau.

Pamenu, kaip Džordanas ėmė kalbėti Apaštalų tikybos išpažinimą, paskui vėl saulė, paskui žvaigždės, paskui nieko, paskui vėl žvaigždės, paskui nieko, paskui nieko...

Rūkas ir judesys.

Pabudau nesuprasdamas, ar aš gyvas, ar miręs.

– Kelkis, Džekai, – išgirdau Džordaną, – padėk man. Kelkis.

Apsvaigęs pakilau. Valties gale pamačiau Džordaną, kapojantį vandenį sulaužytu irklu, susiraukiantį kaskart, kai valtis bent šiek tiek krusteldavo.

– Ar girdi?

Perlipau per dviejų bičiulių kūnus. Jie dar kvėpavo, bet atrodė negyvi. Rūkas buvo aklinas. Jaučiausi lyg paniręs į pieno upę. Buvo šviesu nuo nematomos aušros, o aš nieko nemačiau, tik ranką prieš save.

– Eikš į galą, – ragino Džordanas. – Ar girdi? Pasakyk, kad ir tu girdi.

Užsimerkęs susikaupiau vien ties stulbinama mintimi, kad esu gyvas ir kad manęs prašoma klausytis. Akimirką pagalvojau, kad gal visi mirėme, o rūkas visada kyla, kai išleidi paskutinį kvapą.

– Girdžiu, – staiga pasakiau. – Girdžiu. Bangų mūša. Pajūryje dūžta bangos.

– Ne tai, – atsakė Džordanas. – Kažkas vandenyje. Kažkas gyvas.

Tada išgirdau kitą garsą, nežemišką garsą, niekaip nesusijusį su mumis ar vandenynu. Jis priminė variklį, dumples ar kažkokį šnypštimą kažkur rūke netoli mūsų. Garsas artėjo, kol pamaniau, kad gal vandenyje, kone ranka pasiekiamas, merdi žmogus. Bet tada supratau, kad ne žmogus, ir atsitraukiau, pagalvojęs apie kuprotųjų banginių migraciją pakrante, trapus sukniubau valties nosyje, ištiesęs ant jos rankas. Mano šonkauliai liepsnojo, bijojau to garso vandenyje, tačiau dar labiau bijojau nuvilti Džordaną... Staiga supratau, kad mūšos garsas reiškia išsigelbėjimą.

Tada pamačiau jį atplaukiant tiesiai į save, paklydusį kaip ir aš, sutrikusį, atsidūrusį ne savo stichijoje, kaip ir aš, bet ištiesiau į jį ranką ir paliečiau tą, kas tvirtai mane susiejo su mano istorija, vaikyste Karolinos pelkėse ir laukuose. Baltauodegis elnias, didžiausias ir galingiausias, kokį tik buvau matęs, plaukė ieškoti naujų namų salose. Anksčiau sykį mačiau elnią taip elgiantis, tad griebiau kairįjį jo ragą ir tvirtai įsikabinau pirštais. Storas raumeningas elnio kaklas mėgino išsivaduoti iš mano gniaužtų, bet aš tvirtai laikiau tą spygliuotą kaulą ir jutau, kaip plaukiančio elnio ritmu juda ir valtis. Elnias buvo giliai kanalo vandenyje, o potvynis kilo. Galiausiai elnias liovėsi priešintis ir ėmė plaukti, kad išsigelbėtų, kartu tempdamas ir mus.

Valties gale Džordanas irklavo iš visų jėgų, stengdamasis padėti elniui. Įsitvėręs rago, raudojau iš skausmo. Elnias pūškavo sunkiai ir piktai, bet valtis judėjo su juo per rūką. Džordanas tebekalbėjo rožinį be pradžios ir pabaigos, kai valtis atsitrenkė į sausumą, o elnias nutempė mane nuo jos nosies ir išmetė į juodą pelkių žemę ir spartiną.

Išplaukėme Kamberlendo saloje, Džordžijoje, jūroje praleidę penkiolika dienų. Džordanas Eliotas išsliaužė iš pelkės ir sustabdė džipą vairuojantį eigulį, kuris iškvietė pakrančių apsaugą; mus sraigtasparniu nuskraidino į Savaną Džordžijoje. Daktarai sakė, kad per artimiausias dvidešimt keturias valandas Keipersas ir Maikas būtų mirę, stebuklas, kad apskritai likome gyvi.

Antrąją naktį ligoninėje Džordanas priėjo prie mano lovos, nešinas lašeline.

– Nori, užminsiu mįslę, Džekai?

– Kad jau nebenoriu žaisti, – atsakiau.

– Ji labai svarbi. Kosminė, – pasakė Džordanas.

– Juokauji?

– Ne, tai labai labai rimta, – tarė Džordanas.

– Na gerai. Ką jau su tavim darysi.

– Kur mes sutikome Dievą, Džekai? Kuris iš jų buvo Dievas?

– Ką čia paistai? – atsakiau. – Eik sau.

– Mėlynasis marlinas? Rėja manta? Žuvys, kurias pagavome ir nemirėme iš bado, kaip tos, kur Jėzus padaugino? Ar kūjagalvis? Audra? Baltauodegis elnias?

– Ar galima rinktis „nė vienas“? – sutrikęs paklausiau.

– Dievas buvo jie visi, – paaiškino Džordanas. – Jis mus lankė skirtingais pavidalais. Jis mus mylėjo ir mumis rūpinosi.

– Ne kažin kaip, – atrėžiau.

– Kuo puikiausiai, – tarė Džordanas. – Mes visi gyvi.

– Iš kur tu žinai? Na, apie Dievą. Kad jis pasirodė kaip gyvūnai.

– Paklausiau Marijos, jo motinos, – atsakė Džordanas. – Visada reikia klausti to, kas žino geriausiai.

Penkta dalis

Trisdešimt antras skyrius

Nors mūsų nuomonės niekas neklausė, visos Amerikos mokyklų 1966 m. laida buvo tarsi žaidimo kauliukai paridenti per aksomu aptrauktus istorijos stalus. Pakeliui nebuvo ženklų, katekizmų ar taisyklių, padedančių nardyti įkyriais septintojo dešimtmečio labirintais. Mus aklai išbarstė po slidų, siautulingą dešimtmetį, ir tegalėjome tarsi šarvuočiai ar skruzdėdos užsidengti akis, ausis, genitalijas ir stengtis, kad niekas neapžiūrinėtų ir neperrėžtų minkštų mūsų papilvių.

1996 m. laida pakliuvo į staiga haliucinacijų apimtą, perkreiptą Ameriką. Atrodė, visa šalis atsigręžė į savo vidų, visa, kas seniai nusistovėję, pasirodė nereikšminga ir lėkšta, o iškėlus galvą vaikštinėti įpratusios šalies nežabotas pasitikėjimas savimi kone akimirksniu virto abejone. Scenoje aidint mūsų žingsniams, mūsų laida atklydo į šalį, kuri buvo *incognito* netgi pati sau. Mes priklausysime pirmajai šio amžiaus amerikiečių kartai, kuri ims kariauti tarpusavyje. Vietnamo karas bus vienintelis užsienio karas, kariautas Amerikos žemėje. Visi galėjo nevaržomi rinktis, kurią pusę palaikyti. Abejingieji buvo išjuokiami ir nepakenčiami. Septintajame dešimtmetyje gyvų neliko, tik aukos, karo belaisviai ir tamsoje raudantys veteranai.

Nors septintasis dešimtmetis man vis tiek atrodo labai paikas ir kvailas metas, užspeistas į kampą prisipažinčiau, kad tam tikra prasme jis buvo nuostabus, netgi didingas. Tada jaučiausi iki skausmo, transcendentiškai gyvas, o vėlesni dešimtmečiai man nė menkiausio jausmelio nesukėlė. Tačiau nemaniau, kad būčiau pažinęs vaikiną, kuriuo tada tapau. Net abejojau, ar koledžo studentas Džekas Makolas sustotų paspausti rankos žmogui, kuriuo privalėjo tapti, kai viskas aprimo.

Pietų Karolinos universitetą labai mylėjau: ištrūkus iš tėvo namų, mano dvasia neįkainojamai ir neįsivaizduojamai išsivadavo. Mano tėvas nebegalėjo manęs žeminti, nes tiesiog nebuvau jam pasiekiamas, nebegyvenau tuose pačiuose namuose. Dėstytojai kasdien vertė mane domėtis veikalais rašytojų, apie kuriuos dar nebuvau girdėjęs. Su džiaugsmu suvokiau, kad tie nepažįstami vyrai ir moterys, darę slaptus stebuklus su anglų kalba dar tuomet, kai aš nė gimęs nebuvau, rašė puikiai. Nustebau, vidurine anglų kalba perskaitęs Čoserį ir supratęs, kad jis – baisiai juokingas rašytojas. Nemaniau, kad viduramžių Anglijoje juoktasi ir paikiota. Naiviai įsivaizdavau, kad ir pats juokas – modernybės išradimas, kuriam nebūta vietos praeities mergų ir lankininkų gyvenime. Vartydamas knygas, kone kasdien patirdavau atradimų malonumą.

Pirmieji dveji metai koledže buvo tykūs, smagūs, pilni veiklos. Didžiulis universitetas, tas bevardis, netvarkingas, savarankiškas miestas-valstybė, įsikūręs tiesiai valstijos sostinėje, man ryškiai nušvietė pasaulį, kupiną galimybių ir netikėtų progų, skausmingai atvirų, ir narsus vaikinas galėjo lėkte lėkti į patį pasaulio kraštą. Idėjos mane gaivino ir supo tarsi manyje nuolat šviestų kažkokia pilnatis, visą laiką traukianti potvynį.

Kol kiti Amerikos koledžai burbuliuodami dalyvavo visos tautos debatuose dėl Vietnamo karo, Pietų Karolinos universiteto studentai gėrė. Voniomis maukėme šlykštų birzgalą, vadinamą „purpuriniu Jėzumi“, gaminamą iš nefermentuotų vynuogių sulčių ir degtinės. Sidabrinės alaus statinės, įtaisytos tirpstančio ledo sostuose, karališkai pirmininkavo kiekvienam studentų renginiui. Dauguma studentų mieliausiai už viską būdavo girti; o pasišveitę, uodegas papūtę vyrukai, besivaržą dėl baisiausiai išrankių studenčių dėmesio, labiau už viską gerbė sąmoningą ironiją ir kietumą.

Kai į Kaoliną atvyko mūsų pirmakursių laida, graikiškoji sistema buvo svarbiausia ir vienintelė viso studentų miestelio gyvenimo tvarka. Visas graikų kalbos žinias ir įgijau tais metais, kai mėginau atsirinkti iš nežmoniško kiekio brolijų ir seserijų, kurių pavadinimai painiojo ir skaldė pirmakursių gretas. Keipersas pirmąjį mėnesį man prisipažino, kad brolijos pasirinkimas – svarbiausias sprendimas vyro gyvenime iki sužadėtuvių su tinkama mergina. Jis man papasakojo, kad praėjusią vasarą penki buvę KA nariai ir šeši buvę SAE nariai parašę jam puikias rekomendacijas. Iš Lederės sužinojau, kad jos vardu gauti laiškai iš jos motinos seserijos narių, bet kadangi jos motina pati buvusi Karolinos „Trijų deltų“ narė, jai ilgai spėlioti nereikėję. Lederė prisipažino, kad dėl tokios kilmės ji praktiškai automatiškai patekusi į seseriją visai ne dėl savo nuopelnų.

Nuėjau į daugumos brolijų vakarėlius ir gavau žvilgterėti į socialinę aplinką, apie kurią buvau girdėjęs gandų, bet dėl jos subtilumo niekada iki galo nesupratau.

Baigus mokyklą, Lederė mane metė, nes atėjo jos metas debiutuoti, o aš ir mano šeima neįtikome komitetams, kurie sprendė debiutančių ir jų palydovų tinkamumą ir nuopelnus. Kadangi mano tėvas buvo teisėjas ir teisininkų draugijos narys, o jo motina – Čarlstono Sinkler, maniau, kad mano kilmė, jei ir ne pati puikiausia, tai bent visai nebloga. Niekada iki galo nesupratau, kokią prastą partiją pasirinko mano tėvas, vesdamas laukinę, neišsilavinusią mano motiną. O motina nesugebėjo padėti man plaukti per tas pavojingas seklumas. Nesupratau brolijų gyvenimo tvarkos ar uniformų, o jas jaunuolis privalėjo puikiai mokėti dar gerokai prieš naujokų savaitę. Visa, kuo didžiavausi gimnazijoje, geriausioms brolijoms neįtiko. Aš greitai mokiausi ir tarsi gyvsidabrio stulpelis pajusdavau temperatūrą kambaryje, todėl netrukau pajusti, kad išsiskiriu, stebėdamas mane nuo galvos iki kojų vertinančius skausmingai malonius brolius.

Rugpjūčio pradžioje gavau dar vieną netikėtą pamoką apie paslaptingą socialinę etiką, kuri mano draugams sekėsi taip lengvai. Kartu su Keipersu ir karališkos laikysenos ponia Midlton vykome į Čarlstono „Berlin's" nupirkti Keipersui tinkamų drabužių tiems svarbiesiems pirmiesiems metams.

– Nepamiršk, – kalbėjo Eulalija Midlton, – pirmasis įspūdis yra viskas, *ir*, – ji pabrėžiamai nutęsė, – jis vienintelis išlieka.

– Tikra tiesa. Tikra tiesa, – pritarė ponas Berlinas, padėdamas Keipersui apsivilkti melsvą švarkelį.

– Pakuotė paprastą dovaną paverčia lobiu, – pamokslavo ji, o Keipersas apžiūrinėjo save juodu dryžuotu kostiumu.

– Jums derėtų knygas rašyti, ponia Midlton, – pasakė ponas Berlinas, kreida žymėdamas atraitotų klešnių galus. – Nors mums tai atrodo akivaizdu, pakrauptumėt išgirdusi, ko prisiklausau šioje parduotuvėje.

– Juk viskas savaime aišku, *ir*, – ji kilstelėjo antakius ir veidrodyje pažvelgė man į akis, – geras skonis būna įgimtas, ir *viskas*.

Kai tą popietę Keipersas nusipirko smokingą, sužinojau, kad smokingą galima pirkti, o ne tik nuomotis vienam vakarui. Suskaičiavus Keiperso sąskaitą, ji viršijo tris tūkstančius dolerių, ir aš nustebęs sušvilpiau, paskui supratau padaręs nedovanotiną netaktą, nes Keipersas, ponia Midlton ir ponas Berlinas baisiausiai stengėsi apsimesti to neišgirdę. Galvoje sudėjęs skaičius, svarsčiau, ar tėvai per visą mano gyvenimą yra man išleidę tris tūkstančius dolerių, įskaitant ir maistą. Tačiau mane pribloškė, kaip rūpestingai Keipersas ir jo motina rinko jam drabužius koledžui.

Kai Keipersas matavosi dailiai sukirptą „London Fogo" lietpaltį, aš aiktelėjau, pamatęs kainą, ir paklausiau:

– Kam gi tau jo reikia, Keipersai?

Ponia Midlton sutrikusi pažvelgė į mane ir atsakė:

– Negi manai, kad aukštutinėje valstijos dalyje niekada nelyja?

– Lyja, – atsakiau, – bet juk galima kur nors pasislėpti. Parbėgti namo.

– Džentelmenai *nesislapsto*, – paaiškino ponia Midlton. – *Ir* būna visada pasiruošę bet kokiam orui. Reikės juodo skėčio, kad galėtum palydėti paneles į seserijos namus per lietų, Keipersai. O ką gi tu su tom panelėm darysi, Džekai?

– Matyt, stversiu už rankos ir liepsiu bėgti kartu su manim.

– Aha, – atsakė ponia Midlton, bet pastebėjau, kaip ponas Berlinas tvardosi nešyptelėjęs.

Nors nedarnų pirmąjį semestrą stengiausi išmokti koledžo gyvenimo protokolo, reikėjo apdoroti labai daug informacijos per labai trumpą laiką. Buvau pernelyg nervingas ir netvarkingas, kad tobulai derėčiau sudėtingoje geriausių brolijų hierarchijoje. Stebėjau, kaip Keipersui įėjus į brolijų susipažinimo vakarėlį, kyla šurmulys, ir supratau, kad viskas daug paslaptingiau, negu „London Fogo" lietpaltis, o kai sekiojau Keipersą iš vieno vakarėlio į kitą tarsi žuvelė locmanas, tie būsimieji broliai darėsi drungni ir atsargūs. Buvo smulkmeniškai laikomasi mandagumo reikalavimų, tačiau jutau, kad aš nekeliu beveik jokių bangų, klajodamas iš vienų namų į kitus ir ieškodamas tobulo patogumo, kur nesąmoningai pajusčiau pagaliau atėjęs į savo vietą. Nors niekas tiesiai to nepasakė, supratau, kad geriausiose brolijose nė iš tolo nesu pageidaujamas, o ne tokiose gerose – tik iš bėdos. Jie operavo tyliai ir be nuskausminamųjų. Dar gerokai prieš brolijoms paskelbiant galutinius sprendimus, supratau, kad manęs niekas nepriims, ir visiems mokyklos draugams pasakiau, kad nusprendžiau likti Nepriklausomas.

Po daugelio metų prisipažinsiu sau, kad nebūtų prireikę taip įnirtingai dalyvauti pacifistų kampanijose, jei SAE būtų pažvelgusi giliau negu mano drabužiai iš katalogo ir nejauki, laukinė laikysena vakarėliuose. Mane tebelydėjo mažo miestelio aura; pigus užkampio aromatas nesisklaidė, man klaidžiojant ir ieškant savo nišos Karolinos studentų miestelyje. Tikėjausi daugiausia laiko leisti su bičiuliais iš Voterfordo, tik papildyti jų sąrašą pribloškiamais vardais, mums žengiant per studentų miestelio gyvenimą. Man buvo neramu, paskui nemalonu, kad Keipersas ir Lederė nebebendravo su tokiais bičiuliais kaip aš, vos tik atsikraustė į studentų miestelį. Kol brolijos aršiai kovėsi dėl Keiperso, seserijos kone susipjovė, mėgindamos prisivilioti Lederę.

Maikas įstojo į ZBT, žydų broliją, vos skubriai įžengęs į Karoliną. Jis buvo įžvalgus ir blaivaus proto, žinojo, ko nori. Jis nuo pat gimnazijos troško dirbti kino pramonėje, bet ten jam teks prasibrauti. Nors pasirinko studijuoti verslo administravimą, Maikas iškart ėmė lankyti visas Anglų filologijos katedros paskaitas, bent šiek tiek susijusias su kinu. Be to, jis kasdien lankėsi kine ir kruopščiai

užsirašinėjo, ką pagalvojęs apie kiekvieną matytą filmą. Vos užgesus kino teatro šviesoms, Maikas tapdavo absoliučiai laimingas. Koledžas visiškai jį įtraukė į nepaprastai tirštą socialinį gyvenimą, rimtus akademinius kursus ir galimybes, kurias įgijo toks ambicingas vaikinas kaip Maikas, – išplėsti horizontus, kiek tik leidžia jo gelmė ir sumanumas. Kadangi kilo iš karštai mylinčios šeimos, Maikas manė, kad kiekvienas sutiktas pasiduos jo gerumui, ir dažniausiai taip ir nutikdavo. Jis užkrečiamai šypsojosi iš kilnios, bet smalsios prigimties. Jis domėjosi kiekvieno sutiktojo gyvenimo istorija, rasdavo laiko su kiekvienu pasikalbėti. Jis kažkaip sugebėdavo prašnekinti droviuosius ir atsivesti juos į savo greitakalbį pasaulį, kad jį stebėtų ir palaikytų. Studentų miestelyje jis išgarsėjo tuo, kad visur nešiojosi aštuonių milimetrų filmavimo kamerą. Pamažu jo sugebėjimas filmuoti pasiekė meno aukštumas.

Tik Šaila universitete nepasikeitė nuo svaiginamos koledžo gyvenimo atmosferos. Jos visiškai nedomino studenčių tuštybė ir manipuliacijos. Kadangi buvo gražiausia studentų miestelio žydaitė, o kasdien darėsi vis gražesnė, vos įkėlusi koją į savo kambarį Kepstouno namuose, ji ėmė vaikščioti į pasimatymus su pačiais geidžiamiausiais ir patraukliausiais studentų miestelio vaikinais žydais, įskaitant ir ZBT prezidentą. Pirmąją savaitę ji ėmė dirbti laikraštyje „Gamecock" ir gavo nežymų vaidmenį pirmajame sezono teatro spektaklyje „Timonas Atėnietis". Ji visiškai nesikeitė, nesielgė priverstinai ar dirbtinai, o vos ją išvydęs, galėdavau atversti praėjusį savo gyvenimo puslapį ir pamatyti, koks kadaise buvau vien iš jos reakcijos į mane. Nors Šaila tą vasarą ragino mane ją pamilti, kai šokome griūvančiame Midltonų name, ji žinojo, kad man dar anksti. Ji kantriai, ramiai ir nedvejodama laukė, kada mūsų istorija ąžuole pagaliau atves mane pas ją. Dažnai susitikdavome pietų Raselo namuose ir tęsėme vaikišką įprotį viską kits kitam pasipasakoti. Abu sutarėme, kad labai ilgimės Džordano ir kaip būtų gerai, jei jis būtų įstojęs į universitetą, o ne sekęs tėvo pėdomis į Citadelę. Manėme, kad laisva Džordano dvasia nesuklestės žiauriuose Citadelės išmėginimuose ugnimi, skirtuose šešiems šimtams civiliokų.

Netrukus po civiliokų savaitės, prasidėjus paskaitoms, gavome pirmuosius Džordano laiškus. Apsimesdamas, kad konspektuoja per Amerikos istorijos paskaitą, jis rašė ilgas prakalbas apie tai, kokius pažeminimus kenčia jis ir kiti pirmakursiai, engiami nevaržomos jaunų sadistų valdžios. „Parašiau laišką motinai, dėkodamas, kad atsiuntė mane į šią nuostabią pragaro skylę. Priminiau jai, kad šioje pat mokykloje išugdytas jos šaunusis vyrelis, o kai kurių čia esančių vaikinų dėka tėvo netgi pasiilgstu. Turiu pirmąjį seržantą, vardu Belas, kuris ypač nemėgsta pabaigoje pasirašiusiojo, nes mano, kad mano veido išraiška rodo netinkamą požiūrį. Belo intelekto koeficientas – kaip cepelino, jis nė

neįsivaizduoja, koks blogas mano požiūris dabar ir kaip jis dar žada pablogėti. Atvykau čia, nes senis negali pakęsti nė tos minties, kad gyvenu šiame pasaulyje ir visiems aiškinu esąs tikras jo sūnus. Viskas čia blogai. Mano kambariokas čia tiesiog svaigsta iš laimės ir aiškina norįs būti snaiperiu Vietname. Lyg gyvenčiau su Heinrichu Himleriu. Paklausk Šailos ir Lederės, ar nubučiuos mane iki mėlynumo, kai tik pamatys. Ak, bet juk pamiršau tau papasakoti apie turtingą Citadelės intelektualinį gyvenimą. Vakar pirmakursiams rodė bernvakario filmą, kur moteris mylisi su asilu. Patikėk, mes abu mieliau būtume rinkęsi asilą. O mano kambariokas, telaimina Dievas tą fašistą, labai didžiuojasi gebąs bezdėti pagal įsakymą. Šia nepaprastai vertinga informacija jis pasidalijo su savo būrio seržantu ir dabar patenkintas garsiai bezda, vos ateina eilė pasipuikuoti. Jei tik pagalvočiau, kaip labai jūsų visų pasiilgau, neištverčiau čia nė penkiolikos minučių. Ar galėsi atvažiuoti manęs aplankyti, kai gausiu leidimą išeiti? Nuoširdžiai tavo, skausmo kamuojamas Džordanas."

Kai Džordanas pirmą sykį dalyvavo šventiniame parade, mudu su Šaila penktadienio popietę nuvažiavome pavakarieniauti su juo Kolonijos namuose. Prieš išleisdami Džordaną su bendramoksliais iš kareivinių, vyresnieji sugalvojo, kad jiems derėtų pasportuoti, ir, prieš gaudamas leidimą išeiti pro sarginę, Džordanas gavo padaryti daugiau kaip šimtą atsispaudimų.

Kai atėjo mūsų pasitikti plikai nuskusta galva, pamatėme, kad jis labai sublogęs.

– Ko tu toks liesas? – paklausė Šaila.

– Mano seržantas nemano, kad verta žudyti augalus ir gyvūnus vien tam, kad gyventų pusgalviai, – atsakė Džordanas. – Motina jį mokė nešvaistyti maisto, o jo nuomone, maitinti nevėkšlą ir yra maisto švaistymas.

– O tu čia ko nors išmoksti? – paklausiau. – Kokia tavo specialybė?

– Batų valymas.

– Ne, rimtai, – nusijuokė Šaila. – Ko tu čia mokaisi?

– Apie rankines granatas. Ir dar šiek tiek apie liepsnosvaidžius.

Visą vakarą šaipėmės ir juokavome, bet Džordanas nesugebėjo nuslėpti liūdesio, kuriuo trykšte tryško kiekvienas jo pasakojimas apie kareivinių gyvenimą. Vieno vaikino veidas buvo toks spuoguotas, kad valgykloje jį privertė ant galvos užsidėti popierinį maišelį. Pirmakursis iš Veikroso Džordžijoje, užaugęs medžiodamas aligatorius juodoje Okenfokio pelkės tyloje, per fizikos paskaitą patyrė nervų priepuolį.

Labiausiai Džordaną veikė kitų kančios; prie savųjų jis buvo jau seniai pripratęs. Vyresniųjų žiaurumas, palyginti su daug atkaklesne jo tėvo priespauda, atrodė linksmas ir lengvas. Kone vienintelis iš visų pirmakursių Džordanas

vaikinų piktą valią laikė kone pokštu. Bet jį slėgė tai, kad Citadelė buvo tamsios jo tėvo sielos įsikūnijimas.

Mums nė nespėjus užsisakyti, Džordanas surijo visą kepalą šviežutėlės duonos su sviestu, kurių padavėjas mums atnešė kartu su valgiaraščiais. Į šaltą arbatą jis krovėsi daugybę cukraus, paskui nuoširdžiai atsiprašinėjo stalo draugų.

– Aš toks alkanas, kad ir skudurinės lėlės klyną praryčiau, – pasakė Džordanas.

– Džordanai! – aiktelėjo Šaila.

– Atleisk, Šaila. Valgykloje nugirdau. Joks kadetas nepasako nė sakinio, bent sykį nenusikeikęs.

– Maniau, Karolinoje man patinka, – prisipažinau, – kol nepamačiau, kur tu. Dabar tiesiog mirštu iš laimės.

– Džekui nelengva apsiprasti, – pasakė Šaila, – bet visi kiti mes jaučiamės kaip rojuje. Mesk tu šitą nesąmonę ir stok į tikrą universitetą.

– Labai norėčiau kaip nors garbingai ištrūkti, – pasakė Džordanas. – Jei mesiu paprastai, tėvas niekaip neduos pinigų tikram koledžui. Bėda ta, kad iš Citadelės garbingas kelias tik vienas – diplomas.

– Sugalvok ką nors, – pasakė Šaila. – Džekui trūksta draugų. Kas galėjo pamanyti, kad mūsų dičkis pasijus vienišas studentų miestelyje, kuriame knibžda dešimt tūkstančių žmonių?

– Džekas nedrąsus, – atsakė Džordanas. – Jis ne iškart tvirtai atsistos ant kojų.

Virš mūsų balsas tarė:

– Kadete Eliotai.

Visi trys pakėlėme akis ir išvydome Citadelės vyresnįjį, stovintį virš Džordano. Džordanas iškart pasitempęs atsistojo ir supykdė kadetą, kone įkliuvęs jam į glėbį.

– Ne čia, Eliotai. Laisvai, ponaiti. Vakarieniauju su tėvais ir pastebėjau, kad atsisėdęs atitraukei paradinio švarko užtrauktuką. Taip galima tik vyresniesiems.

– Nežinojau, pone.

– Dešimt minučių prieš gesinant šviesas prisistatyk į mano kambarį, kvėša, – sukuždėjo kadetas, paskui nusišypsojęs nužvelgė Šailą. Jis jau ketino prisistatyti, bet aš skaudžiai sugriebiau jį už ausies ir prisitraukiau jo galvą prie savęs.

– Klausyk, smirdžiau, – pasakiau jam į ausį. – Aš – valstijos psichiatrijos ligoninės Bulių gatvėje pacientas. Nužudžiau savo motiną, perdūręs jai akį mėsininko peiliu. Nenorėčiau ateiti tavęs ieškoti, bet jei pusbrolis Džordanas lieps... – pakėliau nuo staltiesės stalinį peilį.

– Palik jį ramybėj, Džekai, – pasakė Džordanas. – Atleiskite, pone. Mano pusbrolį retai kada išleidžia iš ligoninės.

– Aš jo slaugė, kadete, – pasakė Šaila. – Tikiuosi, neišsigandote. Reikės padidinti jo vaistų dozes.

Paleidau persigandusį seržantą, o šis tarė:

– Dėkui, Eliotai. Gali vakare neprisistatyti. Malonaus vakaro.

– Dėkoju, pone, – atsakė Džordanas. – Gal norėtumėt prisėsti prie mūsų?

– Mamai neskaudėjo, – pasakiau. – Ji mirė iškart.

Kadetui nuskubėjus per pritemdytą kambarį, Džordanas kikendamas tarė:

– Jo vardas – Mensonas Samis, jis pats bjauriausias būrio kalės vaikas. Naujokus jis valgo pusryčiams ir giriasi daugybę jų šiemet jau išėdęs iš būrio.

– Tegu ir tave išėda. Važiuok į Karoliną, – pasakė Šaila. – Pas mus pilni bendrabučiai merginų, kurios tave įmanydamos suvalgytų. Ir gėrimų, vakarėlių, bigbendo muzikos...

– Tai kodėl Džekas toks vienišas? – paklausė Džordanas, žvakių šviesoje ištiesęs ranką ir suėmęs man už riešo.

– Nes jis Džekas, – atsakė Šaila. – Jis tikėjosi, kad kai užaugsim, tu, aš, Keipersas, Maikas, Lederė ir jis gyvensime viename didžiuliame name.

– Juk gerai būtų, – tarstelėjau.

– Sakyčiau, tikras rojus, – pritarė Džordanas, godžiai uosdamas ką tik iš virtuvės atnešto kepsnio kvapą.

– Nepraktiška, – atrėmė Šaila. – Visai neišradinga.

– Užtat skoninga, Šaila, – atsakiau. – Aš žinau, kas mano draugai.

Dar po mėnesio naujokavimo Džordanas Eliotas nusprendė sumanęs pakankamai fantastišką planą, kaip padaryti, kad jį išmestų iš Citadelės, bet kad jis išeitų garbingai ir su tėvo palaiminimu. Tėvas tikėjosi, kad Citadelė sutvirtins sūnų ten, kur, tėvui nematant, motina skatino švelnumą. Generolas reikalavo, kad akademija pasiektų to, ko nepasiekė jis – padarytų Džordaną visiškai nepanašų į motiną.

Džordano sumanytam planui reikėjo bičiulių iš Pietų Karolinos universiteto pagalbos, iš jo buvo aiškiai matyti, kad Džordanas jau išlavino prigimtinį sugebėjimą strategiškai planuoti. Jis jau seniai buvo be galo įžvalgus, o naujokų sistemos keliama įtampa tik sustiprino jo gabumą ilgai nedvejojus priimti teisingą sprendimą.

Dvi savaitės prieš kasmetines Citadelės ir Furmano futbolo varžybas kadetai pasiėmė laisvą savaitgalį ir pagrobė grakštų arabišką žirgą, Furmano talismaną. Žirgas buvo ramus gyvulys, dailaus sudėjimo ir klusnus, bet skubėdami su Furmano talismanu du kadetai, tokie girti, kad tikrai nesugebėjo tinkamai įkrauti svetimo žirgo į kėbulą, jį apakino. Supratę, kaip rimtai sužeistas talismanas, jie

pasielgė, jų manymu, gailestingai ir viena pistoleto kulka į smegenis žirgą nušovė. Vienas kadetas lemtingai suklydo, ant negyvo jo kūno purškiamais dažais užrašęs „Citadelė".

Iki to Furmanas ir Citadelė buvo aršūs priešai. Po to Citadelė šiam dailiam baptistų vadovaujamam koledžui, įsikūrusiam žaliose kalvose prie Grinvilio, įkūnijo visą demonišką šiuolaikinio pasaulio blogį. Ramūs ir švelnūs Furmano studentai pratrūko barbarišku įsiūčiu, kai po studentų miestelį pasklido gandas apie galvažudystę. Pirmajame valstijos laikraščio puslapyje išspausdinta nušauto žirgo nuotrauka, ir, baimindamasis neramumų, Citadelės prezidentas generolas Nagentas uždraudė visiems kadetams išeiti iš studentų miestelio, kol nesibaigs varžybos su Furmanu. Kelios Furmano brolijos prisiekė pakarti Citadelės buldogą ant valstijos kapitolijaus vėliavos stiebo, šitaip pagerbiant žuvusį žirgą.

Džordano Elioto seržantas Mensonas Samis sekmadienio rytą, kai „Greenville Morning News" išspausdino negyvo žirgo nuotrauką, lankė savo merginą Furmane. Pabučiavęs ją prie bendrabučio durų, prie savo mašinos Mensonas susitiko penkiasdešimt Furmano vaikinų, įskaitant pusę futbolo komandos.

Kai po dviejų dienų Mensoną Samį grąžino į Citadelę, jam buvo nuskusta galva ir genitalijos, užmauti mergaitiški apatiniai, o visas kūnas išterliotas vištašūdžiais ir vištų plunksnomis, surinktomis pas Grinvilio ūkininką. Ant šešių Citadelės pastatų užrašyta „Furmanas", taip pat ir ant koplyčios. Radę grandinėmis surakintą ir smarkiai sumuštą Mensoną, gulintį vidury paradų aikštės, kadetai prisiekė atkeršyti. Tačiau susiskambinęs su gubernatoriumi ir Furmano prezidentu, generolas Nagentas visiems kadetams uždraudė išeiti iš savo kambario, o visame studentų miestelyje pastatė sargybą, kad furmaniškiai daugiau neprasibrautų. Įtampa tarp universitetų pavojingai kaito, ir abi futbolo komandos prisiekė laimėti varžybas, kitą sekmadienį vyksiančias Čarlstone. Ore tvyrojo galinga vyriška energija, nevaldoma ir laki, o Citadelės studentų miestelis priminė nedidelę karingą savivaldybę, apsiaustą priešų. Įsiaudrinusiems kadetams žodis „Furmanas" tapo keiksmažodžiu, o Mensono Samio žaizdos ir pažeminimas visiškai ištrynė iš atminties Furmano žirgo mirtį.

Tada pirmakursis Džordanas Eliotas nuėjo pas savo pulko vadą Pinerį Vorelą, sugalvojęs nuostabų planą, kuriame karo strategija derėjo su kone bibliniu keršto suvokimu. Planas buvo paprastas, bet klastingas, ir kadetas kapitonas Vorelas sutiko jį paremti ir netgi prisidėti, jei Džordanas ras tris žmones ne Citadelėje, kurie galėtų vairuoti mašinas pabėgimui. Džordanas užtikrino vadą, kad turįs galvoje tris vairuotojus, tobulai tiksiančius operacijai, kuriai reikia mėgstančių greitai lakstyti ir nebijančių rizikuoti.

– O jie niekam neišpliurps, Eliotai? – paklausė kadetas Vorelas.

– Jie už mane galvas guldo, pone, – užtikrino jį kadetas Eliotas.

– Bet tu naujokas, Eliotai. Žemiausia atmatų klasė. Šlapias sapnas. Panaudotas tamponas. Šikpopieris. Šiame projekte dauguma dalyvaujančiųjų bus vyresnieji. Pati grietinėlė. Tikri dievai, Eliotai, tikri dievai.

– Pone, šitiems trims draugams patikėčiau ir tikrų dievų gyvybę. Jei tik tokio panaudoto tampono žodžiai ką nors reiškia.

– Aš imsiuosi visų šios ypatingai slaptos misijos karinių ir strateginių aspektų, pusgalvi. Kitais metais aš žudysiu siauraakius Vietname, plėšiu kaimus, tramdysiu kraštą ir apskritai spardysiu azijiečiams subines. O tu, Eliotai, atsakingas tik už transportavimą. Tu tik naujokas, tikro Citadelės vyro spermos ląstelė. Išmokysiu tave visų karo genijaus subtilybių.

– Pone, dėl transporto galite nesijaudinti.

Trečiadienio vakarą prieš Furmano varžybas penkiolika G būrio kadetų, apsivilkusių darbo drabužiais, susirinko paskutinįsyk išklausyti Pinerio Vorelo nurodymų. Jis penktą kartą smulkiai išaiškino kiekvieną reido Furmano universitete žingsnį. Kiekvienam būriui buvo privaloma išpaišyti bent tris pastatus, o paskui skubiai susirinkti ir grįžti į Citadelę, kol nesuskambės signalas keltis. Šioje misijoje laikas labai svarbus, kartojo jis. Penkiolika kadetų suderino laikrodžius, o Pineris dar kartą pakartojo jų užduotis. Dažų skardines, teptukus, vielos žirkles ir gėrimus jie jau buvo sukrovę į tris mašinas, laukiančias Hemptono parke, prie pat Citadelės studentų miestelio. Kai dešimtą trisdešimt kareivinėse nuaidėjo trimitas, visi penkiolika stovėjo prie šoninių vartų. Jie sykiu išbėgo pro vartus, prabėgdami šūktelėjo jaunesniajam seržantui „visi viduje“ ir nulėkė tolyn į tamsą, link geležinkelio bėgių už karo mokslo pastato. Kadetams reikėjo grįžti į Citadelę, kai šešios penkiolika suskambės signalas keltis. Grinvilio miestas buvo už dviejų šimtų dešimties mylių.

Užvedę mašinas, Keipersas, Maikas ir aš pasitikrinome laikrodžius, burzginome variklius ir laukėme, kol iš azalijų krūmų palei bėgius išlįs kadetai. Kai Džordanas paskambino ir paprašė padėti, mes nė nesudvejojome. Dėl draugystės visi mielai lėksime visu greičiu iš vieno valstijos galo į kitą.

Burzginau variklį, kai Džordanas atsisėdo į mašiną greta manęs kartu su pulko vadu Pineriu Vorelu. Į galą įšoko trys vyresnieji, rėkdami „Pirmyn, pirmyn, pirmyn“. Pirmasis išlėkė Keiperso „Pontiac GTO“, net padangos svilo, paskui – Maiko 1957 m. raudonas „Chevrolet“, kurį Maikas tiesiog popino. Mano mašina buvo kuklesnė, pilkas 1959 m. „Chevrolet“ su keistais pelekais gale, dėl kurių atrodė kaip močiutės. Tačiau ji buvo pirmoji mano mašina, ir aš ją mylėjau kaip tik dėl jos jaukumo ir nestilingumo. Ji nebuvo greičiausia iš trijų, bet greitkeliu lėkė visai smagiai.

Septyniasdešimt penkių mylių per valandą greičiu nušvilpėme gyvenamųjų Čarlstono rajonų gatvėmis ir pasukome į I 26, radijai plyšavo roko muzika, o kadetai pilstė gėrimus, kad drąsiau imtųsi laukiančio darbo. Kadangi buvo pirmakursis, Džordanas negalėjo nė žodžio pratarti, ir aš klausiausi neramių vyresniųjų kalbų, sekdamas paskui Maiko užpakalines šviesas ir rengdamasis velnioniškam dviejų šimtų mylių žygiui, kuriame vidutinis mūsų greitis turėjo būti šimtas penkiasdešimt mylių per valandą.

Nepraėjus nė valandai, pralėkėme Kolumbiją už gerų šimto mylių nuo Čarlstono ir dešinėje, tolumoje pamatėme miesto šviesas. Artėjant prie Niuberio, galinio vaizdo veidrodėlyje pamačiau mėlynas kelių patrulio lempeles ir spaudžiau stabdį, kol Vorelas pasakė, kad patrulis – buvęs Citadelės auklėtinis, žinąs apie planą. Patrulio mašina aplenkė tris mūsiškes, ir vedami mėlynų jo šviesų lėkėme per Karolinos pušynus, pamažu kildami į valstijos kalnus šiauriau Grinvilio. Jutau, kaip kyla pati žemė, iš visų jėgų stumdama kalvas aukštyn. Dar niekada nebuvau lėkęs tokiu greičiu ir taip toli, kaip tą naktį per Pietų Karolinos valstiją su kelių patrulio, mūvinčio Citadelės žiedą, palyda.

Pravažiavus Klintono posūkį, ant viaduko spėjau pamatyti mirkčiojantį žibintuvėlį. Tolumoje ant kito viaduko prieš mus išvydau mirgant atsakomąją švieselę, tokią skubią, kad nė nebuvau tikras, ar ją mačiau. Kažkaip pamaniau, kad čia turbūt perduodami ženklai, bet vairavau taip susikaupęs, kad tą prisiminiau tik kitą dieną. Artėjant prie Grinvilio, Pineris Vorelas vėl labai nuosekliai pakartojo kadetams, ką jiems reikės daryti, tikrindamas, ar kiekvienas komandos narys tobulai moka savo vaidmenį.

– Vigai, tavo biblioteka. Tik užrašyk ant fasado „Buldogas“ ir „Citadelė“. Nelandžiok už jos. Ir visi kiti taip pat. Visi grįžtat čia lygiai 03.00. Ar supratot, ponaičiai? Kvaiša, ar tau viskas aišku?

– Taip, pone, – atsakė Džordanas.

– Tu imkis merginų bendrabučio, šiukšle, – pasakė Vorelas Džordanui. – Ir neuostyk apatinių skalbinių džiovykloje.

– Pasistengsiu susivaldyti, pone, – atsakė Džordanas, ir vyresnieji gale nusikvatojo.

– Akiplėša, – tarė Vorelas, bet broliškai meiliai, o mes išsukome iš greitkelio prie kelio ženklo, rodančio Furmano universiteto kryptimi.

– O ką tu darysi, Pineri? – paklausė kažkuris beveidis kadetas nuo užpakalinės sėdynės.

– Komandos vadas visada sunkiausio darbo imasi pats, – atsakė Vorelas. – Aš žadu ant bažnyčios užrašyti „Nustipęs Furmano žirgas pūva. Citadelė tuo didžiuojasi.“

– Pasiutai, Vorelai, – su pasigėrėjimu atsakė balsas. – Visiškas pamišėlis.

– Dėkui, – tarė Vorelas. – Labai ačiū. Dėl to man puikiai seksis Vietname. Tokie kaip jūs apipaišo bendrabučius. Bet tik Vorelui gali šauti į galvą aprašinėti pietiečių baptistų universiteto bažnyčią.

– Bet tu ir pats baptistas, Vorelai.

– Aš – tik kovos mašina, Dobinsai, – pataisė Vorelas. – O čia, kad mane kur, karas.

Kai sustojau už Maiko mašinos prie devynių pėdų grandininio aptvaro, juosiančio Furmano studentų miestelį, Vorelas tarė:

– Būtum puikus Citadelės vyras, Makolai. Tiesiog gėda, kad toks kietuolis nuėjo į skystablauzdžių universitetą Karolinoje. Pirmyn, vyrai. Dabar reikės absoliutaus tikslumo. Karinio tikslumo. Mūsų planas tobulas. Jį sušikti gali tik žmogiškasis faktorius. Ir žinot ką, ponaičiai, Vorelo armijoje žmogiškasis faktorius klaidų nedaro.

Keiperso mašinos kadetų komanda žirklėmis vielai kirpti prakirpo tvoroje didelę skylę, ir pirmieji maskuojamosiomis uniformomis vilkintys kadetai, nešini kuprinėmis, pilnomis dažų skardinių, jau lėkė Furmano pastatų už trijų ketvirčių mylios link. Kadetai buvo labai sportiški, jų kūnai tvirti ir liauni nuo ilgų valandų, praleistų kliūčių ruožuose ir marširuojant pulkuose.

Kai atidariau bagažinę, su pasigėrėjimu stebėjau, kaip greitai ir žvitriai kadetai užsimetė kuprines, paskui nubėgo prie skylės tvoroje ir prašliaužė pro ją. Iš po debesų staiga išlindo mėnuo ir nutvieskė kadetus, tyliai ir greitai it upėtakių pulkas lekiančius per žemas kalvas. Stebėjau, kaip už vienos kalvos pranyksta Pineris Vorelas, ir nustebau, pamatęs už nugaros iš šešėlių išslenkantį ir kvatojantį Džordaną Eliotą.

– Na ir prisidirbsi, Džordanai, – pasakė Keipersas.

– Jie labiau prisidirbs, – atsakė Džordanas. – Bent kol kas.

Džordanas parodė į dešinę, kur dusyk žybtelėjo žibintuvėlis, jam atsiliepė šviesa iš kairės.

– Kas gi nemiega tokiu metu? – paklausė Maikas.

– Visas Furmano studentų miestelis. Pameni Fergisą Svengerį?

– Hanos gimnazijos gynėjas. Puikus futbolininkas, – atsakė Maikas.

Džordanas parodė dar vieną švieselę rytuose.

– Fergisas dabar žaidžia Furmane. Vieną vakarą jam paskambinau.

– O kam? – paklausė Keipersas. – Juk tu to vargdienio nė nepažįsti.

– Aš jam smulkiai papasakojau visą planą išpaišyti Furmano studentų miestelį.

– Ak tu pasiutėli, tu kalės vaike, – pasakė Maikas. – Na ir gudruolis.

– Bet koks veidmainis, – atsakė Keipersas. – Man visai patiko tie vaikinai, kuriuos čia atvežiau.

– Tai pereik mokytis pas juos, – atrėžė Džordanas. – O dabar greitai dinkit iš čia. Jei jie sužinos, kad mus čia atvežėt, iš jūsų mašinų liks tik antenos ir peleninės.

– Kodėl? – paklausė Keipersas. – Kam tu šitaip?

– Turėjau bendraklasį, su kuriuo pietaudavome toje pačioje valgykloje. Mums pasisekė valgyti kartu su ponu Pineriu Vorelu. Tik Vorelas pagailėjo Citadelės pinigų naujokams šerti. Todėl marino mus badu. Tačiau mėgo žaisti tokį žaidimą. Išsiaiškino, ko mes labiausiai nemėgstam. Aš negaliu pakęsti Briuselio kopūstų, tad kai jis klausdavo, ar norėčiau Briuselio kopūstų, aš sakydavau „Ne, pone." Jis priversdavo mane suvalgyti visus Briuselio kopūstus, kiek tik būdavo ant stalo. O toks Džeraldas Minšiu atsisakydavo pomidorų sulčių. Taigi Vorelas privertė jį išgerti dvylika stiklinių pomidorų sulčių. Tačiau Minšiu neužsiminė, kad jis joms alergiškas. Jis vos nenumirė ligoninėje.

– O iš tikrųjų, Džordanai? – paklausė Maikas. – Kažkaip neįtikinai neapykanta Briuselio kopūstams ir meile vargšeliui Minšiu.

– Man reikia dingti iš tos akademijos. Man ten ne vieta. Aš ten negaliu pakęsti visko, išskyrus miegą, bet miegodamas ją sapnuoju.

– Tai išeik, – pasiūliau.

Džordanas karčiai nusijuokė.

– Juk sakiau, Džekai, meldžiau tėvo, kad leistų išeiti, bet jis nė girdėti apie tai nenori. Mama sakė, kad reikia rasti garbingą būdą mesti Citadelę arba teks ten pasilikti ketverius metus.

– Tai šitaip tau atrodo garbinga? – paklausė Keipersas. – Juk tiems vyrukams kiaušius suspardys.

– Ir man, – atsakė Džordanas ir šmurkštelėjo pro skylę tvoroje, tik nenusekė kitiems kadetams įkandin, o pasuko į vakarus palei tvorą.

– Gal važiuojam su mumis, – pasakiau. – Furmaniškiai tavęs gyvo nepaleis.

– Jei paleis, visi supras, kad tai aš juos perspėjau, – atsakė Džordanas. – Ačiū, bičiuliai. Kaip gyvas nepamiršiu, kiek šįvakar man padėjot. Dabar dumkit, kol jūsų nepačiupo.

Džordanui pranykus už kalvos, už šimto metrų nuo mūsų pasigirdo didžiulis triukšmas, kai penki šimtai Furmano vaikinų tobulai apsupo Citadelės kadetus iš dviejų pusių, užkirsdami jiems kelią pabėgti. Gavęs kažkokį ženklą, studentų miestelis staiga nušvito, ir, regis, tūkstančiai Furmano vyrų, išsislapsčiusių patogiuose kampeliuose po visą studentų miestelį, išlindo ir apsiautė nustebusią saujelę kadetų.

Mane taip apakino tos riaumojančios minios vyriškumas, kad aš vos spėjau į mašiną, prie jos jau bėgant pulkui Furmano beisbolininkų, ginkluotų lazdomis. Mes šokome prie vairų ir nulėkėme dulkėtu keliu, o per tvorą mirtina kruša lėkė „Louisville Sluggers", nuo kurių įlinko mano variklio gaubtas ir sudužo galinis Maiko langas.

Visą parą veikiančioje degalinėje palei I 26 greitkelį sustojome degalų ir pasidalyti įspūdžiais.

– Kas gi čia dabar nutiko? – paklausiau.

– Gėda mums, kad palikome tuos kadetus, – pasakė Keipersas.

– Teisingai, Keipersai, – atsakiau. – Sutartu laiku grįžk pasiimti saviškių.

– Tu nežinai, kas yra brolybė, – atsakė Keipersas. – Net į broliją nestoji.

– Tai pamokyk mane, brolijos berneli, – atsakiau. – Grįžk pasiimti tų kadetų.

– Džordanas mumis pasinaudojo, – pasakė Keipersas.

Aš papurčiau galvą ir atsakiau:

– Džordanas – mūsų draugas, ir mes visada jam padėsime.

– Dievulėliau, – tarė Maikas, – jis pridirba to, kas niekam kitam nė į galvą nešautų.

– Jis pavojingas, – atsakė Keipersas.

– Kol kas, – nusikvatojo Maikas, – tik Citadelės kadetams.

Jis tikrai buvo pavojingas tiems narsiems, aršiems kadetams, tą rudens naktį atkeliavusiems į Furmaną. Tą naktį į Furmano studentų miestelį įsmuko šešiolika kadetų ir nė vienas iš jų neišėjo iš ten savomis kojomis. Vienas buvo kilpa pagautas iš ąžuolo ir nuleistas ant žemės, kur jį kone mirtinai sutrypė Furmano minia. Pineriui Vorelui lūžo žandikaulis ir skilo trys šonkauliai, kai jis mėgino dažais apipurkšti jį užpuolusius ir pargriovusius vaikinus. Tai buvo tik vienas iš trijų sulaužytų žandikaulių, užregistruotų Grinvilio apygardos ligoninės priimamajame. Septyni kadetai, įskaitant ir Džordaną Eliotą, į ligoninę atvežti be sąmonės.

Džordanas vienintelis iš kadetų pasiekė vienintelį Furmano pastatą ir užrašė ant jo „Citadelė". Jam berašant tuos žodžius ant sporto salės, jį pastebėjo klaidžiojantis sargų pulkas ir davė pavojaus signalą. Netrukus Džordanas pasileido lenktyniauti su furmaniškiais, bet neišvengiamai pralaimėjo. Jis bėgo prie ramaus ežerėlio, kurį buvo pastebėjęs Vorelo žemėlapyje, beplanuojant misiją. Pajutęs besiartinančią minią, jis nėrė į šaltą lapkričio vandenį ir australiškuoju krauliu ėmė irtis į kitą krantą. Už savęs jis išgirdo į vandenį šokančius ir susierzinus staugiančius penkis ar šešis šalčio tvilkomus furmaniškius. Kadangi plaukė it ūdra, Džordanas kelias akimirkas pajuto viltį, kad pavyks pasprukti nuo persekiotojų.

Tada išgirdo, kaip į vandenį sykiu nuleidžiamos keturios kanojos, o kai atsigręžė pažiūrėti, kiekvienoje jų pamatė keturis raumeningus irkluotojus, kaip vienas iriančius jo link. Džordanas kvatodamas atsigręžė vandenyje jų pasitikti. Kai prisiartino pirmoji kanoja, jis panėrė ir sugebėjo ją apversti, tačiau jam per pakaušį trenkė irklu, praskėlė iki kraujo. Prieš panirdamas po juodu vandeniu, jis išvydo iš visų pusių artėjančius irklų šešėlius, it sulėtintame kine, kylančius ir krintančius.

Džordanui stipriai sutrenktos smegenys, jį paskutinį iš kadetų išrašė iš Grinvilio apygardos ligoninės ir su sargyba parvežė į Citadelę. Kaip ir kiti, jis buvo išmestas už kadetui nederamą elgesį, o kai jį palydėjo į kambarį susikrauti daiktų, Pedžeto-Tomaso kareivinių kadetai išsirikiavo palei turėklus ir taip garsiai ir ilgai sveikino išvykstantį Džordaną, kad net generolo Elioto įtūžį apmalšino paskutinis triumfuojantis „valio", kurį kariai sušuko jo sūnui.

Likusį semestrą Džordanas pragyveno pas tėvus Kemp Ležene. Sausį jis įstojo į Pietų Karolinos universitetą, kur ant mūsų bendrabučio slenksčio aš purškiamaisiais dažais užrašiau „Pirmyn, Furmane!".

Trisdešimt trečias skyrius

Birželio pirmąją man paskambino Liusė ir paprašė, kad ateičiau jos aplankyti vienas. Nuo jos balso mane nusmelkė negera nuojauta. Kai atėjau, ji papasakojo nubudusi tamsoje praėjusią naktį ir pajutusi nedidelį, kone nepastebimą pokytį savo kūne, tarsi tylų spynos cilindrų krebštelėjimą. Ji visada sugebėdavo suprasti kūno siunčiamus signalus ir žinodavo pastojusi gerokai anksčiau, negu daktarai patvirtindavo jos įtarimus. Praėjusią naktį, permirkusi savo prakaitu, ji suvokė, jog grįžo ją pražudysiančios ląstelės. Leukemija atsinaujino, sakė ji, ir šįsyk nebesitrauks.

Nors anksčiau buvau matęs savo motiną verkiant, niekada neregėjau jos apraudant savo pačios mirtingumą. Ji padarė viską, ką liepė daktaras, bet vis tiek jai skirtas mirties nuosprendis. Manau, jos ašaros buvo ne iš savigailos, nors sėdėdamas kaip nebylus liudininkas pirmiausia pamaniau būtent šitai. Jai raudant, pamažu supratau. Raudama prarandant tokį gražų pasaulį ir visus vaidmenis, kurių nebeteks vaidinti. Tamsa įgyja naują reikšmę. Kūnas ima ruoštis paskutiniam darbui, pačios tylos ramybei ir taurumui. Atidžiai stebėjau, kaip mano motina mėgina įsivaizduoti pasaulį be Liusės Pits. Iš pradžių jo įsivaizduoti nebuvo įmanoma, bet ašaros palaistė takelį. Ši mintis gundė pačią jos esybės šerdį. Raudodama mano akivaizdoje, Liusė žengė pirmą žingsnį gražios mirties link.

Geresnis sūnus būtų apkabinęs motiną ir ją guodęs. Bet mano kūnas drovėjosi visų įprastų meilių prisilietimų. Uždėjau ranką jai ant peties, bet vos prisilietęs atitraukiau. Nuo sielvarto ji darėsi pavojinga, it įsielektrinusi. Tačiau gelmėse senovinis kodas kaleno pasidavimą. Vėl ištiesiau ranką motinos link, bet nepasiekiau per staiga mus perskyrusį atstumą. Ryto kaitroje pajutau ploną leduką ant savo širdies. Tylėdamas ieškojau žodžių motinai nuraminti. Žinodamas, kad privalau ją apkabinti, sėdėjau it paralyžiuotas, pernelyg daug apie viską galvodamas. Taigi, amžiams netekau tos brangios, gyvenimą perkeičiančios akimirkos. Apie prisilietimą negalėjau nė pagalvoti, neįsivaizduodamas smaugimo, oro trūkumo, nuo kurio ima baisiausias siaubas. Kai kiti vyrai savo moterų glėbyje randa paguodą, aš regėdavau smauglius, greitas, kvapą gniaužiančias, paniką keliančias gyvates.

Mums susėdus ant prieplaukos, klausantis, kaip viena po kitos ritasi bangos, Liusė pakartojo man, kad gyvena paskutinius savo gyvenimo mėnesius. Ji sakė, esą, metas susitvarkyti reikalus, pasakyti tai, kas prašosi pasakoma, paaiškinti vaikams, kad nepaliko jų nendrėse tądien, kai jie gimė, nors žinanti, kad mums taip atrodę. Mes neteisingai ją nuteisėme ir suskaičiavę jai už nugaros slaptus balsus apskelbėme ją švelniausia savo budele. Kadangi apsaugojo mus nuo savo vaikystės siaubų, ji neparengė mūsų kasdienėms mūsų pačių kančioms. Ji melavo, kas esanti ir iš kur kilusi, nes norėjo, kad mes sugebėtume įsitvirtinti pasaulyje, kuris ją gniuždė nuo pirmųjų dienų. Toji meilė jai atrodė stipriausia, tyriausia jos dalis, bet ji baiminosi ją atskleisti, laikė per tvirtai priglaudusi prie krūtinės. Pajutusi, kad miršta, ji panorėjo man pasakyti, jog myli savo sūnus taip stipriai, kad net baisu. Stengdamasi suvaldyti tą baimę, Liusė mylėjo mus paslapčia, meilę pavertė keistu kvailumu su slaptažodžiais ir tylos kodais. Jausmus mums ji pridengė dygliais ir spygliuota viela, o prie jų vedančiuose rožynuose prismaigstė minų. Jos vaikai, išskėtę rankas, begalę sykių žengė jos link per tuos sproginėjančius laukus. Jei būtų žinojusi, kad meilės reikia nusipelnyti ir dėl jos kovoti, būtų to išmokiusi ir mus.

Tik kai vėžys pakirto jos gyvuonį, ji prisiminė kadaise buvusi maža mergytė. Toji pati, kuri meilės menui įnešė nelaimės ir skausmo. Kai jos tėvas žuvo motinos įžiebtame gaisre, meilei teko žengti per liepsnojančio namo slenkstį. Meilei teko ant pirštų galiukų vaikščioti apie sielvarto nukamuotos motinos kūną, kai ši pasikorė ant geležinkelio tilto. Ką juto meilė, laiko nuoplaišose išsikruvinusi rankas? Jutau, kaip motina mėgina visa tai paaiškinti ir niekaip neranda tinkamų žodžių. Tačiau kalba ją nuvylė, ir aš vėl išgirdau bangas. Ji sunkiai alsavo. Metas sutvarkyti jos namus, o ji pamėginsianti prieš mirtį atitaisyti žalą. Taip ji man žadėjo tą rytą, kai pasakė, kad jos kūne vėl apsigyveno leukemija, šįsyk daugiau nebeiškeliausianti.

Ant prieplaukos pas mus atėjo daktaras Pitsas, supratau, kad motina bus jam jau pasisakiusi. Švariai nusiskutęs ir pasipuošęs, jis priėjo prie jos, ore pajutau aitrų jo odekolono kvapą, kai pakėlė mano motiną nuo kėdės, o ji susmuko jo glėbyje. Vyras ją apglėbė, o kai sukuždėjo kažką, ko neišgirdau, šį tą supratau apie tylią vyrų jėgą. Apglėbęs mano motiną, jis suteikė jai paguodos vien tuo, kad atsivėrė jai. Nė vienas mano šeimos vyras nesugebėjo patenkinti šio gyvybiškai svarbaus, bet visai paprasto poreikio. Mama vėl įsikniaubė jam į krūtinę, o aš nusigręžiau, supratęs, kad šią karčiai saldžią akimirką esu tikras prašalaitis.

– Manau, teks atšaukti Liusės šventę, – pasakė daktaras Pitsas. – Gali pranešti naujieną broliams, Džekai.

– Ne, – atsakė motina, atsitraukdama nuo jo. – Šventė *mano*. Ji vis tiek įvyks.

– Žadėjome atšvęsti tavo remisiją, – pasakė daktaras Pitsas.

– Tegu visi ir mano, kad man remisija, – atsakė ji. – Tai bus mūsų paslaptis. Kur parašyta, kad turi viską pasakoti broliams. Tiesa, sūnau?

– Niekur neparašyta, – sutikau.

– Aš nusipirksiu gražiausią suknelę Atlantoje, – pasakė ji, bučiuodama daktarą Pitsą į skruostą. Nuo kitų jos žodžių mane šiurpas nukrėtė. – Su ja mane ir palaidos.

Taigi mes su broliais pradėjome rengti šventę motinos garbei, ji turėjo vykti per Darbo dieną, paZouliui paskelbėme atšvęsią tai, kad leukemija atsitraukė ilgiau kaip metams. Kai visi vykdėme pasiskirstytas užduotis, netikėtai radau paguodos tame, kad mano broliai dar nežino, jog baltosios jos kraujo ląstelės vėl sukilo. Jos kraujotaka mus visus gąsdino, nes buvo tokia pavojinga išdavikė, ir nors žinojome, kad žmonės mirtingi, ir susitaikėme su tuo ir protu, ir instinktais, niekada rimtai nesusimąstėme, kad mirs mūsų motina, kad vieną dieną jos nebeturėsime. Kadangi ji buvo tokia jauna, kai mes gimėme, mama mums visada buvo labiau vyresnioji sesuo ir patikėtinė negu motina. Bręstant ji ir toliau mus stebino savo sudėtingumu, nė vienas nebūtume sugebėję jos apibūdinti pora glaustų, taiklių sakinių. Jei būtinai tektų pamėginti, pasigirstų penkių skirtingų moterų iš skirtingų platumų, o gal net saulės sistemų apibūdinimai. Liusė didžiavosi esanti paslaptinga, neapsakoma, išskydusi kaip pati naktis. Ji pravirkdavo, kai pasakodavome jai apie rengiamą šventę. Mano broliams rodėsi, kad tos ašaros dėkingumo, o aš žinojau, kad ji rauda dėl to, kad jos sūnūs taip uoliai stengiasi nepripažinti, jog ji miršta. Maikas Hesas pasisiūlė šventę surengti savo plantacijoje ir aprūpinti ją gėrimais. Dalasas, Diupri, Tė ir aš visą savaitę rinkome maistą. Rengėmės džiugiai ir šventiškai dienai, kai minėsime be galo menkai tikėtiną Liusės triumfą.

Kai iš ligoninės paskambino daktaras Peitonas ir pranešė naujausio kraujo tyrimo rezultatus, jis patvirtino, kad remisija baigėsi. Jis liepė jai rytoj pat atvykti tęsti chemoterapijos.

– Tai jau ne, daktarėli, – atsakė ji. – Žinau aš tą jūsų chemoterapiją. Ji daug labiau mane iškamavo, negu pati leukemija. Mano vaikai rengia man šventę, ir už nieką pasaulyje jos nepraleisiu.

– Jūsų valia. Bet kol jūs krimsite gruzdintas krevetes, baltosios ląstelės šoks kadrilį.

– Aš pasiskaičiau apie savo leukemijos atmainą vyro medicinos vadovėliuose. Ten rašoma, kad mano vėžys ypatingai agresyvus, ir nei dešimt velnių manęs neišgelbės, nesvarbu, ar gausiu chemoterapiją, ar ne.

– Liuse, juk visko pasitaiko, – tarė jaunasis daktaras.

– Visko galės pasitaikyti ir po mano šventės, – atsakė Liusė. – Mano vaikai visą vasarą jai ruošėsi.

– Kuo jums ta šventė tokia svarbi?

– Nes tai bus paskutinė šventė, kurioje dalyvausiu šiame gražiame pasaulyje, – atsakė ji. – Ir džiaugsiuosi kiekviena jos minute. Prašom ir jus; mano vaikai moka pavaišinti visą minią.

Mintis surengti Liusės garbei milžinišką, nepamirštamą šventę kilo Tė. Įsikibęs šio abstraktaus sumanymo, jis mus varė iš proto, kad pasirūpintume visomis jo įgyvendinimo smulkmenomis.

– Aš dabar būsiu idėjinis vadas, – pasakė mums Tė. – O jūs gausit nešti vaišes ir pirkti kokteilių lazdeles.

– O kiek planuoji kviesti svečių, idėjini vade? – paklausė Dalasas.

– Kiek tik norėsim, – atsakė Tė.

Paskui pasakėme Liusei, kad ji gali kviestis tiek svečių, kiek tik nori, ir ji mumis patikėjo. Ji netgi priešams atleido, svajingomis akimis pasakodavo, kodėl nustojo šnekėtis su kuria nors miestelio moterėle. Ji gailėjosi visų, kuriems neteko jos pažinti nuo tada, kai ji pagaliau išdrįso išspirti lauk teisėją. Kiekvieną akimirką sekiodama paskui jį ir dangstydama jo išgertuvių ir siautėjimo pėdsakus, ji darėsi šiurkštesnė. Neteisinga, kad jos gyvenimas baigiasi kaip tik tada, kai pagaliau jį susitvarkė ir žengia tiesiu keliu. Jai labai patiko, kad mes užsispyrėme surengti jai šventę, ji jaudinosi, kad tiek daug žmonių skambina pranešti, jog ateis.

Paskutinę rugpjūčio savaitę mes su broliais kėlėmės anksti ir plaukėme žvejoti šventei. Tė ir Diupri valtele plaukė į Maultrio ežerą ir gaudė gėlavandenius ešerius, toje vėsioje žmogaus rankų darbo gelmėje netoli Kolumbijos užaugančius milžiniškus. Sailas Makolas ir Maksas Rusofas nusipirko leidimą ir visą savaitę

gaudė krevetes, nors abu jau buvo įkopę į devintą dešimtį. Jie patys jas darinėjo ir šaldė jūros vandenyje kvortos talpose. Maisto Liusės šventei rinkimas buvo it šventa apeiga. Tik daktarą Pitsą ir mane slėgė siaubinga žinia apie vėžį, ilgai netrukus pagrobsiantį garsiojo Liusės skruostų raudonio gyvastį ir žiedus. Žinojome, kad ji džiūva iš vidaus.

Šventės išvakarėse Oriono saloje Liusė nusivedė mus į peryklą priešais jos pajūrio namelį. Čia ji su savanoriais perkėlė logerhedų kiaušinėlius, pradėtus dėti šiltame lakiame smėlyje gegužės 15 dieną, ir pažymėjo juos keturkampiais pagaliais bei aptvėrė tinklu. Paplūdimio erozija buvo įnirtinga, smėlį ryte rijo siautulingos audros. Kol Liusė spėjo pranešti Pietų Karolinos laukinės gamtos departamentui nekreipsianti dėmesio į jų nurodymus palikti lizdus ten, kur smėlyje juos iškasė logerhedai, keturi lizdai buvo išplauti. Liusei darėsi bloga nuo vėžlių kiaušinių, permirkusių jūros vandenyje ir išdraskytų krabų bei jūros paukščių. Kiekvienas aukso trynys, kurį rasdavo džiūvantį tarp lukštų, jai reiškė dar vieną žingsnelį išnykimo link. Tą vasarą sukrauti trisdešimt septyni lizdai, o ji su bendradarbiais perkėlė du tūkstančius septyniasdešimt keturis kiaušinius į peryklą, kur galėjo juos prižiūrėti iš savo verandos.

Inkubacijos periodas karštame smėlyje – du mėnesiai, o netgi išleisdama naujagimius vėžliukus, Liusė neketino iki galo paklusti įstatymui. Pagal departamento taisykles, jei būdavo gautas leidimas perkelti logerhedo lizdą (kurio Liusė negavo), tam žmogui nevalia liesti lizdo nuo tada, kai užkasami kiaušiniai. Departamentas pritarė Darvinui, kad natūraliosios atrankos dėsniai visų svarbiausi, nevalia trukdyti jiems atsirinkti savo aukų, kai vėžliukai veržiasi iš lizdų ir ropoja į jūrą.

Tačiau per daugelį metų Liusė regėjo per daug žiaurumo mažųjų logerhedų gretose, ir jai tai atrodė netaupu ir nereikalinga. Sykį ji užtiko dešimt vėžliukų, it konservų skardinės sukrautų krabo vaiduoklio slėptuvėje, dauguma jų tebebuvo gyvi, tik bejėgiai, laukią, kol krabas nukąs jiems galvas ir jomis pasisotins. Ji matė, kaip tarp vėžliukų šmirinėja meškėnai, pešdamiesi su žuvėdromis, kurios puldinėja vėžliukus iš viršaus, nukanda galvutes ir meta kiautus į seklų pakrantės vandenį. Liusė taip pat matė vėžliukų, nuropojusių iki vandens, bet iškart pačiuptų pašėlusiai greitų mėlynųjų krabų, tykančių bangose, arba prarytų nedidelių ryklių ir mėlynųjų marlinų, laukiančių gilesniame vandenyje.

Nors ji negalėjo nuginti priešų, laukiančių vandenyne, ji sugalvojo, kaip padaryti, kad vėžliukai tikrai pasiektų jūrą. Kaskart tą vasarą perkėlusi kiaušinį, Liusė Pits sulaužydavo Pietų Karolinos įstatymą. Tačiau beveik visi jos globojami vėžliukai pažino jūros vandens skonį prieš leisdamiesi į kelionę Sargaso jūros link.

Saulei leidžiantis, šventės išvakarėse, mano motina patraukė iš namų, už rankutės vesdamasi Lėją, o mes su broliais viena linija sekėme joms įkandin. Ji nešėsi kibirą ir didelę geldelę lizdui iškasti. Betė ir Elas Sobolai, svarbiausieji jos padėjėjai, kaip visada jau laukė su pulku turistų ir nekantraujančių jų vaikų. Vėžlių išleidimo programa jau buvo tapusi svarbiausia salos turistų pramoga, neskaitant golfo. Liusė nustatė griežtas taisykles ir turistus vertė laikytis rimties ir jie stengdavosi neužeiti už Liusės nužymėtos ribos.

– Ar lizdas subrendęs? – paklausė Liusė Betės Sobol.

– Pažiūrėk pati, – atsakė Betė. – Jie jau pasirengę.

Liusė lukterėjo, kol susirinkome apie ją, o turistai patogiai prisiartino tiek, kad viską girdėtų. Mokytojos vaidmuo jai atrodė labai rimtas, o vėžlių klausimais ji nejuokaudavo.

Vėžlių programa jai buvo tokia pat iškilminga, kaip ir Šermano ir Elizabetos istorija Pavasario ekskursijos po namus metu. Ji nekalbėjo plakatų šūkiais, tačiau jos balsas, autentiškas, tvirtas, skambėjo nuoširdžiai. Prieš užstatant Oriono salą, šimtai logerhedų perėjo šiame paplūdimyje. Tas pats nutiko daugybei gyvūnų rūšių visame pasaulyje, kai lėtas, didingas nykimo šokis įsismarkavo, žmogui nuodijant ir griaunant visa, ką labiausiai myli. Ji parodė į tą vakarą iškasiamą lizdą ir liepė vaikams atkreipti dėmesį, kaip smėlis įdubo švelniu piltuvėliu, tai reiškia, kad vėžliukai išsirito iš kiaušinių ir pradėjo kastis lauk. Šį procesą jie sutrikdysią, paaiškino Liusė, nes ji norinti suteikti kuo daugiau vėžliukų galimybę išgyventi jų laukiančioje pavojingoje kelionėje. Kai Liusė papasakojo, kad tik vienas iš šių vėžliukų liks gyvas tiek, kad sugrįžtų į šį paplūdimį dėti kiaušinių, vaikai sudejavo.

– Kai grįš tas vienišas vėžlys, daugelio mūsų nebebus gyvų, – pasakė Liusė. – Prašau vaikų pažadėti, kad kiekvieną vasarą grįšite gelbėti šitų vėžlių. Pažadėkit. Pakelkit rankas, kas pažadat.

Pirmoji iškilo Lėjos rankutė, paskui ir visų kitų vaikų, uoliai sustojusių kone kariškų pusračiu. Liusė linktelėjo galva, matydama jų pasiryžimą, tada atsiklaupė apžiūrėti lizdo, kurį tą vakarą iškas.

– Šįvakar kask rankutėmis, mažute, – pasakė ji Lėjai, ir ši ėmė semti saujomis smėlį iš giliausios apverstos „V“ vietos. Iškėlus ketvirtą saują, joje pasirodė spurdantis, įsielektrinęs mažyčio vėžliuko kūnelis.

– Stropiai skaičiuok, – įspėjo Liusė. – Šiame lizde buvo šimtas devyniolika kiaušinių, – Liusė paėmė pirmąjį vėžliuką, apžiūrėjo, ar prie jo pilvo dar prilipę trynio, tada įdėjo jį į kibirą.

– Vienas, – pasakė Lėja, paskui ištraukė dar du vėžliukus ir atidavė močiutei, o vaikai krykštaudami spraudėsi arčiau.

Liusė apžiūrėjo kiekvieną vėžliuką, ieškodama trynio likučių, nes, likę ant šarvų, jie vėžliukus vandenyne nutemptų į dugną. Mažutė šviesiaplaukė mergytė atsiskyrė nuo mamos ir paprašė Liusės duoti palaikyti vėžliuką. Liusė įdėjo jį penkiametei į rankytę ir paklausė:

– Kuo tu vardu, meilute?

– Reičelė, – atsakė mergytė.

– Dėk jį į kibirą. Šito vėžliuko vardas bus Reičelė.

– Jis mano? – paklausė mergytė.

– Jis tavo vėžliukas, – atsakė Liusė. – Ir visada bus tavo.

Tą vakarą Liusė nunešė į jūrą devyniasdešimt šešis jau subrendusius vėžliukus. Dar dvidešimt trys tebenešė trynio naštą, ją turės sugerti, prieš mėgindami jėgas Atlante. Lėja tuos vėžliukus užkasė tuo pačiu smėliu, kurį buvo iškasusi. Ji užlygino duobutę delnu ir uždengė tinklu, kad meškėnai neatslinktų vėlyvų pusryčių.

Minia nusekė paskui Liusę ir Lėją į paplūdimį už penkiasdešimties jardų. Sulaužyta golfo lazda be galvutės Liusė nupiešė smėlyje didelį pusapskritimį, kurio miniai paliepė neperžengti. Turistai sustojo palei tą ilgą liniją ir atidžiai stebėjo, kaip Lėja apverčia kibirą, ir devyniasdešimt šeši vėžliukai bruzda, pirmą sykį vargais negalais mėgindami pasiekti jūrą. Kilo potvynis, ir vanduo stipriai plūdo į šiaurę, o mažyčiai vėžliukai, staiga užsiliepsnoję nuo šviesos, dydžio sulig sidabriniu doleriu, nevalytų kareivio batų spalvos, netvarkingai pabiro, kiekvienas staiga susirūpinęs savo likimu. Minia ėmė džiūgauti, raginti vėžliukus pirmyn, o šie nedrąsiai, nemokšiškai kėblino riaumojančių bangų link. Vienas jų rodė kelią, toli aplenkęs visus kitus. Tačiau visi ropojo ta pačia kryptimi.

– Iš kur jie žino, kad reikia ropoti į vandenyną? – paklausė jauna mama.

– Mokslininkai sako, kad pagal šviesą, – paaiškino Liusė.

– O jūs kaip manote?

– Čia Pietų Karolinos vėžliai kaip mano vaikai, – šypsodamasi mums, atsakė Liusė. – Man atrodo, jie girdi bangas. Manau, jiems labai patinka pajūrio muzika.

Pasiekęs pirmąją bangą, pirmasis vėžliukas apvirto aukštielninkas, bet nė nesutrikęs tuojau atsivertė. Jis pajuto jam skirtą likimo elementą, o kai atsirito antroji banga, tas vėžliukas jau plaukė. Mažučius vėžliukus į bangas ginė gryniausias instinktas, o pajūrio topografija ir kvapas amžiams įsirėžė jų ką tik išsiritusiose primityviose smegenėlėse. Nukeliavę į jūrą, šitie vėžliukai galėtų nuskristi į Marsą, grįžti į Venecijos Lido, bet kiaušinių dėti jie vis tiek parplauktų į Oriono salą. Jų namų instinktas buvo savotiškai genialus.

Vėžliukams pasiekus vandenį, Liusės veide švytėjo džiugesys. Jai niekada nepabosdavo stebėti, kaip mažučiai padarėliai keberojasi per smėlį, kol pasiekia jūrą. Vandenyje jie it pulkelis ką tik išsiritusių startų pakilo pirmajam skrydžiui.

Liusė stebėjo, kaip jų mažos gyvatiškos galvutės kyla vėjo talžomos jūros paviršiuje įkvėpti gurkšnelio oro, o paskui traukia toliau į didingą ir pavojingą kelią. Ji džiaugėsi savo nuopelnais ir tuo džiaugsmu dalijosi su svetimais žmonėmis.

– Lėja, – pasakė ji, vėl imdama Lėją už rankutės, – kaskart tai matydama, aš jaučiuosi lyg iš naujo atradusi Dievą.

Jauna mama raudonais plaukais priėjo prie Liusės ir paklausė:

– Tai draudžiama įstatymo, tiesa? Neseniai skaičiau straipsnį apie tai, kad žmogus turėtų leisti gamtai tvarkytis pačiai.

– Gamta nori, kad logerhedai išmirtų, – atsakė Liusė.

– Tuomet tokia Dievo valia, – tarė moteris.

– Galbūt. Bet aš, kad mane kur, nesutinku, – atsakė Liusė.

– Prieštaraujate Dievo valiai? – nustebo moteris su auksiniu kryželiu ant kaklo.

Liusė paaiškino:

– Mudu jau ne pirmą sykį nesutariame. Jūs jau trečią sykį atėjote pas mus išleisti vėžliukų.

– Ne, ketvirtą, – atsakė raudonplaukė, žvelgdama tolyn į namukų pajūryje eilę.

– Pasilikit iki Darbo dienos, – tarė Džonas Hardinas moteriai. – Mes rengiame mamai didelę šventę. Kviečiami visi.

– Tiek ilgai aš čia nebūsiu, – pasakė moteris, o Liusė jos akių lėliukėse pamatė mirgančių mėlynų švieselių atspindžius. – Tiesą sakant, tuojau pat išvykstu.

– Nereikėjo skambinti policijai, – tarė Liusė. – Aš stengiuosi, kad tie vėžliukai bent šiaip taip išliktų.

– Jūs laužot įstatymą, – atsakė moteris. – Aš studijavau biologiją. Jūs trukdot natūralių procesų eigą.

– Ponia, jūs iškvietėt policiją mano mamai, – tarė Džonas Hardinas, pastodamas moteriai kelią.

– Užmušk ją, Džonai Hardinai, – tarė Tė.

– Ša, Tė, – įspėjo Dalasas, stodamas tarp Džono Hardino ir moters. – Nurimk. Tuoj viską išsiaiškinsim.

– Mano mama serga leukemija, – tarė Džonas Hardinas, policijai artėjant, vis labiau niršdamas. – Manot, kad kalėjime mano mama išsigydys vėžį?

– Įstatymai visiems vienodi, – atsakė moteris.

– Kiek metų sėdėsiu kalėjime, jei užmušiu šitą moterį, Dalasai? – paklausė Džonas Hardinas, o kiti turistai ėmė murmėti, viena moteris šūktelėjo policijai paskubėti.

– Žmogžudystė nebūtų suplanuota, – atsakė Dalasas. – Tu įsiutęs puolei ponią, kuri areštavo tavo mirštančią nuo vėžio mamą. Manyčiau, atsėdėtum trejus metus su galimybe išeiti anksčiau už gerą elgesį.

– Mano vaikai – tikri pokštininkai, brangioji, – pasakė Liusė pakraupusiai moteriai.

– Bet aš pusę gyvenimo tupėjau beprotnamyje Kolumbijoje, – pridūrė Džonas Hardinas. – Juk prisiekusieji tikrai pasigailėtų vargšo šizofreniko.

– Liaukis, Džonai Hardinai. O tu, Dalasai, jo nekurstyk. Nurimk, brangioji. Eime pas mane, padarysim tau išgerti, – pasakė Liusė, o kitiems pagrasino pirštu, pasitikdama šerifą su jauna moterimi iš Laukinės gamtos departamento.

– Jergutėliau, šerifas, – pasakė Liusė. – Ką gi čia veikiat tokį gražų vakarą, kai medžiotojai ne sezono metu šaudo briedžius, o vaikinai visuose upeliūkščiuose žvejoja krevetes?

– Gavau dėl tavęs skundą, Liuse, – pasakė šerifas Litldžonas.

– O aš turiu pilną stalčių skundų dėl tavęs, Liuse, – pasakė Laukinės gamtos departamento pareigūnė Džeinė.

– Bet Liusė tikina, kad įstatymo sergėtojai nieko nesupranta.

– Kad jau tokia gudri, tai paaiškink, kodėl logerhedai – nykstanti rūšis, – atrėžė Liusė.

– Kaip tavo advokatas patariu tau tylėti, mama, – pasakė Dalasas.

– Mama, ar jie areštuos vėžlių ponią? – aiktelėjo maža mergytė.

– Jau šitiek metų dirbu šį darbą. Visada taip pat, – pasakė Liusė. – Tik taisyklės vis keičiasi.

– Turiu įsakymą tave areštuoti, Liuse, – pasakė šerifas Litldžonas.

– Ei, šerife, mama serga. Kaip ji gali nakvoti kalėjime, – pasakiau aš.

– Mes kartu ėjom į mokyklą, Litldžonai, – tarė Diupri. – Tu neišlaikei anglų kalbos.

– Gavau D, – atsakė Litldžonas.

– Gal kas turi padangų raktą? – paklausė Džonas Hardinas susirinkusiųjų. – Sudaužysiu šitą raudonplaukę į krabų mitalą.

– Girdėjot, šerife, – pasakė moteris. – Jis man grasina policininkų akivaizdoje.

– Jo galvoj balsų daugiau negu televizoriuje, – atsakė šerifas. – Nekreipkit dėmesio.

– Koks įstatymas sulaužytas, šerife? – paklausė Dalasas.

– Draudžiama liesti vėžlių lizdus, – atsakė šerifas.

Džeinė iš Laukinės gamtos departamento pridūrė:

– Ji nuneša juos į vandenyną. Taip negalima.

– Šįvakar mano mama jokio lizdo nelietė, – pasakiau. – Turim visą krūvą liudininkų. Lizdą iškasiau aš su dukra. Tiesa?

Minia pritariamai sumurmėjo.

– Tada areštuosiu tave, Džekai.

– Bet ji viskam vadovavo, – pasakė raudonplaukė. – Tikrai viską prižiūrėjo.

– Surakink mane, Litldžonai, – pasakė Liusė, maivydamasi prieš minią. – Visoje valstijoje pakliūsim į pirmuosius puslapius.

Šerifui už nugaros pasigirdo vyriškas balsas.

– Šalin nuo mano žmonos, Litldžonai, – iš tinklinės verandos atskubėjo daktaras Džimas Pitsas pasižiūrėti, kas čia dedasi. – Kai atsikraustėme į šią salą, iš vėžlių kiaušinių kepdavo blynus ir vaflius. Liusė viską pakeitė.

– Grįžkit namo, žmonės, – riktelėjo šerifas miniai, bet ji nesiskirstė, susispietusi neramiai klausėsi, laukdama, kuo viskas baigsis.

– Ji viską aukoja dėl tų prakeiktų vėžlių, – tęsė daktaras Pitsas. – Viską.

– Mes nesiginčijame, ji yra padariusi labai gerų darbų... – atsakė Džeinė.

– Aš iškasiau vėžliukus, šerife, – įsiterpė Lėja. – Sudėjau juos į kibirą ir nunešiau čia į pajūrį. Močiutė nieko nedarė.

– Tiesa, – pritarė minia.

– Jei tave kas nors palies, mama, plikom rankom užmušiu, – pasakė Džonas Hardinas, atsistodamas tarp šerifo ir mamos.

– Įsakyme areštuoti parašytas tavo vardas, Liuse, – tarė šerifas Litldžonas.

– Tai važiuokim į kalėjimą, – atsakė Liusė. – Dalasai, važiuojam kartu, sumokėsi užstatą.

– Ar galima pasitikėti šitos šalies advokatais? – tarė Džonas Hardinas. – Po Votergeito nė vienam tų netikėlių nė telefono numerio tualete ant sienos neleisčiau perskaityti.

– Ša, Džonai Hardinai, – pasakė Diupri. – Nes tuoj prisiprašysi vaistų.

– Žmogus tik savo nuomonę pasakė, Diupri, o tu iškart grasini torazinu.

Diskusiją baigė šerifas Litldžonas, surakindamas Liusei rankas vienu įgudusiu judesiu ir visus nustebindamas. Liusė žengė du žingsnius policijos mašinos link, šerifas tvirtai ją laikė už alkūnės. O tada Liusė pasipriešino suimama ir nualpusi griuvo į smėlį tiesiai priešais save. Daktaras Pitsas pripuolė prie jos ir pakėlė jos galvą nuo smėlio, o Džonas Hardinas čiupo raudonplaukę ir parvertė ant žemės. Broliai nutempė Džoną Hardiną šalin, bet jis trenkė Tė per burną ir taikliai spyrė Dalasui į tarpukojį, o minia ėmė taip garsiai rėkti, kad kažkas pajūrio verandoje suskubo paskambinti Oriono salos apsaugai. Kai šerifas iššovė į orą, kad visi apsiramintų, daktaras Pitsas garsiai sukliko ir liepė visiems pasitraukti, kad Liusė galėtų kvėpuoti. Šerifas Litldžonas atsiduso, tada pasilenkęs atrakino antrankius Liusei ant riešų. Liusė atrodė trapi it kriauklelė, besivoliojanti audros nusiaubtame pajūryje. Daktaro Pitso veidu sruvo ašaros, bet karštos pykčio ašaros, o ne sielvarto. Nors jis mėgino kalbėti, iš įtūžio nepratarė nė žodžio, tik mikčiojo

prie žmonos kūno. Svetimas žmogus, vedęs mano motiną, ir vėl pagalvojau, ją myli daug labiau, negu mes gebame įsivaizduoti.

– Prievartavimai, žmogžudystės, plėšikavimai, narkotikai ir kitokie siaubai visoje Voterfordo apygardoje, – suriko Tė, – o aukštasis žemumų šerifas narsiai areštuoja mūsų motiną, leukemija sergančią gamtos mylėtoją. Šaunuolis, Litldžonai, tu dvidešimtojo amžiaus kvėša.

Minia lėtai išskydo, tarsi dūmas išsisklaidė švelnioje vakaro žaroje, o virš vandens rytuose kyšojo mėnesienos kakta. Atsiklaupiau, paėmiau mamą ant rankų ir patraukiau jos namų link. Vis dar nerasdamas žodžių, daktaras Pitsas nusekė mums įkandin, o Dalasas pasisodino Lėją ant kupros ir patraukė paskui mus.

Kai namie nunešiau Liusę į miegamąjį ir ji atsigavo tiek, kad atsigertų vandens ir prieš miegą apsivilktų naktinius, daktaras Pitsas pratrūko.

– Turiu jums kai ką pasakyti, vaikinai, – pradėjo daktaras Pitsas, pildamas sklidiną stikliuką viskio. – Žinau, kad mylit savo motiną, ir žinau, kad ji myli jus. Bet jei nesusiimsit, greitai ją pražudysit. Jūs turit išmokti būti kambaryje ir neužimti jo viso. Turit išmokti dalyvauti, bet neužgrobti viso dėmesio. Kad atkreiptumėte į save Liusės dėmesį, nereikia būti patiems juokingiausiems, kvailiausiems, trenkčiausiems, keisčiausiems ar triukšmingiausiems pasaulyje. Ji myli jus visus. Tačiau jūs keliate per daug šurmulio, vaikinai. Liaukitės iš visa ko darę tokius milžiniškus įvykius. Kur tik jūs pasirodot, viskas trykšta per kraštus. Nurimkit. Mąstykit šalčiau. Į viską žiūrėkit ramiai, normaliu tempu. Kodėl jūs, Makolai, to nesugebat? Kodėl kiekviena diena atrodo tarsi buitine kamera nufilmuota apokalipsė? Jūsų mamai reikia nuo viso to pailsėti. Jai reikia ramybės. O rytoj jūs rengiate jai šventę ir sukvietėte visą miestą. Visus. Dar nė vieno nesutikau, kas nebūtų pakviestas į Liusės šventę. Juodi, balti, visi paskambino ir patvirtino, kad rytoj ateis, o net Liusės pusė jų nepažįsta. Iš pradžių įvykis, paskui spektaklis, paskui cirkas. Jūs traukte traukiat triukšmą ir netvarką. Jūs visi mėgaujatės tuo, kas kenkia Liusei. Jūs ją žudot. Jūs žudot tą, su kuria man neužtenka jėgų atsisveikinti...

– Sutinku su daktaru Pitsu, – pasakė Džonas Hardinas. – Jūs – šiukšlės, jums net prisiartinti prie mamos nevalia.

– Gal pradėk rašyti prietrankų patarimų skiltį, Džonai Hardinai? – pasiūlė Diupri.

– Tavo pažymiai buvo kur kas blogesni už kitų brolių, – atrėžė Džonas Hardinas. – Ir jokio kito darbo negavai, kaip tik saugoti pamišėlius.

– Na ir gerai, – atsakė Diupri. – Visą laiką leidžiu tarp tokių malonių vyrukų, kaip tu.

– Koks tu nevėkšla, tikras galvažudys, – pasakė Džonas Hardinas Diupri. – Kaip drįsti tyčiotis iš dvasios ligonių.

– Lėjai jūsų baisu, – tyliai įsiterpė Dalasas. – Džekas ją mokė, kad gyvenimas pilnas pliušinių meškučių, nemokamos picos ir dantukų fėjos nuotraukų. Ji paskiepyta nuo viso Makolų siaubo.

– Klausykit, jūs ir vėl savo, – tarė daktaras Pitsas. – Kiekvienas šaukiat vis garsiau. Gal patylėtumėt? Gal galėtumėt užsičiaupti ir netrukdyti vargšei mano žmonai miegoti?

– Tai šventę atšaukti? – paklausė Tė daktaro Pitso.

– Jei atšaukčiau jos šventę, jūsų motina niekada su manim nebesikalbėtų, – atsakė daktaras Pitsas, stodamasis ir eidamas į miegamąjį. – Padėkit pasirūpinti, kad ji praeitų sklandžiai, vaikinai. Maldaute maldauju.

– Daktare, – rimtai tarė Diupri. – Ačiū, kad mylit mūsų mamą. Jūs labai geras, ir mes labai jums dėkingi.

– Jos gyvenimas nelengvas, – pridūriau, – ji visai nusivarė nuo kojų. Bet mama sakė, kad nieko geresnio nėra buvę, negu sutikti jus.

Kai kitą rytą Liusė nubudo pailsėjusi ir žvali, savo šventę ji linksmai ir ironiškai pavadino „Paskutine vakariene". Ji apsivilko gražią suknelę, nusipirktą Atlantoje „Saks Fifth Avenue", ir plačiabrylę skrybėlę iš mažos krautuvėlės *Via del Corso* Romoje. Ji spinduliavo natūraliu grožiu, kurį atsinešė iš Šiaurės Karolinos kalnų, stebėdama, kaip daktaras Pitsas gamina jai pusryčius ir visaip apie ją tupinėja. Jai aiškiai buvo maloni jo globa, nors jis ir priminė rūpestingą pradinukų mokytoją. Nuolat papūtęs lūpas, lyg sakytų „pfff", veidu it senmergės aptriušusioje kortų malkoje, su kuria žaisdavom, kai sirgdavom ir neidavom į mokyklą. Man regėjos, kad jų meilė pagrįsta bendru tvarkos ir mandagumo poreikiu gyvenime. Abiems teko chaoso ir įžeidinėjimų dalia pirmojoje santuokoje, ir kits kitam jie pagaliau suteikė saugią užuovėją.

Voterfordo miestas pagaliau, po keturiasdešimties metų, priprato prie Liusės. Jis pažino švelnią, atsargią Liusę, bet taip pat ir vulgarią, su niekuo nesitaikstančią. Į „Paskutinę vakarienę" susirinko penki šimtai miestiečių, dviem šimtais daugiau, negu buvo kviesta. Liusė niekada nemėgo ceremonijų, ir visas Voterfordas žinojo, kad jos durys visada atidarytos. O viešumoje ji visada šypsojosi. Jie visi atėjo atsisveikinti su žymiąja jos šypsena.

Maikas Hesas siūlė samdyti padavėjus ir prabangius virėjus, bet mes užsispyrėme maistą gaminti patys. Kaip visi artimi mano bičiuliai, jis mano motiną pamilo daug seniau, negu susidomėjo savo amžiaus merginomis. Kai Maikas pirmą sykį davė interviu žurnalui „Premiere", pašnekovui jis papasakojo supratęs, kad mažuose miesteliuose gyvena deivės tada, kai atėjo į geriausio draugo

penkto gimtadienio šventę ir pastebėjo Liusę Makol. Maikas buvo toks dažnas svečias mūsų namuose ne tik dėl draugystės man, bet ir todėl, kad Liusė taip smagiai ir geraširdiškai flirtuodavo su mažais berniukais, o aš visada tą žinojau. Liusė buvo charizmatiška motina, negailinti laiko išklausyti ir patarti savo vaikų draugams, o šitai darė gerą ar blogą įtaką visiems, kam tik teko laimė būti šalia jos.

„Red Clay Ramblersai", įsitaisę ant upės kranto, valandų valandas grojo gražią muziką. Viename didžiulio žole apžėlusio kiemo pakraštyje, nusidriekusio už namo iki pat vandens, su svečiais bendravo senatorius Ernestas Holingsas, o jo priešininkas respublikonas Stromas Termondas bučiavo visoms ponioms rankeles, ore sklindant vaišių, kenkiančių arterijoms, bet gaivinančių sielą aromatui. Netoli lauko stalų eilės Diupri virė katilą jūros gėrybių troškinio, užuodžiau kiaulienos dešreles, sumišusias su šviežiais kukurūzais ir krevetėmis, raižančias orą su ypatingu daržinės, laukų ir jūros vandens upeliūkščių kvapu. Priešais mane stovėjo Dalasas su džinsais ir marškiniais ir krovė austres ant plonų skardos lakštų, paskleistų ant plytų ir kaitriai šildomų malkų ugnies. Jis labai atsargiai padėdavo austrę, palygindavo ją, kad vienodai kaistų, paskui laukdavo, kol ji atsiverdavo nuo viduje susikaupusių garų ir ant skardos išsiliedavo kvapnūs syvai. Tada prasivėrusias austres Dalasas kraudavo ant lauko stalų, užklotų laikraščiais ir tų nuskalautų moliuskų kvapais, šiek tiek metaliniais ir muskusiniais, it spartinos akro po lietaus. Tė su svainėmis dalijo lėkštes ant grotelių keptų kepsnių su žvilgančiu garstyčių padažu, nuo kurio kiauliena atrodė it paauksuota. Minia šėlo prie trijų atvirų barų, galėjo vaišintis alumi iš ledo pilnų dėžių. Moterys atėjo išsipusčiusios, nes iš patirties žinojo, kad Liusė nesupranta, ką reiškia „kasdienė apranga", ir pati akinamai spindės, kad ir kaip jos stengtųsi išpešti iš jos šventės aprangos kodą.

Maikas stovėjo greta Liusės ir daktaro Pitso verandoje, kur jie visi kartu pasitiko laiptais kopiančius svečius, spaudžiančius ranką garbės viešniai aštuonių jonėninių kolonų šešėlyje, o paskui traukiančius per namo vidų į vidinį kiemą, paskui muziką ir gero maisto kvapus. Lėjai patikėjau viską amžiams užfiksuoti vaizdo kamera.

– Tu – ir prodiuserė, ir režisierė, ir garso operatorė, ir apšvietėja. Būk kaip Felinis. Išgarsink mus visus, – pasakiau Lėjai.

Visą popietę Lėja balta suknute vaikštinėjo po didžiulę linksmą minią. Dabar ji Voterforde buvo visiškai sava, ir kaskart, kai nukreipdavo kamerą į nepažįstamų žmonių pulkelį, kas nors ją pastebėdavo, atsitraukdavo ir supažindindavo su visais kitais. Ne sykį nugirdau pirmąkart sutiktą vyrą ar moterį jai sakant:

– Jergutėliau, vaikuti, tu kaip iš akies traukta mama. Šaila lankė baleto pamokas kartu su mano anūke Beile, na juodvi ir prisismagindavo. Scenoje ji buvo grakšti kaip lelijėlė. Žinau, vaikuti, pati mačiau.

Regis, Lėjai buvo lengviau, kamera atsitvėrus nuo tos prarastos prisiminimų šalies, kurią tie žmonės aiškiausiai regėjo, žvelgdami į jos bruožus. Kaskart nugirdęs Šailos vardą, vėl pajusdavau šaltą vienatvę, kuri slėgė motinos neturinčią Lėją. Ir džiaugiausi, kad ji turi kamerą, ginančią ją lyg tvora, lyg priemonė likti nepastebėtai. Kameros – it gelbėjimosi ratai labai droviems žmonėms, neturintiems, kur daugiau pasislėpti. Už lęšio jie slepia, kad nepažįstamiems žmonėms neturi ką pasakyti.

Prižiūrėdamas aštuonis katilus sūdyto vandens ir tobulai virdamas makaronus, prieš save mačiau kone viso savo gyvenimo spektaklį. Ponia Lipsic, visą vaikystę matavusi man batukus, paprašė manęs įdėti spagečių su pesto padažu, šnekučiuodama su ponu Edvardsu, iš kurio pirkau savo pirmąjį kostiumą. Jis atėjo sykiu su treneriu Smolu, kuris mane išmokė mėtyti sukinius, ir treneriu Singltonu, kuris man atskleidė futbolo strategijos paslaptis. Jis stovėjo greta panelės Ekonomi, kuri sykį privertė mane solo sudainuoti „God Rest Ye Merry Gentlemen“ Naujųjų metų išvakarėse, kai Koletoną užgriuvo kruša ir išvertė ąžuolą, augusį palei upę dar tada, kai Kolumbas atrado Ameriką. Minioje buvo daugiau kaip penkiasdešimt juodaodžių, ir vėl pagalvojau, kaip man pasisekė, kad mane užaugino tėvai pietiečiai, bet ne šiaip ne rasistai, o karštai besistengią, kad gajusis Pietų virusas mūsų neužkrėstų. Mūsų tėvai stojo didingon, bet pavojingon pusėn tada, kai Pietų baltaodžiai petys į petį rodė dėmesį nežmogiškoms ir neamerikietiškoms idėjoms.

1956 m., kai man tebuvo aštuoneri metukai, mano tėvas Džonsonas Hagudas Makolas buvo nuostabus teisėjas, tik karštakošis. Tuo metu, kai gerti dar buvo tik pradėjęs, advokatai bijojo jo teismo, nes jis nepakęsdavo, jei jie ateidavo nepasiruošę ir jį gaišindavo. Jis garsėjo negailestingais pamokslais advokatams. Jo teismas vykdavo tvarkingai, o sprendimai buvo teisingi. Nors Džonsonas Hagudas nebuvo nei geras tėvas, nei pavyzdingas vyras, teisė teikė jam didybės ir išryškino net ir jam pačiam netikėtus charakterio bruožus. Tačiau Pietų Karolinoje tada nebuvo tinkamas metas narsos ir teisėjo kūjelio deriniui.

Jis buvo Keturioliktojo apylinkės teismo teisėjas ir darbo reikalais dažnai keliaudavo toli nuo Voterfordo. Nelaimę jam atnešusi byla buvo nesudėtinga, bet prieštaringa kaimo teisme, kur buvo svarstoma. Gimnazijos anglų kalbos mokytojas, vardu Tonis Kalabrisas, buvo atleistas iš darbo už tai, kad klasėje atvirai pasisakė už bendras mokyklas baltaodžiams ir juodaodžiams. Ponas Kalabrisas buvo Rizo apygardos mokyklų tarybos samdinys, o Rizo apygarda

visoje Pietų Karolinoje garsėjo atsilikusiais piliečiais. Mano tėvas Rizo apygardą pavadino „pasaulio kraujomaišos sostine“ ir be gailesčio niekino jos teisininkus. Tonis Kalabrisas prisipažino pasisakęs už bendras mokyklas, bet tai esą buvusi mokymo priemonė, skirta paskatinti diskutuoti moksleivius, kurie jam pasirodę abejingi ir visai nemąstą. Tai, kad Tonis Kalabrisas, gimęs Hedonfilde, Naujajame Džersyje, Neapolio imigrantų šeimoje, buvo praktikuojantis Romos katalikas ir atvirai respublikoniškų pažiūrų, bylai nepadėjo.

Teismo metu mano tėvas suprato, kad mokyklų taryba pažeidė visas įmanomas procedūras, atleisdama iš darbo poną Kalabrisą. Iškviestas liudyti, pats mokytojas kalbėjo ugningai, nieko nesigailėjo ir visiškai užspeitė mokyklų tarybos advokatą į kampą. Ponas Kalabrisas tryško įsiūčiu ir teigė, kad jo pamokose nieko nėra svarbesnio už idėjų pasaulį ir jis nesileisiąs baudžiamas už jokius savo įsitikinimus. Jo klausydamas, mano tėvas pamanė, kad Tonio Kalabriso byla labai reikalinga kiekvienam mažam miesteliui, ir širdyje nejučia ėmė palaikyti įsikarščiavusį mokytoją, o teismo salės atmosfera vis labiau kaito ir darėsi aršesnė. Jis ėmė tapatintis su karštagalviu ieškovu, padavusiu į teismą prastai pasiruošusią mokyklų tarybą.

Teismui baigiantis, mano tėvas paklausė Kalabriso:

– Kaip jūs atsidūrėte Rizo apygardoje, pone?

Kalabrisas pažvelgė į jį, nusišypsojo ir tarė:

– Tiesiog pasisekė, jūsų kilnybe.

Mano tėvas nusijuokė, bet rūsčiame teisme šypsojosi tik jis vienas. Jo sprendimas buvo Kalabriso naudai, šis buvo grąžintas į pareigas ir turėjo gauti atlyginimą, o paskui mano tėvas išdrįso rėžti pamokslą mokyklų tarybai ir Rizo apygardos piliečiams:

– Nevalia atleisti mokytojo už tai, kad jis klasėje kalba apie dalykus, apie kuriuos kasdien rašoma mūsų laikraščiuose. Galima nepritarti bendroms mokykloms, bet kas tik moka skaityti, žino, kad jos neišvengiamos. Šiandien galite atleisti šimtą Kalabrisų, bet rytoj mokyklos vis tiek bus bendros. Kalabrisas tiesiog rengė jūsų vaikus ateičiai. Jį atleidote išsigandę, nes taip tvirtai laikotės praeities. Daugybę kartų skaičiau „Brauno prieš Švietimo tarybą“ bylą. Prasta visuomeninė politika, bet gera teisė. Negalima atleisti žmogaus už tai, kad jis moko konstitucinių teisių. Ar Kalabrisas taip sakys, ar ne, Pietų Karolinoje atsiras bendros mokyklos.

Tą naktį Rizo apygardoje dešimt kaukėtų vyrų užpuolė Tonį Kalabrisą, ir, nors jis priešinosi, buvo kone mirtinai primuštas kumščiais ir kirvakočiais. Jie sudegino jo mašiną ir namus, o jį patį nuvežė prie Naujojo Džersio valstijos sienos, kur išmetė užrištą austrių maiše ir viena akimi apakintą. Dešimt Kalabrisą užpuolusių vyrų

niekada nebuvo pagauti, bet kiti piliečiai gerai žinojo, kas jie, tik širdyse manė, kad Kalabrisas gavo deramą pilietinio ugdymo pamoką, kaip gyvenama Pietuose.

Vakare po teismo mano tėvas dalyvavo šventinėje vakarienėje su vietos valdininkais ir jų žmonomis, kurie susirinko mūsų namuose planuoti politinės rinkliavos jaunam politikui, vardu Ernestas F. Hilingsas, planuojančiam kandidatuoti į gubernatorius. Voterfordą pasiekė žinia, kad dingo Kalabrisas, ir šerifas pranešė, kad galbūt vertėtų kokiai savaitei į mūsų namus atsiųsti pavaduotoją. Kadangi savo mieste tėvas nejuto jokio pavojaus, jis visai nesutriko. Bet mama labai išsigando ir gamindama vakarienę patikrino visus į namą vedančius kelius ir slapta paskambino šerifui paklausti, ar vėlyvą vakarą neatsirado kokių nors naujienų apie pagrobtąjį mokytoją. Ji šeštą mėnesį laukėsi jauniausiojo mano brolio Džono Hardino, tad daug aiškiau negu tėvas nujautė, kaip kaimo baltaodžiai mąsto apie sugyvenimą su juodaodžiais. Dalasas, Diupri, Tė ir aš buvome anksti paguldyti miegoti, visos langinės užrakintos. Mes keturiese popiet žiūrėjome, kaip ji kriauklėje daužo želė stiklines ir šukes krauna ant verandos turėklų. Kol mama rūpinosi susidariusia padėtimi, tėvas gėrė. Nuo burbono jis imdavo geriau galvoti apie save ir mažiau jaudinosi dėl Kalabriso likimo.

Nuo „Jack Daniel'so" mano tėvas vakare nieko nebijojo; Džimo Krou dėka Liusė brolius paguldė mano kambaryje, o duris saugoti pristatė šunį – Čipę.

Liusė labai rūpestingai padengė vakarienės stalą ir stebėjo, kaip atsipalaidavę, savimi pasitikį svečiai lėtai traukia į valgomąjį, kur kvepėjo kepti viščiukai, laukiniai ryžiai ir ropės. Ji žiūrėjo, kaip Bekė Tresk ir Džiulija Rendel elegantiškai it drugeliai monarchai ant našlaičių sėda į kėdes, o jų vyrai žvakių šviesoje jas pristumia.

Kietai įmigęs, išgirdau, kaip Čipė iššoka iš mano lovos ir nueina pasižiūrėti pro langą į tamsą. Jos ketera pasišiaušė, ji įsitempė, iš gerklės sklido urzgesys. Atsikėliau ir priėjau prie jos, pažvelgiau pro langą, bet naktyje be mėnesienos nieko nemačiau. Tačiau Čipės nenuraminau.

– Juk nieko nėra, Čipe, – kalbėjau, bet jos ketera su manim nesutiko, o gerklė įnirtingai burzgė, neklausydama mano žodžių.

Staiga pirmojo aukšto langą išmušusi plyta nukrito tiesiai ant vakarienės stalo. Paskui atskriejo dar plytų, ir išgirdau klykiant Bekę Tresk, kai viena jų pataikė jai į petį, ir visi puolė slėptis nuo plytų krušos ir išvartė visas kėdes. Po visą kambarį išlakstė pusiau sudegusios žvakės, o mano tėvas atsidūrė tiesiai priešais miesto merą, kai tamsoje pasigirdo balsas:

– Dvėsk, negro išpera teisėjau. Nužudysim tave.

Tada pro langą prapliumpa šūviai, išgirstu klykiant moteris, o vyrai rėkia kits kitam ką nors daryti. Paskui šautuvas iššovė tiesiai po mano langu, atrodė, kad kažkas verandoje po manimi šaudo iš mažo atstumo.

– Jie mus kaip šunis iššaudys čia ant grindų, – suriko meras mano tėvui, ir vėl pasigirdo šūvis, o užpuolikai pasileido bėgte tolyn. Tolumoje išgirdau cypiant sireną, jai isteriškai atsiliepė Čipė, užrakinta viršuje su manimi ir broliais.

Svečiai tyloje gulėjo ant grindų ir išvydo šešėlį prie laukujų durų slenksčio, ir blausioje, nelygioje žvakių šviesoje pamatė, kaip Liusė deda dar rūkstantį šautuvą atgal į vietą spintoje prie lauko durų. Mama Rizo apygardos baltaodžių prigimtį suprato kur kas geriau negu išsimokslinęs tėvas, į paslaptingąją teisę įnešęs šitiek didybės.

Ji paruošė vakarienę ir užtaisė šautuvą, dėl viso pikto, jei ateitų nekviestų svečių skriausti jos šeimos. Ji šaudė nuo klubo, vos pravėrusi laukujes duris, o jei tamsioje verandoje būtų ką nors susitikusi, nedvejotų jo nužudyti.

Tai buvo pirmasis iš daugelio nutikimų, kai Voterfordui teko pakeisti nuomonę apie mano motiną.

Mes su broliais istoriją apie naktinius puolikus daugybę kartų girdėjome per visą vaikystę. Kulkų skylės valgomojo tinke ir virš židinio taip ir liko neužtaisytos. Tos skylės buvo šventas prisiminimas apie tai, kad tėvas teisė drąsiai, kad svarbu palaikyti vertybes visuomenėje, pasidavusioje blogiausiems savo pačios instinktams. Taip pat jos priminė tėvą, kuriuo galėjome didžiuotis, nors jį vargiai teprisiminėme. Netikėtos Liusės ugnies šovinių tūtos liko įstrigusios trijose verandos kolonose kaip prisiminimai ir pamokos mums, jos vaikams, ir įspėjimas tiems, kas drįstų artintis prie mūsų namų su pagieža ir išdavyste širdyje. Jų nebus pasigailėta. Kalabriso teismas buvo šlovingiausia mano tėvo valanda.

Mąstydamas apie tuos didingus laikus, stebėjau, kaip gubernatorius Dikas Reilis ima Liusę už rankos ir, miniai plojant, veda laiptais žemyn. Kaip kaimietei, visai neblogai, mama, pagalvojau, žiūrėdamas, kaip Stromas Termondas bučiuoja jai ranką, o Ernestas Holingsas mėgina aplenkti vyskupą Unterkioflerį, kad pakliūtų į nuotraukas, daromas fotografų, atvykusių net iš Šarlotės laikraščių redakcijų. „Red Clay Ramblersai“ užgrojo „Tennessee Waltz“, ir Džo Reilis, Čarlstono meras, išvedė Liusę šokti, o prie jų prisijungė ir kitos poros. Tė privertė Lėją padėti kamerą ir pašokti su „mylimiausiu“ dėdule. Tą dieną Lėja gavo pašokti su puse Voterfordo vyrų, jai net galvelė sukosi nuo pastangų sudėstyti virtinę veidų iš tėvų praeities šiame mažame dviejų varpinių miestelyje, kurį regėjo pro besikeičiančių partnerių rankas. Pastebėjau, kaip ji paslapčia šypteli, sukama po pievą mielų vyriškių, užaugusių šiame paupyje, lydėjusių mane ir Šailą per gyvenimą.

Kai „Ramblersai“ ėmė groti pajūrio muzikos dainas iš tų šlovingųjų seniai prabėgusių Mertl Bičo vasarų, aš nusiėmiau virėjo kepurę, padėjau ją tarp garuojančių makaronų lėkščių ir nubėgau, pašėlusiai plevėsuodamas prijuoste,

pakviesti mamos pašokti. Grojo „Green Eyes“, „Jimmy Ricks and the Ravens“ dainą, ir prisiminiau Foli Bičo molą 1969 m. vasarą, kai sykiu su bendramoksliais naktį išlėkėme kiparisais apaugusiu 17 greitkeliu naujuoju Keiperso kabrioletu „Impala“, visi aštuoni gėrėme ir garsiai dainavome, pritardami visu garsu atsuktam radijui, o pro mus šniokštė vėjas, kvepiantis juodų Edisto upės vandenų lelijomis.

Visi plojo, plieskė saulė, o mes su mama sukomės, mačiau, kad Lėja mus filmuoja, ir dainavau gražuolei savo mamai „Green Eyes“. Užsimerkiau ir įsiklausiau dainos ritmo, o mamos ranka virto Šailos ranka, mano kojos trypė ant žolės kaip kadaise ant medinių Midltonų namo grindų, apačioje muzikuojant Atlantui. Tuomet mūsų meilė tebuvo planas, sutartis, dėl kurios dar reikėjo derėtis, šokdama Šaila juokėsi iš klasiokų, kurie persigandę klykė, ir tas juokas buvo sąmokslo sąlyga, ateities pažadas. Tą naktį Šailos akys rašė meilės dainą, vos pažvelgdavo į mane. Nuo jos mano gyslos darėsi kaip ta vieta, kurią reikėjo rasti dievams, prieš išrandant ugnį. Mano meilė Šailai buvo kitokia negu meilė, apėmusi mane, kai šokau su mama, tačiau manyje ryškia, veržlia energija degė sąsaja. Man atrodė kuo švenčiausias ryšys tarp moters, pagimdžiusios mane, ir moters, pagimdžiusios mano mieląją Lėją, dabar filmuojančią šį šokį. Ar yra žemėje kas nors gražesnio už sūnų, šokdinantį motiną, žymią miestelio gražuolę, pamaniau, mėgindamas toliau rutulioti šią mintį. Man pasisekė, kad gebėjau mylėti Liusę tyra, nesugadinta meile, nes jai priklausė vienintelis man pažįstamas motinos veidas. Žodis „motina“ reiškė vienintelę moterį pasaulyje, ir man buvo labai skaudu, kad ėmiau bėgti nuo šios moters nemokšiškos meilės sūnui. Kadangi Liusės būdas buvo toks nepaprastai painus, žinojau, kad motinų būna kuo įvairiausių... Kažkas kepštelėjo man per petį, ir Dalasas paprašė leisti jam pašokti, paskui pamačiau, kaip į eilę rikiuojasi Tė ir Diupri. Pašokusi su mumis visais, ji galėjo šokti su kitais miestelio vyrais, bet paskui apsidairiau ir pamačiau, kad tarsi nekviestas, bet mielas svečias visur tvyro pilka mano tėvo žymė. Jis klajojo po minią su cirko direktoriaus laikysena ir drausme. Kadangi jau seniai girtuokliavo, sūnūs sekė kiekvieną jo žingsnį ir rodė rankomis ženklus, jam išėjus iš vieno brolio regos lauko ir perėjus į kito. Visą gyvenimą regėjęs girtą tėvą ir nepakeliamą siaubą, kurį jis sėjo visur, kur tik pasisukdavo, supratau, kodėl kariuomenėje per karą nušaunami užsnūdę sargybiniai. Mano tėvas sugadino bent tuziną tokių smagių švenčių.

Tačiau Liusės šventėje jis sugebėjo tobulai valdytis, nors sūnūs ir siūlė apdairiai jo neįtraukti į svečių sąrašą. Tačiau Liusė užsuko į jo kontorą ir asmeniškai jį pakvietė. Man ji papasakojo, kad jiedu kalbėjęsi kone valandą, ir teisėjas net virpėjęs iš tokio artumo ir kartu nugyventų metų patvirtinimo.

– Tavo mama – tikra šaunuolė, sūnau, – pasakė man tėvas.

Aš jam kuo meiliausiai atsakiau:

– Jei prisigersi, aš tave užmušiu.

– Nė nemanyčiau prisigerti per savo žmonos šventę, – toks jo uolumas tiesiog iš proto varė.

Tačiau savo žodį tėvas tesėjo, jis vaikštinėjo nuo vieno pulkelio prie kito it etiketo ministras. Jis vilkėjo baltutėlį vasarinį kostiumą. Apdairiai vengė veiksmo vidurio, kur karaliavo Liusė ir daktaras Pitsas, bet elgėsi nepriekaištingai žaviai ir taktiškai.

– Koks gražus vyras, – nugirdau kažką sakant Lederei ir pastebėjau, kad Lėja, vos pastebėjusi senelį, nukreipia į jį kamerą.

Kai „Red Clay Ramblersai" užgrojo Berto Kemferto „Wonderland by Night", mano broliai žvilgterėjo į muzikantus, visiems mums vienu metu toptelėjo ta pati mintis, kad kažkas bus kažką papirkęs. Tai buvo mėgstamiausia mano tėvų daina lėtam šokiui, ir sulaikęs kvapą sekiau akimis teisėją, per visą kiemą einantį mamos link.

Jis žemai nusilenkė mano motinai, kuri stovėjo greta daktaro Pitso; ji atsakydama tūptelėjo. Tėvas paklausė daktaro, ar šis leisiąs pašokti su gražuole žmona, ir daktaras maloniai, plačiai mostelėjo ranka. Jie sukdamiesi pasileido pievos link, tėvas suko mamą plačiai, maivydamasis, ne šiaip šokdamas paprasčiausią valsą. Visi kiti šokėjai pasitraukė, o aš negalėjau pažiūrėti į brolius, kol šoko tėvai. Per tas dvi minutes, kol jie sukosi ant kruopščiai išpuoselėtos žolytės, negalėjau nė žodžio pratarti. Jie taip gražiai šoko kartu, kad likau baisiai sujaudintas; dar labiau susijaudinau prisiminęs, kad bendras jų gyvenimas taip baisiai nesusiklostė; mintis, kad čia mano tėvai, kone vertė mane iš koto. Sekiau juos akimis ir žinojau, kad kiekvienam jų šis šokis reiškia tiek pat daug, kiek ir jų sūnums.

Šokiui baigiantis, tėvas vėl parvedė ją pas daktarą Pitsą, ir jiedu apsikabino, Liusė ėmė ploti, jai pritarė visa minia.

Prie manęs priėjo Maikas ir Lederė, ir sykiu mes stovėjome, užmetę rankas kits kitam ant pečių, o „Red Clay Ramblersai" užgrojo tikrą pajūrio muzikos klasiką, ir, miniai staugiant iš džiaugsmo, pasigirdo „Sixty Minute Man".

– Mano daina. Mano daina, – pasakė Maikas, braudamasis pirmyn ir modamas Lederei sekti paskui. Lederė atėjo jo pasitikti užtikrintai it katė, matuojanti atstumą nuo grindų iki stalo viršaus.

– Kokia graži moteris, – šūktelėjau jai.

– Be abejo, – atsakė ji. – Pagaliau pastebėjai.

– Kas dainavo šitą dainą? Šitą šventų švenčiausią dainą, kurią reikėtų užrašyti ir įtraukti į Talmudą? – paklausė Maikas.

– Žinau. Tuojau prisiminsiu, – pasakė Lederė.

– Bilis Vordas ir „The Dominoesai“, – atsakiau.

– Gudruolis mano Džekas, – tarė Maikas. – Džekui praeitis tokia pat šventa, kaip ir man. Tekėk už manęs, Ledere. Tu vienintelė mano pažįstama moteris, kurios dar nebuvau vedęs.

– Ar su manim būtum laimingas, Maikai? – paklausė Lederė.

– Žinoma, ne. Juk vis tiek būčiau aš. Įkalintas Maiko Heso prote ir sieloje, o šis tai jau niekuo nebūna patenkintas. Jis visame pasaulyje ieško tokios laimės, kokią patyrė vaikystėje šičia.

– Aš norėčiau kam nors atnešti laimę, – pasakė Lederė. – Gal netgi turiu tam talentą.

– Gerai pasakyta. Įtrauk į scenarijų. Na ne. Tu man taip baisiai patinki, kad tikrai negalėčiau tavęs vesti. Buvusios žmonos manęs nekenčia. Jos visos – milijonierės, gyvenančios prabangiau už Liudviką XIV, ir visos iš širdies manęs nekenčia. Suprask, kaip nori. O tada paskambink mano buhalteriui. Jis labiausiai nuo to kankinasi. Ei, močiute, brangioji, nagi, pastriksėkim.

Vedinas Ledere, Maikas priėjo ir pakėlė nuo kėdės Esterą Rusof, kuri kaip įmanydama priešinosi. Lederė ištiesė ranką ir čiupo Maksą Rusofą, ir visi įsimaišė į žemumų šokėjų minią.

– Būtinai viską nufilmuok, Lėja, – pasakiau. – Lederė šoka su Didžiuoju žydu. Maikas šoka su Estera, Didžiojo žydo žmona.

Pastebėjau Keipersą ir mažąją jo nuotaką Betsę, besinaudojančius proga papolitikuoti minioje. Jų šypsenos buvo vienodos tarsi dantis būtų sustatęs tas pats ortodontas ant tos pačios vielutės. Jie ėjo tarsi pora medžiojančių liūtų, susikaupę ir plėšriai grakštūs. Jie vienu metu puolė rinkėjų bandą. Vis pastebėdavau, kaip jų žvilgsniai susitinka ir kalba vienas kitam, kad jiedu – puiki komanda.

– Betse, – tariau, kai jie priėjo prie mano stalo. – Ar seniai lavini nesaugumo jausmą? Ar iš prigimties jį turi?

Betsės akys tvykstelėjo pykčiu, bet ji buvo pernelyg mandagi, kad griebtų jauką.

– Ak, Džekai. Kaip tik kalbėjau apie tave. Tikiuosi, jau nusipirkai bilietą atgal į Italiją.

– Neblogai, Betse, – atsakiau. – Kaip gaila, kad ši graži draugystė užmiršta nuvys.

– Jei bus mano valia, tikrai nuvys, – atrėžė ji.

– Man patinka, kai tu pikta, Betse, – pasakiau. – Tai mane jaudina.

– Neleisk, kad mano senas bičiulis Džekas tave suerzintų, mieloji, – pasakė Keipersas. – Jis pyksta ant manęs.

– Gerai, kad išsiaiškinom, – atsakiau.

– Girdėjau, mano buvusioji tave įsižiūrėjo, Džekai, – tarė Keipersas.

– Labai tikiuosi.

– Būtume šiokie tokie giminės, – tęsė jis.

– Be abejo, – atsakiau. – Žadame tavo garbei pavadinti pirmąjį savo vaiką.

– Kaip malonu, – atsakė jis.

– Tik Enema man neatrodo labai gražus vardas. Kaip manai, Betse?

– Džekai, Džekai, – tarė Keipersas. – Taip nemandagu.

– Atleisk, Betse, – atsakiau. – Kas gi čia man užėjo?

– Negaliu patikėti, kad jis kadaise tau patiko, – pasakė Betsė Keipersui.

– Tu manęs neįvertini, – apsimečiau pasibaisėjęs. – Kadaise visam paZouliui priminiau Kūdikėlį Kristų. O paskui perskaičiau „Das Kapital“.

– Mėginu prisiminti, ar esu kur nors sutikusi didesnį šiknių, – tarė Betsė.

– Bažnyčioje. Prie altoriaus. Per savo vestuves, brangute, – atsakiau.

Betsė, regėjos, tuoj susprogs, tačiau pastebėjo draugę kitame kiemo gale ir patraukė prie jos, kelią pasišviesdama plačia šypsena.

– Betsė tobulai tau tinka, Keipersai, – pasakiau. – Man atrodo, apie jokį žmogų nesu pasakęs tokio baisaus dalyko.

Abu nuščiuvome, pastebėję virš mūsų šypsantį Maiką Hesą.

– Tavo mama linksminasi kaip pasiutusi, – pasakė Maikas.

Pažvelgiau į gerbėjų ir senų bičiulių apsuptą motiną.

– Vaje, jai tikrai labai smagu. Labai tau ačiū, Maikai.

– Kadaise vien nuo minties apie Liusę man pasistodavo, – pasakė Maikas Keipersui. – Po paraliais, juk visiems pasistodavo.

– Koks Maikas iškalbus, – atsakiau.

– Gražiai būti lengva, – pasakė Keipersas. – Bet būti seksualiai – tikras menas.

– Tikiu, Keipersai. Juk tu ir toks, ir toks, – atsakė Maikas.

– Brangiausias genų telkinio sklypas prie vandens, – nusijuokė Keipersas, paskui paklausė manęs: – Girdėjai, kas bus ketvirtadienį?

Papurčiau galvą, o Maikas tarė:

– Liepiau Lederei perspėti tave, kad nieko neplanuotum ketvirtadienį vakare.

– O kas bus? – paklausiau.

– Garso ir šviesos šou, – paaiškino Keipersas ir patraukė prie Stromo Termundo limuzino, atvažiuojančio pasiimti senatoriaus.

– Nežinau, – atsakė Maikas. – Net ir Keipersas nežino visų smulkmenų. Bet bus įspūdinga. Galbūt įspūdingiausias vakaras mūsų gyvenime.

– Papasakok plačiau.

– Skambino Džordanas, – tarė Maikas. – Jis nori, kad darsyk visi susirinktume.

– Maniau, jis Europoje, – pasakiau, sukrėstas tokios žinios.

Maikas nusijuokė ir tarė:

– Tu tikriausiai meluoji, Džekai. Bet nesirūpink. Džordanas man paskambino. Man pačiam visai nesisekė jo medžioti.

– Kur susitiksim?

– Negaliu sakyti, – atsakė Maikas. – Dar deramės. Su juo bendrauti – kaip Šventąją Dvasią vaikytis. Bet, manyčiau, mūsų filmukui labai į naudą. Jis nori akistatos su Keipersu.

– Kodėl jis tau paskambino? – paklausiau.

– Jis pagaliau sutiko parduoti mums savo gyvenimo istoriją, – paaiškino Maikas. – Manau, jis nori pasiduoti. Mano galva, jam reikia pinigų advokatams samdytis.

– Maikai, – tariau, čiupdamas bičiulį už riešo, – jei tu arba Keipersas pamėginsit areštuoti Džordaną, jus abu ras kniūpsčius plūduriuojančius „Harris Teeter" vėžių bake.

– Ei, aš tavo pusėje, žmogau, – pasakė Maikas. – Keipersas nedrįs pyktis su manim.

– Pasisaugok, – įspėjau. – Pusė šios šventės svečių 1971 m. ėjo į Džordano laidotuves. Jie vis dar tiki, kad jis negyvas.

– Jie dori krikščionys, – pasakė Maikas, žvalgydamasis po minią. – Jie turėtų nesunkiai susitaikyti su mirusiųjų prisikėlimu.

– Kas dar ateis?

– Vis dar deramės, – atsakė Maikas. – Ir taip tau papasakojau daugiausia iš visų. Ketvirtadienį nieko neplanuok.

– Negaliu. Važiuoju į „Fordhamo" ūkinių prekių parduotuvę trąšų afrikinėms žibutėms.

– Ateikit kartu su Ledere, – nekreipdamas dėmesio, tęsė Maikas. – Paskambinsiu ir paaiškinsiu kur.

– Ar Holivude tau žmonės kartais paliepia užsikrušti, Maikai? – paklausiau.

– Holivude visi manęs bijo, – atsakė Maikas lyg pasakodamas, ne priešiškai. – Didesnio komplimento iš tų šarkų nesulauksi.

– Pasimatysim ketvirtadienį.

– Juk aš buvau geras vaikas, tiesa, Džekai?

– Nuostabus. Geresnio berniuko nebuvo visam pasaulyje, – atsakiau.

– Bet tau nepatinka, koks aš esu dabar? – paklausė Maikas.

– Tikrai ne.

– Laisvo kryčio nesustabdo nė žemės trauka, Džekai, – pasakė Maikas keistu balsu, it nirštų iš gailesčio. – Kadaise kitaip apie save galvojau. Buvau kyląs

jaunuolis. Žymus ir daug pasiekęs vyras. Paskui ėmiau žiūrėti savo gyvenimo filmą, ir mane nuo jo suėmė siaubas. Net mano motinai gėda.

– Būk geras, Maikai. Mes – pietiečiai. Labai dažnai tai blogai, bet mums lengva būti geriems. Mes tokie iš prigimties.

– Cha! – tarė Maikas, atsigręždamas į 1968 m. „Volkswagen“ kabrioletą, kadaise geltoną, bet dabar purviną ir nublukusį saulėje. – Žiū, kas atvažiuoja Ąžuolų prospektu. Ne šita mašina tu važinėjai koledže?

– Ją paveldėjo visi mano broliai. Dabar ji Džono Hardino. Jis ruošė mamai dovaną, – pasakiau.

Antklodėmis apvyniotas baldas kyšojo iš kabrioleto, o Džonas Hardinas vinguriavo tarp kieme sustatytų mašinų, kol pasiekė vidurinį stalą, kur karaliavo Liusė. Minia buvo praretėjusi, bet brangiausieji draugai tebeviešėjo, o abiejuose dvaro galuose barmenai vis dar nepailsdami maišė kokteilius. Lėja sėdėjo greta Liusės, kuri linksmino savo stalo svečius žavingai šmaikščiais, bet nė truputėlio nevulgariais pasakojimais. Lėja stebėjo, kaip Liusė hipnotizuoja publiką, nutildama vidury sakinio ir valiūkiškai kilsteldama vieną antakį, o paskui rėždama pokštą. Namie Lėja mėgino man šitaip kažką papasakoti, bet jai nepavyko pakelti vieno antakio taip, kad nekiltų ir kitas. Lėjai bežiūrint, sportiškas Liusės antakis kilstelėjo Džono Hardino mašinos kryptimi, o sūnus pasuko jos link. Džonas Hardinas gebėjo įbauginti motiną, bet jos meilė jam, sužeistam kūdikėliui, buvo nenugalima. Ji stengėsi neparodyti susijaudinimo, kai jis pasisveikino su ja ir jos bičiuliais kaip visada perdėtai žodingai, bet smagiai. Jis pabaigė dovaną kaip tik laiku, kad galėtų ją įteikti per šventę. Minia ėmė ploti, o ji atsistojo ir nuėjo prie mašinos, įsikibusi jam už parankės. Džonas Hardinas tebežvilgėjo darbo prakaitu.

Jis iš prigimties buvo šiek tiek aktorius, kartais keistas, o kartais tiesiog nuostabus. Tiksliai kaip tikras artistas jis liepė Liusei užsimerkti, o vienas iš „Ramblersų“, pajutęs akimirkos nuotaiką, atidengimui sududeno būgnu. Nepaprastai išraiškingai Džonas Hardinas nutraukė krūvą tentų ir antklodžių, kuriomis buvo apraišiota dovana, paskui, prieš nuimdamas paskutinį sluoksnį, akimirką suabejojo. Tada staigiai trūktelėjo, iškėlė dovaną iš užpakalinės sėdynės ir padėjo motinai po kojų, iš pradžių nė nepastebėjęs, kad visa minia nustebusi aiktelėjo.

Džonas Hardinas Liusei padirbo karstą iš ąžuolo, kurį anoje Oriono salos pusėje nukirto žaibas. Jis padėjo karstą ant žolės ir parodė Liusei savo rankų darbą, jos ranka braukdamas per gausiai nulakuotą medį, tarsi iš švelniausio, kvapniausio medžio būtų pagaminęs jai smuiką. Karstas žvilgėjo, buvo matyti ąžuolo raštas, kur jį subraižė pjūklas. Mačiau, kad ir ji pati krūptelėjo, kai Džonas

Hardinas nuėmė paskutinę antklodę nuo dovanos, bet ji atsitokėjo greičiausiai iš visų ir suprato, kad uždarame, sujauktame Džono Hardino pasaulyje šis karstas – šizofreniko sūnaus, niekada negebėjusio kaip visi reikšti painių, negrabių jausmų, meilės laiškas.

Dalasas papurtė galvą ir tarė:

– Jis dar atgabeno jai ir tris galonus balzamavimo skysčio.

– Auksinės rankos, – gėrėjosi Diupri. – Džonas Hardinas turėtų gaminti jachtas.

– Norėčiau pasakyti ką nors šmaikštaus, – tarė prisiartindamas Tė, – bet aš – brolis lėtapėdis. Sugalvosiu ką nors labai juokingo, ką galėjau pasakyti, bet po dviejų mėnesių, kai suksiu iš I 26 arba imsiu iš bankomato pinigus, žinodamas, kad sąskaita tuščia. Žinau, kad jūs jau pasakėt šešis ar septynis mirtinai juokingus dalykus, o dabar laukiat, kad aš pridurčiau bent vieną. Negaliu. Senstant tėčio sperma nusilpo. Kai gimėme mudu su Džonu Hardinu, mamos kiaušinėliai buvo pasenę ir sutrūkinėję. Pasakysiu tik tiek: man atrodo, keista dovanoti karstą vėžiu sergančiai motinai. Jo, taip ir perduokit žurnalistams. Bet kuriai žinių tarnybai.

– Jis pamatė, ko jai iš tikrųjų reikia, – pasakė Diupri. – Gal kiek ir keista. Bet daktarui Pitsui tikrai apvalią sumelę sutaupė.

– Vargšė mama. Na ir kietuolė, – pasakė Dalasas. – Dabar jai teks dėkoti Džonui Hardinui, lyg jis būtų nupirkęs koledžo pastatą ir pavadinęs jį jos vardu.

Liusė atsistojo ant pirštų galų ir pabučiavo Džoną Hardiną į skruostą, tvirtai priglaudė jį prie savęs. Ji pridėjo kaktą jam prie kaktos ir nusišypsojo, o jis nuraudo. Tada Liusė atsitraukė, pažvelgė į karstą ir paerzino minią:

– Kas išdavė mano paslaptį? Kaip tik tokio ir norėjau, greičiau leiskit jį pasimatuoti.

Dėkinga minia su palengvėjimu nusikvatojo. Jie sveikino Liusės sąmojį, jos puikiai pataisytą padėtį.

Džonas Hardinas mus nustebino atsakydamas:

– Norėjau motinai padovanoti tai, ką sūnūs retai dovanoja mamoms. Dauguma tikriausiai žinote, kad mama per mane turėjo daug rūpesčių, nes mane kamuoja nevaldomi dalykai. Nerimavau, kad mama pamanys, jog jį padirbau todėl, kad ji greitai mirs. Visai ne. Mama visada mokė savo vaikus, kad žodžiai gražūs, bet pašnekėti kiekvienas gudrus. Ji sakydavo, atkreipkite dėmesį į tą vyrą ar moterį, kuris *veikia*, *daro, atlieka*. Ji mokė mus pasitikėti tuo, ką matome, o ne tuo, ką girdime. Kai pagalvoju, kad mamos nebebus, ir pats kone mirštu. Negaliu pakęsti tos minties. Vos galiu apie tai kalbėti. Bet kai ateis tavo valanda, mama, noriu, kad žinotum, jog šitą karstą padirbau iš tyriausios meilės. Nukirtau medį,

nuvežiau jį į lentpjūvę, nušlifavau kiekvieną lentų colį. Lakavau, kol išvydau savo atspindį. Broliai surengė šitą šventę, o aš visai jiems nepadėjau. Aš dirbau tau dovaną. Bijojau, kad ji nepatiks tau ir tavo draugams. Bet apsimečiau, kad statau namą, kuriame tu gyvensi amžinai, tą namą, kuriame lauksi, kol Dievas ateis tavęs pasiimti.

Liusė vėl apkabino sūnų, o Džonas Hardinas pravirko jai ant peties, miniai dar garsiau džiūgaujant. Tada jis atsitraukė nuo jos ir milžiniška jėga pakėlė karstą lengvai it banglentę, įkėlė jį atgal į kabrioletą ir nė neparagavęs kepsnių išvažiavo iš kiemo.

– Šizofrenikas perspjovė, – pasakė Dalasas. – Kaip visada.

– Ne, – atsakiau. – Dabar regėjome kai ką daugiau. Šventei teko tobula pabaiga.

Trisdešimt ketvirtas skyrius

Taigi, Džekai.

Manaisi norįs sužinoti, kas man nutiko per karą? Naiviai tiki, kad taip rasi atsakymą, slaptą užuominą, priežastį, kodėl vargšelė Šaila nušoko nuo tilto Čarlstone. Manai, kad Šailą pasiėmęs tiltas jungiasi su Aušvico vartais, tiesa, Džekai? Tavo gyvenimas – vieni receptai. Jei tik laikysiesi nurodymų, atidžiai matuosi, neeksperimentuosi, viską darysi laiku, visiems patieksi tobulą patiekalą saugiuose amerikiečių namuose. Bet manai, kad *aš* praleidau sudedamąją dalį. Kai ją turėsi, galėsi laikyti rankose, sverti, uosti, įtraukti į katalogą, pridurti prie recepto, ir *voilà* meti ją į puodą, ir Šailos Foks mirties receptas baigtas.

Ar turi laiko pragarui, Džekai? Leisk tau trumpai papasakoti apie kirmėles. Europos kirmėlės tais metais buvo pačios riebiausios. Vesiu tave pragaro koridoriais, manau, ši ekskursija tau pasirodys įsimintina ir išsami. Kadaise ir pats ten buvau, visas išlaidas apmokėjo rūstūs Trečiojo Reicho kelionių agentai. Tau patinka pokštai, Džekai, visada patikdavo, maniau, man šitaip pasakius, šyptelėsi, bet ne, ir toliau esi niūrus. Ko tu toks rimtas? Judu su Šaila visada man taip sakydavote. Negyvenk praeitimi. Kas buvo, pražuvo. Gerai. Tai nesijuoki. Bet kai ką man pažadėk. Turi ištverti visą pasakojimą. Negausi pertraukėlės išsivemti. Neašarosi. Aš pats tave prismaugsiu, jeigu drįsi pralieti bent vieną krokodilišką krikščionio ašarą už mirusius mano mylimuosius. Sutinki?

– Sutinku, – atsakiau.

– Taigi, Džekai.

Pagaliau mudu susitikome. Šitiek metų niekinę vienas kitą; niekas nežino mūsų paniekos dydžio ar kaip ilgai ji tveria tarp mudviejų. Nekenčiau tavęs dėl to, dėl ko tu nekaltas, nė pats to nežinojai. Kaip galėjai žinoti, kad esi panašus į esesininko sūnų, į tankistą, kažkokį „Luftwaffe" lakūną? Mėlynos akys man gieda tik mirties giesmę. Mėlynos akys pasitiko mano šeimą perone, pakeliui į Aušvicą. Tavo mėlynos akys užaugo kaimynystėje, greta mano namų Voterforde. Mėlynomis akimis Mengelė parodė į kairę ir visą mano šeimą pasiuntė į dujų kamerą. Kai žengė į tavo glėbį, ir Šaila pasuko į kairę.

Nesi regėjęs tokio menininko, kaip aš. Tiksliau, tokio, koks kadaise buvau. Mane subrandino senos Europos tradicijos, kur menas giliai įsiskverbęs į kelių išrinktųjų kaulų smegenis. Aš anksti pasišvenčiau penkioms horizontalioms linijoms, kuriose muzikos lapuose buvo surašytos juodos gaidos. Tie ženklai ir žymos man visiškai aiškūs. Viso pasaulio muzikantams gimtoji kalba ir paveldas – metras, fermata, pridėtinė linija, apodžiatūra, trisdešimt antrinė nata. O tu nieko apie tai neišmanai. O apie muziką tu ir visa tavo šeima visai nieko nenutuokiate. Be jos aš negaliu. Nes be muzikos gyvenimas – tai kelionė per dykumą, kurioje nė negirdėta apie Dievą. Mieloje muzikos harmonijoje rasdavau tvirčiausią įrodymą, kad Dievas laikė žemę parėmęs kartimis, atremtomis į dangų. Čia jis žymėjo visas linijas ir tarpelius tokiomis tobulomis natomis, kad jų grožis gyrė visą jo kūriniją. Kadaise maniausi gebąs groti netgi Dievo parašytą muziką, slapta užkoduotą žvaigždynuose. Bent jau mane taip mokė galvoti. Kartais pasižiūrėk į žvaigždes. Jos – tik natos. Jos muzika.

Ak, Džekai, holokaustas! Taip, ir vėl jis. Tas kvailas žodis, tuščias indas. Kaip jis man atsibodo. Išsemtas žodis, kuris nieko nebereiškia, o mes, žydai, grūdame jį paZouliui į gerklę ir žiūrime, ar kas išdrįs nederamai jį pavartoti. Vienas varganas žodelis nepaneša tokios naštos, tačiau šitam vargšeliui teks amžiams klupti po tuo svoriu. Visų gyvulinių vagonų bėgiai, visų senukų dejonės, kai jie juto kojomis srūvant savo pačių šūdus dvokiančioje tamsoje, jaunų motinų klyksmai, kai glėbyje mirė jų kūdikiai, siaubingai ištroškę vaikai begaliniuose perkėlimuose, žudantis troškulys, nepamirštamas troškulys, kol milijonai pakilo iki dujų kamerų lubų, draskydamiesi kruvinais nagais, o dujos nuodijo juos kaip vabalus... Holokaustas. Vienam žodžiui nederėtų nešti šitiek žmonių širdžių.

Mes – ne išgyvenusieji. Nė vienas. Mes buvome kauliukai. Mus metė, nurideno pro pragaro vartus, ir supratome, kad žmogaus gyvybė verta tiek pat, kiek sparvos. Išmatose besiperį vikšrai išgyvendavo dažniau negu į Trečiojo Reicho mechanizmą pakliuvę žydai. Naciai buvo genialūs budeliai. Kai karas prasidėjo, nebuvau regėjęs mirštančio žmogaus. Jam dar nesibaigus, su mirtimi susitaikiau,

meldžiau giltinės išvaduoti mane iš košmariško pasaulio. Tačiau giltinė kauliukų norų neklauso. Kauliukai tik rieda ir išmeta atsitiktinius skaičius. Bet kauliukai neturi jausmų. Kauliukai metami į bedugnę. Galiu parodyti tau kelią per nieką. Turiu jo žemėlapį, Džekai. Visi gatvių pavadinimai užtepti krauju, o visos gatvės grįstos žydų kaukolėmis. Tu krikščionis, Džekai, tokioje vietoje turėtum pasijusti kaip namie. Nekenčiu krikščioniško tavo veido. Atleisk. Nekenčiau ir nekęsiu.

Žydų žudynės, areštai, neįsivaizduojamas žiaurumas, neįsivaizduojamas, bet kasdieniškas. Nuo pradžios iki pabaigos holokaustas buvo krikščionių kūrinys. Kartais – griežtai katalikų. Juk viskas prasidėjo nuo uolaus žydo, to Kristaus. Tas pats žydas Kristus regėjo, kaip jo vardu žudomi milijonai jo brolių ir seserų. Tas apipjaustytas Kristus, stropiai laikęsis žydų įstatymo raidės, kurio sekėjai medžioja žydus it mikrobus ar parazitus. Net mūsų vaikų raudos nepasiekia krikščionių širdies. Pravirkę mūsų kūdikiai siutino vokiečių kareivius. Kūdikiai. Jų negebėjimas tvardytis prieštaravo Reichui. Jiems pasisekdavo, jei bent pasiekdavo dujų kameros duris.

Negali pakęsti mano žvilgsnio, Džekai. Niekas negali jo pakęsti. Nes jis šaltas. Negyvas. Manai, aš to nežinau? Juk turiu veidrodį. Kai skutuosi, nežiūriu sau į akis. Tos akys mano galvoje mirė jau seniai, bet turėjo gyventi toliau, nes kūnas liko gyvas. Galiu prisiversti nieko neatsiminti. Bet akys regėjo, ir tiesiai po mano ragenomis ant mėsos kablių kabo lavonai. Mano akys pasidarė skardinės ir neperregimos nuo per daug regėtų siaubų. Mano akys atstumia ne todėl, kad ilgisi atilsio, bet todėl, kad ilgisi užmaršties.

Dabar ji jau nuvalkiota. Kas gi nėra jau tūkstančius kartų girdėjęs šios istorijos? Žydai šaukia „niekada nevalia pamiršti", o tada pasakoja tą pačią pasaką taip dažnai, taip beviltiškai, kad nušiūra žodžių pakraštėliai, jie susilieja, ir net man norisi užsikimšti ausis ir tam, kas pasakoja sakyti „užtilk". Bijau, kad ateis laikai, kai mūsų istorijos nebebus galima klausyti, nes ji per daug girdėta. Ji nuvalkiota dėl vokiečių tikslumo. Suderinę mirties mašiną, naciai nuo metodo nenukrypo. Į kiekvieną miestą, miestelį ir štetlį jie žengė su smulkiu žydų naikinimo planu. Visi mes pasakojame tą pačią istoriją. Tik smulkmenos skiriasi.

Aš gimiau ne tarp tokių žydų, kokius pažįsti Voterforde. Mano tėvas buvo berlynietis, kovojęs už kaizerį, sužeistas ir apdovanotas už drąsą prie Somos. Mano motinos giminė buvo muzikantai ir visoje Lenkijoje žinomi fabrikantai. Jie buvo įtakingi žmonės, Džekai, mėgavęsi didžiausiais Europos malonumais. Voterfordo žydai kilę iš Rusijos ir Lenkijos žydų atmatų, tų, kurie visą gyvenimą neišmoko skaityti, dvokė žaliomis bulvėmis ir sugedusia silke. Ko čia raukaisi? Privalai tą suprasti, kitaip nesuprasi nieko apie mane.

Ruta kilusi iš tokių žmonių. Jie buvo kaimiečiai, keliaujantys prekybininkai ir medkirčiai, dieną kalbėję jidiš, o naktį blusinėjęsi visą kūną ir plaukus. Jie – maždaug kaip juodukai, *Schwarzen*, Amerikoje. Aš neteisiu. Bet Ruta yra viena, o aš esu kita. Tokia mūsų kilmė. Europos ir mano šeimos istorija man lėmė tapti muzikantu. Pirmąją sonatą sukūriau, būdamas septynerių. Sulaukęs keturiolikos, motinos keturiasdešimtmečio proga parašiau simfoniją. Visoje Pietų Karolinoje nerastum tokios išsilavinusios šeimos, kaip mano. Taip sakau vardan tikslumo. Kalbu ne iš puikybės, tai tiesiog faktas. Europa iš gilumos paženklino mano šeimą. Ji apgaubė mus kultūra, gyvuojančia jau tūkstantį metų. Amerikoje kultūros nėra. Ji dar su vystyklais.

Turėjau keturias seseris, visas vyresnes. Jų vardai buvo Beatričė, Toska, Tonja ir Kordelija, atkreipk dėmesį, ne žydiški vardai, o kruopščiai išrinkti iš pasaulio literatūros ir operos. Kur jos beeidavo, visur jas lydėjo juokas. Visos laimingai ištekėjo už puikių vyrų. Man jos atrodė kaip jaunos liūtės, stiprios, valingos, neleisdavo motinai man nė vieno rūstaus žodžio pasakyti. Kai tik vargšė motina mėgindavo mane subarti, seserys gindamos apstodavo mane ratu, glamonėdamos šilkinėmis suknelėmis, jų liekni juosmenys būdavo mano akių aukštyje, rankos glostydavo man plaukus, keturi balsai ginčydavosi su vargšele mama. Tėvas smagus skaitydavo laikraštį, tarsi žiūrėtų naujausią Paryžiaus komediją.

Nebuvome geri žydai; buvome geri europiečiai. Mano tėvo biblioteka net kvapą gniaužė nuo oda įrištų Dikenso, Tolstojaus, Balzako ir Zolia tomų. Jis buvo labai išsimokslinęs ir puikių manierų. Jis buvo mylimas fabrikantas. Vengė šiurkštumo, autoritarizmo, o, būdamas gerai apsiskaitęs, suprato, kad darbininkų laimė jam tūkstanteriopai grįš didžiausiais pasitenkinimo turtais.

Į sinagogą mano šeima eidavo tik per didžiąsias šventes. Jie buvo humanistai, racionalistai. Tėvas buvo mažumą laisvamanis, vis užsisvajodavo, jei tik nereikėdavo stulpeliu dėti skaičių ar užsakyti prekių gamyklai.

Namuose Varšuvoje visatos centras buvo mama, ji norėjo, kad vaikams nieko pasaulyje netrūktų. Buvau vienturtis jos sūnus, ir ji mane dievino, kaip vaikai retai tedievinami. Jos šypsena man buvo tarsi saulė. Ji buvo mano pirmoji pianino mokytoja. Nuo pat pradžių ji man sakė, kad būsiu tikras meistras. Ji neturėjo priešų. Išskyrus, aišku, visą krikščioniškąjį pasaulį, bet vaikystėje aš to nežinojau.

Būdamas aštuoniolikos, laimėjau svarbų jaunųjų pianistų konkursą Paryžiuje. Pagrindinis mano varžovas buvo olandas, vardu Šūmeikeris. Jis buvo tikras menininkas, bet nemėgo būti dėmesio centre. Kitas pianistas buvo Džefris Stopardas iš Londono. Labai gabus. Jis grojo gražiai, bet visai neartistiškai.

Kritikai sakė, kad prie pianino priėjau kaip Tamsos kunigaikštis. Mane praminė *Le Loup Noir*, Juoduoju vilku.

Geriausiai pamenu vokiečių pianistą. Jo vardas buvo Hainrichas Baumanas, ir jo gabumai buvo vidutiniški. Jis grojo aistringai, bet jam stigo tikro talento, net ir tada jis pats tą suprato. Daugelį metų mudu susirašinėjome apie muziką, karjerą ir visa kita. Po konkurso visą naktį vaikštinėjome po Paryžių, sėdėjome ant Švenčiausiosios širdies laiptų, kai virš miesto pakilo saulė ir senus pastatus nudažė kvapą gniaužiančia rožine spalva. Kai laimi konkursą, miestas pasidaro gražesnis. Hainrichas užėmė trečiąją vietą, taip daug dar niekada nebuvo pasiekęs. Rašyti jis liovėsi 1938 m. Tada susirašinėti su žydu pasidarė pavojinga. Netgi su Juoduoju vilku.

Aš iš prigimties užsispyręs. Tai būtina visiems didiesiems muzikams. Siekti didybės reiškia, kad gyvenime nebelieka vietos tinguliui. Rytais grodavau gamas. Gamomis aš labai tikiu. Įvaldyk gamų gramatiką, ir pamažu atsivers didžiųjų kompozitorių paslaptys. Talentas iš manęs daug reikalavo. Pamiršau bet kokį mandagumą. Nebuvau malonus ar širdingas, vien sapnuodavau juodas gaidas, srūvančias nuo penklinės tarsi vanduo nuo uolos. Kai pradėdavau naują simfoniją, pasijusdavau laimingas kaip tie astronautai, pirmieji išlipę Mėnulyje.

Turėjau žmoną, Džekai. Ir tris sūnus. Juk nežinojai, kad anksčiau turėjau kitą žmoną, ne Rutą?

– Ne.

– Ar žinojai, kad turėjau vaikų anksčiau, negu gimė Šaila ir Marta?

– Ne.

– Nesvarbu. Nėra reikalo kalbėti apie mirusiuosius. Sutinki?

– Ne.

– Tu nežinai, ką reiškia netekti žmonos.

– Žinau.

– Mudviems su Sonia pats likimas lėmė susitikti. Ji buvo gražuolė, graži kaip muzika, kuria ją garbsčiau. Ji taip pat nepaprastai gražiai skambino pianinu, ypač kaip to meto moteris. Netrukus po pergalės Paryžiuje skambinau Varšuvoje. Dar prieš kelias savaites visi bilietai į koncertą buvo parduoti. Kiekvieno Lenkijos žinovo lūpos kartojo mano vardą. Tą vakarą pirmą sykį apie mane išgirs ir mano gimtinė. Patikėk, tą vakarą skambinau nuostabiai. Tobulai. Pasirodymo pabaigoje grojau Listo „Trečiąją vengrų rapsodiją“, nes ji išraiškinga ir patinka klausytojams. Sonia sėdėjo antroje eilėje, pastebėjau ją, kai prieš pasirodymą žengiau į sceną. Tame teatre ji nevaldomai liepsnojo tyriausia ugnimi. Netgi dabar, šią akimirką, galiu užsimerkti ir išvysti ją taip, tarsi laikas nesugebėtų atsiplėšti nuo tos nepaprastos akimirkos. Ji buvo pratusi prie dėmesio ir pajuto, kad aš ją pastebėjau,

pastebėjo tikslią mano pralaimėjimo ir savo užkariavimo akimirką, kai leidausi jos užvaldomas. Amžiams pasiklydau tame pirmame žvilgsnyje. Nors tą vakarą manęs klausėsi daugiau kaip penki šimtai žmonių, iš tikrųjų skambinau jai vienai. Kai atsistojau priimti griausmingų ovacijų, pastebėjau, kad ji viena liko sėdėti. Vėliau, kai susipažinome, paklausiau, kodėl ji neatsistojo. Ji atsakė: „Nes norėjau, kad mane susirastum ir to paklaustum."

Mūsų vestuvės buvo vienos didžiausių ir šventiškiausių, kokias tik teko regėti Varšuvos žydams. Mūsų abiejų šeimos buvo turtingos ir išsilavinusios, jos giminėje iš motinos pusės netgi būta žymių rabinų, kuriuos galėjai atsekti iki pat aštuonioliktojo amžiaus. Po vestuvių keliavome į Paryžių, kur apsistojome „Hotel George V" ir susikibę už rankų klajojome po Paryžiaus gatves. Prancūzijoje tarpusavyje kalbėjomės tik prancūziškai. Mylėjomės, kuždėdamiesi prancūziškai, ir su ja nustodavau drovumo, kai naktį prancūziškai šnabždėdavau jai į ausį. Vėliau ji tikino pastojusi tą pačią pirmą mūsų naktį kartu. Susijungę mūsų kūnai degte degė. Nemoku kitaip pasakyti. Manau, taip nutinka tik sykį ir tik labai jauniems, kai atrodo, kad oda užsiliepsnoja vien nuo kito žmogaus prisilietimo. Niekaip negalėjau ja pasitenkinti, vis buvo negana begalinės jos kūno puotos. Šitaip mylima tik vieną kartą.

Sonia išmanė muziką beveik ne blogiau už mane. Ji sėdėdavo kambaryje, kur aš repetuodavau, o aš grodavau, laukdamas jos pritarimo. Niekada neturėjau spontaniškesnių ir įžvalgesnių klausytojų už Sonią. Jos nėštumas mus abu labai džiugino, ir aš liedavau širdį klavišams, kad miegantis, bręstantis vaikas girdėtų gražiausią muziką pasaulyje, kol augina kaulus, gyvendamas motinos įsčiose. Tuo metu kartais pasidarydavau toks pat sentimentalus, kaip visi žmonės, bet tos mano pusės tu nepažįsti. Jau seniai ją palaidojau. Niekada nesigręžiojau atgalios, negiedojau kadišo ir jos negyriau.

Sonia ją mylėjo labiau negu aš. Mano dvyniai sūneliai, Jozefas ir Aronas, gimė liepos 4 d. Ta proga pagrojau dainą, kurią rašiau visą Sonios gimdymą, nes to troško mano Sonia.

Taigi, Džekai.

Praėjo nedaug metų, bet dabar man regis, kad tuomet buvau tobulai laimingas. Lydimas meilaus gražuolės Sonios žvilgsnio, vaikų kambaryje klegant augantiems berniukams, lenkiau netgi prigimtinį savo talentą. Galėdavau priversti pianiną gedėti, verkti ar džiūgauti vien tinkamai padėjęs pirštus.

Bet augo nacių žvėris. Hitlerio balsui nuodijant eterį, žydams didžiuosiuose miestuose darėsi neramu. Maniau, kad kaip muzikas liksiu nepaliestas kariaunų įtūžio, o tėvų tikyba nedaug tereiškė, kai sėsdavau priešais gaidas ir interpretuodavau natas, paZouliui paliktas Bramso, Šopeno, Šumano ir kitų didžiųjų. Man

Hitleris nieko nereiškė prieš muziką, Sonią ir gražuolius dvynukus. Jei laikraščiai nedavė ramybės, tiesiog lioviausi juos skaitęs. Kai gatvėse ėmė skrajoti gandai, nėjau iš namų ir Soniai paliepiau tą patį. Kai Sonia nuo radijo pravirko iš baimės, išjungiau radiją ir uždraudžiau jo klausytis. Nenorėjau girdėti skalijančio nacių kurto. Politika man buvo šlykšti ir nuobodi.

Tada, nepasirengęs ir naivus, už durų išgirdau krebždesį ir išvydau nacių žvėrį. Ėmiau groti, kad apmaldyčiau nacių žvėries kraujo troškimą. Šis žvėris pamėgo mano muziką, ėjo į mano koncertus, prašydavo dar, mėtė į sceną rožes ir bliovė mano vardą. Jis taip mėgo muziką, Džekai, kad vos nepražiopsojau akimirkos, kai nuo ilčių ir nagų jis nusibraukė mano šeimos kraują. Žydų nekenčiančią Lenkiją užpuolė žydų nekenčianti Vokietija. Tik vėliau sužinojau, kad prasidėjo Antrasis pasaulinis karas, įsukęs mane ir mano šeimą į savo verpetą.

Pirmosiomis karo dienomis supratau nesąs veiklus. Kaip gi muzikantui elgtis, kai virš galvos skrenda bombonešis? Siaubas mane tiesiog paralyžiuodavo, per pirmąjį bombardavimą nesitraukiau nuo pianino, nes supratau, kad negaliu pajudėti. Pianinas man atrodė saugesnis, draugiškesnis negu rūsys, kur nubėgo žmona su kaimynais. Girdėjau, kaip artinasi lėktuvai, kaip ima staugti sirenos, ir žinojau, ką reikia daryti, bet neprisiverčiau bėgti. Tik ėmiau groti antrąją Bethoveno 32 sonatos pianinui C minor, op. 111 dalį. Paskutinę paskutinės jo sonatos iš pilno trisdešimt dviejų sonatų rinkinio dalį.

Tu nesi buvęs okupuotoje šalyje. Nesuprasi chaoso, nevilties, panikos gatvėse. Manau, todėl šiuolaikinė muzika ir menas tokie bjaurūs. Mano žmona Sonia surado mane, kai bombonešiai grįžo į bazes, aš sėdėjau ant suolo prie pianino ir vis dar skambinau it apsėstas. Buvau prišlapinęs į kelnes. Taip bijojau per tą pirmąjį antskrydį. Turbūt maniau, kad muzika mane išgelbės, pastatys apsaugos sieną, kuri stūksos aplink mane it neperšlampamas skėtis. Sonia man buvo labai gera ir švelni. „Nurimk, vyre. Eikš, padėsiu. Leisk, pagelbėsiu. Prašau atsiremti į mane.“ Per bombardavimą nė sykio nepagalvojau apie Sonią ar sūnelius. Nė sykio. Iki tos akimirkos man nė netoptelėjo, kad esu niekingas bailys. O dabar net Sonia tą suprato.

Sonios tėvas Zoulis Jangermanas buvo veiklus. Įtemptose situacijose jis gebėjo blaiviai mąstyti. Jis jau buvo skaitęs Hitlerio „Mein Kampf“ ir nepatikliai sekė, kaip jis kyla Vokietijoje. Jis buvo turtingas pramonininkas, turėjęs pasakiškų turtų keturiose šalyse, ir sakėsi žinąs, ką Hitleris sumanęs. Jis liepė mums bėgti kuo toliau į rytus, stengiantis atsiplėšti nuo vokiečių armijos. Du jo sūnūs, Marekas ir Stefanas, nesutiko išvykti iš Varšuvos, nes jų žmonos buvo miestietės, nuo gimimo įpratusios prie patogaus Varšuvos gyvenimo. Jie turėjo mokyklinio amžiaus vaikų, ir net jei vokiečiai laimėsią, juk nedrausią vaikams eiti į mokyklą.

Dabar lengva šaipytis iš jų paikumo, bet nepamiršk, tais laikais paZouliui dar nieko nereiškė žodžiai Treblinka, Aušvicas ir Mauthauzenas. Nė vienas Varšuvoje likęs Sonios giminaitis neliko gyvas po karo. Nė vienas.

Gatvėse siautėjant beprotybei, kraujuojant pačiai Varšuvai, Zoulis Jangermanas sutarė, kad išplauksime laivu, Vyslos barža, o paskui jaučių traukiamais vežimais nuvyksime į ūkį, kur mūsų lauks du iškylų automobiliai su uniformuotais vairuotojais. Svarbu buvo ne tai, kad Sonios tėvas buvo turtingas. Daug turtingų žmonių mirė iš bado Varšuvos gete. Bet jis galvoje sudėstė planą, dėl viso pikto, ir neišsigando imtis jo įgyvendinti. Dieną miegodavome, o naktį keliaudavome. Kai po ketvirtos sunkios kelionės nakties pasiekėme sieną, perėjome į Raudonosios armijos kontroliuojamą teritoriją. Zoulis nusprendė, kad čia jo šeimai bus saugu, nes Ribentropas ir Molotovas buvo pasirašę Nacių ir Sovietų nepuolimo paktą. Jo žmonos brolis čia turi gamyklą ir žino, kad mes atvykstame. Rugsėjo 5 d. mus priima Špygelių šeima. Mus apgyvendina gražiame name su prabangiu pianinu, manęs laukiant, kaip tik suderintu. Mus išgelbėjęs miestelis yra Ukrainoje. Jis vadinasi Kironitska.

Likimo ratas prilіečia iš pasalų. Iš šio miestelio kilęs jūsų Didysis žydas Maksas Rusofas ir jo žmona Estera. Tačiau likimas sprendžiasi pamažu ir neskubėdamas. Taigi, ten ir gyvename, aš kasdien skambinu, o gatvėje susirenka minios žmonių pasiklausyti muzikos. Kironitskoje nuo pat pradžių mums viskas gerai. Ten daug žydų, apie dvidešimt tūkstančių, taigi mumis labai rūpinasi. Žinios iš Varšuvos kasdien vis juodesnės, bet jas girdime tik per radiją. Rugsėjo 17 d. Sovietų Sąjunga puola Lenkiją iš rytų.

Imu mokyti muzikos, turiu labai gerų mokinių, bet ne tokio gyvenimo norėčiau. Mano uošvis kelissyk per didžiausią pavojų keliauja į Varšuvą. Jis veža maisto ir vaistų mūsų šeimai, paskui, patirdamas siaubingų nuotykių, grįžta į Kironitską. Drąsesnio žmogaus nesu regėjęs. Iš Varšuvos jo parvežtos naujienos kaskart darėsi vis baisesnės. Lapkritį pagrindiniai žydų gyvenami rajonai buvo aptverti spygliuota viela. Žydams įsakyta dėvėti Dovydo žvaigždę. Zoulio Jangermano nepavyksta atkalbėti nuo dar vienos kelionės į Lenkiją. Jis save laiko Lenkijos patriotu labiau negu žydu.

Nors to dar nežinome, kai atvykstame į Kironitską, manoji Sonia laukiasi trečio mūsų vaiko. Tačiau vaikelis nežino, į kokį pasaulį ateina, todėl toliau auga jos įsčiose. Mes kraustomės iš proto, jaudindamiesi dėl saviškių Lenkijoje, bet džiaugiamės, kad patys ištrūkome. Birželį gimsta trečiasis mano sūnus Jonatanas. Jei būčiau nuspėjęs ateitį, būčiau ištaškęs Jonatano smegenis į akmenį paupyje. Būčiau papenėjęs žiurknuodžiais dvynukus, Sonią, o paskui ir pats jų užvalgęs.

1941 m. birželį vokiečiai paskelbia karą Sovietų Sąjungai. Birželio 22 d. iš oro įnirtingai bombarduojami civiliai Kironitskos gyventojai. Po trijų savaičių trumpos vengrų kareivių okupacijos gatvėje išgirstu du baisiausius žodžius pasaulyje: atėjo vokiečiai.

Atėjo vokiečiai. Tą pat akimirką žydams viskas pasikeitė. Kadangi Sovietų Sąjunga – Vokietijos sąjungininkė, mes užsimiršome ir pasijutome saugūs. Iš Varšuvos ir kitų Lenkijos vietų mus pasiekė gandai apie žydų likimą, bet mes nekreipėme į juos dėmesio. Šiaip ar taip, vokiečiai irgi žmonės. Tais metais pradedu vaikščioti į ryto pamaldas sinagogoje. O vieną dieną vokiečiai sudegina sinagogą iki pamatų su šimtu žydų viduje. Jei Sonia tą rytą nebūtų susirgusi, ir aš būčiau žuvęs su jais. Manau, pasisekė tiems žydams, kurie tąryt žuvo gaisre.

Tada ateina Gestapas, sužvėrėjęs, bet nuostabaus grožio, nuo kurio kraujas gyslose stingsta. Gestapo genialumas – tai, kad jis didžiuojasi seniai pamiršęs gailestį. Negali apeliuoti į jo žmogiškumą, nes jis – antžmogiškas. Ukrainietis verslininkas turi didžiausius rūmus mieste, ir juos užima *Hauptsturmführer* Rudolfas Kriugeris. Verslininko pavardė – Kuzakas, jis priešinasi, sakydamas, kad jo šeima – viena garsiausių Ukrainoje, kad jis reikalaująs Kuzakui deramos pagarbos šiame mieste. Kriugeris nusileidžia ir pakaria vargšą Kuzaką ant jo paties namo sijos. Lavonas ten kabo kelias savaites kaip įspėjimas Kironitskos piliečiams. Tik kai jis pasmirsta, Kriugeris paliepia jį nukabinti ir įmesti į srutas.

Žinia, kare prieš žydus vokiečiai patiria nemažai skaudžių, bet neišvengiamų nuostolių. Jiems tenka prislėgti žydus sunkia mokesčių našta. Čia jie prašo ukrainiečių pagalbos. Jei ukrainiečiai kada paliaus gėdiję si šio bjauraus savo istorijos skirsnio, tai reikš, kad Dievas visą karą pramiegojo. Vietoj įprasto geltono rankovės raiščio Kironitskos žydai privalo ryšėti baltą su mėlyna Dovydo žvaigžde, dešimties centimetrų pločio. Tie žydai pristato visus aukso ir sidabro daiktus į Judenrato būstinę. Ten pražūva mano ir Sonios vestuviniai žiedai. Surenkami visi elektros prietaisai ir odiniai batai. Konfiskuojamos visos vokiškos knygos. Mes nusikaltėlių, žudikų, vagių naguose. Dievo išrinktoji tauta.

Kai kurie vargšai patiklūs žydai nugirsta, kad jei atsivers į krikščionybę, išvengs tautiečių likimo. Vieną penktadienį masiškai krikštijamos dvidešimt žydų šeimų, išskyrus tik keletą senukų. Naujiesiems pagonims Gestapas paruošė krikštynų dovaną. Jie nuvaromi į krikščionių kapines ir sušaudomi kulkosvaidžiais. Įskaitant vaikus ir moteris. Vėliau Judenrato narys, kiek geriau susipažinęs su Kriugeriu, paklausia jo kodėl. Kriugeris tik nusišaipo. Jis sako: „Įleisk kiaulę į bažnyčią, ir vis tiek bus kumpio ir lašinių, o bažnyčiai nieko nenutiks.“ Tas Judenrato narys buvau aš.

Judenratas. Tu nežinai to žodžio, Džekai. Tai gėda, su kuria man tenka gyventi. Niekada niekam neprasitariau, kad užėmiau tokias pareigas, iki šio vakaro, nes tau pasakoju viską.

Kriugeris išrenka žydų komitetą prižiūrėti naujojo geto žydų reikalų. Jei ten nestosi, greitai ir neišvengiamai pražūsi. O įstoti reiškia bendradarbiauti su vokiečiais, kankinant ir naikinant mano tautą. Kai vokiečiams reikia darbo brigados tiltui suremontuoti, Judenratas perduoda Kriugeriui žydų sąrašą. Kai vokiečiai nusprendžia mažinti getą ir rengti *Aktion*, mes atrenkame, kurie žydai bus suimti pagrindinėje geto aikštėje, susodinti į sunkvežimius, išvežti ir daugiau nebegrįš. Man atrodo, kad šitaip aš gelbsčiu Sonios ir vaikų gyvybes. Ir tai tiesa. Bet kam jas gelbėti?

Judenrato vadas – chirurgas, vardu Izaokas Veinbergeris. Mąslus, kantrus žmogus, manąs, kad su naciais galima kalbėtis kaip su visais žmonėmis. Tai jis spiriasi, kad mano uošvis Zoulis Jangermanas stotų į Judenratą. Zoulis iškart supranta, kokie pavojai tykos einant tokias pareigas, bet taip pat suvokia, kad protinga prisijungti prie tokios grupės dėl savo šeimos. Zoulis prispiria ir mane įstoti. Jis labai greitai mane įbaugina, slapta papasakojęs, kad naciai ketina išžudyti visus pasaulio žydus. Tai išgirdęs, nusijuokiu. Sakau jam, kad kare kiekvienas sugeba nežabotai paleisti vaizduotės vadžias. Nusiėmęs akinius ir juos šluostydamas, Zoulis sako visada gėrėjęsis mano gabumais, bet jie nepadedą man nemąstyti kaip kvailiui. Mes savo namuose gete, aplink žaidžia mano vaikai, o žmona šnekučiuojasi su uošve, gamindamos vakarienę. „Jie visi lavonai", – sukužda man Zoulis Jangermanas. „Jie visi lavonai."

Rugpjūčio 30 d. Judenratas privalo pateikti vokiečiams visų žydų intelektualų sąrašą. Į jį pakliūva 270 mokytojų, 34 vaistininkai, 126 gydytojai, 35 inžinieriai. Kaip muzikantas, ir aš esu tame sąraše. Kitą dieną iš sąrašo atrenkama šimtas žmonių. Jie susirenka auštant, sėda į sunkvežimius, pamojuoja raudančioms šeimoms ir dingsta nuo žemės paviršiaus. Tik vienas ne.

Jis vardu Lauberis, vienas iš trisdešimt keturių sąrašo vaistininkų. Jis naktį grįžta į getą, įslenka slapčia, lyg čia lauktų išganymas. Jis ilgisi paguodos žmonos glėbyje ir vaikų balselių. Juos randa. Papasakoja viską kitoms žmonoms, kurių vyrai išvažiavo sunkvežimiais. Juos nuveža penkiasdešimt kilometrų į pupų lauką, duoda kastuvus ir įsako kasti. Jie iškasa didžiulę duobę, tada nusirengia nuogi ir atsiklaupia prie savo triūso. Tada nacių kulkosvaidžiai išvaduoja juos nuo šio karo naštos. Išrinktoji tauta grįžta pas ją išsirinkusį Dievą.

Tuo Lauberiu niekas nepatiki. Gestapas jį suranda. Jie nuveda jį, jo žmoną, vaikus, tėvus ir dar dvi žydų šeimas, gyvenusias jo namuose, į žydų kapines,

kur visus nušauna. Tik tada paaiškėja, kad vargšas Lauberis sakė tiesą. Lauberio žmona mirdama klykia, kad jam nederėję sugrįžti.

Hauptsturmführer Kriugeris – žiaurus filistinas, kiaulė, mėginąs apsimesti aukštakilmiu ir išsilavinusiu, nors toks visai nėra. Jis pasakoja daktarui Vainbergeriui mėgstąs Vagnerį, bet nežino nė vieno pavadinimo arijų, kurias švilpauja. Vainbergeris papasakoja jam apie mane, ir man įsakoma skambinti pianinu vokiečių kariškiams pakeliui į frontą. Kol jie valgo, aš skambinu ir klausausi, kaip vokiečiai kalba apie karo veiksmus ir sėkmę Rusijos fronte. Jie kalba tarsi normalūs vyrai, kol nepasigeria ir nepradeda kalbėti kaip nacių kareiviai. Šioje puotoje jie sukerta daugiau mėsos, negu geto žydai yra regėję nuo pat tada, kai pastatytos geto sienos. Tada jie eina į biblioteką cigarų ir konjako. Lieka tik vienas karininkas, kuris prieina prie pianino ir klausosi manęs. „Net ir tokiais laikais tu vis dar skambini it angelas.“ Pakėlęs akis, pamatau savo draugą Hainrichą Baumaną. Jis prisėda ant suolo greta manęs, ir mes pakaitomis skambiname vienas kitam. Jis groja Mocartą, aš atsakau Šopenu. Mums beskambinant, Baumanas paklausia apie mano ir mano šeimos padėtį. Jis sako, kad man labai pavojinga, nes aš žydas. Po vakarienės jis džipu parveža mane namo į getą. Kareiviai atiduoda jam pagarbą, jis kariškis, ne esesininkas. Jis užeina į mano namus, susipažįsta su Sonia, pabučiuoja miegančius vaikus. Jis nusilenkia Zouliui Jangermanui ir mano uošvei. Jis palieka pilną maišą lauktuvių – miltų, konservuotos mėsos ir kruopų. Išeidamas ponas Baumanas mane pabučiuoja ir atsiprašo už visą vokiečių tautą. Mes abu vis dar muzikos broliai, sako jis. Jis žūva, vesdamas karius į mūšį prieš Sovietus prie Stalingrado.

Doras vokietis? Ne. Ponas Baumanas kovojo Hitlerio armijoje. Geriausiu atveju jis buvo toks pat Judenrato narys, kaip aš. Dauguma vokiečių atleistų man, kad įstojau į Judenratą. Jie mane supranta. Širdies gilumoje aš – toks kaip jie, mus vienija graudus žmogiškumas. Mes šokame su priešu ir leidžiame jam vesti.

Kaip manai, ar galėtum įmesti savo dukrą Lėją į krematoriumą, Džekai? Žinoma, kad ne. Juk taip stipriai ją myli, tiesa? O jei metus marinčiau tave badu. O jei muščiau, kol paklustum. O jei išžudyčiau visus, kuriuos myli, ir mirtinai išvarginčiau darbuose. O jei pažeminčiau tave, plaukuose priveisčiau utėlių, o duonoje – kirmėlių. O jei ginčiau tave iki pat ribos, kur tavo sielos pakraštyje baigiasi civilizacija ir prasideda skurdas. Man visa tai padarė, Džekai. Karo pabaigoje ir patį Mesiją būčiau įmetęs į krematoriumo liepsną, jei tik kas būtų pasiūlęs dar puoduką sriubos. Įmesčiau į tą liepsną Rutą, Šailą, Martą, Sonią, savo sūnus, Lėją, visus, ir nė nesusimąstyčiau. Štai kas, Džekai. Kai galutinai žmogų palauži, jis tau priklauso. Jei palaužčiau tave taip, kaip palaužė mane, užtikrinu, įmestum Lėją į ugnį, pakartum, stebėtum, kaip ją prievartauja šimtas vyrų, paskui

perrėžia gerklę, o jos kūno dalis mėto badaujantiems gatvės šunims. Tau graudu. Atleisk. Pasakoju, ką žinau. Bet žinok: galėtum savo rankomis nužudyti Lėją, nes pasaulis sugriuvo, o Dievas paslėpė veidą, ir manytum, kad ją žudydamas, kaip niekada tvirtai įrodai savo meilę. Aš pats nužudyčiau Lėją šiandien pat, jei grėstų jai patirti tai, ką man, Džekai. O tavo dukrą myliu labiau už viską pasaulyje.

Ne, ji man neprimena sūnų, kurių gedžiu. Ir Šailos neprimena. Ji daug ramesnė ir santūresnė negu Šaila. Ne, Lėja užkabina mano širdies stygą, kurią maniau apmirus. Ji primena man Sonią, mano mielą prarastą žmoną.

Kriugeriui aš, regis, patinku, deru prie jo geros nuomonės apie save, jam atrodo kultūringa sodinti mane skambinti, kol pats vakarieniauja. Jis greitai pasigeria ir verkia. Jo vienturtis sūnus Vilhelmas grįžta iš Rusijos fronto atšvęsti devynioliktojo gimtadienio. Tėvas su sūnum pasigeria ir verčia mane be sustojimo skambinti vokiečių liaudies dainas. Tada atvyksta dvi ukrainietės kekšės, ir jie mane išveja. Kitą dieną atrenkama dešimt žydų jaunuolių, jie nuvežami penkiolika kilometrų į laukus paupyje. Žydams sakoma bėgti upės link, ir jei pasieks vandenį, bus laisvi. Kriugeris su sūnumi stovi lauko viduryje už penkiasdešimties metrų su galingais medžiokliniais šautuvais. Žydams bėgant, tėvas ir sūnus pakaitomis šaudo į bėgančius žydus. Jie labai taiklūs. Kad ir kaip sukiotųsi, kad ir kaip skuostų, nė vienas žydas nepasiekia upės. Vėliau vieną vakarą Kriugeris man tai papasakoja, prašydamas, kad skambinčiau vien Haidną.

Senas ortodoksų rabinas vardu Nėbenštalis pagaunamas besimeldžiantis ir Gestapo viešai pažeminamas. Jį verčia spjaudyti ant šventosios Toros, kol jam nebelieka seilių. Tada jį verčia šlapintis ant Toros. Tada mėgina priversti apšikti Torą, bet jis negali, nes nieko nevalgė. Atneša jam duonos. Kemša jam į gerklę vieną kepalą po kito. Tačiau persistengia ir uždusina jį duona, o paskui palieka gatvėje. Žydai susipeša dėl duonos, kyšančios iš negyvo rabino burnos. Kitas rabinas paima išniekintą Torą ir labai iškilmingai ir slaptai ją palaidoja žydų kapinėse.

Spalį Kriugeris paprašo Judenrato vėl atrinkti žydus, šįkart tūkstantį. Getas ir vėl mažėja. Mes atrenkame menkiausius saviškius, vargingiausius ir labiausiai niekinamus; ligoniai ir alkanieji – lengvas taikinys, taip pat ir visai susenę, jei jie neišaugino žymios šeimos. Giname savo ir draugų šeimas. Kaskart sukdamiesi valsu su priešu, niekiname ir menkiname save. Kai atrenkame ir sunkvežimis išvažiuoja, naciai mūsų šeimoms skiria daugiau maisto. Už papildomą kepalą duonos parduodame Izraelio vaikus kur kas blogiau nei į vergiją.

Vieną dieną uošvis mane kone jėga nusitempia į savo gamyklą. Jo drabužių gamyklos vadovas pabėgo iš miesto paskui rusus, ir Zouliui teko pačiam imtis darbo. Drabužių gamyklą vokiečiai paverčia žieminių kareivių milinių siuvykla.

Zoulis pasodina mane greta meistro siuvėjo ir įsako jam išmokyti mane pasiūti milinę. Aš nirštu ir šaukiu, kad aš pianistas, o čia darbuojasi kaimiečiai. Zoulis čiumpa mane ir papurto. Jis senas, bet stiprus. Išmok siūti, šaukia jis. Išmok ko nors, kas naudinga vokiečiams. Ko jiems reikia. Taigi, meistras siuvėjas man parodo, kaip susiūti išilginę siūlę. Jis verčia mane siūti tol, kol susiuvu tinkamai. Papasakoja daugybę dalykų apie užtrauktukus ir apykakles. Zoulis ateina pažiūrėti, kaip man sekasi, ir mes vėl susibarame. Bet jis priverčia mane vaikščioti čia kasdien. Užuot repetavęs gamas, siuvu. Užuot mokęsis skambinti didžiųjų kompozitorių veikalus, siuvu. Siuvu ir nirštu ant savo uošvio. Jau keturiasdešimt metų praėjo, ir dabar suprantu, kad tas mano nekenčiamas žmogus Zoulis Jangermanas mėgina išgelbėti man gyvybę, paversdamas mane kriaučiumi. Naciai ir patį Bethoveną būtų nusiuntę į dujų kamerą, jei jis nebūtų mokėjęs pasiūti marškinių Rytų fronto kareiviui. Jis pavertė mane muzikantu *ir* kriaučiumi.

Jaunas gestapininkas, pavarde Šmitas, žydams kelia daug baimės. Jis mėgsta eidamas gatve trenkti sutinkamiems žydams. Šmitui tai labai patinka, nes senukai ima klupti ant kelių, vien jį išvydę. Kartą ir pats mačiau. Šmitas eina geto gatve, o visi žmonės aplink jį klaupiasi. Ir aš atsiklaupiau.

Šmitas atrodo kaip albinosas ir yra žymus prievartautojas. Jam tas pat, ar prievartauti ukrainietes, ar lenkes, ar žydaites. Skirtumas tik vienas. Žydaites jis išniekina, gretimame kambaryje klausantis jų tėvams, o paskui jas nušauna. Kai kurios iš jų – dar visai vaikai. Kai pasklinda gandas, kad prie geto artinasi Šmitas, žydai puola slėpti dukterų.

Netrukus supranti, kad žydo gyvenimas nieko nevertas. Gete aišku tik viena. Badas tampa kasdiene mūsų dalia. Maisto paieškos darosi vis beviltiškesnės. Keturiolika įėjimų į getą saugo ukrainiečių policija. Kai kurie ukrainiečiai geri, ir jiems tenka kęsti tuos pačius siaubus, kaip ir žydams, kuriems jie mėgina padėti. Niekšai žydai išdavikai liudija apie ukrainiečių gerumą, ir juos išveda iš šio aptvaro, ir daugiau niekada jų nebematome. *Ordnungsdienst* dėvi kariškas uniformas, sukurtas jų pačių narių. Jie – žydų policija, šnipinėdami Gestapui, jie užsitarnauja nuolaidų. Jie – Gestapo pakalikai. Tačiau žinok, kad jie ne blogesni už mane. Getas – skerdykla, o mes visi – skerdžiami galvijai. Tokiame košmare savo nekaltumą žydas gali įrodyti tik žūdamas. Žmonės ima mirti iš bado, ir prie daugiabučių pastatų jų lavonai kraunami į stirtas it malkos. Imama pavydėti mirusiesiems.

Vieniems žydams blogiau negu kitiems. Matau vyrus, kurių darbas – iškratyti į upę išmatas. Jie išbadėję, siaubingos išvaizdos vyrai, tempią vežimus it nuvaryti arkliai. Jų darbas žeminantis, kankinamas. Nuo jų dvokia iš tolo. Tačiau jų darbas gelbsti mus visus nuo epidemijos. Dauguma jų miršta nuo vidurių šiltinės.

Sonios motina vardu Gizela. Ji maloni, gera ir visų mylima. Bet jos vyras Zoulis Jangermanas varo ją iš proto, nuolat siaubingai rizikuodamas. Zoulis paperka ukrainiečius ir žydų policiją. Jis sugeba papirkti netgi Gestapą. Jis organizuoja kontrabandą ir į getą gabena maistą. Nors žino, kas laukia už tokias kvailystes, Zoulis Jangermanas slapčia susisiekia su partizanais, kovojančiais prieš vokiečių patrulius kaimuose. Žydas šnipas, nusikaltėlis, pavarde Feldmanas, praneša Gestapui, kad Zoulis į getą slapta atsigabeno ginklą. Tai netiesa, bet Zouliui Jangermanui tai reiškia mirtį. Kartu su juo į Gestapo štabą nugabenama ir jo žmona Gizela. Būtų nugabenę ir Sonią su mūsų vaikais, bet jie išėję, nes Sonia mėgina kur nors gauti pieno. Išnaršęs visą getą, randu juos – jie slepiasi kanalizacijoje.

Tą patį vakarą Kriugerio namuose per vakarienę skambinu pianinu. Jis nė neparodo žinąs, kad mano uošvis – jo rankose. Man nespėjus parinkti žodžių ir įsidrąsinti paklausti, jis mane atleidžia. Kai Sonia sužino, kad nė nepaklausiau jo apie jos tėvų likimą, ji nusigręžia nuo manęs. Aš mėginu pasiteisinti, o ji vis tiek vis nusigręžia.

Kiti Judenrato nariai ateina pas mane pasikalbėti apie Zoulio ir Gizelos likimą. Sutariame visi kartu eiti į Kriugerio kontorą sužinoti, kur jie, nes kartu bus bent jau drąsiau. Mūsų delegacijai vadovauja Judenrato vadovas daktaras Izaokas Vainbergeris. Net naciai jį gerbia, nes jis kartais gydo Gestapo narius, kai šie susilaužo kaulus, įvairavę sunkvežimį į griovį. Kai ateiname į Kriugerio kontorą, jis trenkia Vainbergeriui karininko lazda ir muša vargšelį, o kiti meldžiame jo pasigailėti. Jis aprėkia mus, sakydamas, kad surengs specialią *Aktion* Judenratui, jei neišmoksime gerbti jo pareigų. Tada jis pripuola prie manęs ir šaukia žinąs, kad tai aš surengiau šį vizitą. Tai, sako jis, nori pamatyti savo uošvį? Nieko nesakau, nes baimė man žadą atėmė. Bet linkteliu galva. Jis sako žinąs, ką daryti su kiaulėmis, jo senelis auginąs kiaules, ir kiaulėms visada baigiasi vienodai. Tada jis nuveda mane į skerdyklą už geto ir įveda vidun. Čia įrengtas Gestapo kalėjimas ir tardymų centras. Girdžiu klyksmus ir vaitojimus, bet nieko nematau. Kriugeris žengia sparčiai, aš seku jam įkandin. Visur tvyro kraujo ir vidurių kvapas, bet nesuprantu, ar žmonių, ar gyvulių. Prieiname prie durų sargybinio. „Ar Jangermanai nusiteikę priimti svečius?“ – klausia jis vokiečio sargybinio liaudiška vokiečių kalba, manąs, kad aš jos nesuprantu. Sargybinis šypteli ir sako taip, jie mielai priims bet ką. Įeinu į tamsią patalpą, ir Kriugeris uždega lempą. Zoulis Jangermanas pakabintas ant mėsos kablio. Kabliu pervertos jo mentys. Jo veidas taip sumuštas, kad vos atpažįstu. Bet jis dar gyvas, ir užtinusios jo akys įbestos į kažką kitame kambario gale. Pasekęs jo žvilgsnį, pamatau už kojų pakabintą Gizelą, nuogą ir perskrostą nuo gerklės

iki pat tarpukojo. Jos viduriai išvirtę beveik dengia jos veidą. Man bežiūrint, Kriugeris išeina. Girdžiu, kaip koridoriuje jis apsivemia.

Tą vakarą per vakarienę jis liepia man groti Vivaldžio „Keturis metų laikus".

Nors ji vis klausinėja, nesakau Soniai, ką mačiau skerdykloje. Pasakau, kad jos tėvai išvežti konvojumi. Ir kitiems Judenrato nariams nesakau. Manau, kad nebereikia kurstyti bendros baimės. Tuomet jau visi suprantame esantys pamišėlių ir skerdikų rankose. Sonia mėgina guostis, sakydama, kad tėvai išvežti į darbo stovyklas. Skatinu tokias jos mintis. Neviltis – duona kasdieninė, jos visiems pakanka.

Liepą vėl rengiama *Aktion* ir dar penki šimtai žydų išvežami žudyti. Į kaimą išvežami žydų gaisrininkai ir priverčiami kasti masinį kapą. Tada vargšai žydai turi nusirengti, kad iš jų drabužių būtų galima gaminti uniformas Reichui. Vienas jaunas žydas, pavarde Volinskis, stovėdamas eilėje ir laukdamas kulkosvaidžio, puola Gestapo sargybinį. Prie šlaunies priklijavęs, jis paslėpė šešių colių peilį. Peilis perskrodžia gestapininko gerklę, ir šis, springdamas savo paties krauju, pasiveja Volinskį ir nuduria jį durtuvu. Ilgai netrunka. Leisgyvis Volinskis naciams dar sugroja vakaro giesmę. Volinskio garbei kitą dieną vokiečiai suima ir sunaikina dar penkis šimtus žydų. Aš žinau. Su kitais Judenrato nariais visą naktį rinkome vardus į šį sąrašą. Visada atrenkame varganiausius ir silpniausius žydus iš savo tarpo. Visada atrenkame žydus, kurių nepažįstame ir kurie mums ne giminės.

Visą gyvenimą fanatiškai mėgau švarą. Tačiau gete higieną tenka pamiršti. Kaip visi kiti žydai, turiu gyventi gryno purvo krašte. Naktį tamsą užvaldo žiurkės, girdime, kaip jos terškina puodus ir keptuves, beviltiškai ieškodamos maisto likučių. Geriausia vieta žiurkėms – prie kapinių, kur jos tunka, pusdamos išbadėjusių žydų mėsa. Blusų tiek daug ir tokių didelių, kad dažnai tenka žadinti vaikus ir eiti miegoti į gatvę, po žvaigždėmis. Žiemą nėra kitos išeities, kaip tik kariauti su blusomis, tarakonais ir utėlėmis. Vanduo brangus. Net ir purvinas. Vieną naktį senas žydas užsimerkia ir sukalba padėkos maldą už duonos kąsnelį, kurį tuojau valgys, kai iš spintos iššoka žiurkė ir pagriebia duonytę iš senojo žydo rankos. Žydas įsiunta ir batu užmuša žiurkę, išmėsinėja ją, iškepa ant atviros ugnies, paskui godžiai suryja. Pas jį ateina rabinas, bet ne bartis už nekošerinio maisto valgymą, o paklausti, koks žiurkienos skonis. Tokia neviltis apėmusi Kironitskos žydus.

Kai pirmąjį *Ordnungsdienst* viršininką nušauna gatvėje už tai, kad nepakankamai greitai vykdė įsakymą, jai vadovauti paskiriamas nusikaltėlis, pavarde Bergeris. Jis rambus kaip bulius, paprastas geležinkelio stoties krovikas. Jis girtuoklis, slunkius ir bukas kaip pagonis, Džekai, neįsižeisk už tokį pasakymą.

Tokie žydai, kaip šitas Bergeris, per gerklę lenda visiems kitiems žydams, bet jie apipjaustyti pagal įstatymą, tai ką gi padarysi? Naciams nesvarbu, ar ten Einšteinas, ar Horovicas, jei tik randa mezuzą ant durų staktos ir apipjaustytą odelę. Bergeris apginkluojamas vėzdu, apvelkamas uniforma ir su džiaugsmu talžo išsilavinusius žydus, jei šie jo neklauso. Kai kurie jo bijo net labiau negu vokiečių kareivių.

Kai kurios žydaitės tampa nacių ar bet kieno, kas tik duoda joms pavalgyti, kekšėmis. Jei vokiečių kareivis permiega su žydaite, dėl rasinių įstatymų jiems abiems gresia mirtis. Bet vyrai yra vyrai, o moterys yra moterys, ir dėl maisto bet ką gali padaryti. Kadangi esu Judenrato narys, maisto turime daugiau negu kiti, todėl per daug nesijaudinu.

Vieną dieną einu pagrindine geto gatve namo iš gamyklos, visą dieną perdirbinėjęs kailinius į šiltas uniformas vokiečių kareiviams Rytų fronte. Sunkus darbas ir mažai vilties labai mane išvargino. Lėtai einu namo, panarinęs galvą, stengdamasis neatkreipti į save niekieno dėmesio, taip visada lengviausia išgyventi. Staiga aplink mane it audra kyla šurmulys. Riksmai, žmonės klykia ir verkia. Pakeliu akis ir matau du gestapininkus, pagavusius du žydukus, slapta nešančius į getą maistą. Vienam iš jų dešimt metukų, kitam devyneri. Jie broliukai, jie verkia, kai kareiviai tranko jiems per veidus. Berniukus nuveda į aikštę, kur ant kartuvių kabo kilpos, ten karia naciams neįtikusius žydus, lenkus ir ukrainiečius. Naciams labai patinka karti vienus kaip pavyzdį kitiems. Kaip tik tą akimirką džipu atvažiuoja Kriugeris.

Berniukai gailiai rauda, varomi į kartuves, bet jie aiškiai dar vaikai ir mano, kad viskas bus gerai. Jie mėgino įsinešti į getą žuvies skardinių ir butelį degtinės, dabar už juos gaunama pasakiška kaina. It spektaklyje berniukai užkeliami ant pakylų, rankos surišamos jiems už nugarų, o ant kaklų užneriamos kilpos. Vaizdas toks kraupus, kad girdžiu žydus vaitojant, nes jie žino, kad balsu priešintis nieko nepadės. Ir pats jaučiuosi lyg eičiau per neįsivaizduojamą kraštą, kuris galėtų gyvuoti tik košmare. Negaliu atplėšti nuo berniukų akių, normaliomis aplinkybėmis jie kur nors mokyklos kieme spardytų kamuolį. Girdžiu šūktelint mano vardą, tai Kriugeris mane pastebi ir įsako man žengti iš susirinkusios minios. Jie tik vaikai, sakau, nunarinęs galvą, o jis trenkia man per veidą botagu, burnoje pajuntu kraujo skonį. Tada kyla triukšmas, ir iš minios prasibrauna žmogus. Bergeris, pasipūtėlis plėšikas, vadovaująs *Ordnungsdienst*. Jis šaukia: „Čia mano vaikai. Nuolankaus jūsų tarno Bergerio vaikai, jis juos nubaus, kad iki dienų galo atsimintų. Prisiekiu Kūrėju."

„Nei čia vaikai, nei sūnūs, - sako Kriugeris miniai. - Čia Reicho priešai, kuriuos reikia bausti be gailesčio." Kriugeris pakelia ranką ir patikrina, ar tvirtai

užnertos kilpos. Abu berniukai ima šauktis tėvo, kuris mėgina prasibrauti prie jų, bet gauna šautuvo buože per pakaušį ir griūva. Tačiau Bergeris užsispyręs kaip jautis ir paklaikęs iš baimės, o sūnų klyksmai priverčia jį netvirtai atsistoti ant kojų, jis šaukia berniukams nesijaudinti. Jidiš kalba kartoja vaikams, kad Jahvė juos apsaugosiąs. Bet Jahvė išvažiavo atostogų, tais metais buvo toli nuo savo išrinktosios tautos. Rytų Europoje Jo nebuvo, Džekai, esu tuo tikras.

Vėl girdžiu, kaip Kriugeris šaukia mane vardu. Jis kalba švelniai, beveik draugiškai, kad minia negirdėtų. „Esi Judenrato narys, savo tautos vadas, - kužda jis. - Parodyk, kaip priimi nelengvus sprendimus, imiesi veiksmų, kurių karo metu privalo imtis visi Reicho tarnai. Žydai tiek laiko buvo siurbėlės ir parazitai. Atliksi veiksmą, kuris padės Reichui atsikratyti tokių šliužų. Pakark tuos du šūdgalius, pianiste."

Bergeris ima melsti pasigailėti jo vaikų, girdžiu, kai vokiečių kareiviai smūgiais jį tildo, bet jis stiprus kaip gyvulys. Jis braunasi pirmyn, kol jį sulaiko trys it iš po žemės išdygę gestapininkai. Tada Kriugeris man sako – ir tie žodžiai mane perkeičia, Džekai, – jis sako: „Jei tu nepakarsi jų šiandien, rytoj aš pakarsiu tavo gražuolę Sonią ir visus mielus vaikučius šitose pat kartuvėse." Po šių žodžių nebedvejoju nė sekundės. Prieinu prie tų berniukų, jų tėvui bežiūrint su neapykanta, ir išspiriu pakylas jiems iš po kojų. Kriugeris čiumpa mane už kaklo, kad nenusigręžčiau. Jis priverčia mane stebėti, kaip berniukai virpa ir muistosi, kol miršta kančiose. Berniukams numirti trunka daug ilgiau negu vyresniems.

Bergeris staugia iš skausmo, ir man rodos, kad tokio skausmo dar nesu girdėjęs. Jį nuvelka šalin, vėliau išgirstu, kad išvežė į Gestapo štabą. Iš ten gyvos sugrįžta tik kekšės. Kai grįžtu namo, papasakoju Soniai, ką padariau, ir ji tvirtai mane apglėbia, vis bučiuodama man veidą. Ji kalba man nesirūpinti ir nesikamuoti, kad mus, žydus, dabar mėgina, ir mes, žydai, tokie ir liksime, kad parodysime jiems visiems, jog esame kilę iš tautos, persekiotos tris tūkstančius metų. Mūsų kūnams gali daryti, ką nori, sako ji, bučiuodama mane, stipriai glausdama prie krūtinės, gali marinti mus badu, kankinti ir skersti dešimtimis tūkstančių, bet mūsų sielos nepalūš. „Mano vyre, jie neatims iš mūsų to, kas mes iš tikrųjų esame." Dėl savęs Sonia buvo teisi. Dėl Džordžo Fokso suklydo.

Tą vakarą Kriugeris paprašo manęs pagroti Haidną, o aš vietoj jo groju Telemaną, o vargšas kvėša nė nepajunta, kad jį apgavau. Ne nuodėmė būti kultūringam. Nuodėmė apsimesti. Tą vakarą grodamas Telemaną, apsimetu, kad groju karališkai Londono publikai, kad groju taip nuostabiai, jog net tyleniai britai ima ploti atsistoję. Net apsimetu, kad šiandien nepakoriau dviejų nekaltų žydų berniukų. Jų krauju suteptomis rankomis groju Telemaną.

Rudens orams vėstant, pabaisa Kriugeris darosi baisiai nervingas. Kartais jis nė neišeina iš namų. O kartais jis sužvėrėjęs siautėja ir blaškosi po visur. Paaiškėja, kad viena žydų šeima po akmeniu krikščionių bažnyčioje paslėpė aukso ir deimantų, ir Kriugeris visą šeimą mirtinai sumuša šventojo Juozapo statula, kurią atėmė iš bažnyčios. Viena jo aukų – dvejų metukų mergytė. Žydų gaisrininkams įsakoma visada turėti paruošus laidojimo vietą bent penkiems šimtams lavonų.

Vieną audringesnių dienų Kriugeris ateina į gamyklą, kur aš siuvu paltus. Kiekvienam žydų siuvėjui, pamačius į darbo vietą ateinantį Kriugerį, kone širdis stoja. Gete jis virto paties Mirties angelo įsikūnijimu. Net Kriugerio veide ėmė atsispindėti jo vykdomi siaubai. Jo mėsa glemba, tarsi jis pūtų iš vidaus. Pirštu jis pamoja man eiti su juo. Kur man dėtis? Esu jo vergas, todėl, aišku, seku jam iš paskos.

Jis pasodina mane į džipo galą. Jis apspjauna mano Dovydo žvaigždę, lyg norėdamas priminti, ką mano apie visus žydus. Man beveik juokinga – negi man reikia tai priminti? Jis veža mane Kironitskos gatvėmis ir sustoja prie mažų vaikų pilnos našlaičių prieglaudos. Šį mėnesį į getą atvyko didelis būrys Vengrijos žydų, bet gete jiems nėra vietos. Kironitskos žydai su Vengrijos žydais elgiasi pasibaisėtinai, yra tik kelios išimtys. Kelios išimtys visada žmonių tarpe pateisina Dievo sumanymą sukurti žmogų. Tačiau šiandien našlaičių prieglaudoje pati žmonijos mintis apversta aukštyn kojom.

Į sunkvežimius sugrūsta daugiau kaip šimtas vaikų, pačių mažiausių ir silpniausių. Dvylika iš jų – nė ne žydai. Keturi nusikalto tuo, kad yra lenkai. Aštuoni – tuo, kad yra ukrainiečiai. Daug kūdikių. Kai kurie verkia. Dauguma neturi jėgų verkti. Kriugerio džipas veda nedidelį karavaną iš miesto. Prisipažįstu, šioje kelionėje labiausiai baiminuosi dėl savo gyvybės. Neatmenu, kad būčiau bent sykį pagalvojęs apie tuos vargšus vaikus. Važiuojam visą valandą į aukštumas, į kalnus, iš Kironitskos tik vos įžiūrimus giedromis dienomis. Pasiekiame tiltą per prarają, kurios dugne už trijų šimtų pėdų siautėja upė. Sunku ir įsivaizduoti tokį aukštį. Kareiviai pradeda nuo mokančių vaikščioti. Ima juo už kojų ir kiekvieną vaiką kiša į kanapinį maišą. Dauguma vaikų verkia, kiti priešinasi, kai kurie jau leisgyviai ir visai nejuda. Kriugeris pasiima gražų medžioklinį šautuvą, pasakoja man, kad su juo Bavarijoje medžiodavo elnius ir šernus. Jo buožė išraižyta.

Pakeliui prie tilto vokiečių kareiviai prisigėrė brendžio. Jie ima po vieną maišus su nepageidaujamais vaikais ir meta nuo tilto į upę toli apačioje. Tiltas kone griūva nuo nepaprasto vaikų siaubo. Tie, kurie nesukišti į maišus, ima panikuoti. Kai kurie šaukiasi motinų. Nė vienas gerai nesupranta, kas vyksta, ir tik todėl šis bedieviškas reginys žmogiškesnis. Kriugeris užtaiso šautuvą ir nusitaiko. Jis

šaudo maždaug į kas trečią vaiką ir kūdikį, metamą nuo tilto. Jis net tarp esesininkų garsėja taiklumu. Šaudamas mėgina įsukti kiekvieną maišą. Vieną kūdikį jis apsuka trissyk, ir tik tada tas krenta į upę, vokiečių kareiviai triukšmingai sveikina Kriugerio taiklumą. Sykį jam pavyksta pataikyti į penkiolika vaikų iš eilės, tik paskui jis prašauna pro kūdikį, į kurį tyčia šovė tik prieš pat jam pasiekiant vandenį. Ilgai netrukus, žaidimas jam pabosta, ir jis atsargiai pasideda šautuvą į dėklą. Jis šūkteli kareiviams suktis greičiau, ir jie ima mėtyti paskutinius dvidešimt ar trisdešimt vaikų į prarają, nė nebesivargindami sukišti jų į maišus. Matau penkis nuogus kūdikėlius, skirtingame aukštyje virš prarajos skriejančius į mirtį. Tie skrendantys kūdikiai nekalti ir pasmerkti. Netrukus darbas baigtas, ir mes grįžtame į miestą. Kriugeris man neprataria nė žodžio. O aš žinau, kad jei prašneksiu, gausiu kulką į kaktą.

Tą vakarą jis paprašo pagroti jam ką nors gražaus, ką nors, kas palengvintų jo pareigų naštą. Groju Mocarto 21 koncertą, nes jis kažkaip slapčia gražus. Man begrojant, jis pravirksta, ir suprantu, kad vėl girtas. Jis ima kalbėti, bet ne apie tuos išžudytus vaikus. Jis kalba apie pareigą, rūsčią pareigą. Kad būtų geras kareivis, jis turi vykdyti kiekvieną fiurerio įsakymą visu žiaurumu. Jam būtų lengva būti švelniam, nes kaip civilis jis garsėja švelnumu, gerumu ir smagumu. Visi jam sako, kad jis lepinąs savo vaikus, ypač dukrą Brigitą. Kitame gyvenime jis – bankininkas, vienintelė jo problema – jis norįs visiems paskolinti. Jam skaudu atsakyti netgi girtuokliams ir švaistūnams. Visą valandą monotonišku balsu jis man pasakoja esąs skystablauzdis, mėgstąs skinti krepšius lauko gėlių savo Brigitai, žaisti futbolą su dviem sūnumis, bet visada leidžiąs jiems įmušti bent po įvartį prieš grįžtant namo vakarienės. Groju Mocartą ir stengiuosi nekreipti dėmesio. Jis rauda ir geria, rauda ir geria. Paskui jis netenka sąmonės, o aš pirštų galiukais išsliūkinu iš jo namų ir grįžtu getu namo naktį po to, kai Kriugeris Ukrainoje liepė numesti nuo tilto daugiau kaip šimtą našlaitėlių. Jei yra Dievas, Džekai, tie našlaitėliai turėjo pasitikti Kriugerį ant tilto į pragarą. Tada Dievas turėtų nusigręžti, kaip nusigręžė nuo savo išrinktosios tautos metais, apie kuriuos pasakoju, ir neatsigręžti, kad ir kaip gailiai Kriugeris klyktų, kad ir kaip ilgai, meldžiu, kad visą amžinybę.

Kasdien sutinku vis daugiau badaujančių žmonių. Jų kojos tinsta ir keičia spalvą. Jie vaikšto keistai, lyg būtų po vandeniu, ir imi suprasti, kad po kelių dienų jie mirs. Juos gaubia aura ir dvokas, išmoksti jų vengti, iš tolo apeidamas lankstu. Kadangi esu Judenrato narys, gamyklos siuvėjas ir Kriugerio pianistas, mano šeima sočiai pavalgiusi, palyginti su kitais. Gyvename purve ir nepritekliuje, bet valgome geriau už kitus geto žydus. Už tai jaučiuosi dėkingas, o mano gražuolė Sonia ir vaikučiai gyvi.

Tada žydas, vardu Sklaras, jaunas, karštakošis, sportiškas, pasitinka nacį, atėjusį areštuoti jo tėvo ir motinos, su stiklainiu vandenilio chlorido rūgšties. Sklaras šliūkšteli rūgšties nacių žvėriui į veidą, o šis klykia, rūgščiai ėdant jo akis ir pusę veido. Kiti vokiečiai iškart nužudo Sklarą, o jo tėvus nušauna į galvą. Kriugeris įsako kūną viešai pakarti ir padegti. Tačiau toks ramus atpildas Kriugerio kraujo troškimo nepatenkina. Nacis be akių ir pusės veido išsiunčiamas namo į Diuseldorfą, o Kriugeris sušaukia Judenratą į naktinį susirinkimą, per kurį pareikalauja ant Kironitskos gatvių žibintų pakarti tris šimtus žydų už Reicho kareivio suluošinimą. Judenratas ieško savanorių, bet retas savo noru pasisiūlys pakariamas.

Judenrato nariai kone iš proto kraustosi. Tada surenkami patys seniausi ir pakariami, manant, kad jie jau regėjo gana gyvenimo. Paskui nusiaubiama ligoninė, iš lovų išgenami ligoniai. Griebiami ir pamišėliai, o mes sau sakome, kad jiems taip bus geriau, nes jie nesupranta skirtumo tarp gyvybės ir mirties. Kriugeris – juodas Dievas, kuriam turime paklusti ir atrinkti žudyti brolius žydus. Kadangi žydų dar trūksta, Kriugeris šaukia pakarsiąs visus Judenrato narius su šeimomis, jei nesurinksime, kiek liepta. Paskui mums labai pasiseka, manome tada, bet vėliau gailimės, nes į stotį atvyksta būrys Vengrijos žydų. Ant gatvės žibintų, geležinkelio tiltų, pastatytų naujų kartuvių už vieną apakintą nacį paaukojama trys šimtai žydų. Kriugeris laiko juos pakabintus, kol kūnai ima irti.

Vakarą, kai linčiuoja žydus, Kriugeris liepia man groti Vagnerį. Vagnerį, antisemitą. Bet Kriugeris – kvailys, jo muzikiniai šio vakaro pageidavimai niekaip neatspindi jo ironijos. Jis vėl prisigeria ir ima murmėti: „Manaisi žinąs, kiek tai kainuos. Manaisi žinąs, kiek tai kainuos." Skambinu, lyg jo negirdėčiau. Man grojant Vagnerį, trys šimtai žydų žengia per Raudonąją jūrą į Pažadėtąją žemę. Trys šimtai vyrų, laikęsi sandoros su Kūrėju, kyburiuoja šaltame vėjyje, atlėkusiame iš ledinių kalnų prie Kironitskos. Žinau, kiek tai kainuoja, pone Kriugeri, tiksliai žinau, nes privertėt mane padėti juos visus atrinkti.

Judenratas. Vos gebu garsiai ištarti šį žodį. Kaskart jį tariant mane nudiegia tokia gėda, kad iš nevilties kone dūstu, jį sakydamas. Varšuvos geto Judenrato vadovas nusižudo. Manau, tik taip ir gali pasielgti. Tačiau tam reikia drąsos, o jos aš šiame kare neturiu. Ką darytų Sonia ir sūneliai, jei persirėžčiau riešus ar užvalgyčiau žiurknuodžių. Žinau keturias šeimas, kurios sykiu suvalgė žiurknuodžių. Kad mirtų taip, kaip pačios nori. Laukiu, kol nacių žvėris išalks ir ims dairytis maisto. Kas pamanytų, kad vieną dieną nacių žvėris atsigręš į gražuolę Sonią?

Užsispyręs nusprendžiu, kad mano žmona ir vaikai liks gyvi, o visa kita teeinie velniop. Tačiau vieną dieną, įtariant aparato sabotažu, uždaroma gamykla,

įtarimai nepasiteisino, bet mus parsiuntė namo prigrasinę ir nedavę maisto normos. Pareinu į ankštą butą, kur su kitomis šeimomis glaudžiasi ir manoji, yra ir naujokų iš Vengrijos. Mano vaikus prižiūri sena žydė kaimietė. Paklausiu, kur mano žmona, imdamas ant rankų kūdikį, o ant kelių man ropščiasi vyresnieji sūneliai ir naršo kišenėse maisto. Sunku ištarti savo sūnų vardus. Kai Sonia grįžta, ji nustemba, mane išvydusi. Paskui labai susigėsta. Paklausiu jos, kur buvusi, nes dailiai moteriai pavojinga vaikščioti gatvėmis, pilnomis ukrainiečių policijos ir vokiečių kareivių. Ji prideda pirštą man prie lūpų, nudelbia akis ir sako: „Prašau, neklausk, mano vyre."

Tą pačią naktį, kai miestas miega, knarkia svetimi, mus nuo kitų skiria tik antklodė, aš ištiesiu ranką, siekdamas žmonos. Ieškau paguodos jos kūne. Noriu mylėtis su ja ir viską pamiršti. Ji bučiuoja mane kaip visada, paskui sako, kad daugiau niekada nebegalėsime mylėtis, kad ji užtraukusi gėdą man ir mūsų šeimai, kad niekada nebegalėsiu jos apkabinti. Ji graudžiai rauda tamsoje ir meldžia mane atleidimo. Prieš mėnesį pabaisa Kriugeris atėjo pas ją ir įsakė eiti į jo namus, mat nusprendęs, kad ji tiksianti jam už kekšę. Jis išsamiai jai įrodinėja netikįs rasinio grynumo įstatymais, išleistais nacių, bet taip tik kalbąs, kad nepakenktų karjerai. Ji virpa prieš jį ir prašo neversti jos. Bet kadangi Kriugeris – šio pragaro sklypo karalius, jis nusijuokia ir pasako mielai nušausiąs gatvėse jos vyrą ir vaikus, o ją pačią apgyvendinsiąs savo namuose kaip tarnaitę. Paskui liaujasi įkalbinėjęs, viliotinis jam įgrysta, ir išprievartauja ją ant sofos prie pianino. Liepia kasdien jai ateiti pas jį. Sonia meldžia Kriugerio nesakyti man apie jos nuopuolį. Kriugeris maloniai sutinka. Jis kaskart mane prievartauja, mielas vyre, sako man geroji Sonia. Paskui ji paaiškina negalinti manęs myluoti, nes Kriugeris apkrėtęs ją sifiliu. Mieloji Sonia. Jos kančia ir gėda tą naktį mano glėbyje mums abiems beveik nepakeliama. Bet paryčiais iš naujo prisiekiame meilę kits kitam. Viską gali iš mūsų atimti, bet mūsų meilė amžina.

Manai išgirdęs ir įsivaizdavęs blogiausia, kas nutinka geto žydams. Paskui nutinka kas nors tokio siaubingo, kad visiškai apmiršti. Meldiesi, kad nieko negalėtum įsivaizduoti. Tavo maldos išklausomos. Supranti, kad blogiui ribų nėra. Neviltis mano pilve – tarsi paralyžius.

Tau šitai pasakodamas, Džekai, dabar rūpinuosi, kaip man einasi. Ar jis mano, kad perdedu, klausiu savęs? Ar praleidžiu ką nors svarbaus, kas įtikintų jį, kad visi šie įvykiai tikrai nutiko? Ar reikėtų nuslėpti pernelyg akivaizdžias ar neįtikėtinas smulkmenas? Ar nuoširdžiai kalbu? Kaip manai, Džekai? Pasakyk. Tavo akys. Kaip nekenčiu tavo akių. Kriugerio akys. Vokietijos akys. Cha! Mano žento akys.

Užpuola vidurių šiltinė. Paskui cholera. Orams vėstant, artinasi geto galas. Vokietijos armijai prastai sekasi Rusijos fronte. Motina Rusija, kaip visada, ima ryti įsibrovėlių armijas. Vokiečių veidų išraiškos ima keistis.

Mirusieji metami į gatvę kaip šiukšlės iš ryto.

Kriugeris ima su manim kalbėtis kaip su senu bičiuliu. Jam reikia išsikalbėti, ir jis pasirenka mane. Jam nepatinka, kai garsiai atsakinėju, todėl tik linksiu, pirštais lakstydamas per klavišus. Išmokstu rodyti užuojautą jo vargams, jo pareigos naštai. Jis pasako man įdomų dalyką. Pabaisa Kriugeris man sako, kad aš niekada nesuprasiu, ką reiškia valdyti visą miestą. Jis žino, kad miestas valdomas grynu teroru, bet suprato, kad teroras turi ribas. Jam taip kalbant, skambinu Dvoržaką. Mintydamas savo dilemą, jis apsilieja konjaku. Kiekviena Kironitskos gyvybė priklauso jam. Jis, Kriugeris, galįs paliepti nužudyti bet ką. Gestapo štabe vyrai ir moterys dažnai mirtinai nukankinami. Jis išmano vinis po nagais ir kaip tai skausminga. Kankinimams tinka bet kuri kūno vieta. Į nosis, ausis, išeinamąsias angas galima grūsti žirkles. Galima žiauriai nurauti sėklides. Kiekviena kūno anga gali virsti, kaip jis sako, „tobulo skausmo“ tuneliu. Kiekvieną liežuvį galima prašnekinti, o paskui išrauti. Jis supranta, kad žmonių kančios jo visai nebejaudina. Jis gali paliepti nužudyti dešimt tūkstančių žmonių, bet ilgiau mąstytų, prieš bato kulnimi pritrėkšdamas musę. Jo dukra susirgo plaučių uždegimu, o sūnus mokykloje gauna blogus pažymius. Jis sako man, kad jo žmona prastai gamina valgį. Kadaise pradinėje mokykloje buvęs futbolo vartininkas. Jau seniai nebėra, sako jis, bet nepaaiškina. Šįvakar norėtų išgirsti ne Bethoveną, o Mocartą. Kvėša nesupranta, kad groju Dvoržaką.

Kitą dieną į *Aktion* surenkama du tūkstančiai žmonių, jie nuvežami prie žydų gaisrininkų iškasto masinio kapo ir sniege sušaudomi kulkosvaidžiais. Šįsyk laukia staigmena. Kartu nužudomi ir gaisrininkai.

Tą vakarą skambinu, o Kriugeris ateina girtas. Groju Bramsą. Jis prieina ir atsistoja šalia manęs. Anksčiau niekada to nedarė. Jis broliškai paliečia man petį, lyg būtume geri bičiuliai. Tada pakiša pirštą man po nosimi. Jis šiurkštus. Staiga. „Uostyk“ , - sako jis. „Tai tavo Sonia. Pažįsti jos kvapą? Jis priklauso man. Amžiams. Taip kvepia mano kekšė.“ Taip pasakęs, jis kone susigėsta. Paskui supyksta ant manęs. Jis skaudžiai man trenkia, ir aš nukrentu nuo kėdės. Atsistoju, įsitaisau ant kėdės ir groju toliau. Jis sviedžia man į veidą konjaką. Jis klykia nekenčiąs žydų labiau už patį Hitlerį, padėsiąs fiureriui juos visus išžudyti. Paskui sako, kad aš vienintelis jį suprantu. Kad esu jo draugas. Kad mylįs Sonią labiau už bjaurią savo žmoną. Jis jaudinasi dėl dukros. Bijo pakliūti rusams į nagus. Jį pykina. Jis privemia prie pianino. Bet netrukus viskas baigsis. Jau greitai. Jis vėl vemia. Nualpsta savo vėmaluose. Pakviečiu ukrainietę namų šeimininkę, ir

sykiu nunešame jį į lovą. Išeinu į tamsą. Daugiau niekada nebegrojau Bramso. Negaliu. Man Bramsas mirė, o aš jį branginau.

Turiu tau kai ką pasakyti apie mudu su Sonia. Kai sužinojau apie Kriugerį, maniau, kad jis apnuodys mano ir Sonios meilę. Ji mano, kad man bus bjauru į ją žiūrėti. Aš manau, kad niekada nebesugebėsiu pažvelgti jai į akis. Bet taip nenutinka. Mūsų meilė stiprėja, mes laikomės kits kito, tarsi būtume paskutiniai žmonės pasaulyje, dar sugebą mylėti. Pažadame kits kitam, kad Kriugeris negali užteršti to, kas yra tarp mūsų. Jam priklauso mūsų kūnai ir likimai. Bet mes patys priklausome kits kitam.

Sonia, Sonia. Sonia.

Liko nebedaug. Vasarį, patį viduržiemį, Kironitskos getas sunaikinamas. Į traukinius susodinama mažiau nei tūkstantis žydų. Kriugeris ateina atsisveikinti su manim ir Sonia. Nors nemoka to pasakyti, matau, kad jam gaila, jog mes išvykstame. Jis pamilo mano Sonią. Matau, kad jam skaudu, kai Sonia žvelgia į jį paniekos pilnomis akimis. Pabaisa Kriugeris – vienišas žmogus. Aš keturiasdešimt metų buvau vienišas ir suprantu Kriugerio vienatvę. Traukinys važiuoja dvi dienas, paskui sustoja ledinėje tamsoje. Mūsų kūdikis Jonatanas tą naktį miršta, ir Sonia palūžta. Kiti, daugiausia senukai, mirtinai sušąla. Traukinys vėl pajuda. Nėra vandens ar tualeto. Vyrams ir moterims reikia tuštintis. Mums gėda smarvės. Nuo jos mus ima neviltis. Girdėti, kaip vaikai meldžia vandens. Na, gali įsivaizduoti. Bet negali. Ta kelionė traukiniu visada su manim. Traukinys palaužia Sonią. Palaužia. Šitiek ištvėrėm, o traukinio ne. Gražuolė mano Sonia miršta, vokiečiams nesusimylėjus nusiųsti jos į dujų kamerą. Kai Aušvice atsiveria durys, Sonia nebeturi proto. Jai varžteliai atsisuko. Tenka lupte išlupti jai iš rankų mūsų kūdikį Jonataną.

Štai mano tatuiruotė, Džekai. Vokiečiams baisiai patinka sąrašai, katalogai, viskas sudėstyta į vietas. Kadangi esu talentingas muzikas, jie žino, kad atvykstu. Mane nusiunčia į gyvųjų eilę. Sonia ir dvynukai eina į mirties eilę. Berniukai stovi motinai iš šonų, saugodami ją. Jie žino, kad mamos nebėra, ir nors jie tik vaikai, toje eilėje jie tampa vyrais. Jiems reikia palydėti motiną į mirtį. Abu atsisveikindami man pamoja. Slapta, kad vokiečiai nepamatytų. Juos nuveda į amžinybę. Mėginu sutikti Sonios žvilgsnį, bet jos nebėra. Matau, kaip ji išeina iš mano gyvenimo, ir po visų tų siaubingų metų, po visko, kas nutiko, matau, kodėl kadaise ją vadino gražiausia Europos moterimi.

Velkuosi stovyklos uniformą, kai kažkas trenkia man į pakaušį ir pargriauna ant žemės. Tada man spiria į pilvą, paskui į veidą. Kyla sambrūzdis, ir pamanau, kad persirengimo kambaryje mane nužudys vokietis sargybinis. Bergeris, Kironitskos žydas plėšikas. Tas, kurio vaikai vogė maistą ir už tai

buvo pakarti. Bergeris tepamena, kad aš išspyriau pakylas jo sūnums iš po kojų. „Šitas žydas mano.“

Bergeris – *Sonderkommando*, vienas iš prakeiktųjų žydų, kurie verčiami kraustyti lavonus iš dujų kamerų ir gabenti juos į krematoriumą. Kasdien jis susiranda mane ir primuša. Jis – tarsi koks prakeiktųjų karalius. Lyg Kriugeris. Galiausiai jis mane išsiveda, trenkia man ir surakina rankas už galvos. Jis lengvai eina per barakus. Sargybiniai bokšteliuose mato jį, o jis vaikštinėja lyg koks viešbučio durininkas. Jis mane kažkur atsiveda, girdžiu, kaip žydų balsai hebrajiška giesme šlovina Visagalį. Tamsu, ore tvyro juodi dūmai. Tada kyla klyksmas, nepanašus į jokį garsą pasaulyje. Paskui stoja tyla. Bergeris vėl parverčia mane ant žemės. Jis pastato mane ant kojų ir stumia prieš save, kur susirinkę kiti žydai, o vienas jų suka ratą. Įėjus mane stumteli ir liepia daryti taip, kaip jis. Stirkso krūva negyvų žydų, šimtų šimtai. Daugiausia moterys, vaikai ir senukai. Triūsiu, padėdamas juos išgabenti. Triūsiu, talžomas Bergerio. Už kojų velku lavonus. Kai kurie beveik visai nieko nesveria. Bevelkant vieną kūną, Bergeris mane sustabdo ir priverčia pasižiūrėti. Sonia. Tada jis priverčia mane raustis krūvoje, kol randu savo sūnus. Surandu ir atnešu juos Bergeriui. Jis paduoda man reples ir liepia išrauti Soniai iš burnos auksinius dantis. Jis pražiodina ją ir be gailesčio išrauna pirmąjį dantį. Negaliu pajudėti, bet jis trenkia man per veidą replėmis. Pražiodinu Sonią. Išraunu dantį. Bergeris atima reples ir ima rauti visus dantis iš jos burnos. Ir pats Bergeris pamišęs ir nekaltas. Vėliau administracijoje atsiranda žydas, anomis dienomis regėjęs mane koncerte. Jis labai mėgsta muziką. Jis sužino, kad Bergeris mane verčia dieną naktį triūsti su *Sonderkommando*. Nežinomas žydas karaliauja savo karalystėje ir įtraukia Bergerio numerį į mirtininkų sąrašą. Bergerį išveda, pats mačiau, kaip jo kūną ištraukė iš krūvos dujų kameroje.

Visa kita – tiesiog Aušvicas. Apie jį gali pasiskaityti. Mano patirtis tokia pat. Dirbu. Kenčiu. Badauju. Sykį vos nemirštu nuo dizenterijos. Kad išlikčiau, visas darbo valandas galvoje skambinu mėgstamą muziką. Prašau, kad mano galvoje susirinktų didieji kompozitoriai ir pagrotų man gražiausius savo kūrinius. Vargdamas kas vakarą frakuotas vakarieniauju su Bethovenu, Bachu, Šopenu, Listu, Haidnu, Pučiniu, Rimskiu-Korsakovu, Maleriu, Štrausu, Čaikovskiu ir visais kitais. Kas vakarą lėtai apsitaisau, kruopščiai įsegu rankogalių segtukus, rišuosi juodą kaklaraištį, kol pavyksta užsirišti tvarkingai. Prieš grodami einame į Europos restoranus, užsisakau prabangiausių patiekalų, pagamintų žymiausių virėjų. Valgau sviestu žvilgančias sraiges su česnako ir petražolių gabalėliais, užsisakau keptą antį traškia ruda odele ir taukų sankaupomis tiesiai po sparnelių kaulais, valgau alyvuogių aliejumi suvilgytą prancūzišką batoną, *crème brûlées* su apdegusio rudo cukraus plutele, po kuria – saldaus kremo sluoksnis, nuo jo

net seilė bėga. Mes ne ryjame, o valgome, aš ir didieji kompozitoriai. Kadangi gyvenu savo galvoje, lieku gyvas, misdamas didžiule sukaupto grožio krūva. Triukšme girdžiu muziką. Ir darau tai, ko pažadėjau sau niekada nedaryti: lieku gyvas. Likdamas gyvas, nusižeminu.

1945 m. žiemą, prie Aušvico artėjant rusams, mane su būriu kitų skubiai išsiunčia. Žygiuojame per sniegą be poilsio ir maisto. Daugelis griūva pakelėse ir gauna kulką. Tos kulkos tikriausiai atrodė kaip dovana. Kai amerikiečiai išlaisvina stovyklą, esu Dachau. Nieko iš ten neprisimenu. Vėliau man parodo krūvą nuogų lavonų. Žinai tas nuotraukas. Stirtos negyvų kaliausių. Nuotrauką man rodo ją nufotografavęs daktaras. Paspaudęs mygtuką, jis pastebėjo, kad mano krūtinė kilojasi. Jis patikrino mano pulsą ir skubiai nugabeno mane į ligoninės palapinę. Mano kairė ranka nušalo ir gangrenuoja. Jis amputuoja mažąjį mano kairės rankos pirštelį. Pabudęs galiu judinti bevardį pirštą, bet iki šiol jis apmiręs. Vis gailiuosi, kam tas daktaras padarė nuotrauką. Reikėjo palikti mane toje krūvoje. Būčiau grįžęs pas Sonią.

DP stovykloje mane randa Ruta, ieškanti gyvų likusių savo giminių. Ji išgirsta apie žydą, ieškantį Kironitskos išgyvenusiųjų. Mudu susituokiame, ir aš sugriaunu tos labai geros moters gyvenimą. Bučiuoju ją ir žinau, kad mano akyse ji regi, jog trokštu Sonios. Myliuosi su ja ir kartais kuždu Sonios vardą. Gimsta Šaila ir Marta, o aš abejingas, nes jos nėra mano prarastieji sūnūs. Nė vienos jų nemyliu. Jos mane nuvilia, nes nėra mirusi mano šeima. Negaliu mylėti Rutos, Džekai. Stengiuosi, bet negaliu. Negaliu mylėti Šailos ar Martos. Myliu tik vaiduoklius. Einu miegoti, mylėdamas šmėklas, ir nepabundu, kol mano Šaila nenušoka nuo tilto.

Taigi, Džekai.

Šešta dalis

Trisdešimt penktas skyrius

Nekenčiau septintojo dešimtmečio, o ypač prisiminimų apie tų kakofoniškų metų triukšmą, šurmulį ir nemandagumą. Geriausiai prisimenu riksmus, paskui maivymąsi, paskui higienos stoką. Tai vienintelis mano gyvenimo dešimtmetis, kuris pritrūko padorumo liautis, kai baigėsi jo laikas, – man 1970 m. buvo patys baisiausi septintojo dešimtmečio metai.

Per jį nekenčiu bardų muzikos, pamaldumo, barzdų bei ūsų, batika dažytų marškinių ir bet kokios politinės retorikos. Pragaras man būtų užstrigti oro uosto laukiamajame per pūgą, klausantis senstelėjusios hipės, subraižyta „Martin" gitara brazdinančios „Blowin' in the Wind", „Puff the Magic Dragon", „I Gave My Love a Cherry", „Lemon Tree" ir „We Shall Overcome", būtent tokia tvarka. Kadaise išpūtęs akis pasidaviau tų laikų kerams, ir jokia dvylikos žingsnių programa nebūtų manęs atpratinusi nuo įpročio seilėtis, kuriam pasidaviau niūriais Vietnamo karo laikais. Didžiausia to karo nelaimė buvo ne beprasmiška jaunų vaikinų žūtis mūšių laukuose keistais pavadinimais, bet tai, kad visa šalis staiga sukvailiojo. Be to, artimiausi draugai, kokius tik kada turėjau, virto priešais. Netyčia pasidavėme laiko dvasiai ir nė vienas nelikome toks, koks buvęs.

Kai viskas aprimo, pažadėjau sau daugiau niekada neprarasti draugų per tokius subjektyvius ir slidžius dalykus, kaip politiniai įsitikinimai. „Aš amerikietis", – paskelbiau visiems aplink. „Galiu galvoti, ką tik panorėjęs, ir Dievas mato, tu irgi." Tai virto mano *credo*, pagrindine gyvenimo tema, bet neapsaugojo nuo netolerancijos ir užsispyrimo, kuriems taip besąlygiškai pasidaviau tais metais, kai su keistomis žandenomis ir šventuolio laikysena vaikštinėjau aplink, ir būčiau subrendęs, taip ir nesusidomėjęs idėjų pasauliu, kaip visi pietiečiai. Visas mano charakteris formavosi Vietnamo karo klausimų akivaizdoje, ir tą pripažindamas kone puolu ant kelių.

Ketvirtadienį po Liusės šventės nuvažiavau 17 greitkeliu į Čarlstoną su greta sėdinčia Ledere. Važiavome atsidarę langus, uosdami pjaunamus javus ir upėje pūvančius lapus, kurių kvapai užliejo mašiną, o medaus spalvos Lederės plaukus kedeno vėjas. Maikas atsiuntė kvietimus mums abiems, prašydamas atvykti į Uosto gatvės teatrą Čarlstone lygiai antrą valandą popiet. Nebuvo prašoma atsakyti, bet kvietimo tekstas buvo surašytas taip, kad neliko jokios galimybės išsisukti.

– Ką čia Maikas sumanė? – paklausiau.

– Nieko gero, – atsakė ji.

– Tu žinai, tiesa?

– Kažką jis rezga, – pasakė ji, klausiamai žvilgterėdama į mane. – Bet niekam neprasitaria.

– Kodėl?

– Mano, kad jei žinotume, kas bus, neatvažiuotume.

Joks Amerikos teatras neprilygsta Uosto gatvės teatrui nei intymumu, nei nežymia didybe. Jame tyku, tarsi pastatas būtų sulaikęs kvapą, o ramybė guodžia ir aktorius, ir žiūrovus. Jame plika kaip šeikerių bažnyčioje, vien ten apsilankius, norisi skubėti namo ir parašyti pjesę. Scena – dydžio kaip nediduke šokių aikštelė; mums įėjus, išvydau Maiką su operatoriumi ir garso režisieriumi, kuriuos, anot Lederės, jis atsiskraidinęs iš Vakarų pakrantės. Prisiminiau, kad Maikas man sakė, jog Uosto gatvės teatre vaikystėje pirmą sykį žiūrėjęs spektaklį, Arturo Milerio „Pragaro katilą“. Jis buvęs toks įtaigus, kad amžiams pakeitęs jo gyvenimą. Jis užaugo mylėdamas aktorius, apsimetančius tuo, kas nėra, ir kalbančius pramanytais nepažįstamų žmonių tekstais, trykštančiais kalbos aistra ir energija. Nors Maikas pradėjo teatre, netrukus jį nuviliojo kino pasaulis. Teatre, sakė jis, galėjai sukurti įtampą, gyvybę ir stilių, bet filme galima pagaminti visą pasaulį, šviesa atspaudžiant atspaudus ant judančių juostos upių. Kai pasisekimo sulaukė pirmasis jo filmas, jis beveik iškart įstojo į Uosto gatvės teatro tarybą. Maikas niekada nepamiršo savo ištakų.

– Po dešimties minučių baigsim, – pasakė Maikas savo darbuotojams, kurie darbavosi greitai ir tiksliai. – Visi žinot, ką daryti. Kai pradėsim, mano svečiai turi nė nepajusti, kad jūs čia. *Comprende*? Neturi būti jūsų nei matyti, nei girdėti. Čia siekiame ne meno. Tik noriu tai įrašyti, – pasakė jis mudviem su Ledere einant salės viduriu.

– O sąjungos taisyklės čia galioja? – paklausė žmogus pašaipiu balsu, nustatinėdamas kameros rakursą.

– Negalioja, smirdžiau, – šyptelėjo Maikas. – Pietų Karolinos valstijoje visi turi teisę dirbti. Nuo pat Fort Samterio čia nekenčiama visko, kas bent primintų žodį „sąjunga“.

– Kam to reikia? – iš galinio balkono šūktelėjo operatorius.

– Filmas bičiuliams, – atsakė Maikas, plodamas rankomis.

Mums prisiartinus prie Maiko, jis vėl suplojo ir jo darbuotojai dingo, daugiau jų nematėme. Jis rengėsi kruopščiai ir tiksliai. Mes atvykome pirmieji.

– Jūs ankstyvi, – pasakė Maikas. – Nervinat.

– Tai išeisim, – atsakė Lederė.

– Ne, aš visiems suderinau atvykimo laiką. Pirmieji turėjo atvykti Keipersas su Betse, bet jie vėluoja. Lipkit į savo vietas. Jūs scenos kairėje. Yra pasakiško maisto ir sočiai gėrimų.

– Kokie mūsų vaidmenys? – paklausė Lederė.

– Šiandien improvizuosim. Tiks bet kas. Atskleisim visas kortas, – pasakė Maikas. – Kai visi susirinks, bus aiškiau.

Teatro gale mano akį patraukė judesys, ir atsigręžęs pastebėjau pasitempusį generolo Remberto Elioto siluetą, stovintį greta paskutinių eilių. Su juo atėjo aukštesnis žilagalvis vyras, ir nustebęs supratau, kad mano tėvas žengia tarpu tarp eilių, apsisiautęs teisėjo rūbu. Jie sykiu atvažiavo iš Voterfordo. Už manęs ant scenos atsikrenkštė moteris, ir atsigręžęs pamačiau Celestiną Eliot, tikriausiai įėjusią pro scenos duris, stebinčią besiartinantį vyrą žvilgsniu, galinčiu sudaužyti chromą.

Išvydęs žmoną, generolas Eliotas sustojo kaip įbestas ir žvilgsniu sekė, kaip ji atsisėda scenos kairėje. Žinojau, kad jiedu nesimatė nuo tos nesėkmingos kelionės į Romą ir bendravo tik per savo advokatus. Generolas pabrėžtinai mandagiai nusilenkė man ir Ledereі.

– Džekai, man baisu, – tarė Lederė, mums besekant, kaip jie susėda.

– Ko? – paklausiau.

– Kai man bus septyniasdešimt metų, noriu būti pamiršusi visas klaidas. Noriu būti gerai ir šauniai nugyvenusi trisdešimt metų. Tu tik pažiūrėk į juos. Teisėjas, generolas, Celestina. Jie visi kamuojasi. Nepakęsčiau, jei likęs mano gyvenimas būtų toks pat skaudus kaip praeitis.

– Kam ta introspekcija, – atsakiau. – Tiesiog irkis per seklumą, ir tiek.

– Ne išeitis, – tarė ji.

– Sutinku, – atsakiau. – Bet bent jau šiokia tokia strategija.

Keipersas Midltonas šūktelėjo, sveikindamasis su visais, ir jiedu su Betse narsiai, užtikrintai įžengė iš galo. Man jie atrodė kažkokie perdėti, tarsi jų metabolizmas liepsnotų ryškiau negu mūsų visų. Jų šypsenos man priminė grimasas. Kaip visi politikai, kiek tik esu matęs, Keipersas vienu žvilgsniu apmetė visus žaidėjus. Mačiau, kaip jis linkteli Lederei, bet atsainiai, menkinamai. Kai Keipersas ką nors palikdavo, palikdavo visam be teisės apeliuoti, išskyrus, žinia,

tada, kai jam prireikdavo to žmogaus paslaugos. Dalykiškai ir santūriai jis nuvedė Betsę į vietas ant scenos, negaišdamas laiko šnektelėti su Maiku ar mumis. Nors Keipersui buvo velniškai svarbu valdyti bet kokią padėtį, mačiau, kad bendros mūsų praeities susirinkime jam nejauku.

Maikas žvilgčiojo tai į laikrodį, tai į šonines Uosto gatvės duris. Mano tėvas atsisėdo į savo vietą už stalo ant pakylos, ant kurio gulėjo teisėjo kūjelis. Jis dusyk juo trinktelėjo į ąžuolinį stalą, labiausiai mėgindamas išsklaidyti nepaprastą įtampą. Jis atrodė ne tiek senas, kiek palūžęs, ir supratau, kaip jį pamiršau grįžęs į Voterfordą ir nevykusiai mėgindamas rūpintis mama. Mėginau pajusti jam tai, ką, mano manymu, sūnus turėtų jausti tėvui, bet negebėjau suvaidinti nesamų jausmų. Troškau meilės, bet manimi nevaldomai sruvo gailestis. Mano tėvas atsistojo, pasitaisė rūbą ir timptelėjo kaklaraištį bei apykaklę. Tada vėl atsisėdo kaip visi.

Vietas Maikas paskirstė labai sumaniai. Scenos gilumoje per vidurį stovėjo teisėjo krėslas ir stalas, iškart į dešinę nuo jo buvo daili kėdė aukšta atkalte. Nuo jų į visas puses rikiavosi pliušinės kėdės, sustatytos pusračiais ir atgręžtos viena į kitą. Jų spalvos derėjo tarpusavyje, ir atmosfera buvo jauki kaip namie. Kairėje sėdėjo Lederė, Celestina ir aš; greta manęs buvo dar tuščia kėdė. Priešais mus sėdėjo Keipersas, Betsė, generolas Eliotas ir viena kėdė taip pat liko tuščia. Už kiekvienos kėdžių eilės stovėjo dar kelios aukštesnės medinės kėdės. Aukštai kairėje vos pastebėjau lęšį reguliuojančio operatoriaus judesį.

Maikas stovėjo scenos viduryje, greta teisėjo, netoli aukštosios kėdės, iš kur gerai matė mus visus.

– Sveiki susirinkę, mieli draugai, ir ačiū, kad atvykote. Noriu visiems pranešti, kad esate filmuojami. Jei norėsite kalbėti, pakelkite ranką, ir teisėjas Makolas suteiks jums žodį. Kai aš atsisėsiu, būsime tarsi teisme. Pirmininkaus teisėjas. Jis – vienintelis šio vakaro dalyvis, gausiąs atlygį. Visi kiti esate pakviesti todėl, kad kuo nors esate man svarbūs. Su jumis mane sieja meilė ir pasigėrėjimas. Daugumą jūsų pažįstu visą gyvenimą.

– Kodėl čia? – retoriškai klausė Maikas. – Nes pamaniau, kad šiame teatre galėtume susirinkti tarsi spektaklyje, dramoje, kurią šįvakar parašysime visi sykiu. Į Uosto gatvę atsivedžiau du paslaptingus svečius. Spektaklyje bus netikėtumų, bet bus ir išrišimas. Spektaklio pabaigoje visi balsuosime. Teisiamasis man patikėjo leisti kiekvienam iš jūsų balsuoti dėl jo likimo.

Aha! Susidomėjote. Gal net smalsaujate. Užkibote. Pasakyčiau taisykles, bet jų nėra. Jums nereikės daryti nieko kito, kaip tik teisti praeitį. Visi, išskyrus Betsę, arba patys dalyvavote įvykiuose, kuriuos mes papasakosime, arba buvote jų liudininkai. Kai kurie esate šio spektaklio žvaigždės, bet visi prisidėjote prie

jo veiksmo. Be Rozenkranco ir Gildensterno nebūtų „Hamleto“, o ši istorija būtų nebaigta be bet kurio iš jūsų.

Visi žino, kad vaikystėje Keipersas, Džekas ir aš buvome neperskiriami. Kai galvoju apie draugystę, pirmiausia į galvą šauna šie du vardai. Mudu su Džeku nutolome, ir man dėl to taip skaudu, kad nė apsakyti nemoku. Manau, taip pat galima sakyti, kad Džekas nekenčia Keiperso ar bent jau labai jo nemėgsta.

Sėdėdamas priešais Keipersą, pažvelgiau jam tiesiai į akis ir tariau:

– Geriau sakyk „nekenčia“, Maikai.

Keiperso žmona Betsė, atsisėdusi greta vyro, pasakė:

– Iš karto sakiau, Maikai, man visa tai nepatinka. Nepakęsiu, kad mano vyrą teršytų apsišaukėlis virėjas.

Aš nusišypsojau ir atsakiau:

– Žaviuosi tavo protu, Betse. Per paskutinį grožio konkursą net apsiverkiau, kai dambreliais grojai „Odę džiaugsmui“.

– Neužkabinėk mano vargšės žmonos, Džekai, – pasakė Keipersas. – Tau netinka.

Mano tėvas pabeldė kūjeliu į stalą scenos viduryje ir tarė:

– Pakaks, sūnau.

– Tu nesupranti, – tarė Keipersas. – Aš vis dar tave myliu, Džekai. Štai kur šio vakaro esmė.

– Tada laukia labai ilgas vakaras, bičiuli, – atsakiau.

Vėl trinktelėjo kūjelis.

– Prašyčiau tvarkos.

Kūjelis vėl pabeldė į ąžuolinį stalą, ir šįsyk nuo įtūžio įraudęs tėvo veidas mane nutildė.

Generolas Eliotas pakilo iš vietos, kariškai pasitempęs, valdingas, irzlus. Vis dar atrodė lyg sugebėtų perplaukti upę ir perpjauti gerkles visiems šovinių saugyklos sargybiniams.

– Susirinkome dėl mano sūnaus, tiesa? – paklausė jis Maiko.

– Džordano istorija visų svarbiausia, generole. Visi žinome. Jei jūrų pėstininkų pajėgos nebūtų jūsų atsiuntusios į Poloko salą, nieko nebūtų nutikę. Džekas ir Keipersas tebebūtų geriausi draugai. Judu su Celestina nesiskirtumėte. Man regis, gal net Šaila būtų gyva, nors gal šiek tiek ir perlenkiu. Bet atvykęs į miestą, Džordanas viską pakeitė. Jis tapo ne tik geriausiu mūsų draugu, bet mūsų likimu.

– Jei ką nors žinai apie tai, kur slapstosi mano sūnus, tuomet privalai apie tai pranešti federalinei valdžiai. Jei žinai, kur jis, gali būti apkaltintas nusikaltėlio slapstymu. Aš pats tave įskųsiu, Maikai, ir juk žinai, kad žodį aš tesiu.

– Nutilk, – pasakė Celestina.

Teisėjas vėl stuktelėjo kūjeliu, tik vieną sykį nuaidėjo tvarkos prašymas. Generolas vėl atsigręžė į Maiką. Jo balsas taip virpėjo, tarsi kreiptųsi į mirties bausmės vykdymo būrio vadą.

– Jei žinai, kur slapstosi mano sūnus, esi įpareigotas tą informaciją perduoti valdžiai, – pasakė jis.

Scenos kairėje už užuolaidos kažkas krustelėjo, ir į jos vidurį išėjo Džordanas Eliotas tvarkingais trapisto rūbais. Jį atlydėjo kitas vienuolis ir tėvas Džudas, paskui jie atsisėdo į savo vietas šešėlyje scenos pakraštyje.

– Labas, tėti, – tarė Džordanas generolui. – Tu taip ir nežinojai, kas nutiko. Girdėjai visų pasakojimus, tik ne mano.

– Per tave žuvo du nekalti žmonės, – pasakė generolas, nuostaba išvydus sūnų padėjo jam kiek sutramdyti balsą. – Užauginau ne kareivį, o menkystą bėglį.

– Tada niekas to nežinojo, tėti, – atsakė Džordanas, – bet tu užauginai kunigą.

– Mano Bažnyčia nepakęs žudiko prie altoriaus, – atsakė generolas, žvelgdamas į du kitus kunigus ant scenos.

Abatas pakilo ir atsistojo greta Džordano, paskui tarė:

– Jūsų sūnų sutikau Romoje, kai jis buvo novicijus. Tapau jo dvasiniu vadovu ir nuodėmklausiu. Nuodėmių atleidimas – pati Romos katalikų tikybos išpažinimo esmė. Jį pažįstantys trapistai laiko jūsų sūnų geru žmogumi, o kai kurie – net šventu.

– Jis daro gėdą savo šaliai ir tikybai, – atkirto generolas. – Kas jį laiko šventu?

– Jo nuodėmklausys, – atsakė abatas, nusilenkė ir grįžo į savo vietą.

– Aš jums neleidau sėstis, – tarė generolas.

Abatas rankove nusibraukė kaktą ir atsakė:

– Ačiū, generole, bet man nereikia jūsų leidimo sėstis. Jūs, pone, išėjote į pensiją, ir jūsų rangas – tik dėl grožio. O aš šiuo metu – Mepkino abatijos abatas, ir mano valdžia turi nenutrūkstamo dviejų tūkstančių metų dvasinio karaliavimo svorį ir *imprimatur*. Tai aš pasiūliau ir paskatinau čia ateiti jūsų sūnų, aš galiu jį išsivesti ir paslėpti ten, kur jūs nė nesapnavote.

– II Vatikano susirinkimas, – nusišaipė generolas. – Štai kur Bažnyčia sugedo. Storulis popiežius, nė už ką gyvenime nesugebėjęs padaryti nė vieno prisitraukimo, sukvietė visus į Vatikaną ir išardė visa, kas Katalikų bažnyčioje buvo tikra ir nekintama. Griežta Bažnyčia buvo gera Bažnyčia. Man bjauri ši naujoji skystablauzdė, gerutė, meilutė Bažnyčia, kur kunigai ir vienuolės dulkinasi kaip žebenkštys, o per Mišias gitaroms pritariant dainuoja „Kumbaya".

Mano tėvas vėl trinktelėjo kūjeliu į stalą ir tarė:

– Jūs mus gaišinate, generole. Nusišnekate. Metas judėti pirmyn.

– Turiu jums pristatyti dar vieną slaptą svečią, – tarė Maikas. – Daugumai jūsų šis svečias bus tik girdėtas legendose. Jei mūsų studijų Karolinoje metais skaitėte laikraščius, jo pavardę pažinsite. Ponios ir ponai, pasitikite Radikalą Bobą Merilą, Karolinos studentų už demokratinę visuomenę lyderį nuo 1969 iki 1971 m.

Man atsigręžus, Bobas Merilas užlipo ant scenos už manęs, ir staiga pakraupęs suvokiau, kad šis vakaras visiems bus dar sunkesnis ir destruktyvesnis, negu Maikas svajojo. Maniau, kad Keiperso Midltono nekenčiu labiau už viską pasaulyje, bet buvau pamiršęs Radikalą Bobą Merilą. Radikalas Bobas trumpam šmėkštelėjo mūsų gyvenime, padarė nesuskaičiuojamos žalos, paskui dingo iš akių.

Merilas priėjo prie Keiperso, ir jie apsikabino. Tada Bobas priėjo prie Džordano, apkabino ir kunigą. Atsigręžęs į mane, jis nedrąsiai ištiesė ranką.

– Jei paimsiu tavo ranką, – pasakiau, – iškart po to griebsiu už gerklės.

– Gal tu vieną sykį suauk, Džekai, – atsakė Bobas. – Kas buvo, pražuvo.

– Priimdamas šio vakaro kvietimą, Bobai, – pasakiau, – ar sugalvojai, kaip paspruksi iš šio teatro, mano nesuspardytas iki apsišikimo?

Vėl stuktelėjo kūjelis, teisėjas atsikrenkštė, ir Maikas įsiterpė tarp mūsų.

– Kas yra Radikalas Bobas? – paklausė mano tėvas.

– Radikalas Bobas pirmasis ėmėsi vadovauti studentų miestelio antimilitaristiniam sąjūdžiui, į kurio veiklą įsitraukėme mes visi, – paaiškino Maikas.

– Ką čia rezgi, Maikai? – paklausė mano tėvas.

– Teisėjau, – tarė Maikas, nudžiugęs proga pakalbėti. – Į šį klausimą negalėsiu atsakyti iki pat spektaklio pabaigos.

Lederė atsistojo ir atsigręžė į Maiką.

– Kas tau iš to, Maikai? Tu visada dosnus, bet tik apgalvotai.

– Ačiū už tokius gražius žodžius, mieloji, – atsakė Maikas. – Bet Lederė teisi. Už šio susitikimo organizavimą gausiu teises į Džordano istoriją. Jei nuspręsime, kad Džordanas kaltas, jis pasiduos atitinkamiems Poloko salos pareigūnams. Jei Džordanas bus teisiamas už nusikaltimą, Keipersas pasisiūlė būti jo advokatu. Nemokamai.

– Taigi, Pietų Karolinos rinkėjams Keipersas atrodys tikras didvyris, – tarė Lederė. – „Midltonas gina kunigą žudiką, vaikystės draugą.“

– Cinizmas darko tavo grožį, brangute, – šypsodamasis atsakė Keipersas.

Lederė paklausė Džordano:

– Tu sutikai, kad Keipersas būtų tavo advokatas?

Džordanas papurtė galvą:

– Labai dėkoju už pasiūlymą, bet pirmą sykį jį girdžiu.

– Jei jis tave gins, tikiuosi, sėsi į elektros kėdę, – pasakiau.

– Džekai, Džekai, – tarė Keipersas. – Žmonės pamanys, kad mes pykstamės.

– Maikai, – tariau, kildamas iš vietos. – Tu iš šito gauni filmą. Keipersas tampa gubernatoriumi. Džordanas galbūt sėda į kalėjimą. Sakyk, kam šita scena? Ši aplinka? Draugai ir priešai viename kambaryje? Juk būtų galima išsiaiškinti ir asmeniškai. Jei Džordanas laimingas, būdamas kunigas, tai ir tebūnie laimingas. Palikit jį ramybėje. Leiskit jam lipti nuo šios scenos ir grįžti ten, iš kur atėjęs. Statai Džordaną į didelį pavojų. O kam? Dėl savo filmo? Dėl Keiperso rinkimų?

– Ne, Džekai, – tarė Maikas. – Laikui bėgant, pastebiu, kaip retai tampu sąjūdžio dalele, įsielektrinusia taip, kad dūzgia ir tvinksi kiekviena ląstelė, kūnas dega, lyg ketintų tuojau užsiliepsnoti. Paklausyk, kaip mes visi kvėpuojam. Pajusk įtampą. Tai bus vakaras, kurio nė vienas nepamiršime. Istorija mus supa ir kamuoja. Bet kadaise tarp mūsų vaikščiojo meilė, nušviesdama mus ir mūsų kelią. Šįvakar noriu, kad sykiu išsiaiškintume, kur toji meilė dingo ir kodėl jos vietą taip lengvai užėmė neapykanta.

– Nuo ko pradėti? – paklausė Keipersas.

Mano tėvas pabeldė kūjeliu ir tarė:

– Kas nori kalbėti, turi sėsti į šį liudininko krėslą. Kalbantysis privalo sakyti tiesą, kaip ir tikrame teisme.

– Mūsų pasakojimai labai skiriasi, – pasakė Lederė. – Aš nebe ta, kas buvau koledže. Nekenčiu tos merginos.

– Tuomet papasakok apie tą neapykantą, – atsakė Maikas. – Visi pasakosime savo pasakojimus. Nebus nustatyta, kokia tvarka turime kalbėti. Mūsų pasakojimai sudarys šiokią tokią tiesą, kurios šią akimirką nė nesuvokiame. Tai, kas čia bus pasakyta, negali pakenkti nė vienam iš mūsų... išskyrus Džordaną Eliotą. Bet jei rasime Džordano tiesą, manau, rasime ir kiekvieno iš mūsų tiesą apie tai, ką darėme tuo metu.

Maikas spragtelėjo pirštais, ir teatre užgeso šviesos, ryškiai apšviesta liko tik scena. Akimirką stojo visiška tyla, tada trinktelėjo kūjelis, ir Maikas tarė:

– Grįžtame į Vietnamo karą. Baltuosiuose rūmuose darbuojasi prezidentas Niksonas. Šalis kariauja pati su savim. Visi studentų miesteliai – įniršio šventovės. Kolumbijoje, Pietų Karolinoje, mes įpusėjome studentišką gyvenimą. Esame pietiečiai. Iš esmės esame apolitiški. Mūsų valstijoje karui pritariama, nes Pietų Karolina konservatyvi. Tačiau universitete kažkas vyksta. Kasdien auga ir stiprėja antimilitaristinis sąjūdis. Bet mes labiausiai rūpinamės, su kuriomis merginomis eisime žiūrėti futbolo varžybų ir kur dirbsime, kai baigsime mokslus.

Ponios ir ponai, manau, kad į savo laikų istoriją įėjome naivūs ir nepasirengę. Buvome geraširdžiai, smagūs, girtuokliaujantys, greitai vairuojantys, skubiai kalbantys Voterfordo vaikiščiai. Galėjome šokti per naktį, dažnai vien to va-

žiuodavome į Mirtl Byčą. Visi vaikinai buvo gražuoliai, visos merginos dailios. Smarkiai linksminomės, garsiai juokėmės, visi mylėjome save ir pasaulį. O tada platusis pasaulis kepštelėjo mums per petį ir prisistatė. Skaudžiai kepštelėjo. Kad gerai pajustume.

Pradėkime. Prašau nesustoti, kol visi nebus išklausyti.

Įvairių balsų choras ir nepakartojami požiūriai ėmė dėstyti istoriją. Mano tėvas kvietė kalbėtojus, iš pradžių griežtai draudė juos pertraukinėti. Rampos šviesos jį apsiautė perlamutrine aura, kai jis juodais teisėjo rūbais, neginčijama galia klausėsi. Jis atrodė gražus ir prabangus; valdžia jam tinka.

Pirmiausia jis linktelėjo galva Lederei, kuri, supratusi jį be žodžių, sėdo į liudininkų krėslą. Mūsų iš naujo išgyvensiamą kovą ji ištvėrė, likdama abejinga liudininke, todėl regėjosi derama leisti jai apibūdinti sceną, į kurią ketiname grįžti.

Klausydamas, kaip ji nupasakoja tų laikų foną, supratau, kad tuomet nemaniau, jog Lederė ką nors pastebi. Man atrodė, kad ji plūduriuoja kataklizmo pakraštyje, atspari proveržiams ir nepaliesta mus visus krečiančios karštinės ir traukulių. Ji pasirinko ne dalyvauti, o stebėti. Ir jai kalbant, supratau, kad tuomet ji man pasidarė nematoma, prisiėmusi stebėtojos vaidmenį, kai visi kiti skriejome epicentro link.

– Iš pradžių juk niekas nieko nežinojo apie Vietnamą, – tarė Lederė, žvelgdama į mano tėvą. – Suprantat, kai mes įstojom į koledžą, ten jau pagaliau vyko tikras karas. Žinoma, žiūrėjau demonstracijas per televizorių, bet Pietų Karolinoje buvo kitaip. Mane labiausiai domino seserija ir smagios šventės. Visi mes buvom tokie. Apie kosmetiką mąsčiau dažniau negu apie Mekongo deltą. Tokia jau buvau, nėra prasmės atsiprašinėti, nes taip buvau išauklėta. Tėvai norėjo, kad rimtai ieškočiausi vyro, o daugiau jokių pareigų neturėjau. Jiems koledžas buvo tik dėl grožio. Didžiausia studentų miestelio problema per pirmuosius dvejus mano metus ten buvo ta, kad trūksta vietų studentų mašinoms statyti. Rimtai. Studentai labai dėl to piktinosi, kaip reikiant karščiavosi. Paskui viskas pasikeitė. Kone akimirksniu. Visi pastebėjo. Ore tvyrojo...

Jos klausant, sukilo ir mano prisiminimai, grįžau į tuos studijų metus, kai niekaip nerasdavau savo vietos, vaikščiodamas į to jaukaus, svetingo studentų miestelio paskaitas. Pirmame kurse visi labai pritarė karui, visi ėjome klausytis Dyno Rasko kalbos, kai Valstybės sekretorius atvyko į studentų miestelį ginti savo demokratų administracijos politikos. Tuo metu Dynui Raskui darėsi pavojinga pasirodyti Amerikos studentų miestelyje, bet Karolinos studentai jį pasitiko su entuziazmu ir džiaugsmu. Jis įspėjo saugotis „komunizmo“, tuo metu baisiausio anglų kalbos žodžio. Pietiečiams buvo nesunku įsivaizduoti triūsą

komunoje, bet dauguma neįsivaizdavo savo gyvenimo be Dievo, atplėšti nuo tikėjimo. O aš tykiai pagalvojau: „Pietums Vietnamo karas patinka ir dar dėl kai ko – mes mielai žudome žmones arba kariaujame su tautomis, apie kurias nė girdėję nesame. Pietiečiai nepasitiki federaline valdžia, jei ji kelia mokesčius ar mėgina kištis į valstijos įstatymų vientisumą, bet visiškai ja pasitiki, kai ji siunčia karius į pavojingą drėgną klimatą žudyti nesuprantama kalba kalbančių geltonų žmonių. Pietų Karolinos rekrūtų karininkai visada be vargo įvykdydavo nustatytą kvotą."

Paskui atėjo 1968 m., prasidėjo Teto puolimas, nužudytas Martinas Liuteris Kingas ir Robertas Kenedis, surengta Čikagos konvencija, visas siaubo spektras palei laiko juostą.

Lederei pasakojant toliau, prisiminiau, kad mūsų studentų miestelis buvo tykus, abejingas, o Kolumbijos ir Harvardo studentai užėmė administracijos pastatus. Tačiau be iškalbos, nepasirengus iš anksto ėmė šmėsčioti pokyčių užuominos ir ženklai. Ėmėme auginti plaukus ir ūsus, pasirodė ir pirmosios barzdos. Pamažu visi ėmė rengtis vis laisviau, ir kostiumuotas SAE vaikinas pasidarė keistenybė, muziejinė liekana, plūduriuojanti brolijos gretose. Mažų miestelių draudimo agentų ir baptistų pastorių dukros ėmė rengtis kaip hipės ir liovėsi dažytis tik savaitgaliais, kai vykdavo namo. Jokia mada niekada nėra prasidėjusi Pietų Karolinoje, išskyrus secesiją. Tačiau kitų studentų miestelių šurmulys ir priešinimasis nusistovėjusiai tvarkai buvo matuojamas Karolinos vyrų veidais slenkančių žandenų ilgiu.

Tokios merginos, kaip Lederė, savo ateitį žinojo dar gerokai prieš stodamos į koledžą. Jos grožis buvo saugus ir naminis, ne toks egzotiškas, kaip Šailos, nepavojingas paliesti. „Trys deltos" ją skubino, garbino; nė neįžengusi į studentų miestelį, ji jau kone karūną dėvėjo. Mokyklos sirgalių šokėja tiesiog pasiėmė kitos spalvos bumbulus ir užsisegė sijoną, išmoko naujų, gudresnių koledžo skanduočių. Lederė buvo mergina, vaikštanti į pasimatymus su puolėju, bet tekanti už „Law Review" redaktoriaus. Antrame kurse ji tapo „Mis Raudona ir Juoda", o trečiame – „Universiteto karaliene". Beveik niekas, neskaitant Šailos, nepastebėjo, kad ji priklauso Fi Beta Kapa seserijai ir studijuoja filosofiją. Visą laiką Šaila mėgino įtraukti Lederę į politines diskusijas, bet Lederė saugiau jautėsi bibliotekose ir triukšmingame rudeninių futbolo sirgalių minios šurmulyje, o ne pagiežingame ginče.

Laikai jai atrodė baisūs, ir ji stengėsi laikytis nuošaliai. Kadangi buvo tokia graži, niekas nesivargino su ja susipažinti, nė ji pati. Taigi Uosto gatvės teatre Lederė Ensli geriausiai sugebėjo papasakoti, kokie mes kadaise buvome. Ji viską matė, stebėjo nuo šventinio parado platformos viršūnės. Tik ji galėjo tiksliai

pasakyti, kada kasdienis mūsų koledžo gyvenimas neatsiejamai susipynė su nevaldomomis karo skerdynėmis. Vėl įsiklausęs, ką ji kalba, išgirdau Lederę sakant, kad paslaptį saugojo Šaila. Šaila labiausiai pasikeitė, ji virto pavojinga, kerinčia moterimi, ir į glaudų mūsų ratelį Radikalą Bobą atsivedė Šaila.

Pirmą sykį paminėjus jo vardą, Radikalas Bobas Merilas scenoje garsiai nusikvatojo.

– Radikalas Bobas, – pasakė ji. – Kaip seniai šito negirdėjau.

– Pritariu Lederei, – pasakė Keipersas, kildamas iš vietos ir kreipdamasis į publiką, Lederės vietoje įsitaisęs liudininkų krėsle. – Nelengva papasakoti apie Šailą tuo metu. Kiek pamenu, Šaila mažai kalbėjo pradinėje ar vidurinėje mokykloje. Pamenat, kokia ji tada buvo drovi? Atrodė, kad vien nuo žvilgsnio jai fiziškai skauda. Gimnazijoje tas trapumas išsisklaidė. Kasmet ji darėsi vis gražesnė. Paskui – seksualesnė. Paskui prasiskverbė gryniausias protas, įžvalga, gebanti pulti, erzinti ar vilioti. Smegenimis ji galėjo užvaldyti visą kambarį. Koledže Šaila suprato esanti lyderė. Būtų tapusi puikia respublikone.

Maikas atsakė:

– Respublikonų ji nekentė visu kūnu ir siela. Per MakGaverno kampaniją ji man pasakė kai ką, ko niekada nepamiršau. Šaila sakė: „Anksčiau pietiečiai, kurie nekenčia juodaodžių, buvo vadinami rasistais. Dabar jie vadinami respublikonais."

– Respublikonams nesiseka užmegzti ryšio su juodaodžiais rinkėjais, – sutiko Keipersas. – Bet mes stengiamės.

– Jei gausite bent vieno juodaodžio balsą, tai reikš, kad demokratija neveikia, – pasakiau.

– Iš tavęs priimsiu kaip komplimentą, – atsakė Keipersas.

Teisėjas taukštelėjo kūjeliu ir įsakė:

– Jau gana, Džekai. Nurimk.

Keipersas ėmė ploti, bet pašaipiai, didindamas įtampą:

– Genialiai perspaudi. Džeko talentas toks pat didis, kaip ir peraugęs jo kūnas. Jis mano, kad jo širdis plati kaip laukai. Apgailėtina visų Amerikos liberalų klaida. Teoriškai jie myli juodaodžius, menkuosius, luošuosius ir vargšus, bet prie jų vakarienės stalo tų žmonių niekada nesutiksi.

Vėl kūjelis, ir teisėjas tarė:

– Tęskime. Jūs, vaikinai, kaip skorpionai butelyje.

Generolas Eliotas sėdėjo scenos kairėje, nuošaliai nuo visų, nepritariama išraiška veide. Jei ir klausėsi, niekaip to neparodė. Žvelgė tiesiai į sūnų, kuris ramiai jo žvilgsnį atlaikė. Kunigas Džordanas buvo toks pat tiesus ir gyslotas, toks pat teisus ir gražus kaip generolas. Tarp jų buvo matyti tik vienas didelis

skirtumas: į teatrą Džordano atnešta tamsa buvo švelni ir nuskaidrinta brevijoriaus giesmių, o generolo tamsa atrodė it pavogta iš šaudyklos.

– Toliau papasakosime mes su Keipersu, – tarė Maikas, – nuo tada, kai vaikinai ėmė auginti plaukus.

– Aš buvau užsiauginęs iki pat menčių, – prisiminė Keipersas.

Lederė tarė:

– Ilgi plaukai – nieko tokio, bet nė vienas per karą nepraradome draugų. Kad ir kas dar dėjosi, nė vienas mūsų draugas nežuvo Vietname.

– Bet mano draugai žuvo, – garsiai tarė generolas Eliotas, jo balsas užplūdo sceną netikėta jėga.

– Bet ne Džordanas. Ne tavo sūnus. Džordanas tiesiai priešais tave, – atsakė Celestina. – Šįvakar jis pagaliau stovi prieš tave.

Generolas atkirto:

– Džordanas miręs kaip joks kitas kareivis, kovojęs ir garbingai žuvęs Vietname, Celestina. Man jis nematomas. Kadangi jis bailys, esu jam aklas. Mus skiria tirštas, neperžengiamas rūkas. Tarp mūsų srūva kraujo upė. Kraujo vyrų, kuriuos siunčiau į mūšį. Kaskart, kai mėginu išvysti savo sūnų, jų kraujas užpila man akis. Kai mėginu įžiūrėti Džordaną, mane akina jų vardai. Visi vardai, surašyti Vietnamo paminklo sienoje. Šimtai tūkstančių raidžių, vardai žuvusių vaikinų, kurie atliko pareigą kaip tikri amerikiečiai, – jų vardai žygiuoja pro mane begaliniais pulkais, kai mėginu įžiūrėti bailį mūsų sūnų. Mūsų Džordaną.

Stojo tyla, kvapą gniaužianti tyla, paskui aš atsistojau ir užrikau ant generolo Elioto:

– Jei mus veda tokie niekšai, kaip jūs, stebiuosi, kad bent vienas Amerikos vaikinas sveikas grįžo iš Vietnamo. Kaip gali vienas pastiręs ir palūžęs senas krienas žinoti viską pasaulyje? Atsakykite, generole. Štai jūsų sūnus. Ne vėliava, ne M-1, ne vimpilas, ne parado aikštė, ne golfo duobutė – tačiau visiems tiems daiktams reiškiate daugiau meilės ir atsidavimo negu savo sūnui. Visą vaikystę talžėte Džordaną, ir visi mes tą žinome. Talžėte ir Celestiną, bet tą žino tik keli iš mūsų. O, narsusis Respublikos generole, šįvakar teisiąs savo sūnų... jūs nė iš tolo jam neprilygstate ir niekada neprilygote. Jūs – vaikų ir žmonos mušeika, tuščiagalvis galvočius, aukščiausios klasės skriaudikas, ir tikrų tikriausias nacis nesate tik todėl, kad nemokate vokiškai, o mes turime tokią Konstituciją, kuri neleidžia šunsnukiams kaip jūs per daug šakotis.

Kūjelis.

– Nutilk, Džekai. Ir sėsk. Jau pernelyg įsikarščiavai, o mes ką tik pradėjome.

– Ne, teisėjau, – atsakė Maikas. – Mūsų drama jau ima įsibėgėti.

– Noriu atsakyti Džekui, – tarė generolas, stodamasis ir grasindamas man pirštu.

Jūsų karta pirmoji užtraukė Amerikai nešlovę. Kai šalis šaukėsi savo sūnų, skystablauzdžiai dezertyrai ir mamyčių sūneliai į gydytojo apžiūrą ėjo su mergaitiškais apatiniais, vaidino astmos priepuolius, pylė cukrų į šlapimo pavyzdžius, laikėsi dietų, kad svoris nukristų žemiau apatinės ribos, apsirydavo, kad jis ribas viršytų, užtaisydavo merginoms vaikų, kad nebūtų pašaukti, masiškai ėjo į Nacionalinį saugumą, kad išvengtų mūšio. Vietname reikėjo geležinių vyrų, o rinktis teko iš gvėrų tautos. Teko rinktis karius iš niekingų gražuoliukų, kuriems patogiau gulėti ant psichoterapeuto kušetės negu tykinti per džiungles. Mūsų tauta pūva iš vidaus. Tai respublika be gonadų, ji sustorėjo, sumoteriškėjo ir išsipūtė nuo išgverusios visuomenės šlykštaus nesaikingumo. Man nuo jos bloga. Man bloga nuo tavęs, Džekai.

– Gerai pasakyta, generole, – stojusioje tyloje pritarė Keipersas.

Celestina Eliot atsistojo ir tarė:

– Papasakok mums apie ištikimybę, brangusis. Džordanui visada kartojai, kad ištikimybė – puikiausia kario savybė.

– Ir dabar taip manau, – atsakė generolas, nežiūrėdamas į nutolusią žmoną. – Bet Džekas nieko nesupranta apie tokią ištikimybę, apie kurią kalbėjau.

– Apie ištikimybę jis galėtų tau papasakoti to, ko tu nė nesapnavai, – tarė ji. – Džekas niekada nenusigręžė nuo mūsų sūnaus. Jis liko besąlygiškai ištikimas vieninteliam mudviejų vaikui šioje žemėje. Jis niekada nesusvyravo. Jis niekada nepasitraukė. Jis niekada nieko neprašė ir negavo jokio atlygio.

– Netiesa, – tariau.

– O kas tau iš viso to, Džekai? – paklausė Celestina.

– Džordanas mane myli. Jis – nepamainomas draugas. Su juo šiame pasaulyje esu ne toks vienišas, – atsakiau.

Visą tą laiką Džordanas nenuleido akių nuo tėvo. Jo veido išraiška nė nevirptelėjo; jo žvilgsnyje atsispindėjo giliausia vienuolio gyvenimo ramybė.

Tada pasakojimą tęsė Maikas. Mes visi, sakė jis, matėme, kaip pasikeitė Šaila Foks, sutikusi Radikalą Bobą Merilą, kuris 1969 m. vasarą perėjo į Karoliną iš Kolumbijos universiteto. Bobas buvo tarp radikalų, užėmusių Kolumbijos administracijos pastatą ir pateikusių tokių griežtų reikalavimų, kad buvo iškviesta Niujorko policija, kuri pralaužė apsiaustį brutaliu reidu paryčiais ir smarkiai pakenkė žymiajai Kolumbijos, kaip pažangaus universiteto, reputacijai. Pats Radikalas Bobas reido metu miegojo Harleme, nes iš lygtinai paleisto juodaodžio musulmono mokėsi gaminti padegamuosius sprogmenis, kuriuos ketino naudoti policininkams sulaikyti, jei šie trukdytų politinėms demonstracijoms.

Jis atvyko į Pietus įsteigti Studentų už demokratinę visuomenę skyriaus Pietų Karolinos universitete. Pirmoji jo rekrūtė studentų miestelyje buvo Šaila Foks. Prieš išvykdamas iš universiteto, SDV skyriuje jis sutelkė kiek daugiau negu penkiasdešimt narių. Jis išlavino juos paklusti jo valiai ir apšvietė politiškai. Radikalas Bobas taip talentingai sutelkė apsnūdusius universiteto studentus, kad nacionalinis štabas apie jį net užsiminė asmeniškai. Bet tai buvo vėliau, po įvykių Kento valstijos universitete, ir visų mūsų gyvenimus sudarkiusi audra ėmė telktis Uosto gatvės teatre.

– Nebuvau regėjęs tokių, kaip Radikalas Bobas, – kalbėjo Maikas. – Jo plaukai buvo juodi ir ilgi kaip indėno, jis kalbėjo trimis kalbomis, galėjo cituoti ištisus Volto Vitmeno, Karlo Markso puslapius – niekas jam nebuvo sunku ar nuobodu. Jis prastai kalbėdavo viešai, bet puikiai pažino žmonių būdą, buvo puikus vadovas. Jis žinojo, kad Pietuose nepasitikima svetimšaliais, todėl ėmėsi vilioti pietiečius, kad jam paklustų. Jis laikėsi nuošaliai, nepastebimas, tik virvutes tampė. Jis pradėjo politinį mūsų lavinimą. Tikrai pradėjo. Neskaitant Šailos, mes apie karą rimčiau nė nesusimąstėme. Buvome derli dirva. Visą gyvenimą laukiau tokio žmogaus, kaip Radikalas Bobas. Šaunuolis. Jis buvo visų kiečiausias. Jis prikeldavo idėjas gyvenimui. Visi patikėjome jo veiksmų planu. Išskyrus Džordaną.

Radikalas Bobas, nepriekaištingai apsitaisęs „Brooks Brothersų" kostiumu, dailia šukuosena ir tvarkingais nagais, tarė:

– Džordanas visiškai nepasidavė revoliucinės minties kerams. Jis buvo pernelyg emocingas, kad juo būtų galima pasitikėti politiniame sąjūdyje. Vienintelis pavojus, kurį jis man kėlė, buvo ištikimybė, kurią jam juto bičiuliai. Naivuoliai Šaila ir Maikas jį garbino. Bet aš pažinau svetimą. Mėginau atkalbėti Šailą ir Maiką nuo bičiulystės su Džordanu. Taip pat ir Džeką.

– Bet labiausiai pasisekė su manimi, Bobai, – įsiterpė Keipersas. – Buvau tavo pasididžiavimas.

– O taip, – sutiko Bobas, šypsodamasis Keipersui. – Jau pirmąjį mėnesį, kai tik atvykau, nusitaikiau į tave. Šaila, kiek mažiau, ir Maikas buvo puikūs laimikiai, bet pripažinkime, jie buvo žydai, ir Pietų pusgalviai, kuriuos mėginau pasiekti, rimtai į juos nežiūrėjo. Juos užkabinau, pasinaudojęs tuo, kad ir pats esu žydas, bet dėl tavęs prireikė sumanesnio plano. Taigi, sukūriau strategiją. Kai sužinojau, kad jūs visi iš Voterfordo, pasiūliau Šailai jus visus atsivesti į „Yesterday's" bičiuliškai išgerti alaus, kad pagaliau galėtume prašnekti apie svarbius reikalus. Apie karą. Apie atsaką į karą. Ir, žinia, niekada nepamiršau ir pilietinio nepaklusnumo.

– Šitą tavo frazę geriausiai pamenu, – atsakė Keipersas. – Ji skambėjo taip: „Jei Vietnamo ryžių laukuose liesis kraujas, lygiai tiek pat kraujo reikia išlieti ir Pietų Karolinos gatvėse." Daug iš tavęs išmokau, Bobai.

– Judu su Šaila buvote geriausi mano mokiniai. Dar nemačiau tokio, kuris sugebėtų užvesti minią taip, kaip tu, Keipersai.

– Vienaip ar kitaip Vietnamas kurstė mūsų visų aistras, – tarė Keipersas.

– Bučinių menas ir Judą netikėtai paveikė, – pasakiau, nesivargindamas nė pažvelgti į Keipersą. – Trenk kūjeliu, tėti. Kol šitie balandėliai savo pačių gleivėse nenuslydo nuo scenos.

Bobas ir Keipersas nusijuokė, bet juokas buvo nervingas, ir įtampa teatre stiprėjo it spyruoklėje. Tėvas Džudas kostelėjo. Celestina atsiprašė ir nuėjo į tualetą. Lederė palinko į priekį kėdėje. Kūjelis vėl stuktelėjo, ir Maikas tęsė istoriją, vedančią mus visus į siera dvokiančią, nuvargusią praeitį.

Kalbėjo Maikas, bet jutau kylant visus prisiminimus, paminėjus susirinkimus „Yestreday's". Voterfordiškiai nuo pat pradžių buvo svarbūs universiteto gyvenime, nes mūsų grupelė buvo neįprastai aktyvi studentų gyvenime. Lederę įtraukė sirgalių šokėjos, seserijos ir grožio konkursai pagal Pietų tradicijas. Ji tiesiog karaliavo, o likusieji šūkavome epitetus vienas kitam, ginčijomės iki vėlios nakties, mėgindami viską pakeisti savo idėjų galia. Mums patiko būti protingiems ir triukšmingiems, o Radikalas Bobas apmokėdavo sąskaitą už visą alų, kurį išgerdavome „Yesterday's". Netrukus po to, kai jis susipažino su Radikalu Bobu, Lederė metė Keipersą. Po mėnesio Keipersas paliko savo broliją, Kapa Alfą, savo broliams rėžęs antimilitaristinę kalbą.

1969 m. pabaigoje Keipersas Midltonas, vienos seniausių ir žymiausių Pietų Karolinos istorijoje giminių įpėdinis, trijų Nepriklausomybės akto signatarų palikuonis, pagarsėjo kaip SDV ir radikaliojo studentų sąjūdžio Pietų Karolinoje lyderis. Jam už nugaros stovėjo Bobas Merilas, jį mokydamas, patardamas ir nustatydamas politinę kryptį. Jo dešinioji ranka buvo Šaila, kuri dabar su Keipersu dalijosi ir lova, ir triūsu mėginant nutraukti karą Pietryčių Azijoje ir grąžinti namo visus Amerikos kareivius. Labai gailėjausi, kad Keipersas ir Šaila tomis svaigiomis, laukinėmis dienomis pasidarė neperskiriami. Rytais jie gerdavo espreso kavinėje „UFO" Žervezo gatvėje ir mėgindavo įkalbėti jaunus Fort Džeksono kareivius pareikšti nepritarimą karui. Sykiu jie apkeliavo visą šalį, dalyvaudami demonstracijose ir konferencijose su kitais taikos sąjūdžio lyderiais. Šaila išgarsėjo kaip iškalbinga gražuolė, Keipersas – kaip narsuolis, susirėmus su policija, gebąs suderinti aistrą ir praktišką požiūrį kalbose, kurias kasdien rėždavo nuo penkių iki tūkstančio klausytojų grupėms. Jo iškalba buvo išskydusi it haliucinacija, ir minia per kelias minutes pasiduodavo jo kerams.

– Šaila buvo tikroji revoliucionierė, – tarė Radikalas Bobas. – Vos ją aptikęs, supratau, kad tokių kaip ji sutinki tik kartą gyvenime. Mačiau, kaip ji pravirko, kai viena mergina papasakojo, kaip naktį prieš dešimt metų pastipo jos katė. Šaila

nepažinojo nei katės, nei merginos, bet visiems Dievo kūriniams juto empatiją. Tuo ji buvo ir žavi, ir naivi. Bet Šaila buvo aukso vertės. Ji buvo paprasta ir aiški. Manau, ji jau tada mylėjo Džeką, bet Džekas užsispyręs nesidomėjo politika. Keipersas užkariavo jos širdį, atsikratęs ankstesniojo gyvenimo ir sykiu su ja užsiropštęs ant barikadų. Šailai atrodė, kad Keipersas – jos kūrinys. Aišku, man atrodė, kad tai ji – mano kūrinys.

Šaila manė, kad Vietnamo karas yra blogis... bet jos nuomonę temdė tėvų istorija. Visos jos antimilitaristinės veiklos esmė glūdėjo jos žydiškume. Jai vietnamiečiai buvo žydai. Amerikiečiai – okupantų armija, todėl jos mintyse jie virto naciais. Kaskart, kai su Šaila ginčijausi dėl karo, ji mane vesdavosi į ekskursiją po Aušvicą. Kalbam apie jūrų pėstininkų Che Sano apsiaustį, o ji staiga šoka į gyvulinį vagoną, riedantį Lenkijos laukais. Supratau esąs kitoks žydas negu Šaila. Mano tėvai jautėsi kaip reta dėkingi Amerikai. Žvelgiau į pasaulį tėvų akimis. Ji žvelgė į pasaulį, bet matė tėvo tatuiruotę. Manau, jai reikėjo priešintis karui, nes niekas nė žodžio nepratarė, kai jos tėvus su šeimomis suėmė naciai. Kiekviena negyvo vietnamiečio nuotrauka jai primindavo žydų pilnas duobes. Jos protestas, jos radikalumus, viskas buvo jos šeimos gyvenimo tąsa. Bet patvariausi buvo Šailos jausmai. Jai jie reiškė gyvenimą ir mirtį.

– O mano sūnui? – paklausė generolas Eliotas. – Sutinku su tuo, kaip apibūdinote Šailos protestą. Niekada neabejojau jos nuoširdumu. Šaila buvo tyros dvasios. Bet pakeiskite kelis apibūdinimo žodžius ir turėsite tobulą pėstininką. Tačiau papasakokite man apie Džordaną. Kiek žinau, politika jis nesidomėjo taip pat, kaip Džekas. Bet abu įsivėlė į tas kvailystes. To niekada nesupratau.

– Šaila nenurimo, kol neįtraukė į SDV Džordano ir Džeko, – paaiškino Keipersas. – Jie šaipėsi ir erzino ją dėl naujojo jos radikalizmo. Vienu metu net pravardžiavo Džeine Fonda. Bet ji atvesdavo juos į sueigas ir kalbas. Jie buvo protingi vaikinai, ir jei ne beisbolas, manau, būtų įsitraukę ir anksčiau.

– Mus įtraukė įvykių sūkurys, – pasakiau. – Mes nekontroliavome, kas vyko.

– Toliau tęsk tu, Džekai, – pasakė Maikas, aš linktelėjau galva ir sėdau į liudininkų krėslą.

Trisdešimt šeštas skyrius

Pasakoti pradėjau lėtai, bet stengiausi viską prisiminti tiksliai. Ne iškart prieisiu prie pagrindinio veiksmo, bet tikrai mačiau pribloškiamus savo draugų pokyčius. Kai Šaila ir Keipersas atrado antimilitaristinį sąjūdį, mums jie pražuvo. Nors į paskaitas užsukdavo tik retkarčiais, jų pažymiai ir toliau liko geri. Sulaukę dvide-

šimt vienerių, Keipersas Midltonas ir Šaila Foks buvo žymiausi valstijos studentai ne sportininkai. Juos nuolat rodė vakaro žinios, dažnai citavo ir fotografavo laikraščiai. Pirmą sykį juos areštavo, kai jie protestavo prieš Diuponto viešnagę studentų miestelyje, kurios metu turėjo būti atrenkami studentai korporacijai, gaminančiai napalmą. Antrąjį kartą – po savaitės, kai jie mėgino užblokuoti išėjimą iš amfiteatro, kai Šarlotėje kalbą sakė prezidentas Niksonas. Tuo metu atrodė, kad Keipersas ir Šaila gyvena fanatizmo prieblandoje. Nebuvo klausimo apie karą, į kurį jie neturėtų atsakymo. Jiedu trykšte tryško įsitikinimu savo teisumu, kas savaitę antimilitaristinis sąjūdis studentų miestelyje vis stiprėjo dėl jų atsidavimo ir nepaprastų sugebėjimų ginčytis, organizuoti ir diskutuoti.

Bet daugumai svarbiausias dalykas gyvenime tebebuvo koledžas.

Dažnai po paskaitų Džordanas užsukdavo į metraščio redakciją susitikti su manim, o kartais ir su Maiku. Aš rašiau beveik visus metraščio straipsnius trejus metus iš eilės, o Maikas prifotografavo daugiau, negu bet kuris kitas „Garnet and Blacko" fotografas. Vienoje nuotraukoje Maikas įamžino kasmetinio „Mis Veneros" konkurso esmę, jame seserijų studentės, apsirengusios aptemptomis palaidinėmis, trumpais šortais ir aukštakulniais, vaikštinėdavo po sceną su popieriniais maišeliais ant galvos. Taip tradiciškai buvo renkama Karolinos moteris, turinti geidžiamiausią kūną; žiuri sudarydavo brolijų gašlūnai, garsėjantys testosterono lygiu. Maiko nuotraukoje rikiavosi merginų galvos su popieriniais maišeliais, it balandžių papūstos jų krūtinės buvo atstatytos į objektyvą, o jomis mėgavosi vienas groteskiškas pūstaakis brolijos vaikinas, gėrėdamasis, regis, į begalybę nusidriekusiomis krūtimis. Pavadinau nuotrauką „Tešmenų puolimas". Kai prezidentas Tomas Džounsas išsikvietė mus paaiškinti žodžių žaismo*, abu su Maiku tikinome, kad čia – spaudos klaida. Pamažu Maikas pasidavė Radikalui Bobui, bet metraštį vis dar mėgo; nuo pat pradžių jis mums buvo galimybė užrašyti istoriją savo ranka ir savais žodžiais kiekviename puslapyje. Mums „Garnet and Black" buvo pusiau laiškas, pusiau Rozetos akmuo, „Hallmarko" atvirukas, Sokrato dialogas ir gyventojų surašymo ataskaita. Jame ryškiai sutelkdavome gyvenimą, surankiotą iš dešimties tūkstančių žmonių, suvestų į krūvą lyg milžiniškoje žuvienėje ir ketverius metus virinamų.

Bet kai Keipersas ir Šaila 1969 m. gruodį buvo areštuoti šeštąjį kartą per metus, su visu tuo atsisveikinau. Maikas, Džordanas ir aš nuėjome sumokėti už juos užstato. Tuomet jau buvome tikri užstatų specialistai, nes Keiperso ir Šailos tėvai nusiplovė rankas nuo visų savo atžalų nesutarimų su teisėtvarka. Foksai, kaip visi imigrantai, siaubingai bijojo neįtikti valdžiai, o Keiperso tėvai jį atstūmė už tai, kad teršia giminės vardą, šimtmečiais brangintą Pietų Karolinos istorijos

* Angl. *Teat* – tešmuo, labai panašu į *Tet* – Tetas.

tekstuose. Neremiami tėvų, jiedu dažnai tapdavo šiurkštaus policijos darbo aukomis, būdavo surakinami ir už plaukų velkami į kalėjimo furgonus. Jie suprato, kad policininkai – paprasti darbininkai, kilę iš prasčiausiųjų priemiesčių. Jie be vargo nekentė ilgaplaukių koledžo lepūnėlių, kurie prospektuose kurdavo laužus iš Amerikos vėliavų. Keipersas lapkritį pateko į ligoninę, sumuštas lazda; vėliau tą patį mėnesį Šaila gavo kelių patrulio smūgį kumščiu.

Tą vakarą šerifo pavaduotojas, vardu Vilis Šylis, atkreipė dėmesį į mūsų išvaizdą. Jau buvo sutemę, ir žinojau, kad Pietų kalėjimuose tokiu metu pavojinga, bet buvau mandagus iš prigimties, be pastangų. Piktas šerifo pavaduotojas atvipusiu žandikauliu nužvelgė mane taip, kad supratau, jog bus bėdos.

– Mano sesers dideli papai, o plaukai perpus trumpesni už tavo, – pasakė Šylis.

– Laiduotojas sakė, kad visi dokumentai tvarkingi, pone, – atsakiau, nežiūrėdamas jam į akis.

– Ar girdėjai, ką sakiau? – paklausė pareigūnas.

– Taip, pone. Girdėjau.

– Žiū, tavo bičiulio plaukai – iki pat šiknos. O jam tarp kojų, kažin, pimpalas ar dziundzė?

– Pone, – atsakiau, – šito turėsite paklausti Keiperso.

– Negudrauk čia man, vaikine, nes liksi nakvoti su draugeliu, – tarė Šylis.

Kaip tik tada į Kolumbijos kalėjimą įėjo Džordanas pasižiūrėti, kur aš užgaišau. Džordanas seniai buvo grįžęs prie kalifornietiškojo stiliaus ir vienas pirmųjų Karolinos vyrų užsiaugino kaselę.

– Kas nutiko? – paklausė Džordanas.

– Dar vienas, – Šylis pasišlykštėdamas papurtė galvą. – Tas jūsų koledžas – tikra vištgaidžių pašiūrė...

Bet Džordanas nemokėjo tvardytis:

– Klausyk, niektauza, išleisk mūsų draugą iš kalėjimo ir galėsi toliau skaičiuoti savo spuogus.

– Mano bičiulis – tikras juokdarys, – tarstelėjau.

Vilis Šylis paėmė nuo metalinio stalo priešais lazdą ir tarė:

– Jis juokauja su mirtimi. Mokykloje buvau futbolininkas.

– Dievulėliau. Džekai, girdi? – pasakė Džordanas ir šaipydamasis iškėlė rankas. – Nebūčiau drįsęs prasižioti, jei būčiau žinojęs, kad šitas nepaprastas šaunuolis buvo futbolininkas. Jis tikriausiai spardo visiems šiknas ir belaisvių neima. Man net keliai linksta, kai susitinku nutukusį spuoguotą subingalvį, kuris giriasi mokykloje buvęs futbolininkas.

Nenuleisdamas akių nuo lazdos, atsakiau:
– Nutilk, Džordanai. Gal malonėtumėt išleisti mūsų bičiulį, pone?
– Man tavo vištgaidis bičiulis nepatinka, – pasakė pareigūnas, žengdamas artyn Džordano, kuris savo ruožtu žengė artyn Šylio.
– Mano draugas prastai jaučiasi, – atsakiau.
Pareigūnas nusijuokė ir tarė:
– Kalbos tryda nepagydoma.
– Vos užuodus kaimietį, mane vemt verčia, – pasakė Džordanas.
– Vaje, iškart padėtis pasitaisė, – pasakiau.
– Gali nedėkoti, nesunku.
– Tu tikriausiai mėgsti čiulpti, tiesa, vištgaidi? – paklausė Šylis.
– Pone, jei jūs jo neprovokuotumėt, tikriausiai sugebėčiau nuraminti savo draugą, – pasakiau. – Abu labu tokiu.
– Aš – tikras čiulpimo *aficionado*, – su pasimėgavimu atsakė Džordanas. Šylis kietai sukando dantis. – *Aficionado*? Žinia, tau šitas žodis trimis skiemenimis per ilgas, Šyli. Bet aš esu čiulpęs puikiausius šios šalies pimpalus. Aš – tikras meistras. Mano liežuvis garsėja visuose šalies žydrųjų baruose. Man patinka ir stori, ir ploni pimpalai. Kai kurių skonis kaip sūrio, kitų – kaip šviežios kiaulienos, dar kitų – kaip džiovintos jautienos ar kaip kukurūzų burbuolės, bet mano mėgstamiausi – kaip cukranendrės. Kai kurie vaikinai pamiršta rūpintis higiena, žinai, tokie kaip tu, Šyli, tokie, kurie maudosi kartą per mėnesį, reikia ar nereikia. Tada kažkuo primena sardines, o gal ančiuvius... – Džordanas įsijautė, nedažnai matydavau jį taip įsismaginusį.
– Iškrypėlis kalės vaikas, – pasakė Šylis. – Tokiems iškrypėliams *mano* kalėjime ne vieta.
– Tik išleiskite mūsų bičiulį poną Midltoną, – pasakiau, – ir išvesiu iš čia tą iškrypėlį.
– Jūsų daikčiukas tikriausiai kaip eržilo, pone Šyli, – juokavo Džordanas, Šyliui atsitraukus, žengdamas dar vieną žingsnį. – Tikriausiai nė netilptų man į burną.
– Jei tavo draugas žengs bent žingsnį artyn, – pasakė man Šylis, – nušausiu jus abu. Prižiūrėk jį, o aš atvesiu tavo draugą.
Šylis nuėjo į kameras, o aš pasakiau:
– Man tavo taktika ne prie širdies.
– Tu lindai jam į subinę, – linksmai atsakė Džordanas. – Regis, nepadėjo.
– Nereikia gąsdinti apygardos šerifo pavaduotojo, – pamokiau. – Jiems per mažai mokama, o pasismaginti jie gauna tik tada, kai nužudo kokį nors nelaimėlį, suimtą už greičio viršijimą.

– Maniau, tu pažįsti Pietus, – tarė Džordanas. – Mes abu dar gyvi tik todėl, kad esam baltaodžiai.

– Išmok elgtis atsargiau, – pasiūliau.

– Atsargiau man nuobodu, – dalykiškai atsakė Džordanas. – Man pasidaro įdomu tik tada, kai nusispjaunu į atsargumą.

– Būk geras, – paprašiau. – Pranešk, kai nusispjauni, kad spėčiau dingti.

Džordanas atsakė:

– Nebūk bespalvis, Džekai. Pažadėk, kad nebūsi bespalvis.

– To ir siekiu, – pasakiau, kai iš kameros vis dar sukrėstas Šylis atvedė Keipersą.

– Ką, po paraliais, padarėte vargšeliui pareigūnui Šyliui? – pamatęs mus, paklausė Keipersas. – Jis virpa kaip lapelis.

– Kitą demonstraciją renk už Ričlando apygardos ribų, Midltonai, – įspėjo Šylis. – O šitam savo žvėriūkščiui nupirk burnos ploviklio.

– Skambiai pasakyta, pareigūne Šyli, – tarė Džordanas. – Man patinka, kai masės sugeba gudriai atsikirsti. Iš naujo įtikiu visuotinio masių švietimo galimybėmis.

– Ką jis čia šneka? – paklausė manęs Šylis.

– Nepamiršk, Šyli, – pasakė Džordanas, – Pietuose svarbiausia pasakojimas, o ne sąmojis.

– Koks šiknius, – atsakė Šylis.

– Genialu, pone, – tarė Džordanas. – Atsikirtote ir pasakojimu, ir sąmoju.

Keipersas abiem rankom pasitaisė ilgus plaukus ir paklausė:

– Ko prigirdei Džordaną?

– Jis svaigsta nuo gyvenimo, – atsakiau. – Nagi, arkliašūdžiai, maunam iš čia.

– Taip sakydavo skautai, – tarė Keipersas. – Ak, kad mane dabar pamatytų mano skautų vadas.

– Kaip tu stengiesi sunaikinti Ameriką, – tarė Džordanas. – Ir visa, kuo mes didžiuojamės.

– Kaip aš mėginu išgelbėti Ameriką, – surimtėdamas atsakė Keipersas.

– Kai susiruošei gelbėti planetos ir visų jos paukštelių giesmininkų, pasidarei susiraukėlis, Keipersai.

– Pratęskime diskusiją „Yesterday's", – pasiūliau. – Maikas išpirko Džeinę Fondą. Ji irgi norės mus aprėkti.

Patraukėme į „Yesterday's" kur Maikas su Šaila jau gurkšnojo už stalo. Keipersas aistringai pabučiavo Šailą, kaip jie buvo pratę tais svaigiais areštų ir pro garsiakalbį rėžiamų kalbų laikais. Jie viešai laikydavosi už rankų, myluodavosi taip, kad man būdavo nejauku, o Džordanas net nudurdavo akis. Negana to, kad sykiu gyveno, jų

neišsakyta žinia paZouliui buvo, kad įsitikinimų siautulys suintensyvino seksualinį jų gyvenimą. Mums belaukiant alaus „Yesterday's", jų rankos slinko kits kito kūnais, tarsi minkšti kūnai būtų vienintelis Brailis, kuriuo jie gali pasikliauti.

– Atsiklijuokit, – pasakė Maikas, – kad galėtume užsisakyti pavalgyti.

– Tu pavydi, – pasakė Keipersas, žvelgdamas Šailai į akis. – Kai tavęs nėra šalia, jaučiuosi it be rankų ir be kojų. Tarsi būtume viena nuo pat revoliucijos pradžios.

– Kokios revoliucijos? – paklausiau.

– Atsibusk vieną kartą, Džekai, – rėžė Šaila. – Kiek lavonų turės kristi Vietname, kol atkreipsi į jį dėmesį?

– Septyniasdešimt du tūkstančiai trys šimtai šešiasdešimt aštuoni, – atsakiau, vartydamas valgiaraštį.

– Kaip gali pokštauti, kai Amerikos vaikinai žūva amoraliame kare? – paklausė Keipersas, stverdamas mane už riešo.

Džordanas taip pat vartė valgiaraštį ir atsakė:

– Norėčiau sūrainio su kalnu svogūnų. O dar tas pasakiškas dešrainis, net seilė tįsta. Kažkur giliai širdyje trokštu ir salotų. Bet tada prisimenu tuos vaikinus, žūvančius amoraliame kare, ir suprantu, kad visai nenoriu valgyti. Noriu nešti transparantą ir žygiuoti antimilitaristinėje demonstracijoje, ir būti moraliai pranašesnis už kiekvieną sutiktą žmogų.

– O aš maniau užsisakyti keptą kumpį, – pridūriau. – Bet vos pagalvoju apie raudoną mėsą, prisimenu Huė ir pilnus lavonmaišius jaunų vyrų, kurie daugiau niekada negirdės Getisbergo kreipinio žodžių. Tada pagalvoju, o gal užsisakyti raudonųjų pupelių su ryžiais, bet ryžiai man primena vargšus Viet Kongo karius, kurie žūva, kovodami moraliame kare prieš visiškus subingalvius, kaip aš. Tai ryžių nevalia. Noriu užsisakyti ko nors, kas visai nebūtų susiję su politika. Todėl manau paprašyti žalios morkos ir stiklinės vandens.

Maikas įspėjo:

– Keipersui su Šaila judu visai nejuokingi.

– Gaila, – atsakiau.

– Nepasisekė, – pridūrė Džordanas.

– Kaip Vietnamas gali būti juokingas? – paklausė Šaila.

– Nuo jo visa mūsų šalis išprotėjo, – atsakiau. – Nuostabūs žmonės, kaip jùdu, virto fanatikais. Dieve, Keipersai. Per kalendorinius metus iš KA perėjai prie Ebio Hofmano. O tu, Šaila. Nepažinojau nieko linksmesnio už tave, bet dabar geriau skaitysiu senus „Congressional Record" numerius negu trainiosiuosi su tavim. Nesuprantu, kodėl negalima būti liberalais, nevirstant savim patenkintais dievotais šikniais.

– Mes mėginame nutraukti karą, Džekai, – tarė Keipersas. – Gaila, kad tau tai neatrodo linksma.

– Ar tu turi kokių nors įsitikinimų? – paklausė Šaila.

– Taip, man brangi žvaigždėtoji vėliava, – atsakiau.

– Pigus patriotizmas, – nusišaipė Keipersas. – Amerikos vėliava man patinka tuo, kad prieš ją nereikia stovėti. Galima ją deginti, trypti, mesti į šiukšlyną, o Konstitucija suteikia mums tokią teisę.

– Tavyje, Džekai, glūdi fašistas ir laukia savo valandos, – pasakė Šaila.

– Jei kada ir sulauks, tai tik todėl, kad per ilgai tryniausi su tavim ir Keipersu, – atsakiau. – Kaskart, kai jus sutinku, užsimanau numesti ant Hanojaus vandenilio bombą.

– Tai tu pritari karui, – suriko Šaila. – Pripažink.

– Mes koledže, – atsakė Džordanas. – Karui niekas nepritaria. Tai kvailas karas, jį dėl kvailų priežasčių kariauja kvaili žmonės.

– Tuomet tu mūsų pusėje, – pasakė Šaila.

– Jo, jūsų pusėje, – sutiko Džordanas. – Tik taip garsiai nerėkiam.

– Negaliu nerėkti apie napalmą ir kaimo keliais bėgančius liepsnojančius vaikus, – tarė Keipersas.

– Ir aš ne, – sutiko Šaila. – Ir negaliu sėdėti prie vieno stalo su tais, kurie gali.

Jiems su Keipersu išeinant, aš atsistojau ir pasakiau:

– Siūlau tostą už napalmą. Tegu jis pataiko tik į nekaltus vaikus, meškučius apsikabinusius našlaitėlius, paralitikus, berankius ir bekojus, laukiančius protezų, mylimiausius filmukų veikėjus, vienuoles su rožiniais, kurioms smirda iš burnos, Atlanto pakrantės konferencijos sirgalių šokėjas...

Man tebetęsiant sąrašą, Keipersas su Šaila dingo tamsoje.

– Pastaruoju metu jie visai nebeturi humoro jausmo, – pasakė Maikas, pyškindamas mus visus fotoaparatu.

– Viskas melas, – atsakiau. – Jie pasidavė retorikai ir nesąmonėms. Jie gali valandų valandas taukšti apie žodžio laisvę, bet paskui supyksta, kai pasakai ką nors, su kuo jie nesutinka.

Maikas atsakė:

– Tu pyksti ne dėl to, Džekai.

– Tiesa, – pritarė Džordanas.

– O dėl ko? – paklausiau. – Juk gera turėti du draugus, kurie viską supranta ir viską žino ir gali savo puskvailiui bičiuliui paaiškinti viską pasaulyje.

– Tu myli Šailą, – pasakė Maikas. – Nieko blogo. Bet ją jaudina tik vaikinai, bėgantys nuo ašarinių dujų.

– Aš nepritariu karui, – pasakiau. – Bet Amerika man patinka. Nors užmušk.

– Iš tikrųjų jie nemėgina nutraukti karo, – pasakė Džordanas, godžiai gurkšteldamas iš butelio.

– Manau, mėgina, – nesutiko Maikas.

– Ne, nemėgina. Aš dažniausiai nesutinku su savo seniu, – pasakė Džordanas, – bet jis mokė, kad gali suprasti, kaip rimtai į ką nors žiūri pagal tai, ar esi pasiryžęs viskuo rizikuoti dėl to reikalo. Praeitą mėnesį jis sakė, kad netikės Keipersu, kol šis neduos ženklo, kad ne vien marširuoja.

– O ką Keipersas turėtų padaryti? – paklausiau.

Džordanas nusijuokė.

– Jis sakė, kad jei Keipersas tiki tuo, ką sakosi darąs, susprogdintų visas Fort Džeksono kareivines. Mano tėvas neapsigauna tikėdamas tik tais, kurie už įsitikinimus negaili savo gyvybės. Kai Keipersas ir Šaila nužudys pirmąjį karo patrulį, tik tada jis jų klausysiąs.

Karas rimtai mus palietė tik po kelių mėnesių, kai Džordanas mano kambaryje skaitė Tomo Mertono „Septynių aukštų kalną“, o aš rašiau laišką mamai. Pro duris žengė Maikas.

– Girdėjot naujienas? – paklausė, jam ant kaklo kabėjo trys fotoaparatai. – Nacionalinio saugumo agentai per antimilitaristinę demonstraciją nužudė kelis studentus. Klausykit.

Džordanas pakreipė galvą ir tarė:

– Kažkas klykia.

Pažvelgęs pro langą, pamačiau studentus, pilančius šiukšles pro Švietimo pastato langą. Kiti bėgo gatvėmis, rėkdami ir klykdami.

– Šaila ir Keipersas šaukia sueigą, – aiktelėjo Maikas. – Vien todėl, kad Niksonas subombardavo Kambodžą. Oho, nevalia nuvertinti priežasties ir pasekmės galių.

Pro antrojo aukšto langą Maikas ėmė pyškinti keistas, kartais smurtines studentų reakcijas į naujieną, kuri netrukus bus praminta Kento valstijos universiteto žudynėmis.

Prezidentą Niksoną bent iš dalies galima pateisinti tuo, kad jis tikrai nenutuokė, kaip smarkiai žygis į Kambodžą sukels ant kojų mus, net ir pačius klusniausius šalies studentus. Seniai apsipratusiose su valstijos globotinių vaidmeniu širdyse įsiplieskė siaubinga energijos iškrova. Pasipylėme iš bendrabučių, brolijų ir seserijų namų, palikę knygas ant bibliotekų stalų. Po vieną ir po du rinkomės, kol susibūrėme ir pulku patraukėme „Pasagos“ link, per atvirą aikštę prie Raselo pastato. Sutrikę, nežinodami, ką daryti, beprasmiškai žuvus keturiems mūsiškiams, mes reiškėme nesugebėjimą suvokti, sielvartą ir išdavystės jausmą. Jei žuvusieji būtų buvę iš jau ir taip radikalaus Harvardo ar

Kolumbijos, būtų buvęs bent šioks toks kontekstas, kokios nors lengvinančios aplinkybės. Bet tiesiog galva neišnešė, kaip buvo galima nušauti trylika studentų idiliškame, tykiame Kento miestelyje, Ohajo valstijoje, Kento valstijos universitete, daug taikesniame koledže netgi už Pietų Karolinos universitetą. Mums tapo aišku, kad valdžia paskelbė visų nepritariančiųjų karui medžioklės sezoną. Per vieną dieną, knibždančioje, sukylančioje Amerikos studentų sutelktyje, pasklido visi solidarumo pavojai. Net ramiausi ir pasyviausi studentai pajuto karštą maišto tvaiką ore, kai ėjome „Pasagos" link. Sielvartas netruks virsti įniršiu, o nuolankumas taps pykčiu, paskui didybe. Tai, kas dėjosi šiame aklame studentų žygyje į atvirą aikštę tarp bibliotekos ir Raselo pastato, vyko visuose Amerikos studentų miesteliuose. Intelektas ir sveikas protas pasitraukė į šalį, padorumas apsnūdo, ir mus vedė sukilimo dvasia. Tačiau nė vienas nežinojome, kur einame.

Vėliau pagalvojau, kad tas betikslis judėjimas buvo nepamirštamas išgyvenimas, padėjęs man suvokti bandos teikiamą patogumą, saugumą, kurį religiniai piligrimai randa dideliuose būriuose. Man niekada nebuvo tekę dalyvauti tokio masto reikaluose. Iš įniršio man virpėjo rankos ir džiūvo burna; ėmė neracionalus potraukis žudyti, tik, keista, be pykčio, o aplink mane žengė studentai, daugelis jų verkė.

Kai priėjome aikštę priešais biblioteką, Keipersas ir Šaila jau buvo areštuoti už neteisėtą susirinkimą. Žinia apie jų areštą piktai sklido po minią sykiu su netikėta naujiena, kad užstatą už juos sumokėjo pats universiteto prezidentas. Lyg migla nuo Saludos upės minia išsisklaidė, kone droviai, tarsi nematoma ranka būtų nuėmusi nuo jos apžavus.

Tą vakarą Džordanas, Maikas ir aš sėdėjome „Yesterday's", kai įėjo Šaila ir Keipersas. Juos pasitiko griausmingi plojimai, iškėlę kumščius jie priėjo prie baro, o visi mėgino juos paliesti. Keipersui virš kairiosios akies buvo priklijuotas pleistro gabalėlis – areštuodamas vienas pareigūnas trenkė jo galvą į sieną. Šaila atsistojo prie laukujų restorano durų ir ėmė plakti minioje teisumo putas, o Keipersas su Radikalu Bobu darbavosi prie užpakalinių durų ir prie baro. Gatvėse aidėjo šūksniai, netoli stadiono užsidegė policijos mašina. Miestą raižė sirenų klyksmai. Netvyrojo anarchija, nieko panašaus, bet kažkas sudrumstė ramybės nuosėdas palaiduose koledžo pakraščiuose. Buvo justi užsiliepsnojusios letargijos virpulys. Šį vakarą vien tai, kad esi gyvas, tapo nauja teologijos šaka. Medžiais apaugusias miegančio miesto gatves apėmė laukinis nerimas. Televizoriai ir radijai skelbė žinią, kad nė vienas iš žuvusiųjų studentų nebuvo radikalas, o vienas netgi priklausė ROTC daliniui. Uniformuoti vyrai paleido ugnį į koledžo studentus. Mano karta vieningai įsiuto, o visos šalies tėvai išsigando.

Kitą popietę vėl prasidėjo susirinkimas, ir supratau, kad tai, kas instinktyvu, yra daug baisiau už tai, kas suplanuota ir suorganizuota. Minia vėl susirinko „Pasagos" gale; vėl jutau virpulį, dalyvaudamas dideliuose reikaluose, nešamas tūkstantinės minios. Džordano ranka laikė mano alkūnę, abu stengėmės įžiūrėti kalbėtojus, į akis tvieskiant saulei, visiems aplink triukšmaujant. Džordanas sukuždėjo man į ausį, kad dar niekada gyvenime nėra regėjęs tiek ginkluotų žmonių, netgi Kemp Pendltone. Kelių patruliams į talką atskubėjo šimtai Nacionalinio saugumo žmonių, net oras atrodė sutirštėjęs, netinkamas kvėpuoti.

Kai priartėjome tiek, kad ką nors išgirstume, kalbėjo Šaila, bet dar buvome už penkiasdešimties pėdų nuo kalbėtojų pakylos. Girdėjome Šailą sakant:

– Vakar karas atėjo į mūsų namus. Kadangi nenorėjome, kad mūsų kareiviai žūtų neteisingame kare, jie nusprendė nužudyti mūsiškius. Kadangi atėjome taikiai, jie pamėgino mums parodyti, kiek taika kainuos. Kadangi nekenčiame karo, jie nusprendė paskelbti karą mums visiems. Į jų ugnį atsakykime, dar labiau pasišvęsdami tikslui parvesti savo kareivius namo. Palaidokime savo mirusiuosius, o paskui toliau stenkimės amžiams palaidoti Vietnamo karą.

Jos žodžius pasveikino garsūs ir ilgi plojimai. Paskui prie mikrofono priėjo Radikalas Bobas. Jam spėjus ištarti vos kelis žodžius, jį nutraukė PTPD – Pietų Karolinos tvarkos palaikymo dalinio – agentų vadas Dž. D. Stromas, paskelbęs publikai, kad miestas nėra suteikęs leidimo susirinkti ir demonstracija mero įsakymu atšaukiama. Nustūmęs Stromą į šalį, Radikalas Bobas pamėgino perimti mikrofoną, bet jį sulaikė liekna, vikri komanda, labai greitai jį surakinusi. Minia piktai suūžė, o Radikalą Bobą nuvilko ir įmetė į policijos mašinos galą. Minios pakraštyje studentai mėgino prasibrauti pro gyvą pareigūnų sieną ir išlaisvinti Bobą, bet PTPD agentai juos nustūmė.

Keipersas sukišęs nosis su pulkininku Stromu derėjosi, paskui gavo mikrofoną padaryti pareiškimą.

– Susirinkimas bus tęsiamas Raselo pastato teatre. Jie gali mums uždrausti kalbėtis šičia, bet Dievas mato, Studentų sąjunga priklauso mums.

Taigi vėl pajudėjome, šįsyk pro šautuvus, pistoletus ir tvarkos palaikymo būrio lazdas, tačiau ėjome tvarkingai, stebėdamiesi, kam reikėjo taip niūriai demonstruoti paranoją ir jėgą. Policininkų akyse tvyrojo pasibjaurėjimas, kai studentai netvarkingai, bet taikiai ėjo pro jų gretas.

– Jie bijosi žūti, – pasakė Džordanas. – Vargšeliai, jie mūsų bijo.

– Kodėl policininkais tampa tiek daug storulių? – paklausiau.

– Nes jie su neperšaunamomis liemenėmis. Laikykis vidurio, – perspėjo Džordanas. – Jei pradės šaudyti, pirmiausia praretins pakraščius.

– Nepradės jie šaudyti, – atsakiau. – Čia gi Pietų Karolinos kaimo vaikiai, tokie patys, kaip mes.

– Manai, tie Nacionalinio saugumo agentai nebuvo Ohajo vaikiai, tokie patys, kaip tie vargšai studentai? – tarė Džordanas.

– Nenervink manęs dar labiau, – atsakiau. – Grįškim į savo kambarius. Man tas Vietnamo karas nė šūdo garo nevertas.

– Todėl ir turime būti čia, – atsakė Džordanas, bet nieko nepaaiškino.

Ant Raselo pastato įėjimo rampos tolumoje išvydau ore kybančius du puolamuosius sraigtasparnius. Viena mergina, turinti radiją, pasakė, kad pranešama apie Čarlstone mobilizuojamus dar tūkstantį Nacionalinio saugumo agentų. Mačiau, kaip kelių patrulių eilėms dalijamos ašarinių dujų dėžutės, girdėjau lojančius dobermanus ir vokiečių aviganius už bibliotekos. Valstija jau spėjo surinkti tiek pajėgų, kad galėtų išnaikinti Hanojaus priemiestį, bet jos priešai į paniurusių patrulių ginklų dėklus ir šovinių diržus kaišiojo gėles ir saldainukus.

Studentų sąjungoje mudu su Džordanu sustojome vienoje pilnutėlėje eilėje, o ant pakylos scenoje užlipo Keipersas Midltonas. Plojimai siautėjo it gaisras išdžiūvusiame pušyne ir darėsi vis nirtesni, nes mūsų energija neturėjo kur prasiveržti. Valiavimai virto klyksmais, o klyksmai – stūgavimais, laukiniais ir nevaldomais. Į teatrą susigrūdo, koridoriuose bruzdėjo tiek studentų, kad policininkai ir agentai į vidų nebetilpo. Vėl likome vieni.

Keista, bet Keipersas ne iškart ėmė kalbėti. Jis mėgavosi pirmąja savo, kaip politiko, valanda, kaip žmogaus, instinktyviai juntančio išbadėjusios minios poreikius. Jis stebėjo, kaip policija ir PTPD agentai braunasi į salės galą ir skverbiasi pro studentus, stumdydami ir kumščiuodami juos iš kelio, ir numetė šalin ranka rašytą kalbos tekstą. Kai policininkų sparnas iškeltomis lazdomis pasiekė scenos priekį, jis pradėjo:

– Norėčiau, kad visi kartu sudainuotume šiai progai labai tinkamą dainą. Iš tikrųjų susirinkome čia atšvęsti šios šalies didybės. Tai šalis, kurioje britai neleido mums laisvai kalbėti, susirinkti, kada panorėjus, ar nuspręsti, kas rinks mūsų mokesčius. Britai viską apgalvojo, bet vieną dalyką pamiršo: mes nebebuvome anglai. Šalis mus pakeitė, ir patys to nepajutę tapome amerikiečiais. Amerikiečiai žodžio laisvės išmokė visą pasaulį. Mes ją išradome. Ir niekas – kartoju, niekas – jos iš mūsų neatims.

Maikas užšoko ant scenos fotografuoti minios reakcijos, o ji kaip tik pratrūko, įelektrinta Keiperso žodžių. Mudu su Džordanu kone nusprogom, klykdami iki užkimimo.

– Šitie vargšai policininkai mūsų bijo. Parodykim jiems, kad bijoti nėra ko.

Tada Keipersas atsistojo prie mikrofono ir labai vidutinišku tenoru užtraukė:

„Gražuolė tu, erdviu dangum,
Gelsvais laukais javų,
Didingai stūksančiais kalnais
Virš derliaus lygumų!

Amerika! Amerika! Te Dievas laimina
Ir brolių meile tegaubia
Tarp jūrų vandenų!"

Dainuodami „Ameriką", visi raudojome. Keipersui pavyko tą akimirką padaryti nuostabaus grožio. Jo instinktai tiksliai jį vedė, laiką jis parinko tobulai, regėjos, vien atsistojęs prieš minią, geba ją vesti. Niekada nebuvau regėjęs dailesnio, charizmatiškesnio vaikino, iš naujo pajutau meilę savo geriausiam draugui.

Tada tvarkos sergėtojai padarė pirmąją strateginę klaidą. Į sceną užsiropštė miesto gaisrininkų vadas, netvirtai krypuodamas kaip pingvinas, ir buvo justi, kaip jam neramu prieš ilgaplaukių studentų minią. Jis atėmė iš Keiperso mikrofoną. Jiems susigrūmus, Keipersas šypsojosi miniai, bet gaisrininkų vadas šią akimirką nebuvo nusiteikęs žaismingai. Jam atrodė, kad Keipersas iš jo šaiposi. Jis mostelėjo kaire ranka, ir scena staiga prisipildė policininkų. Vienas Keipersui į akis papurškė iš mažo dujų balionėlio. Keipersas sukliko, puolė ant kelių, kai per kojas jam kirto lazda, ir veidu nugriuvo ant grindų, o policininkas lazda trenkė jam per galvą. Be sąmonės Keiperą nunešė nuo scenos į lauke laukiančią greitąją. Mus taip pribloškė netikėtai pakrypę įvykiai, kad salėje nebuvo girdėti nė garso, girdėjau vien Maiko fotoaparato spragsėjimą, lyg mirksėtų kažkoks nematomas žvėris.

Galiausiai prašneko gaisrininkų vadas:

– Ponaitis Midltonas negavo leidimo rengti šį susirinkimą. Jūs pažeidžiat visas įmanomas priešgaisrinės saugos taisykles. Turiu paties gubernatoriaus įgaliojimus padaryti šį pareiškimą. Nuo šiol nė vienas studentas nebus įleidžiamas į Studentų sąjungą. Aišku? Į Raselo pastatą studentai neįleidžiami. Turit penkias minutes išsiskirstyti.

Be vedlio likusia minia nuvilnijo murmesys, tada greta savęs išgirdau balsą. Kalbėjo Džordanas:

– Klausyk, storuli. Jei Studentų sąjunga ne studentų, tai kieno ji, po paraliais?

– Areštuokit tą vaikiną, – pasakė gaisrininkų vadas į šalį, bet garso sistema stiprino kiekvieną jo žodį.

– Aš studentas, – rėkė Džordanas. – Nėra įstatymo, draudžiančio studentui būti vieninteléje jo koledžo Studentų sąjungoje. Įdomu, ką čia veikiate visi jūs,

prakeikti policininkai ir Nacionalinio saugumo agentai. Mes šį pastatą pastatėme ir už jį sumokėjome. Jūs atėjote į mūsų namus, areštuojate ir mušate mūsų draugus, nutraukiate mūsų susirinkimą ir gąsdinate mus ten, kur jaučiamės saugiausiai. O tada dar drįstate mums sakyti, kad negalime būti ten, kur užrašytas mūsų vardas.

– Sūneli, būk geras, nutilk, – tarė gaisrininkų vadas.

– Kodėl turėčiau? – atrėžė Džordanas. – Aš čia gyvenu. Mano tėvai moka nemažus pinigus, kad galėčiau čia studijuoti. Laikiau egzaminus, kad įstočiau į šį koledžą. Mes visi daug mokėmės, kad galėtume studijuoti šiame universitete. Neturite teisės mūsų išvaryti.

– Jūs keliate gaisro pavojų, – atsakė vadas. – Šiame teatre vienu metu gali būti tik du tūkstančiai žmonių.

– Tai susirinkit savo policininkus, kareivius ir nešdinkitės. Tada ir liks tiek, kiek galima, – atsakė Džordanas. Policininkai pajudėjo Džordano link, bet minia tvirtai jį užstojo. Nacionaliniam saugumui ir PTPD vadovaujantis pulkininkas perėmė mikrofoną.

– Klausykit, gerbiamieji, – pasakė pulkininkas. Jo veidas buvo minkštas, paburkęs kaip miško grybas, bet jis aiškiai nekentė studentų. – Gavau štai tokį įsakymą. Įsakymą, suteikiantį man nepaprastosios padėties įgaliojimus paties gubernatoriaus valia. Aš asmeniškai netikiu švelniu, geranorišku minios valdymu. Taigi kelkit savo hipiškas subines ir dinkit iš čia.

Džordanas vėl prašneko, visiškai ramiai, nors aplink jį minios įtūžis plito it miško gaisras.

– Malonėkite atsiprašyti už tas „hipiškas subines“, pulkininke, – paprašė Džordanas. – Gerai pažįstu savo bendramokslius, jie labai jautriai reaguoja į pravardes. Mes baisiausiai jautrūs, o jūs mus įžeidėte.

– Aš daviau įsakymą išsiskirstyti, Betse, ar kuo tu vardu, – atsakė pulkininkas. – Atleisk, nesuprantu, ar tu vaikinas, ar mergina.

– Pulkininke, – tarė Džordanas. – Gal mudu čia ant scenos susiimkime, tada paaiškės, ar aš vaikinas, ar ne.

Tolesnius pulkininko žodžius nustelbė studentų stūgavimai.

– Ir noriu šitai tarnybos vengiančiai taikos mylėtojų miniai priminti, kad narsūs Amerikos jaunuoliai kovoja ir guldo galvas Vietname šią pat minutę, – kalbėjo pulkininkas. – Ar žinot, kodėl jie žūva?

– Aišku, kurgi ne, – suriko Džordanas. – Jiems pritrūko turtų ar laimės įstoti į prakeiktą Nacionalinį saugumą, kitaip nei jums ir šitiems ginkluotiems skystablauzdžiams, kuriais mus apsupote...

Vėl kelias akimirkas po salę klaidžiojo balsų griaustinis. Pulkininkas kelissyk mėgino įvesti tvarką, bet jo silpnas balsas vos girdėjosi.

– Mūsų vaikinai žūva Vietname dėl to, kuo tiki, – pagaliau tęsė Džordanas, – ir jie nusipelno visų mūsų meilės ir pagarbos. Dabar reikia nutraukti tą karą ir sugrąžinti juos namo. Mūsų ginkluotosios pajėgos mūšio lauke žudo priešus, o jūs ir jūsų nelemtas Nacionalinis saugumas, šitie apsitriedę nusmurgėliai kinkadrebiai su atstatytais durtuvais, visą karą sėdi ausis suskliaudę ir apsimeta, kad atlieka pareigą tėvynei. Jūs nelakstote po džiungles, medžiodami Vietkongą. Užtaisytais ginklais ateinate į studentų miestelį medžioti savo amerikiečių brolių ir seserų. Vakar Ohajuje nužudėte keturis mūsiškius. Kiek ketinate nužudyti šiandien? Atsakykit, saugumiečiai. Tegu vienas jūsų, nevykėliai, atsistoja ir drįsta pasakyti, kad jūs nesat didžiausi tarnybos vengėjai šioje šalyje. Tik pasakykit, kad apgailėtinuose jūsų gyvenimuose didžiausia šventė nebuvo diena, kai gavote popierėlį, jog niekada neteks stipti Vietname nuo maliarijos ar gonorėjos.

– Jūs kurstote maištą, jaunuoli, – triukšmui nutilus, pasakė pulkininkas.

– Studentų ar Nacionalinio saugumo? – paklausė Džordanas.

Ant pakylos vėl įvyko pokyčių, pulkininko vietą užėmė tvarkingas, dailiai apsirengęs jaunuolis iš gubernatoriaus administracijos. Jis iškart perėjo prie reikalo.

– Bet kuris studentas, po penkių minučių aptiktas Raselo pastate, likusiam semestrui bus pašalintas iš universiteto. Jiems nebus leista laikyti egzaminų ir kartu su savo kursu gauti diplomo.

Vėl pasigirdo riksmai ir keiksmai, bet dalis minios pajudėjo durų link, o kai nurimo bruzdesys, penki šimtai studentų liko nepajudėję iš vietos. Apsižvalgęs nustebau, kad daugumos jų nepažįstu, neliko ir nė vieno SDV nario.

Jaunuolis scenoje demonstravo puikiausią griežtojo stiliaus vadovavimą. Dėl jauno amžiaus jis priminė ramų fašistų vadą. Angeliškas ryškių spalvų veidas ir dailūs skruostikauliai darė jį panašų į vandens komisaro kandidatę ar profsąjungos pareigūnų etinių pažeidimų tikrintoją. Panarinę galvas, lauk spruko vis daugiau studentų, vos išėję pro duris, jie imdavo bėgti.

Po penkių minučių jaunuolis, prisistatęs Kristoferiu Fišeriu, paskelbė, kad likusieji maždaug šimtas studentų, kurių įniršę, pasibjaurėjimo kupini žvilgsniai vėrė jį ir jo tvarkingai ir padoriai atstovaujamą troškimą šluoti po kilimu, pašalinami iš universiteto.

– Kodėl aš čia? – pasakiau. – Juk turėčiau bendrabutyje ruoštis Viktorijos laikų romano egzaminui.

– Nes tu – tvirto būdo, – atsakė Džordanas, ramiai sėsdamas greta manęs. – Be to, niekada nemėgai sprukti vien todėl, kad koks nors šiknius taip liepia.

– Mes negausim diplomų, – pasakiau, kai impulsyvus sprendimas užgriuvo mane visu svoriu. – Neisim į sceną, tėvai nespaus mums rankų ir neapkabins. Nė nežinau, ar aš prieš Vietnamo karą, bet nebaigsiu universiteto, nes mano draugai – fanatikai, o kambarioką tiesiog mano akyse ištiko nervų priepuolis.

– Keipersą be sąmonės išvežė į ligoninę, – pasakė Džordanas. – Šailą areštavo už tai, kad ji sakė kalbą.

– A, taip, – atsakiau. – Žinojau, kad kažkur turi būti aukštos moralės principas, kuriuo aš netikiu. Žinojau, kad visą gyvenimą susigadinau dėl pačios kvailiausios priežasties.

– Tada grįžk į kambarį, – pasiūlė Džordanas.

– Tada tu manysi, kad esi filosofiškai už mane pranašesnis, – atsakiau.

– Aš ir dabar taip manau, – nusišypsojo Džordanas.

– Šaila daugiau niekada su manim nesikalbėtų, – garsiai svarsčiau.

Džordanas linktelėjo galva:

– Savaime aišku.

– Maikas nufotografuotų, kaip sliūkinu lauk, pabrukęs uodegą it šuva.

– Ir nuotrauką spausdintų visi laikraščiai, – sutiko Džordanas.

– Bet galėčiau kraustytis į Aliaską, kur niekas nė girdėjęs apie Pietų Karoliną nėra, – pasakiau. – Pradėčiau naują gyvenimą. Pranyktų gandai apie mano bailumą. Arba galėčiau keliauti į Vietnamą. Savo noru. Tapčiau „žaliąja berete". Pjaustyčiau kaimo vadukams gerkles, jei jiems imtų patikti Vietkongas. Laimėčiau medalių. Bankoke mylėčiausi per atostogas. Parašiutu nušokčiau į Šiaurę ir išgriaučiau tiekimo linijas. Užlipčiau ant minos. Netekčiau abiejų kojų, o mažas paršiukas snukyje nusineštų mano kiaušus. Sutaupyčiau elektriniam vežimėliui. Metalo detektoriai cyptų, nes likusiame mano pimpyje būtų begalė šratų. Nea. Niekur neisiu.

– Teisingai, – pritarė Džordanas.

– Bet tu ketinai baigęs stoti į jūrų pėstininkus, – pasakiau.

– Tai dėl tėvo, – nusišypsojo Džordanas. – Norėjau, kad bendrame mūsų gyvenime jis bent sykį gautų progą manimi didžiuotis.

– Manau, tau reikia nueiti pas karjeros konsultantą paklausti, ar nėra kokių kitų galimybių, – pasakiau, o policininkų ir saugumiečių žiedas siaurėjo.

Džordanas tarė:

– Dabar nebegalėsiu būti vadu.

– Tėvai mus užmuš, – tariau. – Dievulėliau, mama nusprogs iš pykčio. Ji mano, kad tai ji užsitarnavo mano diplomą.

– Galėsim eiti į vasaros mokyklą.

Tada salėje vėl nuaidėjo Kristoferio Fišerio balsas:

– Visi studentai, kurie per penkias minutes neišeis iš Studentų sąjungos, bus areštuoti. Paskelbta nepaprastoji padėtis. Dabar turite lygiai keturias minutes ir keturiasdešimt sekundžių grįžti į savo kambarius.

Džordanas atsistojo ir tarė:

– Valio. Vaikinai, jūs nieko nesuprantat. Pakartokim dar kartą. Čia ir *yra* mūsų kambarys. Čia *Studentų* sąjunga. *Studentų*. Pagaunat?

Nė žodžio netaręs, vienas studentas tolimajame mažėjančio rato gale atsistojo. Nors jo nepažinau, jis atrodė daug karingesnis ir grėsmingesnis už mus visus – pasišiaušusiais purvinais plaukais, taukuotu raiščiu ant galvos, suplyšusiais džinsais. Maskuojamųjų spalvų švarkas jo įniršį darė dar valdingesnį, ir jis ėmė rėkti įsakymus kitiems studentams:

– Jei kiaulėms reikia šito pastato, padekim jį, tegu susišluoja pelenus. Šitiems šikniams taikiai nieko nepaaiškinsi. Jie nori spardytis, tai ir mes spardykimės. Jei jie nori nušauti beginklius vaikus, pasiimkime kelis jų su savim. Man atsibodo vien kalbos. Laikas skersti kiaulę.

Džordanas riktelėjo visiems nesikelti iš vietos ir lėtai priėjo prie nesitvardančio studento. Ranka apkabino jaunuolį per pečius, paskui čiupo jam už sprando.

– Vaje, kaip keistai šiais laikais rengiasi policininkai, – tarė Džordanas likusiems demonstrantams. – Ar jį kas nors pažįstat? Daugumos jūsų vardų nežinau, bet esu jus matęs. Jau kuris laikas stebiu poną Radikalą. Kažkaip labai jau pasipuošęs, tiesa? Na, Berklyje jis kaip mat pritaptų, bet pas mus jis atrodo kaip iš Holivudo. O dabar nori, kad pultume ginkluotus vyrus. Na ir gudruolis, ką?

– Provokatorius, – užriko keli studentai.

– Nešdinkis, vyruti, – pasiūlė Džordanas. – Mes geri vaikai. Mūsų šaudyti nereikia.

– Nekenčiu to sumauto karo, žmogau, – suriko vaikinas miniai. – Šūdas tos kalbos. Tik veiksmai atkreips jų dėmesį.

Prislinkau jam už nugaros ir iš užpakalinės kišenės ištraukiau piniginę. Aukštai ją iškėliau, kad visi matytų, jog Džordanas buvo teisus. Jau ir taip pasipiktinę, kad bus išmesti, studentai šnypštė, kol pagrindinis popietės dramos aktorius susiraukęs nuslinko į savo brolių gretas.

– Visi tikrai apsisprendėt pasilikti? – paklausė Džordanas. – Dabar pasprukti ne gėda.

– Šitaip negalima, – pasakė magistrantė, vardu Eleina Skot. – Kaip galima išmesti mane iš universiteto už tai, kad sėdžiu Studentų sąjungoje?

– Aš *pritariu* Vietnamo karui, – pasakė daili mergina, vardu Lorel Li, ir nusijuokiau pažinęs vieną iš Lederės „Trijų deltų“. – Bet mane mamytė ir tėvelis išmokė atskirti, kas gerai, o kas blogai. Šitaip blogai.

Tada buvo duotas įsakymas mus areštuoti.

Trisdešimt septintas skyrius

Kai kitą rytą išėjome iš kalėjimo, virtome savo laikų simboliais, pakliuvome į išgverusius laikus, kai amerikiečiai nustojo kits kito klausytis.

Du šimtai studentų ir penkios televizijos kameros pasitiko mus, išeinančius į akinamą valstijos saulėkaitą tą ankstyvą vasarą. Šaila ir Keipersas triumfuodami apsikabino, maivydamiesi prieš kameras, paskui nusivedė mus į tykų Žiedų gatvės užkampį, kur SDV planavo kitą savo žingsnį. Iki tol tik šiaip taip mudu su Džordanu pakentę, radikalai dabar elgėsi su mumis taip, lyg būtume atlaikę baisų paniekos ir pagiežos išmėginimą. Broliais mus laikė ratas, kurio nė nemėgome. Bet naktis kalėjime mus išgąsdino, o garbstymai ir tūpčiojimai buvo malonūs, it balzamas ramino sudirgusią mūsų dvasią. Marihuana ir „Jack Daniel's" buvo nemokami.

Buvau apsvaigęs ir laimingas, kai Šaila pamojo mums sekti paskui ją. Ji nuvedė mus prie lauko stalo vidiniame kieme, kur Radikalas Bobas sušaukė karo tarybą atvirame ore, kad mūsų pokalbių niekas neįrašytų. Jis tikino, kad mudu su Džordanu neverti pasitikėjimo dalyvauti šioje karo taryboje vien dėl vienintelio arešto ir ryškaus vaidmens demonstracijoje, kurios tiesiog niekas nebesuvaldė. Jis bijojo, kad sąjūdis nebūtų virtęs mėgėjų susitikimo vieta ir mokykla, neturinčia jokio revoliucinės filosofijos pagrindo. Jau tą dieną šimtas nusmurgėlių studentų netikėtai puolė administracijos pastatą be jokio reikalo ar vado.

– Veiksmai be filosofijos yra anarchija, – pasakė Radikalas Bobas.

– Kaip? – paklausiau. – Vos tik prasižioji, Bobai, atrodo, kad anglų kalbos išmokai Berlico mokykloje.

– Kas tavęs klausia? – atšovė Radikalas Bobas. – Vien dėl to, kad judu su Džordanu vakar suvaidinot didvyrius, tas karas nė diena nesutrumpėjo.

– Pastebėjau, kad nė vienas jūsų nebuvote areštuoti su mumis, – tarė Džordanas, nužvelgdamas dvidešimt du SDV veteranus, susėdusius kieme apie lauko stalą. Daugelis dalijosi suktinėmis, kartais tokiomis mažomis, kad atrodė, jog suspaudę nykščiais ir smiliais perduoda gaktos plaukus. Neskaitant Bobo, grupė tądien labiausiai gerbė Džordaną ir mane. Pakliuvę į pirmuosius laikraščių puslapius, staiga tapome brangiais šio mažyčio Pietų Karolinos klubo nariais.

– Jie viskuo rizikavo, Bobai, – pasakė Šaila. – Ir visko neteko. Juos areštavo su kitais studentais. Nieko keista, kai areštuoja tokius, kaip aš ir tu. Kasdienybė. Bet tai buvo eilinių studentų sukilimas – visai neorganizuotas. Grynas didvyriškumas, žmogaus iš gatvės kovos šūkis. Neplanuotai šie studentai padarė daugiau negu SDV per ištisus metus. Tiesa, jie nežinojo, ką daro. Bet pasisekė puikiai.

– Šįvakar jie neturėtų dalyvauti, – pasakė Bobas.

– Nesutinku, – atsakė jam Šaila.

– Norit eiti su mumis? – Bobas piktai atsigręžė į mane. – Tai einam, pirdukai.

– O smurto nebus? – paklausė Džordanas.

– Aišku, ne. Mes mėginame nutraukti karą, o ne pradėti.

Džordanas pažvelgė į mane ir tarė:

– Aš toks girtas, kad tikrai neatsisakysiu. Be to, rytoj man nėra egzaminų.

– Ir eiti nėra kur, – pritariau. – Mūsų kambarį bendrabutyje ištuštino ir užrakino. Visą likusį gyvenimą galime daryti, ką tik panorėję.

– Tai einam, – pasakė Džordanas.

Kitą rytą antrą valandą Keipersas Midltonas, vilkintis kone kariška apranga, išdaužė mažą Pagrindinės gatvės pastato tualeto langelį pirmame aukšte. Tame pastate buvo įsikūręs Pietų Karolinos kariškių atrankos biuras. Jis įsmuko į tamsą ir atėjo prie mažų durelių, vedančių į šoninę gatvelę, kur buvo susirinkęs būrelis koledžo studentų, netrukus pagarsėsiančių kaip Kolumbijos dvyliktukas.

Išlaužęs duris, Keipersas pridėjo pirštą prie lūpų ir nuvedė mus į pastato vidų pro užpakalinius laiptus. Šitai buvo planuota daugelį savaičių, ir pirmosiomis įsilaužimo minutėmis visi tobulai vykdė savo pareigas. Iš užsiėmusių valytojų nušvilpti raktai rakino reikiamas duris. Vaikinai nešė sunkius karvių kraujo kibirus, o merginos vilko degias medžiagas, kurių reikės sudeginti kiekvieno Pietų Karolinos vaikino šauktinio bylai.

Šaila priėjo prie pirmosios spintutės ir, nelaukusi nė akimirkos, ištraukė bylas ir paskleidė ant grindų. Mudu su Džordanu ėjome paskui ją ir kiekvieną bylą terliojome karvių krauju. Keipersas vadovavo būriui, kuris krovė bylas į didžiulį kalną vidury milžiniško, bespalvio kambario. Kalnas vis augo, o Keipersas ragino visus skubintis. Jis pažvelgė į laikrodį, linktelėjo galva, ir Radikalas Bobas apliejo bylas benzinu. Kai Keipersas reikalavo iš visų antžmogiškų pastangų, pajutau jo balse įtampą ir mečiau, ką daręs. Mano šnerves užplūdo benzinas, trūko miego, todėl jaučiausi išvargęs. Pažvelgęs pamačiau Šailos veidą, tarsi vienuolės ekstazėje. Mes visi priminėme religinių fanatikų būrį, susirengusį padegti eretiką keistoje, siurrealioje šiuolaikinėje *auto-da-fé*. Kažkodėl mane suėmė negera nuojauta ir tyrinėjau draugų ir visiškai nepažįstamų žmonių veidus, mėgindamas sutramdyti kylančią paniką. Atsitraukęs nuo ilgų bylų eilių, čiupau Džordaną už pečių, kai Radikalas Bobas įžiebė degtuką, o kiti – žiebtuvėlius, ir patraukė prie to šauktinių bylų kalno.

– Sudeginkim visą tą prakeiktą pastatą, – pasakė Radikalas Bobas.

– Ne, – atsakė Šaila. – Tik bylas.

– Bobas teisus, – tarė Keipersas. – Jei į revoliuciją žiūrime rimtai, sudeginkim pastatą. Sudeginkim visą miestą. Tegu karas siaučia namie. Parodykim jiems, kaip jaučiasi vietnamiečiai.

– Užsičiaupk, – pasakė Šaila. – Mes nesmurtaujame. Nesmurtaujame.

– Kalbėk apie save, – atkirto Radikalas Bobas, ir kambarį užliejo liepsnos šviesa, o lauke suskardėjo šimtai sirenų, ir į kambarį įsiveržė policija ir gaisrininkai. Mus apspito policininkų kariauna, lazdomis ir kumščiais pargriovė ant grindų. Mane prisėdo ir surakino du tikri milžinai, jie juokėsi, kai aš klykiau iš skausmo, ir užveržė antrankius taip, kad riešais net kraujas paliovė tekėjęs.

– Šūdinos kiaulės, – klykė Keipersas. – Šūdinos kiaulės. Kas mus išdavė?

– Juk sakiau nesivesti prakeiktųjų savo draugelių, – tarė Radikalas Bobas. – Viską padarėme mėgėjiškai.

– Mes nieko blogo nepadarėm, – pasakė Šaila. – Mes mėginome suduoti smūgį taikos vardu. Ne visai pavyko, bet visi žinos, kad čia buvom.

– O šūdas, – išgirdau vaitojant Džordaną.

– Kas nutiko? – paklausiau.

– Kaip mes nepagalvojom, – atsakė Džordanas. – Tai federalinis nusikaltimas. Įklimpom iki ausų.

Mūsų teismo dieną mus kalėjimo furgonais atvežė į federalinio teismo rūmus, o prieš žengiant pro duris, mus užpuolė žurnalistai ir fotografai. Ten buvo ir Maikas, jis tiksliai žinojo, ką daryti. Jis nutaikė „Nikoną“ į generolą Eliotą tvarkingai išlyginta, tobulai jam tinkančia jūrų pėstininkų uniforma, prasibraunantį pro minią ir skubiai nusileidžiantį laiptais pasitikti sūnaus. Džordaną laiptais vedė detektyvas, tempdamas už antrankių. Kai generolas skėlė Džordanui tokį antausį, kad šis net suklupo, Maikas spėjo nufotografuoti. Simboliškas įtūžęs generolas tobulai įkūnijo pasipiktinusią, kantrybės netekusią valdžią, parklupdančią ilgaplaukį taisyklių ir įstatymų laužytoją ant teisingumo rūmų laiptų. Toji nuotrauka buvo tobulai simboliška, kone biblinės jėgos – tėvas įveda tvarką savo paties namuose. Ant kelių suklupusio Džordano skausminga išraiška atspindėjo užsitęsusios vaikystės gėdą ir pažeminimą. Tautos akyse generolas Eliotas suaugusiesiems reiškė Ameriką, bet mums jis reiškė visa, kas Amerikos dvasioje, Vietnamo apkrėstoje raupsais, buvo tironiška ir nepaslanku. Suklupęs Džordanas taip pat virto galingu simboliu: jo veide atsispindėjo išdavystės jausmas, patiriamas visos jo kartos. Maiko nuotrauka buvo paskutinis lašas, po jos nebebuvo kelio atgal. Lyg sumušto Kristaus atvaizdas, Džordanas atsistojo prieš tėvą ir užlipo juos skiriantį laiptelį, žvelgdamas tėvui į akis.

Tada generolas Eliotas spjovė sūnui į veidą, ir jų bendrą pasaulį staiga negrįžtamai apgaubė tamsa. Karas ir jo žala Amerikos sielai aiškiai atsiskleidė tame trumpame tėvo ir sūnaus susitikime. Tada įvyko Džordano Elioto lūžis. Jis peržengė skausmo šalies ribą, kur niekas negalėjo jo lydėti. Kalėjime jis pamiršo

Vietnamą ir tik galvojo, kaip kuo skaudžiau atkeršyti tėvui. Kaip būtų galima jį palaužti? Dar nebuvau girdėjęs tokios karštos maldos, o Džordanas meldė savo tėvo mirties.

Kai mane atidavė tėvų globai, tėvas stojo manęs ginti. Mano prisidaryti teisiniai rūpesčiai jį išblaivė, ir jis kruopščiai rinko geriausius valstijos kriminalinio teismo advokatus manęs ginti. Likę vieni, jie su motina aršiai ginčijosi dėl mūsų protesto prieš Amerikos karą Vietname metodų ir taktikos, bet viešumoje jie taip pat uoliai gynė visus mano veiksmus nuo bet kokių priekaištų. Kuo labiau jie gilinosi į Vietnamo karą, tuo švelniau gynė tą politiką. Kai prasidėjo mano teismas, ir Liusė, ir teisėjas ėmė nenuilsdami uoliai mane ginti. Šailos tėvai ją palaikė kone taip pat aistringai. Nors Keiperso tėvai nepritarė nė vienam jo žingsniui, jie irgi stojo greta savo suradikalėjusio ilgaplaukio sūnaus.

Beveik visi Raselo pastate areštuotų studentų tėvai atėjo paremti savo vaikų, kai teismo salėse aukštais langais susirinko advokatai, prokurorai ir teisėjai. Visi iki vieno, išskyrus generolą Eliotą.

Jam viskas buvo paprasta ir aišku. Mes kalti, kad padėjome priešui; mes kalti dėl išdavystės.

Kai Džordanas išėjo iš kalėjimo, generolas jo laukė, bet šįsyk neskėlė antausio prieš kameras. Užuot nuvažiavęs namo į Poloko salą, generolas Eliotas nusivežė Džordaną tiesiai į Pietų Karolinos valstijos psichiatrijos ligoninę Bulių gatvėje. Karo medikas, Valstijos aukščiausiojo teismo teisėjo pavaduotojas ir pats generolas pasirašė dokumentą, pagal kurį Džordanas Eliotas buvo nepakaltinamas ir tą pačią dieną turėjo būti paguldytas į ligoninę stebėti. Pietų Karolinoje taisyklės neįgaliesiems ir kvailiams uždaryti buvo paprasčiausios visoje Amerikoje.

Teismas vyko Kolumbijoje gruodžio pradžioje. Po Kento valstijos universiteto žudynių Amerikoje sukilusios aistros nurimo, vietoj jų politikos reikalus apėmė švelnus nuovargis. Visa šalis jautėsi nuvarginta ir sužalota prievarta primestos tragedijos metų.

Kai su tėvais ir broliais atėjau prisiimti atsakomybės už savo veiksmus praėjusią gegužę, ant teismo rūmų laiptų vyko paskutinis didelis antimilitaristinis sambūris. Kad ir kaip stengiausi mintyse atgaminti tuos įvykius, niekaip nesupratau, kas mane privertė taip įžūliai nepaklusti valdžiai. Mane taip ilgai vadino tipišku Amerikos vaikinu, kad jis tapo ir slaptojo mano paties savivaizdžio dalimi. Niekada gyvenime nebuvau nubaustas už greičio viršijimą, visada gerai parašydavau netikėtus kontrolinius darbus, o tėvams nė akimirkos neteko jaudintis dėl mano pažymių. Po pavyzdingo studentiško gyvenimo dabar man grėsė trisdešimt metų kalėjimo. Paleidau vėjais diplomą, nes pasipiktinau nepažįstamų studentų mirtimi, nebuvau nė girdėjęs apie jų koledžą, nė važiavęs

per jų valstiją. Teismas man kėlė tikrą siaubą, ir net Šailos narsa neišsklaidė neaiškumo ir nykumo, kuriuos regėjau ateityje.

Bet vėl nutviekstas ryškios kamerų šviesos prie teismo, greta didingo tėvo, gražuolės motinos, ištikimų brolių, pakuždomis padėkojau savo šeimai, kad manęs neapleidžia.

Kai teismo tvarkdarys sušuko teismui atsistoti, ilgais, rūsčiais žingsniais iš savo kabineto įėjo teisėjas Stenlis Karsvelas. Jis atrodė rūstus, kol neatsisėdo ir nenusišypsojo. Akimirką žvelgė į mus, liūdnai papurtė galvą, tada ėmėsi reikalo. Aptarus kelis tvarkos klausimus, jis tarė:

– Prašau kaltintoją kviesti pirmąjį liudininką.

Prokuroras buvo gryniausios Pietų padermės veteranas. Jis buvo stambus, iškalbingas, kalbėjo su sodria lygumų tarme, kvepiančia rūkykloje ant tamsių sijų kabančiais sūdytais kumpiais. Sėdėdama tarp manęs ir Keiperso, Šaila kumštelėjo mus abu, kai minia pasklido salsvas prokuroro kvapelis. Jis tarė:

– Jūsų kilnybe, pirmuoju Pietų Karolinos valstijos liudininku kviečiu poną Keipersą Midltoną.

Kad ir kokia menkutė, pridususi, kumščius sugniaužusi septintojo dešimtmečio dvasia dar tvėrė Pietų Karolinoje, tą akimirką ji išblėso. Keipersas nukreipė valstijos įkalčius prieš mus. Jis išdavė visus vardus, išpasakojo visas paslaptis, perdavė visas bylas, papasakojo visus pokalbius, užsirašė visas datas, išlaidas ir telefono skambučius kalendoriuje, dešimtis žmonių visoje Rytų pakrantėje savo liudijimu nusiuntė į kalėjimą. Per pirmąją jo valandą liudininkų krėsle vietos SDV skyrius žlugo. Apdairiai klausinėjamas prokuroro, jis papasakojo, kaip Dž. D. Stromas, PTPD vadas, jį užverbavo įsilieti į antimilitaristinį sąjūdį pirmojo kurso pabaigoje. Keipersas prisipažino pasinaudojęs draugyste su vaikystės bičiule Šaila Foks, kad pakliūtų į studentų miestelio radikalų vadų gretas. Jei ne Šaila, Keiperso nuomone, jis niekada nebūtų užsitarnavęs tikrųjų sąjūdžio vedlių, pavyzdžiui, Radikalo Bobo Merilo, pasitikėjimo. Tik iš aukščiausios prabos patriotizmo ir aršaus antikomunizmo jis tapo slaptu valstijos agentu. Jo šeima kilusi iš seniausiųjų ir žymiausiųjų Pietų giminių, niekas taip nemylįs savo krašto, kaip jis. Jis manąs, kad jo sutikti radikalai dažniausiai nekėlė valstijai jokio pavojaus. Priešingai, jis tebemylįs savo bičiulius Šailą, Džordaną ir mane visa širdimi ir manąs, kad mes – tiesiog nebrendylos, lengvai pasidavę liepsningoms kalboms, kurių nesupratome. Per penkias liudijimo dienas Keipersas tiek sykių pasakė „avių banda“, kad Šaila man parašė raštelį, jog Keipersas verčiąs ją jaustis ėrienos kumpiu. Tik tiek ir sugebėjome pajuokauti per visą teismą. Tas pats teismas iš esmės pakeitė mūsų požiūrį į draugystę, politiką ir net meilę.

Gynybos advokatai ėmė taršyti Keipersą taip piktai ir paniekinamai, kiek tik teisėjas leido. Jie šaipėsi iš jo nenuoširdumo, kai jis tikino taip elgęsis vien todėl, kad manęs, jog jo šaliai gresia didelis pavojus. Jie erzino Keipersą, skaitydami jam jo paties kalbų ištraukas ir leisdami vaizdo įrašus, kur Keipersas kuo aštriausios, šmaikščiausios pašaipos žodžiais smerkia karą. Mėgindami išjuokti jo vaidybą, jie tesugebėjo parodyti Keipersą kaip aršų patriotą. Per kankinamai ilgą apklausą jis parodė ne mažiau paniekos negu gynybos advokatai. Jis nepripažino kaip nors mus išdavęs, bet liūdnai pratarė, kad tikriausiai mes būsime nuvylę Amerikos pasitikėjimą.

Paskui Keipersas pasakojo apie Šailą, bet negalėjo pažiūrėti jai į akis. Iš visų, ką jis susitiko antimilitaristiniame sąjūdyje, Šaila buvusi aistringiausia, išraiškingiausia ir griežčiausia karo priešininkė. Jos idealizmu negalėjai abejoti; ji buvo jo vyriausioji leitenantė, jis pasitikėjęs jos įgimtu strateginiu mąstymu ir narsa. Jis vis kartojo teismui, kad Šaila vienintelė veikė, vedama gilaus moralinio pasipiktinimo Vietnamo karu jausmo. Jo nuomone, šis kilęs iš ilgesio kažkokio žemiško rojaus, kurį ji susikūrusi, gyvendama su Aušvicą ištvėrusiu tėvu ir motina, kurios šeimą jos akyse išžudė naciai.

Aršiausiai Keipersas puolė Radikalą Bobą Merilą, svetimšalį iš milžiniško žiovaujančio Niujorko žvėries. Pasitelkęs seną pietiečių valkatų ir perėjūnų baimę, Keipersas kurpė Merilui kaltinimus pasalūniškumu, pasakojo apie nevykusius mėginimus įkalbėti juos imtis vis radikalesnių veiksmų. Slaptajam Bobo planui visada reikėjo smurto. Jo balsas buvo švelnus, bet jo mintyse visada galiausiai žūdavo policininkai ir liepsnodavo jų mašinos. Dažniausiai kartojamas jo užkeikimas buvo virpulys ir sukilimas. Iš esmės jis manė, kad jei antimilitaristinio sąjūdžio imamės rimtai, turėtume planuoti puolimą prieš pačią Fort Džeksono bazę.

– Šitie pacifistai – visi apsimetėliai, – pasakė Keipersas teismui. – Nors aš asmeniškai maniau, kad Radikalas Bobas pamišėlis ir pakvaišėlis, dėl vieno jis buvo teisus. Jei priešinamės karui, turime nepagailėti gyvybės už savo įsitikinimus. O šitie tik norėjo žygiuoti su transparantais, rūkyti žolę ir dulkintis. Mano protėviai kovojo prieš Kornvalį ir Grantą. Jie kovėsi prieš kaizerį ir Hitlerį. Jie kariavo, ne pliurpė. Jie ėmė į rankas ginklą, o ne rašė kalbas ar kūrė šūkius. Nors Radikalas Bobas pavojingas, jis man parodė, kas negerai visame antimilitaristiniame sąjūdyje. Jie skystablauzdžiai. Jie neturi drąsos laikytis savo įsitikinimų, ir džiaugiuosi, galėdamas parodyti, kokie jie bailiai.

Antrasis kaltintojų liudininkas iš esmės pakeitė Keiperso Midltono pasaulio suvokimą. Jei Keipersui atskleidus, kad jis buvo Pietų Karolinos tvarkos palaikymo padalinio agentas, likęs Kolumbijos dvyliktukas net žagtelėjo iš nuostabos, tai

kai iš kaltinamųjų suolo atsistojo Radikalas Bobas Merilas ir sėdosi greta teisėjo kaip valstybės liudininkas, regis, pati žemė atsivėrė. Federalinis tyrimų biuras užverbavo Bobą kaip informatorių Kolumbijos universiteto neramumų metu, ir infiltruotas į tą sukilimą jis taip pasitarnavo, kad buvo savaime prisimintas, kai vietos FTB skyrius ėmė nerimauti dėl rengiamo maišto, kuriuo pakvipo, atidarius kavinę „UFO" ir ėmus verbuoti į sąjūdį jaunus nusivylusius kareivius. Nei FTB, nei Pietų Karolinos valstija nė nenutuokė, kad abu turi saviškį, teikiantį informaciją tame pačiame nedidukame SDV skyriuje.

Nors mūsų advokatai įrodė, kad visi nelegalūs veiksmai, kuriuose dalyvavome tą įsilaužimo naktį, buvo suplanuoti Keiperso arba Radikalo Bobo, mus nuteisė už neteisėtą įėjimą, įsilaužimą ir piktybinį federalinės nuosavybės niokojimą. Teisėjas mums skyrė metus kalėjimo, bet nuosprendžio vykdymą atidėjo dėl mūsų jaunystės ir akivaizdaus idealizmo. Patyliukais teisėjas tiesiog paliko mus ramybėje.

Kai Keipersas sėdo į Uosto gatvės teatro liudininkų krėslą, visi nutilome, klausydami, kaip jis tęsia pasakojimą apie teismą. Nors jis puikiai papasakojo savąją istorijos pusę, jutau, kad jam nejauku dėl to, kaip sužlugdė savo draugus. Kartais jis imdavo gintis, bet čia pat susimąstydavo, mėgindamas prisiminti tomis svaigiomis dienomis įsisiautėjusias aistras ir baimę. Įsitempęs ir nervingas Keipersas gynė savo veiksmus, teigdamas, kad jie buvę patriotiška tarnystė savo šaliai. Kai pasirašė dirbti gubernatoriaus agentu, juk nežinojo, kad Kento valstijos universiteto įvykiai įtrauks artimiausius jo bičiulius į spąstus, kuriuos spendė Amerikos priešams.

– Šaila tave mylėjo, Keipersai, – išgirdau sakant Lederę. – Kodėl apsimetei, kad ir tu ją myli?

– Neapsimečiau, – atsakė Keipersas, žvelgdamas į buvusią žmoną. – Mano jausmai Šailai buvo tikri. Iš jos be galo daug išmokau, ji turėjo puikius politikės instinktus. Ji suprato žiniasklaidą, visada priversdavo ją tarnauti mums. Maniau, vėliau sugebėsiu jai paaiškinti, kas nutiko. Suprantat, maždaug kaip dabar. Mano meilė jai buvo tikrų tikriausia – jergutėliau, juk visi mylėjome Šailą, – juk sykiu užaugome. Bet aš žvelgiau plačiau. Man atrodė, kad mūsų šaliai gresia pavojus. Žinojau, kad į antimilitaristinį sąjūdį prasiskverbė komunistai. Priešingai negu jūs visi, gavau žinių iš agentų.

– Tavo draugai nebuvo komunistai, – pasakė Džordanas Eliotas. – Mudu su Džeku nė nesidomėjome politika. O Maikas ir Šaila tiesiog nepritarė karui.

Sūnui piktai atšovė generolas:

– Atlikai pareigą tėvynei, Keipersai. Niekuo nevalia tavęs kaltinti.

– Keipersas visada didžiavosi tuo, ką padarė Karolinoje, – pasakė Lederė. – Pykomės dėl to, kai buvome susituokę.

– Ne didžiavausi, – pataisė Keipersas, – o susitaikiau. Visai ne tas pats.

– Jei ne judu su Šaila, mes su Džordanu nė nebūtume atkreipę dėmesio į Kento valstijos įvykius, – pasakiau Keipersui.

– Prisiimu atsakomybę už tai, ką padariau, – atsakė Keipersas. – Siūlau prisiimti ir jums.

– Manęs neleidai į demonstracijas, – pasakė Maikas Keipersui. – Padarei mane fotografu. Sakei, reikia užfiksuoti istoriją. Ar taip mane saugojai?

– Tu buvai pernelyg jautrus, – atsakė Keipersas. – Saugojau tave nuo Šailos ir nuo blogiausios tavo paties pusės.

– O Šailą tyčia kurstei? – paklausė Maikas.

– Ji pati prisidirbo. Šaila padėjo man rasti tinkamą radikalizmo formą. Svarbiausias mano taikinys buvo Radikalas Bobas.

– Ak, kaip ironiška, – tarė Bobas.

– Biurokratijoje nuolat taip nutinka, – atsakė Keipersas.

– Ar tau mokėjo algą? – paklausė Džordanas.

– Taip. Žinoma, – atsakė Keipersas, lyg nustebintas tokio klausimo. – Ir buvau jos vertas.

Klausydamasis Keiperso ir kitų, prisiminiau, kaip ilgai užtruko, kol atgavau per teismą prarastą pusiausvyrą. Supratau, kad iš prigimties visai nesu revoliucionierius, ir jei teisėjas būtų nusiuntęs mane į Vietnamo frontą, būčiau dėkingas vykdęs šią pareigą. Diena iš dienos prokuroras mane kaltino nemylėjus savo šalies, ir tai mane skaudžiai žeidė. Mano šalis buvo vieta, kur kasryt nubusdavau, ką mačiau ir kuo kvėpavau visą laiką, tai, ką pažinojau ir mylėjau, neįvardydamas skambiais žodžiais, o jei kiltų pavojus ir ji pašauktų mane, numirčiau už ją. Giliai širdies tvirtovėje teismas privertė susiremti tą, kas buvau, ir tą, kuo ketinau tapti.

Kai teismas baigėsi, Maikas pasitiko Keipersą Midltoną prie teismo salės ir trissyk jį nufotografavo, apsikabinusį Radikalą Bobą. Tada atsargiai pasidėjo savo „Nikonus" ir šniojo Keipersui per žandikaulį. Praeiviams teko plėšte atplėšti Maiką nuo senojo bičiulio.

Paskui visą ilgą 1971 m. žiemą tyrinėjau save ir laižiausi žaizdas, mąstydamas apie mano gyvenimui padarytą žalą. Tuo metu mudu ir suartėjome su Šaila. Dabar atrodo, kad bendras mūsų šokis buvo neišvengiamas. Buvome tarsi mėnuliai, patys nešviečiantys, traukiami tos pačios iliuzijų orbitos. Šaila vos ne vos atgavo savigarbą po to, kai daugiau kaip metus miegojo su Keipersu ir dalijosi su juo visomis

paslaptimis. Ją labiausiai skaudino ne tai, kad jis melavo apie karą, o tai, kad jis kas vakarą išpažino meilę jai, nenuilstamą pasigėrėjimą viskuo, kas jai rūpi, it dievaitę garbino jos kūną ir iš širdies troško, kad jie sykiu praleistų visą gyvenimą. Kad ji nepajuto tokios savo mylimojo išdavystės ir klastos, ją trikdė daug labiau negu tai, kad jis slapta darbavosi valstijai. Ji baiminosi ne Keiperso nuosėdų ir išduoto pasitikėjimo, bet kad nebežinojo, kaip atgauti pasitikėjimą savimi ir savo sprendimais. Šaila visada pati sau atrodė patikima ir nesugadinama, bet niekada nebūtų savęs palaikiusi lengvu apgaviko taikiniu, kone gėdingu. Ji be vargo priėmė teisines savo veiksmų pasekmes, bet neįsivaizdavo, kaip reikės ištverti, jei žmonės juoksis iš paikos jos meilės. Todėl ji šaukėsi manęs, o aš jos, nė vienas nesuprasdami, kad be gailesčio skubame į pasimatymą su tiltu Čarlstone.

Trisdešimt aštuntas skyrius

Kai Uosto gatvės scenoje į krėslą greta mano tėvo atsisėdo Džordanas, supratau, kad visos jo istorijos duženos ir trupiniai taps viena. Niekada nedrįsau per daug klausinėti apie metą, kuris mums abiems atrodė užterštas, o jis savo noru nieko nepasakojo. Džordanui prabilus, pajutau, kaip jis pirmą sykį atsipalaiduoja, veriamas plieninio tėvo žvilgsnio. Jis kalbėjo dalykišku, ramiu balsu. Papasakoti, kas nutiko, jam sekėsi lengvai, ir staiga prisiminiau, kodėl mano Bažnyčioje sakoma, kad išpažintis sielai į naudą. Jam kalbant, visi palinkome pirmyn, kad nepraleistume nė žodžio, tariamo šio atsainaus, nuosaikaus žmogaus. Kėdėje į priekį palinko net generolas.

– Kone iškart, atvykęs į Bulių gatvę, buvau uždarytas vienutėje be baldų. Daktarai girdė mane vaistais, kad nuslopintų įniršį dėl to, kad esu čia uždarytas, bet aš ir toliau klykiau ant slaugių, naktinių budėtojų ir kitų pacientų, todėl mane kiek įmanoma atskyrė nuo visų. O vaistų dozę padidino tiek, kad vos įstengiau mąstyti. Kai mane grąžino į palatą, neįleido jokių lankytojų, o laiškus gauti galėjau tik nuo tėvų.

Nežinau, kada tiksliai, bet ilgai netrukus man pirmą sykį iš keturių taikė šoko terapiją, kuri mane nuramino tiek, kad vos bepakrutėjau. Ištisus mėnesius slankiojau tarp sunkiausių psichozės pacientų, pro tirštus cigarečių dūmus klajojau tarp torazino apglušintų žmonių. Bet tai, ką daktarai ir slaugės laikė beprotybe, iš tikrųjų buvo tiesiog mano negebėjimas susitaikyti su tėvo išdavyste. Dėl šoko terapijos užsimiršau, bet pamažu atmintis grįždavo, ir tada imdavo skaudėti. Kai prisiminiau tėvo antausį ir veidu varvančias jo seiles, mėginau pasikarti ant diržo, kurį pavogiau iš miegančio sargo. Vėliau mėginau pasikarti ant patalynės, ir man vėl skyrė šoko terapiją. Dusyk per savaitę mane aplankydavo mama.

Bulių gatvėje likau iki kitos gegužės. Kai mane išleido, buvo prabėgę beveik metai. Išeidamas visus nustebinau. Ypač pats save. Vasario viduryje pradėjau visapusiškai bendradarbiauti su gydytojais. Pasidariau tiesiog žavus. Kai turėjau išeiti, visi buvo spėję mane pamilti. Nusprendžiau iš visų jėgų pasistengti ištrūkti. Net surengiau kraujo donorystės akciją Raudonajam kryžiui savo palatoje. Paėmiau pusės pacientų kraujo, nes jie manimi pasitikėjo labiau negu slaugėmis. Po to visi ėmė manimi pasitikėti, ir pacientai, ir daktarai. Niekur neskubėjau. Visiems šypsojausi. Tada ėmiau slapčia ruoštis tam, ką ketinau daryti išėjęs.

Klausydamiesi Džordano ėmėme regėti tokį pasaulį, kokį jis regėjo tuomet, po ilgo gydymo psichotiniais vaistais ir šoko terapijos.

Uždarytas vienutėje, pasakojo jis, pirmą sykį pajuto vienuoliško atsiskyrimo nuo pasaulio trauką. Palatose jis suvokė, kad žodžiai turi galios nuraminti nuolankiųjų ir nusiminusiųjų siaubą. Tuo metu jis ėmė kalbėti kaip kunigas ir slėpė nuo visų siaubingą neapykantą, it virusas ėdančią jo širdį. Jis užgimė kaip kunigas, bet nerimo kaip karys. Tais ilgais kalėjimo mėnesiais girdėjo tik tėvo ir Keiperso balsus. Jie lankydavo ir kamuodavo jį kasnakt.

Kai išėjo iš ligoninės, jau buvo sugalvojęs planą. Parašė tėvams atviruką ir pranešė keliausiąs pakeleivingomis mašinomis į Kaliforniją, nes norįs vėl rimtai imtis banglenčių sporto. Tada jį pavėžėjo policininkas, su mergina stovyklavęs Šv. Mykolo saloje, ir išleido prie Poloko salos vartų. Ten jis budinčiam kapralui prisistatė esąs generolo Elioto sūnus. Karo policijos viršininko pavaduotojas jį pavėžėjo iki sargybos posto, o iš ten jis parėjo į generolo namus. Namas buvo didžiulis ir beveik tuščias, ir naktį jis praleido negyvenamuose tarnų kambariuose. Jis tykiai pasislėpė žmogaus dydžio azalijose ir stebėjo vakarieniaujančius tėvus, kurie nė nenujautė, kad jis seka akimis kiekvieną jų kąsnį.

Kitas dvi dienas, pasakojo jis, parengė ilgą atsaką į tėvo pažeminimą ant teismo rūmų laiptų. Tėvo dirbtuvėje jis pasigamino nedidelę padegamąją bombą su dviem žibintuvėlio elementais, varančiais mažutį, bet veiksmingą detonatorių. Jis kruopščiai rūpinosi bombos konstrukcija, drąsiai skolindamasis parako, iš kurio senis gamino šovinius Pilietinio karo laikų muškietai, kadaise naudotai protėvio, jojusio su Veidu Hemptonu. Bomba turėjo būti lengva ir paslanki, bet pakankamai saugi, kad kol nustatys laiką, galėtų neštis ją rankose. Jis braižė sudėtingus žemėlapius ir mintyse vis kartojo savo planą, ką reikia pataisydamas, kol pasitaikė veiksmui palankus metas.

Kai dieną mama išėjo, o tarnaitė tvarkėsi viršutiniame aukšte, jis tykiai išslinko pro užpakalines namo duris ir iš sandėliuko pavogė, regis, nereikalingo ir pamiršto maisto. Kai tarnaitė išėjo, jis atsisėdo prie mamos tualetinio stalelio, uosdamas visus jos kvapus kaip vaikystėje. Jis net vieną naktį nakvojo savo

kambaryje, nes norėjo vėl išgyventi tą jausmą. Viską galėjo atleisti savo tėvui, išskyrus vieną nusikaltimą: negalėjo jam atleisti už visą pavogtą vaikystę.

Kai tėvai savaitgaliui išvyko į Šiaurės Karolinos kalnus, jis pabaigė ruoštis. Parašė jiems laišką, kuriame smulkiai išdėstė viską, ką planavo daryti, ir paaiškino kodėl. Parašė giliai tikįs viskuo, ką jaučiąs šiame pasaulyje. Prisipažino nepritariąs Vietnamo karui, o per jėgą kalint Kolumbijoje, šis jausmas esą tik sustiprėjęs. Vienintelė jo antimilitaristinės pozicijos silpnybė esąs nenoras prieš smurtą kovoti smurtu. Motinai jis paliko amžiną meilę ir dėkingumą. O tėvui – lavoną, pasišlykštėjimą ir visišką nedėkingumą. Laišką – ilgą, nejaukiai pakilų, nevykusį, egomaniakinį septintojo dešimtmečio paminklą – jis paliko motinos papuošalų dėžutėje.

Šeštadienio vakarą, kurį buvo pasirinkęs veikti, jis nužingsniavo pusmylį iki prieplaukos, virš galvos nešdamas banglentę. Iš vakaro bombą buvo pasidėjęs po priekine sėdyne valties, kurią savaitgaliui užsisakė telefonu, apsimetęs tėvo adjutanto sūnumi. Iš vakaro išplaukė patikrinti jos variklio. Prikrovė ją degalų bakų, prasto maisto ir kokakolos, iš tėvo gėrimų spintutės pasiėmė butelį „Wild Turkey“, o tada sukrovė maišelius kraujo, pavogto iš valstijos ligoninės donorų. Keturias pintas kraujo suvyniojo į laikraščius ir vatą, įdėjo į nedidelę rankinę ir paslėpė žuvies spintutėje. Visas kraujas buvo 0 grupės, kaip jo.

Jis pasakojo, kaip rūpestingai vilkosi tėvo uniformą, suteikdamas pats sau majoro laipsnį, tinkamose vietose įsisegdamas visus laipsnio ženklus ir emblemas. Jis nublizgino tėvo batus. Plaukai jau buvo nukirpti kaip jūrų pėstininko, nes to reikalavo griežtos palatos taisyklės. Nužvelgęs save visu ūgiu tėvo veidrodyje, jis trumpam išvydo gyvenimą, kurio jam linkėjo tėvas. Jis buvo dailus jūrų pėstininkas, tačiau prisipažino, kad tą naktį buvo pavojingas, piktas žmogus, nemąstąs blaiviai, įniršio aptemdytu protu.

Pasitempęs jis tą lietingą vakarą nuvažiavo tarnybine generolo mašina. Pamatę žvaigždutes ant priekinio bamperio, keli kareiviai atidavė jam pagarbą, bet niekas, piktdžiugiškai pastebėjo jis, nemokėjo atiduoti pagarbos taip tvarkingai, kaip Džordanas Eliotas, užaugęs armijoje nuo vaikystės. Jis nuvažiavo penkias mylias iki Voterfordo oro stoties, priėmė žvaliai atiduodamą eilinio pagarbą, tada pasuko pakilimo tako ir angarų link, kur stovėjo didieji karo lėktuvai. Sargybinėse degė šviesos ir budėjo pareigūnai. Tačiau apžiūrėjęs visus eskadronus, ieškodamas judesių ar gyvybės ženklų, jis suprato, kad viskas apsnūdę.

Kaip pats pasakojo, ne iškart apsisprendė, ar sprogdinti A-4 ar „Phantom“ lėktuvą. Jam patiko jų abiejų grakščios linijos ir grožis. Kadaise, aiškino jis, labiau už viską pasaulyje troškęs būti jūrų pėstininkų aviatoriumi. Norėjo būti lakūnu, kuris skubiai nusileidžia iš dangaus gelbėti nusiminusio, į kampą užspeisto tėvo

dalinio. Seniai tas buvo, bet mintys apie praeitį jam kėlė nostalgiją, atitraukė nuo laukiančios misijos. Tačiau širdis neleido, aiškino jis, sprogdinti lėktuvo, kai tiek prisisvajojo apie skraidymą, tarsi taip sunaikintų trupinėlį savo vaikystės, į kurią dar gali grįžti neraudodamas.

Važiuojant tėvo mašina pro „Kamanių", „Dobilo" eskadronus, pavidalai darėsi išskydę ir groteskiški. Ir jis išvydo DC-3, pastatytą pakilimo tako gale, pamirštą praėjusios skrydžių eros atminimą. Tobulai tiks pasiųsti žinią tėvui. Jis nusuko nuo kelio ir pastatė mašiną už stambių krūmų. Bombą buvo atsargiai supakavęs ir dabar iš naujo apvyniojo ryšulį neperšlampamu audiniu, o paskui žengė lėktuvo link. Vien pakilimo tako lempos nušvietė jam kelią, ir, pasakojo jis, atrodė, kad pasidarė nematomas net sau pačiam.

Jis greitai, negaišdamas priklijavo ryšulį prie DC-3 fiuzeliažo netoli degalų bako. Bombą sprogti nustatė ketvirtai valandai ryto. Neprisiminė, kaip grįžo į Poloko salą nei kaip pastatė mašiną garaže ar padėjo atsarginį raktą atgal į slėptuvę po dažų skardine.

Tėvo uniformą jis pakabino tėvų kambaryje spintoje. Priėjo prie nuotraukų albumo ir pasiėmė iš jo mėgiamiausią savo ir motinos nuotrauką. Prieš padėdamas į vietą tėvo batus, vėl juos nuvalė ir nublizgino.

Iš tėvo vonios kambario vaistinėlės jis pavogė naują peiliukų „Gilette" pakelį. Mamos lūpų dažais ant tėvo skutimosi rinkinio užrašė „Džordanas".

Džordanas pažvelgė į tėvą:

– Norėjau, kad žinotum, jog visą operaciją suplanavau iš tavo namų.

Prie mamos tualetinio stalelio jis vėl perskaitė savo atsisveikinimo laiškelį, nusprendė, kad jis gana isteriškas. Tikėjosi rasiąs drąsos nusižudyti, kai ateis laikas, bet jei ne, turėjo ir atsarginį veiksmų planą. Žvilgterėjęs į laikrodį, jis nuėjo į savo kambarį, persirengė maudymosi kostiumėliu ir sportiniais drabužiais. Paskutinįsyk eidamas per namą, darkart nužvelgė daiktus, lydėjusius jį vaikystėje.

Prieplauką pasiekiau bėgte, atrišau nuo jos valtį ir paleidau ją plūduriuoti su potvyniu. Variklį užvedžiau tik beveik pasiekęs pagrindinį įlankos kanalą. Kai DC-3 sprogo, jau buvau kirtęs trijų mylių ribą.

Jam šitaip kalbant, niekas Uosto gatvės teatre nė nekrustelėjo. Atrodė, tarsi visi būtume pamiršę kvėpuoti.

Puikiai žinojau, kas dar vyko tą naktį. Prieš pat vidurnaktį kapralas Viletas Eglsbis slapta susitiko su pulkininko Haroldo Pruito dukra prieangyje tuščio namo, esančio per tris namus nuo Bonės Pruit namų, iš kurių ji paspruko pro savo kambario langą. Jų romanas neįtiko rangais susirūpinusiai Elenai Pruit, kuri tol ėdė nuolaidų savo vyrą, kol jis uždraudė septyniolikametei dukrai susitikti su žvitriuoju kapralu. Pruitų namuose tvyrojo nepakeliama įtampa, kol kapralas

pakilimo take netoli išrinktosios namų aptiko DC-3. Kapralas Eglsbis ir jaunoji Pruitų dukra mylėjosi, kai sprogo bomba, ir jaunuoliai buvo greta kits kito palaidoti Nacionalinėse kapinėse netoliese esančiame Voterforde.

Tačiau sprogus lėktuvui ir kilus nežmoniškam sąmyšiui, iškvietus jūrų pėstininkų gaisrininkų brigadą ir Voterfordo gaisrininkus, buvo prarasta daug įkalčių – po gaisrą vaikščiojo tiek gaisrininkų, nes niekas nė neįtarė, kad čia – nusikaltimo vieta. Bonės Pruit ir kapralo Eglsbio kūnai rasti tik kitą popietę, kai atskrido jūrų laivyno ekspertai apžiūrėti nuolaužų. Kai tie patys ekspertai nuėjo į pulkininko Pruito namus, nusiminusi ir kaltės graužiama Elena Pruit parodė tris atsisveikinimo laiškus, kuriuos Bonė parašiusi tėvams, skelbiančius, kad jei tėvai ir toliau mėgins ją išskirti su Viletu Eglsbiu, ji nusižudysianti. Pats kapralas Eglsbis buvo Vakarų Virdžinijos kelių inžinieriaus sūnus, jo tėvas puikiai išmanė sprogmenis. Viską kruopščiai ištyrus, jūrų laivyno ekspertai sutarė, kad jaunieji įsimylėjėliai bus sudarę savižudišką sutartį, o kapralas bus surinkęs puikiausiai veikiančią bombą jų niūriai priesaikai išpildyti. Negyva valdininkų kalba jų ataskaitoje buvo reiškiamas apgailestavimas, kad DC-3 degalų bakai sprogimo metu buvo pilni. Taip pat atkreiptas dėmesys, kad sprogimo metu pora mylėjosi, o tas retai kada pasitaiko tokios akivaizdžios nevilties atvejais.

Toliau pasakojo Celestina Eliot, grakščiai įsitaisiusi liudininkų krėsle, kalbėdama Džordanui, Lederei ir man. Ji pasakojo, kad vos išgirdęs apie nelaimę, generolas Eliotas skubiai parskrido į oro bazę. Ji tiesiai iš kalnų parvyko namo į Poloko salą. Kol vyras grįžo namo, ilgokai užtrukęs, tvarkydamas nelaimės vietą ir kalbėdamasis su žurnalistais, ji išnaikino visus Džordano pėdsakus. Ji nušveitė jo vardą, užrašytą ant vyro skutimosi rinkinio. Ji nusekė sūnaus pėdsakais iš tarnaitės kambario į vyro dirbtuvę, iki pat laiško, jo kruopščiai paslėpto jos papuošalų dėžutėje. Ji perskaitė Džordano laišką, kur šis prisipažino susprogdinęs lėktuvą ir aiškino taip padaręs todėl, kad parodytų tėvui, jog paveldėjo puikiąją jo kovos dvasią, suprantančią karo strategijos prigimtį, įžūlius puolimus ir netikėtumo poveikį. Džordanos norėjo, kad sunaikintas lėktuvas užbaigtų tėvo karjerą tarp jūrų pėstininkų. Jis norėjo užtraukti jam gėdą ir išardyti šeimą. Tai buvo atsakas į tėvo pažeminimą ant teismo rūmų laiptų. Į tėvo spjūvį bus atsakyta ugnimi ir jo paties krauju.

Vos įstengdama skaityti, pasakojo Celestina, vos tramdydama ašaras ji skaitė, kaip Džordanas kito jūrų pėstininko sūnaus vardu užsisakė valtį ir pavogė peiliukų „Gilette“ pakelį. Jis rašė naktį valtimi išplauksiąs į jūrą. Persipjausiąs riešus ir gerklę, o kai nusilpsiąs, prisirišiąs prie juosmens inkarą ir persisversiąs per valties bortą. Paskutiniai sakiniai buvę sunkiai suprantami, sakė ji, ir visai nebūdingi Džordanui.

Ji sudegino paskutinį sūnaus laišką, nes manė, kad jos vyras to neištvertų. Ji sudegino jį ir pelenus nuleido į virtuvės kriauklės kanalizaciją. Ji susitaisė išgerti ir laukė namo grįžtančio vyro. Kai generolas parvyko, jį pasitiko nauja žmona, daug labiau palūžusi ir nutykusi, negu ta, su kuria jis atsisveikino kalnų golfo aikštyne.

Celestina paniro į šešėlių pasaulį, kur ji dažniausiai arba vaikščiodavo it per miegus, arba per daug gerdavo. Jos vyras manė, kad ji geria dėl Džordano mirties. Viskas prasidėjo po to, kai Atlante aptikta jo valtis su jo 0 grupės kraujo pėdsakais sėdynių pagalvėlėse ir ant valties medžio. Valtį radęs krevečių žvejys sakė, kad atrodė lyg valties gale kas būtų paskerdęs bulių.

Tuomet Eliotai susitiko su kapelionu ir surengė nedideles uždaras Džordano laidotuves. Po pamaldų generolas Eliotas pasitiko Šailą, Maiką ir mane prie bazės bažnyčios.

– Pranešu jums, kad dėl sūnaus mirties kaltinu jo draugus, – pasakė generolas Eliotas, o Celestina mėgino nutempti jį šalin.

Šaila užsiplieskė pykčiu.

– Keista, mes juk jo neauginome ir nemušėme. Mes tik mylėjome Džordaną. Nespjaudėme jam į veidą ir neįkišome į beprotnamį.

– Jis buvo pats geriausias mūsų draugas, – pasakiau, traukdamas Šailą šalin. – Mes jį tiesiog dievinome.

– Žinom, Džekai, – atsakė Celestina, ir tik jai prabilus, supratau, kad Džordano mama girta. Ji trejus metus gėrė, gedėjo sūnaus ir nekentė vyro, bet nekentė ir savęs už tai, kad tebemyli generolą. Šalia vyro Celestina nejautė visiškai nieko. Burbonas buvo rudas linksmintojas, ir ji gėrė tol, kol vyrui teko iš gėdos išeiti į pensiją. Dieną, kai jis atsistatydino Poloko saloje, praėjus trejiems metams po Džordano laidotuvių, ji nualpo, žiūrėdama paradą, ir atsipeikėjo detoksikacijos centre Floridoje. Generolas Eliotas dusyk gavo skaudžią pamoką, kad priešai miesto viduje dešimt kartų pavojingesni už laukais žygiuojančias armijas. Daug kas armijoje manė, kad vieną dieną prezidentas paskirs generolą komendantu, bet šeimos rūpesčiai rodė jo nesugebėjimą palaikyti tvarką nuosavuose namuose.

Iš savo vietos netoli mano tėvo atsistojo Maikas Hesas ir tarė:

– Tai ko gi šiandien susirinkome? Visa tai nutiko daugiau kaip prieš penkiolika metų. Labai gaila tos merginos ir jos jūrų pėstininko. To niekas neneigia. Bet svarbiausia – nesustoti. Gerai ar blogai? Visi čia susirinkusieji nukentėjo, nes karas mus paveikė taip, kaip nė patys dar nesuprantame. Po protestų prieš karą Šaila neatpažįstamai pasikeitė. Džordano visai netekome. Dauguma mūsų iki šiol laikėme jį mirusiu. Matėme, kaip mūsų kartos žmonės atsigręžia vieni prieš kitus, vieni kitų nekenčia, nesikalba, o dėl ko? Ar šiandien susirinkome atleisti?

Generolas Eliotas atsistojo ir tarė:

– Ne, susirinkome atkurti teisingumo.

– Kieno teisingumo, generole? – Mepkino abatijos abatas užlipo ant scenos, jo veidą dengė gobtuvo šešėlis. – Jūsų ar Dievo? Ar siekiat karinio teisingumo, ar dieviškojo?

– Abiejų, tėve, – atsakė generolas. – Manau, kad jūs ir jūsų ordinas trukdote įvykdyti juos abu.

– Jūsų sūnų pažįstame kaip gerą kunigą ir Dievo tarną, – tykiai pratarė tėvas Džudas.

– Jis susprogdino du nekaltus žmones, – atsakė generolas. – Net ir Dievui to gana.

Teisėjas Makolas trinktelėjo kūjeliu ir žvilgterėjo į laikrodį.

– Išsiaiškinkime, ką čia darome. Judėkim pabaigos link.

– Kaip tu paspruka iš šalies, sūnau? – paklausė generolas. – Tavo valtį rado jūroje.

– Banglente, – atsakė Džordanas. – Daugiau kaip dvi dienas plaukiau į sausumą. Savaitę gyvenau Oriono saloje, Makolų žvejybos namelyje. Susiėmiau. Naktimis žvejojau ir gaudžiau krabus. Kai pakankamai pailsėjau ir sustiprėjau, pasiėmiau Džeko valtelę ir vidury nakties nuplaukiau pas jį į namus.

Aš atsistojau ir tariau:

– Toliau papasakosiu aš.

Tą pavasarį mane sukaustė sielvartas. Po Džordano laidotuvių atsiguliau į lovą ir neišėjau iš kambario, užsirakinęs duris, mėgindamas aptikti tikslią akimirką, kai griuvo visas mano gyvenimas.

Netrukus po laidotuvių Šaila išvyko į antimilitaristinę demonstraciją prie JT pastato Niujorke, bet aš nepanorėjau vykti kartu. Pažadėjau sau daugiau niekada neprarasti savitvardos aplinkybėmis, kurias mano kelyje suklostys istorija. Auginsiu žoleles dėžutėje ant palangės, kasmet sodinsiu daržoves, kad priminčiau sau esąs dalis milžiniško ciklo, tobulinsiu žodyną, skaitydamas autorius, kurie mielai šoka su kalba, o draugus rinksiuosi kuo paprastesnius ir kuklesnius. Nebenorėjau kentėti dėl siautulingos geriausių savo draugų aistros energijos ir svaigulio troškimo. Džordanas mirė todėl, kad turėjo stiprią valią ir nesugebėjo nei susitaikyti su tėvu, nei jo išvengti. Šaila atsisakė tėvų pasyvumo ir stačia galva metėsi prie kiekvienos pasitaikiusios naujos idėjos, kad tik suteiktų gyvenimui prasmės. It pasiklydusio rabino, jos gyvenimas buvo nuolatinė dar neparašytos Toros paieška.

Maiko ambicijos liepsnojo ryškia ugnimi, ir jis jau pradėjo dirbti Manhatano agentūros „William Morris“ pašto skyriuje, o Niujorko sporto klubo pirtyje sutik-

tam agentui jau spėjo pasiūlyti pirmąjį filmo projektą. Kasvakar jis eidavo į kiną ir nekomercinius spektaklius, apie kuriuos man rašydavo, visada pridurdamas savo pastabų ir kritikos, tiksliai nurodydamas, kaip būtų patobulinęs spektaklį, jei pats būtų jį statęs. Maiko nekamavo pietiečio našta nuolat gręžiotis atgal. O aš pats radau savyje atsiskyrėlio paralyžiaus talentą.

O vieną naktį nubudau, kai burną man užėmė šiurkšti ranka. Mėginau klykti, bet išgirdau, kad Džordanas man kužda tylėti. Tamsoje čiuopiau Džordano veido kontūrus, tikrindamas, ar čia jis. Iš nuostabos netekau amo, bet užsismaukiau šortus, senus sportbačius ir marškinėlius ir išėjau paskui Džordaną į lauką, pro didįjį ąžuolą, pro vabzdžiais čirškiantį sodą ant plūduriuojančios prieplaukos, kur nusiavėme batus ir sumerkėme kojas į kylantį potvynį.

– Kaip laikosi Jėzus? – paklausiau. – Girdėjau, buvai jo aplankyti.

– Kuo puikiausiai. Siunčia tau linkėjimus, – atsakė Džordanas, tada apniuko. – Man negerai. Kažkas su manim negerai, Džekai.

– Nesiginčysiu, – sutikau. – Ta valtis buvo mirkte permirkusi tavo krauju.

– Mano grupės, bet kitų žmonių, – atsakė Džordanas. – Suplanavau viską beprotnamyje. Ką tėvas sakė apie lėktuvą?

– Kokį lėktuvą? – paklausiau.

– Kur aš susprogdinau, – tarė Džordanas.

– Nesusprogdinai, Džordanai, – pasakiau, melsdamas Dievą, kad būčiau teisus.

Klaikiu, bekūniu balsu Džordanas atsakė:

– Būdamas aštuonerių, galėjau užrištomis akimis užtaisyti M-1. Nori, papasakosiu, kaip pagaminti Molotovo kokteilį? Naminę bombikę? Nori, parodysiu, kaip take įsmeigti aštrią lazdelę, išteptą žmogaus išmatomis? Esu išvaikščiojęs pusę Voterfordo kanalizacijos, kad žinočiau, kur bėgti, jei užpultų komunistai.

– Džordanai, viskas daug blogiau, – pasakiau.

– Persistengiau su tuo lėktuvu, Džekai, – tarė Džordanas. – Žinojau, kad tau nepatiks.

– Ar esi girdėjęs apie Viletą Eglsbį ar Bonę Pruit? – paklausiau.

– Nea. Kas jie tokie?

– Jie buvo tame sprogusiame lėktuve, – paaiškinau. – Visi mano, kad jie patys susisprogdino. Įsimylėjėlių savižudybė.

Taip ir nesupratau, kodėl nuo skausmingo Džordano klyksmo nenubudo visi tąnakt miegojusieji Voterforde. Iš Džordano gerklės išsiveržė siaubingas garsas, nesulaikomas ir nesutramdomas. Jam nepaguodžiamai raudant, laikiau jį apkabinęs ir kurpiau planą, kaip jį paslėpti. Prieš auštant sugebėjau parsivesti jį atgal per sodą ir medžiu užlaipinti į savo kambarį. Pritraukiau kėdę prie palėpės angos

spintoje ir užkėliau Džordaną ten pamiegoti ant senų čiužinių kaugės. Dabar generolo Elioto įskiepytas lūžis kaip reikalas apėmė Džordaną. Jis siaubingai kamavosi nepakeliamoje tos palėpės kaitroje, o vienintelis žmogus, žinojęs, kad jis gyvas, kambaryje apačioje kurpė jo pabėgimo planą.

Kai kitą dieną į žemumas grįžo Šaila, laukiau jos Jamasio traukinių stotyje. Ji buvo įgudusi veikti karo tarybos atmosferoje ir didžiavosi gebanti išlaikyti šaltą protą, kai viską apimdavo chaosas, ir mudviem su Džordanu jos reikėjo. Nusivedžiau ją į palėpę, kur tvyrojo slegianti kaitra, ir visi trys prakaituodami mėginome sugalvoti, kaip saugiai paslėpti Džordaną. Galvojome prašyti tėvų pagalbos, bet šalies istorijoje metas nebuvo geriausias prašyti senolių patarimų. Per pastaruosius keletą metų visi skubiai suaugome ir savo gretose regėjome gana maištininkų, kad nepasitikėtume niekuo, išskyrus save. Šaila sugalvojo visus pasiaiškinimus, o aš – pabėgimo kelią.

Parengiau mašiną ilgai kelionei, iš metodistų mergaičių stovyklos netoli Oranžburgo nupirkau padėvėtą kanoją, o iš medžioklės reikmenų parduotuvės Čarlstone – palapinę. Šaila rūpinosi maistu, jį sukrovė į iškylų krepšį, o kas netilpo – į ledo dėžę. Pridėjo dešrelių ir sūrio, kraites obuolių ir apelsinų, džiovintų vaisių ir konservuotų sardinių bei tunų, o vyno tiek, kad kiekvieną sykį būtų galima valgyti šventiškai, kad ir kaip paskubomis tektų valgyti bėgant.

Šaila nuėjo pas gydytoją, pasiskundė nemiga ir depresija ir gavo tiek valiumo ir migdomųjų, kad galėjo užmigdyti nedidelę bizonų kaimenę. Jai kruopščiai paskyrus reikiamą kiekį vaistų, Džordanas pirmą sykį išsimiegojo. Kitą dieną pasidariau kraujo tyrimą ir miesto bibliotekos periodikos skyriuje parašiau ilgą laišką tėvams. Nelengva buvo suguldyti tą laišką, nes nebuvau pratęs prie drovios meilės kalbos. Neketinau rašyti meilės laiško, bet į tokį jis išvirto, nors žinojau, kad tėvams sukelsiu nepakeliamą skausmą. Daviau Šailai perskaityti savo laišką, o pats skaičiau, ką ji parašė Džordžui ir Rutai Foksams. Jos laiškas buvo labai gražus; Šaila mokėjo išreikšti meilę tėvams taip paprastai, kad man teliko pavydėti. Pasilenkiau ir pabučiavau ją, susikaupusią skaitančią, ką buvau parašęs. Ji pažvelgė į mane, man regis, tada ir patikėjome kits kitam savo gyvenimą.

Iš Voterfordo visi trys išvykome antrą valandą ryto. Tolokai pastūmėjome mašiną ąžuolais apaugusia gatve, tik paskui užkūrėme variklį. Džordanas gulėjo po kalnu antklodžių ant užpakalinės sėdynės. Abu laiškai gulėjo ant pusryčių stalų namuose, kur užaugome mudu su Šaila. Ten buvo rašoma, kad išvažiavome tuoktis ir praleisime medaus mėnesį prie Luro ežero Šiaurės Karolinos kalnuose. O iš tikrųjų nepraėjus nė dvidešimt keturioms valandoms pasukome į Čikagos pakraščius šiaurėje.

Vairavome pasikeisdami ir sustodavome tik degalų ir nueiti į tualetą, nepaliaujamai kalbėjomės apie bendrą savo gyvenimą. Kalbėjome apie viską, išskyrus tuos sunkius, milžiniškus įvykius, išsiuntusius mus kelionėn į nežinomybę.

Sykį, man bežiūrint į žemėlapį, Džordanas tarė:

– Sunku patikėti, kad Pietų Karolina ir Minesota toje pačioje šalyje.

– Kaip keista, – pritarė Šaila. – Juk reikėjo įkalbėti šituos žmones ir visus Pietų Karolinoje keliauti į kitą pasaulio kraštą ir šaudyti Vietnamo kaimiečius. Na ir sumanyta.

– Jei daugiau niekada neužsiminsi apie Vietnamo karą, – pasakiau, – pažadu, niekada nepakliūsi į jokią smurto šeimoje statistiką.

– Jei tu mane bent piršteliu paliesi, – atsakė Šaila, – apie tave rašys, kai ims interviu iš eunuchų.

– Būkit laimingi. Įsakau jums. Bent tiek judu man skolingi, – tarė Džordanas.

Išgalvotomis pavardėmis pernakvojome Ganderseno motelyje Grand Marė ir nuėjome į „Bear Track Outfitters“ smulkaus negyvenamo krašto, vadinamo Pasienio vandenimis, žemėlapio. Gidas parodė mums kelią per gryniausius tyrus.

Anksti kitą rytą išvažiavome per tokią švelnią miglą, kad ji atrodė lyg pienės pūkų debesėlis. Nuleidome kanoją į žemėlapyje pažymėtą ežerą ir, graibstydami vandenį irklais, pasijutome lyg nirtume į gryniausiame turkyje iškaltą ertmę. Naktį apsistojome ežero pakrantėje ir nuogi maudėmės vis dar šaltame nuo tirpstančio sniego vandenyje. Tarp akmenų vandens pakraštyje atvėsinome vyno butelius. Naktį sykiu miegojome vienoje palapinėje, o paskui it rožinio karoliukai suvertais ežerais yrėmės per tirštas dūzgiančias girias, kur, artėjant mūsų kanojai, tolyn nuo ežero jauniklius ginė juodieji lokiai, o tykiai rupšnojantys briedžiai stebėjo mus ramiai it filatelistai, kai giliu vandeniu plaukėme pro juos.

Šioje kelionėje mūsų draugystė, neišsakyta mūsų meilė kits kitam išaugo į rūmus be kolonų ar atramų. Irdamiesi žinojome, kad artėja metas, kai Džordanas dings iš mūsų gyvenimo taip pat laimingai, kaip prieš daugybę metų jame ir atsirado su riedlente ir plevesuojančiais plaukais. Šaila juto, kaip giraičių tyla gydo skaudžiausią Džordano sopę. Bekraščiuose tyruose kits kitą šaukti ėmė vilkai, o sykį girdėjome visu greičiu į medžioklę lekiančią rują. Kai kalbėdavomės apie Dievą, buvo lengva juo patikėti, keliaujant per ežerus it medalionus, tviskančius saulėje. Kai apsistodavome akmenuotose paežerėse, Džordanas iš jų dugno traukdavo agatus ir liepsningus opalus ir teikdavo mums vestuvines dovanas.

Plaukėme dešimt dienų; tik kai pasiekėme nedidelį paežerės miestelį ir pamatėme prieplauka einantį Kanados raitąjį policininką, supratome, kad kelionė baigėsi. Tris dienas plaukėme Kanados vandenimis ir patys to nežinojome. Kanadoje Džordaną priglaus tauta, mielai pakenčianti bėgančius šauktinius.

Kai paskutinį vakarą sykiu vakarieniavome, mudu su Šaila sakėme tostus už Džordaną ir gėrėme už jo ateitį. Neabejojome, kad daugiau niekada jo nepamatysime, o jis sakė, kad mėgindamas su mumis bendrauti tik keltų mums pavojų.

– Tai, ką dėl manęs padarėte, viršija bet kokią draugystę, – pasakė Džordanas, – nes žinau, kad jums abiems mano nusikaltimas kelia siaubą. Pamėginsiu atsiteisti už savo veiksmus. Pamėginsiu įžvelgti viso to prasmę. Pažadu.

– Mes tave mylim, Džordanai, – pasakė Šaila. – Ir tokios prasmės pakanka.

Kai kitą rytą nubudome, Džordanas buvo paspruko į Kanados kaimą pradėti bėglio gyvenimo. Mudu su Šaila pasukome atgal, kur kiekvieną ežerą ženklino prisiminimai apie Džordaną. Kanadoje pirmą sykį mylėjomės ir supratome, kad mums tai patinka. Iki Grand Marė užtrukome dvigubai ilgiau negu kelionėje pirmyn. Kalbėjome, kad medaus mėnesio meną iškėlėme į naujas aukštumas. Vieną naktį mylėjomės, klausydamiesi, kaip vilkų gauja buriasi į medžioklę. Sutarėme, kad vedybinį gyvenimą pradėjome gerai. Taigi kitą dieną Grand Marė Minesotoje taikos teisėjas mus sutuokė. Į Pietų Karoliną ir mūsų laukiantį gyvenimą grįžome tik po trijų savaičių žygio.

Kai baigiau kalbėti ir grįžau į savo vietą, teatre stojo aistringa, bet abstrakti tyla. Vėlyvą Čarlstono popietę visiems reikėjo susikaupti. It nutapyti paveiksle atrodėme tarsi netekę savęs kažkokiame vos įžvelgiamame, pavogtame kraštovaizdyje, kur niekas nemoka gimtosios mūsų kalbos. Džordanas pabudino mums tai, kas seniai buvo užliūliuota lengvų klaidingų prisiminimų asociacijų pagundos. Teatre jautėmės tarsi slaptoje klausykloje. Po mano pasakojimo stojusiame stingulyje rijau paties laiko dulkes. Mėginau įvertinti, kokį vaidmenį vaidinau skausmingoje koledžo laikų dramoje, ir supratau, kad nebeatpažįstu vaikino, koks kadaise buvau. Kažkur pasakojime dingau be žinios savo paties gyvenimo istorijoje. Laukiau apibendrinimo, visų išsisklaidžiusių, tarpusavyje prieštaraujančių gabalų suderinimo, balso iš praeities, teikiančio palaiminimą už gyvenimą, kurio nė nejutau gyvenąs. Tomis svaigiomis dienomis leidau kiekvieną savo judesį valdyti instinktams ir nieko iki galo neapgalvojau. Jaunuolis, nuplukdęs Džordaną per vilkų gyvenamus Pasienio vandenis, mirė, ir niekas jo nė nepasigedo. Praradau tą ugningą nenuoramą berniuką ant Čarlstono tilto, bet supratau, kad visi šioje scenoje mane laiko juo. Baiminausi, kad tas pats vaikinas pasiuntė Šailą į mirtį, pasirašė įsakymą, nuvedusį ją ant turėklo su vaizdu į Čarlstoną ir bendrus mūsų namus. Pažvelgęs į Lederę, pamačiau, kad ji įdėmiai žiūri į mane, ir supratau, kad visus šiuos metus Lederė neskubėjo, bet suklydo, leidusi sau mane pamilti. Toji meilė spindėjo jos akyse, visame veide, o ji nesistengė jos slėpti. Norėjau ją perspėti, pasakyti, kad mano meilė – vien įniršis ir aštrūs

kampai. Mylimas moteris žudau vien dėl pramogos, taip klastingai ir švelniai, kaip įmanoma tik iš tikro pašaukimo. Bet kur tik dairiausi toje scenoje, visur mačiau meilę, atsiskiriančią nuo tamsos pulkų ir įnirtingai žygiuojančią manęs link. Negyvenau pilnaverčio gyvenimo, nes nesusitaikiau su šio išsiklaipiusio sielų sambūrio sąjungomis ir likimais. Skausmas surišo mus siaubingu meilės mazgu. Norėjau kalbėti, bet norėjo visi.

Laukėme – tylėdami, – o aplink burzgė nematomos kameros.

Kažkas neleido mums kalbėtis tarpusavyje. Į sceną atėjo kažkas nekviestas ir nematomas. Kol jis gulės čia nepastebėtas, tarp mūsų paliaubų nebus. Šios šmėklos nejutau taip ilgai, kad ne iškart pažinau slegiantį jos prisikėlimą. Paskui pamačiau ją ir pažinau lyg seną bičiulį, atsekusį mus į šią sceną.

„Sveikas, Vietname, – tariau mintyse. – Seniai nesimatėm."

Bet jis braižė savo pavidalą tylos audinyje, sugniaužusiame mus koncentriškose savo klostėse. Vietnamas nebuvo svarbi šalis; jis buvo nepakeliama žaizda. Niekaip negalėjome nuo jos pabėgti; ji sekė mus bigėmis ir ramentais, didžiavosi esanti visur ir neišvengiama. Nors nekenčiau to karo visu kūnu ir siela, čia sėdėdamas supratau, kad Vietnamas vis tiek buvo *mano* karas. Kaltinau jį dėl baisaus Amerikos nuopuolio, abejonių savimi, mandagumo netekties, formos mirties ir senųjų tiesų bei garbės teisėje ir visose įstaigose žlugimo. Viskas buvo išdraskyta. Nieko nebeliko. Ėmėme garbinti lengvabūdiškumą ir pigumą, idiotai prašneko prakilniai kaip karaliai. Patvarumas liko vien fizikos vadovėlių sąvoka. Visa apėmė abejingumas, buvo sunku kuo nors tikėti. Dievas pasišalino. Ieškojau visame pasaulyje ko nors, kuo galėčiau tikėti, bet kaskart grįždavau tuščiomis.

„Sveikas, Vietname, – pakartojau mintyse. – Mums metas susidraugauti", – pridūriau, laukdamas, kol kuris nors iš mūsų atgaus amą.

Galiausiai kažkas prabilo, nustebau, išgirdęs Keiperso Midltono balsą:

– Kas gi čia dabar nutiko? Viską išklausiau ir vis tiek nesuprantu. Prašau man padėti. Labai prašau.

– Toks gyvenimas, – atsakė generolas Eliotas. – Niekas nėra užtikrinta.

– Kaip gudriai čia išsisukai, – tarė jo žmona Celestina. – Vengi atsakomybės. Išdalink kaltę visiems. Kaip visada.

– Pasakykit man kas nors... – pradėjo Keipersas.

– Nesigraužk taip... – tarė jam Betsė, imdama vyrą už rankos.

– Ne, leisk man pasakyti, – atsakė Keipersas, dar nebuvau matęs tokio sutrikusio žmogaus. – Nė neįsivaizdavau, kas iš viso to išeis. Aš būčiau viską daręs kitaip. Nė nežinojau, kad šitaip viskas baigsis. Įskaudinau tuos, kurie buvo man patys brangiausi. Negaliu to pamiršti. Visada laikau širdyje.

– O aš savęs taip neėdu, – lengvabūdiškai išsiviepė Radikalas Bobas Merilas. Jo vienintelio iš mūsų visų Džordano pasakojimas niekaip emociškai nepaveikė. – Dariau taip, kaip tada atrodė gerai. Skalsu kalbos, kai žinai, kas buvo toliau.

Maikas Hesas, vėl virtęs prodiuseriu, spragtelėjo pirštais ir tarė:

– Sudie, Radikale Bobai. Grįžk į viešbutį. Skanios tau vakarienės ir malonaus skrydžio atgal į savo gyvenimą. Tu laisvas.

Bobas Merilas atsistojo ir išėjo pro dešinį scenos išėjimą, amžiams palikdamas mūsų gyvenimą. Niekas nepalydėjo jo akimis ir nė neatsisveikino.

– Gerai, – tarė Maikas, atsigręždamas į likusiuosius. – Reikia kaip nors visa tai užbaigti. Sugalvoti pabaigą. Dabar padėkime kits kitam.

– Aš pats nežinau, kas nutiko, tėti, – pasakė tėvui Džordanas. – Man niekas nebuvo aišku.

– Laikai buvo keistai susiglamžę. Negalėjai pakelti jų ir apžiūrėti. Viskas vyko per greitai, – pridūrė Lederė.

– Tu tuomet nė negyvenai, Ledere, – atsakė Maikas. – Šituo laivu tu neplaukei.

– Aš stebėjau, – tarė Lederė. – Aš paveldėjau Keipersą, ištraukiau jį iš nuolaužų. Manau, jis nukentėjo nuo to, ką čia išklausėme. Maniau, Keipersas niekada man neatleis, kad myliu jį, draugų išdaviką.

– Tu tikriausiai nepažįsti tikrojo Keiperso, – Betsė skubiai puolė ginti vyro.

– Remiuosi konfidencialia informacija, – atsakė Lederė. – Neblogai pažinojau tavo brangiausiąjį.

– Ten nebuvo tikrasis jo veidas, – spyrėsi Betsė. – Aš jį ne tokį pažįstu.

– Ne, mieloji, – atsakė Keipersas. – Jie žinojo, kad ten tikrasis mano veidas. Prašau jų priimti ir tą mano dalį. Visada ją turėjau, ir jie visi žinojo. Bet aš nežinojau, kad ji turi galios skriausti mano draugus. Sugrioviau Džordano Elioto gyvenimą. Pažiūrėk, ką padariau jo tėvams.

Betsė valandžiukę pagalvojo, paskui tarė:

– Tu pats save aršiausiai kritikuoji.

– Nutilk, Betse, – pasakė Maikas Hesas. – Labai prašau, nutilk.

– Ar man bus atleista? – paklausė Keipersas. – Štai ką prašau man pasakyti.

– Tu? Prašai jų atleidimo? – įsiterpė generolas Eliotas, negalėdamas patikėti. – Tu vienintelis šioje scenoje per visą tą laiką elgeisi garbingai.

– O ką tu supranti apie garbę? – paklausė vyro Celestina. – Papasakok apie ją viską, ką žinai, brangusis. Papasakok savo žmonai ir sūnui, kuriuos išdavei.

– Tėtis laikėsi savo kodekso, mama, – pasakė Džordanas. – Nieko jis neišdavė.

– Žiaurus kodeksas, – pastebėjau.

– Ir aš jo nesupratau, – pripažino Džordanas, – bet Romoje sutikau porą jėzuitų.

Tėvas Džudas ir abatas nusijuokė, bet visi kiti pokšto nesupratome.

– Džordanai, – paklausė Lederė, – ar tu tapai kunigu todėl, kad taip geriausiai pasislėpei nuo praeities?

– Ne, – atsakė jis. – Taip geriausiai pasislėpiau nuo dabarties. Ir nuo savęs. Bet pašaukimas mane pasivijo, Ledere. Gimiau, kad tapčiau kunigu, bet tą supratau tik nužudęs du nekaltus žmones.

– Tai gal galėjai tiesiog daugiau rožinio kalbėti, sūnau? – sarkastiškai paklausė generolas. – Du žmonės būtų likę gyvi, ir nebūtų reikėję sprogdinti jūrų pėstininkų lėktuvo.

– O, kad taip ir būtų, tėti, – atsakė Džordanas, sudėjęs rankas ant kelių.

– Gaila, kad pritrūkai valios, – tarė sūnui generolas Eliotas.

– Ne valios man pritrūko, – atsakė Džordanas. – O saiko.

– Nelįsk prie mano sūnaus, – pasakė Celestina.

– Jis ir mano, – átkirto generolas.

Aš atsakiau:

– Tuomet taip ir elkitės. Kai jis kalba, žiūrėkite į jį, generole.

– Esu, koks esu, ir nieko nepadarysi, – pasakė generolas tiesiai man.

– Ir aš, tėti, – tyliai tarė Džordanas.

Celestina atsistojo ir griežtai priėjo prie vyro.

– Negi nesupranti, Rembertai? Dabar juk taip akivaizdu. Niekas negalėjo pasielgti kitaip, negu pasielgė. Likimas – prigimties tarnas. Samdinys, ir tiek. Tu nė per plauką nepasikeitei nuo tada, kai susipažinome. Tik pažiūrėk. Tyros dvasios. Šventų švenčiausias. Žiū, koks tu sustingęs. Žinau, ko tu šiandien sieki. Nė klausti nereikia. Tu nemąstai, tik elgiesi pagal schemas. Kad išgelbėtum čia susirinkusiųjų gyvybes, tu nedvejodamas pultum priešo apkasus. Bet dar aršiau pultum, jei žinotum, kad ten slepiasi tavo sūnus. Nori uždaryti mūsų vaiką į kalėjimą. Nori, kad jis ten ir supūtų.

Džordanas tarė:

– Mama, aš vienuolis. Kameros man nebaisios. Visai patogi vieta melstis.

– Tave pavogė iš mano gyvenimo, Džordanai, – atsakė ji. – Niekada jam to neatleisiu. Ir sau niekada neatleisiu, kad nesispyriojau. Skiriuosi su tavo tėvu vien iš gėdos ir nuovargio.

– Klysti, Celestina, – pasakė generolas. – Tu nemylėjai Džordano labiau negu aš. Taip tik atrodė. Ir tiek. Tave suformavo vien išorės vaizdas. Prisipažinsiu...

– Tęskite, generole, – įsiterpė Maikas Hesas, nuskambėjo ne kaip prašymas, o kaip įsakymas.

Generolas, regis, nustebo, paskui tęsė:

– Pripažinsiu, mylėjau Džordaną ne mažiau negu žmona. Tačiau mane ribojo mano meto žmogaus suvaržymai. Gerai mokėjau vesti karius į mūšį. Nedaugelis

turi tokį talentą. Visada rasdavau ryšį su kovojančiais vyrais. Geresnis tėvas nebūtų buvęs toks geras kareivis.

Taukštelėjo kūjelis, ir išgirdau prabylant savo tėvą:

– Tu nebesi jūrų pėstininkas, Rembertai. Pamiršk. Ką dabar žadi daryti su Džordanu?

– Ketinu jį apkaltinti, – atsakė generolas.

– Šiandien kai kas mane nustebino, – pasakė mano tėvas, ir staiga pastebėjau, kad jis žvelgia į mane. – Džordanas tave gerbia daug labiau negu Džekas mane. Visiems matyti. O tau, regis, nieko nereiškia.

– Išmokiau Džordaną atskirti gėrį nuo blogio, – pradėjo generolas, – bet kai tėvynė pašaukė, jis neatsiliepė.

– Turite galvoje Vietnamą? – paklausė Keipersas.

– Taip, Vietnamą, – atsakė generolas. – Kartos, kurioje gimsti, nepasirinksi. Džiaugiuosi, kad gimiau ne jūsiškėje.

– Aha, o jūs tai tikri šaunuoliai buvote, – atrėžiau kone sprogdamas. – Ačiū, kad mūsų kartai padovanojote tą nuostabų karą. Amžinai būsime jums dėkingi, kad suplėšėme vienas kitą į skutelius per jūsų kvailumą.

– Tau tas karas buvo per didelis, Džekai, – pasakė generolas Eliotas.

Aš atsakiau:

– Man jis buvo per *mažas*, generole. Jūs niekaip to nesuprantate.

– Iš tavęs tikėjausi daugiau, Rembertai, – pasakė generolui mano tėvas.

– Tikėjaisi daugiau? – lediniu balsu paklausė generolas.

– Džordanas atėjo čia papasakoti tau savo istorijos, – pasakė teisėjas. – Visi kiti čia – tik priedas.

– Tu kariavai su vokiečiais Europoje, teisėjau. Buvai pėstininkas, gavai medalių. Ką tu manai apie Džeką ir kitus, kaip jie atsiliepė, kai tautai jų reikėjo?

– Aš būčiau elgęsis kitaip, – pripažino mano tėvas.

– Tai jau tikrai, – atsakė generolas.

– Bet būkim teisingi. Taikom jiems normas, kurios jau nebegalioja, – tęsė teisėjas. – Mano sūnus Džekas gynė savo įsitikinimus. To jį ir mokiau.

Dėkingas linktelėjau tėvui, jis atsakė taip pat. Generolas stebėjo bežodį mūsų bendravimą.

– Teisingi, tai teisingi, – tarė generolas. – Jį išaugino miesto girtuoklis, teisėjau. Sakai, normos? Tamsta per girtuoklystes nė nepastebėdavai, ar Džekas yra namie.

– Pasitempkite, kai kalbate su mano seniu, – pasakiau generolui. – Dar pasakykite jam ką nors panašaus, ir sugurinsiu snukį į grindis.

Vėl stuktelėjo kūjelis, ir mano tėvas tarė:

– Tvardykis, Džekai. Generolas pasakė gryną tiesą.

– Labai dėl to atsiprašau, Džonsonai Hagudai, – pasakė generolas Eliotas.

– Leptelėjai įsikarščiavęs, – kilniai atsakė mano tėvas. – Nieko tokio. Atsiprašyk generolo, Džekai.

– Atleiskit, Rembertai, – pasakiau, pirmą sykį gyvenime vadindamas jį vardu. – Truputį įsijaučiau.

– O man patiktų, jeigu tu sugurintum Rembertui snukį, – pasakė Celestina, o Maikas garsiai nusikvatojo ir šiek tiek prasklaidė išaugusią įtampą.

– Pasiilgau tavęs, Džordanai, – tarė Keipersas, stodamasis ir atsargiai eidamas kunigo link iš kitos scenos pusės. – Man taip negera, kad visi mano, jog išdaviau geriausius savo draugus. Negaliu taip apie save galvoti. Man taip netinka. Šaila mirė, daugiau su manim nebesikalbėdama. Sykį parašiau jai laišką. Sakiau, kad ją mylėjau, mylėjau jus visus. Kad niekas nekaltas dėl to, kas nutiko Karolinoje. Šaila grąžino laišką nė neatplėštą. Džekas vis dar negali ramiai į mane žiūrėti, – Keipersas pažvelgė į mane ir pridūrė: – Nesiginčyk, Džekai.

– Ar aš ginčijuosi? – paklausiau.

– Šaila manė, kad tu ją myli, Keipersai, – pasakė Ledere. – Ne ji viena taip suklydo.

– Netikau aš tau, Ledere, – atsakė Keipersas. – Kaskart pažvelgęs į tave, prisimindavau, kiek daug netekau.

– Nieko baisaus, brangusis. Aš netekau tik dešimties gražiausių gyvenimo metų ir tikėjimo santuoka, – atsakė Ledere. – O šiaip likau sveikut sveikutėlė.

– Atsiprašau. Atleisk man, – tarė Keipersas.

– Liaukis, Keipersai, – įsiterpė Betsė. – Nekeliaklūpsčiauk. Tau netinka, mielasis.

– Ohoho! – aiktelėjo Maikas. – Tu tikra ledo karalienė, Betse. Net eskimė nesugebėtų taikliau ir šalčiau pasakyti.

– Atleisk, Ledere, – kalbėjo Keipersas. – Tave palikau tada, kai ėmiau suprasti, kad mano gyvenimas netikęs.

– Gana, Keipersai, – tariau. – Veidmainystė man sunkia ašaras.

Vėl kūjelis – tėtis:

– Džekai, jei tu nesugebėsi susitaikyti su vienu geriausių savo draugų, ko tada tikėtis Džordanui ir jo tėvui? Kaip viską išspręsti?

– Baigiasi juosta. Mums reikia išrišimo, žmonės, – pasakė Maikas.

Pažvelgiau į tėvą ir supratau, ko šįvakar iš manęs reikia, todėl pakilau priešais tebestovintį Keipersą.

– Atleisk, Džekai. Labai atsiprašau, – pasakė jis man. – Kad būtų galima atsukti laiką atgal. Tada viską ištaisyčiau.

– Kai būsi gubernatorius, visus baudos kvitus siųsiu tau, – pasakiau.

Mudu paspaudėme rankas, o kai pajutome, kad pavyks nuoširdžiai, apsikabinome.

Generolas atsistojo, ir mudu su Keipersu grįžome į savo vietas. Jis priėjo prie Džordano, kuris jo laukė be jokio jausmo veide.

– Sakei, kad žaisim teismą, – pasakė generolas Maikui. – Norėčiau balsuoti, ar mano sūnus kaltas, ar ne.

– Gerai, – sutiko Maikas. – Bet aš prodiuseris ir režisierius. Aš balsuosiu pirmas, generole. Et, ką ten, jūs čia geriausiai suprantate paklusnumą hierarchijai. Nekaltas.

– Nekaltas, – pritarė Lederė, tą patį pakartojo ir Celestina.

– Nekaltas, – pasakė mano tėvas, teisėjas.

– Dabar balsuosiu aš, – tarė generolas, ir man pasigirdo, kad jo balsas suvirpėjo.

Celestina kreipėsi į sūnų, nenuleidžiantį akių nuo tėvo:

– Jis nesugebės, Džordanai. Jo meilė glūdi per giliai. Jis jos nepasiekia.

– Bet aš pasieksiu, mama, – atsakė Džordanas. – Man nesunku.

– Atleisk, sūnau, – pasakė generolas, bet dabar kalbėjo ne generolas, o tėvas.

Džordanas ranka uždengė tėvui burną, labai švelniai.

– Balsuoti nereikia, tėti. Aš žinau, kaip tu balsuosi. Kaip turi būti. Atėjau čia susitaikyti su tavim. Nuo šios scenos turėsiu nulipti, gyvenime įgijęs tėvą. Įrodžiau, kad negaliu be jo gyventi.

– Koks esu, toks, sūnau, – pasakė generolas, kai Džordanas atitraukė ranką.

– Ir aš, – atsakė Džordanas.

– Pasakyk, kad suklydai.

– Labai suklydau, tėti, – sutiko kunigas. – Mane apakino neapykanta tau. Turėjau eiti keliu, kurį tu man parinkai. Amerika – šalis, už kurią verta mirti net tada, kai ji neteisi. Bent tokiam vaikinui, kaip aš. Užaugintam taip, kaip mane auginot judu su mama.

– Nepersistenk, Džordanai, – pasakiau. – Niekam nereikalingas tas karas buvo. Nesileisk, kad daugiau tau jį prikištų.

– Ką man daryti, tėti? – paklausė Džordanas, laukdamas tėvo ištarmės.

– Pasiduok, – atsakė generolas. – Jei pasiduosi, remsiu tave visomis išgalėmis. Kovosiu už tave.

Džordanas nusilenkė tėvui, paklusdamas jo valiai. Du trapistai atsistojo ir priėjo prie jo, abu liesi, maldų nugairinti vyrai. Džordanas atsiklaupė, ir jie abu jį palaimino. Tada abatas tarė:

– Džordanas šiandien anksti rytą liepė man paskambinti generolui Pytrosui į Poloko salą. Pasakiau jam, generole, kad rytoj vidurdienį pristatysite savo sūnų

karo policijos viršininkui. Generolas Pytrosas prašo, kad prieš tai užeitumėt į jo kabinetą. Sakė pažinojęs Džordaną vaikystėje.

Tramdydama ašaras, Celestina Eliot pašoko iš vietos ir nubėgo į tamsią scenos gilumą. Džordanas nuėjo jai iš paskos, girdėjome, kaip jis guodžia motiną, operatoriai ėmė ardyti dekoracijas, o mes, likusieji, stovėjome vidury tikrojo savo gyvenimo. Mačiau, kaip tėvas teisėjo rūbais prieina paguosti generolo, kuris, padaręs vienintelį dalyką, kurį galėjo, atrodė nusiminęs ir visko netekęs.

Vakare susirinkome pas Betsę ir Keipersą Midltonus pajūrio namelyje Salivano saloje. Įsitaisiau ant prieplaukos vandenyne ir kepiau svogūnus ir baklažanus, mėsainius, kepsnius ir krevetes, kol visi liko sotūs ir laimingi, o Maikui su Džordanu teko subėgioti dar alaus. Trapistai grįžo į Mepkino abatiją, o mano tėvas nuvežė generolą atgal į Voterfordą. Celestina nepanoro ateiti į šventę, bet visiems kitiems labai palengvėjo, susirinkus Midltonų namuose. Lederės vaikai, Sara ir Keipersas jaunesnysis, džiaugėsi matydami tėvus po vienu stogu, bičiuliškai šnekučiuojančius, o Betsė pasirodė esanti puiki šeimininkė, sukvietusi mus už valgomojo stalo dalytis pasakojimais apie praeitį. Man dar buvo keista matyti Džordaną viešumoje, nesidairantį per petį ir netikrinantį, ar niekas nepasekė manęs į slaptąjį susitikimą. Jį apėmė keistas laisvės pojūtis. Jam vis buvo mūsų negana. Atsidavėme jam ir leidome visą vakarą karaliauti.

Po vidurnakčio visi nuėjo gulti didžiuliame name, likome tik Džordanas, Keipersas, Maikas ir aš. Išėjome pasivaikščioti Salivano salos pajūriu, iš uosto į Aziją pro mus praplaukė laivas. Uosto piloto valtis pasitiko laivą, pasiekusį atvirą jūrą, o mes tylėdami stebėjome, kaip mažasis laivelis grįžta į miestą.

– Tai kaip dabar bus? – paklausė Maikas. – Neatsimenu, kad kada būčiau toks laimingas.

– O kaip Holivudas? – paklausė Keipersas. – Rinkis kurią panorėjęs žvaigždutę. Gyveni kaip karalius. Sakyčiau, geriau negu kapoti mėsainius Pietų Karolinos pajūryje su gimnazijos laikų pirdukais.

– O man ne, – atsakė Maikas.

– Ir man, – pritarė Džordanas.

– O tau? – paklausė Maikas.

– Nenorėčiau sugadinti visiems nuotaikos, – pasakiau, – bet man Keipersas vis dar atrodo šioks toks niekšelis.

– Et, nieko tokio, – atsakė Maikas. – Praeis.

– Laikas bėga, – pasakė Džordanas, žvelgdamas į žvaigždes. – Štai kur didžioji gyvenimo staigmena. Galbūt net vienintelė. Atrodo, kad amžinai esame šiame pajūryje. Tarsi niekada nebūtume kits kito praradę.

– Vos nepamiršau, – tarė Keipersas, spragtelėjo pirštais ir staiga nuskuodė atgal į namą. Grįžo virš galvos iškėlęs banglentę, ir ją pamatę visi džiugiai šūktelėjome. Išsirengėme iki apatinių ir šokome į šiltakraujį, vėjelio gaivinamą Atlantą. Bangos buvo ramios ir tykios, ir mes išplaukėme į gelmę.

– Argi čia bangos? – tarė Džordanas. – Argi čia vandenynas?

– Džordano vasara, – prisiminė Maikas.

– Niekada jos nepamiršau, – atsakiau.

– Pamenat, kokie ilgi buvo mano plaukai? – nusikvatojo tvarkingai apsikirpęs vienuolis.

– Pirmasis Voterfordo hipis, – atsakė Keipersas. – Dievulėliau. Tu buvai pirmasis septintojo dešimtmečio pranašas. Reikėjo ištepti tave derva, išvolioti plunksnose ir išsiųsti ten, kur tau ir vieta.

– Gimdykit sūnus, gimdykit sūnus, – krykštavo Maikas.

– O kur delfinai? – paklausiau. – Maikai, reikia delfinų.

– Kur specialieji efektai? – šūktelėjo Maikas. – Paskambinkit „Warner Brothers".

– Tai štai kur sugrįžome, – tarė Keipersas.

– Gyvenimas teka kilpomis. Užklumpa iš netyčių, – atsakė Džordanas.

– Kaip geras filmas, – pridūrė Maikas.

– Kur būtum mane nusiuntęs, Keipersai? – paklausė Džordanas. – Kur, tavo manymu, man vieta?

Plūduriavome Atlante, įsikibę banglentės, vėl baigėsi vasara, vandens paviršių glostė švelnus vėjelis, burnoje jautėme druską. Plūduriavome giliose srovėse tamsią naktį, o kadangi buvome žemumų berniukai, nebijojome. Tada Keipersas viską pabaigė, ištiesdamas ranką ir pakedendamas Džordano plaukus:

– Šičia. Čia tavo vieta. Su mumis. Visada.

Trisdešimt devintas skyrius

Kiekvieno sūnaus laukia toks kambarys, pagalvojau, kartu su broliais budėdamas prie motinos lovos. Chemoterapijos kvapas jau buvo pažįstamas, metalo prieskonis gulė ant liežuvio membranos. Ji turėjo išžudyti baltuosius kraujo kūnelius, kurie dauginosi Liusės kraujotakoje, tuos kūnelius, kurie slinko sparčiai kaip banda, kone visai išnaikindami raudonuosius. Mintyse įsivaizdavau, kaip mamos kraujas virsta mirtinu sniegu. O kai į ją pažvelgiau, pirmą sykį dailiose mėlynose jos akyse pamačiau siaubą. Kiekviena jos kūno ląstelė švytėjo neapsakoma baime.

– Jei tikrai mylėtum mamą, Džekai, – pasakė Diupri, – tupėtum laboratorijoje ir ieškotum vaistų nuo vėžio.

– Kokie bjaurybės tie mano broliai, – pasakė Džonas Hardinas, artindamasis prie Liusės. – Girdi, mama. Turėtume visi stengtis, kad tu jaustumeisi kuo geriau, o kvaiša Diupri tuoj ir pokštauja.

– O kaip mums stengtis, kad mama jaustųsi kuo geriau? – paklausė Dalasas. – Mes ne taip tobulai įvaldę elgesį prie ligonio lovos.

– Pirmyn, Dalasai, šaipykis, šaipykis, – atsakė Džonas Hardinas. – Aišku, iš manęs šaipytis lengva. Žinau, kad krizeni man už nugaros. Tyčiojiesi iš manęs. Myždamas rašinėji apie mane ant tualeto sienų. Mačiau, ką ten parašei. Pažinau tavo šlykščią, vemt verčiančią rašyseną.

Dalasas papurtė galvą ir atsakė:

– Per visą gyvenimą nesu nė žodžio parašęs ant tualeto sienos.

– Nė nedrįsti prisipažinti, – atrėžė Džonas Hardinas. – Jūs visi tokie menkystos.

– Sutinku, – tarė Tė. – Visokie Dalasai nė paniekos neverti. O kaip gi, žmogus terlioja sienas ir nė neprisipažįsta.

– O tu rašinėji dar bjauriau negu Dalasas, – pasakė Džonas Hardinas Tė. – Bet aš jums abiems atkeršijau. Viską papasakojau mamai. Viską viską. Mama žino, jūs pirdukai. Mama tuoj viską sutvarkys, kai tik pasveiks. Teisingai, mama?

– Teisingai, Džonai Hardinai, – silpnai atsakė Liusė.

– Nesvaik, Džonai Hardinai, – sutriko Tė. – Ką gi aš apie tave parašiau?

– Parašei „Dž. čiulpia geriausiai pasaulyje", – atsakė jis. – Ir dar mano telefono numerį.

– Tu neturi telefono, – tarė Dalasas. – Tu gyveni medyje, kaip žvirblis.

– Nelįskit prie Džono Hardino, – pasakė Liusė. – Skaičiau, kad areštavo Džordaną. Rašė rytiniame laikraštyje, brangusis.

– Nereikėjo jam iškišti nosies, – atsakiau.

– Nuo praeities pabėgti visų sunkiausia, – pasakė Liusė. – Turbūt Džordanas pavargo bėgti nuo žmogaus, koks niekada iš tikrųjų nebuvo.

– Žiū, mama vis tiek labiausiai myli Džeką, – pastebėjo Džonas Hardinas. – Nesąžininga mylėti jį labiau vien todėl, kad jis vyriausias.

– Kai gimė Džekas, Džonai Hardinai, aš pati buvau dar vaikas, – atsakė Liusė, kaire ranka glostydama man veidą. – Vaikystėje neturėjau lėlytės, su kuria galėčiau žaisti. Todėl įsivaizdavau, kad Džekas – lėlytė, kažkieno padėta po Kalėdų eglute. Kur tai matyta, tokiai jaunai auginti vaiką, bet Džekas to nežinojo. Kai pirmą sykį maitinau jį krūtimi, pati nesupratau, ką darau. Bet Džekas niekada nesiaikštijo. Su juo man buvo lengva. Mudu su Džeku užaugome sykiu. Jis buvo pirmas mano geriausias draugas, žinojau, kad niekada manęs nepaliks.

– Matyt, Italija Džekui pasirodė visai šalia, – tarė Dalasas.

– Nevažiuočiau į Italiją, net jei pats popiežius pakviestų paskanauti su juo ragu, – pasakė Džonas Hardinas. – Italai – patys baisiausi žmonės pasaulyje. Jie visą laiką duoda kraujo priesaikas, pardavinėja juodaodžiams narkotikus ir šaudo kits kitą. Vyrai susilaižo plaukus kiaulės taukais, o moterys visos dideliais papais ir vis kalba rožinį, o valgių pavadinimai baigiasi balsiais. Mafija ten taip įsigalėjusi, jog keista, kaip apskritai dar liko gyvų italų.

– Sugalvojau, – tarė Tė. – Džonas Hardinas ką tik pademonstravo, ką italų įvaizdžiui padarė Holivudas. Gana tai mafijai žudyti policijos informatorius, verčiau tegu iššaudo Holivudo režisierius ir prodiuserius.

– Mama pavargo, – pasakė Diupri. – Gal ateikim vėliau.

– Ji tik pavargo nuo tavo storo užpakalio, Diupri, – atrėžė Džonas Hardinas. – Jis visus užknisa.

Diupri papurtė galvą ir sukuždėjo visiems ir niekam:

– Negaliu patikėti, kad klausausi psicho įžeidinėjimų.

– Girdėjai, mama? – Džonas Hardinas smerkiamai bedė pirštu į Diupri. – Pamatysi, mėnesį negalėsi niekur išeiti ir negausi kišengpinigių. Cha cha! Žinosi, kaip tyčiotis iš bejėgio šizofreniko. Visos mano problemos atsirado iš nuodingo genų telkinio, kuriame nė buožgalviai neužaugtų, ir apsišikėlių brolių, kurie visai nesupranta silpnesnių. Jūs, pirdžiai, nuo vaikystės mane užkabinėjot. – Turbūt dabar pykstat, kad viską pasakiau mamai, ką, niekšai?

– Džonai Hardinai, – tariau. – Pastebėjai, čia ligoninė. O mama trupučiuką negaluoja.

– Oi, oi, koks pasipūtėlis. Gyvena sau Europoje ir spjauna į visus amerikiečius. Ponas šefas Bojardis, va kaip pidarams linksma su prijuostėmis. Ponas Šūdas su ryžiais aiškina čia mažėliui, ką jam daryti. Psichikos ligonius visada skriaudžia, mama. Jau anksčiau tau taip sakiau, o dabar ir pati matai, ką daro netikėliai tavo sūnūs.

– Tu pats mieliausias mano vaikelis, Džonai Hardinai, – atsakė Liusė, imdama jį už rankų ir prisitraukdama arčiau. – Jie nesupranta mano mažiuko, tiesa?

– Nieko jie nesupranta, – tarė Džonas Hardinas virpančiu balsu. – Jie iš normaliojo pasaulio, o ten taip baisu, mama. Visada jo bijojau.

– Liepsiu jiems gražiai su tavim elgtis, mažuti, – pasakė Liusė, mirktelėdama mums ir stipriai apkabindama Džoną Hardiną.

– Mus vienintelius visoje Amerikoje baudžia už tai, kad nesergame šizofrenija, – tarė Dalasas.

– Tamsusis pavydi, – pasakė Tė.

– Net pažaliavo Tamsusis, – sutiko Diupri.

– Keliaukim sau, – pasakiau. – Mamai reikia pailsėti.

– Kuris nors iš mūsų visą laiką bus čia, mama, – pasakė Diupri. – Dabar kaip tik dalijamės pamainomis.

– O manęs nepriima, mama, – pasiskundė Džonas Hardinas. – Manęs, kuris labiausiai tave myli. Man neleidžia sėdėti prie tavęs tada, kai tau labiausiai to reikia.

– Slaugės mirtinai bijo Džono Hardino, mama, – paaiškino Dalasas. – Visas miestas prisimena, kas buvo ant tilto.

– Tada aš girdėjau balsus, – pasiteisino Džonas Hardinas. – Iš tikrųjų ten buvau ne aš.

– O atrodė visai kaip tu, brolau, – atsakė Tė. – Ir balsas buvo tavo, kai privertei vargšus savo brolius nuogus šokti į upę.

– Aš – nenusisekusios šeimos auka, – atrėžė Džonas Hardinas. – Aš neatsakau už veiksmus, kuriuos atlieku, kai mane valdo balsai.

– Tai jei vieną vakarą iškepsi vargšę mamytę ant laužo, – tarė Diupri, – supjaustysi ją kaip Kalėdų paršelį ir patieksi Savanos benamių prieglaudoje, negalėsim ant tavęs pykti.

– Aš sergu psichikos liga, – išdidžiai pareiškė Džonas Hardinas. – Ir pažymėjimą turiu.

– Jergutėliau, – pasakiau. – Šeimyninis gyvenimas amerikiečiams tiesiog nepakenčiamas.

– Paskirkime Džonui Hardinui naktinę pamainą, – pasiūlė Tė. – Vis tiek vaikas neužmiega.

– Nuo vidurnakčio iki septynių, – tarė Diupri Džonui Hardinui. – Kaip manai, Džonai Hardinai, bus gerai, ar nori, kad kuris nors dar pasiliktume dėl draugijos?

– Jūs ne draugai, – atrėžė Džonas Hardinas. – Jūs – tik apgamai, kuriuos tenka pakęsti.

– Po dvidešimt keturių valandų neatrodys gražiai, – silpnai pratarė Liusė. – Vėžio ląsteles šita chemija gal ir žudo, bet gali nužudyti ir mane.

Džonas Hardinas apžiūrėjo niūrųjį plastiko maišelį, pilną dvokiančio skysčio, kapsinčio į Liusės kraujotaką.

– Šitas šūdas nepadės. Nuo jo daktarai turtėja, ir vaistų gamintojai, o vargšė nuostabioji mūsų mamytė nuo jo mirs. Leukemiją gydo tik vitaminas C. Skaičiau žurnale „Parade“.

– Ačiū Dievui, kad ponas Stebukladaris su mumis, – tarė Dalasas.

Apspitome Liusės lovą ir visi penki ją bučiavome, kol ji ėmė maldauti, kad išeitume. Tė pravirko ir tarė:

– Myliu tave visa širdimi ir visu kūnu, mama. Nors visi pripažins, kad kaip įmanydama stengeisi sugriauti man gyvenimą.

Visi nusikvatojome, ir Liusės išvarė mus, pirmasis budėti liko Tė. Pradėjome budėti ir nuo tada savo gyvenimą planavome, derindamiesi prie jos chemoterapijos ciklų. Žvelgiau į gyvenimu trykštančius, linksmuolius savo brolius, suvokdamas, kad nė vienas nesame deramai pasiruošęs likusių trisdešimties ar keturiasdešimties metų praleisti be Liusės. Kiekvienas savaip susitaikėme su gyvenimo abejingumu ir žiaurumu, bet dabar ilgai netrukus ateis ne tik abejingas saulėtekis, bet dar ir be Liusės.

Laukiamajame su jame tvyrančiais pavargusiais cigarečių dūmais paskutinįsyk išsakėme baimes ir mintis. Visi pastebėjome baimę Liusės akyse.

– Tik aš vienas manau, kad po dešimties metų mama bus gyva, – pasakė Džonas Hardinas. – O jūs visi praradote viltį, tiesa?

Kelias minutes nenuoširdžiai jį perkalbinėjus, Tė tarė:

– Aš budžiu pirmas. Vidurnaktį mane paleisk, Džonai Hardinai. O jūs, kaimiečiai, gerai išsimiegokit.

– Ar žinojot, kad leukemija – vienintelė vėžio rūšis, tiesiogiai susijusi su žmogaus emocijomis? – su nedideliu priekaištu balse paklausė mūsų Džonas Hardinas. – Aš vienintelis optimistas šitam surūgėlių pulke. Mamai reikia, kad švytėtume, o ne raukytumės.

– Jei išprotėsiu ir ištaškysiu Džonui Hardinui smegenis padangų raktu, ar ilgai reikės sėdėti kalėjime? – paklausė Diupri Dalaso.

– Pirmas nusikaltimas? Daugių daugiausia uždarytų ketveriems metams su teise išeiti už gerą elgesį.

– Ar susitvarkysi? – paklausiau Džono Hardino, apkabinęs jį per pečius. – Susimauti nevalia. Turėsi užsitarnauti mūsų pasitikėjimą.

– O kam? Iki šiol niekad manimi nepasitikėjo. Jokiu klausimu, – atsakė Džonas Hardinas. – Todėl taip ir nirštu ant visos visatos.

Vidurnaktį, kai Voterfordas miegojo, o pelkėse ir žiotyse seko potvynis, Džonas Hardinas pakeitė Tė. Ir pats pusiau užsnūdęs, Tė paskubomis apkabino Džoną Hardiną ir nusliūkino ilgomis blizgančio linoleumo grindimis, pamiršęs užsirišti batus.

Kai pusę pirmos atėjo slaugė pakeisti chemoterapijos maišelio, ji pranešė, kad Džonas Hardinas įsitempęs, bet draugiškai su ja kalbėjo, kol ji pamatavo Liusės temperatūrą ir kraujospūdį. Kai kitą rytą septintą valandą į ligoninę atvyko Diupri, Džonas Hardinas ir Liusė buvo dingę. Prie šoninio ligoninės įėjimo Diupri rado vežimėlį, kuriuo Džonas Hardinas išvežė Liusę, kur saugiau. Po jos pagalve jis paliko raštelį: „Neleisiu jiems nuodyti mielosios mamytės. Taip pat

šitaip mamai įrodysiu, kad visada ją mylėjau labiau negu šikniai mano broliai. Galima mane vadinti pamišėliu, bet mama pagaliau sužinos, kad laikau ją visų pasaulio moterų *numero uno*."

Tai sužinoję, susirinkome pas teisėją aptarti strategijos ir pasišvaistyti kaltinimais. Dalasas pyko ant Diupri ir atrodė dirglesnis negu visada, o Tė atsikimšo alaus ir ką tik išvirtos kavos puodelį šveitė į kriauklę.

– Streso metu verčiau rinktis alkoholį, o kofeino prisireikia, kai tenka išsiblaivyti, – paaiškino Tė.

– Ir vėl per prakeiktą mano šeimą iš manęs juokiasi visas miestas, – tarė Dalasas. – Jūs nesuprantat. Teisinių konsultacijų žmonės ateina pas garbiausius bendruomenės narius. O aš atrodau kaip gaisrinis čiaupas, ant kurio apylinkės čihuahua žymi teritoriją. Nereikėjo man jūsų klausyti.

– Mama labai prašė, kad neatstumtume Džono Hardino, – atsakė Tė. – Mažumėlę apsiskaičiavome. Kai kitą kartą mama merdės, padarysim kitaip.

– Jos daktaras tiesiog pasiuto, – pranešė Diupri. – Visą pusvalandį ant manęs rėkė. Ir daktaras Pitsas nedžiūgavo.

Dalasas tarė:

– Ji tiek pripumpuota chemoterapijos, kad jausis velnioniškai blogai, bet iš to jai nebus jokios naudos.

– Jis išvažiavo mamos mašina, – pasakiau. – Kai aprimo, daktaras Pitsas pasakė, kad dingo visas maistas iš mamos sandėliuko. Ir alkoholio nė lašo neliko. Iš skalbinių spintos dingo antklodės, patalynė ir rankšluosčiai. Kai rytą paskambino Diupri, nuvažiavau į namelį medyje, ten jų nėra.

Diupri atsakė:

– Jis neturi kreditinės kortelės, apskritai pinigų. Iš mamos piniginės niekas nepaimta. Jis neturės kur dėtis. Perspėti kelių patruliai, turėtų netrukus pastebėti mamos mašiną ir ją pargabenti.

– Džonui Hardinui keli varžteliai atsisukę, – pasakė Tė. – Bet jis gudrus kaip velnias. Tas vaikas tikrai kažką sugalvojo. Pamatysit.

– Žinot, iš kur šita košė, – pasakė Dalasas. – Juk aišku. Viskas todėl, kad tėvai mus užaugino liberalais Pietuose. Jie mus išmokė pasitikėti kitais žmonėmis ir tikėti esminiu jų gerumu. Niekas kitas pasaulyje neleistų pamišėliui Džonui Hardinui budėti prie mirštančios motinos, tik mes. Jei būtume konservatoriai, kaip visi kiti padorūs baltieji pietiečiai, to pusgalvio nė artyn prie motinos nebūtume prileidę.

– Jei tokių nepažinočiau, būčiau konservatorius, – pasakiau. – Jie savanaudžiai, piktavaliai, egocentriški, reakcingi ir nuobodūs.

– Jo, – linktelėjo Dalasas. – Tiesiog mano svajonė.

– Kaltė, – tarė Tė. – Matau Haitį, jaučiu kaltę. Somalį – kaltė net slegia. Salvadoras – net šiurpas krečia. Gvatemala – kaltė su pasigardžiavimu. Knibždančios Indijos gatvės – kaltė.

– Mamos netektis, – tarė Diupri.

– Kaltė, – vienu balsu ištarėme visi.

– Juk galėjom ir susiprasti, broliukai, – atsakė Tė.

Dalasas jam atsakė:

– Kaip gi susiprasti, ką žada daryti pamišėlis?

– Jis ne pamišėlis, – pasakė Diupri. – Jis mūsų brolis, reikia jį surasti, kol mama nemirė. Negalime palikti jos mirti kažkur su juo. To Džonas Hardinas neištvertų.

– Ieškosiu nuošaliuose keliuose, – pasisiūliau.

– Žinau, kad jis dar lankosi „Yesterday's" Kolumbijoje, – tarė Diupri. – Mudu su Tė paklausinėsim ten. O tu, Dalasai, gal nuvažiuok į Čarlstoną, pažiūrėk, ar ten jo niekas nematė?

– Ei, ei, vyručiai. Aš turiu tikrą darbą. Tikrų klientų, kurie gali ateiti į kontorą. O sekretorei reikia mokėti algą. Ir šiaip visokių mokesčių. Ką nors apie tai girdėjote? – paklausė Dalasas.

– Mamos „Cadillacas" – rožių raudonumo, – atsakiau. – Džonas Hardinas Pietų Karolinos vieškelyje atrodys kaip atostogaujantis suteneris.

– Tikriausiai baisiai ilgiesi Italijos, brolau, – atsakė Tė.

– *Chi, io?* – atkirtau.

– Norėčiau būti gimęs italu, – tarė Dalasas. – Tada nė žodžio nemokėčiau angliškai. Visai nieko nesuprasčiau. Šioje šeimoje tik taip ir įmanoma ištverti.

– Šeštą valandą susirinkim pas mane, – pasiūliau. – O dieną štabas tebus Dalaso kontora. Kur tėtis?

– Girtas, – atsakė Diupri.

– Vaje. Kaip netikėta, – tarė Dalasas. – Tėvukas padaugino. Jis juk niekada taip nedaro.

– Jis geria, kai jaučia įtampą, – paaiškino Diupri.

– O šiaip dar geria tik tada, kai įtampos *nėra*, – pridūriau.

Nors mažesniosios valstijos, kaip Pietų Karolina, turi daug trūkumų, savo piliečiams jos teikia intymumo ir pusiausvyros jausmą. Nepraėjus nė dvidešimt keturioms valandoms, visoje valstijoje buvo ieškoma 1985 m. laidos raudono „Cadillac Seville", vairuojamo psichikos ligonio, vežančio siaubingai nusilpusią moterį, gavusią tik du penktadalius paskutinio chemoterapijos kurso.

Kol Tė tikrino visos valstijos viešbučių ir motelių užsakymus, o Dalasas skambinėjo visiems net ir atokiausių apygardų šerifams, aš sėdėjau Čarlstono

„News and Courier“ redakcijoje ir skambinau redaktoriams, mėgindamas gauti vietos pirmajame puslapyje Liusės dingimui aprašyti. Kai į Kolumbiją grįžo Diupri, jis ėmė ieškoti Džono Hardino bičiulių nykiuose bariukuose universiteto pakraščiuose. Alkoholis buvo pirmasis prieglobstis, kurio ieškodavo Džonas Hardinas, kai jo protas aptemdavo ir apmirdavo. Baruose jis rasdavo nekritiškų bičiulių, kurie kantriai klausydavosi, kaip jis vardija visas prieš jį susimokiusias jėgas. Tuose kambariuose veidrodinėmis sienomis paguodą rasdavo daugybė svetimų žmonių, kaip ir Džonas Hardinas, paklydusių tame kvailių rojuje, kur jis bėgdavo, kai jį apimdavo panika ar palauždavo nesutramdoma kančia, lydėjusi jį nuo pat gimimo.

Diupri žinojo naktinius Džono Hardino kelius, jam dažnai skambindavo barmenai, kai brolis išgerdavo tiek, kad nebepajėgdavo pareiti namo. Diupri visada atrodė miela, kad Džonas Hardinas rado bendriją nevykusių, prasčiokų vyrų ir moterų, kuriems gyvenimas taip pat kartais būdavo nepakeliamas. Išgirdę, kad Džonas Hardinas dingo su mama, jie mielai bendravo su Diupri ir pasakė jam kitų bičiulių pavardžių ir telefonų numerių. Trečią dieną Diupri aptiko bičiulį, galintį pasakyti, kur nuvažiavo Džonas Hardinas ir kaip jį rasti.

Vernonas Pelarinas klajojo po apdujusių depresijos pacientų gretas, rūkydamas kaip kaminas vos už dviejų šimtų pėdų nuo Diupri kabineto valstijos ligoninės teritorijoje. Vernonui svaigo galva nuo vaistų, ir jis linksmai papasakojo Diupri davęs Džonui Hardinui savo šeimos žvejybos namelio prie Edisto upės raktus. Namelis priklausęs Vernonui ir jo broliui Keisiui, nes tėvas jau miręs, bet Keisis gyvenąs Spokeine, Vašingtono valstijoje. Džonas Hardinas sakęs, kad jam reikia pačio nuošaliausio, vienišiausio kampelio Amerikoje, nes jis ketinąs rašyti esė, kuri pakeis visą šiuolaikinę visuomenę. Vernonas mielai pasitarnavo Amerikos raštijos ateičiai. Trobelė buvo švari, paprastai apstatyta ir patogi. Tačiau ten nuplaukti buvo galima tik valtimi.

Kitą rytą nuleidome dvi laives į Edisto upę pasroviui nuo Oranžeburgo. Į vieną sėdome mudu su Tė, į kitą – Diupri ir Dalasas. Reikėjo grąžinti Liusę į ligoninę, bet kartu privalėjome nenuskriausti nelaimingojo savo brolio – ir nesileisti jo nuskriaudžiami patys. Kai Džonas Hardinas imdavosi smurto, galėjo terorizuoti visą miestą, visas Voterfordas tą žinojo iš patirties.

Srovė nešė mus sraunia, nuo lietaus patvinusia Edisto upe. Nuo abiejų krantų į vandenį sviro ąžuolai, susiliesdami šakomis ir mainydamiesi paukščiais ir gyvatėmis, kone perduodami juos iš rankų į rankas. Mūsų laivelius po žemomis medžių šakomis lydėjo vandens gyvačių žvilgsniai. Praplaukiant vieną medį, Dalasas suskaičiavo, kad jo šakas apsivijusios septynios gyvatės.

– Nekenčiu gyvačių, – pusbalsiu tarė Dalasas. – Kokia čia rūšis?

– Vandens mokasinai, – atsakė Tė. – Mirtinai nuodingi. Jei įgels, turėsi trisdešimt sekundžių susitaikyti su Dievu.

– Juk čia vandens gyvatės, – tarė Diupri. – Nieko baisaus.

– Man nepatinka praplaukti po medžiu ir jame pamatyti penkiasdešimt gyvų padarų, tykančių mane suėsti, – atsakė Dalasas.

– Gyvatės – ne bėda, – nenusileido Diupri. – Mūsų rūpestis – Džonas Hardinas.

– Gal jis bus geros nuotaikos, – pasakiau. – Pasakykim jam, kad gavom puikias vietas kitame „Rolling Stonesų“ koncerte.

– Abejoju, – atsakė Diupri. – Jis vėluoja susileisti vaistų. Tikriausiai gėrė ir bus susijaudinęs, nes mano, kad daktarai nori nužudyti mamą. Kai jį sutiksim, reikės elgtis lanksčiai. Jei įkalbėsim jį grąžinti mamą, puiku. Bet reikia bet kokia kaina grąžinti ją į ligoninę.

– Manai, jis turi šautuvą, brolau? – paklausė Tė.

– Tikriausiai, – atsakė Diupri.

– Žinai, kas vienintelis mūsų šeimos šaulys? – paklausė manęs Tė.

– Spėju, – atsakiau, – Džonas Hardinas.

– Jis galėtų iš penkiasdešimties pėdų patrumpinti uodui kūšplaukius, – atsakė Dalasas. – Šaudyti vaikas moka.

Praplaukėme keturias pakrantės aikšteles prie nedidelių vienodų namų, paskui pasukome upės vingiu ir už penkiasdešimties jardų pasroviui pamatėme prieplauką. Džono Hardino valtis buvo užtempta aukštai į žole apžėlusį kiemą. Pririšome valtis prieplaukoje ir, kaip buvome iš vakaro sutarę, dviem grupėmis pasukome blokinio namo link, slapstydamiesi tankiame miške abiejose namo pusėse. Bevėjį rytą iš kamino rangėsi juodų dūmų debesėlis. Ore dvelkė pelėsiais ir dvokiaisiais lipšniais. Minkštą žemę akėjo elnių pėdsakai, ant miško paklodės išrangę keistus hieroglifus.

Vienintelis iš mūsų tikras gamtos žmogus buvo Diupri. Jis augino paukštšunius, jo valties variklis buvo tvarkingas, o leidimai medžioti ir žvejoti nuolat atnaujinami.

Mudu su Tė stebėjome, kaip Diupri greitai ir tyliai išlenda iš slėptuvės ir artinasi prie namo šono, ten jis dingo mums iš akiračio. Paskui pamatėme jį šliaužiant pilvu priešais namą, kur jis prišliaužė prie nutriušusios verandos ir žvilgterėjo pro apmusijusio lango apačią. Negalėdamas įžiūrėti, jis keturiomis priropojo prie kito lango, patrynė jį delnu ir įsispitrijo vidun. Vėl patrynė langą ir priglaudė vieną akį prie švaraus plyšelio, kurį padarė paseilėtu pirštu. Jis neišgirdo, kaip atsidarė durys ir nepamatė Džono Hardino, kol elniašaudis šautuvas neprigludo jam prie smilkinio.

Diupri iškėlus rankas virš galvos, Džonas Hardinas išvedė jį į pliko, piktžolėmis apaugusio kiemo vidurį. Jis privertė Diupri atsiklaupti, sudėjus rankas ant sprando, o Džono Hardino akys lakstė po mišką, ieškodamos mūsų.

– Išlįskit arba nušausiu Diupri pimpį ir sušersiu jį meškėnams, – suriko Džonas Hardinas, o jo balsas nuaidėjo tarp milžiniškų medžių sienų.

– Jis vėl privers mus išsirengti. Erzins, kad pimpiai maži. Privers plaukti iki 17 greitkelio tilto, – sukuždėjo Tė, bet aš pamojau jam tylėti.

Dalasas neištvėrė pirmas ir išlindo iš miško kitoje namo pusėje, mėgindamas pagal geriausias savo profesijos tradicijas palenkti jaunėlį.

– Pasiduok, Džonai Hardinai, – įsakmiai riktelėjo Dalasas, mojuodamas popierėliu. – Turiu įsakymą tave areštuoti, mažėli. Jį pasirašė trys Voterfordo apygardos pareigūnai ir tavo tėvas. Tėtis nori tave areštuoti ir įkišti už grotų. Jis nori tave užrakinti ir išlydyti visus raktus. Tik aš galiu tau padėti, Džonai Hardinai. Jei aš būsiu tavo advokatas, pažadu, išeisi už užstatą žvitriau, nei upėtakis nusiperdžia kalnų upelyje.

– Upėtakis nusiperdžia kalnų upelyje? – sukuždėjau aš. – Iš kur jis tai ištraukė?

– Kai bijo, Dalasas išdarko visas metaforas, – paaiškino Tė. – Klausyk jo balso. Jis persigandęs.

– Tavęs ieško trijose valstijose, Džonai Hardinai. Paskelbta tavo paieška visoje šalyje. Kaip labai pavojingo bėglio. Reikės puikaus advokato, kad nesėstum ilgam. Tokio, kuris teisės mokyklą baigė tarp dešimties geriausiųjų. Nuostabaus advokato, gebančio sužavėti prisiekusiuosius, derėtis su teisėju, galinčiu suplakti bylą ir iškepti iš jos kiaušinienę.

– Klaupkis, kad tave kur, – atsakė Džonas Hardinas, – kol nenunešiau tau galvos nuo pečių.

– Kad tu gautum šūdiną advokatą, – tarė Dalasas, klupdamas ant kelių. – Kad tavo kameros draugas būtų didžiulis negras gėjus prievartautojas, kalėjimo krepšinio komandos kapitonas.

– Koks rasistas, – sukuždėjo Tė.

– Tai jau tikrai, – pritariau.

– Galėčiau jus abu sušaudyti. Čia pat. Klūpančius, – pasakė Džonas Hardinas. – Ir nė minutei nesėsti į kalėjimą. Žinot kodėl? Nes aš pamišęs. Ir pažymėjimą turiu. Jūs abu vaikystėje mane erzinot. Kas žino, gal dėl to ir susirgau šizofrenija.

– Kas žino, – pritarė Diupri. – O gal dėl mamos gaminto maisto.

– Nutilk, – užriko Džonas Hardinas. – Nedrįsk piktžodžiauti prieš gražuolę mūsų motiną. Gal ji ir nebuvo tobula. Bet žiū, už ko ji ištekėjo – už baisuoklio

mūsų tėvo, kuris nė nevertas pažinti tokios šventosios, ką ten jos vesti. Ji svajojo, mūsų motina, tauriai svajojo, nemanot, kad turėjo nusivilti, pagimdžiusi keturis šiknius iš eilės? Prisipažinsiu, ir aš mamą nuvyliau. Bet ji sako, kad buvau per jautrus šitame žvėriškame pasaulyje. Jos visas gyvenimas paaukotas tėčiui ir jums, smirdžiai.

– Niekas manęs taip nesupranta, kaip mama.

– Tai kodėl ją žudai, Džonai Hardinai? – dalykiškai paklausė Diupri.

– Teisingai, – pritarė Dalasas. – Be chemoterapijos ji tikrai mirs.

– Jūs pažiūrėkit, kas jai nuo jos darosi, – atsakė Džonas Hardinas su tikru siaubu balse. – Ji nė kąsnio negali nuryti. Mama nieko nevalgo, nes viską tuoj pat išvemia. Ji visai nusilpo. Ją žudo iš vidaus.

O tada Tė šovė į laukymę. Jis įlėkė, tarškėdamas kaip pašėlęs ir mostaguodamas rankomis it jūreivis, mėginąs sustabdyti plaukiantį laivą. Susijaudinus pietietiška jo tarmė sustiprėdavo, balsas darydavosi šaižus, o kai Džonas Hardinas nutaikė į jį šautuvą, Tė prabilo kaip stereotipinis Pietų kailialupys.

– Brolau, brolau, brolau, brolau, – lojo Tė ant Džono Hardino, jo balsas vis laibėjo it šunyčio. – Brolau, brolau, brolau.

– Ko, po galais, nori, Tė? – paklausė Džonas Hardinas, nutaikydamas šautuvą broliui į širdį. – Tu kartojiesi. Kiek kartų, tavo manymu, reikia pasakyti „brolau“, kad suprasčiau?

– Aš nervinuosi, brolau, – atsakė Tė.

– Nekenčiu, kai sakai „brolau“, – atrėžė Džonas Hardinas. – Darkart taip pasakysi, ir įsmeigsiu tau kulką į širdį. Ir ko gi tau nervintis?

– Mano mama miršta. O brolis išprotėjo. Mane grasina nušauti pačioje jaunystėje, – vaitojo Tė. – Ne visai tas pats, kas gulėti hamake, brolau.

– Jis vėl pasakė „brolau“, – pastebėjo Diupri. – Nušauk jį, Džonai Hardinai.

– Nutilk, Diupri, – perspėjo Džonas Hardinas.

– Man mieste susitikimas, – pasakė Diupri, žiūrėdamas į laikrodį. – Jei negrįšiu, prarasiu darbą.

– Tu, darbą? – Džonas Hardinas nusikvatojo. – Tu dirbi beprotnamyje, uždarai ten nekaltus pamišėlius, kaip aš.

– Man reikia susitikti su klientu, – tarė Dalasas. – Kalbama apie didelius pinigus.

– Tu tik menkas advokatėlis už du skatikus su pigiu kaklaraiščiu, tu net fakso neturi, – atrėžė Džonas Hardinas. – Gal tėtis ir gėrė, bet jis tikrai buvo gabus teisininkas. Jo teisinės nuostatos pakeitė pasaulį, o tu gini netvarkingai vairuojančius puertorikiečius, pasiklydusius I 95.

– Gana tiksliai apibūdinai mano karjerą, – sutiko Dalasas, o Diupri nusijuokė.

– Vis juokauji, – tarė Džonas Hardinas. – Viskas jums – vieni pokštai. Bet tikrojo humoro jūs nesuprantat. Jūs mėgstat pažeminimą, panieką, patyčias...

Tė įsiterpė:

– Kalbi apie Diupri ir Dalasą, broli. Mano humoras toks pat, kaip tavo.

– Dėkui, Tė, – tarė Dalasas. – Mums čia svarbiausia vienybė.

– Reikia parvežti mamą į ligoninę, – pasakė Diupri ir atsistojo.

– Klaupkis, – liepė Džonas Hardinas, trenkdamas broliui per kelius šautuvo buože.

To man jau užteko, ir ne tiek iš netikėtos narsos, kiek iš visiško beviltiškumo išbėgau iš miško, keldamas kuo didesnį triukšmą. Nė nežvilgterėjau į Džoną Hardiną ir kitus, o nulėkiau tiesiai nedažytais namuko laiptais, o Džonas Hardinas rėkė man įkandin. Girdėjau, kaip jis šaukia sustoti, bet įėjau į namelį ir radau motiną, nusilpusią, vos sąmoningą, prakaitu permirkusiame miegmaišyje prie malkomis kūrenamos krosnelės. Pridėjau ranką jai prie kaktos; turbūt niekada nesu jutęs tokio didelio žmogaus karščio. Liusė atsimerkė ir mėgino kažką sakyti, bet ji kliedėjo, apimta plėšraus karščio. Įniršęs ir nesulaikomas pakėliau ją.

Išėjau į saulę ir atsargiai nusileidau netvirtais laiptais, artėdamas prie Džono Hardino, nutaikiusio šautuvą man į akis. Eidamas meldžiausi, kad pasirodytų prigimtinis Džono Hardino meilumas ir sutraukytų iškrypusios jo beprotybės tinklus. Motinos mirtis mane varo iš proto, pagalvojau, tai ko čia stebėtis, kad Džonui Hardinui nelengva?

– Padėk mamą į vietą arba tuojau iškeliausi į dausas.

– Tuomet tu galėsi auginti Lėją, Džonai Hardinai, – surikau, eidamas artyn. – Galėsi jai papasakoti, kad nušovei jos tėvą miške, visą vaikystę skaityti jai pasakas prieš miegą ir taupyti jos koledžui. Šaila jau nusižudė, tai Lėja įpratusi būti pusnašlaitė. Aišku, jei nužudyčiau mamą, palikdamas ją šitokios būklės, man nebesvarbu, ką su manim padarytum. Traukis iš kelio, Džonai Hardinai. Mamos temperatūra – turbūt kokie šimtas penki, ir ji mirs po valandos, jei nenugabensim jos į ligoninę. Nori nužudyti mamą?

– Ne, Džekai, kaip Dievą myliu. Noriu ją išgelbėti, padėti jai. Paklausk mamos. Pabudink ją. Ji žino, ką aš darau. Pamiršau įsidėti aspirino. Ir viskas. Myliu ją labiausiai iš visų. Daug labiau negu jūs. Ji tą žino.

– Tada padėk mums nugabenti ją ten, kur galės ją išgelbėti, – atsakiau.

– Prašau. Prašau, – pasakė Dalasas, Diupri ir Tė, ir Džonas Hardinas nuleido šautuvą.

Net ir pargabentos į ligoninę, kliedesių šalis nepaleido Liusės. Vėl tūpinėjome aplink ją, tūkstantį kartų kartodami „Aš tave myliu, mama“ tarsi begalinę Valentino

dienos atvirukų litaniją jos vienatvei ir kančiai palengvinti. Greta lovos skaidri dvokianti chemija vėl kapsėjo į jos dešiniosios rankos veną. Įtekėjusi ji degino ir žudė kiekvieną sutiktą kraujo ląstelę, ir gerą, ir blogą. Ji skverbėsi greitkeliais, tarsi tolimus miestus jungiančiais jos organus. Ji vėl gramzdino į mirties karaliją. Jos kūnas iš vidaus puolė pats save, o gyvybės ženklai blėso, jaunajam daktarui stebint kiekvieną jos žingsnį žemyn. Jis nuleido Liusę iki pat mirties taško, o tada visam laikui sustabdė chemoterapiją ir paliko suvargusį, iškamuotą Liusės kūną gelbėtis patį.

Nors daktaras Styvas Peitonas manė, kad Liusė mirs pirmąją naktį, kai grąžinome ją į ligoninę, jis neįvertino, su kokia jėga ji spyrėsi likti gyva. Jos kūnas ištvėrė penkis sunkius gimdymus ir pagimdė penkis sūnelius, kurių kiekvienas svėrė daugiau kaip aštuonis svarus. Tą pirmąją naktį ji dusyk kone mirė, bet abu sykius išsikapstė.

Baigiantis antrajai dienai, Liusė atsimerkė ir pamatė ją apspitusius mane ir brolius. Mes taip garsiai šaukėme ir džiūgavome, kad mūsų tildyti atskubėjo slaugės. Apdujusi ji nesuprato, ko mes taip nerimstame, bet mirktelėjo mums. Tada ji kietai išmiegojo dar penkias valandas, paskui vėl atsibudo, drąsinama mūsų šūksnių.

Antrąjį kartą jai nubudus, Tė nusiminęs išsmuko iš kambario. Nusekiau jį iki užpakalinių ligoninės durų, į tyrą orą, ir pasivijau ant upės kranto, ant žalio spartinos lopinėlio. Kai priėjau, Tė tyliai kukčiojo.

– Aš taip negaliu, Džekai, kaip Dievą myliu. Turėtų būti kokie nors pasirengimo kursai. Reikia parašyti knygą apie tai, kaip man dabar elgtis ir jaustis. Kiekvienas mano judesys man atrodo apsimestinis. Net ir ašaros atrodo netikros, tarsi apsimesčiau esąs labiau nusiminęs negu iš tikrųjų. Nereikėjo jai leisti mūsų į pasaulį, jei žinojo, kad turėsime sėdėti ir žiūrėti, kaip ji pamažu merdi. Ne tai, kad nemylėčiau tos šūdmalės. Man atrodo, jūs, vyresnieji, gavot geresnę mamą. Tikrai. Kažkurią akimirką ji liovėsi būti mūsų motina. Na gerai, išsisėmė. Nieko tokio. Bet dabar aš einu iš proto ir nežinau kodėl. Net kaltinu ją už Džono Hardino ligą. Man atrodo, ji to niekšelio neaugino. Tik palaistė jį, kad pats išstyptų. Nepyk. Negražu šitaip galvoti.

– Kalbėk, ką tik nori, – atsakiau. – Manau, tai geriausia, ką galime padaryti, kol jos netenkame.

– Ji myli Džoną Hardiną labiau už mane dėl vienos suknistos priežasties, – tęsė Tė. – Nes jis – psichikos ligonis, o aš ne. Kur tai matyta? Pavydžiu, nes, po galais, nesu šizofrenikas. Vos apie tai pagalvojus, mane ėste ėda pavydas.

– Džonui Hardinui reikia, kad mama jį labiausiai mylėtų, – mėginau paaiškinti. – Jis – ypatingas atvejis.

– Jis durnius, – atrėžė Tė. – Jis kone nužudė mamą, o mes apsimetam, kad viskas gerai vien todėl, kad Džonas Hardinas pamiršo pasimatymą torazino klinikoje.

– Jis darė, ką galėjo, – atsakiau. – Pavydžiu Džonui Hardinui. Mes sėdinėjame, poteriaudami Dievui ir patys žinodami, kad jis mūsų neišklausys. Bet Džonas Hardinas pagrobia mylimiausią moterį pasaulyje, išgabena ją ten, kur saugu, ir nusiveža į išsigalvotą pilį niekam nežinomoje slaptavietėje. Mūsų meilę mama pažįsta teoriškai. Bet vargšas pamišęs, išprotėjęs Džonas Hardinas vidury nakties ją pasivagia ir sukelia ant kojų jos ieškoti visą valstiją. Mes patikime savo meilę motinai daktarams. Džonas Hardinas nuplukdo ją Edisto upe, maitina ją ešeriais, kuriuos pagavo tinklu, kuria jai ugnį ir peni iš rankų apgriuvusiame žvejybos namelyje, pasiekiamame tik vandeniu. Kaip ir visa kita, meilė nieko verta, jei jos neįrodai veiksmais.

– Mes važiavome jos ieškoti. Radome ją ir sugrąžinome, – tarė Tė.

– Už tai padėkok Džonui Hardinui, – atsakiau.

– Kai mama mirs, turėsime tik tėtį, – tęsė Tė.

– Grįžkim vidun, – pasiūliau Tė. – Būkim šalia, kai jai mūsų prireiks.

Po dviejų dienų antrą valandą ryto miegojau sudedamoje lovelėje jos kojūgalyje, kai išgirdau jos riksmą ir pamačiau, kad ji visa apsivėmusi. Jos plaukai vėl slinko negyvais kuokštais, ji kvėpavo trūkčiojamai ir sunkiai. Man valant vėmalus nuo jos naktinių, gerklės ir rankų, ji suspaudė mano riešą. Man nespėjant valyti, ji vis vėmė. Apvėmusi mane visą, ji ėmė kuždėti, kad jai skubiai reikią į tualetą.

– Viskas griūva. Viskas ýra, – beviltiškai kuždėjo ji, kai pakėliau ją iš lovos. Ji buvo besvorė ir smulkutė, tarsi duonos kepaliukas. Kai pėdomis palietė šaltą grindų linoleumą, jai sulinko keliai, ir pakėlęs ją už pažastų it skudurinę lėlę nutempiau į tualetą. Bet pasodinęs ant klozeto, pamačiau ir užuodžiau paleistų vidurių šliūžę per visą ligoninės palatą. Atrodė, kad jai vemiant ir viduriuojant, į visas puses trykšta jos žarnos. Jos skruostais sruvo ašaros, ji inkštė iš gėdos ir skausmo.

– Laikykis, mamyte, aš tuojau sugrįšiu, – pasakiau ir, vėl nuvalęs nuo jos vėmalus, uždariau tualeto duris. Nutraukiau nuo lovos patalynę ir greitai pervilkau švarią. Kitu rankšluosčiu išvaliau skystų išmatų balas nuo grindų ir dezinfekavau „Lysolu“. Nuvaliau vėmalus nuo sienų, nusišluosčiau pats ir suterštų skalbinių ryšulį išmečiau į koridorių. Tada tyliai pabeldžiau į duris, sutramdžiau paniką ir pasišlykštėjimą balse ir tariau:

– Kaip tu, mamyte? Laikaisi?

– Gal galėtum mane numaudyti, sūneli? – paprašė ji.

– Mielai, mamyte.

– Aš dvokiu. Aš visa bjauri.

– Tam ir išrastas muilas.

Atsukau karštą vandenį ir pakišau Liusę po dušu. Vanduo šiek tiek jai padėjo, ir ji vaitojo iš pasitenkinimo, mano muiluojama nuo galvos iki kojų, o man liesti nuogą motiną nebuvo nė trupučio nejauku. Kai trinkau jai galvą, rankose liko kuokštai jos plaukų, sudžiausčiau juos tarsi skalbinius ant rankšluosčių kabyklos prie dušo.

Nušluostęs ją, apvyniojau galvą rožiniu turbanu ir apvilkau švariais ligoninės naktiniais. Atsargiai išvaliau jai dantis ir daviau tol skalauti burną skysčiu, kol ji nebejuto vėmalų skonio. Skruostus ir kaklą pakvėpinau lašeliu kvepalų „White Shoulders", kurie man labiau už viską siejosi su Liuse.

Kai parnešiau ją į lovą, ji jau miegojo. Kur neišvaliau iki galo, liko dėmės, ir šįsyk uoliai perėjau per visą palatą, kol ji net blizgėjo. Perstačiau gėlių vazas, atnešiau jas arčiau prie lovos. Norėjau, kad nubudusi užuostų rožių ir lelijų kvapą, ir net galvojau kvepalais apšlakstyti paskutinį skaidrų chemoterapijos maišelį.

Po valandos pasidžiaugiau, kad palatoje nebeliko jokio baisiojo Liusės vėmimo pėdsakų, ir nuvargęs išsitiesiau sudedamoje lovelėje. Mane nustebino mėnesiena ant veido, o už lango guodė Pietų dangus, nusėtas žvaigždžių it klasės lenta raidžių. Jų šviesa atrodė pažįstama, kaip bendražygių. Pasikėliau ant alkūnės ir pažvelgiau į upę, kuri tobulai atkartojo žvaigždes tarsi apšviestas gaidų lapas. Troškau išsivaduoti nuo bet kokios atsakomybės, sutraukyti visus žmogiškuosius ryšius, pasislėpti toje apgriuvusioje trobelėje prie Edisto, nepasiekiamoje laiškanešio ar automobilių, misti vien tuo, ką randu miške, užsiauginu proskynoje ar pagaunu upėje. Tada prisiminiau Šailą. Prisiminimas galando peilius man į širdį, o ji aidėjo gryna kančia. Manyje Šaila buvo jūros ošimas ir vėjo daina. Žvelgdamas į žvaigždes, įžiūrėjau dailaus Šailos veido žvaigždyną. Man vaidenosi jos šviesa.

Vis dėjau skruostą ant vėsiosios pagalvės pusės ir veltui ieškojau, kaip patogiai įsitaisyti toje svetimoje gumbuotoje lovelėje. Mėginau išgirsti Liusę kvėpuojant, bet girdėjau tik laukinį vabzdžių chorą, šaukiantį kits kitą bekraštėje žolėje. Galiausiai atsisėdau, apimtas amžinosios nemigos nevilties, ir pamačiau, kaip nuvargusiu motinos veidu bėga mėnesiena. Ji buvo atsimerkusi ir taip pat žvelgė į nakties dangų.

– Vakar maniau, kad jau viskas baigta, – pasakė Liusė suskirdusiomis, sutrūkinėjusiomis lūpomis. – Jei būčiau turėjusi šautuvą, pati būčiau paspaudusi gaiduką.

– O aš mielai būčiau tau padėjęs, – atsakiau. – Dar niekad nemačiau tokio sunkaus ligonio.

– Kaip bus gera, kai liksiu viena su savo vėžiu, – kalbėjo Liusė. – Toji chemija gaminama fabrikuose. Gal leukemija mane ir žudo, bet aš bent jau pati ją pasigaminau.

– Viskas bus gerai, mamyte, – pasakiau.

– Nebus, – atsakė Liusė. – Kaip miela, kad mano vaikai apsimeta, kad tuojau iš čia išeisiu. Įdomu tai, kad maniau, jog bijosiu labiau. Ak, kartais net raitausi iš baimės. Bet dažniausiai jaučiu didžiulį palengvėjimą, rezignaciją. Jaučiuosi kažko begalinio dalis. Ką tik žiūrėjau į mėnulį. Žiū, Džekai. Šiąnakt beveik pilnatis, o aš visada žinojau, ką daro mėnuo ir kokia jo fazė, net jei nekreipdavau į jį dėmesio. Vaikystėje maniau, kad mėnuo gimęs kalnuose kaip aš. Vos bepamenu mamos veidą, Džekai. Bet ji buvo miela moteris, kuriai kliuvo per daug vargo. Sykį ji mudviem su broliuku parodė pilnatį. Ji papasakojo apie žmogų mėnulyje, kad visi sakosi matą ten žmogaus veidą, jei gerai įsižiūri. Bet ji jo niekada neįžiūrėjo. Jos mama jai sakė, kad mėnulyje esanti moteris, kurią mato tik nedaugelis. Kad ją pamatytum, reikia kantrybės, nes ji drovisi savo grožio. Jos žvilgantys plaukai ir tobulas profilis. Moteris mėnulyje rodosi šonu ir yra dailutė kaip moterys sagėse Ašvilio parduotuvėse. Ją matai tik tada, kai mėnuo priešpilnis. Ji bet kam nesirodo. Bet kai pamatai, apie žmogų mėnulyje pamiršti.

– Kodėl niekada mums to nepasakojai? – paklausiau.

– Tik dabar prisiminiau. Praeities prisiminimai plūste plūsta. Visai jų nevaldau. Vargšės mano smegenys stengiasi mąstyti, kiek tik gali, kol spėja, – atsakė ji. – Mano galva – kaip muziejus, priimąs kiekvieną paveikslą, kurį tik kas pasiūlo. Nesuvaldau minčių.

– O gal visai smagu, – tariau.

– Padėk man, Džekai.

– Mielai, mama. Jei tik galėsiu.

– Kadangi niekada dar nesu mirusi, nežinau, kaip reikia teisingai numirti, – pasakė Liusė. – Rodos, žinau ką pasakyti daktarui Pitsui, nes jis mane regi per tokią meilės miglą, kad niekada nesupras, kas aš iš tikrųjų. Bet su vaikais – kas kita. Šitiek jus prikankinau, priverčiau strakalioti ir visai be reikalo apsunkinau jums gyvenimą. Nežinojau, kad mano kvailumas gali taip skaudinti mano vaikus. Kadangi vaikystėje prisižiūrėjau tokių baisybių, maniau, kad tik reikia rūpintis jus maitinti ir rengti, kad žiemą nesušaltumėt. Ničnieko neišmaniau apie psichologiją. Velnias, tik įkopusi į penktą dešimtį išmokau tą žodį teisingai parašyti. Psichologija man buvo visai nepažįstamas žvėris. Mokėjau sekti elnią, su kurtais medžioti lokius arba tykoti, kol į irštvą sugrįš kalnų liūtas, bet kaip paspęsti spąstus psichologijai, kurios nematai ir nepažįsti? Užauginau penkis gražuolius sūnus, kurie man visi atrodo nelaimingi, nes kažkas mūsų šeimoje buvo negerai, kažko trūko. Atrodo,

visi ant manęs pyksta. Bet aš klydau todėl, kad mėginau naujas aukštumas. Kaskart, kai ką nors pamėgindavau, tai būdavo pirmas kartas. Man visko teko išmokti paskubomis. Vienintelė mano mokykla buvo bandymai ir klaidos.

– Tu tikra šaunuolė, mama.

– Noriu tau dar už kai ką padėkoti, – pasakė ji.

– Nereikia, – užtikrinau.

– Niekada tau nepadėkojau, kad išmokei mane skaityti, – tarė ji.

– Kad aš ir pats to nežinojau, – atsakiau.

– Kai pirmoje klasėje grįždavai iš mokyklos, liepdavai man klausytis visko, ko tądien mokykloje mokė. Vertei mane sėdėti šalia, kai darydavai namų darbus.

– Visi vaikai taip daro, – atsakiau.

– Simas ramus. Ir Rimas ramus. Simas ir Rimas ramūs, – prisiminė ji.

– Ne kažin koks siužetas.

– Gyvenau siaube, kad kas nors sužinos, – pasakė mano motina. – Tu buvai man toks kantrus, Džekai. Man buvo gėda net tau padėkoti.

– Į sveikatą, mama. Kad viskas tau į sveikatą eitų.

– Tai ko tada visi pyksta?

– Nes kraupu vien pagalvoti, kad tu miršti, – atsakiau. – Nė vienas nesugebame apdoroti tos informacijos, neišeidami iš proto.

– Ar galiu kuo nors jums padėti, Džekai? – paklausė ji.

– Nemirk. Pasilik su mumis. Nelipk į tą traukinį, – atsakiau.

– Visų tas traukinys laukia, – tarė Liusė.

– Džinė Penė miršta jau dvidešimt metų, – atsakiau, – o dar gyva.

– Tos tai nė su lazda neuždaužytum, – nusišypsojo Liusė. – Viešpatie, mudvi su Džine Pene kariavom baisiau už Li su Grantu. O judu su Šaila dažnai pykdavotės?

– Kad visai ne, mama, – atsakiau. – Rodės, visą laiką skaitėme kits kito mintis. Ji buvo taip daug kuo panaši į mane. Kaip manai, mama, ar Šaila nusižudė todėl, kad buvo nelaiminga su manim?

– Aišku, kad ne. Judu mylėjot kits kitą iki pamišimo. Ji dar vaikystėje girdėjo balsus, kurie ją ir pražudė. Tuos pačius balsus girdi ir Džonas Hardinas. Yra toks paukštelis giesmininkas, per daug gražus, kad skraidytų su varnomis ir žvirbliais. Kai jis pragysta, kiti paukščiai jį užpuola ir sudrasko. Švelnūs dalykai netveria. Gamta nepakenčia nuolankumo ir gerumo. Šaila nukentėjo anksti ir smarkiai. Tu sulaikei ją nuo to šuolio tiek ilgai, kiek tik galėjai, sūnau.

– Manai, ji panaši į Džoną Hardiną?

– Ta pati veislė. Abu tiek pritvinkę meilės, kad praranda pusiausvyrą. Jie griūva, nebepakeldami jos naštos. Todėl geriausiai ir išmoksta griūti. Jie pripranta

prie menkų galimybių. Meilė juos užlieja, apsemia, pasidaro nebeįmanoma būti su jais. Jiems reikia tiek pat meilės, kiek jie jos nusimeta. Visi juos nuvilia. Galiausiai jie mirtinai sušąla. Niekada nesuranda savo angelo.

– Aš – šaltas žmogus, mama, – pasakiau. – Kažkuo aš nutvilkau šalčiu visus, kas mėgina tapti man artimi. Kai kurios moterys kone pirštus nušalo, praleidusios savaitgalį su manim. Nenoriu toks būti. Bet net kai sąmoningai tą jaučiu, nieko negaliu pakeisti. Sakiau Lėjai, kad meilės, mano nuomone, reikėtų mokytis. Manau, ją galima padalyti į gabalėlius, sunumeruoti ir įvardyti, kad lengviau būtų įvaldyti. Man atrodo, manęs to niekas nemokė, mama. Judu su tėčiu kažkaip užsimiršot. Visi nuolat kalba apie meilę. Lyg apie orą. Bet kaip jos išmokti tokiam, kaip aš? Kaip atrakinti tuos vamzdžius ir angas, kur ji glūdi mano gelmėse? Jei žinočiau, mama, visiems jos sočiai išdalyčiau. Skleisčiau ją visur aplink ir niekam negailėčiau. Bet manęs niekas nepamokė to šokio žingsnelių. Niekas nepadalijo jos į gabalus. Man rodos, aš mylėti moku tik slapčia. Kai nieko nėra šalia, semiuosi iš didžiulės upės be ištakų. Bet kadangi ji giliai ir neatrasta, negaliu rengti prie jos žygių. Todėl myliu keistai ir nepastebimai. Mano meilė – kažkokia spėlionė. Ji negaivina ir nemaldo skausmo.

– Lėja. Lėją tu dievini. Visi tą žino. Ypač ji pati.

– Bet nežinau, ar ji tą jaučia. O jei ir dievinu, ar tai ta pati meilė, apie kurią visi šneka? Kai ji mėgins pamilti vyrą netikra meile, kils pavojus. Jei jos meilė nebus tikra, jos vaikams teks kęsti tą patį cirką. Bet, neskaitant Lėjos, aš nežinau, kaip reikia mylėti. Nežinau, kas tai yra, mama. Nežinau, koks jausmas, kaip ji atrodo ir kur ją rasti.

– Nerimas kenkia meilei. Negali smarkiai jos valdyti. Meilę reikia palikti ramybėje ir pamažu ji pati atsiras.

– Man taip neišeina.

– Mylėk, kaip tik išeina, Džekai, – tarė Liusė. – Man atrodo, tu nemoki apie tai kalbėti. Mums, mergaitėms, tai lengviau sekasi. O tau pinasi liežuvis, kaskart prašnekus šia tema, tave ima baimė.

– Ji bėga nuo manęs, – atsakiau. – Niekada negaliu pasakyti apie ją to, ką galvoju. Visą laiką mąstau apie meilę. Kodėl neįmanoma jos apibrėžti? Apibendrinti devyniais ar dešimčia žodžių, kuriuos būtų galima kartoti, kol viskas išaiškėtų.

– Nori to išmokyti Lėją? – sukuždėjo Liusė. – Teisingai?

– Taip – ir negaliu. Nieko pats nesuprantu, – patvirtinau.

– Žodžių nereikia, sūnau. Tu ir taip viską turi. Pasakyk jai, kad meilė yra valyti vėmalus nuo mamos naktinių ir lovos, šluostyti išmatas nuo ligoninės grindų. Atskristi penkis tūkstančius mylių, išgirdus, kad mama susirgo. Pasakyk jai, kad meilė – tai rasti sunkiai sergantį broliuką prie Edisto upės ir grąžinti jį sveiką;

šimtą kartų paauglystėje vesti namo girtą tėvą. Pasakyk Lėjai, kad meilė – tai vienam auginti dukrytę. Meilė – veiksmai, Džekai. Ne kalbos, dievaži. Manai, daktarai ir slaugės nesupras, kad mane myli, kai pamatys, ką šiąnakt veikei? Manai, aš to nesuprantu, Džekai?

– Man patinka vykdyti aiškius nurodymus, – atsakiau. – Kai dirbu konkrečius darbus.

– Artimiausias kelias savaites darbo turėsi sočiai, – tarė Liusė. – Aš visai senku. Laiko nebedaug, Džekai. Vėžys apėmė mano organus. Dabar jis jau visur.

– Ar lengviau, jei tiki Dievu?

– Vaje, – atsakė ji. – Patikėk, niekas daugiau nepadeda.

Abu nusijuokėme, ir parėmiau Liusę pagalvėmis, kad abu galėtume žiūrėti, kaip aušta.

– Ir vėl ji čia. Štai kur patikimumas.

– Kaip gerai, kad ši naktis baigiasi, – atsakiau.

– Šį savaitgalį grįšiu namo, – tarė Liusė. – Ne, ne. Neatkalbinėk. Čia man jau padarė, ką galėjo. Jei prireiks, pasisamdysiu slaugių. Noriu mirti, klausydama vandenyno. Ir norėčiau mirti tarp savo vaikų. Visų.

– Džonui Hardinui teks gražiai pašnekėti valstijos ligoninėje, – pasakiau. – Dabar jis – žymiausias valstijos pamišėlis.

– Džonas Hardinas – ne pamišėlis, – atsakė Liusė, atsukusi galvą į šviesą rytuose. – Jis tik myli savo mamytę. Jis manė, kad jei gerai mane paslėps, mirtis nežinos, kur manęs ieškoti.

– O kad taip būtų, – atsakiau.

Liusė tarė:

– Gal ir būna. Jūs juk neleidot patikrinti.

Taigi, mano mama grįžo į Oriono salą gyventi jai likusio laiko. Nors visi žinojome, kad Liusė sudėtinga, nepažini ir paini, niekas tiksliai nenujautėme, kiek ji turi drąsos, kol ji nesiėmė mirti. Ji kasdien mums rodė, kaip reikia gražiai numirti. Jos namai pajūryje prisipildė draugų, kurie užsukdavo atsisveikinti ir nustebdavo, pastebėję, kad namuose taip smagu. Nors ji graužėsi dėl savo kilmės, Liusė išsiaiškino daugumą paslapčių, kuriomis Pietūs nuglaistė savo moteris, ir svečius kerėjo žvitrumu. Mama suprato, kad mandagumas – svarbiausia, kas aprašyta etiketo knygose ar įstatymų kodeksuose, perduodamuose iš lūpų į lūpas.

Spalio 10 dieną turėjo būti atkastas paskutinis tų metų vėžlių lizdas, ir Liusė užsispyrė dalyvauti. Pietų Karolinos žemumose oras jau buvo atvėsęs, bet antys ir žąsys dar neatskrido taip toli į pietus rytų pakrante. Dusyk per dieną dar maudydavomės priešais jos namus, o ji mėgo sėdėti prieplaukoje, laikydama

daktarą Pitsą už rankos, kol aš, užsisodinęs Lėją ant pečių, brisdavau, kur gilu, arba Dalasas plaukdavo per bangas.

Išleisti vėžlių susirinko daugiau kaip šimtas žmonių, o mes padėjome Liusei prieiti prie tinklu apdengto lizdo, kuriame perėjosi rugpjūtį perkelti vėžliukai. Liusės savanoriai prižiūrėjo, kaip tuštinamas keturiasdešimt vienas tų metų lizdas Oriono saloje. Keturi tūkstančiai šeši šimtai trisdešimt trys logerhedų jaunikliai išplaukė į jūrą.

Liusė atsistojo prie paskutiniojo lizdo ir paklausė Lėjos:

– Kiek kiaušinių čia perkelta?

Lėja perskaitė iš savo knygutės:

– Šimtas dvidešimt vienas, močiute.

– Kas rado lizdą?

– Betė Sobol, močiute.

– Ak, Betė, – tarė Liusė. – Paprašiau Betės kitais metais rūpintis programa. Manau, metas kam nors kitam pagloboti tuos vėžlius. Norėčiau ilgiau pamiegoti šalia gražuolio savo vyro, o ne saulei tekant klajoti pajūriu.

Perdavus darbą Betei Sobol, pasigirdo neilgi plojimai, paskui minią vėl nutildė sunki Liusės būklė.

– Ar niekas ne prieš, kad šio lizdo vėžlius išimtų Lėja? Išimčiau pati, bet ne kažin kaip jaučiuosi. Ar galėsi dar sykį mane pavaduoti, vaikeli?

– Su malonumu, močiute, – atsakė Lėja ir, atsiklaupusi smėlyje, ėmė kasti, o šimtas žmonių pasilenkė pasižiūrėti.

Lėja kasė įdubusį smėlį iš pradžių labai atsargiai. Paskui šyptelėjo, pažiūrėjo į močiutę ir ištraukė kirbantį juodą mažutėlį logerhedą. Kai Lėja padavė jį Liusei, minia ėmė ploti. Liusė apžiūrėjo jį ir įdėjo į smėlio kibirą. Kitoje Lėjos saujoje buvo trys vėžliukai. Lizde klaksėjo bruzdantys šarvai, jų garsas priminė aksomu riedantį šimtą kauliukų. Kai pabaigė, Lėja surinko visus lukštus ir ėmė kasti juos į smėlį.

– Pasilik vieną lukštą sau, Lėja, – liepė Liusė. – Dabar nunešk vėžliukus ir išleisk juos už dvidešimt jardų nuo mūšos. Tegu įsimena šios salos smėlį.

– Išleiskim kartu, močiute, – atsakė Lėja, ir jos abi su Liuse ėmė lėtai žingsniuoti bangų link, o minia prasiskyrė jų praleisti. Liusė vos turėjo jėgų paeiti, bet niekas nebūtų jos sulaikęs, todėl Tė atnešė jai lauko kėdę atsisėsti ten, kur vėžliukai pradės ilgą ir pavojingą kelionę į Atlantą. Jų letenėlės braižė kibiro kraštus.

Liusė padavė Lėjai sulūžusią golfo lazdą, ir Lėja ėmė brėžti smėlyje didžiulį pusapskritimį, kurio stebėtojams nevalia peržengti. Už linijos buvo naujagimių vėžliukų teritorija. Žmonės paplūdimyje spraudėsi prie linijos basi ir su šlepetėmis, bet niekas jos neperžengė.

Padėjusi kibirą ant žemės, Liusė linktelėjo Lėjai, ir ši švelniai apvertė kibirą ant šono, o vėžliukai keturiais pelekais ėmė ropoti per gimtąją žemę į jūrą. Jie skubėjo į raibuliuojantį vandenį, genami gryniausio instinkto. Nors jų eisena buvo juokinga, ji buvo kryptinga ir ryžtinga. Tai buvo senas, skubus žygis. Tačiau šių vėžliukų nelaukia meškėnų kariauna, žuvėdrų antskrydis ar grėsmingai susitelkę krabai vaiduokliai, išsirikiavę it tankų batalionas, tykantis nutraukti jų bėgimą į bangas. Šiems vėžliukams plojo ir ragino tie, kas atėjo pasižiūrėti, kaip jie saugiai išplauks iš Oriono salos.

Pirmasis šlapią smėlį pasiekęs vėžliukas aplenkė kitus penkiais jardais, jį pagavo banga ir kūlvirsčią nuritino atgal, kaip visada. Bet mažasis logerhedas greitai atsivertė, o kai atsirito kita banga, jau mokėjo plaukti. Pirmosios bangos pagauti, visi vėžliukai vertėsi kūlvirsčio, bet visi gražiai, tvarkingai nuplaukė su antrąja. Iš urvelio išlindo vienas krabas vaiduoklis, pačiupo vėžliuką už kaklo ir skubiai nusitempė į urvą smėlyje. Pastebėjau, kad ir Liusė matė šį medžiotojo ir grobio susitikimą, bet nepratarė nė žodžio. Krabas elgėsi pagal prigimtį ir visai nejuto vėžliui priešiškumo.

Netrukus pirmosios bangos mirgėjo žvilgančiomis vėžliukų nugaromis, it juodmedis blykčiojančiomis tarp sniego baltumo purslų. Vienas vėžliukas pasimetė ir bangų apsuktas ėmė plaukti atgal į lizdą, bet Lėja paėmė jį ir atsuko teisinga kryptimi. Ji klausiamai pažvelgė į močiutę, ir Liusė linktelėjo, girdama ją už gerai nudirbtą darbą. Kai visi vėžliukai pasiekė vandenį, mėginome sekti, kur jie plaukia, stebėdami, kaip kas šeštą ar septintą yrį iškyla į ungurių panašios jų galvutės.

Paplūdimį šukuojanti žuvėdra, grįžtanti iš dienos medžioklės, atskrido iš pietų, ir minia suvaitojo, kai ji tarsi skepeta pakibo virš bangų, tada nėrė ir iškilo su vėžliuku snape. Žuvėdra nukando vėžliukui galvą, o likusį kūnelį išmetė atgal į jūrą.

– Nekenčiu žuvėdrų, – pasakė Lėja.

– Veltui. Jos puikiai vykdo savo pareigą, – atsakė Liusė. – Tiesiog tu myli vėžlius.

Kitą savaitę gaminau pasakiškas vaišes visiems, kas ateidavo atsisveikinti su mano motina. Svečiai ėjo šimtais, ir mums buvo labai gera matyti, kad Liusės gyvenimą miestiečiai pastebėjo. Būdami jos vaikai, puikiai pažinome Liusės keistumą ir nesaugumą, bet taip pat ir nepalaužiamai mielą jos prigimtį. Acto gamyklą širdyje ji užmaskavo milžinišku medaus koriu viešosios savasties pakraštėliuose. Atėjo juodaodžių vadai, labai oficialiai apsitaisę, kad ji žinotų, jog jie nepamiršo nepaprastos „Negrų teisėjo“ žmonos drąsos. Tą savaitę sužinojau, kad mano mama tobulai mokėjo atlikti smulkius gestus. Ji padarė tūkstantį

dalykų, kurių daryti nereikėjo, vien todėl, kad jai taip buvo jaukiau. Ji dosniai dalijo nepastebimas, kuklias akimirkas, kuriomis žmonės nudžiugdavo, kad gyvena.

Liusė negalėjo nuryti nė vieno mano pagaminto kąsnio, bet ji gyrėsi, kad jos draugai tikino taip skaniai nevalgę net tada, kai nuvažiavo į Atlantą pasižiūrėti „Bravesų" varžybų. Niekas neatėjo į svečius, mano nepamaitintas, ir aš nepaliaudamas budėjau virtuvėje, nes vos gebėjau tvardyti bejėgiškumą. Niekaip negalėjau susitaikyti, kad pirmą sykį gyvenime manęs laukia pasaulis be motinos, ir naujai pažvelgiau į Lėją, tapusią šeimininkėle, pasitinkančia svečius prie durų ir prašančia pasirašyti svečių knygoje. Lėja man pranešė, kad mokykla ne tokia svarbi, kaip padėti močiutei numirti, ir pagalvojau, kažin iš kur tokia maža mergaitė tokia išmintinga.

Vieną dieną vėlai daktaras Pitsas svetainėje priėjo prie telefono ir mums visiems matant surinko numerį. Išgirdome jį sakant „Sveiki, teisėjau", ir klausiausi, kaip jis kviečia užeiti mano tėvą. Jam vis dar buvo nejauku tarp šurmuliuojančių brolių, bet daktaras Pitsas aiškiai parodė, kad artimiausiomis dienomis jam prireiks mūsų pagalbos.

Tos dienos netruko ateiti. Supratau, kad nors pasirengiau motinos mirčiai, nebuvau pasiruošęs visoms smulkmenoms, kurių jai prireiks. Stebėjau, kaip motina pamažu virsta visai svetima moterimi, nusilpusia ir leisgyve, neatsikeliančia iš lovos, šeimininke, nepasitinkančia svečių. Jos akys apsiblausė nuo nuskausminamųjų, ji prašydavo Lėjos prigulti su ja pokaičio, bet užmigdavo, Lėjai nespėjus nė atsakyti. Jos kraujotaka galutinai ją išdavė ir pasidarė sveikatai pavojinga it urano oksidas. Ji blėso ne dienom, o valandom. Lėtas, nepastebimas procesas išlindo į paviršių ir ėmė spartėti. Paskui pasileido siaubingais šuoliais.

Retsykiais vakare atrodydavo, kad jai geriau, bet retai. Spietėmės apie ją, trokšte trokšdami kuo nors pasitarnauti, atlikti žygdarbį ir išgelbėti Liusės gyvybę. Blėso mūsų ištakos. Mes užaugome šiame kūne, kuris dabar išeina. Mes sukurti kūno, kuris dabar ją žudo. Pylėme kits kitam išgerti, laikėmės krūvoje, o vakare vaikštinėdami pajūriu pratrūkdavome raudoti, kai nebepakeldavome mirties klaustrofobijos. Man atrodė, kad motinai reikia pagalbos ir prisilietimų, kuriuos daug geriau jai suteiktų dukra, o ne pašėlę, judrūs sūnūs, nekantraują, kad Liusė paprašytų pastumti šaldytuvą ar išdažyti garažą. Visi kartu jautėmės nereikalingi, neramūs, painiojomės po kojų. Beveidės slaugės buvo mielos ir darbščios. Norėjome visi kartu laikyti ją glėbyje, perduoti vienas kitam, bet nedrįsome prisiliesti, nemokėjome fiziškai rodyti švelnumo ir baiminomės ką nors sulaužyti, kai prasidėjo irimas ir jos oda išblyško it rašomasis popierius.

Vieną dieną Liusė atsigavo ir kartu pakėlė viso namo nuotaiką, kaip po šaltos žiemos potvynis nuplauna pelkes. Tą rytą, atnešęs pusryčius, kurių ji tikrai nevalgys, radau Liusę atsisėdusią su Lėja, mokančią ją dažytis. Lėjai niekaip nesisekė pačiai pasidažyti lūpų ir padažyti Liusės, bet antrą kartą pasisekė geriau. Padėjau padėklą ir žiūrėjau, kaip mano motina perduoda mano dukrai paslaptingas kosmetikos apeigas.

– Kai tepi šešėlius, užsimerk. O tada trupučiuką prasimerk. Stenkis vienodai padengti abu vokus. Va šitaip. Šaunuolė. Dabar kvepalai. Nepamiršk, kvepalų reikia tik lašeliuko. Skunkas todėl ir skunkas, kad nežino saiko. Paliksiu tau visus savo dažus ir kvepalus. Kai juos naudosi, prisimink mane. Pamėginkim iš naujo užtepti pagrindą. Gerai?

– Aišku, – atsakė Lėja. – Bet ar tu turi jėgų?

– Lėja per maža dažytis, – pasakiau, pats suprasdamas, kad pažodžiui kartoju Liusės priekaištą Romoje ir kalbu kaip tikras pasipūtėlis tėvas.

– Galbūt, – sutiko Liusė, – bet mokytis ne per maža. Be to, manęs nebebus, tai kas ją viso to išmokys? Aš daug ko nežinau, bet aš – makiažo Leonardas da Vinčis. Lėja, čia mano palikimas tau. Tu gauni tai, ką iš manęs paveldėjai, mieloji.

Vėliau tą rytą užtikau Lėją skaidriu, dainingu balseliu skaitant Liusei vaikišką knygelę. Lėjos anglų kalbos tartyje paslapčia girdėjau Italiją, visada tuo džiaugiausi. Atsisėdau ir klausiausi, kaip Lėja garsiai skaito „Šarlotės voratinklį“. Tiek kartų buvau jai skaitęs tą knygą, kad kone galėjau mintinai deklamuoti su ja tuos gražius žodžius.

Liusė šyptelėjo man ir tarė:

– Kai buvau maža, niekas man tų pasakų nesekė. Kaip smagu taip užmigti.

– O kodėl tėvai tau neskaitė, močiute? – paklausė Lėja.

– Jie nemokėjo skaityti, mieloji, – atsakė ji. – Ir aš nemokėjau, kol tavo tėvelis manęs neišmokė. Jis tau nepasakojo?

– Čia mūsų paslaptis, mama, – atsakiau.

– Bet Lėja turi žinoti apie savo tėvelį tokius gražius dalykus. Jis buvo ne tik mano vaikelis. Jis buvo ir mano mokytojas, – pasakė Liusė ir kietai įmigo.

Tą vakarą iš vienuolyno atvažiavo tėvas Džudas, o Diupri iš valstijos ligoninės atvežė Džoną Hardiną. Iš miegamojo išėjo Didysis žydas su Estera ir Sailas su Džine Pene, o Džonas Hardinas žengė į namus, kur vazose vyto šviežios gėlės, o atslūgęs potvynis sutirštino jūrą ir jos aromatą, kurį nešė rytų vėjas. Lederė pylė suaugusiems išgerti, o aš pagaminau tiek *pasta carbonara*, kad pakaktų visai regbio komandai. Svečių kambaryje Džudas ruošėsi suteikti Ligonių sakramentą. Jis visą savaitę pasninkavo ir meldėsi už seserį. Jo tikėjimas buvo nepajudinamas, ir jis manė, kad Liusės nuodėmės nieko nereikš Dievui, kuris raudojo visą

šį nepakeliamą šimtmetį. Visas vienuolynas kaupė maldas už Liusę. Ji įžengs į rojų, keliama pagyrų, su puikiausiomis rekomendacijomis ir be galo mylima nedidelio pulkelio šventųjų Viešpaties tarnų.

Tą vakarą tėvas Džudas laikė Mišias, o Liusė paprašė, kad laikytų lotyniškai, mudu su Diupri jam patarnavome. Pro plačiai atvertus langus iki žemės į kambarį tarsi dar vienas tikintysis sruvo jūros oras. Liusė paprašė brolio pasimelsti už visus logerhedus, plaukiančius per dumbliais apžėlusią Sargaso jūrą. Jai priėmus Komuniją, mes nulenkėme galvas, tada visi jos sūnūs priėmėme ostiją ant liežuvio, ir tą akimirką meldžiausi už ją iš visų jėgų. Melstis man trukdė ašaros. Dabar malda nebesidraikė tarsi dūmas, kyląs į pasaulio aukštumas, bet plūduriavo drėgna ir apsunkusi nuo ašarų. Oras buvo sūrus, sūrūs buvo ir mane bučiuojančių draugų ir giminaičių veidai.

Vėlai naktį Liusė pasišaukė pas save tik mane ir brolius. Nuėjome nenoromis, tarsi mus būtų iškvietęs mirties bausmės vykdymo būrio pulkininkas. Pagaliau mus iškvietė, bausmė neišvengiama. Atrodė, kad tik šiomis paskutinėmis dienomis išgyvenau visavertes akimirkas, kai susirinkome atsisveikinti su motina. Tačiau Tė sustojo ant jos kambario slenksčio, negalėdamas pajudėti.

– Negaliu, – ašarojo Tė. – Neturiu jėgų.

Paliovęs raudoti, jis susiėmė ir nusekė paskui mus į kambarį. Dabar jau ir mes buvome pavargę ir supratome, kad mirti – sunkus darbas, ne šiaip lengvas, švelnus nakties miegelis. Kad pažvelgtume į motiną, turėjome įtempti visas jėgas. Kūnui nebekovojant su infekcijomis, jos dantenas ir lūpas nusėjo opelės. Ji gerai įkrėtė mirčiai, bet tvirtas, užsispyręs jos kūnas nebeatlaikė išmėginimų. Rausvi skruostai pagelto, po akimis šmėkščiojo tamsa. Ją pamažu supo sąstingis, o mes laukėme, kol ji prabils. Dalasas padavė jai stiklinę vandens, ir gerdama ji raukėsi iš skausmo. Kai jis padėjo stiklinę, ji buvo kruvina.

Jai mėginant prašnekti, iškilmingoje atmosferoje nenustygstantis Džonas Hardinas pradėjo:

– Mama, nepatikėsi, kas buvo. Atėjo daktaras ir sako: „Rytoj rytą Liusė bus sveika kaip morka." Daktaras juokėsi, sakė, padarė dar kelis testus ir suprato, kad tau visai ne leukemija. Še tau, jis klaidingai diagnozavo. Tu tik peršalai, ar, blogiausiu atveju, sergi žvyneline. Sakė, kitą savaitę kasdien įmuši golfo kamuoliuką į trisdešimt šešias duobutes. Nagi, vyručiai. Nusišypsokit.

Diupri gūžtelėjo pečiais ir tarė:

– Veltui aš jį prigriebiau.

– Ša, – sukuždėjo Liusė. – Noriu jums kai ką pasakyti.

Mes nutilome, tik vandenynas kalbino naktį po vieną bangelę.

– Stengiausi dėl jūsų kiek galėjau, vaikai, – pasakė ji. – Kad būčiau galėjus labiau. Turėjot gimti karalienės namuose.

– Ir gimėm, – vos girdimai pratarė Dalasas.

– Tai jau tikrai, kad mane kur, – pritarė Diupri.

– Ša, – pasakė Liusė, ir mes palinkome, kad geriau ją girdėtume. – Turėjau labiau jus mylėti, o ne vien jūsų trokšti. Tik jus vienus gyvenime gavau nemokamai.

– Mama, mama, mama, – tarė Džonas Hardinas, puldamas ant kelių greta jos ir kūkčiodamas. Liusę galiausiai apėmė koma, girdint pirmąjį žodį, kurį mes visi tarėme angliškai. Tą naktį motina mane paliko.

Liusė merdėjo keturiasdešimt valandų, o mes budėjome prie jos kone be perstojo. Vaikštinėjo daktarai ir slaugės, tikrindami jos gyvybės ženklus ir rūpindamiesi, kad jai būtų lengviau. Ji ėmė kvėpuoti skausmingai ir triukšmingai. Garsas buvo trūkčiojantis, drėgnas, o aš nieko kito pasaulyje nebegirdėjau.

Paskutiniąsias valandas dažnai ją bučiavome ir kartojome, kaip labai ją mylime. Tada pradėjau jai garsiai skaityti Lėjos vaikiškas knygeles. Jos vaikystėje nebuvo pasakų, todėl paskutinę dieną skaičiau jai knygas, kurių ji nespėjo perskaityti. Pasakojau jai apie Mikę Pūkuotuką ir Vėžlį Jertlį, nuvedžiau ją „Pas laukinius žvėris“, supažindinau su „Triušiu Petriuku“ ir „Alisa Stebuklų šalyje“. Pakaitomis skaitėme jai „Grimų pasakas“, o galiausiai Lėja privertė mane sekti visas pasakas apie Čipę, Šaunųjį šunį, kurias jai sekiau atskyrimo nuo šeimos metais Romoje.

Pralinksminau brolius, pasakodamas mėgstamiausias Lėjos pasakas apie Čipę, Šaunųjį šunį, bet pastebėjau, kad vieną akimirką juos paviliojo ir pačios istorijos. Lėja pakaitomis sėdėjo vis kitam mano broliui ant kelių, ir pamaniau, kaip tikriausiai smagu turėti gausybę mylinčių dėdulių.

Paskui, valandą prieš Liusės mirtį, papasakojau paskutinę istoriją apie tą nuostabų šunį, kuris padvėsė, Džonui Hardinui ir Tė nė nespėjus gerai jo pažinti.

Gražiame name, gražioje saloje, gražioje Pietų Karolinos valstijoje moteris, vardu Liusė, rengėsi į paskutinę kelionę. Ji jau buvo su visais atsisveikinusi ir sutvarkiusi visus reikalus. Ji pabučiavo anūkę Lėją ir išmokė ją lakuotis nagus ir dažytis veidelį. Sūnūs susirinko prie jos lovos, ir ji nuramino juos, tinkamai parinkdama žodžius, kad geruoju ją prisimintų. Nors labiausiai iš visų ji mylėjo savo sūnų Džeką, atsisveikino vienodai gražiai su visais.

Čia smagiai nusijuokė net Džonas Hardinas.

Ji merdėjo ilgai, nes labai mylėjo žemę, savo miestą ir šeimą. Bet kai mirė, pati nustebo, kad pakyla iš kūno aukštyn virš namo ir vandenyno. Ji iš viršaus apžiūrėjo mėnulį, žvaigždes ir Paukščių Taką, išsivadavusi iš kūno, ir graži sparnuota sklendė ir sukiojosi švelnioje pakelės žvaigždžių šviesoje.

Tada ji atskrido į vietą, apie kurią buvo girdėjusi. Ji buvo laukinių gėlių pievoje, apsuptoje kalnų, gražesnių už Mėlynuosius kalnus, aukštesnių už Alpes. Liusė dar niekur nesijautė tokia laukiama. Ji žinojo, kad atskrido, kur reikia, bet nežinojo, kaip ta vieta vadinasi.

Liusė išgirdo virš savęs griaudžiantį balsą. Ji žinojo, kad tas balsas Dievo. Jis buvo rūstus, bet geras. Ji ramiai ir oriai laukė jo sprendimo. Jos anūkė Lėja prieš ilgą kelionę namo padažė jai veidą, ir Liusė žinojo, kad ją sukūrusiam Dievui bus graži.

Bet už nugaros pasigirdo kitas balsas, kurio ji labai išsigando. Liusė atsigręžė ir pamatė Šėtoną su savo demonų kariauna, einantį per lauką jos pasiimti. Bjaurus pilkšvai violetinis Šėtonas prišoko prie Liusės iš už nugaros, o ji ant sprando pajuto jo karštą kvapą.

Šėtonas užriaumojo: „Ji mano. Vesiuosi ją į pragarą. Ji tikrai nusipelno degti ugnyje. Ji ne tavo, o kas mano, vesiuosi į pragarą."

„Neskubėk, Šėtone, – suskambo Viešpaties balsas. – Čia Liusė Makol iš Voterfordo. Ši moteris tikrai ne tavo. Nors nori kiekvienos sielos, kuri tik čia ateina, šitos tikrai nenusipelnei."

„Vis tiek ją pasiimsiu, Viešpatie. Ji žemėje daug kentėjo, todėl bus pripratusi prie skausmo. Skausmą ji geriausiai pažįsta. Be kančių ji tikrai nejaukiai jausis."

Kad ir kaip Liusė gynėsi, pajuto, kaip jos gerklę sugniaužia Šėtono ranka, o kai pamėgino kalbėti, nieko nepajėgė ištarti, ir ją nuvilko per kvepiantį laukinių gėlių lauką. Liusė manė, kad teks visą amžinybę degti pragare, bet kai ką išgirdo...

– Žinau ką, – sukrykštė Lėja.

– O ką? – paklausė jos dėdulės.

– Ji išgirdo „grrrr grrrr".

– Ir kas tokius garsus leido? – paklausė Dalasas.

– Čipė, Šaunusis šuo, – atsakė Liusė. – Pačiu laiku. Ji tuoj viską sutvarkys. Net jei Dievas negali. Teisingai, tėveli?

– Čipės, Šauniojo šuns, iltys buvo baltos kaip vilko. Ji iššiepė juodas lūpas, o raumeningas jos kūnas artinosi prie Šėtono kaip pantera. Kiti demonai persigandę atsitraukė, bet Šėtonas ne. Tačiau Čipė dar jokio priešo nepuolė taip aršiai. Jos akys buvo geltonos, ir ji šoko žudyti. Ji prigludo prie žemės, pasirengusi pulti viso blogio šaltinį. Šuva atėjo pasitikti moters, kuri priglaudė ją paklydusią, priėmė į savo namus, pilnus vaikų, ją šėrė, glostė jos kailį ir mylėjo taip, kaip reikia mylėti šunį.

„Cha!, – suriko Šėtonas. – Manai, išsigąsiu šuns?"

Jis kalbėjo su Dievu ir nepaleido Liusės.

„Ne. Šunų tu nebijai, – atsakė Dievas. – Tik šito."

„Ko man bijoti šito kiemsargio?“

„Nes šis šuva mano siųstas. Jis vykdo mano valią“, – atsakė Dievas.

Ir Tamsybių kunigaikštis paleido Liusę ir grįžo į savo ugnies namus.

Liusė suklupo ant kelių ir pabučiavo Čipę, Šaunųjį šunį, o ši irgi ją bučiavo. Tada šuva parodė jai kelią per gėles į šviesą.

Tą naktį Liusė mirė, apsupta mano ir brolių. Kai kitą rytą laidojimo rūmų darbuotojas atėjo paimti jos kūno, naktiniai tebebuvo drėgni nuo ašarų jos penkių sūnų, dviejų vyrų, vieno brolio ir anūkės Lėjos Makol. Kai ji liovėsi kvėpuoti, regis, pasaulis sustojo, bet upėse ir įlankose kilo potvynis, o saulė uždegė horizontą pirmąja aušra, kurios Liusė neberegėjo nuo tada, kai ėmė nakvoti namelyje prie jūros.

Per jos laidotuvių Mišias buvo girdėti viso miesto gedulas. Penki jos sūnūs ir buvęs vyras teisėjas išnešė karstą, tą dailųjį lakuotąjį karstą, kurį padirbo jos sūnus Džonas Hardinas, priešais bažnyčią. Buvo pilka, apniukusi diena, o daktaras Pitsas visas pamaldas raudojo, kaip ir Dalasas, Diupri, Tė, Džonas Hardinas, mano tėvas ir aš. Nė vienas nesugebėjome susitvardyti. Liusės meilė mus jungė ir sulygino, iš mūsų liejosi jos švelnumas. Ji paliko mus skausme ir bejėgius, parklupusius ant kelių. Kapinėse mes su broliais ją palaidojome, neskubėdami ir šnekučiuodamiesi su ja, tarsi ji dar mus girdėtų. Amžiams netekau žodžio „motina“ ir negalėjau to ištverti.

Išklausęs miesto užuojautos, išleidęs namuose Oriono saloje susirinkusius gedėtojus, pavargęs nuo gedulo ir išsekęs nuo pastangų šypsotis, su Lėja apsivilkome maudymosi kostiumus ir išėjome ilgai paplaukioti vandenyne. Vanduo buvo šiltas ir šilkinis, Lėjos plaukai žvilgėjo kaip ruonio kailis, kai ji nėrė man nuo pečių ir nuplaukė per didžiules bangas iki pat kranto. Nedaug kalbėjau, bet plaukimo judesiai, potvynio jėga, paties vandenyno siūbavimas ir liūliavimas mane guodė ir buvo nepaprastai malonūs. Lėja išmoko plaukti kaip ūdra, ne blogiau už mane užmesti krevečių tinklą, o slidėmis paskui valtį mokėjo skrieti ir slalomu. Ji darėsi žemumų mergaitė, apkabinau ją, kai ilsėjomės vandenyje už dvidešimties jardų nuo kranto.

– Žiūrėk, tėveli, – tarė Lėja. – Mus šaukia Lederė.

Ant kranto, pasipuošusi laidotuvėms, bet basa prie juodos suknelės ir perlų vėrinio, Lederė pamojo mums, ir abu nuplaukėme pas ją.

Kai pasiekėme krantą, Lederė kažką laikė rankoje.

– Jį ką tik atnešė Betė Sobol. Kažkas jį rado kėblinantį golfo aikštyne. Ji mano, kad jis jau kelias dienas klaidžioja.

Lederė ištiesė ranką, kurioje buvo mažutėlis vėžliukas, bet visiškai baltas, pirmas mano matytas albinosas. Jis nejudėjo, ir Lederė tarė:

– Betė mano, kad jis galėjo pastipti. Ji klausia, ar judu su Lėja nenuplukdytumėt jo kur giliau. Jei jis gyvas, tokių bangų tikrai neištvers.

Paėmiau vėžliuką į ranką ir laikiau delne it kišeninį laikroduką.

– Neatrodo gyvas, – pasakiau.

– Nuneškim jį į vandenį, tėveli, – tarė Lėja. – Nuplauksim kuo giliau.

Užsikėliau Lėją ant pečių ir įbridau į aukštas bangas, įsirężdamas, kai jos dužo man į krūtinę. Padaviau vėžliuką Lėjai ir liepiau laikyti aukštai virš galvos, kad bangos nepasiektų.

– Net jei jis negyvas, Lėja, jis gali tapti mitybos grandinės dalimi.

– Kaip gerai, tėveli. Mitybos grandinės dalimi.

Nelengva buvo bristi prieš potvynį, bet kai užėjome už mūšos, Lėja padavė man nejudantį vėžliuką. Darsyk jį apžiūrėjau, tada paėmiau ir panardinau į tirštą šiltą Atlanto vandenį. Po kelių sekundžių vėžliukas virptelėjo, tada pajutau ugnelę, kai vėžliukas sumojo visais keturiais plaukmenimis, ir instinkto gyvybės jėga užsiliepsnojo kiekvienoje jo kūnelio ląstelėje.

– Gyvas, – surikau Lėjai ir paleidau vėžliuką paviršiuje. Kartu su Lėja paplaukėme šalia albinoso, kol šis susigaudė, kur esąs, įkvėpė ir dingo iš akių. Kapstydamiesi vandenyje, matėme mažutę baltą galvytę, iškylančią iš vandens už šešių pėdų nuo mūsų, paskui vėl panyrančią. Sekėme vėžliuką, kol vanduo pasiekė man virš galvos. Tada grįžome į krantą, kur mūsų laukė Lederė.

Epilogas

Kitą vasarą mudu su Ledere Ensli susituokėme Romos mieste ir pasikvietėme į vestuves visus, kuriuos mylime. Kol rašėme Maikui Hesui filmą, kuriam buvome pasamdyti, supratome, kad vienas be kito negalime gyventi. Kai galiausiai prisiruošiau pasipiršti Lederei, sužinojau, kad jos su Lėja neseniai buvo Čarlstone išrinkusios jai vestuvių suknelę; ji jau buvo sudariusi svečių sąrašą ir parašiusi skelbimą į laikraštį. Vienintelis, kuris nustebau, kad pamilau Lederę, buvau aš pats. Bet ilgai gyvenau, pažindamas net ir tvirčiausią meilę iš pakraščių ėdančius sunkumus ir pavojus. Norėjau, kad neliktų nė menkiausios abejonės.

Pasipiršau jai per šventę, kurią surengėme Džordanui Eliotui jo bausmės atlikimo Fort Lyvenvorto kalėjime išvakarėse. Jis gavo penkerius metus kalėjimo už netyčinę žmogžudystę ir piktybinį federalinės nuosavybės naikinimą. Prokuroras norėjo įkišti Džordaną už grotų dvidešimčiai metų, bet Keipersui Midltonui pavyko susiderėti, kai įtikino federalinę valdžią, kad visas vienuolynas paliudytų, koks Džordanas yra šventas žmogus, jei byla pasiektų teismą. Generolas Rembertas Eliotas persikraustė į Kanzasą, kad būtų šalia sūnaus visą laiką, kol šis kalės. Per visą bylos tvarkymo laiką generolas kiekviename žingsnyje įnirtingai grūmėsi už sūnų. Generolas Eliotas kasdien lankė Džordaną kalėjime, ir jiedu labai suartėjo. Jie džiugiai nustebo, pamatę, kad tėvo ir sūnaus draugystė geba perverti visą sunkios praeities skausmą ir atstūmimą. Gyvenimo griuvėsiuose jie rado kits kitą, stipriai apsikabino ir susitaikė net su neįtikėtinais savo skirtumais.

Vestuvių išvakarėse mudu su Ledere užkopėme ant Janikuliaus, miglos gaubiamas senasis miestas tarsi slaptas avilys driekėsi po mumis, apimtas paskutinių bruzdesių prieš blėstančiai saulei nutvieskiant vakarų kalvų viršūnes. Apačioje, tarp blyškių šviesų, po vieną įsižiebiančių įvairiose miesto dalyse, buvo rengiama paskutinė šventė, kurioje dalyvausime ne kaip vyras ir žmona. Nusprendžiau ant Janikuliaus atiduoti Lederei Šailos laišką. Laiške buvo aiškiai, tiksliai išdėstyta

tai, ko aš žinojau niekada nesugebėsiąs išreikšti. Seniai teisme jis padėjo man laimėti teisę auginti Lėją, kai Foksai pradėjo bylinėtis dėl anūkės globos. Jis giliai, akinamai mane sukrėtė. Iš jo žinojau, kad patyriau aistrą, kurią tik nedaugelis vyrų ir moterų patiria, pajunta ar net ilgisi per visą gyvenimą. Tai dėl jo galėjau atsiskirti nuo Šailos, bet niekada su ja neatsisveikinti. Dabar, vestuvių su Ledere išvakarėse, reikėjo atsiplėšti ir leisti Lederės meilei švelniai gydyti mano sužeistą pietiečio širdį.

– Tai štai jis, – tarė Lederė, kai padaviau jį jai. – Žymusis laiškas.

– Jis vertas šlovės, – atsakiau. – Pamatysi.

– Kas jį skaitė? – paklausė ji.

– Pietų Karolinos teismas, o dabar tu, – atsakiau. – Lėjai jį duosiu dar negreit. Kol kas jai pakaks sukrėtimų.

– Jau ir taip pavydžiu judviem su Šaila viso to, ką įsivaizduoju jus kartu patyrus, – pasakė Lederė. – Dabar bus dar blogiau?

– Jame viskas paaiškinta. Ten ir apie tave parašyta.

– Apie mane?

– Pamatysi.

Lederė atsargiai išėmė laišką iš voko. Jis buvo parašytas paskubomis, ir ji ne iš sykio įskaitė neramios, skubančios Šailos rankos rašyseną.

Mielasis Džekai,

Neturėtų baigtis taip, bet taip turi būti, mano meile, prisiekiu, taip turi būti. Pameni tą vakarą, kai pamilome vienas kitą, kai namas griuvo į jūrą, o mes supratome, kad negalime atitraukti nuo kits kito rankų? Tuomet nė įsivaizduoti negalėjome, kad mylėsime ką nors kitą, nes tą naktį sukūrėme tokią ugnį. O pameni naktį, kai pradėjome Lėją viršutiniame viešbučio „Raphael“ aukšte Romoje? Man ji buvo visų geriausia, nes abu norėjome kūdikio, geriausia, nes visą savo gyvenimo beprotybę ir neviltį pavertėme tuo, kas mums teikė vilties. Kai mudviem būdavo gera, Džekai, mūsų kūnai galėjo padegti visą pasaulį ir padaryti jį tobulą.

Nesakiau, kodėl palikau judu su Lėja, Džekai, bet dabar pasakysiu. Aš vėl išprotėjau. Ir šįsyk per daug. Grįžo ponia. Monetų ponia, ta, apie kurią pasakojau vaikystėje. Vaikystėje ji tik žiūrėdavo į mane ir manęs gailėdavo, bet šįsyk ji grįžo žiauri. Šįsyk ji kalbėjo vokiečių balsais ir spjaudė ant manęs, kad aš žydė. Vaikystėje, Džekai, nė pagalvoti negalėjau, ką iškentė mano tėvai. Jų skausmas sukrėtė mane labiau už viską. Kasryt nubusdavau neišsakytame jų sielvarte, jų kare prieš pasaulį, kurio negalėjai paaiškinti jokiais žodžiais. Nešiojau jų skausmą savyje kaip kūdikį. Žindau juo, mitau juo, šukėms ir kristalams leidau tekėti savo krauju.

Niekada nebuvau tokia stipri, kad prilygčiau siaubingai tėvų istorijai. Jų kančios kamuoja mane, jaudina, iš proto varo nuo bejėgiškumo.

Dabar mane šaukia monetų ponia, Džekai, ir negaliu atsispirti jos balsui. Mano suknelės sagose nėra įsiūtų monetų, kad galėčiau išsipirkti ar išpirkti kitus. Mane šaukia stovyklos, Džekai. Mano tatuiruotė šviežia, baigėsi ilgas kelias gyvuliniais vagonais. Sapnuoju Cikloną B. Turiu sekti paskui balsą, o kai nušoksiu nuo tilto, Džekai, tiesiog nusileisiu į duobes, kur guli išbadėję ir sulaužyti šešių milijonų žydų kūnai, ir griūsiu prie jų, nes negaliu atsikratyti jų šmėklų. Tarp tų išžudytų žydų guli mano motinos ir tėvo kūnai, o jiems nė nepakako laimės numirti. Tose duobėse, kur visada sapnavau savo vietą, ją ir užimsiu. Būsiu žydė, raunanti mirusiems dantis, žydė, iš kurios sudeginto kūno gaminamas muilas, kuriuo prausiasi Reicho kariškiai, kovodami Rusijos fronte. Beprotybė, Džekai, bet taip yra. Tai visada buvo svarbiausia mano dalis, meldžiu tave atleisti.

Bet Džekai, mielasis Džekai, gerasis Džekai – kaip man palikti tave ir Lėją? Kaip paaiškinti monetų poniai meilę judviem? Ji trokšta ne mano meilės, o mano gyvybės. Jos balsas taip vilioja žiauriu meilumu, ji išmano, ką daro. Ji žino, kad nieko negaliu mylėti, nes mano šalis – pakeistųjų, apsėstųjų, raudančiųjų, palaužtųjų.

Taip bus geriausia, Džekai, geriausia man. Kai manęs nebebus, prašau, papasakok apie mane Lėjai. Papasakok, kas buvo gera. Gražiai ją augink. Mylėk ją už mus abu. Brangink ją, kaip aš branginčiau. Surask savyje motiną, Džekai. Tu ją turi, gerą motiną, kliaujuosi, kad rasi ją ir pagerbsi, o Lėją auginsi švelniausia, mieliausia savo dalele. Atlik mano pareigą, Džekai, ir te niekas tavęs nesulaiko. Gerbk mane ir minėk mane, garbindamas mūsų vaiką.

Ir Džekai, mielasis Džekai, vieną dieną tu sutiksi kitą moterį. Aš ją jau myliu, branginu, gerbiu ir jai pavydžiu. Jai teko mielasis mano vyras, ir grumčiausi su bet kuria moterimi pasaulyje, jei ji mėgintų atimti tave iš manęs. Pasakyk jai šitaip ir papasakok apie mane.

Bet pasakyk jai ir dar kai ką, Džekai, gerai klausykis.

Aš tavęs lauksiu, Džekai. Lauksiu tavęs tame name, kurį pasiėmė jūra pirmąją naktį, kai mes kits kitą pamilome, kai supratome, kad mūsų likimai susilietė. Mylėk ją ir būk jai ištikimas, bet pasakyk, kad ruošiu namus tavo atvykimui. Ir dabar tavęs ten laukiu, Džekai, kol tu skaitai šį laišką. Jis jūros dugne, jo kampuose plūduriuoja angelai ir žvilgčioja iš spintučių. Klausysiuosi, ar tu nesibeldi, ir atidarysiu duris, nusitempsiu tave į tą kambarį, kur šokome pagal pajūrio muziką ir bučiavomės, gulėdami ant kilimo, o aš liepiau tau mane pamilti.

Vesk gerą moterį, Džekai, bet ne tokią gerą, kad nebegrįžtum pas mane į mūsų namą jūros dugne. Tikiuosi, ji graži ir mylės mūsų dukrą, kaip aš būčiau mylėjusi. Bet pasakyk jai, kad nevisiškai tave atiduodu, Džekai. Leisiu kuriam

laikui tave pasiskolinti. Dabar jau einu, bet lauksiu tavęs, mylimasis, į jūrą nugrimzdusiame name.

Įsakau tau, Džekai, paskutiniu savo sielos šūksniu ir nemirštančia meile tau, vesk nuostabią moterį, bet pasakyk, kad tai aš atsivedžiau tave į šokius. Pasakyk, kad paskutinis šokis bus mano.

Mano mieliausias.
Šaila

Lederė trissyk perskaitė laišką, paskui atsargiai jį sulankstė ir grąžino man. Kelias akimirkas ji tylėjo, mėgindama sutramdyti ašaras.

– Negaliu tavęs mylėti taip, kaip Šaila, Džekai, – pagaliau pratarė ji. – Aš ne taip sukurta.

– Be reikalo parodžiau tau tą laišką, – pasakiau.

– Ne, – atsakė ji, imdama mano ranką ir bučiuodama ją. – Laiškas labai gražus, net širdį drasko. Kaip tavo nuotakai, man nuo jo truputį baugu. Nežinau, ką į jį atsakyti.

– Ir aš, – pasakiau. – Iš dalies esu to laiško kalinys. Kaskart jį skaitydamas verkdavau. Prieš porą metų lioviausi verkti.

– Leiskimės nuo kalno ir gyvenkim kaip pasiutę, Džekai, – tarė Lederė. – Mylėkim vienas kitą, kaip tik mokam. Bet paskutinis šokis tebus Šailos. Ji to nusipelnė.

Džordanas iš savo kameros Lyvenvorte atsiuntė ilgą laišką, kuriame laimino mūsų santuoką ir žadėjo tą pačią dieną Amerikoje laikyti už mus Mišias. Jis suprato, kad kameros jo nebaugina, o kalėjimo drausmė jam atrodė lengva, taip ilgai laikiusis griežtos trapistų regulos. Jis parašė man apie kalėjimo koplyčią, kurioje vadovybė leido jam darbuotis, ir kaliniams dėstomus teologijos ir filosofijos kursus. Jis sakė, kad jam skaudu už visą žmoniją regėti tiek nesibaigiančio didžiulio skausmo kamuojamų vyrų ir baugu, kad tik nedaugelis jų moka melstis, kad jų kančios palengvėtų. Džordaną trikdė ne kitų kalinių bedievystė, o tai, kad tikėjimas Dievu jiems teikia taip mažai paguodos. Jie pasakojo jam apie tuščią sustingusį amerikietišką savo gyvenimą. Jų dvasia buvo skurdi ir neišsivysčiusi. Neturinčios svajonių jų akys atrodė tuščios ir belaisvės. Džordanas dar nebuvo regėjęs tiek vyrų, kuriems verkiant reikėtų dvasininko patarimų.

Viename laiške jis parašė esąs labai laimingas. Kalėdamas jis grįžo į pasaulį, ir jis dar labiau pasišventė kunigystei. Jo pašaukimas sutvirtėjo ir sustiprėjo. Lyvenvortą jis pavertė savo vienuolyno sparnu, ir daugelis kalinių ėmė keistai švytėti, kaip savo noru vienatvę pasirinkę trapistai. Džordanas rašė, kad dažnai meldžiasi ir stengiasi atgailauti už nusikaltimą, kurį įvykdė jaunystės įkarštyje,

kai su visa šalimi buvo perskeltas pusiau. Jis kasdien meldė amžinojo atilsio jaunuolio ir merginos sieloms, kuriuos tegu ir netyčia, bet vis tiek nužudė. Jis siuntė meilę ir palaiminimus ir prašė leisti jam mus dar kartą sutuokti, kai išeisiąs iš kalėjimo.

Tą pačią dieną nusiunčiau jam telegramą, kad mudu su Ledere nesijausime susituokę, kol jis asmeniškai nepalaimins mūsų sąjungos.

Kitą dieną, vestuvių rytą, mudu su Lėja išėjome iš *Piazza Farnese* pasivaikščioti klaidžiais rudais skersgatviais po miestą, kur ji praleido daugumą savo vaikystės dienų. Norėjau paskutinį rytą praleisti vienas su dukra, ir Lederė puikiai tą suprato. Kai buvo gerai, galvojau, vesdamas už rankutės Lėją, mūsų meilėje buvo švelnumo, patikimumo ir slapto sutarimo, tuo ji skyrėsi nuo visokios kitokios meilės.

Išklausęs Džordžo ir Rutos Foksų pasakojimus, dažnai nejučia žvelgdavau į Lėją ir mėgindavau įsivaizduoti, kaip ją varo į gyvulinį vagoną ar nuskuta galvą, prieš jai svirduliuojant į dujų kamerą, kaip mažos jos rankutės kyla iš baimės, ją varant per kaimą į šviežiai iškastą duobę, kur laukia kulkosvaidininkai. Gėriau savo dukros grožį ir žinojau, kad išžudyčiau visus pasaulio vokiečius, bet neleisčiau jiems skriausti savo vaiko. Negalėjau nė pagalvoti, kad kadaise pasaulis pavirto tokiu pragaru, kad medžiojo ir naikino vaikus tarsi vabzdžius ir kenkėjus. Lėja Makol, žydės dukra, būtų virtusi juodais pelenais virš Lenkijos kalnų, jei būtų gimusi prieš penkiasdešimt metų, galvojau, tvirčiau spausdamas jos rankutę.

Bet šį rytą papasakojau Lėjai, kaip Ruta Foks per plauką išsigelbėjo per Antrąjį pasaulinį karą. Pasakojau, kaip išžudė Rutos šeimą, kaip ji pabėgo į katalikiškojo pasipriešinimo pasaulį ir slėpėsi vienuolyne, kol Didysis žydas stebuklingai ją išpirko iš karo siaubiamos Lenkijos ir atgabeno į Voterfordą Pietų Karolinoje. Pirmą sykį papasakojau Lėjai apie suknutę, kurią jos prosenelė pasiuvo dukrelei Rutai, ir kaip ta seniai mirusi moteris aptraukė audiniu aštuonias aukso monetas ir įsiuvo jas vietoj sagų, o Ruta jomis išsipirkdavo iš nelaimių.

Klaidžiojant tarp tamsių krautuvėlių, jutau, kaip pasakojimas vėl mane įsupa, ir pasakojau Lėjai, kaip Ruta paslėpė suknutę už altoriaus, kur stovėjo Angelų Karaliene karūnuota Mergelė Marija, ir kaip jos senelė Ruta meldėsi tai moteriai, kurią žinojo prieš du tūkstančius metų buvus Palestinos žydaite. Pasakojau, kaip Ruta visą gyvenimą tikėjo, kad Marija išgirdo ir išklausė vienos žydaitės maldas, prašančias įsikišti karo siaubiamos Lenkijos bažnyčioje. Ruta praminė statulą monetų ponia, ir tas pasakojimas visiems laikams paliko gilią žymę Lėjos motinai Šailai.

Ant *Ponte Mazzini* virš Tibro padovanojau Lėjai pakabutį, kurį Šailą nešiojo kasdien, išskyrus paskutiniąją gyvenimo dieną. Savo testamente Šaila nurodė perduoti pakabutį Lėjai, kai ši paaugs tiek, kad suprastų visą jo istoriją. Ji patikėjo man nuspręsti, kada ateis toks laikas.

– Kai karas baigėsi, Rutos suknutėje liko trys monetos. Iš kiekvienos jų ji pagamino po pakabutį. Vieną nešioja ji pati. Kitą – tavo teta Marta. Čia – tavo mamos pakabutis, Lėja. Tai buvo mylimiausias jos turtas. Kaskart, kai jį užsisegsi, prisimink ją. Ir prisimink močiutės istoriją.

Lėja užsikabino Šailos pakabutį, jos kaklas ir pečiai buvo tokie pat dailūs, kaip mamos. Ėmiau pastebėti nedrąsiai šmėkščiojant moterystę, sykiu ir susijaudinau, ir išsigandau. Meldžiausi, kad Lėjai pasisektų pamilti visai kitokį vyrą negu aš, ne tokį skaudulingą ir apsėstą demonų, mylintį juoką ir kalbą, sugebantį būti geros nuotaikos ir džiaugtis.

– Nešiosiu jį kasdien, tėveli, – pasakė Lėja.

– Mamytė labai džiaugtųsi, – atsakiau. – Mums metas grįžti, mažute. Šiandien turėsi padėti man vesti.

Lėja tarė:

– Kaip džiaugiuosi. Seniai laikas įtaisyti man mamą, sutinki?

– Jo, – atsakiau. – Sutinku. Tarp kitko, Lėja. Ačiū, kad esi tokia, kokia esi. Tu pati mieliausia, geriausia, šauniausia mergytė, kokią tik esu regėjęs, ir tokia buvai nuo tos dienos, kai parsivežėm tave iš ligoninės, iki pat dabar. Aš ničnieko nedariau, tik visiškai pakerėtas ir apžavėtas stebėjau tave.

– Nesikuklink, tėveli, – atsakė Lėja, apžiūrinėdama auksinę monetą pakabutyje, paskui pakeldama akis į mane. – Juk neužaugau pati. Tu mane užauginai.

– Ir labai tuo džiaugiuosi, dukryte, – atsakiau.

Vėlyvą popietę vestuvininkai susirinko ant Kapitolijaus kalvos, Mikelandželo sukurtoje aikštėje. Telkėsi audros debesys, lengvas Apeninų vėjelis sustiprėjo ir nešiojo grindinio akmenimis laikraščių lapus. Stiklinėse skelbimų lentose ant seno pastato – pusiau muziejaus, pusiau vestuvių koplyčios – buvo paskelbti daugiau kaip penkiasdešimties porų užsakai. Čia rinkose romiečiai, kad jų vedybas patvirtintų Romos miestas. Užsakai buvo užrašyti prabangia Senojo pasaulio rašysena. Visur aplink atskiromis grupelėmis, apsuptos šventiškai nusiteikusių giminaičių, išsigandusios stovėjo dailios Romos nuotakos su tamsiais, įsitempusiais sužadėtiniais ir laukė, kol apsiniaukusioje aikštėje bus pašauktos vardu. Besidairydamas pamaniau, kad žmonių padermė laikosi puikiai, ir pamėginau sugalvoti, kas galėtų būti gražesnio už moteris, bet niekas neatėjo į galvą. Padermės tąsa buvo gryniausio džiaugsmo šokis.

Kai galiausiai pašaukė mūsų vardus, į šventę Romoje susirinkę mūsų draugai ir giminės garsiai šūktelėjo. Savaitę prieš vestuves atvažiavo didžiulis triukšmingas būrys voterfordiškių ir priminė man, kad pasaulyje nėra labiau pašėlusios minios negu pietiečiai užsienyje. Jie šūkavo ir rėkavo, žengdami į didžiąją salę, kvepiančią oda ir senu aksomu, kurios aukštų lubų didybė nutildė visus, o mes prisiartinome prie rimtų vyrų, elegantiškų ir abejingų tarsi lamos, kurie atliks apeigas ir amžiams jas įrašys į Romos analus. Pietų Karolinos svečiai susirinko kairėje pusėje, o mano draugai romiečiai susėdo dešinėje. Atėjo Lėjos mokytoja *suor* Rozarija, ji sėdėjo greta Pario ir Lindos Šo ir pasiuntė man oro bučinį. Nusilenkiau broliams Raskovičiams ir pamojavau padavėjui Fredžiui, kuris vidurdienį pabėgo iš „Da Fortunato", kad nepraleistų mūsų vestuvių. Atėjo keli gydytojai, kurie slaugė mane po skerdynių oro uoste. Iš Venecijos atvyko Marsela Hazan su vyru, o Džiulijanas Budžialis atvažiavo, baigęs savaitinius maisto gaminimo kursus Florencijoje. Į saviškio vestuves susirinko žurnalistai ir garsūs virėjai. Patyliukais apsižvalgiau ir suskaičiavau, kad šioje koplyčios pusėje esama bent trisdešimties receptų knygų autorių. Jei per vestuves sprogtų bomba, pagalvojau, pasikeistų pusės pasaulio mitybos įpročiai.

Lederė siuntė oro bučinius mažesniajam pulkeliui iš Pietų Karolinos. Mano broliai su šeimomis atvyko dviem savaitėmis anksčiau ir apkeliavo visą Italiją pagal mano sudarytą siautulingą maršrutą. Lederės motina privertė nusišypsoti romiečių pusę, kai pamojo jiems piršteliu ir nutęsė „*Ciao*, visy". Jiedu su vyru atsivežė Lederės ir Keiperso vaikus. Atvyko Didysis žydas su žmona Estera, lydimas Sailo ir Džinės Penės, kurios lūžęs klubas netikėtai visiškai sugijo. Romoje ji piktinosi, nes jai atrodė, kad italai kalba užsienietiškai vien tam, kad išsiskirtų ir ją paerzintų. Gale sėdėjo daktaras Pitsas su Celestina Eliot, kuri dar nesikalbėjo su vyru nuo tada, kai jis įkišo Džordaną į kalėjimą. Atvyko trys Lederės moksladraugės su vyrais. Maikas pavėlavo, bet sykiu atsivedė nepaprasto grožio aktorę Sondrą Skot, kuri vėliau taps penktąja jo žmona. Pirmoje eilėje sėdėjo Šailos sesuo Marta su sužadėtiniu iš Atlantos.

Mano tėvo nebuvo, jis atsiuntė trumpą laiškelį, kuriame paaiškino, „...kad tebesu girtas ir tikriausiai niekada neišsiblaivysiu. Negaliu atvažiuoti, Džekai ir Ledere, ir neturiu kaip pasiteisinti. Tik negaliu. Mano vestuvių dovana jums – tai, kad nepadarysiu jums gėdos per vestuves. Daugiau nieko negaliu padaryti."

Apeigas atliksiantis tarėjas atsikrenkštė ir ranka parodė norįs pradėti. Lėja priėjo prie mūsų, nešina gėlių puokšte ir vilkėdama balta šilkine suknele, prie kurios ilgi juodi jos plaukai krito ant pečių it juoda liepsna. Ant nuogo kaklo kabojo Šailos pakabutis, ir caro Nikolajaus profilis buvo toks pat ryškus, kaip Lėjos kaklo kaulai.

Pasilenkiau jos pabučiuoti ir nustebau, pajutęs ant jos skruostų ašaras.

– Ko verki?

– Iš džiaugsmo, kvailiuk, – atsakė Lėja.

Mudu su Ledere atsisėdome į kaustytus, puošniai išraižytus krėslus. Greta sėdėjo mūsų liudininkai, juos renkantis kilo šiokių tokių nesusipratimų.

Pasirinkome Džordžą ir Rutą Foksus, o kai abi šeimos ėmė prieštarauti, pasakėme, kad šis sprendimas nediskutuotinas.

Taip sumanė Lederė, kai ji man tai pasakė, man net ašaros ištryško. Lederė visada instinktyviai gebėjo atlikti tinkamą gestą ir laiku parodyti taktą, o mūsų abiejų gyvenime ji pamatė siaubingą, nenumaldomą poreikį susitaikyti ir pagyti. Papasakojau Ledereі, ką per karą iškentė Foksai ir kaip man skaudu, kad taip vėlai sužinojau. Paprašydama Šailos motinos būti jos liudininke, ji parodė begalinę meilę Lėjai. Paprašęs Džordžą Foksą būti savo liudininku, tikėjausi užgydyti senas mūsų žaizdas ir randus. Be to, šitaip apeigose prisiminsime Šailą ir visiems priminsime, kiek prireikė širdį draskančių istorijų, kad mudu su Ledere prisiektume būti kartu visą gyvenimą.

Tada mudu su Ledere atsistojome ir pažvelgėme į kits kitą, ir mums patiko, ką išvydome.

Kai tarėjas paskelbė mus vyru ir žmona, draugai ir giminaičiai plojo atsistoję, o aš bučiavau Lederę.

Visi grįžome į *Piazza Farnese* ir šventėme vestuves mano buto terasoje, broliai atvežė įrašytos Karolinos pajūrio muzikos kasečių. Pietų karoliniečiai tą vakarą pamokė romiečius šokti šegą, ir šventė truko iki antros valandos ryto. Pasirodę neįtikėtinai diplomatiški, Dalasas, Diupri ir Tė susiprato negroti „Save the Last Dance for Me". Bet nuo tos dienos jie visiems Pietų Karolinoje gyrėsi atvežę pajūrio muziką į Italiją.

Vaišinau paskutinius svečius konjaku, kai prie manęs priėjo Lederė ir pasakė važiuojanti su vaikais palydėti tėvų į „Hasslerio" viešbutį. Pasiprašiau važiuoti kartu, bet ji parodė, kiek svetainėje dar liko žmonių ir pasakė norinti apkamšyti tėvukus lovytėse. Abu išgėrė per daug itališko vyno, mano brolis Diupri pasisiūlė juos pavežti, o Džonas Hardinas norėjo šiaip sau važiuoti kartu.

– Bet juk mūsų vestuvių naktis, – pasakiau, o ji pasistiebė manęs pabučiuoti.

– Aš tave pažadinsiu, – pažadėjo ji.

– Aš nemiegosiu, – atsakiau. – Noriu pamatyti aušrą.

Ji nusišypsojo.

– Gerai sugalvojai.

– Tai jau tikrai.

– Aš tau dar įrodysiu, – tarė ji.

– Todėl ir užmoviau tau tą žiedą, – pasakiau, rodydamas į aukso žiedelį.

– Todėl jį ir priėmiau.

Kai šventė pagaliau baigėsi, vėl išėjau į terasą ir pažvelgiau į rusvą miesto labirintą. Naktį jis atrodė išskaptuotas iš rudojo cukraus. Aikštėje apačioje gražia krentančio vandens šnekta kalbėjosi du fontanai. Norėjau padėkoti Romos miestui, kad išgydė mane ir glamonėjo ėriuko odos pirštinaitėmis, kai viduje buvau sudužęs. Roma mane išmokė, kad kartais pakanka vien grožio; ji priglaudė mane, slaugė ir pastatė ant kojų. Mėginau rasti žodžių padėkoti visam miestui, žvalgiausi po stogus ir ryškiai apšviestas gatves palei Tibrą ir sakiau sau, kad vieną dieną parašysiu meilės laišką Romai, kuriame išsakysiu visus pagyrimus ir padėką už čia praleistą laiką. Už nugaros išgirdau triukšmą ir atsigręžęs pamačiau ateinant Lėją.

– Maniau, nuėjai miegoti, – pasakiau.

– Iš džiaugsmo negaliu užmigti, – atsakė ji ir įsikibo man į ranką. Mes kartu žvelgėme į aikštę, aš ir mano dukrytė, taip ilgai čia gyvenę, žvelgėme į šią erdvią ir jaukią aikštę. Taip daug man davė šita mergytė ir šitas miestas, supratau, kad kartais žodžiai – vien rašteliai savo esybei, mėginant išreikšti nuostabą, stebuklą ir nenumaldomą netekties jausmą, kurį išgyveni skubančiomis, neramiomis valandomis.

– Kaip ilgai buvome vienu du, Lėja, – pasakiau, kai tamsoje apačioje pravažiavo vieniša mašina.

– Per ilgai, tėveli, – atsakė ji.

– Buvome kaip Vienišasis Reindžeris ir Tonto, – pasakiau.

– Geriau, – atsakė ji.

– Ir aš taip manau.

– Tėveli.

– Taip, dukryte.

– Aš galvojau apie mamą, – pasakė ji. – Gaila, nes labai džiaugiuosi dėl jūsų su Ledere.

– Negaila, – atsakiau. – Ir aš visą dieną apie ją galvojau.

– Kodėl?

– Nes norėjau jai papasakoti apie vestuves, – atsakiau. – Mes apie viską kalbėdavomės. Norėjau jai papasakoti apie tave, mane ir Lederę.

– O ką jai pasakytum, tėveli?

– Kad tikriausiai mums viskas bus gerai, – atsakiau.

– Ne šiaip sau gerai, – pataisė Lėja. – Bus puikiai. Būsime šeima.

– Tu visada to norėjai, tiesa, mažute?

– Aha. Bet labiau dėl tavęs negu dėl savęs. Tu buvai toks vienišas, tėveli. Man taip skaudu, kad tu toks vienas.

– Reikėjo geriau nuslėpti.

– Niekas daugiau ir nežinojo, – atsakė ji. – Bet nepamiršk: aš tavo vaikas. Aš apie tave žinau beveik viską.

Prie namo privažiavo mašina, ir žiūrėjome, kaip apačioje iš jos lipa Lederė ir mano broliai. Diupri ir Džonas Hardinas išsirengė iki apatinių ir sulipo į didįjį fontaną paplaukioti, Diupri nardė, o Džonas Hardinas plaukė nugara. Lėja paleido mane ir nubėgo į apačią pas Lederę, kuri saugojo jų drabužius.

Patyliukais nusijuokiau, žiūrėdamas, kaip broliai džiugiai neteisėtai maudosi. Pro lauko duris su Lėja išėjo Tė ir Dalasas, ir Tė nėrė į fontaną, nė nenusivilkęs kostiumo. Lėja irgi įšoko su šventine suknele, o aš žiūrėjau, kas dedasi pasaulyje, kuris atrodė baisiai tolimas, bet labai brangus.

Užsisvajojau apie pasaulį, kuriame driekėsi likęs mano gyvenimas. Džiaugiausi taip daug kuo, kad nė suskaičiuoti negalėjau.

Gailėjausi, kad šįvakar su manim nebuvo mamos ir tėvo. Sukalbėjau maldelę už Liusę ir padėkojau jai, kad mylėjo mane, kaip mokėjo. Ji savaip mane brangino ir vertė jaustis karaliumi mieste, kur kadaise iš jos visi juokėsi. Padėkojau broliams ir draugams, gimtajam miestui ir gimtajai valstijai, gero maisto meilei, kelionėms ir nepažįstamoms vietoms. Dabar mano gyvenimas pasidarė visko pilnas, tik pamažu tą supratau. Į Romą atvykau sužeistas ir persekiojamas Šailos šmėklos, o dabar žinojau, kad būna ir blogiau.

Aikštėje apačioje girdėjau, kaip juokiasi mano mylimi žmonės. Padėkojau paZouliui, kad man juos davė. Tada paskutinįsyk pasižadėjau Šailai Foks ir leidausi apgaubiamas jos dvasios, atleidžiančios man tokią laimę.

Patyliukais padėkojau jai ir atsiprašiau, kad dabar turiu ją palikti. Nors garsiai nekalbėjau, pasakiau, kad buvau jai ištikimas, kiek galėjau, ir kad niekada nebūčiau jos palikęs, kad ir kaip ji būtų kentėjusi, kad ir kokia liktų randuota. Užsimerkęs vėl prisipildžiau nenumaldomo Šailos troškimo, meilės mergaitei, kuri slapta prisiartindavo prie manęs lapotais ąžuolo takeliais, kuri pertvarkė visą mano pasaulį, atverdama man pažiūrėti savo sielos klodus.

– Džekai, – išgirdau šaukiant apačioje ir nustebau pamatęs, kad ten mano žmona Lederė. Pažvelgęs žemyn, pamačiau, kad Lederė su naujaisiais giminaičiais taškosi raibuliuojančiame fontane. Ji gražiai plaukė, dabar yrėsi krauliu greta Lėjos. Vestuvinė suknelė lipo prie jos, o broliai ir dukra pamojo man ateiti. Pastebėjau savo kairiąją ranką ir nustebau, kad Lederės nupirktas ir tądien ant piršto užmautas žiedas amžiams ją pakeitė. Paliečiau žiedą ir pasijutau pradedąs naują gyvenimą.

Prieš nusileisdamas pas Ledere ir kitus, prisiminiau pasimatymą ir nusišypsojau, žinodamas, kad vieną dieną vėl būsiu su Šaila. Kadangi ji taip pažadėjo ir išmokė mane gerbti trapios žmogiškosios dramos stebuklų prasmę, žinojau, kad Šaila manęs laukia, niekur neskubėdama, laukia šokio, kuris tęsis amžinai name kažkur didžiulės raibuliuojančios jūros dugne.

UAB „Baltų lankų" leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino AB spaustuvė „Aušra"
Vytauto pr. 23, LT-44352, Kaunas
www.ausra.lt
ausra@ausra.lt

Tiražas 2000 egz.

„Mano vardas – Džekas Makolas, aš pabėgau į Romą, kad savo dukrą užauginčiau ramiai. Dabar, 1985-aisiais, lipdamas spiraliniais laiptais į savo terasą, nuo kurios atsiveria Romos stogų vaizdas, pasiėmiau muzikinę dėžutę, kurią Šaila man padovanojo per penktąsias vedybų metines. Ją prisukęs žvelgiau į Romos naktį. Tolumoje suskambo varpas lyg puolęs angelas, nuo Tibro padvelkė vėjelis. Muzikinė dėžutė grojo Mocarto 21-ąjį koncertą pianinui, vieną mano pačių mėgstamiausių muzikos kūrinių pasaulyje. Ore tvyrojo sunkūs vakarienės kvapai, kylą iš *Er Giggetto* restorano apačioje: ant grotelių keptas ėriukas, mėtų lapai, šalavijai. Užsimerkiau ir vėl išvydau Šailos veidą."

Pagrindinis veikėjas – tarsi „vėlė be vietos". Jis palieka gimtąjį kraštą, Čarlstoną Pietų Karolinoje, ir kovoja su demonais, tūnančiais praeityje. O jų daugybė: mylimos žmonos savižudybė, destruktyvūs santykiai su motina ir tėvu, brolio dvasinė negalia, vaikystės draugų išsiskyrimas, artimųjų likimuose įrašyta žydų holokausto ir Vietnamo karo, Amerikos dvasinio holokausto, patirtis.

Tačiau kai nuo leukemijos ima merdėti motina, Džekas privalo grįžti į Ameriką. Taip prasideda sunkus ir ilgas kelias į susitaikymą ir atleidimą. Ilgainiui ima ryškėti ir tikroji žmonos savižudybės priežastis...

Pat Conroy (Petas Konrojus, g. 1945) – keleto Amerikos kultinių romanų ir receptų knygos autorius. Rašytojo kūriniuose labai ryškūs įspūdingo jo gyvenimo atšvaitai: nuolatinis kraustymasis į naujus namus (per 18 metų šeima gyveno 23 skirtingose Amerikos vietose), Vietnamo karo patirtis (vedė Vietnamo karo našlę su dviem vaikais), maištinga dvasia (buvo išmestas iš darbo, nes atsisakė savo studentams taikyti fizines bausmes). Romane *Pajūrio muzika* – sardoniško humoro persmelkti dialogai ir gaivaus nuoširdumo intonacijos, taiklus žodis bei neaprėpiama fantazija. Ši autentiška ir intymi šeimos elegija atskleidžia neabejotiną autoriaus talentą.

www.baltoslankos.lt